

ॐ હોં અહં નમઃ
શ્રી સંભવનાથાય નમઃ
શ્રી નેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તુર-યશોભદ્રસુરિ
સદગુરુભ્યો નમઃ

શ્રી પૃથ્વીચન્દ્ર—અને ગુણસાગરનું સરલ—ચરિત્ર

• સંપાદક :
પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય યશોભદ્ર સૂરીશ્વરજી
મ. સા. ના શિષ્યરત્ન
પૂ. મુનિ શ્રી રત્નપ્રભવિજયજી મ. સા.

પ્રકાશક : શ્રી વર્ધમાન જૈન શ્વે. મૂ. સંઘ
ઉખાનપુરા, અમદાવાદ, ૧૪

કિંમત : રૂ. ૧૧૭

[સર્વ હક્ક સંપાદકને સ્વાધીન છે.]

સં. ૨૦૩૪

આસો વદ ૧૩

વીર સવત ૨૫૦૪

[શ્રી પદ્મપ્રભુસ્વામિ દીક્ષા કલ્યાણકુદીન]

ધી. નવપ્રભાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, નોવેલ્ટી સીનેમા પાસે, ઘીકાંટા રોડ અમદાવાદ.

ॐ अर्हं नमः

પ્રસ્તાવના

—શ્રી હરિભાઈ ધરમચંદ શાહ

B.A, મધુવન

જૈનશાસ્ત્રમાં યતાવેલ ચાર અનુયોગ પૈકી એક કથાનુયોગ છે. સુખ્ય તો દ્રવ્યાનુયોગ છે, ઉપાદાનની યોગ્યતા ન હોય તો દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય જલદી સમજી શકાય તેવો નથી. કથાનુયોગ દ્વારા ક્રમશઃ ઉપાદાનની યોગ્યતા આવે છે.

દરેક ધર્મનો અંતિમ આશય પૌદ્ગલિક સુખમાં મગ્ન બનેલા જીવને તેના આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવી તેનામાં સત્તાએ સુપુત્ર રહેલી અનંતશક્તિઓને પ્રગટાવી તેને શુદ્ધ-ખુદ્ધ અને સુકૃત કરવાનો છે.

મનુષ્ય પોતે જ પોતાના વિચારોથી પોતાનું ઉત્થાન અને પતન કરે છે. આપણે જેવા વિચારો સેવીએ છીએ તેવા બનીએ છીએ. લવિખ્યમાં આપણી સામે પડેલું છે. તેને બગાડવું કે સુધારવું એ આપણી ઈચ્છા પર આધાર છે. સદ્વિચારોથી ગમે તેવી સ્થિતિ બદલાવી શકાય છે.

કથાનુયોગને લગતાં પુસ્તકો માનવને કનિષ્ઠ જીવનમાંથી સદ્વિચાર અને દૃઢ સંકલ્પ દ્વારા ઉન્નત બનાવે છે. શાસ્ત્રીય ભાષામાં કહીએ તો અશુભમાંથી શુભમાં અને શુભમાંથી શુદ્ધ સુધી દોરી જાય છે, અને તેથી મહર્ષિઓએ કથાનુયોગનાં પુસ્તકો રચી માનવજાત ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. મહત્વની વસ્તુ જીવ કયા કારણે નીચે પડકાય છે અને કયા કારણે અને કેવાં કેવાં નિમિત્તોથી ઉન્નત બને છે તેની સચોટ સમજૂતી આપવામાં રહેલ છે. રોજના પ્રસંગોમાંથી તત્વજ્ઞાન સમજાવવું એ કથાનુયોગનો આશય છે. કથાનુયોગના ગ્રંથોમાં ફેટલીકવાર શૃંગારરસવાળા પાત્રો આવે છે તે પાત્રો શૃંગારરસને પોષવા માટે સુકવામાં આવતાં નથી, પરંતુ વાસનાનું વ્યર્થ પરિણામ અને પતન સમજાવવા માટે સુકાય છે.

કથાનુયોગના આટલા પ્રાથમિક પ્રસ્તાવ પછી પ્રસ્તુત ગ્રંથના ચરિત્ર નાયકો શ્રી પૃથ્વીચંદ્ર અને શુણ્ણસાગરના એકવીસ લવ તથા ગ્રંથના મૂળ રચયિતા વિગેરેનું દૂંઠ પ્યાન આપવું અસ્થાને નહીં ગણાય.

આત્મા જેમ અનાદિ છે, તેમ કાળ પણ અનાદિ છે. મહર્ષિઓએ કાળને બે ભાગમાં વહેચ્યો છે. એક ઉત્સર્પિણી કાળ અને બીજો અવસર્પિણી કાળ. દરેક કાળમાં છ છ આરા હોય છે. અત્યાર સુધીમાં આવી અનંત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી વહી ગઈ. હાલ અવસર્પિણીનો પાંચમો આરા ચાલે છે. આ ગ્રંથના ચરિત્ર નાયકોની ઉપસ્થિતિ ગઈ અવસર્પિણીકાળના પાંચમા આરામાં થયેલી છે.

આ અંથ મૂળ સંસ્કૃત ગદ્ય ભાષામાં લખાયેલો છે. તેના રચયિતા પંડિત પ્રવર પૂજ્યશ્રી રૂપવિનયજીએ ૧૧ સર્ગમાં આલેખન કર્યું છે. પંડિત પ્રવરશ્રી કઈ સદીમાં થયા તે હકીકત ઉપલબ્ધ થઈ નથી. અંથનો ગુજરાતી અનુવાદ બાળબોધ લિપિમાં પંડિતશ્રી લલિતવિનયજીએ કરેલ છે, અને બાળબોધ લિપિમાં આ અંથ સંવત ૧૯૪૮ સાલમાં છપાયેલ છે. ત્યારપછી આવૃત્તિ છપાયાની માહિતી મલતી નથી, એટલે ૮૬ વરસ પહેલાં આ અંથ છપાયો છે એમ કહી શકાય.

પ્રસ્તુત અંથના ચરિત્ર નાયકોના ભવની શરૂઆત શંખરાજ અને કલાવતી રાણીના ભવથી થાય છે. આ બંને ચરિત્ર નાયકો એકવીસમા ભવે દેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જાય છે. એકવીસ ભવ કયા કયા પર્યાયમાં થયા તે હકીકત જાણવી ઉપયોગી હોવાથી તેનું પૃથકરણ કરવું ઉપયોગી છે. એકવીસભવમાં ૧૧ ભવ મનુષ્ય પર્યાયના છે અને દસ ભવ દેવપર્યાયના છે. મનુષ્યના ૧૧ ભવમાં તેમનો પરસ્પર સંબંધ નીચે મુજબ છે.

પતિપત્નિ તરીકે	મિત્રરૂપે	ભાઈઓ રૂપે	પિતાપુત્ર રૂપે
છ ભવ	બે ભવ	બે ભવ.	એક ભવ

દેવ પર્યાયમાં માત્ર એકજ ભવ દેવ-દેવી તરીકે અને બાકીના ભવો મિત્રસંબંધના છે. અથ પુરેપુરો વાંચવાથી ઘણું ઘણું જાણવાનું મલી શકે. પ્રસ્તાવનામાં બધી હકીકત સમાવી શકાય નહીં. છતાં સારભૂત તારવણી નીચેના મુદ્દાઓમાં સમાવી લેવામાં આવે છે.

(૧) સંબંધો ગમે તેટલા ભવો સુધી ચાલુ રહે છતાં એક વાર પતિ-પત્નિ તરીકેનો સંબંધ બંધાયો હોય તો તે સંબંધ તેજ પ્રકારે કાયમ રહે એવો એકાન્તે કોઈ નિયમ નથી. એકભવમાં પતિ-પત્નિ તરીકેનો હોય તો બીજા કોઈ ભવમાં પુત્ર અને માતારૂપે હોય અગર પિતા-પુત્રરૂપે કે મિત્રભાવે હોય. જે પ્રકારના પરસ્પરના સંબંધો હોય તે મુજબ સંબંધો બંધાય છે. કોઈ કોઈવાર દુશ્મન તરીકેના સંબંધો હોય છે.

શંખ રાજા અને કલાવતી રાણીના મનુષ્યપર્યાયના જે ૧૧ ભવો થાય છે, તે ભવોમા મોટા ભાગે સંયમ માર્ગ અને ગારવત જેમ શ્રીપાલ રાજા અને મયણા સુંદરી સમક્ષિત પામ્યા બાદ નવમા ભવે મોક્ષમાં જશે, નવ ભવમાં નરક કે તિર્યંચે જવાના નથી અને મનુષ્ય અને દેવલોકના ઉત્તરોત્તર વધુ સુખને પામવાના છે. તેમ પ્રસ્તુત ચરિત્રનાયક શ્રી પૃથ્વીચન્દ્ર ગુણસાગર-સમક્ષિત પામ્યા ત્યારથી ૨૧ ભવ સુધી નરક કે તિર્યંચમાં ગયા નથી અને પણ મનુષ્ય-દેવલોકમાં ઉત્તરોત્તર વધુને વધુ સુખ સામગ્રી પામી ૨૧ માં ભવમાં મોક્ષે ગયા છે રાજેશ્વરી એ નરકેશ્વરી હોઈ શકે છે પણ પ્રસ્તુત ચરિત્ર નાયકો ખરેખર અપવાદરૂપ કહેવાય ?

(૪) પ્રાચીન સમયમા માનવજીવનની ચાર અવસ્થાઓમા વહેંચણી થતી છેટલી અવસ્થા વાનપ્રસ્થાનની ગણાતી વાનપ્રસ્થ અવસ્થાએ પહોંચતા જીવ પોતાનો કુટુંબીક ભાર

પુત્રને સોપી સન્યાસી જીવન જીવવાનું મહત્વનું ગણતો. જૈન મહર્ષિઓથી જીવનની કોઈપણ અવસ્થામાં ભાગવતી દીક્ષા લઈ શકાય એવો અનુરોધ કર્યો છે.

(૫) છેલ્લા ભવમાં શખરાજનો જીવ પૃથ્વીચંદ્ર રાજકુમાર તરીકે અને રાણી કલાવતીનો જીવ શ્રેષ્ઠિપુત્ર ગુણસાગર તરીકે જન્મે છે. બન્ને મિત્રો છે. બન્નેને જન્મથી નતિસ્મરણ જ્ઞાન થયેલું છે. બન્નેએ સંસાર સાથે સંબંધ જોડ્યો છે. પૃથ્વીચંદ્રે મોળ રાજકુમારીઓ સાથે અને ગુણસાગરે આઠ શ્રેષ્ઠ પુત્રીઓ સાથે પાણિગ્રહણ કર્યા છે. છતાં ધાર્મિકર્મો નામશેષ થવાથી એકાએક તીવ્ર વૈરાગ્ય ભાવનાની વૃદ્ધિ થતાં ગૃહસ્થ પર્યાયમાં બન્નેને સાથે કેવળજ્ઞાન થાય છે એ બન્નેના સ્વભાવના સંબંધની વિશિષ્ટતા છે. સાથે સાથે બન્ને મહાપુરુષોની ધર્મપત્નિઓને તથા માતા-પિતાઓને, સંસારની અસારતા સમજતાં વૈરાગ્યભાવની વૃદ્ધિથી તેજ ચોરીમાં કેવળજ્ઞાન થાય છે.

અથનો ટુંકસાર ઉપરના મુદ્દાઓમા સમાવી લેવામાં આવે છે. છતાં એથી પણ ટુંકમાં કહેવું હોય તો કહી શકાય કે વિવેકશુન્ય મનુષ્યને પાચે ઇન્દ્રિયો પંચાગ્નિ જેવી છે, જ્યારે વિવેકીને પાચે ઇન્દ્રિયો પાચ રત્ન જેવી છે. અથના મૂળ રચયિતા મહાપુરુષે સંસારના દુરિત પાપ, તાપ અને સતાપથી બચાવવા ઉપર મુજબનો સાર સમજાવવા અથની સુદર ગુથણી કરી મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

આવા સમર્થ પુરૂષે રચેલા અંથ ઉપર પ્રસ્તાવના લખવી એ મારા જેવા શાસ્ત્રનો એકઠો ઘુટનાર માટે બાલચેષ્ટા છે, છતાં પૂજ્ય મુનિશ્રી રત્નપ્રભ વિજયજી મ. સા. ના આદેશને નકારી ન શક્યો, એટલે અલ્પબુદ્ધિના ક્ષયોપશમના કારણે લખાણમાં જે કોઈ ક્ષતિઓ દેખાય તો તે બદલ વાચક વર્ગ મને ક્ષમા કરે.

મધુવન સોસાયટી

આશ્રમ રોડ,

અમદાવાદ-૧૪

સં. ૨૦૩૪ના આશો વદી ૧૩

હરીલાલ ડી. શાહ, ખી. એ.

પ્રકાશકીય કથન

શ્રી સંભવનાથય નમઃ
“નમો નમ શ્રીગુરુનેમિસૂરયે”

શાસનસમ્રાટ-૫ પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મ સાના સમુદાયના શાસન પ્રભાવક પરમ પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. ને સં ૨૦૩૪ના ચાતુર્માસાથે આગ્રકુલરી વિનંતિ કરતાં પૂજ્ય શ્રીએ પૂજ્ય મુનિશ્રી રત્નપ્રભવિજયજી મ. આદિઠાં ૨ નો ચાતુર્માસ માટે લાલ આપ્યો. તે બદલ પૂજ્ય આચાર્યદેવનો શ્રી ઉમાનપુરા વર્ધમાન જૈન સંઘ ઋણી છે.

અષાઢસુદ-૭ના ચાતુર્માસાર્થે પૂ. મુ. રત્ન પ્રભવિ મ. તથા પૂ. મુનિ શ્રી ચન્દ્રગુપ્ત વિજયજી મ.નો સસ્વગત પ્રવેશ થયો, ચાતુર્માસ દરમ્યાન સૂત્રરૂપે “શ્રી આત્મપ્રબોધ” એવંથ ઉપર સૌ કોઈ સારી રીતે સમજી શકે તેવી સરલ-સચોટ શૈલીમા પ્રવચનો થતા હતા-સંઘમાં વ્યાખ્યાન શ્રવણાર્થે, દિન-પ્રતિદિન સારી સંખ્યા વધતી હતી-મુનિ રત્ન પ્રભવિજયજી કોઈપણ વિષય ઉપર વિવરણ કરવાની હથોડી તેમને હાથ લાગી જવાથી વ્યાખ્યાન પ્રશંસા પાત્ર બને છે એ સંઘની દરેક વ્યક્તિ વખાણ કરે છે. પૂ. મુનિરાજ શ્રીના સદુપદેશથી શ્રી વીસ સ્થાનક તપતું મહાપૂજન, તે અંગે મોટી સંખ્યામાં આયંબીલ થયા, ૭૧ અઠ્ઠમના તપસ્વીઓએ શ્રી સીમંધર સ્વામી ભગવંતની અપૂર્વ આરાધના કરી હતી, પારણાં અત્રે કરાવાયા તેમ દરેકને ૪૫ રૂ. ની પ્રભાવના અપાઈ હતી. ચા-પુરી મગના એકાદશા ચીમનલાલ બાલવીયા તરફથી કરાવાયા હતા. પૂ. મુનિ શ્રીની પ્રેરણાથી ભા-સુદ-૫ ના શ્રી સંઘનું સ્વામી વાતસલ્ય થયું હતું, પર્યુષણમા સારી તપશ્ચર્યા થયેલ હતી. ભાદરવા સુદ ૮ ના સવારે ૧ હજારથી વધુ સંખ્યામા પાંચ દેહરાસરોની વર્ષીદાનની બગી સહિત ભવ્ય ચૈત્યપરિપાટી યોજાઈ હતી, અંતે શ્રાવક નગરમાં વિશ્રામ પામી હતી અને ત્યાં શ્રી સંઘ પૂજન તથા દરેકની સ્વામી ભક્તિ કરવામાં આવી હતી. ભાદરવા સુદ ૧૧ના જગદ્ગુરૂ પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય હીરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની સ્વાગારોહણ તીથિ ઉજવાઈ હતી તે દિવસથી સવારે પ્રભાત કાળે સારી એવી સંખ્યામાં દરરોજ શ્રી ભક્તામર સ્ત્રોનો પાઠ સમુદાયે છે.

શાસનસમ્રાટશ્રીજીના સમુદાયના પૂ. સાધ્વીજીશ્રી રાજેન્દ્રશ્રીજી મ. (ખંભાતવાળા)ના શિષ્યાઓ પૂ. સાધ્વીજીશ્રી શ્રીમતી શ્રીજી મ. આદિઠાણા પાચ અત્રે ચાતુર્માસ પધારેલા છે. તેમના શાંત સ્વભાવથી જ્ઞાનોપદેશથી બહેનોમા સારી બંધનિ આવી છે.

વિશેષમાં પૂજ્યમુનિ શ્રી રત્નપ્રભવિજયજી મ. સા. ના સદુપદેશથી સંઘનાં જ્ઞાનખાતાની શકમથી શ્રી પૃથ્વીચંદ્ર ગુણમાગરનો ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે. અને સાથે સાથે ગૃહસ્થો પોતાના ઉપયોગ માટે કિંમતથી ખરીદવાની યોજના કરવામાં આવી છે. આ

અંધની પ્રથમ આવૃત્તિ સં. ૧૯૪૮ની સાલમાં છપાઈ હતી. એટલે ૮૬ વર્ષ પછી તેની પ્રતો-પુસ્તકો સુપ્રાપ્ય ન હોવાથી આ બીજી છપાવવામાં આવી. શ્રી સંઘે અનેરો સાલ લીધો છે.

પ્રસ્તુત પ્રસંગે જણાવતા આનંદ થાય છે કે આ પહેલા ૨૦૩૦ ની સાલ સુધીમાં શ્રી સંઘે સમ્યગ્-જ્ઞાનના પ્રચારાર્થે રૂ. ૨૬૨૧૬, અને છેલ્લા ચાર વર્ષમાં ૪૯૧૧૧, એમ કુલ ૭૫૮૨૭, જેટલી માનવર રકમનો સદ્ ઉપયોગ કર્યો છે, તે સૌ સંઘોને પ્રેરણા રૂપ અને તે અર્થે નિર્દેશ કર્યો છે, શ્રી સંઘની સ્થાપના થયા ૧૫ વર્ષના ગાળામાં શ્રી સંઘનો પ્રયત્ન સુપ્રશસ્ય કહેવાય.

શ્રી પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરનું આદ્હાદિક ચરિત્ર છપાવવામાં પૂ. સુનિશ્રી રત્નપ્રસાદ વિજયજી મ તથા પૂ. સુનિશ્રી ચન્દ્રગુપ્તવિજયજી મ પ્રદ્ સંશોધન કરી, શક્ય તેટલી શુદ્ધિ કરી બતાવી છે તેમજ ધો નવપ્રભાત પ્રોન્ટીંગ પ્રેસવાળા શ્રી જગદીશભાઈ મણીભાઈએ સતોષકારક પ્રોન્ટીંગ કાર્ય કરી આપેલ છે, શ્રી સંઘ પૂજ્ય ગુરૂ ભગવતોનો ખૂબ ઝાણી છે, તેમજ પૂજ્ય ગુરૂ ભગવતોની નમ્ર વિનંતીપૂર્વક અપેક્ષા રાખીએ છીએ કે જેટલા પ્રાચીનગ્રંથો કે જે હાલ લભ્ય પણ નથી તેવા ગ્રંથોનું પ્રકાશન કરવામાં પોતાની અપૂર્વ શક્તિનો સદુપયોગ કરે.

શુભ ભવતુ શ્રી સંઘસ્ય

ઉસ્માનપુરા, આશ્રમરોડ

અમદાવાદ-૧૪,

સ. ૨૦૩૪, આસો વદ ૧૩

તા. ૨૬ ૧૦-૭૮

લિ

વ્યવસ્થાપક કમીટી

શ્રી વર્ધમાન જૈન

શ્રે. મૂ. પૂ. સંઘ

પ્રાપ્તિસ્થાન :

જયંતીલાલ કેશવલાલ શેઠ, વસ્તા ગેલરીની પોળ, શાહપુર, અમદાવાદ-૧.

દ્રવ્ય સહાયતા

૩૧.

૪૦૦૦૭ શ્રી ઉસ્માનપુરા જૈન સંઘ, અમદાવાદ,
૩૦૧૭ શાહપુર, શ્રી દરવાજા ખાતેના જૈન સંઘ,

નકલો

૪૦૭ પૂ. સાધ્વીજી શ્રી પૂ. સા. શ્રી રાજેન્દ્ર શ્રીજી મ. (ખંભાનવાલા)ના શિષ્યા
શ્રીમતી શ્રીજીના સહુપદેશથી

૨૧૭ પૂ. મુનિશ્રીચન્દ્રગુપ્તવિજયજી સહુપદેશથી કેશવલાલ પી શાહ

૨૧૭ મેનાબેન રતીલાલ શાહ

૨૧૭ બાબુભાઈ લક્ષ્મીચંદ શાહ

૧૫૭ શંકરલાલ હરીલાલ ડોક્ટર

૧૫૭ વસંતકુમાર પ્રભુદાસ લોટસ.

૧૫૭ શારદાબેન બુધીશચંદ્ર સુંદરવન

૧૧૭ જયંતીલાલ ચૂનીલાલ ભંડારી

૧૧૭ નાથાલાલ અંબાલાલ શાહ

૧૧૭ શાંતિલાલ મોહનલાલ શાહ

૧૧૭ નગીનદાસ ગુલાબચંદ શાહ

૧૧૭ રમણભાઈ લલ્લુભાઈ શાહ (શાહપુર કુવાવાળી પોળ)

૧૧૭ જશવંતભાઈ હીરાલાલ શાહ

૧૧૭ ડોક્ટર વિનોદભાઈ લાલભાઈ શાહ

૧૦૭ પૂ. સાધ્વીજી શ્રી પુષ્પાશ્રીજી મ ની પ્રેરણાથી સુમતિનગર શ્રાવિકા તરફથી

૧૦૭ કમળાબેન રમણલાલ મસરૂવાલા

૧૧૭ ચીમનભાઈ પોપટલાલ ખાલવીયા

૬૭ રમણલાલ કેશવલાલ શાહ

૬૭ ચીતુભાઈ સોમચંદ શાહ

૫૭ પૂ. સા. શ્રી સ્નેહલક્ષ્મી શ્રીજીના સહુપદેશથી
ભાવિકકુમાર હિંમતલાલ શાહ

૫૭ શારદાબેન બાબુલાલ શાહ પૂ. સા. શ્રી.

શ્રીમતી શ્રીજીની પ્રેરણાથી

૫૭ પૂ. સા. શ્રી સ્નેહલક્ષ્મી શ્રીજી મ. ની પ્રેરણાથી
ભાસુદેવેન મણીલાલ

- પુ પૂ સા. શ્રી મૃગાવત્ત શ્રીજીની પ્રેરણાથી
કાંતાબેન મિલાપચંદજી શાહ
- પુ પૂ સા. શ્રી ચંદ્રગુણા શ્રીજી મ. ની પ્રેરણાથી
રતીલાલ કૃલચંદ શાહ
- પુ પૂ સા. શ્રી શુભંકાશ્રીજી મ. ની પ્રેરણાથી
ગજબેન બાબુભાઈ કોલસાવાળા
- પુ પૂ સા. શ્રી સ્નેહલક્ષ્મી શ્રીજીની પ્રેરણાથી
કમળાબેન મીળાભાઈ શાહ
- પુ પૂ મુનિ ચન્દ્ર ગુપ્ત વિજયજી મ ની પ્રેરણાથી મહેશકુમાર જગોલઈ શાહ
- પુ પૂ મુનિ શ્રી સુરેન્દ્રવિજયજી મ ની પ્રેરણાથી શ્રી મહિમા પ્રભસૂરિ જૈન
જ્ઞાનમંદિર
- પુ બાબુભાઈ કેશવલાલ શાહ
- પુ હરીભાઈ ધરમચંદ શાહ
- પુ બુધાભાઈ જમનાદાસ શાહ
- પુ છબીલદાસ ચૂનીલાલ શાહ
- પુ શાંતિલાલ વજલાલ શાહ
- પુ ચંદુલાલ વજલાલ શાહ
- પુ સુનંદાબેન ચીતુભાઈ શાહ
- પુ ચંદુભાઈ ભોગીલાલ શાહ
- પુ શણુગારબેન પોપટલાલ શાહ
- પુ રમણલાલ મોહનલાલ શાહ
- પુ રમણલાલ મોહનલાલ શાહ
- પુ રજનીકાંતભાઈ ઝવેરચંદ શાહ
- પુ ચંદુભાઈ ડાહ્યાભાઈ શાહ
- પુ વસંતકુમાર રતીલાલ મુંબઈ
- પુ ચંદુલાલ ચતુરભાઈ શાહ
- પુ અનુભાઈ નરેન્દ્રભાઈ શેઠ

ॐ ह्रीं अहं नमः

श्री संखवनाथाय नमः

नमो नमः श्री गुणेश्वरसूरये

श्री पृथ्वीचंद्र-गुणसागरनुं

आलोपयोगी चरित्रं

॥ ॐ नमः श्रीवीतरामाय ॥

श्रीपृथ्वीचंद्र अने गुणसागरनुं आलावधोद्वेग चरित्र प्रारंभ

तत्र प्रथम

ग्रंथकारनुं संगलाचरण.

प्रणाम्य श्रीमहावीरं, शंकरं परमेश्वरम् ॥
पृथ्वीचन्द्रचरित्रस्य, कुर्वे वालावबोधकम् ॥१॥
धर्मविद्याविदा येन, गुणैराकृष्य मार्गणान् ॥
सलक्ष्यं निर्मितं चित्तं, स श्रीवीरः श्रिये ऽस्तुवः ॥२॥
सर्वातिशयसंयुक्ता, प्रातिहार्याष्टकान्विताः ॥
येऽतीताः सन्ति एष्यन्तस्ते जिना ददतां मुदम् ॥३॥
सिद्धाः प्रसिद्धा आचार्योपाध्यायः सर्वसाधवः ॥
प्रपञ्चयन्तु वः श्रेयः, पच्येते परमेष्ठिनः ॥४॥
स्वभावाग्निर्मला नित्यं, दर्शनान्मार्गं दर्शिनः ॥
सन्तोऽर्कवत् सदा वन्द्या, दोषापगमकृत्कराः ॥५॥
संपद्यते हृदालोको, यद्भयेन पदे पदे ॥
न निन्द्या ध्वान्तव दोषात्मका अपिच दुर्जनाः ॥६॥
नुत्वा पूर्वकवीन् नत्वा, स्व गुरुन् सद्गुणे गुरुन् ॥
वक्ष्यामि जीवजीवातुं, किञ्चिद्धर्मकथा महम् ॥७॥
स्वस्तिकृत् सिद्धिमार्गाणां, स्वर्णाङ्गं पूर्णकुं भवत् ॥
नाभेयो भाति वैदूर्यपिधानं कुंतलंछलात् ॥८॥

ચરમ આસન્નોપકારી, ચરમતીર્થાધિપતિ સર્વજગતનું કલ્યાણ કરવામાં એક ઉદ્ધમવાળા શ્રી ભગવાન મહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને પૃથ્વીચન્દ્ર ચરિત્રનો ખાસ-ઉપયોગી અંથ હું જણાવું છું. ॥૧॥

ધર્મરૂપી વિદ્યાના જ્ઞાતા, પોતાના જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે સુશોભિત સ્થિર ચિત્તવાળા, ઐશ્વર્યવાળા તે પરમાત્મા તમારા કલ્યાથે થાઓ. ॥૨॥

સર્વ અતિશયોથી યુક્ત, આઠ પ્રતિહાર્યોથી સહિત, એવા જે ભૂતકાલમાં થયેલા અને વર્તમાનકાલમાં જે વિદ્યમાન છે, તથા ભવિષ્યમાં થશે, એવા તે શ્રી તીર્થંકર દેવ તે તમોને મુદ્દ એટલે આનંદ તથા નિર્વિદ્વપણું આપનારા થાઓ. ॥૩॥

અરિહંત સિદ્ધ, આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુ એવા પંચપરમેષ્ઠી તે તમારા કલ્યાણની વૃદ્ધિ કરનારા થાઓ. ॥૪॥

સ્વલવથી નિર્મલ, દર્શનથી માર્ગ દેખાડનાર, એવા સંત સજ્જન સાધુ તે નિરંતર સૂર્યની જેમ વંદનીક છે. કેમ કે, તેમના હાથ તે દોષોનો અપગમ કરનારા છે. દોષોના સમૂહના ટાલનારા છે. જેમ અન્ય દર્શનને સૂર્ય વંદનીક તે દોષા એટલે રાત્રીના અંધકારને ટાલનાર છે તેમ સંતરૂપ સૂર્ય તે અજ્ઞાન રૂપ અંધકારને ટાલનાર છે તે માટે સંતને નિત્ય વંદના કરું છું. ॥૫॥

હવે સજ્જન જે છે તે દુર્જનના પણુ ગુણુ ગ્રહણુ કરે છે. તે કહે છે. જેમના વચનના લયથી હૃદયમાં પગલે પગલે પ્રાપ્ત થાય છે. દુર્જનના વચનનાં લયથી સજ્જનના હૃદયને વિષે અજવાળું થાય છે. એવા દુર્જન લોકો જો અંધારાની જેમ દોષાત્મક છે, તો પણુ તે નિદા કરવા લાયક નથી. ॥૬॥

એવી રીતે પૂર્વે થયેલા કવિઓની સ્તુતિ કરીને ઉત્તમ ગુણોથી ગરિષ્ઠ એવા જે પોતાના ગુરુ તેને પ્રણામ કરીને જીવોને ઔષધની જેમ જીવનરૂપ, સંસારરૂપ મરણથી જીવાડનાર એવી સમ્યક્દર્શનરૂપ સસારની આસક્ત દૂર કરવા રૂપ, ઔદાર્યાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ સાથે સ્વજીવનની પૂર્ણ સાવધાની પૂર્વક શ્રી પૃથ્વીચન્દ્રજીના ચરિત્રની જે ધર્મકથા તે અદ્વપમાત્ર કહેવાને હું પંડિત પ્રવર શ્રી રૂપવિજયજી આરંભ કરું છું. ॥૭॥

મુક્તિ માર્ગને વિષે માંગલિકતા કરનાર, કંચન સરખું જેમનું શરીર એવા નાલિ-રાજના પુત્ર શ્રી ઋષભદેવજીનું શરીર કંચનવર્ણુવાળું છે, તે રૂપ માંગલિક કલશ જાણવો અને પ્રણામ મસ્તકે શ્યામ કેશ છે તે તે કલશના ઢાંકણા રૂપ છે, એવા પ્રણુ રૂપ કલશ મુક્તિમાર્ગને વિષે કલ્યાણકારી શોભે છે. ॥૮॥

અહીં સકલ જીવોને અલયદાન આપવામાં કુશલ એવા ભગવાન શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ

સર્વ લોકોને પુરુષાર્થરૂપ વૃક્ષનું ખીજ ધર્મ એમ કહ્યું છે. કારણ પુરુષાર્થરૂપી જે વૃક્ષ, તે સર્વનું જે ઉત્તમ ખીજ તે ધર્મ છે તે પુરુષાર્થ ચાર છે. તેમાં ધર્મ સુખ્ય પુરુષાર્થ છે, જે અર્થ કામ અને મોક્ષ એ સર્વ ધર્મથી પામીએ તે માટે ધર્મ પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે ॥યતઃ॥ ધર્માત્મનમનન્તં સ્યાત્, સર્વે કામાશ્ચ ધર્મતઃ લભ્યતે ધર્મતો મોક્ષ-સ્તેનોક્તો ધર્મ ઉત્તમ ॥૧॥ તે ધર્મ થકી ધન અનંતું પામે, સર્વ સંસારિક સુખ પૂર્ણ ધર્મથી પામે, વડી ધર્મ થકી કર્મનો ક્ષય થાય, અને મોક્ષરૂપ ફલ પામે, તેથી ધર્મને શ્રી તીર્થંકરોએ ઉત્તમ કહ્યો છે.

તરુમધ્યે કદંપતરુ અધિક છે, તારાઓમાં ચંદ્ર મોટો, પર્વતમાં મેરુપર્વત મોટો, તેમ અન્યધર્મથી જૈનધર્મ શિરોમણી છે એવું કહ્યું છે. તે જૈનધર્મ કેવો છે? પ્રાણીને ચાર ગતિનાં દુઃખોનો હરનાર છે. વડી તે ધર્મ ઉત્તમ મોક્ષ સુખનો દેનાર છે. એ ધર્મ સાંભળવાથી મહોદય સુખને પામે છે, તે માટે ધર્મકથા, કરવાથી કે કરાવવાથી શ્રદ્ધા સહિત સાંભળવી. કારણ કે જેવાં વચન સાંભળીએ તેવો ચિત્તનેવિષે રસ ઉપજે. સવેગ રૂપી અમૃતથી મોઢું મહાવિષ વિસય થઈ જાય, માટે ધર્મને જે સાંભળનારા જનો છે તેથી મોક્ષ સુખની જેમ તત્કાલ ચિદાનંદ સુખને પામે છે.

કામાર્થ મિશ્રિત જે ધર્મ કથા છે, તેમાં ચરિત્રાનુવાદ દૃષ્ટાંત ઘણાં આવે, તે શ્રોતાજનને સાંભળતાં આનંદ ઉપજે. જેમ સરસ રસવતી હોય તો પણ તેને શાક સાથે જમતા સ્વાદ ઉપજે, શાક વિના તે રસોઈ સ્વાદ ન આવે. તેમ ધર્મકથા પણ દૃષ્ટાંતથી શોભે છે. શું ઘણું કહીએ. પૂર્વ કવીશ્વરે પૃથ્વીચંદ્રકુમારનું ચરિત્ર પ્રાકૃત ગાથાઓથી યુક્ત જણાવ્યું છે, તેમાંથી કિંચિતમાત્ર હું રચના કરું છું.

આ ચોવીસીના પાંચમા આરાથી પહેલાંની ચોવીસીના અવસર્પિણી કાલના પાંચમા આરામાં એ શખ રાજ થયા હતા. તેજ મહાઋષિ, શુદ્ધ સમક્ષિતવંત, એવા પૃથ્વીચંદ્ર રાજ લાવ ચારિત્રના ખીજથી ભાર્યાસહિત અનુક્રમે મનુષ્યના તથા દેવતાના ભવમાં અધિકાધિક સુખ ભોગવીને અંતે સમાધી મોક્ષને પામ્યા. તે બાલુઓને સદુપયોગી છે. તે હું કહું છું. હે ભવ્યાત્માઓ તમે સાંભળો. તે સમક્ષિત કથા ભવે પામ્યા, તે પામ્યા પછી કેટલા ભવ સંસારમાં કીધા, તે ભવની સંખ્યા કેટલી થઈ, તે મૂલ્ય ગ્રંથમધ્યે જેમ કહી છે તેમ જણાવીએ છીએ. સમક્ષિત પ્રાપ્ત થાય તે ભવથી ભવની ગણતરી થાય.

પ્રથમ ભવે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારનો જીવ શંખરાજ થયો, અને શુણ્ણસાગરનો જીવ કલાવતી રાણી થઈ. ત્યાં એ બે જીવ સમક્ષિત પામી દીક્ષા લઈ ચારિત્ર પામી ખીજે ભવે સૌધર્મ દેવલોકે દેવ દેવી થયાં. ત્યાં પાંચ પાંચ પદ્યોપમનું આયુષ્ય પાળી ત્રીજે ભવે શંખરાજનો જીવ કર્મસેનરાજ થયા, અને શુણ્ણસાગરનો જીવ તેની શુણ્ણસેના રાણી થઈ. ત્યાં એ બે જીવ દીક્ષા લઈ, ચારિત્ર પાળી ચોથે ભવે દશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા

પાંચમાં દેવલોકમાં મિત્રપણે દેવતા થયા. ત્યાંથી પાંચમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ દેવાસંઠ રાજા થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ તેની કનકસુંદરી નામે રાણી થઈ. તે ભવે શ્રાવકનાં બાર વ્રત પાળી છઠ્ઠા ભવે, સાતમા શુક દેવલોકે સત્તર સાગરોપમના આયુષ્યવાળા એ જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી સાતમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ દેવરથ નામે રાજા થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ રતનાવલી નામે તેની રાણી થઈ. એ જીવ જીવ તે ભવે શુદ્ધ શ્રાવક વ્રત પાલી આઠમાભવમાં નવમા આનંદ દેવલોકમાં ઓગણીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા તે જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી નવમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ, પૂર્ણચંદ્ર નામે રાજા થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ તેની પુષ્પસુંદરી નામે રાણી થઈ. તે ભવે એ જીવ જીવ શુદ્ધ શ્રાવકનાં બાર વ્રત પાલી દશમે ભવે અગ્યારમા આરણ્ય દેવલોકે વીસ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા એ જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી ચ્યવી અગ્યારમા ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ શૂરસેન નામે રાજા થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ તેની મુક્તાવલી નામે રાણી થઈ. તે ભવે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી બારમે ભવે વીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા પહેલી ઐવેયકે તે જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી ચ્યવી તેરમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ પશ્ચોતર નામે રાજા થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ હરિવેગ નામે રાજા થયો. તે બંને વિદ્યાધર થયા. ત્યાં દીક્ષા લઈ ચારિત્ર પાળી ગૌદમાભવે સત્યાવીશ સાગરોપમના આયુષ્યથી મધ્ય ઐવેયકમાં જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી પંદરમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ ગિરિસુંદર નામે રાજા થયો. અને ગુણસાગરનો જીવ પૃથ્વીચંદ્રનો અન્યમાતૃક લઘુ ભાઈ રત્નસાગર નામે થયો. ત્યાં જીવ ભાઈ દીક્ષા લઈ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી સોલમા ભવે નવમા ઐવેયકે એકત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી સત્તરમે ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ કનકધ્વજ નામે રાજપુત્ર થયો, અને ગુણસાગરનો જીવ તેનો ચોરમાનભાઈ જયસુંદર નામે રાજપુત્ર થયો. તે જીવ ભાઈ દીક્ષા લઈ સંયમ પાલી અઢારમા ભવે બત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યથી વિજય વિમાને જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી ઓગણીશમા ભવે પૃથ્વીચંદ્રનો જીવ કુસુમાયુધ નામે રાજા થયો. અને ગુણસાગરનો જીવ તેનો પુત્ર કુસુમકેતુ નામે થયો. ત્યાં પિતાપુત્ર બંને દીક્ષા લઈ, શુદ્ધ ચારિત્ર પાલી વીશમા ભવે સર્વાધસિદ્ધ મહાવિમાને તેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યથી જીવ મિત્ર દેવતા થયા. ત્યાંથી ચ્યવી એકવીશમા ભવે શંખરાજનો જીવ પૃથ્વીચંદ્ર નામે અને કલાવતી રાણીનો જીવ તે ગુણસાગર નામે એ જીવ શેઠના પુત્ર થયા. તે ગૃહસ્થપણે કેવલ-જ્ઞાન પામી મુક્તિ પામ્યા. એ નામથીજ માત્ર એકવીશ ભવ કહ્યા. હવે પ્રત્યેક પ્રત્યેક એકવીશભવ વિસ્તારે કહેવાશે. હે ભગ્ય પ્રાણી તમે સાંભળો.

આ જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં અવસર્પિણી કાલમાં પાંચમા આરાને વિષે શુદ્ધસંયમી જીવન પાળનારા ઘણા ભગ્યાત્માઓ હોય છે, આસન્ન ભગ્યાત્મા ઓછા દેખાશે, ભરતક્ષેત્રના મધ્યખંડમાં શ્રી મંગલ નામે દેગ છે, તે દેશમાં શંખપુર નામે નગર છે, તેમાં અઢાર વર્ષના લોકો સુખશાંતથી રહે છે, જિનપ્રસાદોથી નગરી શોભી રહી છે. ત્યાં યશસ્વી, સૂર્ય

જેવો તેજસ્વી, ચંદ્રની જેમ શીતલ, જુગારાદિથી વ્યસનોથી રહિત હાતાર, એવો શેખ રાજા રાજ્ય કરે છે, રાજ્ય કરતાં કેટલોક સમય પસાર થાય છે. એક સમયે તે રાજા રાજસભામાં બેઠો છે, ત્યાં પ્રતિહારે આવીને અરજ કીધી, જે પ્રધાન એવા ગજનામે શેઠનો પુત્ર દત્ત નામે વિનીત તમારો મિત્ર તમને મલવાને આવ્યો છે, હુકમ હોય તો સભામાં આવે. ત્યારે રાજાએ આજ્ઞા આપી, દત્તકુમાર પણ સાડું લેટણું રાજા આગલ મૂકીને પ્રણામ કરી નમી રહ્યો. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું, હે દત્તકુમાર! તને કુશલ છે. કેમ ઘણા કાલે આવ્યો? આટલા દિવસ ક્યાં ગયો હતો? એટલું પૂછ્યા પછી નમ્રતાપૂર્વક દત્તકુમાર કહે છે.

હે સ્વામિન્! તમારી કૃપાથી કુશલ છે, અને ઘણા સમયે આવ્યાનું કારણ આપ સાંભલો. અમારે આપારીની એ રીત વર્તે છે, જે કાંઈક દિશામાં ભ્રમણ કરી યૌવન અવસ્થામાં ધન ઉપાર્જન કરીએ. જે માટે નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, ઘર ઘરણીનો પરિવ્રય મેલીને જે માણસ વિદેશ દેશાંતર ન જાય તે કુવાના દેડકા સરખો સાર અસાર કાંઈ ન જાણે. ચિત્ર વિચિત્ર એવી અનેક જાતની દેશભાષા ન જાણે, તે માટે દેશ દેશાંતરને વિષે ભ્રમણ કરનારા લોકો ઘણાં આશ્ચર્ય જીવે છે એવું કહી હવે દત્તકુમાર પોતે જ્યાંથી આવ્યો છે તે અધિકાર કહે છે, અહીંથી હે રાજેન્દ્ર! હું દેવશાલપુરે ગયો. ત્યાં ધન ઉપાર્જનને હું કેટલાક કાલે અહીં આવ્યો. રાજા કહે છે. સૌમ્ય! એટલે દૂર દેવશાલપુર છે, ત્યાં તું જઈ આવ્યો. તો શું તું એ સર્વે સાચું કહે છે? ત્યારે ફરીને દત્તકુમાર કહે છે:—॥ યત ॥ કેડતિસાર સમર્થાનાં, કિંદૂરવ્ય વસાયિનામ્ ॥ કેા વિદેશ સુવિદ્યાના, કઃ પરઃ પ્રિયવાદિનામ્ ॥૧॥ અર્થ:— જે સારો શક્તિમાન હોય તેને શું ભાર! વેપારી લોકોને શું દૂર? સારો વિદ્વાન હોય તો તેને પરદેશ તે શું? અને જે મીઠું બોલે તેને પારકો માણસ ના લાગે ॥૧॥ એવું સાંભલી શેખ રાજા પૂછે છે, હે ઉત્તમ! તેં દેશાંતર ફરતાં જે કાંઈ આશ્ચર્ય દીધું હોય તે તું મારી પાસે કહે? તે દત્તકુમારે કહ્યું જે મેં આશ્ચર્ય દીધું છે, તે કહું છું તમે સાવધાન પણે એકાગ્રમને સાંભલો. જ્યાં સદૈવ સર્વત્ર નિરૂપમ કુલ દેખીએ જ્યાં અપ્રતિમ એવા ઘણાં જિનપ્રાસાદ દેખીએ છીએ, જ્યાં જ્ઞાનકલા સહિત મુનિ દેખીએ છીએ, જ્યાં ધીવર જાતના લોકો પણ શ્રાવક છે, એવા તે દેવશાલ નગરને વિષે જે ચિત્રપટ્ત તે વિકસ્વર નેત્રે કરી સ્વયમેવ આપ જીવો. એમ કહી યત્નપણે ગોપવ્યું હતું જે ચિત્રપટ્ત તે છોડીને રાજા આગલ મુક્યો. તે ચિત્રપટ્ત મધ્યે કોઈક સ્ત્રીનું રૂપ છે, તે નિરખીને રાજા વિસ્મય પામ્યો. કોઈ અગણ્યરૂપ લાવણ્યની ધરનારી દેવાંગના ન હોય શું? એવું કોઈક કન્યાનું રૂપ રાજાએ દીધું. તે જોઈને, અહો એનાં નેત્ર કેવા છે! અહો એનું મુખ, અહો એના સ્તન, અહો એના કરચરણ, અહો એનું લાવણ્યપણું! એવું રાજા હૃદયમાંહે ચિંતવતો.

હતો. ત્યાર પછી રાજાએ પૂછ્યું, હે દત્તકુમાર! કોઈ દેવી અથવા માનવીની એ મૂર્તિ છે? એ કોણે ચિત્રપદ્મ ચિતર્યો છે? તે દત્ત કહે છે, હે રાજા! એ માનવીનું સ્વરૂપ છે તમારા સંગથી રાણીપદ્મ દેવીથનારી છે. તેનું રૂપ લખ્યું ન જાય. એતો ચિત્રકારે લેશમાત્ર લખ્યું છે. ઉત્તમ રૂપવંતીઓમાં પણ શ્રેષ્ઠ રૂપવંત છે.

રાજા કહે છે, એ ચિત્રમાં શી ખામી છે? એના કેશ કેવા સારા છે, એનાં નેત્ર કેવા ચંચલ છે, એનું વદન કેવું હાસ્યયુક્ત છે, એ લખેલું ચિત્રપદ્મ દેખી ચિત્ત હરે છે, તો સાક્ષાત્ એ સ્ત્રી કેવી હશે! તે સમયે દત્ત કહે છે, તે સ્ત્રીની અપાર લીલા છે, એના શરીરની સુંદરતા જે છે તે લખ્યું ન જાય એવું છે? એતો સ્મૃતિમાત્ર લેશ થકી ચિત્રપદ્મ લખી છે. તે રાજા વિસ્મય પામી પૂછ્યું, એ કોણ માનવી છે? દત્ત બોલ્યો, એ મારી બહેનનું રૂપ છે રાજાએ કહ્યું, એમ કેમ? દેવશાલપુરે તારી બહેન તે કેમ દીડી? એમ પૂછ્યું, તે દત્તકુમારે શરૂઆતથી માંડીને ખરેખર પોતાનું વૃતાંત રાજા આગળ કહે છે હે રાજેન્દ્ર! હું મારા પિતાની આજ્ઞાથી ધનની આશાએ દેશાંતર જોવાને અર્થે અને વ્યાપારઅર્થે કરીયાણા લઈ ઘર થકી ચાલ્યો, તેમાં અનેક દેશ ઉદ્દ્યોતો, વિવિધ દેશનાં આશ્ચર્ય જોતો થકો દેવશાલ નગરના દેશની સિંધે એક લયંકર અટવી છે ત્યાં પહોંચ્યાં ત્યારે ત્યાં પ્રૌઢ ઘોડા ઉપર સ્વારી થઈને આવતા કેટલાક સુભટોને ચોરની-ભિલ્લની શંકાથી મેં જોતાં તુરતજ જલ્દી ચાલવા લાગ્યો, ત્યાં આગળ તેવામાં રૂપવત પુરુષ પ્રાયઃ મૃત થઈ પડ્યો હતો, તેના આગળ મરેલો ઘોડો પડ્યો હતો, ત્યાં હું ગયો, તે પુરુષના મુખ ઉપર પાણી સીંચ્યું, તેથી પુરુષ કંઈ ચેતના પામ્યો, ત્યાર બાદ તે ક્ષુધાવાળો હોવાથી લાડવા ખવડાવ્યા તે સ્ફુરાયમાન થયો ત્યારે મેં પૂછ્યું કે આવી અટવીમાં કેમ આવ્યા? ઘોડો કયા કારણથી મૃત્યુ પામ્યો!

જેવાં કર્મ પૂર્વે બાંધ્યાં છે, તેના ઉદય કાલે પ્રાણીને અભિલાષ પણ તેવોજ ઉપજે છે. તે માટે દેવનંદી નામે દેશ, મધ્યેથી દેવશાલપુર નગરનો રાજા તેનો હું પુત્ર છું, તે ઘોડાનો વેગ જોવા નીકળ્યો, પણ અવલી ગતિનો ઘોડો હતો તે મને અત્રે લાગ્યો. અહીં દોરી મૂકી એટલે ઘોડો ઉભો રહ્યો. ને શ્વાસ ભરાણો તેથી મૃત્યુ પામ્યો. હું ક્ષુધા તૃષ્ણાથી પીડાયો મૂર્છાગત થઈ પડ્યો. હતો તું પરોપકારી થયો. ક્યાંથી આવીને તે મને જીવિતવ્ય દાન દીધું? હે દત્ત ભાઈ! તમે ક્યાં જશો? એવું રાજકુમારે પૂછ્યું ત્યારે તે રાજેન્દ્રને મેં કહ્યું દેવશાલપુર જાશું. આપણો બેનો એક માર્ગ છે, એમ કહી તે રાજકુમારને મેં મારા પોતાના રથમાં બેસાડી વિનોદની વાર્તા કરતાં અટવી મધ્યે ચાલ્યા જઈએ છીએ, તે અટવી છે, કે જ્યાં ઘણી નહીયો વહે છે, જ્યાં ઘણા ધ્રુવડના વૃત્તકાર, સૂઅરના સીતકાર, મહાગીરિની શુક્રામા સિંહના ગર્જન વાલે છે, વળી ઘણા દાવાનળ બળે છે. એવી વિકટ લયંકર અટવી મધ્યે આવતાં બીજે દિવસે ઘોડાના હેપારવ, અર્થાત્ હણહણાટ,

હાથીના ગર્ભરવથી આકુલ, ચિત્કાર થતાં, ઘણાં નગારાં વાગતું એવું એક સૈન્ય અમે સામું આવતું દીઠું. તે વખતે અમે લયથી આકુલ થયા. સર્વ અમારા સુલટ સન્નધખદ્ધ થઈ રહ્યા. એટલે એક અસ્વાર આવ્યો. તે કહેવા લાગ્યો કે, લય પામશે મા, અમે તમને પૂછીએ છીએ, જે કોઈ અસ્વાર ઘોડે બેસે તમે જાણો? એવું પૂછતાં તેણે રથમાં બેઠેલો કુમાર દીઠો, ત્યારે તેના હૃદયમાં અત્યંત હર્ષ ઉપજ્યો. સમયે બાંદીજનો જઈ જય જય શબ્દ કહી વધામણી દીધી, વિજયરાજના પુત્ર જયસેન કુમાર! તું ચિરંકાલ જીવતો રહે, પછી ત્યાં સૈન્યસહિત રાજ સાથમાં આવ્યો. તેવારે જયસેન કુમાર રથથી ઉતરી ભક્તિ સહિત પિતાના ચરણે નમ્યો. પિતા હર્ષ-પામી તેને વૃત્તાંત પૂછ્યું. ત્યારે કુમારે સર્વ હકીકત કહી. જે દત્તશેઠે મને જીવિતદાન દીધું. વક્રશિક્ષિત ઘોડો મને આ અટવી મध्ये લાવ્યો, હું ક્ષુધા તૃષ્ણા પીડાઈ મૂર્છાગત થઈ, માર્ગ મध्ये પડ્યો. અશ્વ મૃત્યુ પામ્યો. ઇત્યાદિ સર્વ વૃત્તાંત પિતા આગળ કહીને કહ્યું કે, મને આ ધર્મબંધુએ જીવતો રાખ્યો, ત્યારે રાજાએ કહ્યું, તે કયો પુરુષ તારો બાંધવ? ત્યારે જયસેનકુમારે રાજાને માફ મોઢું દેખાડ્યું. ત્યારે રાજા મને તેડીને પુત્રની જેમ આલિંગન દઈ મલ્યો. ઘણાં આદરમાન દઈ ઘોડે અસ્વારી કરી સાથે લઈ આવ્યો. મારા સથવારાની રક્ષા કરવા માટે રાજાએ પોતાના અસ્વાર મોકલ્યા અને અમે દેવશાલપુરે રાજજીવને ગયા. પાછળથી સર્વ સથવારાના લોક પણુ આવી પહોંચ્યા. ત્યાં રહેનાં રાજાએ તથા રાજકુમાર મારો સાથે જેમ મને મારા ઘર પરિવાર કોઈ સાલરે નહિ તેમ ઘણું હેત પ્રીધું.

તે વિજયરાજની શ્રીદેવી રાણીથી ઉત્પન્ન થયેલી, તથા જયસેન કુમારની નાની બહેન, તિલોત્તમા સરખી રૂપવંતી, જેવા માતૃથી મન તથા નયનને હરે એવી, ચોસઠ કલાની ધરનારી છે, માટે તેજ ચુકત હોવાથી તેનું નામ પણ કલાવતી છે, પણ તે સરખો વર તેને જોઈએ, તે કોઈ ન મળ્યો, ત્યારે વિજયરાજ ચિંતારૂપ અશિથી દગ્ધ થયો. તે કન્યાનાં માતા તથા બધું સર્વ ચિંતાતુર રહે છે. પુત્રી આવે પિતાનું દીન વદન થાય, પુત્રી મોટી થાય ત્યારે પિતાને ચિંતા થાય. પારકા ઘર પણ દીપાવે, વિધવા થાય તો પિતાને મકા હુબ ઉપજાવે. તે માટે પુત્રીના જન્મ સમયે માતાની આંખમાં આંસુ આવે.

તે માટે હે રાજા! તે કલાવતીનાં માતા પિતા વરની ચિંતા કરતાં દેખીને મેં કહ્યું. હે રાજા! “બહુરતના વસુંધરા” પૃથ્વી મध्ये ઘણા રૂપવંત ઉત્તમ પુરુષ છે. તે માટે એનું રૂપ ચિત્રામણ પદ્મમા ચિત્રાવી આપો, એટલે હું એ સરખો વર પ્રગટ કરી આવું. તે રાજાએ માફ વચન માન્યું. પછી મેં ‘ચત્રપદ્મ તૈન્નર કયું’. અને તે લઈ ગઈ કાલે હું અહીં આવ્યો. ત્યારે મેં ચિત્તમાં ચિંતવ્યું. આ કન્યા શંખ-રાજાને યોગ્ય છે. પોતાના સ્વામીને મૂંઝીને એ રત્ન બોળને કોણ આપે. એવું વિચારીને તે કલાવતીના રૂપનું પ્રતિબિંબ (રાજા) પ્રભુ આગળ મૂક્યું. જે તથ્ય ઘટતું હોય તે આદરવું,

તે શંખ રાજ તે કલાવતીનું પ્રતિરૂપ દેખી કામકિરાતના ઉચ્ચ બાણોથી પીડિત થયો છે. એમ જોઈ તેનો મતિસાગર નામે પ્રધાન કહે છે કલંક રહિત ચંદ્રમાં સરખું જેનું મુખ છે, વિકસ્વર છે નેત્ર જેનાં, રક્ત અશોક પદ્મવનાં પત્ર સરખાં છે હોઠ જેના, લાવણ્યરૂપ નીરની તો એ નદી છે, માટે જેમ હંસી હંસને યોગ્ય હોય પણ કાગડાને યોગ્ય નહિ, તેમ એ કન્યા પણ દેવનો સેનાપતિ જે કાર્તિકેય તેના પરાક્રમ સરખું છે પરાક્રમ જેનું એવા અમારા મહારાજને મૂકીને બીજા કયા પુરૂષને યોગ્ય છે? વલી મતિસાગર મંત્રી કહે છે. હે રાજન્! એ દત્તકુમાર મારા કરતા તમારો અધિક હિતકારી છે. કેમકે જે અહીંનો રહેનારો છતાં પરક્ષેત્રે જઈને સ્વામીનું કાર્ય કરે છે જગતમાંહે પરના કાર્ય ટાળી પોતાનાં કામ સંગારે એવા અધમ નર ઘણા છે, પણ પોતાનું કામ પડતું મૂકીને પારકુ કામ સંભાળે એવા ઉત્તમ નર થોડા હશે.

તે દત્તકુમાર હસતાં કહેવા લાગ્યો કે, એવી સેવકની શી વડાઈ કરો છો? ફરજ અદા કરી વિગેરે એમ સભાને વિષે મીઠી ગોળટ કરતાં મધ્યાહ્ન સમય થયો. તે સમયે સેવકે આવીને કહ્યું. કે દેવપૂજનો અવસર થયો છે માટે દેવ પૂજા કરો. ત્યાર પછી શંખ રાજ સભા વિસર્જી, સ્નાન અર્ચા જ્ઞાનપૂજાદિકૃત્ય કરી પછી ભોજન કરી પક્ષંગમાં બેઠો થકો એ પ્રિયાનો સમાગમ કેમ થાય એવી રીતે તેનો ઉપાય ચિતવતો હતો હે દૈવ! જેણે એવી અમરાંગના સરખી સુલોચના સ્ત્રી નીપજાવી છે. તેણે જેમ પંખીને પાંખ આપી તેમ જો માનવીને પાખ દીધી હોત તો, હુમણા જ હું ત્યા જઈને આ સ્ત્રીનું મુખ નિરખત. તથા કઈ રાત્રી, અથવા કયો દિવસ તે અમૃત સમાન થાશે, કે જ્યાં પુણ્યના મહિમા થકી તે 'હર્લાલ સ્ત્રી પામીશું'. એમ ચિંતારૂપી સમુદ્રના સંકટરૂપ કલ્લોલે કરી કંપાયું છે હૃદય જેનું એવા રાજાએ ત્યાં બેઠાં દેવલોક કાલ અતિક્રમીને પાછો સભાસ્થાન મડપે આવી સિંહાસન વિરાજમાન થયું. ત્યાં મંત્રી તથા મહામત્રી પ્રમુખ સેવાકારી સર્વ જન આવ્યા. તેની સાથે વાત વિનોદ કરતા શેષ દિવસ નિર્ગમ્યો. બીજે દિવસે તેનજ રાજ સભામાં બેઠો છે. એવા સમયે ત્રાસે લરાણા એના કોઈક પુરુષે આવી પ્રમાણ કરી કહ્યું કે, દૈવસૂત્રની જેમ સર્વ સામંતાદિકે અજ્ઞાણ એવું, રથ, અશ્વ, સુલટોથી યુક્ત મહા સૈન્ય આવે છે. તે સૈન્ય વનના છવને ત્રાસ પમાડતું, કોલાહલે કરી વિશ્વને કંપાવતું છે. એવું સાલજી શંખ રાજ કોપથી ધિગ ધિગાયમાન થયો થકો બોલ્યો કે, રણ લાંલા ઠંકા વળડો, એ કોણ સૈન્ય આવે છે, તેને સામા જઈએ એમ કહી ગજ, રથ, અશ્વ, સુલટ, સન્નદબદ્ધ સજ્જ થાય છે, લોક પણ સર્વ એમ કહે છે કે, એ કોણ આવે છે! એમ સર્વત્ર કોલાહલ થાય છે, એવામા દત્તકુમારે આવી વિનંતી કરી.

હે સ્વામિન્! અગ્રણે શા માટે કોપ કરો છો હે રાજન્! જે કન્યાસ્ત્ર તે ચિત્રપદ્મ

ભાગી, જે તમે દિલમધ્યે ધારી, તે તમને વરવાને સામી આવી છે. તેનું એ સરકર છે. તે માટે કોઈ કેમ કરે છે ! એતો શાતાનું કારણ છે જે માટે હું સ્વામી ! સર્વ કલાથી સંપૂર્ણ મોટા પ્રતાપવંત એ જયકુમાર સર્વ સાર સૈન્ય સહિત અહીં આવે છે.

તે વાર્તા સાંભળી શંખરાજ મહા આનંદમય થયો. તે રાજા જાણે અમૃતના કુંડમાં જાણી, કે જાણે ચક્રવર્તિપણું પામ્યો. એવો હર્ષવંત થયો, ત્યારપછી દત્તકુમારને સોનાની છલ, અંગના આભૂષણ વધામણીમાં આપીને કહે છે, જે એ સુંદર-સારું કામ થયું. જે માટે તુરત એ કન્યાને સામી લઈ કેમ આવ્યો. તેવારે દત્તકુમાર કહેવા લાગ્યો. સાહેબની પુણ્યકં થકી સર્વ યોગ્ય મહે છે. તે ધનતે રાજાને મતિસાગર પ્રધાન કહે છે. એ દત્તકુમાર મોટા ચિત્તના લાવને જાણે છે, બોલે થોડું પણ સ્વામીનાં કાર્ય કરવામાં નિપુણ છે. બીજા તમારા કેટલાક સેવક જે મુખે મીકું બોલે એવા તો ઘણા છે, પણ પાછળ ગુણગ્રાહી સ્વામીનું કાર્ય સંભારે એવા ઉત્તમ સેવક, તે કેટલા હોય. અસાર પદાર્થને વિષે આડંબર ઘણો રહે છે. કાશ્યમાં જેટલો ધ્વની છે તેટલો સુવર્ણમાં નથી. તે માટે હું રાજાને એ દત્તકુમાર ગંભીર છે. મુખે ઘણું નથી બોલતો, પણ એ કન્યાને સાહેબના ગુણ વર્ણવીને તમારી ઉપર ઘણી રાગવંતી કીધી છે. એવું હું ચિત્તને વિષે સંભવું છું. તેથી ઉત્તમ ગુણવંતી બંધવને તેડીને ઉતાવળી એ કન્યા તમારી સામી આવી છે.

તે સમયે દત્તકુમાર કહે છે. અહો, મંત્રી તમારું નામ મંતિસાગર જે છે, તે યથાર્થ છે. જે પછવાડે નિપજાયું છે, તે તમે બુદ્ધિથી પ્રત્યક્ષ બુદ્ધિના ભંડાળ જાણ્યો છો, ધર્મી શંખરાજ હસીને કહે છે. હું મંત્રીશ્વર ! એ દત્તકુમાર ! મનના મહા ગંભીર છે. જે માટે સમય અવસરનો મોટો જાણકાર છે. તે માટે હવે સૈન્ય સામગ્રી નિવારી એ સમયે જે ઘટે તે ક્રિયા કરો, હાટ શ્રેણી શણગારો, બુદ્ધિવંત નર સન્મુખ જાઓ, મોટું સામૈયું કરી, નગર મધ્યે પ્રવેશ કરાવો. હાથી, ઘોડા વિ. થી ઉત્તમ સામગ્રી કરો, રાજકુમારને ઉતરવાની જગ્યા હવેલી તૈયાર કરો તે સામગ્રીને જે નિપુણ પુરુષ હતા તે રાજાની આજ્ઞાથી હર્ષોલ્લસ થઈ સામા ગયા, અને જેમ રાજાએ કહ્યું હતું તેમ કાર્ય કરના હતા. તે જયસેન કુમારને સન્મુખ પરિવાર સહિત પ્રધાન ગયા. ઘણા આદર દીધો. ત્યારે જયસેનકુમાર વિસ્મય પામ્યો. બંદીજન ખિન્નદાવલીમાં કુલપરાક્રમની પ્રશંસા કરતાં વાજિંત્ર વાજતે ચિત્તમાં આનંદ પામતા રાજાએ ઉતારા આપ્યા. તે ઘરને વિષે ઉતરી, સ્નાન મજ્જન તથા ભોજનાદિક કરી ગીત ગાન નાટકાદિ થાતે તે દિવસ તેમ નિર્ગમ્યો. ત્યારપછી ખીજે દિવસે મંત્રીસામંતોથી પરિવરો થકે જયસેન કુમાર સલામધ્યે આવ્યો. શંખ રાજાને સુંજરો કરી આગળ ભેટણું મૂકી પગે લાગ્યો. ત્યારે રાજાએ પણ આસિંગન દઈ ઘણો આદર કરી પોતાના અર્ધાસને કુમારને બેસાડ્યો.

મહામતિ નામે જયસેન કુમારનો મંત્રી કહેવા લાગ્યો. કે, હું રાજા ! તમારા પૃ. ૨

ઉત્તમ શુભે કરી અમારા સ્વામીનું મન અત્યંત રંજિત તથા ઘણું આનંદમય થયું છે. જે દત્તકુમારે જિન્હાકૃપ કૃચ્છિકાએ કરી ઘણા વર્ષુની સામગ્રી લઈને અમારા સ્વામીના ચિત્તકૃપ પટને વિષે તમારું સ્વરૂપ સારી રીતે લખ્યું છે. તેથી ઘણા પ્રસન્ન થયેલા અમારા સ્વામી અસ્થિમનનત્મક શરીરે કરી જે પણ દૂર છે, તથાપિ પોતાની પ્રાણુયકી વક્ષસ એવી કન્યા તેમણે તમારી પાસે મોકલી છે. ઘણા રાજકુમારને અવગણીને એ કન્યા તમારી ઉપર રાગવંતી થઈ છે. અમારા સ્વામીએ કહ્યું છે કે એ કન્યાનું તમો શુભદિવસે પાણી બ્રહ્મ કરો, એની ઉપર જેમ એ માતાપિતાને ન સંભારે એવું અત્યંત હેત કરો. એવું સાંભળી શંખ રાજા સૌમ્યદૃષ્ટીથી જ્યાદિકુમારની સામું જોઈને શંખસમાન મધુરસ્વરે કરી કહેતો હતો કે, જે સજ્જન છે તે દૂર થકી પણ શુભગ્રાહી છે. તેમ તેઓ મારા ઉપર સ્નેહ રાખે છે, હેત કરે છે. તે સજ્જનના શુભ કેટલા વખાણિયે ॥ યતઃ ॥ મનસિ વચસિ કાયે પુણ્ય પીયૂષ મગ્ના, ત્રિભુવનમુપકાર શ્રેણિભિઃ પ્રિણયંતઃ ॥ પરશુ-પરમાણુન્ પર્વતીકૃત્ય નિત્યાં, નિજાહ્નિ વિકસંતઃ સંતિ સંતઃ ક્રિયંતઃ ॥૧॥ તે માટે એ રાજાનો અત્યંત સ્નેહ જાણીને તેનું વચન અન્યથા કોણ કરે ? જેમ સુપુત્ર પિતાનું વચન પ્રમાણ કરે તેમ એ રાજાનું વચન અમારે પ્રમાણ કરવું. કુલવંતની પુત્રી, સૌભાગ્ય ફલની દેનારી, તેને કલ્પવેલની જેમ કોણ વિબુધ ન માને ? તે સાંભળીને જયસેનકુમાર હસીને સલામધ્યે દત્તકુમાર પ્રત્યે કહે છે. હે બાંધવ ! આજ તમારા વચનને. વિશેષ વિશ્વાસ ઉપજ્યો. અમૃત સમાન તમારા વચનોનો વિશ્વાસ છે. હાશ્વિષ્ય વિન્યાદિક શુભો એ રાજા વિષે અપૂર્વ દેખાય છે. તથાપિ પોતાના શુભો કરી તેમને સંતોષ થતો નથી. માટે તે ખીજના શુભ ગ્રહે છે. અથવા ઉત્તમ પુરુષોના સ્વભાવ એવા જ હોય છે. હે દેવ ! તમને દીઠે અમારાં નેત્ર સફલ થયાં, તમારાં વચન સાંભળી અમારા કાન કૃતાર્થ થયા. એવું જયસેનકુમારનું વચન સાંભળીને, દત્તકુમારે શંખ રાજાને કહ્યું, હે રાજા મિત્રની ઉપર સ્નેહ દષ્ટિ રાખવી. રાજાએ કહ્યું, હે કુમાર ! તું શુભરાગી છે. તમારા સરખા ઉત્તમ પુરુષના વચનને કોણ પ્રમાણ ન કરે ? માન્ય કરવાજ જોઈએ.

એમ પંકિતગોષ્ઠી કરી લક્ષ્મીના જાણકારને તેડીને લક્ષ નિર્ધારી અદરોચાંદર સૌજન્યતા પામી સલામાંથી ઉડી સર્વજળ આપણા સ્થાનકે આવ્યા. એમ ત્યાં રહેતાં અમૃત સમાન ગોષ્ઠી કરતાં લક્ષ્મીના દિવસે વાજિંત્ર વરનાદ વાજતે મહા મંગલિક ગીત ગાન કરતે, મહા મહોત્સવે ઘણા સજ્જનને બહુમાન દેતે, સ્નાન મજ્જન કરાવી તે કલાવતી, શંખ રાજા સાથે પાણિગ્રહણ કરતા તે સમયે જયસેનકુમાર શંખ રાજાને કરમોચન વેલાએ ઘણા હોથી, વોડા, રથ, રત્ન સુવર્ણ આભૂષણ વગાદિક ઘણા દાયજો દેતા હતા. શંખ રાજા પણ કલાવતીને પરણીને અતિહૃષ્ટ પામ્યો હતો. તેણે લોકોને પણ શાતા ઉપજાવી રૈયતને કરના બારથી મુક્ત કર્યા. ત્યાર પછી કેટલાક દિવસે પિતાની પાસે જવાને ઉત્સુક થઈ જયસેન

કુમારે શંખ રાજની આજ્ઞા માગી, કલાવતીને આશ્વાસન દઈ બહેનની શીખ લઈ પોતાને નગરે આણ્યો. શક્તિસામર્થ્યવંત સુરતરુવત એવો શંખ રાજ તે કલાવતી સાથે મહાદેવ પાર્વતીની જેમ નિરંતર ભોગભોગવતો વિચરે છે. એ કલાવતી વિના આસ્થાન સભાસ્થાનક તે ચારક બંદિખાનાનાં સ્થાનક સમાન બાણુતો હતો, સારભોજન તે નીરસ બાણુતો હતો, અશ્વક્રીડા તે મનની પીડા બાણુતો હતો, રાજ અતિ રાગી થયો, અત્યંત વિષયાસક્ત થયો. તે એક કલાવતીને જ બાણુ, ખીણ રાણીઓને તો અંતેઉરી કહેવા માત્ર બાણુ. તે નગરની સર્વ નારી કલાવતીનું સૌભાગ્યપણું દેખીને ધર્મ કરવાને તત્પર થઈ. જે માટે તે સર્વ સ્ત્રીઓ વિચારવા લાગી કે ધર્મ કરવાથી આપણને પણ પરલભે એવો ભરતાર વશવતી થાય. આપણે એવું સૌભાગ્યપણું પામીએ શીલવતી એવી કલાવતી રાણી અસત્ય ન બોલે, કોઈ સાથે કલહ ન કરે, કોઈની ચાડી ન કરે, મત્સર, ઈર્ષ્યા, અદેખાઈપણું ન કરે, ભર્તારથી લગારે અહંકાર નથી કરતી, મીઠાબોલી, વિનયવાલી, વિચક્ષણ, સર્વ કોઈને હુષ ઉપજાવી કલાવતી પ્રશંસા પામે એવી છે.

એકદા તે કલાવતી રાણી સુખ શય્યામાં સૂતી છે. રાત્રી પાછલી પહેરની થઈ છે. ત્યારે વિકસ્વર એવા કમલની માક્ષામાં વીંટયો, અંદનથી પૂંજયો, ખીરસમુદ્રને જલથી ભર્યો એવો સુવર્ણ કલશ સ્વપ્નામાં દીઠો. પ્રભાતનાં વાજિંત્ર વાગતે રાણી જાગતી હતી. અને રાજ પાસે જઈ સ્વપ્નની વાર્તા કહે છે, ત્યારે શંખ રાજએ કહ્યું. કે રાજ્યલક્ષ્મી સુકત, કુલોદ્ધાર કર્તા, કુલદીપક એવો તારે સુપુત્ર થશે. એવું સાંભળી રાણી હર્ષ પામી, અતિ દહાસે ગર્ભને પાલતી હતી. અતિટાહું, તથા અતિ ઉબળુ ન ખાય. અતિ ભૂખ તથા અતિ તરશ સહન કરે નહિ, એવી રીત ગર્ભને પાલતી, ગર્ભને પુષ્ટિ આપે એવાં ઔષધ ખાય, ગર્ભરક્ષક મૂલીકા ખાયે, ગર્ભરક્ષણને અર્થે દેવતાનું આરાધન કરે, એમ કરતાં નવ માસ પૂરા થયા. પહેલી સુવાવડ પિતાને ઘેર થાય એવી રીત બાણીને તેના પિતાને ખબર કહેવરાવી. એટલે દત્ત શેઠને ઘેર તેના પિતાના મોકલેલા સેવક આગ્રહ તેમને કલાવતીએ પિતા, માતા, ભાઈની કુશલ વાર્તા પૂછી. ત્યારે સેવકે કહ્યું તમારાં માતા, પિતા, ભાઈ વગેરે સર્વે કુશલ છે તમારે પિતાએ અંગસાર વસ્ત્રાભરણ તમને મોકલ્યાં છે. તથા જડાવ ઘેરખા, બાજુબંધ પૂર્વે તમને દીધાં ન હતા, તે તમારા ભાઈ જ્યસેનકુમારે મોકલ્યા છે. રાજ માટે બે દિવ્ય વસ્ત્ર મૂક્યાં છે. એવું સાંભળી રાણી દત્તશેઠને ઘેર આવી. પિતાના મોકલેલાં વસ્ત્રાભૂષણુ લઈ સેવકને આશીષ દઈ તે વસ્ત્રાભરણ પહેરી બાજુબંધ બાંધી પોતાને મંદિર આવી તે ઘેરખા જડાવ પહેરેલા દેખી સખિઓના નેત્રને આનંદ ઉપન્યો. સખિઓ આનંદ પામીને કહે છે કે, હે બાઈ! એવાં બાજુબંધ ક્યાંય દીઠાં નથી. એ મોટું આશ્ચર્ય ઉપજાવે એવા છે. એ રાજએ કરાવ્યા દીસે છે. એવી વાત હાસ્ય વિનોદની કરે છે એવામાં શંખ રાજ પણ ત્યાં આવ્યો. તે હાસ્ય વિનોદ સાંભળી ગોખે બેઠો. તેવામાં કલાવતીને હાથે જડાવબાજુબંધ દીઠો. તેથી તેનો

મનમાં શંકા ઉપેલ પરમાર્થ જાણ્યા વિના હાસ્ય વિનોદનું નિમિત્ત દેખીને રાજાને દોષ-
રૂપી સર્પ ડંચ્યો તેથી કોપાયમાન થઈ ચિત્તમાંડે ચિંતવવા લાગ્યો કે, એના હૃદયને
આનેદને ઉપજવનારો કોઈક ખીજો ધણી દેખાય છે. અને એણે કપટ વિદ્યથી મને વશ
કીધો છે. તે ધણીનાં એ જડાવ બાજુનાં પહેરી હાસ્યવિનોદ કરે છે. એવો દુષ્ટકલ્પ પર
માર્ધને અણપૂછતાં રાજાને ઉપન્યો, માટે હવે એના જીવ પુરુષ જે ખીજો ધણી હોય તેને
હું હણું, અથવા એ સ્ત્રીને હણું, કિંવા એવો દુયોગ મેળવનારી જે દ્વતી હોય તેને
હણું તેવો પ્રકારનો વિચિત્ર પરિણામ રાજાને થયો.

એવું ધ્યાયીને રાજા ત્યાથી ઉઠીને પોતાનું શયનલવન છે, ત્યાં આવ્યો, હૃદયની વાત
ખીજા કોઈને કહી નહિ. રાણીને પરમાર્થ પણ પૂછ્યું નહિ. અવિચાર્યું કામ રાજા કરે
છે. એવામાં સૂર્ય અસ્ત પામ્યો. અંધકાર વ્યાપ્યો. એટલે રાજાએ ચંડાલની સ્ત્રીને ગુપ્ત
પણે તેડાવી અને પોતાની મતિકલ્પિત ઉત્તર તેને ગુપ્તપણે શીખવ્યો. તેણે પણ તે
સાંભળ્યું. અને તેથી તે કામ જેમ થાય તેમ કહ્યું. જે હું અટવીમાં જ્યાં રાણીને મૂકાવું,
ત્યાં તમે જઈને આભૂષણ સહિત એના બે હાથ છેદીને આવજો, એમ કહીને, એક નિર્દય
નામે 'સુભટ તેડાવ્યો' તેને કહ્યું. અમે પ્રજ્ઞાતે સર્વ સૈન્ય લઈ વન ઉદ્યોગમાં જાણું. ત્યારે તું
રાણીને કહે જે કે, તમને રાજા વનકીડાને અર્થે તેડે છે. એવું કપટ કરી રાણીને રથમાં
બેસાડી 'ક્ષણમાત્રમાં અટવીમાં દૂર જઈ, જ્યાં ગામસીમાન હોય ત્યાં મૂકજે. પછી પ્રજ્ઞાતે
રાજા વનકીડાએ ગયો. ત્યાર પછી નિર્દય સુભટે જઈ રાણીને કહ્યું કે તમને રાજા તેડે
છે એમ કપટ કરી રાણીને રથે બેસાડી લયકર દૂર અટવીમાં તે ગર્ભવતી સતીને લઈ
ગયો. તેવારે તેને રાણીએ કહ્યું રાજા ક્યા છે? તું મને ક્યાં લઈ જાય છે? અહીં હું
રાજાને નથી દેખતી સૈન્યના શબ્દ વાજિત્ર કાંઈ સંભળાતા નથી અરે દુષ્ટ! તું અટવીમાં
લાવી મને શું વંચે છે? એવું સાંભળી, તે નિર્દય સેવક બાઈને રથથી ઉતારી ગલગલો
થઈને કહે છે. ધિક્ક દેવ! હે રાણી હું દુષ્ટ છું. હું દુષ્ટ આલ્લવિકાને વારસે રાજાનો
હુકમ પ્રમાણ કર્યો. રાજાની આજ્ઞા છે કે, તમને અટવીમાં મૂકવી. એમ કહી રાણીને રથથી
ઉતારી શીશ વૃક્ષ તલે બેસાડી પછી તે નિર્દય સેવક મુર્છા પામતી, રુદન કરતી એવી
રાણીને મૂંઝી રથ લઈ પાછો નગરમાં આવ્યો. પાછળથી રાણી પોતાનું કુલ અને ધર્મ
સંભાળતી અત્યંત રુદન કરતી મુર્છા પામી. તે પછી વનના વાયરે સચેત ન થઈ આ રડે
છે, એવામાં રાજાના હુકમથી ચંડાલની સ્ત્રી હાથમાં કાતી લઈ ત્યાં આવી. તે દુષ્ટ સ્ત્રી
કટુક વેચને કહેવા લાગી, રે પાપીણી! દુષ્ટ ચેષ્ટાની કરણહારી! તે જે સંપદા ભોગવી
છે તે તું નથી જાણતી! રાજા તારી ઉપર પ્રતિકૂલ છે તારો દુશ્મન થયો છે. હવે તું
તારાં કર્મ કર્મનાં ફલ ભોગવ એમ કહી સહસા તે રાણીના બે હાથ આભરણસહિત
છેદીને તે દુષ્ટા જતી રહી! રાણી મહા વેદનાથી હે તાત, હે માત, એમ વલ્લવલતી
ભૂમિકાએ મુર્છાગત થઈ પડી. વનને શીતલ વાયુથી સચેત ન થઈ. વસી વિલાપ કરે છે. હે

દેવ!!! તું મારા ઉપર શ્યા માટે કોપ્યો. આવડો આકરો દંડ મારા ઉપર શા માટે કર્યો. તારા ઘરમા મારા સરિખી અબલા નહિ હોય. જે માટે તું મારું દુઃખ દેખતો નથી. એમ દેવને ઉત્તર લાઈ પછી રાજાને ઉત્તર લાઈ છે. હે નિપુણ આર્યપુત્ર તમને અવિચાર્યું કરવું ઘટે નહિ. પછી તમારા મનને વિષે એ અવિચાર્યું કામ કર્યાનું કમ તે શોલની પેઠે દુઃખરૂપ થઈ સાલશે. મોટા તાપરૂપ થઈ પડશે.

વલી કલાવતી રાણી વિલાપ કરતી કહે છે, હે રાજા. મેં કાંઈ અપરાધ નથી કીધો. કોઈ નીચ, ખસ પુરૂષે તમને કહ્યું હોય તો ભલે, પણ હું તે નથી જાણતી. વલી હે રાજા. મારું શીયલ સ્વપ્ને પણ મલિન થયું એવું તું મ જાણીશ. સ્ત્રી તો ઋણ મૂકતા ઋણ વિરક્તા એવી કોઈ હોય, પણ સંત પુરૂષ તો જે અંગીકારી તેને કાઠી નથી મૂકતા. એવી લોકની વાણી છે, તે પણ તમે વિપરીત કીધી. હે પ્રિય તો પ્રેમ, તે સેવા ભક્તિ, તે મધુરાલાપ તે સર્વને એકસમે કેમ વિસારી મૂક્યા? ત્યાર પછી કહે છે, હા તોત! હા માત, હા ભાઈ, હું તમને પ્રાણુમમાન વલ્લભ હતી. તે હું આ વિપત્તિમાં મરણ પામું છું. અહો મારી કોઈ રક્ષા કરો એમ ઉખણી થઈને તે કલાવતી રાણી વિલાપ કરતી હતી. અને દુઃખી થઈને સમય પસાર કરે છે.

તેવામાં તેના પેટમાં પીડા ઉપડી ત્યારે તેણે જાણ્યું કે, આ પ્રસૂતીનો સમય છે, એમ જાણી હુકડો એક નદી કિનારા ઉપર વનશુલ્ભ હતો ત્યાં ગઈ. તેણે દુઃખમાં મધ્ય રાત્રિ સમયે ઘણા કળે દેવકુમાર સમાન પુત્ર પ્રસવ્યો. તેનું રૂપ શરીર જોઈને રાણી હર્ષ અને શોક બહુ ધરતી હતી દુઃખમય વિલાપ કરતી રાણી પુત્રને કહે છે, હે વત્સ! તું ઘણા વરસ જીવો. સુખી થાઓ. હું મંદ ભાગ્યણી તારી વધામણી કોને આપુ? એવા સમયમાં તરફડતો તે બાલક નદીની વેલમાં લોટતો. ત્યારે રાણી તેને પગે ઝાલીને દીન વદનથી કહે છે, હે નદી માતા! હું તારે શરણે આવી છું. માટે જે નમે તેની ઉપર કરૂણા રાખવી. તમે મારા સુત ઉપર અને મારી ઉપર કરૂણા રાખો. હે જ્ઞાનદષ્ટિવાળી! જે મારું શીયલ પૃથ્વીને વિષે નિષ્કલ્પક હોય તો જ્ઞાને કળે કરી જોઈને જે રીતે હું બાલકને પાળું તે ઉપાય આચરો. એટલે નવા હોય આવો. એવું રાણીએ આકંઠ કરતાં કહ્યું. ત્યારે કલાવતી સિંધુ દેવીએ દેહીપ્રમાણ સુદર એવી બે બાહુલતા પ્રગટ કરી. એટલે શિયલના મહિમાથી બે બાહુ નવા આવ્યા, રાણીની વેદના મટી. અમૃત રસે સિંધ્યાની પેઠે નવું સુખ અનુભવતી બે હાથે પુત્રને લઈ ઉત્સર્ગે બોળે બેસી હતી હતી. અને નદી દેવીની સ્તુતિ કરવા લાગી કે, હે દેવી, તું ચિરકાલ જય પામતી રહે. તું નિઃસ્વાર્થ હિતકારી છો, દુઃખી! દીન અનાથ એવી જે હું તેને હે સ્વામિની! તે જીવંતી પણ આટલી આપદામાં પડીને મારે જીવવાનું કારણ શું? પરંતુ આ દીપ્તિવંત બાલકને આશ્રય વિના એકલો ક્યાં મુકું? આ પુત્રના જન્મથી નગરમાં રાજા મહોટો ઉત્સવ કરેત.

માટે ધિક પડો વિધાત્રાને કે જેણે આવું કયું ! જે કાર્ય હોય ત્યાં સુધી રાહ કરે છે, અને કાર્ય સરે ત્યારે દુર્જનની પેઠે દુઃખદાયી થાય છે, એવો કારમો સ્નેહ જેમનો છે તે દયાહીન પુરૂષને ધિકકાર હોજો.

એમ કહીને પછી ધર્મલાવના કરવા લાગી. જેમના મનોરૂપી ઘરમાં કામરૂપી પિશાચ વસતો નથી. એટલે જેમણે મનમાથી કામને કાઢી નાખ્યો છે, તથા બાલપણથી જે શિયલ મત પાલતી હશે, તે સાધ્વીને મારો નમસ્કાર હોજો. જો હું કુંવારી થકી જ સાધ્વી થઈ હોત તો આવડું દુઃખ ન પામત. એમ પોતે રૂદન કરતી વનના જીવને રૂદન કરાવે છે.

એવા સમયે તેને કોઈ તાપસે દીડી. પૂર્વ પુણ્યોદયે કરી તે તાપસ કલાવતી પાસે આવ્યો. તેને જોઈ તાપસ વિચારે છે કે, એ સ્વર્ગની દેવાંગના છે, કિંવા વિદ્યાધરી છે, કિંવા કિન્નરી છે. એમ ઘણીવાર વિચારીને પોતાના કુલપતિને કહ્યું. ત્યારે કુલપતિએ કહ્યું, એ બાઈને કોઈ હિંસક નિર્દય જીવ મારશે. દુઃખીને સંત શરણ છે, માટે તેને તેડી આવો. એવું સાંભળી તે તાપસ તેને તેડવા ગયો. તેણે તે કલાવતીને તપોવનમાં લાવી. ત્યારે કલાવતી કુલપતિને પગે લાગી. કુલપતિએ કુશલવૃત્તાંત પૂછ્યું. ત્યારે પોતાનું દુઃખ સંભારીને તે કલાવતી રોવા લાગી પછી કુલપતિએ સુધાસમાન મધુરી વાણીએ કલાવતીને આસના વાસના કીધી. તેણે કહ્યું, હે બાઈ દુઃખ સુખ તે પુણ્ય પાપનાં ફલ છે. તે પુણ્ય પાપ પોતાનાં ઉપાજ્યાં તેવા ઉદયે આવે. એવું જાણી ખેદ તજો, હર્ષ આણો, હૃદયે સમતા રાખો. હે બાઈ, તારું શરીર લક્ષણવંત છે, વદન ગંભીર છે, દષ્ટિ સૌમ્ય છે, તે લક્ષણે અમે એમ જાણીએ છીએ જે અવશ્ય તું કોઈ કુલવંત, ભાગ્યવંતની પુત્રી, કલ્યાણનું ભાજન છો. હવે તું ધીરપણું અવલંબીને એ બાલકને પાલ. તાપસને ત્યાં તાપસીઓનો આશ્રમ, છે ત્યાં જઈને, તાપસણી પાસે રહે. જેથી તારા જીવનું કલ્યાણ થાશે. ત્યારે કલાવતીએ જીવ્યાની આશા જાણી તેનું કહ્યું માની ત્યાંથી ઉડી તાપસાશ્રમે તાપસણીઓ પાસે ત્યાં રહી સુખેથી ધર્મ કરતી જીવન પ્રસાર કરે છે.

હવે પાછળ શું થયું તે કહે છે. તે ગ્રંથાલણીએ આલરણે સહિત લોહી ભરી કલાવતીની બે બાહુ રાજાને દેખાડી તે જોતાં બાહુબલમાં જ્યસેનકુમારનું નામ દીધું. ત્યારે શંખરાજ મહા ખેદ પામ્યો. તેનો નિશ્ચય કરવાને રાજાએ દત્તકુમારને પૂછ્યું, જે દેવશાલ પુરથી કોણ આવ્યું છે? ત્યારે દત્તકુમારે કહ્યું, કે, માણસ આવ્યાં છે. તે મારા ઘર મધ્યે રહ્યાં છે. તે કલાવતીને તેડવા આવ્યા છે, તે ઉત્તમપુરૂષ છે પણ બાઈને પૂર્ણ ગર્ભ માસ થયા જાણી તેને તેડી જવાનો અવસર નથી એવું જાણી તમને મથ્યા નહિ. બીજું તમે પણ આજ સમાએ બેઠા નહોતા. પ્રભાત કાલે ઉઠાને વનકીડા લાણી ગયા હતા. માટે તે તમારે સુખરૂ હવે આવશે. એ વાત સાંભળી તે પુરૂષેને રાજાએ તેડીને પૂછ્યું કે, એ અંગદ ભેરખમણિ રત્નના જડાવ સુંદરાકારે કોણે મૂક્યા છે? એવું સાંભળી તે પુરૂષ ખેલ્યા, હે રાજા !

જયસેનકુમારે પોતાની બેનને પહેરવા માટે પરમ હેતે કરી મૂક્યા છે. તે બાબુબંધુ અમે ગત દિવસે બેનને આપ્યા. એવાં યથાર્થ વચન તે સેવક પુરૂષનાં સાંભળી શંખરાજ તુરત મુછી પોતી સિંહાસનથી હેઠા પડ્યો. ત્યારે મંત્રીશ્વર, રાજપુરૂષ વગેરે સર્વેએ હાહારેષ શબ્દ કીધો. શીતલવાયુ વીંઝીને રાજાને સચેતન કીધો. એટલે હાય હાય કરી હાથ ધ્રુસી દાંત પીસી તે રાજા કહે છે. હાય ! મેં તુરછપણે, અવિચાર્યું, વિપરીત કામ કીધું ! અહો ! માફ અજ્ઞાનચેષ્ટિત ! અહો ! હું નિર્ભાગ્યશિરોમણી ! મિત્ર અને ભાર્યાદિક સંપદાને અયોગ્ય એવો હું છું. એમ વિચારતો, રાજા મુચ્છી પામ્યો, પછી પ્રધાને શીતલ વાયુ નાંખી સચેતન કર્યો.

ત્યાર પછી સભાના લોકોએ અને પ્રધાન પુરૂષે રાજાને પૂછ્યું, હે પ્રભુ ! આજ તમને અકાલે આટલું દુઃખ થવાનું શું કારણ છે ? ત્યારે મંત્રી પ્રત્યે રાજા કહે છે, હે મંત્રિ ! હું નામે તો શંખ છું, મીઠા બોલો છું, બહાર દેખી તો ઉજ્જવલ, પણ અંતરંગે કુટિલ છું. હૈયામાં આમતો આટાં ઘણા છે એવો હું કુટિલ શંખ છું ॥યતઃ॥ હસ્તિકેવસનં મદ્ભૂતા સ્વરે, જનયિતા તવ શંખ મહોદધે ॥ વિશદતા વચનશ્ચ ગોચરે, કુટિલતા તવ તત્ હૃદયે કથમ્ ॥૧॥ અર્થ :-હે શંખ, તું હરિના હૃદયમાં વસે છે, મુખે મીઠો છો, સમુદ્ર માંડેથી નીપળ્યો છો. બહાર ઉજ્જો છો. તો તારા હૃદયમાં કુટિલતા કેમ છે ? હે મંત્રીશ ! વિજય રાજાનું હેત, જયસેનકુમારનું મિત્રાઈપણું, કલાવતીનો સ્નેહ, મારા કુલનું નિર્મલપણું તે સર્વ મેં હણ્યું. પોતાના સંતાનનું છેલ્લું, એવું મેં અવિચાર્યું કામ કીધું. નિષ્કલંક નિર્દોષ એવી કલાવતી રાણી ગર્ભવતી, નજીક પુત્રને પ્રસવનારી, તેને વનમાં મૂકાવી ધડથી બે બાહુ કપાળીને મારી નાંખી. તે પાપ સંતાપે બળતો એવો આ મહારો આત્મા તેને હવે હું રાખી શકતો નથી. માટે અગ્નિની ચિતા રચી તેમાં શરીર હોમીને નિષ્પાપી થાઉં. સ્ત્રીહત્યાનાં પાપથી છૂટું. એવી વિષરૂપ વાણી રાજાની સાંભળી પ્રધાન પુરૂષાદિ સર્વ પરિવાર એકબીજાના મુખ સામું જોઈ વ્યાકુલ થઈને વિલાપ કરવા લાગ્યા. અંતઃપુરમાં રહેલી સ્ત્રિઓ પણ કેહેવા લાગી કે, હે રાજા, આર્ય પુત્ર, એવું અવિચાર્યું. ચંડાલ કર્મ જે સ્ત્રીહત્યા તથા બાહુહત્યાનું કર્મ તે કેમ કીધું. છેવટે દાસ દાસીનું, દત્તકુમાર તથા વિજયરાજના સેવક અને નગરના સઘળાં નર નારી લોક કહે છે કે, હાય હાય ! એ વિષમ અઘોર પાપ કર્મ રાજાએ શું કીધું ? એમ કહી સર્વે નરનારી રુદન કરે છે. નગરના લોક રાજાનો વાંક કાઢે છે. નગરમાં પણ સૌને શોકાતુર જોઈને રાજા બમણો દુઃખી થયો પ્રધાનને કહે છે. હવે શું ઢીલ કરો છો ? ચિતા રચાવો કે, તેમાં હું માફ શરીર હોમી નિષ્પાપી થાઉં.

એવું સાંભળી પ્રધાન પુરૂષ, અંતેઉર, મિત્ર અને સંજન વગેરે સર્વ મલી-વિનંતિ કરે છે કે, હે રાજા ! તમે બાલકની જેઠે બતઉપરે ખાર કેમ મુકો છો ? હે રાજેન્દ્ર ! તમે બુદ્ધિના સમુદ્ર છતાં એટલો મોટો દોષ લાગ્યો. એ ઉવિનાશકાલે વિપરીત બુદ્ધિ તમને

ઉપજી. હે રાજન્ ! ભયભીત કાયર પુરૂષ હોય તે ધીર પુરૂષને શરણે જાય છે. તે ધર્મવંત પુરૂષ જ્યારે ધૈર્ય મુકે, ત્યારે કાયર નરને કોણ શરણે રાખશે. તમે રાજ્ય મુકી, કુલ છેડ કરી, ભવિત હારી શત્રુનું ઇચ્છિત શું કરશો ? એમ પોતાનું ઘર બાળી અજવાળું કરે એવો સુખી નર કોણ હોય ? તે સર્વની શિખામણને અવગણીને દુઃખીયો થકો તે રાજા પોતાના પરિવાર સહિત ઘોડેસ્વાર થઈ, પ્રધાન પુરૂષે વાર્યો છતાં પણ આપઘાત કરવાને નગર બહાર નીકળ્યો તે શંખરાજ સેવક જનને દુઃખ ઉપજાવતો, ધર્મજનને વૈરાગ્ય ઉપજાવતો, શોક સંબંધી, ઓસુથી ભર્યા છે નેત્ર જેમનાં એવી નગરની સ્ત્રીઓએ નીરખતો, છત્ર ચામર, વાજાંત્ર રહિત થકો, રાજા નંદનવન ઉદ્યાને ગયો. ખીજો ઉપાય કોઈને ન સૂઝ્યો, ત્યારે તે રાજના જીવને આપઘાતથી બચાવવાને દત્તકુમારે એવી વિનંતી કરી કે, હે સ્વામિન્, આ વનમાં દેવાધિકેવ શ્રીજીનેશ્વરનો પ્રાસાદ છે, તેમની ચાંદ્રા પૂજાદિક સો કરો પછી તમારા મનનું ધાર્યું કામ કરો. વળી હે રાજન્ ! આ વનમાં અમિતતેજ નામે જ્ઞાનવંત સાધુ સમાસર્યા છે. તેને પણ વંદન કરીએ જે થકી આલોક તથા પરલોકમહામંગલિક પામીએ. એવું સાંભળીને શંખરાજએ વિચાર્યું કે દત્તકુ વચન - પણ ઉલંઘનું નહીં એ વચનથી પરલવનું પણ શંભલ થાય. એવું વિચારી જ્ઞાનએ દેવ યાત્રા પૂજા કરી પછી અમિતતેજ સાધુને વાઢીને બેઠો. તે વેળાએ સાધુએ રાજાને ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા.

સંસાર સમુદ્રનેવિષે જન્મ, જરા, મરણ એ દુઃખરૂપ પાણી ભર્યું છે, રાગ દ્વેષાદિકથી સંસાર સમુદ્ર ભર્યો છે, તે દુઃખે તરી શકાય. તેમા ચાર ગતિને વિષે અનંતા જીવે અનંતીવાર એ દુઃખ ભોગવ્યાં છે. તેમા ક્રોધાદિક ચાર કષાયરૂપી સર્પ તેણે ડસ્યાથી સર્વજગત કલકલાટ કરે છે. તે કાર્યઅકાર્ય, હિતઅહિત, યુક્તઅયુક્ત સાર અસાર કાંઈ જાણતા નથી. ગુણઅવગુણ પણ નથી જાણતા. કારણ ક્રોધ પ્રીતીને નસાડે છે, માન વિનયને નસાડે છે, માયા તે મિત્રતાને નસાડે છે, અને લોભ સર્વને નસાડે છે. તે કષાયને વશ જે અજ્ઞાની જીવ પડ્યા છે તે ઘણાં કર્મ કરે છે. તેથી આશ્રવ પરલવને વિષે દુઃખ પામે છે. શલ્યની પડે અનર્થકારી જેમ પૂર્વે પદ્મરાજને થયું તેમ ખીજા પ્રાણીને થાય છે. એવું સાંભળી શંખ રાજા શુરને વિનંતી કરે છે કે, હે મુનિ, તે અસ્ત્ર મને સંભળાવો તે કથા શુર મહારાજ સંભળાવે છે ! પૂર્વે પદ્મપુર નગરમાં પદ્મસમાન સુકોમલ એવો પદ્મ નામે રાજા હતો તે ઘર મંદિર વાહનાદિકે સૂર્યોદયવત ઋદ્ધિવંત છે. તે એકદા રાજા વનકોડાને અર્થે જાય છે. એટલે ત્યાં વરુણ શેઠની બેઠી કમલા નામે રૂપ સંપદાથી સાક્ષાત્ લક્ષ્મીસમાન છે તેને સખીઓ સંઘાતે કોડા કરતી તેણે દીડી. તે રાજાને ખીજા ઘણી અંતેઉરી છે તેપણુ તે તેના ઉપર તટ્પર તન્મય થયો. જેમ પડિત સુભાષિતે અતૃપ્તા છે. તેમ પૃથ્વીમાં ધનના લોભી સૌનાકામી એવા રાજા ઘણા અતૃપ્તા છે. એટલે કામી જીવ ઘણા છે. અતિ હર્ષે પ્રક્રમે તે રાજાએ વ્યવહારીઆ પાસે તે કન્યા માગીને પરણી. પણ રાજાનું ચિત્ત

રાજકાર્યમાં બ્યથ હોવાથી તેણે પોતાના હૃદયથી તે કન્યાને તદન વિસારી મૂકી. તે કન્યા મોટી થઈ ત્યારે ઘણા કાલે તેને રાજાએ દીડી. તે વખતે પ્રધાનને પૂછ્યું એ સ્ત્રી કેણુ છે? ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું 'પૂર્વે તમે વરુણ શેઠની બેટી કમલાને પરણ્યા હતા તે એ છે. એવું સાંભળી તે રાજા ચિત્તને વિષે ચિંતવે છે કે, હા હા અરે! મેં એ કન્યાને કદર્થના ઉપજાવી. એમ કહી વળી તેણે પ્રધાનને પૂછ્યું, કે એણે ભલાં આભરણ કેમ પહેર્યાં નથી? એ હુર્ખલ કેમ દેખાય છે? મંગલિક અર્થે એણે વલય માત્ર રાખ્યું છે. એવું પૂછ્યું ત્યારે ફરી મંત્રી કહે છે, હે સ્વામિ! કુલસ્ત્રીના એ ધર્મ છે, જે ભર તારના વિરહે શ્રૃંગારાદિક ન કરે. શિયલરુપ આભરણથી શોભામાન રહે. લીલું વૃક્ષ જેમ સુકાય તેમ કંદર્પની અગ્નિએ કરી એ બલી ગઈ છે. તો પણ શિયલમાન શીયલ નથી સુકતી, જેમાટે કુલવાન સ્ત્રી સદાચારી હોય છે, જે શિયલ પાલે, તે કુલવાન સ્ત્રીને નમસ્કાર હો; જેના મનરુપી કમલને વિષે મદન રુપી ભમરો ભમીને તેમાં વસ્યે વસી જાય છે.

તેવા રાજાએ અતિ હેતે કરી તે સ્ત્રીને તેડવા મોકલ્યો. તેણે તેના માતા પિતાને જઈ કહ્યું, જે કમલા બાઈને રાજાએ તેડાવી છે, માટે મોકલો. ત્યારે તે પુત્રીને સાર શૃંગાર પહેરાવી સખી સાથે મોકલી તે રાજભુવને આવી. રાજા પણ તેના સંગમને વિષે ઉત્સુક થઈ સલા વિસર્જન કરી હર્ષવંત થકો તે સ્ત્રી પાસે આવ્યો. તેને રાજા મીઠા વચને કહે છે. ઘણા કાલ થયો મેં તને પરણીને વીસારી મૂકી, તે મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો, સ્ત્રી બોલી, સર્વ વાતે તમે સાવધાન છો, તો શું પરણીને સ્ત્રી સંભારી જ નહીં? પણ નિર્ભાગ્ય સ્ત્રીને સ્વામીનું દર્શન ક્યાંથી હોય? સ્નેહે કરી ચિત્તને વિષે ધર્યા, નજરે ઘણીવાર દીઠા, પણ હે પ્રાણેશ! તમારા વિરહે કરી આ શરીર બળ્યું છે. એમ કહી તે કમલાએ લાજ મૂકી રાજાને રીઝવ્યો, અને તે સંપૂર્ણ રાત્રી રાજા સાથે ઘણા આતુર્યેથી કામક્રીડા કરી ગૂમાવી. પણ તે કમલાનું રતિઆતુર્ય જોઈતે રાજા મનમાં શંકાવંત થયો. કેમ કે ગુણુ તે દોઃ ભણી થાય છે પાછલી રાતે રાજાએ વિચાર્યું કે, એ સ્ત્રીનું ચરિત્ર આશ્ચર્યકારી છે. કુલસ્ત્રીને કામક્રીડાનું વિજ્ઞાન આતુરીપણું ધૈર્યપણું ભરતાર સાથે પ્રથમ સંગમે એટલું બધું કેમ હોય? તો શું એ અસતી હશે? પર પુરુષ સાથે રમી હશે? એવી તે વખત રાજાના ચિત્તમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ.

તો હવે હું એને મારે હાથે શું મારું? પણ સ્ત્રીકત્યા પોતાના હાથે કરવી ઘટે નહિ. એમ ચિંતવતો કોપવંત થયો. પ્રાતઃકાલે નિર્જમદિરથી નીકળ્યો. ત્યાં પ્રધાનને તેડીને કહ્યું, એ પાપણી સ્ત્રીને એકાંતે બાંધો, પ્રધાને રાજાનું વચન પ્રમાણુ કરી જાણ્યા સિવાય પરમાર્થ તે સ્ત્રીને વગર વાકે એકાંતે મૂકીને પ્રધાને ચિંતવ્યું જે રાગાંધ જે પ્રાણી હોય તે છતાં દોષ દેખે નહિ, અને અછતા જે ગુણુ તે દેખે. એવું રાગાંધનું વિપરીતપણું છે.

એવું ચિંતવી ભલી મીઠી વાણીએ કરી પ્રધાને, પ્રથમ તો રોતી રાણીને આશ્વસન

શ્રી શાંત કીધી. પછી રાજાને પ્રતિજ્ઞા દેવાને મંત્રી રાજસભાએ ગયો, ત્યારે તેણે રાજસભા દીનશ્યાનવદનવાલી દીડી. જેમ સૂર્ય ઉગ્યે દીવાની કાંતી ઝાંખી દેખાય તેવી સભાને ઝાંખી દીડી, કોઈ જીવ શું.શું ધ્યાન ન કરે ? અર્થાત્ દુર્ધ્યાનજ ધ્યાવે. એમાં શું આશ્ચર્ય છે ? એવો રાજાને જાણી પ્રશ્ન કરી મંત્રી સભા મધ્યે બેઠો, અને રાજાનો રોષ નિવારવા અનેક કૌતુકકારણી કથા સલાહોકમાં કહેતો હતો. અહો, સભા લોકો ! તમે કોઈ આશ્ચર્યકારો વાત સાંભળી ? તે વેળા એક ચતુર પુરુષ બોલ્યો, હા. તેને સભાના લોકોએ પૂછ્યું શી વાર્તા સે કહો.

ત્યારે તે ચતુર નર કહે છે. એ નગરમાં વ્યવહારીમાં શિરોમણી અને ધનવંતો એવો ધનશેઠ વસતો હતો. તેને શ્રી નામે ભાર્યા, તેના ચાર પુત્ર એક ધનો બીજો ધનદત્ત, ત્રીજો ધર્મ અને ચોથો સોમ. એ ચારે વિચક્ષણ પુત્રને યૌવનવયે પિતાએ પરણાવ્યા. તે મોટા વ્યાપારી થયા, ત્યારે ધન શેઠને વૃદ્ધાવસ્થાએ અસાધ્ય રોગ ઉપન્યો. વેદે પશુ કહ્યું કે, તમે ધર્મ સાધન કરો. તેવારે શેઠે સર્વ કુટુંબપરિવારને તેડાવી, સર્વની સાથે ખમત ખામણાં કીધાં. વ્રત પચ્ચખાણ કરી, આત્મસાધન કીધું. ત્યારે કુટુંબમાં જે વૃદ્ધ હતા તે કહેવા લાગ્યા, કે હે ધનશેઠ ! તમે તમારા નામે ધન્ય છો ! તમે તમારી ભુજાએ ઉપાર્જિત વિત્તે કરી સ્વજનને પોષ્યા. સાતે ક્ષેત્રે વિત્ત વાવર્યાં. નિર્મલ કિર્તિ ઉપાર્જી. હવે તમે મૃત્યુ પામ્યા. પછી પુત્રને વિખવાદ ન થાય તેમ કરો તો રુડુ થાય માટે સર્વ પુત્રને ધન સરખું વહેંચી આપો. જેથી પાછળથી તમારો યશવાદ વધે. તે ધનશેઠે ચારે પુત્રને તેડીને કહ્યું, જે તમે સર્વે ભાઈઓ સંપત્તી રહે જો કદાચિત્ કાજ ભાવે તમે લેગા રહી ન શકો, પોત પોતામાં સાથે રહેવું ન બને તો એ ભંડા મધ્યે ચારે ખૂણે ચાર કળશ દાટ્યા છે, તે ઉપર તમારા પોત પોતાનાં નામ છે, તે કાઢી લેજો. મેં સર્વના સરખા ભાગ કરી વહેંચી મૂક્યા છે. તે રીતે લેજો. વિવાદ કરશોમા, એમ કહી પિતા પરલોકે પહોંચ્યા, તે પછી ચારે ભાઈઓએ પિતાનું મૃત્યુ સબંધી લૌકિક કારજ કર્યું. કેટલોક કાલ ત્યાં એકઠા રહ્યા, પછી સ્ત્રીના વિવાદથી જુદા થયા. તે વેળાએ ઘરના ચારે ખૂણેથી ચાર નામાંકિત કળશ પડ્યા. તો એક કળશમાં માટી, એકમાં હાડકા, એકમાં વડી એટલે ખતપત્રનાં ચોપડા અને એકમાં સોનૈયા ભર્યા હતા. તે જોઈ ત્રણ ભાઈના મુખ નરમ થયા. જે નાના ભાઈને તો પિતાએ નગદ ધન આપ્યું. અને અમને હાડકા, માટી અને કાગળ કીધાં. તે અમે કેમ ભાઈએ ? એમ કહી હૃદયે ત્રાડના કરી છાતી ફૂટી મૂર્છા ખાઈ લોય ઉપર પડ્યા ! અહો, પિતાએ શત્રુરૂપ થઈ અમને વિશ્વાસે વંચ્યા. સર્વ સાર ધન તે સોમને આપ્યું અને અમને ધૂણ તથા હાડકાં આપ્યાં. એમ કહી ત્રણ ભાઈ નાના ભાઈ સાથે વિવાદ કરવા લાગ્યા. અને કહેવા લાગ્યા જે, અમારાં ગળા રહેંસીને તું એકલો ધન ભાઈ જાઈશ ? એમ ઘાય નહો, એ ધન તો ચારે ભાઈ વહેંચી લેશું. એમ વિવાદ કરતાં સર્વ સંજન મલીને વાર્યા. કહ્યું કે, તમે આપ આપણો વેપાર કરો. એ ધન હવે રહેવા ઘો. રાજદારે પ્રધાન પુરૂષ જે ન્યાય કરશે, તે રીતે લેવાશે. એમ શિખામણ દઈ વિવાદ નિર્વાર્યો. પછી એક

મહિનામાં પંચમહાજનો ન્યાય કરી ન શક્યા, તેથી રાજદારે આવ્યા, ત્યાં પણ બુદ્ધિવંતે પ્રધાને વિચાર્યું, તે વેળા રાજ હસીને બોલ્યો કે, એ વિવાહ પ્રધાને ટાળ્યો કે ન ટાળ્યો? તેણે કહ્યું હજી ટાળ્યો નથી. એમ કોઈને બુદ્ધિ કામ કરી નહીં.

ત્યારે ચારે ભાઈ દુઃખીઆ થયા થકા દેશાતર આવ્યા. માર્ગમાં એક પશુપાલ ગામ આવ્યું. ત્યાં કોઈ બુદ્ધિવંત વૃદ્ધ પુરૂષ સલા બેઠો બેઠો છે. તે સલા સમાજના સર્વે લોકને પ્રણામ કરી ચારે ભાઈ બેઠા. તે વખતે ચતુર પુરૂષે પૂછ્યું. તમે ક્યાથી આવ્યા? અને આગળ ક્યા કામ માટે ક્યા જાશો? એટલે ચારે ભાઈએ વૃત્તાત તે એક વૃદ્ધ પશુપાલ આગળ કહ્યું. તેથી તે બુદ્ધિવંત પુરૂષે હસીને કહ્યું તમારા નગરમાં તેવો કોઈ પંડિત પુરૂષ નથી કે, જે એના પરમર્શ જાણે? તે વેળા ચાર ભાઈ કહે છે કે, પિતા તો વાહ મુકી મરી ગયા. પિતાએ અમને વચ્ચા. એ વાહ કોણ ટાળે? એવું સાંભળી બુદ્ધિવંત પુરૂષ બોલ્યો હે પુત્રો, તમારો પિતા પંડિત ચતુર હતો, તમારો કલ્યાણકારી હતો, ડાહ્યો વિચક્ષણ હતો તેણે જેને જે ચોગ્ય હતું તેજ ખરાખર વહેંચી આપ્યું છે. પણ તમે તેનો પરમ અર્થ નથી જાણતા અને વિવાહ કરો છો. પિતાનો કાંઈ દોષ નથી. તેનો પરમાર્થ બુદ્ધિવંત પુરૂષ ચારે ભાઈને કહે છે—જેના કળશમાં માટી છે, તેને ઘર, હાટ, ક્ષેત્ર સર્વ આપ્યા છે. જેના કળશમાં હાડકા છે, તેને હાથી, ઘોડા, ગાય, ભેંસ એ સર્વ આપ્યાં છે. જેના કળશમાં કાગળ ખેન છે, તેને ઉઘરાણી, વ્યાજુ ધન એ સર્વ દીધું છે. અને નાના પુત્રને અસમર્થ જાણી રોકડું ધન તેને આપ્યું છે. હવે તમે ચારે ભાગ સંભાળી જુઓ. જે પિતાએ કોઈને આપ્યું દીધું છે? જે માટે ધન તો વિજળીની પરે અનિત્ય છે. અર્કતૂલની પેઠે અસાર છે. તે સાડું શું કલેશ કરો છો? પિતાના વચનથી માંહોમાહે હિતભાવ રાખો.

હવે ત્રણે ભાઈ, તે બુદ્ધિવંતને પગે લાગી. લઘુભાઈને આલિંગન દઈ આંખે આંસુ મૂકતા કહે છે, હે વતસ! અમે લોભી થઈ તને ખેદ પમાડ્યો. તે સર્વ તમે ક્ષમા કરજો. તે વખતે લઘુભાઈ તેમને પગે લાગી કહે છે કે, તમે મોટાભાઈ તે નાનાને પિતા સમાન છો તમને મેં ધન અર્થે અશાતા ઉપજાવી તે ક્ષમા કરજો. ત્યાં બધાએ પંડિત પુરૂષને કહ્યું, જે પિતા મૃત્યુ પામ્યા માટે મૂઠ એવા અમે છીએ તેના તમે પિતાસમાન થયા. એમ કહીને તેમણે કદાવડ મુક્યો. ત્યારે બુદ્ધિવંત પુરૂષે કહ્યું કે, તમારા પિતા મૃત્યુ પામ્યા, માટે નાના ભાઈના તમે પિતાસમાન ગણાય, તમારો પિતા ચૂકે નહિ, તમે ધન અર્થે લઘુભાઈ સાથે ખેદ કર્યો, તે નવો ચાલ કરવી તમને ઘટે નહિ. પછી ત્યાંથી તે ભાઈ પોતાને ઘેર આવી. પિતાના લખ્યા પ્રમાણે ધન વહેંચી લઈ માંહે માંહે અતિ દુઃખવંત થયા. તેમણે નગરમાં વધામણાં કીધાં. નવા જન્મની પેઠે હવે પામતા હતા એવી કથા નિપુણ પુરૂષે કહી તે સલાના સર્વ લોકો સાંભળી, મસ્તક ધૂણાવી

કહેવા લાગ્યા કે, એવા પશુપાલ પણ બુધિવંત હતા કે જેણે બુદ્ધિએ કરી વિવાદ ટાળ્યો. એ વાત સાંભળી પદ્મારાજ ચમત્કાર પામી ચિંતવવા લાગ્યો જે, તે બુદ્ધિવંતે પારકા નગરમાં દૂરથી નિપજ્યું તે પણ ઉત્પાતિકી બુદ્ધિએ જાણ્યું. અને તેના કેવો અર્થ કીધો? તો શાસ્ત્રને સમજનારી એવી તે મારી પ્રિયાને કામશાસ્ત્રમા કૌશલના સંભવતી નથી? માટે હું મદ્યબુદ્ધિ, અનાય, નિર્જાન્ય એવો છું. હું તે સ્ત્રીરતનને અયોગ્ય છું. મેં નિરાપરાધીને તેવું હુબ્બ દીધું. એમ મનમા શોક કર્યો, અને દીનવદન થઈ મંત્રીને કહ્યું, હે મંત્રી! પાપી એવા અપુણ્યિએ મેં જે મહાપાપ કીધું. તે કન્યા પિતાને ઘેર સુખેથી રહી હતી! હા હા! તેને મેં અનર્થ પમાડી હુબ્બી કરી. માટે હવે હું પ્રાણ ધરવાને સમર્થ નથી. તેથી તમે ચિંતા ખડકાવો, તેમ હું બત્રીને પવિત્ર થાઉં ત્યારે પ્રધાને, રાજાને અત્યંત હુબ્બી તથા મરણાભિમુખી જાણીને તે મંત્રી રાજાને એકાંતે કહેવા લાગ્યો કે, હે રાજા! તમે સાંભળો. જે ભલા સેવક હોય તે સ્વામીનું કિતાહિન જાણે. હે સ્વામી! જે કામ કરીએ તે વિચારીને કરીએ તો ફલ પામીએ, પણ સહસા અવિચાર્યું કરે તે અશાતા પામે. ॥ કાર્યનો વિચાર કરી કામ કરવાની જેને ટેવ છે, તે પુરુષને સંપત્તિ પોતે આવી વરે છે. હે નાથ! મેં તમારી આજ્ઞાપણ કરી, અને તે સ્ત્રીને પણ જીવતી એકાંતમા રાખી છે. હવે જેમ તમારી આજ્ઞા હોય તેમ કરીશું. એવું સાંભળી રાજા આનંદ પામી પ્રધાનને કહે છે, હે મિત્ર! તે સ્ત્રીને જીવતી રાખીએ અને જીવિતદાન આપ્યું પછી રાજાએ પ્રસાદે તે નિર્દોષ સ્ત્રીને ઘેર તેડી અપરાધ ખમાવ્યો. અને તે દિવસથી રાજાનો રાણી ઉપર પ્રેમ વૃદ્ધિ પામ્યો. એ પ્રમાણે પદ્મારાજની કથા સાધુ મહારાજે શંખરાજાને કહી

માટે હે રાજેન્દ્ર! પૂર્વે જડબુદ્ધિ એવા તે પદ્મારાજાએ અવિચાર્યું કામ કર્યું તેમ તું પણ અવિચાર્યું કામ કરી અબલા સતીને હુબ્બ આપીને હવે પશ્ચાત્તાપ કરે છે. પણ ધર્મ સમજતો હોય તો તે પરજીવનો ઘાત ન કરે. તેમ આત્મઘાત પણ ન કરે. જે માટે આત્મઘાત સમાન ખીનું કોઈ પાપ નથી તે કુબુદ્ધિ પ્રાણી હુબ્બકર કર્મ કરે, તે તેના દોષ ટાલવાને માટે આત્મઘાત કરે છે. પણ સર્વ હુબ્બથી છોડાવે એવો સુગમ ધર્મ શ્રીવીતરાગ દેવનો શા માટે કરતો નથી, નિરતર સુખ આપે છે, સંસારમાં સંત પુરુષને ધર્મ વિના ખીનું કંઈ શરણભૂત નથી. તે સાંભળી શંખ રાજા મુનિને કહે છે. સ્વામી! હુબ્બની દાવાગ્નિથી જે બળ્યો, તેને હવે ધર્મની કથાથી શું હોય? તો અંતસમય યોગ્ય જે ધર્મશબ્દ હોય તે મને આપો. ત્યારે ફરી મુનિ કહે છે, હે રાજન્! તું હુબ્બનો બળ્યો મરણ ઇચ્છે છે, પણ એવા અજ્ઞાન મરણથી મૃત્યુ પામવાથી આગલ વિશેષ હુબ્બ પામીશ. જે પાપથી હુબ્બ-ઉપજે અને પાપ જીવં હિસાથી-ઉપજે છે. તે પર પ્રાણીના ઘાત કરતા આત્મઘાતનું પાપ વિશેષ છે. પુણ્યથી તે પાપનો ક્ષય થાય, અને બન્નેનો ક્ષય થયો ત્યારે જન્મજરા મરણના હુબ્બોનો ક્ષય થાય. તે માટે હે રાજન્! તું હવે સર્વ

ચિંતા મુકી શ્રીવીતરાગનો ધર્મ આદર, તેથી સુખી થઈશ. એક દિવસ તું અમારા કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ આદરીશ તો, પછી તુ તેનો પ્રત્યક્ષ અમત્કાર જોઈશ. અખંડિત શરીરે પુત્રસહિત એવી કલાવતી સ્ત્રીને તુ જીવતી દેખીશ. ત્યાર પછી ભુક્તભોગી થઈ અંતે રાજલક્ષ્મીને સ્ત્રીસહિત દીક્ષા લેશે ને આરાધક થાશે. માટે આત્મઘાત ન કરીશ હવે ગુરુનું કહ્યું માનીને રાજા તે વનમાં એક રાત્રિ રહ્યો. ત્યાં રાત્રિના પાછલો પહોરે એક સ્વપ્ન દીકું. કલ્પતરૂથી સહિત લતા ફલસહિત છે, તેને કોઈક પુરુષે છેદી નીચે પાડી. વળી તે લતા ફલસહિત પાછી કલ્પતરૂમાં જઈ વળગી. તેને તે ઝાડે તુરત અવલંબી. એવું સ્વપ્ન દીકું. કે તરત પ્રભાતે રાજા જાગ્યો. ત્યારે વિચાર્યું કે અહો ! એ મોટું સ્વપ્ન મુજને ક્યાંથી આવ્યું પણ જો અહીં રહ્યો તો મેં એ સ્વપ્ન દીકું ? રાજા ગુરૂ પાસે આવી વંદન કરીને સ્વપ્નાર્થ પૂછતો હતો.

ત્યારે ગુરૂ પણ તેને સ્વપ્નનો અર્થ કહે છે તે રાણીને દૂર કરી વિયોગ પમાડી તે કલ્પતરૂની ડાલને છેદી નાખી, પણ તે ડાલ પાછી તરત ફલ સહિત જઈને કલ્પતરૂને વળગી તેમ હે રાજા ! તમને તે રાણી પુત્ર સહિત વહેલી મલશે. એમ સાલળી રાજા કહે છે, હે મુનીન્દ્ર ! તમારી કૃપાથી મારું શુભ થાયો, એમ કહી રાજા રાણીની ખબર જોતો તેજ વનમાં દૂર ગયો. ત્યાં લજ્જાથી નીચું મુખ કરી દત્તકુંવરને કહે છે કે, હે મિત્ર ! દુર્બુદ્ધિ એવા મેં મહાપાપ કર્યું. પોતાના નિર્મલ કુલમાં લાંછન લગાડ્યું. પણ ગુરૂના અમૃત સમાન વચન કહ્યાં અને તેણે આશ્વાસના દર્શને, ધૈર્ય ઉપજાવ્યું. આશામાં મેં આ દિવસ ગુમાવ્યો. પણ હવે હું મારી સ્ત્રીને જો જીવતી ન દેખું તો મરણ પામીશ. તે માટે તમે ઘોડેસ્વાર થઈ ઉતાવળા જાઓ અને કલાવતી હોય ત્યાં તેની તપાસ કરી શીઘ્ર તેને તેડી લાવો. એવી રાજાની આજ્ઞા લઈને તે દત્તકુમાર ઘોડેસ્વાર થઈ કલાવતીની ખબર કાઢવા નીકળ્યો, જે પુરૂષે ન્યાં મુકી હતી તે પુરૂષે તે સ્થાનક દેખાડ્યું ત્યાં લોહી પડ્યું દેખી ત્યાંથી પગી પગ જોતો દૈવયોગે તાપસનો આશ્રમ દીઠો ત્યાં તાપસને પ્રણામ કરી દત્તકુમારે પુછ્યું, કે હે તાપસ નજીક પ્રસવ થયેલી ઉત્તમ સ્ત્રીને તમે અહીં કંઈ દીડી ? ત્યારે તાપસ કહે છે, તું કૌણ છે ? અને ક્યાંથી અહીં આવ્યો છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું હું શેઠનો પુત્ર દત્ત નામે છું, અને શંખપુરથી આવ્યો છું. રાજાએ મને ખબર કાઢવા મોકલ્યો છે ત્યારે તે તાપસ કહે છે, એ રાંકડી ઉપર હજી રાજા વૈરભાવ મુકતો નથી. આ કાંઈ થોડું કીધું છે ? ગર્ભવતી અબલાને વનમાં મુકાવી અને હાથ કપાવ્યા તે કંઈ ઓછું કર્યું છે ? જે હજી રાણીની ખબર પૂછે છે. લોકની પણ કહેવત છે કે કીડી ઉપર કટક શું કરવું !

ત્યારે દત્તકુમાર તાપસને કહે છે કે, ઘણું કહેવાની તો હાલ વેળા નથી. પણ જો કલાવતીને નહિં દેખે તો તે રાજા હમણા ચિતાગ્નિમાં બળી મરશે. તે માટે શીઘ્ર ન્યાં હોય ત્યાં દેખાડો. તથા હા કહો, જે અમુક જગ્યાએ જીવતી છે. ત્યારે દયાલુ તાપસ

દત્તને પોતાને આશ્રમે તેડી ગયો. ત્યાં તે દત્ત, કુલપતિને પ્રણામ કરી કહે છે, હે પ્રભુ ! રાજાને અભયદાન આપો. ત્યારે કુલપતિએ કલાવતીને તેડાવી. તે પણ ત્યાં આવી. એટલે દત્તકુમારને દેખી ઘણું રૂદ્ધ કરવા લાગી. તે રોતી દેખી મધુર સ્વરે દત્તકુમારે આશ્વાસન આપ્યું, દત્તકુમારે કહ્યું, એ કર્મગતિ છે. માટે હે સ્વામિનિ ! રહવાનું નિષેધ કરો હે બહેન સસારને વિષે જે મનગોચરે ન આવે એવા શુભાશુભ કર્મ કરી પ્રાણી સુખ દુઃખ પામે છે હે બેન ! જ્યારે અશુભકર્મનો ઉદય થાય, ત્યારે માતા, પિતા, ભાઈ, પુત્ર, ભત્તાર એ સર્વ શત્રુરૂપ થાય. તેમજ જ્યારે શુભકર્મનો ઉદય થાય ત્યારે શત્રુ હોય તે મિત્ર થાય. તથા હે બેન ! તમોને જે અતિ આકરુ દુઃખ ભોગવવું પડ્યું તેથી રાજાએ તમારા ગુણ બહુયા, પછી તમારા દુઃખથી તમારા વિયોગનું અનંતગણું દુઃખ રાજાને થયું છે. તે શંખરાજ, પશ્ચાત્તાપ કરતો હમણા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છે છે. જો હજી સુધી પણ તમારું સુખ જીવતાં નહીં દેખે, તો નિશ્ચયે એ પ્રાણત્યાગ કરશે.

એવું સાંભળ્યું ત્યારે કલાવતી રથમાં બેસીને ભરતાર પાસે જવા ઉત્સુક થઈ, ભરતારે ઘણું અહિંત કીધું છે, તો પણ પતિવ્રતા કુલવતી જે સ્ત્રી હોય તે ભરતાર ઉપર હિંત રાખે. ત્યાર પછી તાપસાદિક તથા કુલપતિને નમસ્કાર કરી તેમને પૂછીને પુત્રમહિત રાણી રથમાં બેસીને પ્રભાતે વનને વિષે શંખ રાજા પાસે આવી તેને સંપૂર્ણ અગવાલી દેખી જેને ઘણો હર્ષ થયો છે એવો રાજા લજ્જાથી નીચું જોઈ રહ્યો, પણ ઉંચું જોઈ ન શક્યો. હર્ષના વધામણા થયા, નગારાંના નિર્દોષથી ઉત્સવ કરતા હતા. હર્ષવંત થયા એવા પ્રધાન સામંતાદિક સહિત એક ક્ષણમાત્ર સભામાં બેસીને પછી રાજા કલાવતી પાસે આવ્યો. જેમ ચંદ્રમા સદોષી છે, કલંકી છે, તો પણ તેને રોહિણી આવી મલે છે, તેમ કલાવતી પણ ભરતારને આવી મલી. યદ્યપિ રાજા દોષી, કલંકી છે તોપણ રાણીએ ખેદ ન રાખ્યો. તે સમયે તે કલાવતી કાંઈક રોષવતી થકી નીચું સુખ કરીને બેઠી છે એમ રાજાએ જોયું, ત્યારે રાજાએ મદ્દ જેના નેત્ર છે એવું કલાવતીનું સુખ પોતાને હાથે જોયું કરીને તેને મધુર વચન કહ્યું કે, હવે હું જીવતો તને સુખ શું દેખાડું ? આ તારું સુખ મને જીવાડનારું છે. હું નિર્ભાગ્ય છું જે મેં નિષ્કલંકને કલંક દીધું ? વલી તું તો નિષ્કલંક છે માટે તારી સ્તુતિ કેટલી કરું ! એવું રાજાનું પ્રશંસાવચન સાંભળી રાણી બોલી, નિર્ભાગ્ય અને વરાકી એવી મારી સ્તુતિયે સચું. વળી રાજા કહે છે, હું નિર્ગુણી છું. કૃતદ્ધ નિર્દય, છું જે માટે મેં તારા જેવી સતીયોમાં શિરોમણી, ગુણવંતી એવી રાણીને ખેદ પમાડી. તથા તું ગુણવાન છેતે તારો કાંઈ દોષ ન હોતો તેમ છતાં વળી તારી ઉપર હું રાગી છતાં પણ વિરક્ત થયો, તે કોઈ પૂર્વકૃત કર્મના મર્મથકી મેં તને દુઃખ દીધું. ॥ યતઃ ॥ સંવો પુન્વકયાણું, કર્મભાણું પાવએ ફલવિવાગં ॥ અવરાહેસુ ગણેસુ ય, નિમિત્તમિત્તં પરોહોર્થ ॥ ૧ ॥ પૂર્વે કરેલાં કર્મના ફલ ભોગવના પડે છે, તે કર્મ અપાવવોમાં બીજા જીવો નિમિત્ત બને છે. પછી રાણી પણ ચક્રાલક્ષીએ હાથ - કાપ્યા

ત્યાંથી માંડીને સર્વ હુઝમ મય વ્યતિકર કહ્યો. વલી નવા હોય આવ્યા તે સ્વરૂપ પણ કહ્યું. ત્યારે રાજા હર્ષે કરી કહે છે, હે પ્રિય ! આ ચંદ્ર દિવાકર પર્યંત મારા અપયશનો પડકો વાગશે, અને તારા મસ્તકે શીલની ધ્વજા ફરકતી રહેશે. રાણી કહે છે, મને હુઝમમાંથી સુખ થયું તે પુત્રના પુણ્યે કરીને થયું. અને તમે જીવતાં રહ્યાં તે ગુરુની કૃપાથી રહ્યા. ધન્ય એ ગુરુને કે, જેણે તમને સુખદિ આપી. તો મને હવે તે ગુરુના દર્શન કરાવો. જેથી હું જન્મ સફલ કરું. એમ કહી પ્રભાતે ઋદ્ધિસંહિત સંમસ્તં પરિવાર સાથે રાજા ગુરુ પાસે આવ્યો, મુનિને વાંદીને બેઠો. મુનિપણે તેમને શીલ રૂપધર્મની દેશના દેતા હતા.

પ્રાણીને શિયલ ત્રત જે છે તે ગુણોદયનું કરનાર છે, શીલ તે શરીરનું આભરણ છે, પવિત્ર કરનાર છે, આપદાના સમુદયનું હરનાર છે, તથા દુર્ગતિના હુઝમનું ટાલનાર છે, એવું શિયલ તે ચિંતામણી રત્નની પેઠે ઇચ્છિત સુખનું આપવાવાલું છે. તથા શિયલથી વ્યાઘ્ર, વ્યાલ, જલ, અગ્નિ આદિકના લય સર્વ મટી જાય એ શીયલ જે છે તે સ્વર્ગ તથા મુક્તિના સુખનું આપનાર છે, હે રાજા ! તમે એ શીયલનું માહાત્મ્ય ને સ્વયંમેવ દૃષ્ટિએ દીકું, તે તારી સ્ત્રીના હાથ તે કપાવ્યા છતાં તે શીયલના પ્રભાવે નવા આવ્યા. વળી હે રાજેન્દ્ર-આ સંસારમાં દેવતાની ઋદ્ધિ, દિવ્યલોગ સંપદા, વિવિધ પ્રકારની વિદ્યા, વિજ્ઞાન, એ સર્વને પામવું ઘણું સુલભ છે, પરંતુ નિશ્ચયથી એક સમકિત પામવું તે મંડા દુર્લભ છે. સમકિતરૂપી મહારત્નનો દીવો જ્યારે હૃદયને વિષે પ્રગટયો, ત્યારે જીવ દેવગુરુ અને ધર્મ તથા દર્શન, જ્ઞાન, અને ચારિત્રરૂપ તત્વનો જાણકાર થયો, તે અઢારદોષે રહિત એવા શ્રીવીરરાગ દેવને દેવકરી જાણે. હવે ગુરુ કેવા હોય તે કહે છે :-દ્યાવંત, સત્યભાષી, અદત્તયાગી, ગ્રહમતધારક, પરિચક્રર હિત, જેમને શત્રુને મિત્ર સરખા છે, મૃતિકાને કંચન, તૃણ અને મણિ, સુખ અને દુઃખ, ઋણ એ સર્વ જેને સમ પરિણામે છે. તે ગુરુ જાણવા.

ધર્મ કેને કહ્યો ? શ્રીજીનેશ્વરભાષિત ધર્મ તે એક દેશથી અને બીજો સર્વથી એવા બે પ્રકારે છે. સર્વવિરતિધર્મ (શ્રમણધર્મ) અને દેશવિરતિધર્મ (શ્રાવકધર્મ) તે ઉભય-ધર્મ મોક્ષ પમાડનારો છે, મોક્ષની લક્ષ્મી ઉભયધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે, સમ્યક્ત્વ એ ધર્મનું મુક્તિનું મુલ છે તે ચિંતામણિ રત્ન, કામધેનુ, અને કલ્પવૃક્ષ કરતાં પણ અધિક છે એ પ્રમાણે મુનિરાજે દેશના આપી, રાજા-રાણી સમકિત પામ્યા, ધર્મમાં ચોતપ્રોત બન્યા, ખાર ત્રતધારી શ્રાવક-શ્રાવિકા થયા, ગુરુને વંદન કરી નગરમાં હર્ષથી પ્રવેશ કરતા હતા. ત્યારે નગરની જનતાનો આનંદ અપૂર્વ હતો, સતી કલાવતીના શીયલની ખૂબ ખૂબ પ્રશંસા થઈ, નગરમાં ધ્વજ-તોરણો, શરણાઈ વિગેરેથી ઉદ્ઘોષણાઓ થઈ. નગરની સ્ત્રીઓ પોતાના કામકાજ અધૂરા રાખી કલાવતીને જાતજાતના દર્શન માટે પ્રજા ગાડી બની હતી. કલાવતીની

લોકો ખૂબ ખૂબ પ્રશંસા કરતાં ઘેર જતા હોય છે, આ રીતે સતી કલાવતીનો જય જયકાર વર્તાય છે. એમ દસ દિવસનો મહોત્સવ કરે છે, ખારમા દિવસે જ્ઞાતિકુટુંબને જમાડી સ્વપ્નાનુસારે સર્વ સભા સમક્ષ પૂર્ણકલશ એવું નામ પોતાના પુત્રનું સ્થાપન કરે છે. એમ સુખમાં કાલ પસાર કરતાં સદ્ગુરૂની સંગતિથી ધર્મમાં ઓતપ્રોત બન્યા, વિષયાલિસાપને ત્યજીને ધર્મધ્યાનમાં લયલીન બને છે, બ્રહ્મચર્યાદિ વ્રતોનો સ્વીકાર કરી શ્રીજિનભવનાદિ કરાવે છે. સાધુ-ધર્મી એવા સાધર્મિકોની ભક્તિ કરી જીવનને ધન્ય બનાવી રહ્યા છે, શ્રાવકધર્મથી જીવન વિતાવતા કેટલોક કાળ પસાર થયો.

પુત્રને રાજ્યયોગ્ય જાણી મધ્યરાત્રે રાજા જાગીને ધર્મ જાગરણમાં ચિંતવતો હતો કે, અહો! આ અસાર સંસાર સમુદ્ર તે દુઃખે તરી શકાય એવો છે. સમુદ્ર જેમ જળથી ભર્યો છે તેમ સંસારસમુદ્ર તે શરીર અને મનના દુઃખરૂપ જળથી ભર્યો છે. ચારિત્ર યુક્ત રૂપજે અહીં ધર્મ તે રૂપ જહાજ વિના તું કેમ સંસાર સમુદ્રનો પાર પામીશ? એવી ધર્મ જાગરિકાને ચિંતવતો તે શખરાજા, ચારિત્રના મનોરથ કરે છે. મનુષ્યાવતાર પામ્યા વિના ધર્મની પ્રાપ્તિ કદાપિ ન હોય, સિદ્ધાંતમાં ચૂલકાદિ દંશે દૃષ્ટાંતે માનવ ભવ પામવો હુલ્લેલ કહ્યો છે. કદાપિ તે મનુષ્ય ભવ પામે તો પણ ધર્મ સાંભળવો હુલ્લેલ છે. તેથી ધર્મની સદ્ગુણને આદરવી, તે તો મહાહુલ્લેલ છે. માતાપિતા પુત્ર કલત્રાદિ સ્વજન કુટુંબ તે તો મૃગપાસની જેમ દુઃખથી છડાય એવાં છે. ધન ધાનની જે આશા તથા યૌવનપણું તે તો સ્વપ્નની પેઠે વિનાશ પામનારાં છે. દારાના ભોગ તો કારાગૃહ સમાન છે. રાજ્ય તો દુર્ગતિમાં પાડનાર છે. વિષય તો વિષ સમાન છે. તે કારણ માટે એક ચારિત્ર ધર્મ છે તે સુક્તિ પદને પમાડે, તેથી સર્વ સંગને છોડી સંયમ હું આદરું. એમ ચિંત્તામાં ધારી કલાવતી રાણીને રાજાએ પૂછ્યું, હવે આપણને આત્મસાધન કરવા માટે દીક્ષા લેવાનો સમય છે ત્યારે રાણી કહે છે, હે સ્વામી! આપણે ભોગ ભોગવ્યા, આટલા દિવસ રાજ્ય પાળ્યું, હવે પુત્ર પણ રાજ્યભાર પાળવા ધુરંધર થયો, ત્યાર પછી-તત્ત્વ જાણ્યાનું સારતો એજ છે, કે હવે ચારિત્રધર્મરૂપ શરણ અગિકારવું.

આ પ્રમાણે સાસણી પ્રધાનને પૂછી શુભ દિવસે જિન પ્રસાદને વિષે મોટા મહોત્સવથી જિનપૂજા રચાવી, દેશ મધ્યેથી માર શબ્દ નિવાર્યો દીન દુઃખીને તેના કુલને દાનાદિકે ઉદ્ધર્યો, યતિ તથા સાધર્મિકની ભક્તિ કરતો હતો બંદીબાનેથી બંદીવાન છોડ્યા. યાચક જનને સતોળ્યા. એમ આઠ દિવસસુધી શખ રાજાએ સર્વ લોકને ધનવત્ કીધા.

એવા સમયમાં ઉદ્યાનપાલકે આવી રાજાને વિનંતિ કીધી કે, હે સ્વામિન! અમિત તેજ નામે અશુર સુસાધુ આવી સમોસર્યા છે ત્યારે શખ રાજાએ વનપાલકને વધામણી આપી, પુત્રકલત્રપરિવારસહિત મહોટી ઋદ્ધિથી શુરને વાઢવા આવ્યા. ધર્મોપદેશ સાસણી રાજા પોતે અવસર પામીને શુરને વિનંતિ કરે છે કે, હે ભગવન્! કલાવતીએ પૂર્વજન્મને

વિષે, કમું, હુકમ ઉપાનયુ' કે, જેના યોગે કરી મેં એ નિર્દોષ છતાં એના હાથ કપાવ્યા. એ પ્રશ્ન શ્રવણ કરીને જ્ઞાનસંપન્ન શુરમહારાજ બોલ્યા: હે રાજન્ ! એ કલાવતીનો પૂર્વભવ હું કહું છું તે તું સાલળ. અને કર્મ કરતાં પ્રાણી ખૂબ વિચાર કરો.

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મહેન્દ્રપુર નામે પત્તન હતું. તે પત્તનમાં નરવિક્રમ નામે રાજા ઘણા કાલસુધી રાજ્ય કરતાં થકાં તેણે પોતાના શત્રુને ત્રાસ પમાડ્યા હતા. તથા તે રાજાનું પરાક્રમ ત્રિવિક્રમ તુલ્ય હતું. તે રાજાની સ્ત્રી લીલાવતીનામે હતી. તેના શીલની લીલા પ્રશંસનીય હતી તે રાજરાણીને એક પુત્રી થઈ તેનું નામ સુલોચના રાખ્યું. તે કમે-કરી, યૌવન અવસ્થાને પામી એકદા તે સુલોચના પોતાના પિતાના એ જામાં બેઠી છે. એટલામાં કોઈકે આવીને રાજાને એક શુક (પોપટ) ભેટણું આપ્યો. તે શુક સુંદર આકારવાળો અને વિચિત્ર એવી અનેક ભાષા બોલવામાં ચતુર હતો. કૌતુકથી રાજાએ તેને હાથ ઉપર લીધો. અને તેને બોલાવવા લાગ્યો. ત્યારે તે શુક જમણે પગ ઉઠાવી કરીને હર્ષે કરી એક શ્લોક બોલતો હતો. તે આ પ્રમાણે :

ત્વદારિતારિતઙ્ણીશ્વસિતાનિલેન, સંસુચ્છિતોમિષ્ણુ મહોદધિષુ ક્ષીતીશ ।

અંતલુઠ્ઠદ્વગિરિપરસ્પરશુંગપાતાત્ ધાતારવૈસુરરિયોરપયાતિ નિદ્રા ॥૧॥

અર્થ :- હે રાજન્ ! તે મારેલા શત્રુની જે સ્ત્રીઓ તેના શ્વાસવાયુએ કરી સમુદ્રના કલ્લોલ ઉછલવા લાગ્યા. ત્યારે તેમાંહે આમ તેમ લમતારા એ પર્વતો તેમના પરસ્પર આઘાતે કરી શિખરો પડી જવાથી જે કડકડાટ શબ્દ થયો તેણે કરી સુરરિષુ જે વિષ્ણુ તેની નિદ્રા ઉડી ગઈ.

એવું વચન શુકના મુખથી સાંભળીને રાજા ઘણું રીઝ્યો, તેણે પોતાના અંગલગ્ન આબૂષણ અને ઘણું દ્રવ્ય જે પુરૂષ તે શુકને લાવ્યો હતો તે પુરૂષને આપ્યાં. પછી રાજાએ તે શુક પક્ષી પોતાની કન્યા સુલોચનાને આપ્યો. તેણે પગ હર્ષિત થઈને પોતાના આવાસ સ્થાનને વિષે જઈ સુવર્ણમય પાંજરામાં તે પોપટને રાખ્યો. અને હાડમ, દ્રાક્ષ, ચારોલી, અજી, ઈત્યાદિ ફલ તેને ખવરાવવા લાગી જેમાં શર્કરા નાખી છે, એવું મધુર પાણી તેને પીવરાવવા લાગી. તે રાજકન્યા પેલા શુકને ક્યારે ક્યારે પોતાના બોલામાં ભેટી હતી. ક્યારે ક્યારે પાંજરામાં મૂકતી હતી. ક્યારે ક્યારે તેને શુક્તિ બોલાવતી હતી. વળી આસન, શયન, ભોજન, પાન, તથા રાજસલાને વિષે પણ તે પોપટ પક્ષીને પોતાના આત્માની જેમ હર નહીં મૂકતી હતી. એવી રીતે તે રાજકન્યા તે પક્ષી સાથે ક્રીડા કરવાને લોલુપી થઈ

એકદા તે રાજકન્યા સખીના પરિવારને સાથે લઈને નગરના સમીપભાગમાં આવેલા કુસુમાકરનામે ઉદ્યાનને વિષે ગઈ. ત્યારે તે શુક તેની પાસે હતો. તે ઉદ્યાનમાં જિનાલય તે રાજકન્યાએ દીઠું ત્યારે ઘણા આનંદે કરી તે સુલોચના જિનપ્રાસાદ મધ્યે ગઈ અને ત્યાં શ્રીસીમધર સ્વામીજીની પ્રતિમા જોઈ ઘણા હર્ષથી સ્તુતિ કરતી હતી

સ્તુતિ રાજ્યકન્યાએ કર્યા પછી તે શુકપક્ષી પણ તે શોભાયમાન જિન ખિંબને જોઈ
 મનમાં ચિંતવતો હતો કે, આજે મારા જન્મને મને ઘણો લાભ થયો. આજે મારો જન્મ
 કૃતાર્થ થયો. અહો ! આજ માંડ પુણ્ય જાગૃત થયું. જે માટે જિનનાયકનું દર્શન થયું.
 આ જિનખિંબ મેં પૂર્વકાલને વિષે કોઈ પણ સ્થાને વિષે જોયું છે એવો ઉકાપોડ તે
 મનમાં કરે છે, એટલામાં તેને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉપજ્યું. તે એવી રીતે :-જે હું પૂર્વભવને
 વિષે સાધુ હતો ત્યારે અનેક શાસ્ત્રના પંડિત પાઠમાં હું સાવધાન હતો, પુસ્તકનો સંચક
 કરવાને તત્પર હતો, પણ સંયમનિર્વાહક ક્રિયાને વિષે મેં પોતાનો આદર શિથિલ કર્યો.
 તેથી મારે વ્રતવિરાધના થઈ. મેં માયા કરી તેથી હું શુક્યેનીમાં ઉપજ્યો. પણ પૂર્વભવના
 અભ્યાસે કરી મને આ શુકભવમાં પણ જ્ઞાન ઉપજ્યું. તથાપિ મને ધિક્કાર છે ! જે માટે,
 જ્ઞાનરૂપી લીપક હાથમાં છતાં હું અજ્ઞાનરૂપી અંધકારે કરી આંધળો થયો. અને ચારિત્રા-
 ચણ્ણથી સ્મરણના પામતો થકો ભવરૂપી ગર્તામાં પડ્યો. તો પણ આજે ત્રિજગતના સ્વામી
 એવા શ્રીસીમંધરસ્વામિને આ તિર્યગ્ભવમાં પણ મેં જોયા. તેથી મને ઘણું પુણ્ય પ્રાપ્ત
 થયું. માટે હું આજથી જિનખિંબનું દર્શન કર્યા વગર આકાર પાળી ન લઈશ એવો તે
 શુકપક્ષીએ મનમાં નિશ્ચય કર્યો. એવા અવસરને વિષે સુલોચના પ્રણુ જિનખિંબને નમસ્કાર
 કરી, પોપટ શુદ્ધિએ પાંજરાને હાથમાં લઈ, પોતાના આવાસને વિષે આવી. ખીજે દિવસે
 નિત્યનીપેઠે શુકને પિજરમાંથી કાઢીને જેવામાં ભોજન કરવા બેસે છે, એવામાં શુકપક્ષી
 'નમો અરિહતાણુ' કહી આકાશમાં ઉડી ગયો, તે શ્રીજિનસગવાનને નમવા માટે બાહ્ય ઉદ્યાનને
 વિષે પહોંચ્યો, ત્યાં પરમભક્તિએ કરી જિનને નમસ્કાર કરીને તે ઉદ્યાનમાં રહેલો ફક્ત
 યથેચ્છાએ લક્ષણ કરતો થકો ઉદ્યાનમાં ફરવા લાગ્યો. ત્યારે તે સુલોચના તે શુકના વિયોગથી
 ઘણી દુઃખી થઈ. અને ઘણો આકોશ કરવા લાગી હે શુક ! મારા હૃદયને વિષે વાસ કરીને,
 અને મારા જીવને આકર્ષીને તું ક્યાં વસે છે ? એજ સુખાવાસમાં રહીને સુંદર પુણ્યરૂપ
 એવો તું આજ કેમ દૃષ્ટિગોચર થયો નથી ? પછી તે શુકની પછવાડે આસનારા રામના
 સુભદ્રાએ વસતોદ્યાનમાં શુદ્ધ રીતે વિહાર કરતાં તે શુકને બક્ષમાં પકડ્યો, અને સુલોચના
 પાસે લાવી મુક્યો. ક્રોધથી જેના નેત્ર રાતા થયા છે, એવી સુલોચનાએ પણ તેને લઈને અવ્યક્ત
 શબ્દે કરી કહ્યું કે, રે ધૂર્ત ! તું મને છેતરીને સ્વેચ્છાએ જગસના વિષે ગયો. માટે હવે
 તું ધ્યાનમાં રાખજે કે, આજથી હું તને બહાર જવા દઈશ નહીં. એવું કહીને સુલોચ-
 નાએ તે શુકની ગતિ ભંગ કરવા તેની પાંખ લુંચી લીધી અને પછી તે શુકને તત્કાલ
 કોરાગૃહ જેવા પાંજરામાં તેણે મુક્યો. શુકપણ મનમાં ચિંતવતો હતો કે મારી પરાધીનતાને
 ધિક્કાર હો જો, જે અવસ્થામાં જીવને બલાત્કારથી નીચ કર્મ કરાવે છે, અને મારે છે,
 માટે જ તે પરાધીનતાને નરકવાસ સરખી કહે છે પૂર્ણભાવને વિષે હું સ્વાધીન છતાં
 પ્રમાદથી સંસ્ક્રિયાનું અનુષ્ઠાન નહીં કરતો તેનું આ ફક્ત છે અથવા એ દુખ તે કેટલું
 છે ? એવું હુંખ તો મેં અન્ય ભવને વિષે અનંતીવાર સફળ કર્યું છે, અને આ ભવમાં

પણ તેમજ સહન કરીશ. તેથી શ્રીવીતરાગના મુખ કમલનું દર્શન કરવાને પણ મને વિદ્ય થયું. એવી ચિંતાએ આતુર થયેલો અને તેથી જ જેને ઘણો દુઃખનો ભાર થયો છે, એવો તે શુક ફરીથી ચિંતન કરવા લાગ્યો કે, હે જીવ ! તું શોક મુક. શોકે કરી આકર કર્મ-બંધન થાય છે. જિનજિંબનું દર્શન કર્યા વગર અન્ન ખાવું તે મને કલ્પે નહીં. માટે હું અનશન કરૂં. એમ ચિંતવીને તેણે અનશન આદર્યું. પછી તે પાંચ દિવસ પર્યંત પાંચપરમેષ્ઠિનમસ્કારતુ સ્મરણ કરતો મરણ પામીને સૌધર્મદેવલોકને વિષે મહદ્વિંક દેવતા થયો. પોપટની પાખ કાપી નાખવાથી સુલોચના (કલાવતી)ના હાથ કપાયા.

સુલોચના પણ તેના દુઃખેકરી દુઃખણી થકી અનશન આદરી સમાધિથી મરણ પામી, અને સૌધર્મદેવલોકને વિષે તેજ દેવતાની દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ તે દેવલોકમાં વિષય સુખ ભોગવીને કમે કરી તે બન્ને જણ દેવલોકથી અગ્નિ. તેમાં શુકનો જીવ તે તુ શંખ રાજ થયો, અને સુલોચનાનો જીવ તે આ કલાવતી નામે તારી પટ્ટરાણી થઈ. માટે હે રાજન્ ! જીવે જે ખરેખરા પાપપુણ્ય કર્યા હોય તેનું જ ફક્ત તે ભોગવે છે. તેમાં સુખ-દુઃખનો કર્તા કોઈ પણ નથી. જે માટે પૂર્વભવમાં એણે તારી પાખ કાપી, તેથી પૂર્વ વૈદે કરી તે એના હાથ કપાવ્યા કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પ કોટિશતૈરપિ ॥ અવશ્યમેવ લોકતત્વં, કૃતકર્મ શુભાશુભ ॥ શુરુમુખથી એવી પૂર્વભવની વાર્તા સાંભળી તેથી વૈરાગ્ય કરી વાસિત થયું છે ચિત્ત જેમનું એવા તે બે જણ (શંખરાજ અને કલાવતી) સંસારનું અસારપણું જાણના થકાં, હાથ જોડીને ગુરુને પ્રાર્થના કરતા હતા કે, હે પ્રભો ! હે સંસાર તારક, ભોગવતી દીક્ષા (સંયમ) આપો ત્યારે ગુરુ કહે છે, ક્ષમા સરખા જ્ઞાનીને એજ ઘટે છે જે માટે બળતા ઘર મધ્યેથી કોણ કાઢ્યો પુરુષ પોતાના આત્માને ઉદ્ધરે નહીં. શૂરામાં શૂરો તું છે, તું મહાત્યાગી છે. જે માટે આ સમય નિસંગી થઈને સાહસીકપણે પ્રવ્રજ્યા થકે છે. ત્યારે રાજાએ પણ પુત્રની આજ્ઞા લઈ માટે મહોત્સવે કલાવતી રાણી સહિત દીક્ષા લઈ ગુરુની સાથે વિહાર કર્યો. તે રાજ્યઋષી સંસારથી ઉદાસીન થકા સમતા રસમાં મગ્ન થકા નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રના સુખથી પોતાના આત્માને સમતા સુખે કરી અધિક સુખી જાણતા હતા. તે રાજઋષિકલોચિત ગીનાર્થ થયા. જે સુનિ અકાર્યથી નિવૃત્તિને જે આજ્ઞા સહિત જયણથી આરિત્ર પાળે તે પણ આરાધક કહ્યા છે જયણ જે છે, તે ધર્મની માતા છે, ધર્મની રખવાલી છે, તપને પુષ્ટિ આપનારી છે, નિશ્ચયેકરી સુખાવક જયણ છે. તે શંખરાજ તથા કલાવતી રાણી શુદ્ધચારિત્ર પાળી અંતે અણસણ લઈ ત્યાંથી કાલમાસે સમાધિમાં કાલ કરી શંખરાજ સૌધર્મ દેવલોકે પદ્મવિમાનમાં પાંચ પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવતા થયો. અને કલાવતી રાણી સાધ્વીપણે શુદ્ધ ચારિત્ર પાકી કાલમાસે કાલ કરી તે પણ સૌધર્મ દેવલોકે પદ્મવિમાનમાં તેજ દેવતાની દેવીપણે દેવાંગના થઈ તે પાંચ પદ્યોપમનું આયુષ્ય પાલતાં માંહોમાંહે અનુરાગીપણે રહ્યા.

પ્રથમ ભવમાં પ્રથમ વ્રતધારી એવા જે શંખરાજ તથા કલાવતી તેની કથાથી સુખ એવો આ ચરિત્રનો પ્રથમ સર્ગ સૌને કલ્પણ પરી થાઓ.

બીજો સર્ગ

જંબુદ્વીપના દક્ષિણાર્દ ભરત ક્ષેત્રમાં મધ્યખંડને વિષે મણિપિગલ ખૂબ જ રહીયાળો, સમૃદ્ધિ સહિત નામે દેશ છે ત્યાં પોતનપુર નગરમાં શત્રુજય રાજા છે. તે શિયલવંત રાજાને રૂપલાવણ્યથી ભરપૂર વસંતસેના રાણી છે, સમયાનુસાર રાણીની કુશ્વિ વિષે શંખરાજાને જીવ દેવથકી ચ્યવીને ઉત્પન્ન થયો, તે સમયે પૂર્ણચન્દ્રમા સમાન મુખવાળી રાણીએ સમસ્ત કમલોથી વ્યાપ્ત કમલાકરને જોવે છે, રાજાને સ્વપ્નની વાત કહી, આનંદ અનુભવે છે, રાજા રાણીને કહે છે કે હે રાણી-તમને સુંદર પુત્ર ઉત્પન્ન થશે, રાણી તે પછી ગર્ભાંતુ ધર્મ આરાધના કરતી થકી પોષણ કરે છે.

દેવશુરની ભક્તિ કરીશ. દીન દુખીને દાન આપીશ. યાચકોને સંતુષ્ટ કરીશ. સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરીશ. અમારી પ્રવર્તીવીશ. એવાં શુભ વિચારો રાણીને થયા તે બધાં રાજાએ પુરાં પાડ્યાં. પછી શુભ યોગે પૂર્વ દિશામાં જેમ સૂર્ય પ્રકાશે, તેમ તેજવંત અંધકારને ટાલતો એવો પુત્ર મધ્યરાત્રે તે રાણીએ પ્રસવ્યો. ત્યારે સુમુખ નામે દાસીએ પુત્રજન્મની વધામણી આપી. ત્યારે રાજાએ તેને સાર શ્રગાર આપ્યા. દાસીકર્મ દ્વરે કીધું. એવી વધાઈ આપી. ત્યાર પછી પ્રાતઃકાળને વિષે રાજાએ પુત્રનો જન્મમહોત્સવ પ્રવર્તીવ્યો. એક માસ પછીરાજાએ કુટુંબને જમાડી સર્વની સાક્ષીએ સ્વપ્નને અનુસારે તે પુત્રનું કમલસેન એવું નામ પાડ્યું. તે પુત્ર શુક્લ પશ્વની ખીજના ચન્દ્રમાની પેઠે વૃદ્ધિ પામતો થકો કુશલ, લાયક અને સકલ કલાએ કરી પૂર્ણ બન્યો હતો. તે પુત્ર પવિત્ર યૌવનાવસ્થા પામ્યો. પૂર્વજન્મના સુકૃત અભ્યાસ થકી શાંત, દાંત, દયા વાન એવો તે થયો. સત્ય વચન બોલવું, મુનિની પેઠે મૌન ધારણ કરીને રહેવું, અવસરે થોડું બોલવું, એવો તે કુમાર પરોપકારી, દક્ષિણવંત, દાતાર, પરાક્રમી, ગંભીર, ગુણવંત, યુવાન પુરુષોને આનંદકાય વસંત માસ આવ્યો. ત્યારે મિત્રની પ્રેરણાથી કીડા જોવાને અર્થે કમલસેન કુમાર નંદન વનને વિષે આવતો હતો.

ત્યાં કીડાએ દરી વચ મનવાળો એવા તે મિત્રાદિક રમતાં અન્ય જગ્યાએ ગયા. ત્યારે કુમારે ત્યાં બેઠાં થકાં અહો? એતો અનાથ છે એવો કોઈકનો મુખથી બોલાતો શબ્દ સાંભળ્યો. ત્યારે કુમારે વિચાર્યું, જે મારો પિતા લોકનો નાથ છતાં એ અનાથ શબ્દ કોણ કહે છે? અને તે કેમ કહે છે? એવો અમર્ષધરી તે કુમાર શબ્દને અનુસારે તે દિશામાં ચાલ્યો. તે કેટલેક દુર ગયો, પણ શબ્દનો કહેનારો કોઈ દીઠો નહીં, ત્યારે ત્યાંથી પાછો વળ્યો, એટલામાં વળી એનો એજ શબ્દ સાંભળ્યો. ત્યારે વળી શોધ કરવા આગળ ચાલ્યો. ત્યાં અતિ દૂર નહીં એવા એક ઢંઢરાને વિષે પ્રવેશ કરતી એક સ્ત્રી દીડી

તે સમયે કુમારે વિચાર્યું, જે એ શબ્દ તો બે ત્રણ વાર એના જ મુખ થકી નીકળ્યો હોય એમ સંભવે છે, તે માટે તેનેજ પૂછુ. એવું ચિંતવતીને કુમાર દહેરામાં બાય છે, એટલે તે દહેરા ઉડીને દુર ગયું, અને પ્રાસાદરૂપ થઈ રહ્યું. તે સમયે કુમાર વિસ્મય પામ્યો. એટલામાં પ્રાસાદ મધ્યેથી એક પ્રોઠ સ્ત્રી નીકળી. તે હર્ષવંત થકી કુમારને આદર સન્માન દઈ કહે છે કે, હે સ્વામિ ! તમે અહીં બેસો.

તે સાંભળી કુમાર કહે છે, હે સ્ત્રી ! તું કોણ છે ? આ ઈદ્રજલરૂપી તે શું છે ? અનાથ તું કેમ કહે છે ? તેનો ઉત્તર તું તરત આપ ત્યારે તે સ્ત્રી કહે છે જેનો કોઈ નાથ નથી તેને આ બધું જગત્ અનાથ છે. ત્યારે કુમાર કહે છે. એ ઈદ્રજલ તે શા માટે રચી સ્ત્રી બોલી, હે નિપુણ ! તું કોણ એમ સ્ત્રી જાતીને પૂછવું તને ઘટે નહીં ॥ હવે તું મારી વાર્તા સાંભળ શ્રીનામક હું પ્રોઠ નાયિકા છું. હું લાયક એવા બહુ ઉત્તમ પુરુષો પાસે રહેલી હતી, પણ હું સાંપ્રતિ અનાથ છું. તે માટે હે સ્વામિ ! તમે દયાળુ છો, તમે નિપુણ છો, ઉપકારીમાં શિરોમણી છો, તેથી મુજ અનાથના તમો નાથ થાઓ જે ઉત્તમ હોય, તે પર સ્ત્રી ભોગવે, એવું વિપરીત વચન સ્ત્રીએ કહ્યું તે સાંભળી કુમારે હૃદયમાં ધારીને પછી તે સ્ત્રીને કહ્યું કે હું પરસ્ત્રીને ભોગવું નહી, જે માટે ઉત્તમ પુરુષે પરસ્ત્રી ભોગવવી નહી. પરસ્ત્રીને સામુ જોવાથી પણ શીયળ રૂપ પ્રાણુ બન્ય, અને જો હૃદયમાં લાગે તો કાળજી કાપી નાખે, માટે એને તરવારની ધાર સમાન કહી છે. માટે પરસ્ત્રી અગ્નિની જેમ ફર રહેવું જોઈ એ.

પર સ્ત્રીના સંગથી પુરુષ પોતાના નિર્મલ કુળને મલિન કરે છે. પોતાના આત્માને અહીંત કરે છે. અને નરકને વિષે પડે છે. જેનો કોઈ નાથ ન હોય, અથવા હુબી હોય, તેને પોષવાનો અથવા પાળવાનો નાથ હું છું. પરંતુ કદાપતે પણ પરસ્ત્રીનો સંગ કરનાર હું નહિ. જો મારું ચિત્ત તું હરીશ તો હું સંત પુરુષ નહિ, તો હું પરસ્ત્રી કેમ ધારું ! એમ કહી તે કુમાર ત્યાંથી નીકળ્યો. ત્યારે તે બોલી સૂના થઈ મધ્યે પેસીને જેમ શ્વાન નીકળે તેમ તું કેમ નીકળ્યો. જો તારા અંગમાં સુષ્ક પણ હોય તો તું મારા મુખ આગળ આવ. એમ સાંભળી કુમાર તેની સામે ગયો એટલે કોઈ પુરુષે કહ્યું, હાથમાં તલવાર ઝડીને તું સ્વછંદ ચારી થકો શું સિહને વારીશ ? માટે જો તું સાચા પુરુષમાં સિંહ હોય તો જોઈ, જે હું પ્રકાર કરું તેને તું સહન કર ત્યારે કુમારે પણ તલવાર કાઢી ડાબે ખેંચે ધરી ત્યારે તે પુરુષે પણ તરવાર આધે ધરી કહ્યું, હે મૂઠ પહેલો પ્રકાર તું કર ત્યારે કુમારે કહ્યું, નિરપરાધ એવા કોઈને પ્રથમ ઘાત કરું ત્યારે તે પુરુષ તુષ્ટમાન થઈ કહેતા લાગ્યો કે, અહો ! સત્વ શ્રીમંત નર ! તું તારા શરીરની શોભાથી રાજસદમી ભોગવ, બીજું અંગ દેશની-લક્ષ્મી તું ભોગવીશ, મેં સ્ત્રી તથા પુરુષ રૂપ કરી તને ઈદ્રજલ પણ દેખાડ્યું. અને તારું ઘૈર્ય જોવાને તારી પરીક્ષા

કરવાને જે તને વચન કુવચન કહ્યા, તે તું ખમજે. હે સત પુરુષ ! હું ચંપા નગરીનો અધિષ્ઠાયક છું. એમ કહી તે દેવતા અદૃશ્ય થયો.

તે કુમાર પણ અંગ દેશના પદની પ્રસિદ્ધિથી, હર્ષવંત થઈ શુભ શકુનોથી પ્રેર્યો થકો આગળ ચાલ્યો. ત્યાં આગળ જતાં એક મોટું સરોવર દીઠું ઘણા કમલોથી, પક્ષી-ઓથી, વિનોદ આપનારું મનોહર સરોવર ભેટું, ત્યાં કુમારે સ્નાન કર્યું. એવામાં કેઈક પુરુષ અશ્વ લઈને તેની સામે આવ્યો અને બોલ્યો કે, હે સ્વામિ ! આ તુરંગ ઉપર તમે અસ્વાર થાઓ એવું સાંભળીને કુમારે કહ્યું, તું કોણ છે ?

ત્યારે તે અશ્વ લાવનાર પુરુષ બોલ્યો કે અહીંથી નજીક એક નદનવન છે, ત્યાં રમવાને ચંપાનગરીનો અધિપતિ શુભસેન નામે રાજા આવ્યો છે તેનો હું અનુચર છું. તેણે આપને તેડવા માટે મને મોકલેલ છે, માટે ત્યાં અસ્વાર થઈ પધારો. પછી ત્યાં જે કાર્ય હશે તે સ્વયમેવ બહુશો. ત્યારે શુભસેન રાગી એવો કુમાર અશ્વ ઉપર અસ્વાર થઈ આગળ ચાલ્યો. અશોક વૃક્ષ તલે બેઠેલો, કુંડલે તથા નિલકથી શોભતો, નાગલતાથી કરી જેનું શરીર વેષ્ટિત છે, જેના ભાસસ્થલ ઉપર બિંદુ શોભે છે, એવા રાજાને પ્રણામ કરનાર એવા કુમારને પૂછ્યું કે, હે સન્નત ! તું ક્યાંથી આવ્યો ? તારું કલ્યાણ થાઓ, તારું સ્વાગત હોજો. એમ કહીને રાજા મીન રહ્યો, ત્યારે મને પ્રણામ કરતાં કેમ વાર્યો ! એવું કુમાર મનમાં ચિંતવે છે એટલામાં મતિવર્દન નામે પ્રધાન તે કુમારને કહે છે, તમને સરોવર મધ્યે સ્નાન કરતા દેખીને અમે વિચાર્યું કે, એ-કેઈક ઉત્તમ રાજપુત્ર છે, એવું જાણીને તમને તેડવા માટે અશ્વ મોકલ્યો હવે નગર મધ્યે પધારો. એમ કહી તે મતિવર્દન પ્રધાને કમલસેન કુમારને નમીને કહ્યું કે, રથમાં અસ્વાર થાઓ. તે કુમાર રથમાં બેઠો, એટલે પ્રધાન કુમારને કહેવા લાગ્યો કે, હે ઉત્તમ ! હું પરદેશથી આવ્યો છું, એવો કશો મનમાં બેદ તમે કરશો નહિ સૂર્ય જે છે, તે દુર છે તો પણ દુરથી અંધકારને ધણુ માત્રમાં ટાળે છે. ત્યારે કુમારે કહ્યું, ગંભીર, શુભરાગી, સત્યવાદી, સરસ, સૌમ્ય, એવા જન જ્યાં હોય તે જો પરદેશ હોય તો પણ તેને મારાસે સ્વદેશજ કહ્યો ઈત્યાદિક્ સ્તુતિ મય વચનોથી પ્રધાનનું મન રંજિત કર્યું. પછી ચંપા નગરી મધ્યે તેણે પ્રવેશ કર્યો. પુણ્યશાંતી આત્માઓને સંપદાઓ સાધન સામગ્રી વિપુલ મલે જ છે.

તે પ્રધાન કુમારને પોતાને ઘેર તેડી ગયો ત્યાં સ્નાન તેમ મર્દન કરી ભોજન કરી રાત્રીએ સુખ શાંતિએ સૂતો. ત્યારે તે કુમારની પાસે એકાંતે પ્રધાન આવીને વાત કહે છે હે પ્રભુ ! ચિર કાલસુધી અમારું મન ચિંતાઈથી અગ્નિથી બળી રહ્યું છે, તે તમે જલધર જેવા છો માટે તમારા દર્શનરૂપી જલને સીંચવાથી અમારું મન શીતલ થયું. માટે તમે આ અમારો અંગ નામનો દેશ છે તેને લઈને અમારા સ્વામિના મનની ઇચ્છા પૂર્ણ કરો. ત્યારે કુમાર હસીને કહે છે કે, તમે અંગદેશના રાજા છો તો કેમ મારી પ્રાર્થના કરો છો ?

પ્રભુ છતાં કેમ ખીજ સ્વામિની ઇચ્છા કરે છે? એ મને મોટું આશ્ચર્ય થાય છે, માટે જે સત્ય હોય તે મને કહો. ત્યારે મંત્રી કહે છે કે, તમારી આજ્ઞા હોય તો તેમ તમને યથાતથ્ય હું કહું. આ નગરીમાં શ્રીકેતુ નામે રાજા હતો. તેને પોતાના વંશને વિષે ધ્વજ સમાન એવી વૈજયંતી નામે રાણી હતી તેની સાથે તે રાજા કામ લોગનું સુખ તથા એ ધરતીનું રાજ્ય લોગવતો હતો. એકદા રાજા, સમાજની જેઠા હતો, ત્યારે રાજાએ એવી વાત પૂછી કે, એ નગરમાં કેઈ સુખી પુણ્યવંત હશે? એ નગરને વિષે સુખીમાં સુખી એક વ્યવહારીયાનો પુત્ર વિનયધર નામે કામદેવ જેવો છે અને ધનદ સમાન ધનવંત છે, તથા બુદ્ધિથી તો જે વિબુધને પણ આનંદ ઉપજાવે તેવો છે, તેને ચાર સ્ત્રીઓ સુર સુંદરી જેવી છે ચારે પતિવ્રતા તેમ મહા ચતુર છે. એવી પ્રશંસા તેની કીધી એવું તે સ્ત્રીઓનું વર્ણન સાંભળીને રાજા તે સ્ત્રીઓની ઉપર આસક્ત થયો. નજરે દોઢે જેવો રાણી ન થાય, તેવો રાજા સાંભળવાથી રાણી થયો. યદ્યપિ રાજા ધર્મવંત હતો, તથાપિ તાક્ષણ અંતરમાં અધર્મી થયો. જે કામને વશ થાય તે વિપરીતપણે શું ન થાય?

હવે કામાતુર થયો થકો તે રાજા વિચારે છે, જે હું તે પરસ્ત્રીગ્રહણ કરું તો કુલને કલંક થાય, તથા પરસ્ત્રી ન સેવું તો કામભવર ખાળો. “એમ એક બાબુ નદી અને એક બાબુ વાઘ” એ ન્યાયે એવા હુઆમાં રાજા આવી પડ્યો. એમ ચિંતવતો થકો ઉપાય મચ્યો વિચાર્યું કે હું પુરનાં લોકને વિપ્રતારીને એ વાણીયાને જોરાવરી કરી બલાતકારે ગ્રહું તો લેકમાં નિંદાગર્હા ન થાય. એવું એકાંતે રાજાએ ચિંતવીને પોતાના પુરોહિતને કહ્યું જે, તમે વિનયધર શેઠ સાથે કપટરૂપ મેત્રી કરો. પછી તે ઉપાધ્યાયની પાસે એક નવો શ્લોક લખાવને રાજાએ આપ્યો, અને પુરોહિતને કહ્યું કે તું કોઈ પચ્ચ રીતે કરી એ શ્લોક શેઠના હાથે લખાવીને શુભતપણે મને આપ.

રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે પુરોહિતે વિનયધરની પાસે લોગપત્ર ઉપર તે શ્લોક લખાવીને રાજાને આપ્યો. તે શ્લોક ॥ ત્વદિયોગાગ્નિ તપ્તસ્ય, મૃગાક્ષિ રતિપંડિતે નિશાસહસ્રયમેવ, ચતુર્થામાપિ મેડજનિ ॥ અર્થ : રતિ સંલોભમાં પંડિત એવી હે મૃગાક્ષિ ! તારા વિયોગથી તપ્ત થયેલી એવી મહારી રાત્રી ચારપ્રહરવાલી હતી, તો પણ તે સહસ્રયામ સરખી થઈ ॥૧॥ વિનયધરે લખેલો શ્લોક હાથમાં આવતાં જ રાજાએ પૌરજનને તેડાવીને કહ્યું કે, અહો નાગરિકજનો ! વિનયધરે એ કામદેવ મારા અંતઃપુરને વિષે મોકલ્યો. તમે એ લિપીની પરીક્ષા કરો, તે સાચું હોય તે મને કહો. લોકોએ શ્લોકના અક્ષર જોઈને રાજાને કહ્યું, અક્ષર તો વિનયધરના જેવા દેખાય છે, પણ તે એવું કામ કરે નહી. હંસ પક્ષી નિત્ય મોતીનો આહાર કરે છે, તે ક્યારે પણ કાઢવાં પાણીને અડે નહી. માટે એ કોઈએ કપટજન કયું છે. એમ લોકોએ કહ્યું તો પણ તેમ ન માનતા નિપયરૂપ

વિષે કરી મોડિત થયેલા રાજાએ મત્ત ગમેન્દ્રની જેમ મર્યાદા મૂકીને પોતાના સુમટોને આસા કરી કે, તમે વિનયધરને તેના પરિવાર સહિત પકડી લાવો, અને તેના ઘરને બંધ કરો. આ વાત બીજી પ્રતમાં કરી નીચે પ્રમાણે લખી છે.

એવું વિચારી એક લેખ લખી મૂક્યો. તેમાં રાજાએ લખ્યું જે તારે ઘેર સારી વસ્તુ છે તે મને આપ. તે મૃગાક્ષીના વિયોગથી એક રાત્રી તે મને હજાર રાત સંરખી જાય છે. તે વિનયધર શેઠે પરમાર્થ જાણી પુરોહિતને અને પ્રજા લોકને કહ્યું, જે રાજા મારી દૃષ્ટિએ જુએ છે, તમે જઈને સમજાવો. તે પ્રજાએ રાજાને કહ્યું ત્યારે રાજા તે પ્રજાલોક મકાજનને કહે છે કે, એ તો હું માગી લઉં છું. તેમાં મને શો દોષ ? ત્યારે પ્રજા લોકે કહ્યું. રાજા અધર્મિત ન માગે, અન્યાય ન કરે, તમો કોઈ પરીક્ષા અર્થે કરો તો પણ તે પ્રજાને દુઃખરૂપ થાય. જેમ સુદ્ધમા પૂરા ન ઘટે, તેમ તમને એ કર્તવ્ય ન ઘટે. જે મકુર દ્રાક્ષના આસ્વાદન કરનારા હોય તે કંટક વૃક્ષને વિષે કેમ મન કરે, આ પ્રમાણે રાજાને કહ્યું પણ રાજાનું પાપરૂપ વિષ ન ઉતર્યું. જેમ નિર્મળ સ્ફટિકને વિષે કાળો ડાઘ લાગે તેમ ત્યાં નિપજ્યું. એમ પ્રજા લોકને પ્રતીકાર, વિનંતી રાજાએ હૃદયમાં ધારી નહિ, તે પ્રજાની મર્યાદા અવગણીને રાજા અસંમજસ અકૃત્ય કરતો હતો. રાજાએ પોતાના સેવકોને કહ્યું, તમો જઈને શેઠની સ્ત્રીઓને બળાત્કારે લઈ આવો. તેના પરિવારને દૂર કરી ઘરને શીલ કરો.

રાજા નગરના લોકોને કહે છે. એનો પક્ષપાત તથા ઉપરીપણું જે કરશે તેને લૂંટી લઈશ. એવાં કડવા વચન સાંભળી પ્રજા લોક સહુ નિજ મદિરે ગયા. તે વખત રાજાના સેવક વિનયધર શેઠને ઘેર ગયા. ત્યારે તેના સ્પર્શના લેદયકી સ્ત્રીઓને લઈને તે વિનયધર પોતે રાજા પાસે આવ્યો. તે સ્ત્રીઓનું અદ્ભુતરૂપ દેખી રાજા ચિતમાહે ચિતવવા લાગ્યો કે, એ સાચું છે જે માટે સ્વર્ગને વિષે પણ એવી રૂપવત સ્ત્રીઓ નથી મારા ઘરને વિષે એ તારે સ્ત્રીઓ અમૃત કુપીકા આવી. એ સ્ત્રીઓ મારે કંઈ આલિંગન દેશે. પણ હમણાં તો જોર ન કરું, કાલ વિલગ કરૂં. ધીરે ધીરે કામ થાશે તે સ્ત્રીઓને અતેરમધ્યે મુકાવી. તેને અગ લોગ સામગ્રી, આહાર પ્રાણી, શય્યા આશનાદિક અપાવી. અને તે વાણિયાને બેડીમાં રાખ્યો. હવે તે નારીઓ દુખી થકી રાજાની મુકેલી અંગલોગસામગ્રીને તથા શય્યાની ભૂમિકાને તથા દાસીઓ એ સર્વને વિષવત્ જાણતી હતી. તે રાજાની દાસી તે સ્ત્રીઓને કહે છે. હે સખીઓ ! આજ તમારું પુન્ય ખીલ્યું. જે માટે રાજા તમારી ઉપર અનુકુળ થયો. એ રાજા તુષ્ટમાન થયો તો ચિતામણિ રત્ન સરીખો છે. અને રૂઠે તો ચમરાજ સરખો છે. એ સાથે કામ લોગ કરશે તો કદી સંપદા પામશે. તે માટે તમે ચિતાન કરશે, એવા ગુણાંત ભરવારનો સંગ મળવો દુર્લભ છે. એવું સાંભળી તે વ્યવહારિયાની સ્ત્રી બોલી.

અહો ! દાસીઓ એ સર્વ યોગ ભલે મળ્યો પણ અમો બીજો ભરતાર ન વાછીએ. અમો શીયલથી ઉજળા છીએ. યદ્યપિ રાજા રૂઠો થકી અમારા પ્રાણ લેશે, તો તે પ્રાણ ત્યાગ

કોશું, પણ શીયલ નહિ ખંડીએ, તે દાસીએ જઈ રાજાને કહ્યું. તે સાંભળી રાજા કેવું
 દુઃખ પામ્યો, તે કહે છે. જેમ તપ્ત નદીને તટે માછલું તરફડે, ક્યાંય શાતા ન પામે,
 તેમ રાજા કામાતુર થકી ક્યાંય રતિ ન પામ્યો નીરાળી નિષ્કામી જે પુરુષ છે તે ડાલના સંધારે
 સૂતા થકી પણ સુખિયા અને કામી જીવો હ સરામની તલાઈમાં સૂતા થકા પણ દુઃખીયા
 છે તેમને નિન્દ્રા નથી આવતી. તે રાજાને તે એક રાત તે વર્ષ સમાન થઈ પ્રભાતે સર્વ
 શૃંગાર કરીને તે સ્ત્રીની પાસે આવ્યો. તે સ્ત્રીએ રાજાને પ્રણામ ન કર્યા, તેમ સામું પણ
 ન જોયું. રાજા તેનું રૂપ દેખીને મોઝ પામ્યો તે સમયે કોઈક કુલદેવી હતી તે ત્યાં
 વિરુપ કરીને આવી તેના મસ્તકે કેશ પીઠા, મિલાડીના જેવી માંજરી આંખ, ખરના
 સરખા દાંત, કંઠના સરખા હોઠ, રાગી પુરુષનો રાગ મટેએવા રુપે આવી તે દેખીને રાજા
 વિસ્મય પામ્યો. રાજાનું કુશીલપણ જાણી ઠપકો દેતી તેને કહેવા લાગી કે, રાજકન્યાસરખી
 તારા ઘરની પટરાણીનું છે તેને મૂકીને તું એ મધ્યમ સ્ત્રીઓની ઉપર શુ રાચે છે, માન
 અપમાન, કીર્તિ, પાત્ર અપાત્ર કાઈ જોતો નથી. વિચ્છા છે. તને, આ સાંભળીને રાજા
 અત્યંત શરમાયો, વળી દેવી બેલી કે, એ સ્ત્રીઓને પોતાને ઘેર પહોંચાડ, નહિતો મહા
 દુઃખ પામીશ એવું સાંભળી રાજા આશ્ચર્યવંત થકો જોઈ રહ્યો, એવા સમયે ઉદ્યાનને
 વિષે સુરસેન નામે જ્ઞાનવંત મુનિ આવ્યા. તે જાણી પરિવાર સહિત રાજા અને વિનયધર
 શેઠ તથા તેની ચાર સ્ત્રીઓ તે સર્વ સાધુને વાદવા આવ્યા રાજા પણ હર્ષસાથે ગુરુને
 વાંદીને બેઠે. જ્ઞાનીમુનિએ દેશના દીપ્તી તે પછી અવસર પામીને રાજા વિનયથી મુનિને
 એ પૂછે છે કે, હે પ્રભો! વિનયધર શેઠ દેરાંગનાથી અધિક રુપવતી એવી સ્ત્રીએ કેમ
 પામ્યો? બીજા પુરુષો એવી રુપવતી સ્ત્રી કેમ નથી પામતા! એમા શું કર્મ વિશેષ છે? એવું
 રાજાએ પૂછ્યું, ત્યારે નગરના લોક તથા તે વિનયધર શેઠ અને તેની સ્ત્રીઓ તે સર્વે
 એકાગ્રમને થઈ પોતાના ભવન, સ્વરુપ સાક્ષણે છે. જેમ આષાઢો મેઘને જોઈને મોર હર્ષે,
 તેમ સર્વ હર્ષ પામ્યા

તે ગુરુદેવ સમયે ગુરુ કહે છે હે રાજા! સુરુપ કુરુપનું કારણ તે સર્વ પૂર્વભવના
 ઉપાજ્ઞા કર્મ છે. અને સુખ દુઃખ પામવું તે પણ પૂર્વ ભવના કર્મોપાજ્ઞન થકી જ
 જાણવું. હે રાજા! વિનયધર શેઠનો પાછલા ભવનો અધિકાર તને વિસ્તારે કરી કહું
 છું. પૂર્વે ગજપુરને વિષે વિચાર ધવલ નામે રાજા હતો. એ રાજાનો કોઈક તાલિક
 હતો, તે બીજાને જમાડીને જમતો, તે રીતે સમય પસાર થતા ઉત્સાહિણી કાલના નવમા
 જિનેશ્વર તિલુક વનમાં વિષે કાઉસગ્ગ મુદ્રાથી જોયા, જિનેશ્વરની ઉત્તમ સ્તવના કરતો હતો,
 તે પ્રભુ કેવા છે, જેમનું રૂપ નિરુપમ છે, જેની ઉપસમતા ગુણની બરાબરી અથવા
 મર્યાદાએ બીજા કોઈ આવી ન પહોંચે, જેમનું તપ પણ ઘણું છે. એવા મુનિને તે વૈતાલિક
 સ્તવના કરી જિનેશ્વર ઉપર બહુમાન ધરતો, જિનેશ્વરની લાવના કરતો તે વૈતાલિક
 ઘેર ગયો. ભોજન કાલે તેને ઘરે તેજ પ્રભુ આહારને અર્થે આવ્યા. તે પ્રભુને દેખી

વૈતાલિક હર્ષવંત થઈ પ્રભુને વંદન કરીને આહાર વહોરાવીને મનમાં 'હર્ષ' પામ્યો; તે સમયે આકાશમાં દેવદંડુલિ વાગી, 'અહો દાનંઅહોદાનં' એવા શબ્દ થયા, બં દિગ્ગજો બિરુદાવલિ બોલતા હતા, નર અમર સ્તુતિ કરતા હતા. એવો પ્રત્યક્ષ સુપાત્ર દામનો મહિમા દેખીને તે નૃતાલિક ત્યાં સમક્રિતધારી થયો, અનુક્રમે તે સુપાત્રદાને ધન વાપરી, શુભધ્યાનમાં કાલ કરી, પ્રથમ દેવલોકે દેવતા થયો. ત્યાં દેવાંગનાની સાથે ઘણા દેવતા સંબંધી ભોગ ભોગવી ત્યાંથી ચ્યવી તે જીવ તારા નગરને વિષે વ્યવહારીયાનો પુત્ર, વિનયધર કુમાર મહારુપવંત, પુણ્યવંત થયો તે સુપાત્ર દાનના ફલથી વિનયવંત, ચશવંત, કિર્તિવંત, સર્વ કલાએ કુશળ થયો.

હવે તે શેઠની સ્ત્રીઓના પૂર્વભવ કહે છે. હે રાજન્ ! એના એ ભરતક્ષેત્રને વિષે સર્વ લક્ષ્મીતુ સ્થાનક સાકેત પુરનામે નગર છે. ત્યાં શત્રુનો ક્ષયકારી એવો નરકેસરી રાજા હતો, તે રાજાને વલ્લભ પ્રિય, કમલસુન્દરી નામે રાણી હતી. તેમ રતિ ઉપભવનાની એ રતિસુન્દરી નામે પુત્રી હતી. તે રાજાનો બુદ્ધિવંત, લક્ષ્મીવંત, વિદ્યાવંત, ઘણો વલ્લભ એવો શ્રીકૃત નામનો પ્રધાન તથા સુમિત્ર ન મે શ્રેષ્ઠી અને સુધોષ નામે પુરોહિત હતો. એ ત્રણે રાજાના મિત્ર છે. તે પોતપોતાની મર્યાદા ક્યારે પણ ભૂકે નહીં. તેમને લક્ષ્મણ, લક્ષ્મી, અને લલિતા, અનુક્રમે સ્ત્રીઓ હતી તે ત્રણે સ્ત્રીઓને બુદ્ધિસુન્દરી, ઋદ્ધિસુન્દરી અને શુભસુન્દરી એ ત્રણનામે ત્રણ પુત્રીઓ હતી. તેમજ ચોથી રતિસુન્દરી ન મે રાજાની પુત્રી હતી. એ ચારે લેખક શાલામાં સાથે ભણે છે. તે ભણના થકાં સર્વ કલામાં કુશલ થઈ બુદ્ધિસુન્દરી આદિ ત્રણ કન્યાઓને રાજ પુત્રી સાથે પ્રેમ બંધાણો. તે ચારે યૌવનાવસ્થા પામી. એ ચારેના મન એક સરખા હતા, બહુ ચારે પુત્રીઓ દેવલોકની દેવીઓ ન હોય અને સરખા વિચારવાળી ચારે પુત્રીઓ હતી એવી પ્રીતિ તેને માહે માહે થઈ

એકલા ઋદ્ધિસુન્દરીને ઘેર નિઃકલંકા, નિર્દોષા, સૌમ્ય મૂર્તિ, એક શુભશ્રી નામે સાધ્વી ૭ આદાર અર્થે આવ્યા તે સમયે બીજી સખીઓએ પૂછ્યું, એ શુદ્ધ વેષની ધરનારી બાઈ કોણ છે? ત્યારે તે વાણીયાની બેઠી કહે છે, હે સખીઓ ! એ સર્વ સાધ્વી માહે શિરોમણિ એવી સ્વેતાંબરી સાધ્વી છે બાલપણથી એમણે શીયલક્ષ્મી નિષ્કપટપણે પાળ્યું, તેથી અમારા શુરુ પણ એમને માન આપે છે. માટે એમને જે દેખે તે નર ધન્ય, જે તેમની ભક્તિ કરી નમસ્કાર કરે તે પણ ધન્ય, એમનાં મુખની વાણી સાંભળે તે પણ ધન્ય, ઋદ્ધિસુન્દરીએ એવું કહ્યું. તે સાંભળી તે બીજી સખી પણ આનંદ પામીને તે સાધ્વીને વાઢતી હતી તે સમયે તે સાધ્વીએ તે ચારે કન્યાઓને સાક્ષાત્ સાકર સમાન મીઠી એવી ધર્મદેશનાદીધી.

ધર્મદેશનાના પ્રભાવે તે ચારે સ્ત્રીઓના આત્મા સમક્ષિત પામ્યા, તેમાં વળી શીયલક્ષ્મી ધર્મની વાત જણાવી શિયળનો પ્રભાવ બતલાવ્યો, તે શીયલક્ષ્મીની વાત સાંભળી ચારેજણા દર્પિત થયા, કે આજે આપણે આત્મિક આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો. અને શીયલક્ષ્મી સ્વીકારવા તૈયાર થઈ ગયા, ત્યારબાદ તે ચારેજણા જૈનધર્મને બહુમાનપૂર્વક આદરે છે.

એ સમયે નદનપુર થકી ચંદ્રરાજાએ પરદેશી લોકના મુખ્યકી રતિસુંદરીના રૂપનું વર્ણન સાંભળી પોતાના પ્રધાનને મોકલ્યો. તે રતિસુંદરીના પિતાએ જાણ્યું, એ કન્યા ભાગ્યવંતી છે. જે રાજાએ સામી માગી. તે પિતાએ આદરસહિત સાક્ષાત્ લક્ષ્મીની પેઠે પોતાના પ્રધાન સાથે ચંદ્રરાજાને પરજીવવાને પોતાની પુત્રી સામી મોકલી. તે રાજાએ સારા એવા મોટા મહોત્સવથી રતિસુંદરીનું પાણીચક્ર ડીધું. તે રતિસુંદરી સર્વ કલાએ સંપૂર્ણ છે અને ચંદ્રરાજા પણ સુનતી શીયલવંત છે. તે જેમ ચંદ્રમા જ્યોત્સનાની ક્રાંતિથી શોભે, તેમ તે ચંદ્રરાજા રતિસુંદરી કન્યાથી શોભે છે. તેવા સમયમાં કુરુદેશના રાજા મહેન્દ્રસિંહે સાંભળ્યું કે ચંદ્રરાજાની પાસે રતિસુંદરી રૂપવંતી સ્ત્રી છે તે મને મલવી જોઈએ માટે દ્વંત મારફતે કહેવરાવ્યું કે જુની પ્રીત-સંબંધ રાખવો હોય તો રતિસુંદરીને શીઘ્ર મોકલી આપો તે સાંભળી,

તે ચંદ્રરાજા રોષવત થઈ ત્રિવલી ચડાવી દ્વંત પ્રત્યે કહે છે કે, હે દ્વંત ! જે પુરુષ પરસ્ત્રીસંપત છે, તે રાજા નહિ જાણવો. પણ તેને સંપત્રી શ્વાત્ કહિએ. જેની માતાએ યૌવનાંધપણે કુશીલ સેવ્યું હોય, તેના પુત્ર એવા કુપુત્ર કુશીલીયા ઉપજે દ્વંત ! તું નથી જાણતો જે પોતાની સ્ત્રી કોઈ મોકલતો હશે ? સર્પ જીવતા કોઈ સર્પના માથાની મણી લઈ શકે ? તે દ્વંત ફરી કહે છે, હે રાજા ! પુત્ર તથા ચાકર હજી ત્યાં પણ જો ધન અને રાજ્ય, રહેતું હોય તો તે રાખીએ, તથા ધન, રાજ્ય અને સ્ત્રી દેતા પણ જો પોતાનો આત્મા રહેતો હોય તો તેને રાખીએ, પણ પોતાનો જીવ જાય તે ટાણે નારીને રાખીએ નહિ, તે પણ તારી સ્ત્રી લેશે. એમ દ્વંતે કહ્યું, ત્યારે ચંદ્રરાજાએ દ્વંતને અપમાન કરી કાઢી મૂક્યો. દ્વંતે પણ મહેન્દ્રસિંહ રાજાની આગળ આવીને રાજાને વધુ ક્રોધ ચડે, તે રીતે વિશેષે વધારીને વાર્તા કહી તે વાર્તા સાંભળી મહેન્દ્રસિંહ રાજા કલ્પાત કાગળના સમુદ્રની જેમ ફોલ પામી, ઘણું લશ્કર હાથી ઘોડા, તેમજ પાયદળના સમુદાયને લઈ તે ચંદ્રરાજાની સ્ત્રી લેવાને ચાલ્યો. તે ચંદ્રરાજા પણ તેને આવનો જાણી ગજ, અશ્વ, રથ, પાયદળ ચતુરંગી સેના સહિત પોતાના દેશની મર્યાદાથી સામો આવ્યો. તે એ રાજાનાં સૈન્ય સામો થયાં. સુલટોએ મહાયુદ્ધ સંગ્રામ કર્યો. દીનપણું મૂકીને શૂરવીર થઈ સંગ્રામ કરતા હતા. એમ યુદ્ધ કરતાં મહેન્દ્રસિંહ રાજાના સૈન્યે ચંદ્રરાજાના લશ્કરને જીત્યું.

ત્યારપછી ચંદ્રરાજા કોપ કરી સિંહનાદ કરતો રથમાં બેસી પોતાની સેના લઈ ક્ષણમાત્રમાં મહેન્દ્રસિંહના સૈન્ય સાથે લડતો હતો. ત્યાં જેમ સિંહ ગજઘટાને ઉડાવી નાખે તેમ ત્યાં શત્રુની સેનાને તેણે હરાવી. ત્યારે મહેન્દ્રસિંહ રાજા પોતાનું સૈન્ય ભાગ્યું જાણી પોતે કાળકૃતાંતની જેમ નિઃપ્રાણને પણ અવગણીને ચંદ્રરાજાની સામો આવ્યો. ત્યાં આકરો સંગ્રામ થયો, ચંદ્રરાજાનું લશ્કર નાહું. તે મહેન્દ્રસિંહે, ચંદ્રરાજાને ગદાના ઘાએ આકુળ વ્યાકુળ કરી પકડી લીધો. ભલુ ભલુ તે યુદ્ધ ડીધું. એમ પ્રશંસા કરીને પોતાના પ્રધાનને સોંપ્યો. અને ખૂમ ખૂશ થયો, પોતાની ઈચ્છા પૂરી કરવા તે,

ત્યારપછી રાજાએ અતે ઉરમાંથી એવી રતિસુદરીને અકણ કરી, તે નારી જ્યારે હાથ આવી ત્યારે તુબ્તમાન થઈ અંદરનાં મૂકીને મહેન્દ્રસિંહ રાજા પોતાના નગરે ગયો. ત્યાં તે રતિસુદરી પાસે લોગની પ્રાર્થના કરે છે કે, હે સુદરી ! તારું અધિક રૂપ સાંભળીને તારી ઉપર મુજને અત્યંત રાગ થયો. તારા નિમિત્તે મેં શુદ્ધ કરી માણસ મરાવ્યા. તે માટે હે પ્રિયે ! સાંપ્રતિ તુ મારી ઉપર પ્રમત્ત થઈને મારી આશા સફળ કર. હુર્લભ એવું જે કુરુ દેશનું રાજ્ય તે પણ તું પામી અધિક રિદ્ધિસિદ્ધિને પામી.

એવું સાંભળી રતિસુદરીએ ચિત્તવ્યું કે, એ કામાધ રાજા, મારા ચિત્તના અભિપ્રાય જાણ્યા વિના ઘણા જીવોનો અનર્થનો કારણ થયો તે માટે કપ્ટને ઉપજાવનારો એવા હુબ્ત રાજાની આગળ માફ શીલ હું કેમ રાખીશ તે માટે હમણાં એ કામીને હુકારો ઠકી કામનો વિશળ કરું એવું ચિત્તવીને રતિસુદરી રાજાને કહે છે કે, હે રાજા ! મારે ચાર માસ બ્રહ્મચર્યનો નિયમ છે, તે પછી હું તમારી જ છું માટે મહેરબાની કરી માફ વત ન લાંગરો, મહેન્દ્રસિંહે કબુલ કર્યું ત્યારે.

રતિસુદરી પણ ત્યાં રહેતી થકી સ્નાનાદિક શરીર શોભા છોડી દઈ આયંબીલાદિક તીવ્ર તપ કરી શરીરને શોષવતી હતી. તેથી ચાર માસમાં તેના ગાલ ખેસી ગયા, મસ્તકમાં તેલ ન ઘાલ્યું તેથી લૂખા કેશ થઈ ગયા, લોહી તથા માંસરક્તિ શરીર થયું, માત્ર હાડકામાં આમકું વીટ્યું છે, ચાર માસમાં કાંઈક ઓછા દિવસ હતા તે વખતે તેને રાજાએ દીડી, ત્યારે વિસ્મય પામીને રાજા પૂછે છે હે રતિસુદરી ! તને કઈ રોગ ઉપજ્યો છે, અથવા મનની વેદના છે ? જે માટે તારા શરીરની એવી દશા થઈ છે ? તારી કંચન સરખી કાયા હતી તે કોયલા સરખી થઈ ગઈ છે. તેનું શું કારણ છે ?

તે રતિસુદરી કહે છે હે રાજા ! મેં જે વૈરાગ્યથી વ્રત આદર્યું છે, તે પ્રાણ જાય તોપણ પાળવું. તેથી હુબલી છું. એવું સાંભળી રાજા કહે છે કે, તું એવી ઋદ્ધિ સંપદા પામી છે, તો તું શા માટે વૈરાગ્ય ધારણ કરે છે ? એવું રાજાએ પૂછ્યું, ત્યારે રતિસુદરી કહે છે જે શરીર જે વ્રત પાત્રીએ તેજ સાર છે. ॥ યત્ ॥ દેહસ્ય સાર વ્રતધારણું ચ ॥ ઇતિ વચનાત્ ॥ આ શરીર લોહી, માંસ, મેદ, અસ્થિર મલમૂત્રાદિકે ભર્યું છે એ શરીરને મર્દન કરાવીને આન, શબ્દગાર, અભ્યંગન, અન્ન પાનાદિકે પોષિયે તોપણ હુર્જનની જેમ વિક્રિયા કરે, અતે આપણું થાય નહિ. તે માટે હે રાજા ! એ શરીર તે પાપ રૂપ છે, તોપણ મોટો દોષ છે, જે નિશુલ્લ શરીરમાં શુભાદ્ય પુરુષ હતા તેપણ મુજલા છે. એવી રીતે શરીરના મોહનો રાગ ઉતરે એવા વચન રતિસુદરીએ કહ્યાં, પણ તે રાજાને ગમ્યાં, નહિ, કામાભિલાષ ન મટયો. ઘણા મેઘ વરસે તોપણ મગશેલીઓ પથ્થર જેમ ન લેદાય. તેમ તે રાજા લેદાણો નહી કામીને અસર થાય તો જોવું છે શું.

તેથી રતિસુદરીએ મર્દનક્ષ ? (ગેલ) આસ્વાદી તેનું વમન કરી, દેહ હુર્જનમય કીધો, કાયા અશુચિ કરીને રાજાને દેખાડીને કહ્યું કે, હે રાજા ! એવું આ શરીર અપવિત્ર

છે. છતાં રાજ સમજનો નથી, તેથી છેવટે રતિસુંદરી મરણ અગીકાર કરી બે પરવાઈથી રાજને કહે છે. હે મૂઢ તું જાણતો? જે પુરુષ પરસ્ત્રીને ઈચ્છે તે અધમનર જાણવા જોઈએ રાજ કહે છે. મારી કષ્ટમા પડી દુર્ગંધમય દુર્ગંધ એવી કાયા ઉપર એટલા બધા રાગતું કારણ શું છે? ત્યારે રાજ કહે છે. તારું શરીર દુર્ગંધ છે પણ તારી ચક્ષુ ઉપર મોક્ષો છું. એવું સાંભળી બાઈએ શીયલ રાખવા માટે ખીજે ઉપાય કોઈ બુદ્ધિમાં ન આવ્યો તેથી શીયલ પાલવાને શરીરને પશુ તૃણ માત્ર સમજીને છરીથી ચક્ષુ ઉપર ઘા કરી આખો કાઢી રાજના મુખ આગળ મૂકીને બાઈ કહે છે તમને જે નેર વાહલાં છે તે ચકુણ કરો બાઈ શરીર તો દુર્ગંધ છે તે પાપતુ હેતુ છે તેણે ચક્ષુ કાઢી તેથી રાજ ખેદ પામ્યો. તે સ્ત્રીની ઉપરથી રાજ ઉતરી ગયો. ત્યારે દુખ પામીને રાજ તેને કહે કે, હે સુંદરી! એ કષ્ટકારી, દારુણ, દુઃખ કર્મ તે શું કીધું? એ તને અને મને બન્નેને દુઃખદાયી થયું.

ત્યારે રતિસુંદરી કહે છે. એથી તમને અને મને આ લવ તથા પરલવમાં આંખો કાઢતાં સુખદાઈ થયું, તારો રાગ વિકાર મટ્યો, અને મારું શીયલ પણ રહ્યું.

હે રાજન્! પરસ્ત્રીના સંગ જે કરે તેને માનની હાણી, આયુષ્યની હાણી, ધનની હાણી, એટલું ફલ ઈહલોકમાં પામે. અને પરલોકમાં દુખી દૌર્ભાગી થાય. મારું રૂપ જોવાથી તારા આત્માને પાપની પ્રાપ્તિ થઈ, તેથી હું તને શું મુખ દેખાડું? તે માટે હું આંધળી થઈ પણ તારા આત્માને દુર્ગતિમાં પડતો રાખ્યો એવી દેશના રતિસુંદરીએ દીધી.

તે વિષય વિકારને હણનારી એવી વાણી મહેદ્રસિંહ રાજ સાંભળીને કહે છે. હે જન! તમે સર્વ સતીઓમાંહે શિરોમણિ છો, હું નિરંતર મહા અપરાધી, મહાપાપી, છું, તે માટે હે સુંદરી! મને યુક્ત હોય તે આદેશ આપો તે સમયે રતિસુંદરી કહે છે. જો તમે તમારા આત્માનું હિત જાણતા હો, પરલવના દુઃખથી લય પામતા હો, તો પરસ્ત્રીના લોગનો ત્યાગ કરો. જેથી તમારી લવની ભ્રમણતા ટળે. તે રાજએ પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરીને મનમા દાઝના થકા અંતરંગથી પરસ્ત્રીના ત્યાગનો નિયમ લીધો. તે રતિસુંદરીને શુરુણીની પેઠે માનતો હતો, ત્યાર પછી તે રાજ મનમા દુઃખ ધરવા લાગ્યો કે, મેં અનાર્થ પાપીએ એ મહાસતીને અનર્થ નિરપરાધ કષ્ટ ઉપજાવ્યું. હે પ્રભુ! હવે એની ચક્ષુ કેમ આવે? એવું વિચારી શાસન દેવીને સંભારતો હતો.

તે વખતે તે રતિસુંદરી ચક્ષુની વેદના અણુવેદતી, એકાગ્ર મનથી વીતરાગતું ધ્યાન ધરતી હતી, શાસન દેવીનું આસન કપ્યું. અવધિજ્ઞાનથી સતીનું મહાકષ્ટ જાણી વિમાનમાં આવીને તે સતીની વેદના ટાળી, ચક્ષુ નવી આપી, તત્કાળ તેને નવાં નેત્ર કીધાં, તેનો મહિમા વધારીને દેવતા પછી નાટક કરી સતીના ચરણે નમોને સ્તુતિ કરતા હતા પછી સતીનો જય જયકારી સ્વસ્થાને ગયા.

રાજા તેને દેવ દેવીના વૃંદ સ્તુતિ કરતા દેખી, શીયલના પ્રભાવથી નવાં નેત્ર આવ્યાં દેખી, શીયલવત પાળવામાં દૃઢ થયો. સતીને ચરણે નમીને, પોતાનો અપરાધ ખમાવતો હતો. તે દેવ દેવીને વંદના કરી ગયા પછી રતિસુંદરીને સ્નાન, મળ્લન, લોળન કરાવી, વસ્ત્રાલરણ પહેરાવી, ઘણો સત્કાર સન્માન દઈ, પોતાના પ્રધાન સાથે તેને રથમાં બેસાડી, તે બાઈને નંદનપૂરે મોકલી. વડી રાજાએ પ્રધાન સાથે એવું કહેવરાવ્યું કે જે ચંદ્રરાજાને કહેજો કે, એ મારી બહેન છે, એ મારી ધર્મગુરુણી છે, એ મહાસતી છે, માટે એની ઘણી રક્ષા કરજો તેમા તમો કાઈપણ શંકા ન લાવશો. તથા મેં તમારી ઉપર દુષ્ટપણું ચિતવ્યું, યુદ્ધ કીધું, તે તમો ક્ષમા કરજો. વડી તમે પણ ધન્ય છો, જેના ઘર મધ્યે એની સાક્ષાત્ લક્ષ્મી સરખી સતી નારી છે અને તેને પામ્યા છો. એવાં વચન કહી રાજાને પ્રશ્નિપાત કરજો. એવું કહી પ્રધાનને સાથે મોકલ્યો. પછી તે પ્રધાન નંદનપુરમાં ચંદ્રરાજાને મળ્યો. જેમ મહેન્દ્રસિંહ રાજાએ કહ્યું હતું તેમ તેને કહીને તે રતિસુંદરી ચંદ્રરાજાને સોંપી. ત્યારે રાજાએ ત્રીનું દુર્બલ શરીર દેખી, તે પ્રધાનનાં વાક્ય સાંભળીને તે ચંદ્રરાજા ચમત્કાર પામી, સતીના ગુણ જાણી, હર્ષ પામી તેને આદરતો હતો. આ પ્રમાણે સાધુ મહારાજે રતિસુંદરીનો અધિકાર કહ્યો.

હવે બીજી બુદ્ધિસુંદરી છે તેનો અધિકાર કહે છે તે પ્રધાનની પુત્રીને પરણવા માટે બીજા ઘણા રાજાદિકે પ્રાર્થના કીધી, પણ તેના પિતાએ તેને સુસીમા નગરીને વિષે સુકીર્તિ રાજાના પ્રધાન સાથે પરણાવી એક સમયે રાજા રથવાડીએ જાતા પ્રધાનના ઘર આગળથી નીકળ્યો. તે સમયે તેણે નિજમદિરમાં કીડા કરતી, લાવણ્યમૃતની વાવ સમાન મૃગાક્ષી એવી મહારૂપવતી બુદ્ધિસુંદરીને દીડી. ત્યારે તે રાજા પથ્થરની જેમ ત્યાં ભૂલો રહ્યો, રાજાનું મન ત્યાં લાગ્યું. તન્મય થયો, અતિ કામાતુર થયો, રાજાએ ઘેર જઈ પોતાની દાસીને મોકલી. તે દાસીએ ત્યાં જઈને કહ્યું રાજા ઈચ્છે છે. પટરાણી કરશે, ઘણા રાજપની તું સ્વામિની થઈશ એવું કુશીય વચન દાસીના સંભળી તે દાસીને ધક્કે દઈ અપમાની કાઢી. ત્યાર પછી અકાર્ય કરવાને સમર્થ એવો નિર્લજ્જ તે રાજા વગર ગુન્ડે સ્ત્રી સહિત તે પ્રધાનને બદીખાને નાખ્યો. પ્રજા લોકોએ, તેમ સારા માણસોએ કહ્યું કે આ તમોને શોભતું નથી.

ત્યારે રાજાએ કહ્યું, તમે જામીન થાઓ? એ પોતાની સ્ત્રી મને આપશે તો હું મૂકું તે પ્રજા લોક સહુ રાજાની કામાતુરતા જાણી વિચારીને પોતાને ઘેર ગયા. ત્યાર પછી તે રાજા, અતઃપુરમાં જઈ બુદ્ધિસુંદરીને કહે છે, કેમ તે દાસીને તિરસ્કારી કાઢી? મરી આશા જો તે માની હોત તો તારો પતિ તથા તું એવી આપકા પામત નહિ. હે માનિની! જો તું અતુલ માનને ઈચ્છે છે, તો આદેશકારિણી થા. મારા ઉપર સ્નેહ ધરીને માન્ય કર.

તે કામી રાજાના વચન સાંભળીને સંવેગ રંગ વાલી પૂર્ણ તરંગિણી મીડી વાણીયે રાજાને પ્રતિબોધવા બુદ્ધિસુંદરી કહે છે. હે રજત! એ પરસ્ત્રીગમનરૂપ અકાર્યને વિષે

હીન જોતીઓવાળા જે મુખ હોય તે ગમન કરવાને ઇચ્છે પણ તમારા સંખ્યા કુવંત પુરુષને એવું અકાર્ય પાપ ઇચ્છવું ન જોઈએ. જેમ પ્રથમ વાયુથી પ્રારંભ પામેલો સમુદ્ર ગણ મર્યાદા ન મૂકે. હે રાજા! જે ધર્મમાર્ગેજ પ્રવર્તે તે રાજાને રાજાપિ કહ્યા છે અને જે રાજા અન્યાય કરે, અધર્મ માર્ગે વર્તે, તે રાજા નહિ. પરંતુ તેને તો રાક્ષસ કહેવાય રાજાને પોતાના દેશની પ્રજા જે છે, તે તેને પુત્ર સમાન છે, તે પુત્ર પુત્રી ઉપર ન્યાયવંત રાજાએ કામરાગ કરવો ન ઘટે. તારા અંતઃપુરમાં કુસવંતી એવી ઘણી રાજ્ય સુત્રીઓ છે, તે મારાથી પણ અધિક રુપવંતી છે, તો તું મારા સરખો હીન સ્ત્રીની ઇચ્છા કરતો શું લાજતો નથી? જેણે પરનારીનો સંગ કીધો તે ધર્મરૂપી વૃક્ષના મુલમાં અગ્નિ મુકે છે, એમ જાણજે. એવાં વચન બુદ્ધિસુંદરીએ રાજાને યુક્તિસહિત કહ્યાં, પણ તે મુદ્બુદ્ધિ કામી રાજાના ચિત્તમાંએ ન ઉતર્યાં? ત્યારે બુદ્ધિસુંદરીએ રાજાને અતિકામી જાણી, ચિચ્છના રક્ષણ માટે બુદ્ધિપૂર્વક વિચારી કહે છે કે રાજા મારી એ પ્રાર્થના છે કે, તમારા ચિત્તમાં તમે મારા ઉપર લોગાલિલાપનો નિશ્ચય કીધો. તો છમાસ સુધી મારે પ્રદક્ષિણાનો નિયમ છે, ત્યાર પછી તમારું હું સાંભળીશ. ત્યારે તો સ્ત્રી સાથે માર્દવપણું રાખીએ તેજ વશીકરણતું મુલ છે, એવું જાણી રાજાએ અનિચ્છાએ તેતું વચન માંચું.

ત્યારે બુદ્ધિસુંદરી રાજાને પ્રતિબોધવાને ઉપાય હૃદયમાં ચિંતવતી હતી. એક વખતે પોતાની બુદ્ધિથી અડદના લોટથી કાંઈ કરવાનું વિચાર્યું અને તે દાસી પાસે લોટ મગાવી તેતું પૂતળું કરી પોતાના સરખું રૂપ નિખળવ્યું તે પ્રતિબિંબ રાજાને દેખાડીને બુદ્ધિસુંદરીએ રાજાને કહ્યું, હે સ્વામી, હું એવી છું કે નહિ? રાજા પણ પ્રતિબિંબ જોઈ, એની કલાની ચતુરાઈ દેખી ઘણું રીઝ્યો. અહો! શરીરને વિષે એના વર્ણની રચના કેટલી સુંદર છે. એ પ્રતિમા તારા જેવી છે. અથવા એ તુજ સાક્ષાત્ હોયની શું? એવી દેખાય છે તે સાંભળી બુદ્ધિસુંદરી કહે છે, હે રાજા! તમે સાંભળો, એ પ્રતિમા મારાથી અવિક્રી છે, એ મદનમય કામરૂપ છે, અને હું તો મદનરહિત છું. એમ કહી રાજાના મુખ આગળ તે મદનમય મૂર્તિ મૂકી. ત્યારે રાજાએ રીશ કરીને તેને એક લાત મારી એટલે તે પ્રતિબિંબનો શીઘ્ર લગ થયો. તે સમયે તેના પેટમાં વિષ્ણુ પ્રમુખથી ખરાબ પુદ્ગલ જે ભર્યા હતાં તે નીકળ્યાં. તે જોઈને રાજાએ કહ્યું, એ બાલકને પણ નિંદવા યોગ્ય એવી એ ચેષ્ટા તે શા માટે કીધી છે? ત્યારે એ સ્ત્રીએ કહ્યું, એ મારું પ્રતિબિંબ મેં મારી ઇચ્છાથી નીપજાવ્યું છે. એ નારી મારા જેવી છે અથવા હું એથી હીણ છું એના શરીર કરતા મારા શરીરમાં ઘણી હુર્ગંધ છે. આ શરીર અશુચિમાંથી ઉપજ્યું છે. ત્યાર પછી અશુચી રસેકરીનેજ વધ્યું છે. તેથી અશુચિ પુદ્ગલે ભર્યું છે. અશુચિ કાયાવાળી એવી પરનારીમાં સંગ તમોને ન શોભે, અથવા અન્યાયથી કરી પરસ્ત્રીનો સંગ જે કરશે, તેને નરકમાં અગ્નિથી ધ્રુવધખતી જ્વાલાને મૂકતી એવી લોહાની પુતલીના આલિંગન સહેવા પડશે.

એ પ્રમાણે સાંભળી તે રાજ સંવેગ પામીને કહે છે. હે સુંદરી ! તે સાચું કહ્યું. હવે મેં તત્ત્વ જાણ્યું. હે સુંદરી ! મારા જેવા મોહાંધને તે વિવેકરૂપી લોચન દીધાં. વિકટ નરકના કૂવામાં પડતા એવા મને તે રોક્યો, હે પ્રિયે હું નિભાવ્ય છું માટે હવે હું શું કરું તે તું કહે. ત્યારે બુદ્ધિસુંદરીએ કહ્યું. જો તમે તમારા આત્માનું હિત ચાહો છો, તો પરસ્ત્રીગમન નિવારણ કરો, એ અભિલાષાનો ત્યાગ કરો.

એ ઉપદેશ સાંભળી રાજ પરસ્ત્રીથી પરાહમુખ બન્યો, અને સ્વ આત્માને નરકમાં જતો બચાવ્યો, ત્યારે રાજ સુંદરીને મનથી ખમાવીને બહુમાનપૂર્વક વસ્ત્રાભૂષણ આપી પોતાને ઘેર મોકલી મંત્રીને યોગદારી કરી મંત્રીપદ ઉપર આરૂઢ કર્યો, એ પ્રમાણે બુદ્ધિ-સુંદરીની કથા કહી

હવે ત્રીજી ઋદ્ધિસુંદરીએ પણ કષ્ટ પડે થકે શીયલ પાળ્યું, તેની વર્તા કહે છે. તામ્રલિપ્ત નગરીનો રહેનારો શ્રીદત્તવ્યવહારીયાનો પુત્ર ધર્મનામે જનધર્મી હતો. તે વ્યાપાર અર્થે તામ્રલિપ્ત નગરીથી સાકેતપુરે આવ્યો ? તે ધર્મકુમારે ચૌટામાં બેઠાં બેઠાં સખી સંઘાતે રાજમાર્ગે જાતી લાવણ્યવતી તથા સૌંદર્યરૂપે શોભતી એવી ઋદ્ધિસુંદરીને દેખીને તે ધર્મે, ચિતવ્યું કે, સુખ રહિત એવા આ અસાર સંસારસમુદ્રમાં સારંગલોચના એવી એ સ્ત્રીને હું સાક્ષત્ લક્ષ્મીની જેમ સાર દેખું છું કેાઈક દૈવયોગથી મારો એની સાથે વિવાહ થાય, ત્યારે જ હું ભોગસુખની ભર સંપદા પામીશ, અને એ વિના ખીજ મને ત્યારે તો ભોગસુખને બદલે હું કલેશકારી રોગની સંપદા પામીશ. તે કુમાર એવું ચિંતવે છે, એવામા ઋદ્ધિસુંદરીની દૃષ્ટિ પણ તેની ઉપર પડી. બંને દૃષ્ટિ ભેગી મણી, અને સખીઓ કહે એ નર તારા ચિત્તનો ચોર છે, તે તને ખરેખર ચોગ્ય છે, એટલામાં તે કુમાર સ્વાભાવીક છીક્યો છીકીને ‘નમો જિનેન્દ્રાય’ એમ બોલે છે ત્યારે બાઈએ તેને જૈની જાણ્યો. તે કુમારનું ઉત્તમ મનોહર “નમો જિનેન્દ્રાય બોલ્યો એવું વચન સાંભળી ઉદ્ભાવ પામી થકી તે પોતે બોલી કે, જૈન પ્રાણી જગતમા ચિરંજીવી રહો

તે પછી ઋદ્ધિસુંદરીએ પોતાના ચિત્તનો અભિપ્રાય પિતાને જણાવ્યો, જેમ ભવ્ય જીવને જિનવાણી સાંભળીને આત્મજ્ઞાન થાય, તેમ તેના કુળ, ધર્મ સાંભળી તેના વૃત્તાંત જાણ્યો. સુમિત્ર વ્યવહારિયે તેના પરિજનથી તેને દેવશુરની ભક્તિવત જૈન કુળ જાણી પોતે ત્યાં જઈ સારા મૃદુર્તે ઋદ્ધિ સુંદરીને ધર્મકુમારની સાથે પરણાવી તે ઋદ્ધિસુંદરીને બહુ રુપવંત કલાવંત પુરુષે માગી, પણ જૈનધર્મી વિના ખીજ પુરુષોને તેના પિતાએ પૂર્વે ન દીધી. પરંતુ ધર્મકુમારને તો ચાગ્યા વિના પણ તે જૈન ધર્મનો જાણ હોતો તેથી તેને પરણાવી માટે અરિહંતના મતને વિષે રહ્યા જે પ્રાણી તે અણુપ્રાણી અર્થને પામે. ધર્મી એવો, ધર્મકુમાર પરણેલી સ્ત્રીને સાથે લઈ પોતાને ઘરે તામ્રલિપ્ત નગરીને વિષે ગયો. એક ચિત્ત અને સ્વભાવ જેના એવા તે બંનેમા પરસ્પર અતિ પ્રેમ હતો એકે નિમેષ માત્ર પરસ્પર વિયોગ ખમી ન શકે. એકલા તે વ્યવહારીઓ ધન ઉપાજવાને અર્થે

સ્રીને સાથે લઈ વહાણ ચઢ્યો. તે ધર્મકુમાર પ્રિયા સહિત સિંહજદીપે પહોંચ્યો. ત્યાં થોડા કાળમાં ઘણું દ્રવ્ય ઉપાજીને પાછો વળ્યો, ત્યાં દૈવયોગથી ગાજવીજ, વરસાદ વાયુ ઉત્પન્ન થયો, કદપાત વાયુથી દરિયો લયંકર થયો, ત્યારે સ્રીએ આપ આપણા દેવને સંભાર્યા. ત્યાં ધર્મકુમાર અને ઋદ્ધિસુંદરી એ બે વણિક સાગારી અણસણ કયું. વહાણ ઉપર પાણી ફરી વળ્યું, સહસાતકારે વહાણ ભાગ્યું, ત્યાં સ્રી ભરતાર ખૂટતા ટૂંકડી મારતા હતાં. તેવામાં પુણ્યયોગે એક પાટીઉ બન્નેના હાથે આબ્યું, તે પાટીઆને બળે પુણ્યોદયથી ચાર પાંચ દિવસે કબૂત પામતાં તે કોઈ દીપે ગયાં. ત્યાં એકઠાં મલ્યાં. જીવને કર્મવિપાકથી આપદાં પામવી તે સુલભ છે. પણ ધર્મસિદ્ધિ પામવી દુર્લભ છે. એ અપરંપાર સંસારમાં સર્વ પ્રાણિની એ રીત છે તે માટે તત્ત્વના બાણ પુરુષે સંપદા પામી હર્ષ ન કરવો, અને આપદા પામી ખેદ કરવો નહીં. સંપત્તિ અને વિપત્તિ એતો સંસારમાં આવે છે, હવે નાવિક ધીરપુરુષ એવા ધર્મકુમાર કહે કે, લોચનશેઠ સાર્થવાહુ જંબુદીપે જાય છે, તમારી ઇચ્છા હોય તો ચાલો. તે સાલળી ધર્મકુમાર ઋદ્ધિસુંદરીને સાથે જઈ વહાણમાં બેઠો. લોચનશેઠે તેનો ઘણો આદર કર્યો, પછી તે વહાણ ભરતક્ષેત્રાભિમુખે ચાલતું થયું. ત્યાં લોચનશેઠના મીઠાં વચને તે સ્રી ભર્તાર બેહુ હર્ષ પામી તેની સાથે જાય છે. એમ સમજતાં જતાં તટ પામવાને બે દિવસનો માર્ગ શેષ રહ્યો, ત્યારે ધર્મકુમારની સ્રી રૂપવંતી દેખીને જે લોચનશેઠ તે કામાતુર થઈ ચિંતવવા લાગ્યો કે, અહો ! વિધાતાએ એ સ્રીને ઉત્પન્ન કરી પોતાની ઘણી સારી કલા પ્રકટ કરી. એ ઉત્કંઠ સ્રી મારા કંઠને આલિંગન ન આપે તો હવે એ વિના જીવિત, રૂપ, યૌવન અને ધન તે શું કામનું ?

વહાણ ચાલતા મધ્ય રાત્રે સર્વ પરિજન સૂતાં જાણી ધર્મકુમાર લઘુ શંકા માટે ઉઠ્યો ત્યારે તેને ત્યાંથી ઉપાડી અગાધ સમુદ્રમાં લોચનશેઠે નાંખ્યો. વિષયાધ માણસ શું શું અકાર્ય ન કરે ? તે સુલોચનશેઠે જેમ ધર્મકુમારને પાણીમાં ખુડાવ્યો, તેમ તેણે પોતાના આત્માને પણ લવસમુદ્રમાં ખુડાવ્યો. પછી પ્રભાતે ઋદ્ધિસુંદરીએ ભર્તાર ન દીઠો. ત્યારે તે મહા દુઃખ પામી મૂઠાત્મા થઈ અતિક્રુણસ્વરે રુદન કરતી હતી ! લોચનશેઠ પણ ધવલ શેઠની પેઠે કપટ કરી તેને કહે છે કે, અહો ! મારો મિત્ર કયા ગયો ! સર્વ સેવકવર્ગની સાથે તે શેઠ હાથ હાથ કરી રુદન કરતો હતો ! ઘણો વખત આકંદ શોક કરી ઋદ્ધિસુંદરી પાસે આવી આશ્વાસના આપતો હતો, હે સુંદરી ! તું ચિંતા કરીશ. તે ગયો તો હું તારો નાથ થઈશ. મારું ઉપાજ્યું જે વિત્ત છે તે હે સુંદરી ! સર્વ તારું છે. તું શા માટે ખેદ રુદન કરે છે, હવે માહુ કીધું તેમાં અમે શું કરિયે ? હું તો તારો દાસ થઈ રહીશ, તારા જીવને શાતા ઉપજાવીશ, જે તું આજ્ઞા આપીશ તે કર્તવ્ય હું કરીશ. એવાં તે પાપીનાં વચન તે વિચક્ષણ સતીએ સાંભળ્યા.

એ દુષ્ટે મારા ઉપર રાગી ઘઈને મારા ભર્તારને સમુદ્રમાં પાડ્યો, જે પુરુષ કામા-
પૃ. ૬

તુર થયો, તે પુરુષ કોઈ કાર્ય અકાર્ય ન જાણે. હવે હું પણ મારા આત્માને સમુદ્રમાં નાખું. જે માટે ભર્તારવિના હવે મારે જીવનું શું કામનું? કુસવંતી સ્ત્રીને ભર્તારવિના મરણ શ્રેય છે. જીવ હોય તો કદાચિત્ ધર્માચરણ પણ પામે. પણ હવે આ કામી થકી હું મારું નિર્મલ શિયલ કેમ રાખીશ! કામી શેઠને કહે છે. હમણાં તો મુજને મારા પતિનો શોક છે, માટે સમુદ્ર પાર પામ્યા પછી જેમ તમને હિત થશે તેમ હું કરીશ. તમે નિશ્ચિંત પણે રહો. જે સમયે જે યોગ્ય હશે, તે કરશું. એવો તે કામીને ઉત્તર દીધો. તે વાક્યથી લોચનશેઠે સંતોષ અનુભવ્યો, એમ વહાણ ચાલતાં અન્યાય પાપથી સમુદ્ર વાયુથી ઉછળ્યો, ઉત્પાત થયો, તે ભાગ્યું, તેના શત ખંડ થયા ત્યાં ઋદ્ધિસુંદરી ધર્મના પસાયથી મોઢું પાટીડું પામી. જેમ સંસારસમુદ્રમાં જીવ, સમ્યક્ત્વ મલવાથી સંસારનો પાર પામીને મોક્ષના સુખ પામે. તેમ પાટીડ મલવાથી તે ઋદ્ધિસુંદરી હેલામાત્રમાં સમુદ્રનો પાર પામી ત્યાર પછી પોતાનો ભર્તાર, જેને લોચનશેઠે મધ્ય રાત્રે પાણીમાં નાંખ્યો હતો, તેને ધર્મ પસાયથી જે પહેલું વહાણ ભાગ્યું હતું તેનું પાટીડું ખૂડતાં ખૂડતાં હાથ આવ્યું તેને અવલખી તે તટે ભર્તાર આવ્યો છે, તેજ તટે મલી. ઘણો હર્ષ ઉપજ્યો. વિરક વિયોગ મટ્યા. પોતાનું અનુભવ્યું જે દુઃખ તે જાને માહોમાંડે કહેતા હતા. લોચનશેઠનું વહાણ ભાગ્યું, તે ખૂડ્યો, એમ સાંભળી ધર્મકુમાર અશ્વતા ધરતો હતો. જે અપકારી તથા પાપિષ્ઠ હોય તો તે જીવર પણ ઉત્તમ પ્રાણી જે હોય તે ઉપકાર ચિંતવે છે. પરંતુ તેનું માહું ન ચિંતવે. બિચારો ધર્મ ન પામ્યો.

ઝોટલામાં એક શ્રેષ્ઠિ આવી જાનેને પોતાના ઘેર લઈ જઈ સન્માન પૂર્વક ધર્મ ધ્યાન કરતાં રાખ્યા, હવે લોચનશેઠનો અધિકાર કહે છે તે શેઠ દરિયામાં દૂપકાં ખાતો કોઈ કાષ્ઠ મળ્યું. તેના આધારે મત્સ્યોદ્ધીર્ણુ નામે તટે આવ્યો. ત્યાંથી ભમતો કોઈ અનાય પાલમાં ગયો. ત્યાં અતિ ક્રુધાતુર થયો, પણ અન્ન ન મળ્યું, ત્યારે માંસાહારી થયો. ભૂખ્યો શું ન કરે? માંસાહારથી અજીર્ણ દોષથી દુષ્ટ એવો કુષ્ઠ રોગ ઉપજ્યો, શરીર ખગડી ગયું. જે માણસ ધર્મનો ઘાત કરીને કામલોગ કરવાની ઇચ્છા કરે તે થોડા કાલમાં મહા દુષ્ટ વેદના પામે. માટે કહ્યું છે, જે કામી તે કામને દેજે. પણ ધર્મનો ઘાત થાય તે ન દેજે.

તે શેઠ દુઃખાકુળ થયેલો ભટકતો જ્યાં ધર્મકુમાર છે, ત્યાં આવ્યો તે વેલા ઋદ્ધિસુંદરી પાણી લેવા ગઈ હતી. ત્યાં જલાશ્રયે તે દુષ્ટ દુષ્પ્રીયાને તેણે દીઠો. ભર્તારને તે શેઠની વાત કહી. તે સાલગી ધર્મશેઠ દયા આણીને તે લોચનશેઠને ઘરે તેડી આવ્યો. આદરમાનથી દઇ પૂછે છે. તમે આવી અવસ્થા કેમ પામ્યા? હે મિત્ર! વિષવાદ ન કરશો, ધીરજ પાળું રાજો, ઘણા ઔષધ ઉપચારોથી તમારું શરીર નિરોગી કરશું, ઘણા ઔષધ ઉપાયથી તેનો રોગ શાંત કર્યો. બહુ ધન ખર્ચી તેને નિરોગી કર્યો.

તે સ્ત્રીલત્તારિ લોચનશેઠની ચાકરી કરીને તેને સાજો કીધો. જગતમાં અસામાન્ય ધર્મકુમારનું સૌજન્ય જોઈને લોચનશેઠ હૃદયમાં ચિતવવા લાગ્યો કે, એક સજ્જન અને ખીનું ચંદન વૃક્ષ એ જ જગતમાં પરોપકાર વાસ્તે નિપજાવ્યાં છે. મેં એ ખંને ઉપર અપકાર કર્યો, તોપણ તેમણે મુજ પાપીની ઉપર હેત રાખી ઉપકાર કર્યો. મેં અધર્મ અન્યાય કર્યો, તે પાપે હું સમુદ્રમાં પડ્યો, રોગિણ થયો, એમ પોતાના અંતઃકરણમાં લજ્જા પામી નીચી દૃષ્ટિ રાખી એકો ત્યારે ધર્મવંત ધર્મકુમાર મીઠી વાણિયી તેને કહેતો હતો કે, હે મિત્ર! ધન ગયું તેની ચિંતા કરો છો? અથવા રોગ થયો તેની ચિંતા કરો છો? તમે એ શું કરવા ચિંતા કરો છો? હે મિત્ર તમે જો મારી સહાયતાથી જીવતા રહ્યા છો તો તમને ઘણું ધન, ઘણા મિત્ર આવી મલશે. પાપથી રહિત થવા, તેમ સુખી બનવા ધર્મનો માર્ગ બતલાવ્યો, તેથી અકાર્યોનો પ્રશ્નાતાપ તે કરવા લાગ્યો, મારા જેવા દુષ્ટ અપકારી પ્રત્યે તમે હે ધર્મકુમાર ઉપકાર કર્યો છે તે ક્યારે ભૂલીશ નહિ, વિવિધ રીતે પ્રસાપ કરતો ઋદ્ધિસુદરીની માફી માંગી છે. ત્યારે શેઠને કહે છે તું ધન્ય છે. પાપનો પશ્ચાતાપ કરે છે, અહીં તારો દોષ નથી તારી અજ્ઞાનતાનો દોષ છે, માટે તું જૈનશાસનનો રસિયો બનીજા, તારા પાપ ધોવાઈ જશે, તેથી તું પણ મુક્તાત્મા થઈશ. આ સાંભળી લોચન શેઠના વાસ્તવિક જ્ઞાન લોચન ઉઘડ્યા, શેઠ ઋદ્ધિસુદરીને કહે છે તું મારી માતા અને ધર્મશુરુણી છે ત્યારે ઋદ્ધિસુદરી પરત્વી ત્યાગ, કામ વિકારને તિલાંજલી અપાવે છે, લોચન શેઠ એ પ્રમણે ધર્મ પામેલો ઘેર જાય છે. ધર્મકુમાર ધન સ્ત્રીની સાથે તત્કલિપ્તિમાં જાય છે એ પ્રમાણે ઋદ્ધિસુદરીની કથા કહી,

હવે ચોથી ગુણસુદરીની કથા કહે છે. એક સમયે ગુણસુદરી અગણ્ય લાવણ્યરૂપ યૌવન સંપદાને પામતી હતી. તે સમયે વેદશર્મા બ્રાહ્મણનો પુત્ર વેદરુચિ તેણે રાજ માર્ગે સખી સહિત જાતી ગુણસુદરી દીઠી. ત્યારે તેણે મનમાં ચિંતવ્યું, જો એ મૃગાક્ષી મારા ઘરમાં ન વસે ત્યા સુધી મારું જીવિત કાસના કૂલની પરે નિષ્ફલ છે. એ સ્ત્રી સાક્ષાત્ મહાલક્ષ્મીની જેમ મારા ઘરમાં ન આવે તો મારું જીવિત વૃથા છે. એવું તે બ્રાહ્મણ મદનાતુર થઈ ચિંતવે છે. એટલામાં તે બાળા આળથી દુર થઈ, ત્યારે ત્યાંથી તે બ્રાહ્મણના મિત્રે તેને કામાતુર જાણી ભર કામજવરમાં તે બ્રાહ્મણને ઘરે તેડી લાવ્યો, પણ તેનું મન તે ગુણસુદરીના મુખ ઉપર લાગ્યું છે. તે સ્નાન લોજન કાંઈ કરતો નથી. તેને દુઃખી જોઈ તેથી કારણ પિતાએ પૂછ્યું, ત્યારે ગલગલો થયો, પણ લજ્જાએ પિતાને તે વાત કરી ન શક્યો. ત્યારે પિતાએ તેના મિત્રને પૂછ્યું, અને તે કથાનું મિત્રે સર્વ વૃતાંત કહ્યું કે, એ ગુણસુદરીને દેખી તેની ઉપર આસક્ત થયો છે.

એવું મર્મ જાણી પુત્રના સ્નેહથી તેના પિતાએ તે કન્યાના પિતા સુધોષ નામે બ્રાહ્મણ હતો તેની પાસે તે કન્યાને માંગી. તે વખતે તેણે કહ્યું કે, પૂર્વે મેં સાવથી

નગરીમાં પુરોહિતના પુત્રને એ કન્યા આપી છે. સગાઈ કીધી છે. મોટાનું ખોલ્યું અન્યથા થાય નહિ, માટે હવે ખીજને દેવાય નહિ ॥ તે સાંભલી પિતા ઘેર આવી પુત્રને હકીકત કહી. તો પણ વેદરૂચીનો કામાલિલાય ન મટ્યો. માટે શાસ્ત્રે જે કામની વક્ર ગતિ કહી છે. હવે સાવત્રી નગરીથી પુરોહિતના પુત્ર પુણ્યશર્માને તેડાવી શુભ દિવસે ગુણસુંદરીના પિતાએ પરણાવી. પુણ્યશર્માદિજ પણ ગુણસુંદરી લઈ પોતાને નગરે આવ્યો. હવે વેદરૂચિ કામીદિજ મહોન્મત્ત થયો. તેથી પોતાના ઘર, ધન, સર્વ છોડીને પિતાની આજ્ઞા વિના સાવત્રી નગરી આવ્યો. માર્ગની વચમા પદ્મીપતિની પાળ છે. ત્યાં તે અધમ દિજ જઈ સુંદરીના સગમઅર્થે પદ્મીપતિની આકરી કરી. પાપી જીવ કાંઈ વિકટ કાર્ય કરતા રહે નહિ. પુરોહિતના ઘર ઉપર ધાડ લઈ જવા માટે પદ્મિપતિને વિનવ્યો અને કહ્યું કે સાવત્રી નગરી મધ્યે પુરોહિત મહા ધનવત છે. ત્યાં ધાડ લઈ ચાલો તેના ઘરમાથી જે ધન મળે તે સર્વ તમે લેજો અને કન્યા મને આપજો એમ નક્કી કરી તે પદ્મીપતિએ તેનું ઘર ઠેકાણું જોઈ તેના ઘર ઉપર દિજસાથે ધાડ લઈ આવ્યો. તે લિલ તે પુરોહિતનું સર્વ ઘર લૂંટી ધનમાલ લઈ આવ્યો અને ગુણસુંદરી દિજને આપી.

તેને સારી જગ્યા આપી, સારા વચનોથી તે ગુણસુંદરીને કહે છે કે તારા પ્રત્યે મને રાગ છે. માટે તું મને આદર આપ, તારા વિના જીવન અફલ છે, સતીએ વાત સાલળી ત્યારે કહ્યું (સ્વશીલના રક્ષણાર્થે) કે હું પણ એકલી અશરણ છું, ખીજા લિલો, ચોરો તો અનાય છે તમે સારા ગુણીયલ છો. તમોએ પહેલેથી આવો રાગ મારા પ્રત્યે બતલાવ્યો હોત તો પરદેશી વર સાથે લગ્ન કરત જ નહિ. કામીદિજ ચિંતવે છે કે મારા પ્રત્યે તેને રાગ જરૂર છે. ભૂખ્યા લોજનની જેમ તું મને મલી છે માટે તારા વિના હું હવે જીવીશ નહિ, ગુણસુંદરીએ તેનો કામાલિલાય નિશ્ચયથી જાણી તેને કહે છે કે તું મારી સાથે સુખેથી રહે, પણ મંત્રસિદ્ધિના અર્થે મેં ચાર માસ સુધી બ્રહ્મચર્ય વ્રત, એક ટક લોજન, ભૂમિ-શયન, આભૂષણ ન પહેરવાં, પુરુષ માત્રને બાધવ માની એકાગ્રચિત્તથી જાપ કરવો, ત્યારે કામી દિજ કહે-તે મંત્રથી શુ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થશે? તે મંત્રથી સિદ્ધિ ધનાઢય, પુત્રાદિક, ઐશ્વર્ય વિ. પ્રાપ્ત થાય તેમ ગુણસુંદરીએ કહ્યું—તો તમો ખુશીથી ચાર માસ મંત્રસિદ્ધિ કરો એમ કામદિજે કહ્યું. શીયલવતી શીયલ માટે રસ્તો સારો કાઢે જ છે.

તે સુંદરી ચિત્તની સ્થિરતાથી સ્વસ્થ થઈ પોતાના ઘરની જેમ ઘરનું કાર્ય સર્વ કરે છે. તેને પ્રતીતિ ઉપજાવવા ત્યા રહી સરસ રસવતી કરે છે. તે ચિત્તમાં એમ જાણે છે, એ સારો સ્ત્રી અને હું એનો ભર્તાર. એવો તેને વિશ્વાસ ઉપજાવ્યો. પોતે આયખીલ ઉણોદરી તપ કરી શરીરને શોષવતી હતી. તે મહાસતીને એમ કરતાં ચાર માસ વીત્યા, અવધિ પૂરી થઈ. તેને છેલ્લે દિવસે પાછલી રાત્રે તે સુંદરી અત્યંત પોકાર કરતી હતી. તેને દિજે પૂછ્યું, તને શું થયું? ત્યારે ગુણસુંદરીએ કહ્યું મને અંતરંગ પેટમાં મહા

શૂનો રોગ થયો છે. તે મારાથી નથી ખમાતો, અત્યંત વેદના થાય છે. ત્યાર પછી તે કામી દિવે મણી મંત્ર ઔષધાદિ કરી ઘણા ઉપચાર કર્યા પણ શાતા ન થઈ. વળી પડે વળી બેઠે, ઘરનાં કામ જે થાય તે કરે, આકંઠ કરતી કામીદિવને કહે છે. હે સુલગ હું દુર્લાભિણી તારા ધરવાસને યોગ્ય નહિ. જે માટે દુર્વ્યાધિ, જે મહાશૂન રૂપ રોગ તેણે કરી પીડાણી. મસ્તકની વેદના અત્યંત છે. તારી ઉપર કાર્જ ઉપકાર ન કર્યો, મારા સારું તે કેટલું કષ્ટ સહન કર્યું. પણ તેનું ફક્ત કાર્જ તું પામ્યો નહિ. બહારથી દુઃખની ઘેરી અસર બતાવે છે. હવે હું વેદનાથી વિધુર થઈ છું તેથી પ્રાણ ધરવાને સમર્થ નથી, માટે તમે મને કાષ્ટાગ્નિ આપો. તમારા મુખ આગળ બાળી મરું, તો એ કષ્ટથી છુટું. હવે મારાથી એ વેદના ખમાતી નથી. એવું જોઈ તે કામદિવ ઉદ્દેગ પામી કહેવા લાગ્યો, હે ભદ્રે ! હું મારા પ્રાણ તારા શરીર માટે ખરચીશ, પણ તારા શરીરને શાતા કરીશ કેઈ કર્મ યોગથી એ તને દુઃખ ઉપજ્યું છે, તો અહીંથી આપણ બે જણ સાવત્રી નગરીમા જઈશું. ત્યાં ઔષધાદિક યોગથી તારું શરીર નિરોગી થાશે. એવું સાક્ષણી સતી કહેવા લાગી, હે સૌમ્ય જેમ તમને મુખ ઉપજે તેમ કરો. ત્યારે તે બ્રાહ્મણ પણ તેને રથમાં બેસાડી સાવત્રી નગરી લાણી ચાલ્યો નગર નજીકમાં કામીદિવ કહે છે. હું ગામમાં મુખ શું દેખાડું ? તું તારા ઘેર જા. હું પાછો વળું છું. ત્યારે સતી ચિતવે છે કે, એને પ્રતિબોધ દીધા વિના હું કેમ મૂકું ? એમ વિચારીને તે સતી કહેવા લાગી તું મારો આજથી બંધવ છે. તું નગરમાં આવ કે જેથી મને શાતા ઉત્પન્ન થાય બન્ને જણ નગરમાં જાય છે.

પુણ્યશર્મા પોતાની પત્ની ગુણસુદરીને દેખી હર્ષ પામ્યો, અને ઉપકારી એવા કામ દિવની વાત કરી, આગત-સ્વાગત સાડું કરી તેની ભક્તિ કરી, કામદિવને મને રાત્રે મારી નાખશે એની લયાનક શંકાને કારણે રાત્રે ઉંઘ ન આવી, પાપી સર્વત્ર શંકા શીલ હોય છે, રાતે તે નાશી જવા બહાર નીકળ્યો. પણ તેને સાપ કરડ્યો. ત્યારે પોતે પોકાર કર્યો એટલે પુણ્યશર્માએ દીઠો. દીપક કરીને જોયું તો કામદિવને સર્પ કરડ્યો છે. પછી તેના ઘણા પ્રતિકાર ક્રીધાં, મંત્રવાદીથી, પણ સર્પનું ઝેર ન ઉતર્યું. એટલે દિવને વિષ વ્યાખ્યું. વાચા રહિત થયો. પણ મનમાં સાવધાન થઈ જાણવા લાગ્યો જે મારું પાપ મને આવી મળ્યું.

હવે પ્રાતઃકાલે સર્વ લોક દેખતાં ગુણસુદરી હાથમા જળથી ભરેલો કળશ લઈ સર્વ લોકની સાક્ષીએ ત્રિકરણ યોગથી એટલે મન વચન કાયાથી જો શીલ નિષ્કલક હોય તો આ મારો ભાઈ નિર્વિષ થાજે. એમ કહી તેની ઉપર પાણી છાંટ્યું કે, તરત સર્પનું વિષ ઉતર્યું. દેવરુચિ નિર્વિષ સાવધાન થયો ત્યારે લોકમા શોભના મહિમા વધ્યો. આ સુદરીએ વિપ્રને જીવીતદાન દીધું. એમ કહી સર્વલોક, તે ગુણસુદરીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

તે વેદરુચિ કામીદિવ, ચૈતન્ય આત્મા પછી ચિત્તમા વિચિત્ર પ્રકારનું આશ્ચર્ય પામી

શીયલના પ્રભાવે સર્પનું વિષ ઉતર્યું તેવું સાંભળી વેદરૂચિ કામી દિવ્ય સંતુષ્ટમાન હર્ષવંત થઈ, સર્પ લોકની સાક્ષીએ શુભસુંદરીને પગે લાગી કહે છે કે, તું મારી પહેલા બેન હતી, પણ હવે તેં મને ભવિત દાન આપીને નવો અવતાર ધરાવ્યો તેથી તું મારી માતા થઈ. મોટા પાપથી તે મને વાર્યો, માટે હે ભગિની ! તારું મહામત્ય મેં આજે જાણ્યું. તથા મારૂ પાપ ચેષ્ટિત તે જાણ્યું. તો પણ તેં મુજ પાપી ઉપર ઉપકાર કર્યો હવે એ તારો ઉપકાર હું કેવી રીતે નિસ્તારૂ આ ઉપકારનો પ્રત્યુપકાર હું તને શો કરું ? જે તું કહે તે કરું. ત્યારે શુભસુંદરી કહે છે. જો તું મને ભગિની જાણી પ્રતિ ઉપકાર કરે, તો પરદારાગમન છોડી દે ! હે ભાઈ ! તું એવું વ્રત સ્વીકારે તો પ્રત્યુપકાર થશે. વળી એ વ્રત સ્વીકારવાથી તારો આત્મા પણ આ ભવે પરલવમાં સુખી થાશે. તારા આત્માને હિત થાય તે આકર. એવું સાંભળી પરદારા ગમન ન કરવું, એવું વ્રત આદરી પુણ્યશર્માને ખમાવી, શુભસુંદરીને પગે લાગી, નિર્મલ થઈ, તે કામીદિવ્ય પોતાને ઘેર ગયો. એ ચોથી શુભસુંદરીની કથા મુનિએ સંપૂર્ણ કહી તે ચારે સ્ત્રીઓ પરચુરુપ ત્યાગ કરી શિયલ વ્રત પાળી પ્રથમ દેવ-લોકમાં રતિસુદર નામે વિમાનને વિષે દેવાગતા થઈ. ત્યાં સારસ્વદેવ સ્ફટીક ક્રાંતિથી દેહીન્ધમાન એવા દેવતાના દિવ્ય સુખ ભોગવી ત્યાંથી ચાલી શેષ પુન્યથી એ નગરમાં એ ચારે ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થઈ. તેમાં એક કાચન વ્યાપારીની સ્ત્રી વસુધરા, તેની તારા નામે પુત્રી થઈ. બીજી કુબેર વણિકની પત્નિની નામે સ્ત્રી તેની શ્રીનામે પુત્રી થઈ. ત્રીજી ધરણ્ય વણિકનીલક્ષ્મીવતી નામે સ્ત્રી તેની વિજયા નામે પુત્રી થઈ. ચોથી પુણ્યસાર વણિકની વસુશ્રી નામે સ્ત્રીની કુબે જેમ છીપમા મોતી ઉપજે તેમ તે સદ્વ્રતની ધરનારી દેવી નામે પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ, તે પુત્રિઓના જન્મથી તેનું કુલ શોભવા લાગ્યું. અનુક્રમે તે ચારે કન્યા મેટી થઈ સર્વ કલા શીખી. યૌવન રૂપ સપદા પામી, પુણ્યનાયોગે તેમને ગુરુનો યોગ થયો તેથી તે બારવ્રત ધારી શ્રાવિકા થઈ તથા શેઠના ભવે પૂર્વે શ્રીતીર્થ કર દેવને જે દાન દીધું તે પુન્યની શ્રખલાથી આકર્ષી એવી તે ચારે કન્યા વિનયધર શેઠને પરણાવી સરખાં પુણ્ય કરી સરખો યોગ મળે તેમ એ શેઠને એ કન્યા પણ સરખે સરખી મળી છે.

મુનિરાજે આ પ્રમાણે રાજનને સંભળાવી કહે છે કે તું કામરૂપ ગરલ વિષમાં પડ્યો છતાં શીયલના જલથી થોડા કાલમા કલ્યાણને પામીશ, જ્ઞાનીના વચન સાંભળી મિથ્યાત્વ રોગને દુર કરી સમ્યક્ત્વ પામ્યો, રાજા મુનિવરને કહે છે કે એ દાપ્તિઓને ધન્ય છે. કે જેમના ચરિત્ર સાંભળતા આત્મજાગૃતિ થાય છે, શુભપ્રાપ્તિ થવામાં તે નિમિત્ત બને છે. પણ હે મુનિરાજ તેવી સતિને સતાપ કરનારો હું થયો, પૂર્વની પુણ્યાઈથી આપનો ભેટો થયો છે અને શિયલ વ્રત મારી ભાર્યાસહિત હું પાળીશ આ પ્રમાણે રાજાએ કહ્યું ત્યારે વિનયધર શેઠે સાધુ મહારાજને વિનંતિ કરી કે આપના ચરણોમાં હું પ્રવળ્યા અંગીકાર કરીશ, ગુરુએ પણ કહ્યું હવે તમારે ચાસ્ત્રિ પાળવું તે જ ઉચિત છે—આ પ્રમાણે સાંભળી રાજા વિગેરે સર્વ તે મુનિને નમસ્કાર કરી દીક્ષાની

તૈયારી કરવા લાગ્યા, પણ રાજાને રાજપુત્ર નથી તેથી પુત્ર થયા બાદ દીક્ષા ગ્રહણ કરજો એમ પ્રજાને કહ્યું, ત્યારે તે સમયે વૈજયંતી રાણીને છ માસનો ગર્ભ હતો, તેથી રાણીને રાજ્યાભિષેક કર્યો, પુત્ર થયા બાદ તેને રાજ્ય પર સ્થાપન કરજો એમ કહી મોટા મહોત્સવથી દીક્ષા લીધી

ત્યાર પછી વૈજયંતી રાણીને સામંતાદિએ આશ્વાસન આપ્યું, તે રાણી પણ પુત્રની આશાથી તે ગર્ભની પ્રતિપાલના કરે છે, સમય જાતે ગર્ભની અવધિ પૂરી થઈ સર્વ લોક સૂતાં ત્યારે તે રાણીએ મધ્ય રાત્રે શુભ મુહુર્તે રુપવતી પુત્રી પ્રસવી તે પુત્રીને દેખીને રાણી ચિંતવવા લાગી કે, મેં પાપણીએ પુત્રી પ્રસવી પુત્ર ન પ્રસવ્યો. પછી તે પુત્રીને એકાંતે છાની રાખીને એક વિશ્વાસવંતી દાસીએ પ્રધાનને જણાવ્યું, ત્યારે બુદ્ધિવંત પ્રધાને પુત્રની પેઠે વ્રધામણી આપી. લોકમાં એવી વાર્તા ચલાવી કે, રાણીને પુત્ર પ્રસવ્યો છે. એમ કહી રાણીને એકાંતમાં રાખી પુત્ર જન્મની ઉદ્ધોષણા કરી સામંતાદિ સર્વ આનંદને પામ્યા. એમ પુરુષને વેપે છાની રાખતાં તે પુત્રી મોટી થઈ, યૌવનાવસ્થા પામી, તે દેખીને રાણી પ્રધાનને કહે છે કે, અવશ્ય હવે એને વર જોઈએ હવે ઠાક્યું નહીં રહે. ત્યારે પ્રધાન મનમાં ચિંતવતો જોતો સત્ય પ્રભાવે છે. એવો યક્ષ આરાધ્યો ત્યારે તે યક્ષ પ્રગટ થઈને બોલ્યો કે, હું આજથી ત્રીજે દિવસે એ કન્યાને યોગ્ય ઉત્તમ વર સરોવરની પાસે લાવીશ. તેને એ કન્યા આપવી પણ યોગ્ય છે. તે પોતનપુર નગરના રાજાનો પુત્ર છે. તે આ દેશનો સ્વામી થાશે. તે પુરુષ એ આ કન્યાનો પાછલા ભવનો ભર્તાર પણ છે.

તે મંત્રી તસાવની પાસે પુરુષને વેપે જે કન્યા રાજા થઈ બેઠી હતી તેની સાથે યજ્ઞના આદેશથી તમો આવ્યા તે તમને હું મારા મંદિર તેડી લાવ્યો. અને તે કન્યા રાજપુત્રી પોતાને મંદિરે ગઈ એ પૂછ્યાનો સર્વ વૃતાન્ત તમને કહ્યો. શેષ વ્યતીકરતો સર્વ તમે જાણે છો. તમને જે સમયે દીકા તે સમયથી તમારે વિષે કન્યાનો તીવ્ર રાગ થયો.

રાજાનું ચરિત્રરૂપ અધિકાર સાંભળીને શંખરાજાનો જીવ જે રાજકુમાર તે પોતાનું મસ્તક ધૂણાવતો હતો. અને તે પ્રધાનનું વચન દાક્ષિણ શુભે સંપૂર્ણ માનતો હતો. પૂર્વભવના અભ્યાસથી કુમારને તે રાજકન્યા ઉપર પ્રેમ થતો હતો, તે સાંભળી વૈજયંતી રાણીએ અર્થાત્ કુંવરીની માતાએ કુંવર આગ્રાની ખબર જાણી ત્યારે હર્ષથી કરી વિવાહનો ઉત્સવ પ્રારંભ્યો. કુંવરે, શુભસેનાકુંવરી ઋતિ ગૌરવથી પરણી, પછી તે અંગ દેશનો રાજા પોતે મહા પ્રતાપી થયો એક દિવસ વત્સદેશના અધિપતિ સમરસિંહ રાજાએ મત્સર ધરી દૂત મોકલ્યો તે દૂતરાજા પાસે આવી પોતાના સ્વામિના વચન કહતો હતો કે હે રાજેન્દ્ર ! સાંભળો રાજ્યનું પાલન કરવું હોય તો અમારા સ્વામિની આજ્ઞા માનો નહીં તો રાજ્ય છોડી દો. અથવા પરાક્રમી હોય તો તેની સાથે સંગ્રામ કરવા તૈયાર થાઓ. વિના ચોથો ઉપાય કોઈ નથી. એવું દૂતનું વચન સાંભળી

રાજા અંતરંગમાં અતિ કૌપાયમાન થયો, તે પણ બાહ્ય વૃત્તિથી હસીને તે દૂતને કહે છે કે, હે દુત ! મારી હાજરીમાં પારકી ધરતી જોરાવરીથી લેવાને કોણ સમર્થ છે ? સંગ્રામ કરવાને તૈયાર છું, અને તું પણ સિંહપણું મૂકીને જો પરાક્રમી હોય તો સંગ્રામ કરવાને મન્ય થઈ જા ઇત્યાદિક કઠોર વચન કહી દુતને વિદાય કર્યો. તેણે જઈ પોતાના સ્વામીને વાત કહી. ત્યારે તે જો રાજતા સૈન્ય સીમની મર્યાદામાં આવી મળ્યા. બહુ આરંભ દેખીને અંગદેશનો રાજા સમરસિંહ રાજાને કહે છે કે, આપણે બન્ને ઘણા બલીયા છીએ તો બન્ને જણ પરસ્પર યુદ્ધ કરીએ પણ બીજા પ્રાણીને પીડીને શું લાભ છે ? પછી જે છત્રશે તે નરવીર તે પૃથ્વી લેશે. અગાધિપતીનું વચન સમરસિંહ રાજાએ અગિકાર કર્યું.

બન્ને રાજા યુદ્ધ કરતા સમરસિંહ રાજા ઘણા ઘા ખાઈને મૂર્ચ્છિત થઈ પડ્યો ત્યારે અંગદેશના કમલસેન રાજાએ પાણી મંગાવી તેના પર છાંટ્યું, તેને સ્વસ્થ કર્યો, અને કહ્યું કે તમો લડાઈમાં સિંહ જેવા છો, હથિયાર ગ્રહણ કરી યુદ્ધ શરૂ કરો, ત્યારે સમરસિંહ વિચારે છે કે આ બાળક કેટલો નીતિવાળો છે, હું વૃદ્ધ થવા છતાં અન્યાય કરું છું. માટે હવે ગળ્ય છોડીને દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ—ત્યારે સમરસિંહ રાજા કહે—કે હે રાજા ! મારું માન ગયું તેથી મૃતતુલ્ય થયો, સુવા સાથે તમારે યુદ્ધ ન કરવું જોઈએ, તમો (કમલસેન) સાત્વિક છો તો મારું રાજ્ય સ્વીકારો, મારી આઠ કન્યા સાથે લગ્ન કરો. હવે હું ચારિત્ર સ્વીકારીશ. કમલસેન રાજાને રાજ્ય આપી આઠ કન્યાઓ પાંજાવી સુધર્માચાર્ય પાસે આપી દીક્ષા લીધી—કમલસેન અપાનગરીમાં બીજું રાજ્ય પામીને આવ્યા—ત્યારે રાજા સક્ષાત્ પોતાનપુરથી પોતાના પિતા શત્રુજ્ય રાજાનો દૂતે આવીને લખેલો પત્ર આપ્યો, ત્યારે કમલસેન રાજાએ માતા-પિતાની ખબર પુછી ત્યારે દૂતે કહ્યું તમો માતા-પિતાને કહ્યા વિના વસત કીડા મૂકીને નીકળી ગયા, તમારા વિના બધા જ શોક કરે છે. શોકાતુર લોકો તમારા દર્શનની રાહ જોવે છે, દર્શન આપી બધાને શાંતિ આપો, આ સાલળી રાજા વિચારે કે મા-બાપને મારા ઉપર ઘણા સ્નેહ છે, કે મા-બાપને ભૂલીને વિષય-લીલામાં પડ્યો તે મારી ભૂલ છે, માટે ત્યાં જઈ આ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ રાજ્યાદિ તેમને આપી—તેમના ચરણોમાં નમસ્કાર કરૂં, મતિવર્ધન પ્રધાનની સલાહ લઈને શુભ દિવસે પ્રસ્થાન કરી પિતાને ભેટવા નીકળ્યો, વાજતે-ગાજતે, હાથી-ઘોડા, પાયદળ, રથ વિગેરે રાજા બાંધે છે—ચાચકોને દાન આપતો, જિનપૂજ રચાવતો, મુનિરાજની ભક્તિ કરતો, પોતાના નગરની નજીક આવ્યો. પિતા પણ મહોત્સવપૂર્વક પ્રવેશ કરાવે છે, સર્વે જણા રાજમંદિરમાં આવ્યા, કમલસેનકુમાર (રાજા) પોતાના માતા-પિતાને નમસ્કાર કરી ચરણોમાં નમે છે માતા-પિતાએ ખૂબ આશીર્વાદ આપ્યા. સર્વ હકીકત પુત્રે મા-બાપને જણાવી બધા આશ્ચર્ય પામ્યા, અમારા કુલમાં પુત્ર ધર્માત્મા બન્યો, અને રાજા બની અનેકના હુંખો દૂર કરનારો કામધેનુ જેવો થયો—પિતા સ્વયં વિચારીને કમલસેન કુમારને રાજ્ય આપીને સારા દિવસે શીલધરાચાર્ય પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે. પિતા સ્વ-કટ્યાણુ અર્થે ભગીરથ પ્રયત્ન કરે છે.

તે રાજર્ષિ કેવા થયા? તો કે, મહાવતી, મહાધ્યાની, વૈરાગી થયા. તે મુનિ તપ સંયમથી કરી પોતાના કર્મ ખપાવી, શુભ ધ્યાનથી ક્ષપક્રમેણિ આરોહિ કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષ પામ્યા, ત્યાર પછી તે કમલસેન રાજ સૂર્યની પેઠે મહા પ્રતાપી થયો. પૃથ્વી મંડળને વિષે દિનપ્રતિદિન પ્રતાપની વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ન્યાય નીતિપૂર્વક, રાજ્ય સંપદા લોગવતો જૈનધર્મને વિષે નિશ્ચિંતપણું રાખતો, હતો, અનેક પુત્ર પૌત્રાદિક અધિક વિસ્તારને પામતો હતો. વયઃ પરિપક્વ થઈ એટલે તેની ન્યારે વૃદ્ધાવસ્થા થઈ ત્યારે લોગ અને રાજ્યને વિષે તે રાજા અનુક્રમે વિરજાપણું પામ્યો. જે સજ્જન હોય તેને એ શુક્તજ છે. શ્રીધ્મકાલ વ્યતીત થયા પછી વર્ષાઋતુ આવી ચારે બાજુ પાણી ભરાયા, પાણીના પૂર ઉતરી ગયા એટલે કમલસેન રાજા વિચારે કે રાજ્ય સંપત્તિ પાણીના પૂર જેવી છે. ધન-સંપત્તિ વધે ત્યારે મનુષ્ય મદોન્મત થઈ અભિમાની બની કર્મનો કચરો ભેગો કરે છે, આત્મા-આલવ-પરલવ અનર્થની પરંપરા પામે છે, આત્મ-ચિંતવના કરતા રાજનને સંવેગ થાય છે, વિષ અન્નની જેમ રાજા વિષયોનો ત્યાગી બન્યો, ત્યારપછી શુણ્ણસેના રાણીનો પુત્ર જે સુષેણકુમાર છે તેને શુભ દિવસે રાજગાદી પર સ્થાપન કરી, શ્રી શીલધરસૂરિના શિષ્ય શ્રી સંયમસિંહસૂરિ મહારાજના દર્શન થયા, દેશના સાંભળીને શુણ્ણસેના રાણી, ઘણી અંતેઉરી સાથે, ઘણા સામંતાદિ પરિવારપૂર્વક કમલસેન રાજા અણગાર બને છે, સંયમની શુદ્ધ આરાધના અપ્રમત્તપણે કરે છે. છેલ્લે અનશન કરી, ચાર શરણાં સ્વીકારી, અરિહંતનું ધ્યાન ધરતા કાલધર્મ પામી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવતા થયા, ત્યાં દસ સાગરનું આયુષ્ય લોગવતાં સમય પસાર કરે છે,

પછી શુણ્ણસેના રાણી સાધ્વીપણે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી, અનશન આરાધન કરી, તે પણ શુભધ્યાને કાલ કરી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકે તેજ દેવતાના મિત્રપણે જઈ ઉપજ્યાં. જેણે નિરંતર તપ સંયમ સ્વીકાર્યું, તથા જેની શીલની લીલા નિર્મલ છે, તે જીવ શંખરાજના જીવની જેમ ભલો ભવને વિષે સુખોદલખિધ પામશે. આ પ્રમાણે બીજા સર્ગમાં પૃથ્વીચંદ્ર અને શુણ્ણસાગરના ચરિત્રના ચાર ભવનો સંબંધ સંપૂર્ણ થયો.

અથ તૃતીય સર્ગસ્ય બાલાવબોધ પ્રારંભઃ

તે કમલસેન મુનિનો જીવ, પાંચમા દેવલોકમાં વીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય લોગવી, ત્યાંથી ચ્યવી જંબુદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રને વિષે શૂરસેનના દેશને વિષે તિલક સમાન મથુરાનામે નગરી છે. ત્યાં મેઘનામા રાજાની મુક્તાવલી રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. હવે તે નગરી કેવી છે? તો કે, ત્યાં દંડ તો એકમાત્ર દહેરાને વિષે જ છે જ્યાં બંધન નારીના ફેશના

અંખોડાને વિષે છે, ત્યાં માત્ર માર શબ્દ તો સારા લોકો સોગઠાખાણ રમે, તે દાવમાં સોગઠાને જે મારે છે તેજ માર છે પણ અન્યસ્થાનકે નથી. અશુદ્ધ મણિને વિષે ત્રાસ છે, પણ નગ ને વિષે કોઈને ત્રાસ નથી. તે ગુણયુક્ત નગરીમા મેઘનામે રાજા રાજ્ય ઠરે છે, તે રાજા રૂપે કરી કામદેવ જેવો છે. દાનથી કલ્પવૃક્ષ જેવો છે તે રાજાને મુક્તાવલીનામે ભાર્યા છે, તે ગુણવંતી, શીયલવંતી, રૂપવંતી તેમજ ઔદાયાદિ ગુણોથી સુશોભિત છે એવી ઉત્તમ રાણી છે.

એક દિવસે રાજા સભા પૂરી થયે તે સભા દરખાસ્ત થઈ ત્યારે રાજા સભામાંથી ઉઠી પોતાના પ્રાસાદે આવ્યો. ત્યાં મુક્તાવલી રાણી નીચે મુખે ગાલે હાથ ઢંઢને રુદન કરતી દીઠી, ત્યારે રાજાએ આગ્રહ કરીને હુંખનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે રાણી કહે છે, કે હે રાજા! આપણુ હુંખ તો જગતજનમા પ્રસિદ્ધ છે તે શું તમો નથી જાણતા? ત્યારે રાજા કહે છે, કે હું પ્રકટ નથી જાણતો તેથી મને આશ્ચર્ય થય છે. હે રાણી! તે શું હુંખ છે? તે મને પ્રકટ કરી જલ્દી કહે. ત્યારે રાણી કહે છે કે પૂર્વે મેં તમને નથી કહ્યું? તે પણ શું તમો વિસરી ગયા?

એક પુત્રવિના જીવંતર વૃથા છે તે માટે હું એજ હુંખથી આજ રુદન કરું છું તે હુંખ તમે જાણતા નથી? અથવા તમારા હૃદયમા તે હુંખ નથી આવતું? એવું રાણીનું કથન સાંભળી રાજા કહે છે કે રાણી! આ કાર્ય દેવને હાથે છે માટે તેનો શું શોધ કરવો? તે માટે હે પ્રિયે! જેનો પ્રતીકાર નહીં, તેનો નિષ્કારણ શોધ શો કરવો? શું વળવાનું છે? ત્યારે રાણી કહે છે, કે એવું કાંઈ એકાન્તવચન નથી કારણ કે તમારું મન તો એકાન્તગ્રાહી છે તેથી તમે કાંઈ ઈચ્છતા નથી.

જેમ મણિમંત્રનો પ્રભાવ અચિંત્ય છે, તેમા દેવત છે, તોપણ સમગ્ર સામગ્રી પૂજા કરવાથી ફલે છે. તે માટે મારી પર કરુણા કરી મારું કોઈ પાપ ચેષ્ટિત છે, તેથી પુત્ર ધાતો નથી, માટે કોઈ ઇષ્ટ દેવને સમરો તો પુત્ર લાભ થાય. ત્યાર પછી રાજા મણિમંત્ર, યંત્ર, અને ઔષધાદિ ઉપાય કરતો એક દિવસને વિષે સંમશાનને વિષે ગયો, તે દિવસ કાલીચૌદશનો હતો. ત્યાં જઈ માસાદિ બલિબાકુલા ઉછાળતો એમ જોડવા લાગ્યો કે, લો ભૂત પ્રેતાદિ પિશાચકો! એક મને પુત્ર આપો, ત્યારે કોઈ ભૂત આકાશમાં જોડ્યો, અહો રાજા! આ માંસના બલિબ કુલોથી પુત્રપ્રાપ્તિ ન થાય, પણ જો તું તારું મસ્તક છેદી આપે, તો પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય. ત્યારે રાજા કહે, હું મારું હાથ મસ્તક છેદી તમને આપું, એમ કહી ડાબે હાથે પોતાનો એટલો પકડી ખડગ લઈ પોતાનું માથું છેદવા લાગ્યો એટલે દેવતા આવીને હાથ ઓઢી કહ્યું કે, હે રાજા! આવું સાહેસ મ કર તારે ભાવી પુત્ર થનાર છે. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, સત્ય વાચા તમારું વચન સત્ય હોજો. તેના મુલ્યબદલ મારા મસ્તકનો ભોગ લેવો જાઈએ ત્યારે દેવતા કહે છે, કે એવું મૂલ્ય ન હોય

તોરું ઘૈયં દીકું, એટલે એજ મૂઠ્ય પામ્યો, હે નૃપોત્તમ ! અપ્રીતે ન થઇશ. વિશ્વાસ રાખ
 ના હું તને પ્રત્યક્ષ પુત્ર આપું છું. આજ મધ્યરાત્રે લલા કેસરીસિંહ તેનો પુત્ર લઘુસિંહ,
 તેને તારી રાણી પોતાને જોળે બેઠેલો સ્વપ્નામા દેખશે પછી જાગશે. એ પ્રમાણે અમારું
 વચન તું સત્ય માનજે. એમ દેવતાનું વચન સાલગીને તે અરું માનીને રાજા પોતાના
 મહેલમાં ગયો. ત્યાર પછી પેલા કમલસેન દેવતાનો જીવ પાંચમા દેવલોકથી ચવી મધ્ય
 રાત્રે મુક્તાવલી રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો, ત્યાર પછી રાણીએ તેવું સિંહનું સ્વપ્ન
 દેખી રાજાને કહ્યું. રાજાએ તે સાંભળી દેવવાણીને અનુસરી રાણીને કહ્યું કે, સિંહ જેવો
 પરાક્રમી પુત્ર તને થાશે. પૂર્ણ સમય થયે છતે સુમુદ્રતે આનદદાયક પુત્રને રાણી
 પ્રસવતી હતી ત્યારે રાજાએ અતુલ દાન આપ્યાં, કે જેથી કરી સર્વ જગત્ વિસ્મય
 પામી ગયું પછી ખારમા દિવસે દેવતાએ પૂર્વે કહેલા વચનને અનુસરીને જે સિંહનું
 સ્વપ્ન દીકું, તેને અનુસારી પિતાએ જ્ઞાતિ કુટુંબને પોષી પુત્રનું દેવસિંહ એવું નામ
 પાડ્યું. તે પુત્ર અનુક્રમ વધતો કલાચાર્યની પાસેથી જોતેર કલાનો જ્ઞાતા થયો હવે
 શુણ્ણસેનાનો જીવ, પાંચમા દેવલોકથી ચવી અવંતી દેશને વિષે ધનથી યુક્ત વિશાલ એવી
 જે વિશાલા નગરીને વિષે જિતશત્રુ રાજા, તેની સ્ત્રી જે કનકમજરી રાણી તેની પુત્રી
 થઈ. તે અનુક્રમે વધતી સકલ કલાની જાણકાર થઈ. નવ યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ. પણ
 વિષયથી વિરક્ત હતી ત્યારે સકલ શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ હતી પણ તેની સખીઓ કામવિકારને
 દીપાવનાર કથાઓ કહેવા લાગી, તો પણ સાક્ષાત્ મદન જેવો પુરુષ હોય તે પણ તે
 કન્યાને રુચે નહી. ત્યારે તે કન્યાનો પિતા, પુત્રીને વિવાહથી વિમુખ દેખી ચિંતવી ખે:
 પામે છે. રાજા તેના વિવાહનો ઉપાય પ્રધાનને પૂછે છે. ત્યારે પ્રધાને કહ્યું, કે પૂર્વભવ
 જેની સાથે પ્રેમ હશે એવો કોઈ પુરુષ રત્ન હશે, તેને પરણશે, તેથી કોઈ ચિત્રકારપાસે
 જે જે રાજપુત્રો હોય, તેના ચિત્ર કરી પ્રગટ કરો, અને તેને દેખાડો, ત્યારે પૂર્વ ભવનો
 જે ભરથાર હશે, તેને દેખીને કન્યાને રાગ ઉપજશે. એજ એક ઉપાય છે. તે સાંભળી
 રાજાએ ચિત્રકારોને જેટલા રાજકુવરો જુદા જુદા રાજ્યોમાં છે તેના ચિત્રો ખરાગર
 આલેખીને લાવવા કહ્યું, ઘણી ઘણી નગરીઓમાં જતા સમય લાગ્યો, અને છેલ્લું ચિત્ર
 ચિતરવા માટે મથુરા નગરીમાં ચિત્ર આલેખવા જાય છે, દેવસિંહકુમાર રાજપુત્રનું ચિત્ર
 ચિતરતાં ઘણો સમય લાગ્યો, અદ્ભૂત ચિત્ર જોઈને રાજાને થયું કે જરૂર મારી પુત્રીને
 રાગ ઉત્પન્ન થશે, તે રાજકુંવરની સાથે પાણિયકચું કરશે, ચિત્રકારોએ કહ્યું કે તે રાજ-
 પુત્રનું ચિત્ર ચિતરતાં ઘણું કષ્ટ પડ્યું છે, તે સાક્ષાત્ દેખવાથી આ ચિત્ર કરતાં અધિક
 અત્યંત રૂપવંત છે તેના રૂપ-લાવણ્ય લાગ્યની જેટલી પ્રશંસા કરીએ તેટલી ચોખ્ખી છે,
 તે ચિત્રપટને પિતાની આજ્ઞાથી કૌતુકથી તે કન્યા હરથી જોવે છે તે રામે રામમાં હર્ષ
 પામી, ઉલ્લાસમય મેન થયું, પિતાની આજ્ઞાથી પોતાનું રૂપ ચિત્રપટમાં ચિતરી આપ્યું,
 દેવલોકે ઘટતું થયું, દેવસિંહકુમાર ઉપર પોતાની કન્યા રાગવાળી થઈ છે એમ જાણી

જોષીને તેડાવીને નિર્ણય કર્યો. મથુરાનગરી પ્રત્યે પોતાના પ્રધાનને મોકલી કનક સુંદરી આપવાનો નિર્ણય જણાવ્યો, મેઘરાજ પણ પોતાના દેવસિંહકુમારને ઘણા પ્રધાન પુરુષો સાથે વિશાલાનગરીમાં પરણવાર્થે મોકલ્યો, ગૌરવભેરથી સામ્રાજ્ય કરી માન સન્માન ખૂબ કર્યા, ધામધૂમથી લગ્ન કરવામાં આવ્યાં, વિવાહ કાર્ય સારી રીતે થઈ ગયા બાદ તે બૃહસ્પતિ સરખા સુરગુરુ નામે આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા, ગંભીર-મધુરધ્વની દેશના આપવા લાગ્યા, સર્વનગર લોકસહિત રાજા પ્રધાન તેમ દેવસિંહકુમાર પત્ની સહિત દેશના સાંભળવા ગયા મધુરધ્વનીથી અપાતી દેશનામાં ગુરુ લગવતે જણાવ્યું કે ચાર ઠપાયો, રાગ-દ્રેષ, તેમ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારથી વ્યક્ત એવો સંસાર બંદીખાતું છે, તે બંદીખાતામાં પડેલા પ્રાણીઓને કુટુંબના લોકો છૂટવા હેતા નથી ઇષ્ટ અનિષ્ટના સંયોગરૂપી માંકડું તેમાં રહેલું છે, વિવિધ પ્રકારના રોગોથી વ્યાપ્ત છે, એવો સંસાર ત્યાજ્ય છે માટે ચારે ગતિમાં ન લમવું હોય તો સંસારરૂપી બંદીખાતામાં રહેવું યોગ્ય નથી, સદા ધર્મ કરવો ઉચિત છે. ધર્મમાં લયલીન બની આત્મ જાત્રી કરવી જોઈએ

તેજ પ્રશસ્ત મોક્ષોપાય છે. જે માનવલવ પામી મોક્ષના ઉપાય રૂપ વીતરાગભાષિત ધર્મ આદર્યો નહિ, જાણ્યો નહીં. આરાધ્યો નહીં, તે પૂર્વેકિત આપદાને પામશે. જે આત્મધર્મને આરાધશે. તે સંપત્તિ પામી કર્મથકી મૂકાશે. સર્વ કર્મરહિત થાશે. સર્વ જગતના હિતકારી એવા અરિહંત દેવને જાણશે. તેને ધન્ય છે, માટે તે અક્ષય મોક્ષના સુખને પામશે. હવે અહીં વીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું, એમ કહ્યું, તો એ આજ્ઞાધર્મ, ભાવસ્તવરૂપ અને દ્રવ્યસ્તવરૂપ, એમ બે પ્રકારનો છે, તે બુદ્ધિવંતે માન્યો છે, એટલે આગારી ધર્મ અને અણાગારી ધર્મ એ બે ધર્મ છે. તે કેવો? તે સાધુને પંચમહાવ્રત રાત્રિભોજન વિરમણ લક્ષણ જાણ્યો. પાત્રસમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, અષ્ટ પ્રવચન માતા રૂપ જાણ્યો તે મુમુક્ષુનો મૂલ ધર્મ છે માટે તે અગીકાર કરેલો ધર્મ જીવે જીવજીવ પર્યંત મૂક્યો નહિ એ ધર્મ કરતાં ઉપસર્ગ પરિહાર થાય તે પણ સકન કરવા, તો તે ચારિત્ર ધર્મના આરાધક પ્રાણી બવવત્તર વીર્યવિશેષથી તેજ લવે મુક્તિપદ પામે છે, માટે હે, જાણ્યો! લવ બંધીખાનેથી મુકાવા જો ઇચ્છતા હો, તો સર્વજ્ઞ લગવાનની આજ્ઞાનું આરાધન અતિ આદરથી કરો. તે રીતે જો સમર્થન થઈ શકાય તો મુક્તિપદના લાભના અર્થે દેશથી સર્વજ્ઞની શુદ્ધબોધને આપનારી આજ્ઞા આરાધી ગૃહસ્થે દ્રવ્યસ્તવ રૂપ પંચઆણુવ્રત, ચાર શિક્ષાવ્રત આરાધવા તે કેવી રીતે આરાધવાં? તો કે સંસાર ઘટાડવાને માટે જિન પ્રાસાદ કરાવવાં, બિંબ ભરાવવા, જિન પૂજાવિધિ કરાવવો સુપાત્રને વિષે દાન દેવું વડી સંસાર ઘટાડવાને જે શુદ્ધ અધ્યવસાયથી દેશવિરતિરૂપ ધર્મ આરાધશે, તે સ્વર્ગનાં સુખ ભોગવી પછી શિવપદને પામશે. જો જિન પ્રાસાદ કરાવશે તે સંસારાંબુધિને તરશે. વડી જે જિન પૂજા કરશે, તે રોગ શોક રહિત સ્વર્ગવિમાનનાં સુખ પામશે, જિન પૂજના કરનાર જે જિનબિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવશે, તેની જગત્રયને વિષે પ્રતિષ્ઠા

ધામરો માટે એવી રીતે દ્રવ્યસ્તવ જે છે, તે પણ વિધિથી કરે, તો ભાવસ્તવનું હેતુ થાય છે, તે માટે તે પૂર્વોક્ત આરાધન કરે તો સાત આઠ ભવમાંહે શિવ પદને પામે તે સુંદર રૂપલાવણ્યથી ભરપૂર દંપતિ ધર્મભય જીવન પસાર કરે છે તેવામાં સુપ્રભ નામે તીર્થંકર ત્યાં સમોસર્યા ત્યાં નગરના સર્વ માણસો વંદન કરવા તેમજ દેશના સાંભળવા આત્મા અષ્ટમહાપ્રાતીહાર્ય સહિત જગત જગતશુરને વંદન આદિ કરી રાજા, પ્રધાન દેવસિંહકુમાર વિગેરે દેશના સાંભળવાબેઠા, દેશનામા જણાવ્યું કે જન્મ જરા મૃત્યુથી ભરેલો આ સંસાર છે. તે સંસાર સમુદ્રમાં ભયંકર દુઃખ દાયક કાળરૂપ મહાજલો વિના અવસરે આવીને પડે છે તે સંસારમાં વિષયરૂપ વિષયના લોભે સમગ્ર મનુષ્યો માછલાના સમુદાય રૂપે પડેલા છે. જળ-જંતુઓ તો એમા પડેલા જ છે બહાર નીકળી શકતા નથી પરંતુ નવાઈની વાત એ છે શુશુવાન તથા સજ્જનો તે સંસાર સમુદ્રને તરી શકવા માટે સમર્થ હોવા છતાં બહાર નીકળી શકતા નથી યાને સામે કિનારે પહોંચેલા પણ સંસારથી વિરક્ત થવાની તૈયારી કરતા નથી. જે જીવો વિરક્ત થઈ સંયમ માર્ગને પામે છે. તે દુઃખથી રહિત બની શાશ્વત ધામ એવા મોક્ષને પામે છે, માટે લગ્નજનો, તમે બોધ પામે, મોહ ન પામે, અને પુણ્યથી મેળવેલી સામગ્રીનો સદુપયોગ કરો, એવી રીતે તીર્થંકર પરમાત્માની દેશના સાંભળી સંવેગરસથી રંગાયેલા રાજા તથા પ્રધાન ભગવંતને કહે છે કે ધર્મનાવ વિના સંસાર સમુદ્ર તરવો દુસ્તર છે. હિતાહિતની પ્રજ્ઞા પ્રાપ્ત થઈ છે, પણ અમારી જાણવાની ઇચ્છા છે કે અમને બન્નેને પરસ્પર આટલી પ્રીત કેમ છે ?

ત્યારે ભગવંતે કહ્યું કે તમે પૂર્વભવમા સૂડા-સૂડી રૂપે હતા, તે વખતે જિનપૂજા કરતાં પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું તેનાથી તમોને પરસ્પર પ્રીત થઈ છે, તે જિનપૂજા તમોને સિદ્ધિપદ અપાવશે આ પ્રમાણે સાંભળ્યા પછી રાજા તથા પ્રધાનને ભતિસ્મરણુ જ્ઞાન થવાથી પૂર્વભવ દીકો, સંવેગ પામી સંયમ લેવાને તત્પર થયા, મહોત્સવ પૂર્વક દીક્ષા ગ્રહી સંયમ આરાધી મુક્તિપદને પામ્યા, જિનપૂજા દ્રવ્યસ્તવથી કરી તેથી બે જીવો મુક્તિને પામ્યા, આલોક પરલોકને વિષે સુખી થયા. દ્રરિદ્રી ધનપામે, વિદ્યાવિલાસી વિદ્યા પામે, તેને જેટલો આનંદ હર્ષ થાય તેમ દેવસિંહકુમારને કથા સાંભળવાથી આનંદ થયો, દેવસિંહકુમાર ભાર્યા સહિત ધર્મ આરાધતા હતા, એક દિવસ દેવસિંહકુમારને પોતાના માતા-પિતા સાભળી આવ્યાં, પોતાના નગરપ્રતિ પ્રયાણુ કર્યું.

તે વખત, વાજિંત્રે કરી આકાશને બધિર કરતો, અને સૈન્યરજથી દિશાઓને ધૂસરી કરતો જ્યારે આવ્યો, ત્યારે તેમને વળાવવા માટે તે નગરનાં ઘણાં લોકો આવ્યાં. ત્યાર પછી તે સહુ દાન, માન, પ્રેમભરી દૃષ્ટિથી કુમારને સતોષ પમાડીને પાછા વળ્યા. પરંતુ તેઓની દૃષ્ટિ તો વારંવાર તે કુમારની પછવાડે જ લાગી રહી એમ કરતાં જ્યારે પોતાના નગરની સીમમાં આવ્યા. ત્યારે પોતાની સ્ત્રીને ગ્રામ, પુર, આરામ દેખાડતાં માર્ગે માંડલિક

રાજના ઘણા માનથી લેટણાં સ્વીકારતો ઘણા પાશાના પંદિકપતિઓની પાસે આજ્ઞા મનાવતો, પર્વત, નદી, વાવ પ્રમુખે કીડા કરતો, આમ નગર ઉદ્યાને જ્યાંજિનના ચૈત્ય છે, ત્યાં પૂજા કરતો, સર્વ દુષ્ટી પ્રાણીને દયાથી દાન દેતો, પોતાની મથુરા નામની નગરીમાં પડોચો ત્યારે મેઘરથ નામે પોતાના પિતાને વધામણી પડોચી કે તમારો પુત્ર દેવસિંહ-કુવર સ્ત્રી તથા ઇતિ નગરની બહાર આવેલો છે. તે સાલાગી પિતા ઘણા આડંબરથી સામો આવ્યો. પછી મોટા મહોત્સવથી સુક્ત સૌથે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો પિતા પુત્ર તથા કુટુંબ સર્વ મળ્યા, પરમ પ્રમોદ પામ્યાં. પછી તે પૂર્વ ભવનાં ઉપાન્યાં જે સમય પુણ્ય તેના યોગથી સ્વર્ગ સમાન સુખલોગને લોગનો દાનાદિ દેતો થકો વિચરે છે. એવા સમયે મેઘરાજએ શુપુત્ર દેવસિંહને રાજ્યયોગ્ય જાણી તથા પોતાને પણ વૃદ્ધાવસ્થાનોએ સમય જાણી સર્વ રાજ્ય છોડી સાધુ પાસે દીક્ષા લઈ સકલ કર્મ જપાવી કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષ નગર પ્રત્યે ગમન કર્યું. કર્મે સૂરા તે ધર્મે પણ શૂન્વીર હોય છે.

હવે દેવસિંહકુમારે પણ સગામ કીવા વિના પોતાના તેજપનાડમને પ્રતાપથી દુર્જિત જે ભૂપતિયો હતા, તે સર્વેને નમાવી પોતાની આજ્ઞામાં રાજ્યા. અને તે દેવસિંહ રાજા અત્યંત ન્યાયવાન થયો, તેણે કરી ત્યાની પ્રજાને તે રાજા અત્યંત પ્રિય લાગતો હતો. એકદા રાજા પ્રમાને જાગ્યો થકો હૃદયમાં જે પ્રકારે ચિત્ત વાં લાગ્યો કે જે રાજાઓએ રાજ્યસદ્મીને તૃણવત્ છોડીને પ્રવળ્યા લીધી, તેઓને ધન્ય છે. અને હું જાણુ છું, તે છતાં પણ કાર્ય મતનો ઉદ્ગમ કરતો નથી અને પ્રમાદમાખૂંચી જ રહ્યો છું. મહામોહના વિલાસથી વિસસતો એવો જે કાન, તેને હું નિષ્ફળ શુભાવું છું અભિજ્ઞાપાદ્ય પિશાચીએ અત્યંત ગ્રહ્યો છે. વલીવક એવા કામરૂપ કિરાતે મારા વિવેકરૂપી રત્નને ચોરી લીધું છે, જિનોક્ત વચનરૂપ પટક વાજે છે, તેથી ઘણા પ્રવીણ પ્રાણીઓ હોય છે, તે જાગે છે. અહો ! ! હું અચેતન થઈ મોહનિશામાં સૂઈ રહ્યો છું, તેથી કેમ કરી જાગૃત થતો નથી ! મહાદુષ્ટ મોહરૂપી શત્રુ મોટા પ્રયાસથી પ્રાપ્ત થયેલા મારા ચારિત્રને ચક્રાણુ કરે છે અને પાછો તે મોહને કેમ છૂટવો તે પણ મંદબુદ્ધિવાલો હું કંઈ જાણી શકતો નથી ! અરે ! અસાર સસારમાં આસક્ત એવા મારાથી જો મહાપ્રજલ મોહ કેમ છૂટાશે ! એમ તે મનમાં દુખ કરે છે ત્યાર પછી તે દેવસિંહકુમાર, નિશ્ચયાત્મિક બુદ્ધિ કરીને કહે છે કે હા ! તે મોહ છૂટવાનો ઉપાય તો પૂર્વાચાર્યાઓ ભાવસ્ત્રી તથા દ્રવ્યસ્ત્રી કહ્યો છે. એમ નિશ્ચય ધારી પ્રભાતને ત્રિપે રાજાએ ઉત્તમ ભૂમિ શોધીને તે ઠેકાણે કેટલાએ પ્રાસાદ અર્થે સૂત્રવારો તેડાવ્યા, કેટલાક જિંબ કરાવવાને વાસો શક્ષાટ કારીગરોને તેડાવ્યા, અને ઝડપથી તેણે થોડા વખતમાં જિનપ્રસાદ તૈયાર કરાવ્યા. અને તેમાં જિનજિભની સ્થાપના કરાવી હવે તે જિન પ્રાસાદનું આંગણું જે છે, તે નીકરત્નથી બાંધ્યું છે સ્ફટિકના થાલલા પર મહિરત્નની પૂતલીઓ કીધી છે, તે કેવી છે ? તો કે આકાશચક્રી સાક્ષાત્ વિદ્યાધરીઓ જાણે ઉતરીને આવી હોય નહીં ? સ્ફટિક સ્તંભ કુંભીયો સારી રીતે લખાવી છે, તેણે

કરી, શોભાથી ઉંચા છે શિખર જેમનાં એવા સ્ફટિકસ્તંભો તે કેવા શોભે છે કે બાણે હિમાચલની ટુંકો જ અહિયાં વિશ્રામ લેવાને આવ્યાં હોય નહિં । એવાં જિનપ્રસાદ કરાવ્યાં, એવી રીતના જિનપ્રસાદ તથા જિનખિંબ કરતા એવા સલાટોને આદરપૂર્વક સન્માન દાનથી સતોષ્યા હવે છત્ર, નિંહાસન, ચામર, વિગેરે મણિમય, અરિકુંતના ખિંબ ભરાવ્યાં તથા આચાર્ય લગવંત પાસે જિનખિંબની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી તે પછી તે દેવસિંહ રાજ તથા તેની રાણી જિનપૂજાદિ કૃત્ય નિરંતર કરે છે, અને તેથી પોતાના પાતકરૂપ પકને ધોવે છે, જિનખિંબ પાસે લજ્જા ત્યાગ કરી નાચે છે, વાજિત્રના નિર્ગોષ વળવે છે, એમ નર નારી જિન ગુણ ગીત ગાય છે ત્યાર પછી તેણે રથયાત્રાદિ શુભ કાર્ય કીધાં, સ્નાન મહોત્સવાદિક કાર્ય કીધાં, ઉજ્જમણાદિ સંઘલક્ષિત વગેરે શુભ કાર્ય કર્યા તદનંતર દેવસિંહ મહાપૂજા રચાવે છે તેમાં ચોગીન્દ્રની જેમ જયમાન પામે, મોટા મોટા દાન સુખાત્રમાં આપે, શિવ સંપદામાં જય પામે, વધતે પરિણામે જિનલક્ષિત અપર દાનાદિ કાર્યમાં ધન ખર્ચતો તેણે સમક્રિત સક્રિત નિર્મલ કાર્ય કીધાં. લક્ષિત તેમ કરતાં તે દેશમાં પણ ઘણા પ્રાણીઓ જિનલક્ષિતવંત થયા, એમ શ્રાવક ધર્મ ઘણા કાલ પૂર્વે પલીને વૃદ્ધાવસ્થામાં તે દેવસિંહ રાજ ચિંતવવા લાગ્યો કે હથે ગૃહસ્થ ધર્મનું ફલભૂત જે સાધુપણું છે, તેજ આદરવું મને ઉચિત છે. પણ શો ઉપાય કરું? મારો પુત્ર જે છે, તે બાલક છે, તે માટે રાજ્ય તણ દીક્ષા તે. લઈ શકું નહીં પરંતુ હું એને બાળપણેજ રાજ્ય ઉપર તો સ્થાપુ, અને હું હજીવે હજીવે રાજ્ય કારભારથી નિર્વ્યાપાર થાઉં, અને જ્યાં સુધી એ પુત્ર, રાજ્ય કારભાર વડનનું સામર્થ્ય પામે ત્યાં સુધી જે મારું શરીર સશક્ત રહે તો હું દીક્ષા ગ્રહણ કરું । અને આત્મ સાધન કરું । એમ ચિંતવી તુરંત પ્રધાન પ્રમુખ તેડી પોતાના નરસિંહ કુંવરને તેડીને રાજ્ય ગાદીપર સ્થાપન કીધો, ત્યાર પછી તે શ્રાવકના બાર વ્રતની ક્રિયામાં તત્પર થયા રાજ્ય દેશવિરતિપણું શુભલાવથી આણ્યે છે. ચારિત્ર લઈ શક્યા નહિ, તોપણુ વિવિધ તપશ્ચર્યા કરીને કાયા શોષવી, ભાવ ચારિત્રપણુ ભાવતા અતકાલે એકમાસનું અણુમણુ આરાધી શુભદિને કાલ કરી તે દેવસિંહ રાજ, સાતમા દેવલોકે સત્તર સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાપણે ઉપન્યા, ત્યાર પછી રાણી પણ શ્રાવિકા ધર્મ આરાધી તપ કરી ક્ષીણદેહ કરી અણુમણુ આરાધી અતે શુભધ્યાને કાલ કરી સાતમા દેવલોકે સત્તર સાગરોપમની આયુષ્યવાલા દેવતાપણે ઉપન્યા, એકજ ઉત્તમ વિમાનમાં બે દેવતાનું પરમઋદ્ધિપણું પોમ્યાં, સુરકોડીના પૂજનીય થયાં એમ દેવસિંહ રાજ શ્રમણોપાસક ધર્મ આરાધી સ્વર્ગે ગયા. શ્રાવક ધર્મથી ઉત્કૃષ્ટ દેવપણુ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

ચોથો સર્ગ

હવે સાતમા ભવને વિષે સાતમા શુકદેવલોકમાં સુખમય એવું સંપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવી ત્યાંથી દેવતા થયેલો રાજાને જે જીવ, તે પ્રથમ ચતુર્થીને જ્યાં ઉપજ્યો, તેની ચથાર્થ કથા કહીએ છીએ, તેને એક ચિત્ત રાખીને હે ભગ્યજનો ! તમે સાંભળો. જંબુદ્વીપમાં પૂર્વમહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે. જે ક્ષેત્રને વિષે સદેહુના નિવારક એવા તીર્થંકરો વિચરે છે. તે વિદેહને વિષે સારા સુખરૂપ જે વૃક્ષ, તેહુના કચ્છપ્રમાણ સુકચ્છ નામે નગરી છે, તેમાં મેઘની જેમ વરસે એવા દાતાર, ધર્મવંત, ધનવંત, જયવંત પડિત એવાં ઘણાં લોકો વસે છે. વલી જ્યાં જિનપ્રાગાદને વિષે નાટક પૂજાને અવસરે વાગતાં એવા જે મૃદગો, તેના ગર્જારવનો ધ્વનિ સાંભળીને સુખીયા થયા જે શ્રાવકરૂપ મયૂરો, તે સદા નાચ કર્યા કરે છે. વળી જે નગરીને વિષે રાજકુમારો જે ઘોડો ઢોડાવે છે, તેની રજ આઠાશ પર્યંત ઉડે છે. જે નગરીના ચતુષ્કોને, જેના ગંડસ્થલમાંથી મદ ઝરે છે, એવા હસ્તીઓ પોતાના મઠથી સીચે છે. તે સુપ્રશસ્ત્ર એવી નગરીમાં પોતાની કીર્તિએ કરી વિમલકીર્તિનામે રાજા રાજ્ય કરે છે. વળી તે રાજા કેવો છે કે વૈરીઓને ખંધન કરવામાં ચતુર છે, લક્ષ્મીતો વિષ્ણુની જેમ વશજ કરેલી છે, તે રાજાને પ્રિયમતી પટરાણી રૂપે રંભા સમાન છે તે ॥ કુક્ષિએ દેવસિંહ રાજાને જીવ દેવલોકમાંથી ચતુર્થીને ઉત્પન્ન થયો, ત્યારે પ્રિયમતી રાણીએ સુતા થકાં સ્વપ્નમાં દિવ્ય મનોહર એવો દેવતાનો રથ દીઠો, તે દેવતાનો રથ દેખી ભગ્યા, પોતાના સ્વામીને સર્વ વાત કહી, તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કેહે સ્ત્રી આપણને ઉત્તમ પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે ? રાણી હર્ષવંત થઈ ગર્ભનું પાલન કરે છે. પૂર્ણ માસે મધ્ય રાત્રીને વિષે દેવકુમાર સરખા દેહીપ્રમાણ પુત્રનો જન્મ આવ્યો, દાસીએ રાજાને વધાતમણી આપી, ગીત ગાન કરાવ્યાં, ઘણા દાન વિગેરે કરાવ્યા દસ દિવસ સુધી પુત્રનો જન્મ મહોત્સવ કરી ખારમા દિવસે સર્વ કુટુંબને જમાડી સ્વપ્નાનુસારે સર્વલોકની સાક્ષીએ દેવરથ નામ સ્થાપન કરે છે હવે તે કુંવર વિકસીત કમલોની જેમ વિકાસ પામતો વધતો હતો, રાજ્યમાં તેના શુભોથી તે આદરમાન સન્માન વાળો થયો હતો, તે કુમાર સૌમ્ય, શીતલ, નિ કષાય, સતોષી હતો.

જે કુમાર યૌવનાવસ્થા પામ્યો છે તે છતાં પણ વિષયથકી વિરક્ત અને સંસારી વાર્તા કથા, વિનેદ, તેથી રહિત છે, પરોપકાર કરવાને વિષે ડાહ્યો છે. માતાપિતાને હર્ષ ઉપજાવે તેવો છે, યૌવનાવસ્થા પામ્યો છે તો પણ તત્ત્વદષ્ટિથી ધર્મમાંજ રૂચે છે. હવે તે સમયે તે જ વિજયને વિષે પદ્મદર્શનવાલા જનોથી વ્યાખ્યા તથા પૃથ્વીરૂપ સ્ત્રીના કપાળમાં તિલક સમાન એવું સુપ્રતિષ્ઠિત નામે નગર છે, તે નગરમાં કુલવાન તથા મોટા સ્કંધવાળો, રૂડા ફલનો ઉદય છે જેમને એવા કલ્પવૃક્ષ જેવો રવિતેજ નામે મોટા રાજા રાજ્ય કરે છે.

આશ્વ ત્ લક્ષ્મી જેવી વસંતરાણી નામે રાજાની રાણી છે હવે તે દેવસિંહની સ્ત્રીનો છપ, જે સાતમા દેવલોકમાં દે.તા થયો હતો તે ત્યાંથી અવતરે કર્મના વશથી તે વસંતદેવી રાણીને કુક્ષિમાં પુત્રીપણે આવી ઉપન્યો. ત્યારે રાણીએ રત્નનીમાલા સ્વપ્નામાં દીડી, પછી તે રાણીએ ગર્ભનું પ્રતિપાલના કરતા થકાંએ પૂર્ણમાસે શુભયોગે પુત્રીને જન્મ આપ્યો, ત્યારે પિતાએ જન્મ સ્થિતિનો મહોત્સવ કરી સપ્તાનુસારે તે કન્યાનું રતનાવલી એવું નામ પાડ્યું. તે રતનાવલી અનુક્રમે મોટી થઈને ચોક્કસ કલાની તથા ખીજી ઘણી કલા, વિજ્ઞાનની વિજ્ઞાત થઈ. યૌવનાવસ્થા પામી ત્યારે મનોહર થઈ. તે કન્યાનું પૂર્ણચંદ્રવત્ મુખ, અમૃત સમાન અધર, મણિશ્રેણી તુલ્ય દાંતો, લક્ષ્મી સદશક્રાંતિ, એરાવત હાથી સમાન ગમન, શરીરનો પન્થિત પારિજાત, વૃદ્ધ સમાનવાણી કામદુગ્ધા સરળી, માટે કે અંદ્રમુખિ । દેવોએ દુગ્ધોદધિનું મથન કરેલું હશે શું ? એ કવિની ઉત્પેક્ષા છે. હવે રવિતેજ રાજાના શિક્ષામત નામે પ્રધાનનો વિબુધનામે પુત્ર વિમલ કીર્તિ રાજાના પુત્ર દેવરથનું વૃત્તાંત સાંભળી એકદમ અયોધ્યાનગરીમાં આવ્યો ત્યાં રાજદરબારમાં જઈ રાજાને હાથ જોડી પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે વિમલકીર્તિરાજા ! સુપ્રતિષ્ઠ નગરના રવિતેજ નામે રાજાએ વિનિતિપૂર્વક આપને કહેવરાવ્યું છે જે આપને દેવરથ નામે કુમાર છે, તે સાક્ષાત દેવરથ જ છે, તેની અને દેવના રથની તુલ્યતા છે.

દેવરથની ગતિ અવ્યાહત છે, તેના હાથમાં અંદ્રરેખા, મત્સય, હાથી, ઘોડા, લક્ષ્મી સ્વસ્તિકાગ્રી યુક્ત છે રૂડા મનવાળો ઔદાર્યદિક ગુણોથી ભરપુર છે. તેનું દેવરથ નામે યથાર્થ છે હવે તે દેવરથને જેમ ધ્વજ લગાવીએ તો શોભે તેમ તમારા વાસ્તવિક દેવરથની સાથે રવિતેજ રાજાની કન્યાનો સબધ જોડીએ તો ખૂબ જ શોભે, ધ્વજ ચલિત છે ત્યારે કુંવરી અચલ છે આટલો જ તક્ષવત છે. કુંવરી પણ અત્યંત રૂપ, સૌંદર્ય, ઔદાર્યદિક, અનેક કલાઓથી તે યુક્ત છે. સરખે સરખા ગુણોથી યુક્ત એવી કન્યા પરણવી કેને ન ગમે ? હવે તે કન્યાને પરણવા માટે તે રવિતેજ રાજા મોટો સ્વયંવર મંડપ રચાવ્યો છે તેમાં મોટા નાજપુરુષો, રાજકુમારો આવવાના છે તો દેવરથકુમારને પણ વરવાની ઈચ્છા ન હોય તો પણ આવવું જોઈએ અને રવિતેજ રાજાએ કહેવરાવ્યું પણ છે, કદાચ દેવરથ સાથે તે કુંવરીનું લગ્ન થશે તો આપણને ખન્નેને આનંદ થશે, આવું રવિતેજ રાજાનું કહેલું વચન પ્રધાનના મુખથી સાંભળી બુદ્ધિમાન વિમલકીર્તિ રાજા પોતાના વિજ્ઞાતપુત્ર દેવરથને એકાંતમાં બેસાડીને કહે છે કે હે પુત્ર, તું સ્વયંવરમંડપમાં જા, કારણ કે ત્યાં ઘણા રાજકુમારો મલવાના છે, પુણ્ય-અપુણ્યનો નિર્ણય કરવા માટે બેસાડ્યા છે, રવિતેજરાજા કોઈનું પણ અપમાન કરશે નહિ એ પ્રમાણે પિતાનું વચન સાંભળી પિતાની આજ્ઞાથી આતુર્યથી ત્યાં જતું કળૂપ કયું. પછી ત્યાં ભલે દિવસે અતિ ચપળ ચતુર ઘોડાઓ તથા મહોત્કટપણાથી નાચતી એવી હસ્તીઓની ઘટ્ટાએ ચઢેના ચિત્કારથી સજ્જાત લોકોએ ડેખાતા સારા રથો, વિવિધ એવા આયુધોના સબધથી વ્યવ્ર અને ચાલતા એવા પાયકો, પ્રયાણને યોગ્ય એવા

વાનિજોના શબ્દો, તે સર્વની સાથે દેવરથ નામે કુમાર, મદોન્મત્ત હાથી ઉપર આરુઢ થઈ ચાલ્યો. જે વખતે તે કુમાર હાથીપર બેસી ચાલ્યો, તે વખતે માથે છત્ર ધારણ કર્યું, અને ચામરો પણ વિજ્ઞાતા માંડ્યાં, એમ મોટા આડંબરથી તે કુંવર પોતાના નગરથી બહાર નિકળ્યો, પછી રસ્તામાં ચાલતાં ગ્રામ, નગર, પુર, ઉદ્યાન, પ્રમુખ જે જે આવ્યાં, તેને ઉલ્લસિત થકે એક વનમાં આવી પહોંચ્યો, ત્યાં વનમાં ચાલતાં દિવસ ક્ષ પંખીની જેમ ભૂમિમાં પડેલો, તડકડિયાં મારતો, ઉડતો જાય છે પણ પાછો પડી જાય છે. તેવા, દીનચંદનવાલા યુવાવસ્થાવાલા, રૂપવાલા. વિદ્યાથી ભ્રષ્ટ થયેલા એવા કોઈ એક વિદ્યાધરને દીઠો, તેવા વિદ્યાધરને જોઈ આગ્રહ આવી દયાલુ એવા દેવરથ કુમારે તેને પૂછ્યું કે હે મહાભાગ ! અહીં તું ક્યાંથી આવેલો છે ? અને શા માટે આવ્યા હું ? અને પ્રાપ્ત થયો છે ? તેનાં રાજકુમારના વચન સાંભળી વિદ્યાધર કહે છે કે હે રાજકુમાર ! તમો પશ્ચિમ છે. તેથી આપને ધારેલા ગામ જવાને ત્વરિત ઇચ્છા હશે ખરી ? તો પણ કૃપા કરી આપ જો થોડી વર આહીં મારી પાસે ઉભા રહો, તો હું મારા વીતેલા હુંખની સર્વે વાત તમોને કહું તે તમે સાંભળો. એનાં વચન સાંભળી દયાશીલ એવો કુમાર, ત્યાં ઉભો રહ્યો, એટલે વિદ્યાધરે સર્વ પોતાની બનેલી વાત કહેવા માંડી કે હે કુંવર ! વૈતાલ્ય નામના પર્વતને વિષે કુંડલનામે નગર છે, ત્યાં શ્રીધ્વજ નામે વિદ્યાધરનો રાજા રાજ્ય કરે છે, તેનો પુત્ર હું ચંદ્રગતિનામે વિદ્યાધર છું. પોતાની વંશ પરંપરાએ પિતાથી પામ્યો જે વિદ્યા, તેણે કરી સ્વેચ્છાથી હું કીડા કરતો એકદા વૈતાલ્યની મેખલામાં ગયો. ત્યાં મે કંઈ એક નારીસમુદાયને હાહારવ તથા કોલાહલ શબ્દ સાંભળ્યો. તે સાંભળતાંજ હું ત્યાં ગયો, ત્યાં જઈ જોયું, તેવામાં તો ઘણી સખીયો જેને વસ્ત્રાચલે કરી સમીર નાખે છે, એવી સુરકન્ના સમાન એક બાળક સ્ત્રી પોતાની આખો મીંચી અચેતન થઈ સૂતી પડેલી હતી તે મેં દીડી ત્યાં મને સર્વે સખીઓએ કહ્યું કે હે ઉત્તમ પુરુષ ! બદલી અત્રે આવો, કારણ કે એ ગધર્વરાજાની બેટીને મહાન આશીર્વાદે એટલે સર્વે ડંશેલી છે, માટે દયાલુ એવા તમો તેને પ્રાણતુ દાન આપો. તે સાંભળી મેં વિચાર્યું જે હવે તેને હું કેવી રીતે જીવાડું ? તવામાં મારી દૃષ્ટિ તે કન્યાના ડાબા હાથ પર પડી, ત્યાં તેના ડાબા હાથને વિષે વીટી છે, તે જોઈ, અને ત્યાં જઈને મેં વિચાર્યું જે તે વીટીમાં મણિ છે, માટે તેને જલમાં નાંખી ને જલ જો છાંટું તથા તે જલ સીંચું, તો તેથી આ કન્યા જીવતી થાય ? એમ વિચારીને પૂર્વોક્ત રીતે જલ, મણિસાથે મેળવીને છાંટ્યું, તથા તે જલ સર્પ ઉપર પણ સીંચ્યું તેથી તે કન્યા તરત ચેતન થઈ બેઠી થઈ મને જોવા લાગી. જોઈને લજા આણી પોતાના વસ્ત્રે કરી શરીર સર્વ ઢાકી નિસાસો મૂકી સખીઓને પૂછવા લાગી કે હે સખીઓ ! તમો અશ્વયુક્ત સુખવાદીઓ છતાં હવે કેમ છો ? તથા આ કામદેવ સમાન પુરુષ કોણ છે ? તે સમયે સખીઓએ કહ્યું કે હે બહેન ! તમને તો સર્પડંશ થયો હતો તેથી કાષ્ઠવત્ થઈ ગયાં

હું તો, તો તે સર્પનું વિષ, આ મનવતાર પુરુષે હસ્તગત સુદ્રિકા રત્નઝલના સિંચનથી નાશ કર્યું અને તમોને જીવતા કર્યાં? તો અમો પણ પ્રથમ તમોને સર્પડંશ થયો તેથી તમારા જીવવાની આશા છોડી દઈને શોકાકાંત થઈ રૂઢન કરતી હતી, તેવામાં આ પરોપકારી પુરુષે ચાવી આપને જીવતા કર્યાં તેનો હુર્ષ થવાથી અમો હસવા લાગી છીએ. અર્થાત્ તમો મણુશરણુ થયા એવું જાણી અશ્રુચુકત મુખવાલી થઈ હતી અને પાછાં તમો જીવતાં થયાં માટે હસિતવદન અમો થયા.

આ સર્વ હકીકત સખીઓના મુખથી સાંભળીને તે કન્યા વિસ્મય પામી. અને સરાગદ્ધિથી મારી સામું જોઈને કહેવા લાગી કે, હે સખી! મારી સુદ્રિકા ક્યાં ગઈ? તે સમયે સખીઓએ કહ્યું કે તે સુદ્રિકા આ પુણ્ય પુરુષે ગ્રહણ કરી તમોને જીવડેલા છે એવું વચન સાંભળી તે વખત કૃતજ્ઞપણાથી તથા પ્રત્યુપકારની વાંછાથી કરી લજ્જાથી કામરસથી કોઈક એવા અનિર્વચનીય રસને અનુભવતી હતી તેવા અવસરને વિષે ચોપદારના મુખથી તે બનેલું સર્વ વૃત્તાંત સાંભળીને તે કન્યાનો પિતા જે ગાંધર્વ રાજ તે ત્યાં આવીને ચાકરના મુખથી મને શ્રી ધ્વજ રાજાનો આ પુત્ર છે, એમ માનીને કહેવા લાગ્યો કે હે વદન્ય! મારી પુત્રીને પ્રણામ દેવાથી તમો અમોને માનનીય છો. આ પુત્રી આપનાથી પણ તમારો ઉપકાર વાળવાને હું સમર્થ નથી. મટે આ કન્યાની સુદ્રિકા લેવાથી પૂર્વે લગ્ન તો થઈ જ રહ્યું છે તથાપિ અમારા મનને આનંદ દેવા માટે તમો આ કન્યાનું પાણીચહણ કરો. તે સમયે મેં કહ્યું જે જેમ આપ આજ્ઞા કરો છો, તે કરવું જ મને ઘટે છે.

તે પછી મોટા આડંબરથી મેં તે કન્યા સાથે મારો વિદાહ કર્યો અને તે કાંતા સાથે લોગ લોગવતા મને ઘણો કાલ વ્યતીત થયો. હાલમાં દક્ષિણ સમુદ્ર તટના ઉદ્યાનને વિષે કીડાંકરીને નિવૃત્ત થયેલા એવા મનથી રસ્તામાં ચાલતા મારી કંઈને પુત્ર સુમેધા નામે વિદ્યાધર મને મળ્યો, તે મને સ્ત્રી સંકિત જોતા વેત અત્યંત ક્રોધાયમાન થયો થકો કહેવા લાગ્યો જે હે દુષ્ટ ગ્રેષ્ઠ! પાપિષ્ઠ! મારે માટે માગેલી એવી આ કન્યાને લઈને તું મારી નજરે ટકીશ! હું જોઉં તારું બલ જોયે દેવુંક છે? અને તેનું ફલ હું તને દેખાડું છું! એમ કહીને સ્પર્ધાથી મારી સામો યુદ્ધ કરવા જિલો રહ્યો. મેં પણ મારા સામર્થ્યપણે યુદ્ધ કરવા માડયું પરંતુ દૈવયોગે કરી વ્યગ્રપણાથી વિદ્યાતુ એક પદ મને વિસ્મૃત થઈ ગયું. તેથી હું ઉપરથી ધસીને તત્કાલ નીચે પડી ગયો. તેવામાં તો પાંગલાની જ જાણે સ્ત્રી લઈ જાય, તેમ મારી સ્ત્રીનું હરણ કરી કાગડાની જેમ તે નાશી ગયો. એ પ્રમાણે મેં મારી વાર્તા સર્વ કહી સંભળાવી. તે પછી ક્યાલુ તથા પરદુ જો કરી દુઃખિત અને ઉપકાર કરવા માટે વ્યાકુલ એવા કુમારે વિચાર્યું કે મારી શક્તિ પ્રમાણે એનો હું ઉપકાર કરું? એમ વિચારીને તેણે વિદ્યાધરને કહ્યું કે તમારા જેવાનો ઉપકાર કરવામાં અમે તે શું સમર્થ થઈએ? તો પણ જો તે વિદ્યાથી કલ્પ થાય, તો મારી પાસે તમો બોલો. ત્યારે

ચંદ્રગતી નામે વિદ્યાધરે વિચાર્યું એ નિશ્ચયે આ મહાપુરુષથી મારી કાર્યસિદ્ધિ થશે. પછી તે વિદ્યાધરે ધ્યાનમાં લાવી જેટલી વિદ્યા પોતાને ઉપસ્થિત હતી તેટલી લઈયો, ત્યારે પદ્માસુરિણી લબ્ધિથી એ દેવરથકુમારે આગળનું વિસ્મૃત થયેલું જે પદ હતું તે તરત કહ્યું અને પૂછ્યું કે શું તમે જે વિસરી ગયેલા હતા તે આજ પદ હતું ? તે સમયે વિદ્યાધરે કહ્યું કે હે રાજન્ ! આપે જે વાક્ય કહ્યું, તેજ મને વિસ્મૃત થયું હતું. હવે મને આપના કહેવાથી યાદ આવ્યું. તેવી રીતે કુમારના પ્રતાપે કરી વિદ્યા પ્રાપ્ત થવાથી હર્ષાશ્રુના ખિંદુથી ભીજઈ ગયા છે નેત્ર જેનાં એવો તે વિદ્યાધર કહેતો હતો કે નિશ્ચયે આપ જેવા આર્યપુરુષના સગથી મારી કાર્યસિદ્ધિ થઈ. તેથી હે મિત્ર ! આપનાં દર્શનથી અત્યંત હું સતુષ્ટ થયો છું, પણ હાલમાં આપનો કાલક્ષેપ થાય છે, તે સકુન થઈ શકતો નથી તો પણ હે મિત્ર ! હું તમારા ગુણનો ઉપદ્રાર કેવી રીતે વારીશ ? માટે હે વયસ્વ ! મારી પાસેથી વિદ્યાલેયો અને તે વિદ્યા લાવી મને જે વળતે સંભાળશે કે તુરત હું આવીશ અને રૂપાતર થાય અને ઇચ્છિતવસ્તુ આપશે એવી વૈકલ્પિકલબ્ધિનામે વિદ્યા તમોને આપુ છું તે ગ્રહણ કરો. અને મારી આપેલી વિદ્યાના મિમે કરી સંભારી દીધી છે વિદ્યા જેને એવો હું પણ કાંઈક આપી કૃતાર્થ થાઉં ? એમ એ વિદ્યાધરના મધુર આલાપથી દેવરથકુમાર વિદ્યાને ગ્રહણ કરતો હતો. પછી તે ચંદ્રગતિ નામે વિદ્યાધર પોતાની સ્ત્રીનું હરણ કરીને લઈ ગયેલા સુમેવા નામના વિદ્યાધરની પછવાડે દોડ્યો.

હવે તે વિદ્યાધરની આપઠાને મટાડવા કરી હર્ષિત થયેલો દેવરથ કુમાર, આગળ ચાલતાં ચાલતાં, જેમાં ઘણા રાજકુમારો આવેલા છે, એવા સુપ્રતિષ્ઠનામે પુરને વિષે પહોંચ્યો. પછી ત્યાં રવિતેજરાજાએ બહુ માનપૂર્વક સુંદર મંદિરને વિષે તે દેવરથ કુમારને ઉતારે આપ્યો ત્યાર પછી તે વિવિધપ્રકારના આશ્ચર્યનો છે આડંગર જેમાં એવો અને ઉચ્ચ એવા મણિસ્તભોથી પ્રાસાદની શ્રેણીઓથી સુશોભિત, મોતીના જેને કાંધીઆ છે એવા મણિના તોરણોથી શોભાયમાન, બાંધેલા છે રેશમી ચદ્રવા જેને વિષે તથા નાયતી એવી વારાંગનાઓથી આ મનોહર, યોગ્યતા યોગ્ય નાનાપ્રકારના યંત્રપક્ષિઓથી ઉત્પન્ન થયું છે આશ્ચર્ય જેને વિષે એવો સ્વયંવરમંડપ, રતિતેજ રાંજના હુકમથી સારા કારીગરોએ તે નગરને વિષે બનાવ્યો.

હવે તે પછી પ્રભાતને સમયે રાજાની આજ્ઞાથી કોટવાલે પટક વગડાવ્યો જે પરિવાર સંહિત અહીં આવેલા રાજકુમારોએ ત્વરિત સ્વયંવર મંડપમાં આવવું. તે સાંભળીને દુર્ગા છે શ્રુતગાર જેમણે અને સારાં ઉત્તમ વસ્ત્રોથી પરિવૃત્ત થકા પોતપોતાના પરિવાર સંહિત વિવિધદેશના કુમારો ત્યાં આવવા લાગ્યા. હવે દેવરથકુમાર મનમાં વિચારવા લાગ્યો જે ભૂષણ વગેરે છે તે ભૂષણ રૂપ છે. કારણ કે પોતાના પુણ્ય અને અપુણ્યનો હેતુથી કન્યાનું વસ્તુ થાશે, પરંતુ કાંઈ ભૂષણાદિથી થવાનું નથી. અને એમાં હર્ષશોક

કરવાનું પણ કાઈ કારણ નથી કોઈ પણ એક પુણ્યપુરુષને તે કન્યાનો લાલ થશે તેથી તેના પુણ્યવતની પરીક્ષા થશે. અને જે પુણ્ય રહિત જનો હોય તેનો તો પરાલવ થાયજ છે. તેમાટે મારા પુણ્યના નિર્ણય માટે કંઈક હું મારું રૂપાતર કરું. એમ વિચારીને પોતાના પિત્ર વિદ્યાધરે આપેલી વિદ્યાથી કાંઈક પોતે કુરુપડો થઈ હાથમા વીણા લઈને પુરમાં ચાલવા લાગ્યો. ચાલતો ચાલતો સ્વયંવર મંડપમા આવ્યો. હવે ત્યાં સ્વયંવર મંડપ કેવો છે? કે તેમા પ્રવેશ કરતા કોઈક કુમારોને દરવાજે રોક્યા, તેથી તે રુબ્થ થઈને પાછા જાય છે તેને જોઈને કોઈક ઉપહાસ કરે છે. વક્રી તેસ્વયંવર મંડપને વિષે ઉપરના છાપર ખેઠેલા વનરોએ હરણ કર્યા છે શિરોવસ્ત્ર જેનાં એવા પુરુષો જ્યારે આગળ પાછળ જુએ છે ને કોઈ ખરો વસ્ત્રકર્તા ઓળખાતો નથી તેવારે ખીજા કુતૂહલી માણસો કોઈક લગતા માણસનું નામ લઈને ઉપહાસ કરે છે. વળી કેટલાકે તો ત્યાં સ્વયંવર મંડપમા બાંધેલી સ્ફટિક મણિની પૃથ્વીને વિશે જાણ સહિત 'આ હુંદ છે' તેવી જ્ઞાતિથી દસોને લીંઝવાના લયથી ઉચ્ચ લઈ ચાલે છે. એમ વિચિત્ર પ્રકારે તે સ્વયંવર મંડપમાં ધાય છે. હવે કન્યા વરવાને ઉત્તુક એવા રાજકુમારે, ત્યાં પ્રવેશ કરે જતાવેલા એવા માથા ઉપર યથાયોગ્ય ઝેસવા લાગ્યા.

તે પછી દેવરથ કુમાર પણ પોતાના સ્થાન પર પોતાના કોઈ મિત્રને ખેસાડીને તેની પાસે વીણાને વગાડતો, વિશેષ રહિત સુખેથી બેઠો. એવા સમયને વિષે મનોરંજ એવા ગીત ગાનને વિષે ઉદ્યમ એવા પોતાની સખીઓના વૃદ્ધોથી સહિત રંભા નામે અપ્સરાજ હોય નહિ? તેમ તે રાજકન્યા સ્વયંવર મંડપમાં આવી તે સમયને વિષે તે રત્નાવલી કન્યાના નિકસિત એવા મુખકમલને વિષે રાજકુમારોના લોચનરૂપ જામરો સમકાલેજ પડ્યા. અને તે સર્વે રાજકુમારો પોતપોતાના મનમાં ચિંતવવા લાગ્યા. કે: જે ત્રણ જગતને વિષે બ્રહ્માએ અગણ્ય એવી લાવણ્યશોભા, છાની રાખી મૂકી હશે તે વિનય અને નીતિ તેના ગુણેથી વર્જિત એવા વિધિથી લાવણ્યશોભા, સરસ્વતીને, કામદેવની સ્ત્રી રતિને, ગૌરીને અને લક્ષ્મીને કંઈ પણ દીધી નહિ, અને તે લાવણ્યશોભા આ સ્ત્રીનેજ યથેચ્છિત આપેલી છે. કારણ કે જે અજ મનોહરત્વ આ નારીમા છે, તે સરખુ આ સંસારને વિષે કોઈના દેખાતું નથી એવી રીતે ધ્યાન કરતા એવા કુમારોને પોતાના કટાક્ષબાણોથી વિધતી એવી તે બાલા, મંડપના મંથ્રલાગમાં આવી પછી ત્યાં વેત્રવતી એવી ભાટણીએ અનુક્રમે રાજાઓનાં નામ, ગોત્ર પ્રભુતિનું વર્ણન કરતા માણ્યું, જે કુમારનું વર્ણન ધાત્રીએ કર્યું તેની ઉપર તે કન્યા પ્રથમદષ્ટિ અને પછી પૂઠ દર્શને આગળ ચાલતી હતી. તેથી તે રાજકુમારોને દષ્ટિના દર્શનથી હર્ષ, તથા પૃષ્ઠદર્શનથી ખેદ, એ બન્ને અનુક્રમે થવા લાગ્યા. એમ તે કન્યાએ ઘણા રાજકુમારો દીઠા, પરંતુ દાવાગ્નિથી બળેલા વનને વિષે તાપથી બળેલી કોકિલાની પેઠે તે કન્યાની દષ્ટિ કોઈ રાજકુમાર ઉપર ત્રિરામ પાત્મી નહી અને વરપ્રાપ્તિને માટે તેને મોટો

સંદેહ થવા લાગ્યો. પછી જેવામાં તે કન્યાએ તે સ્વયંવર મહાપમાં નીચે બેઠેલા દેવરથ કુમારને નજર લેયો, તેવેજ સમયે પૂર્વજન્મના સ્નેહથી તે કન્યાતું મન, તે કુમારમાં જ લીન થઈ ગયું. અને તે કુમારે પણ પ્રેમના પૂર્ણપણાથી પોતાની દૃષ્ટિ તેની ઉપર નાંખી. પછી તે કુમારની દૃષ્ટિની તુષ્ટિથી એકદમ આગળ આવી કુમારના ગળામા સ્વયંવર વરવાની વરમાણા નાખી દીવી તે પછી ત્યાં “બહુ સારો વર વર્યો,” એવી રીતનો એકદમ મનોહર શબ્દ ઉત્પન્ન થયો અને અનેકના મગલનૂર્યોના શબ્દોથી નગર સર્વ પૂરાઈ ગયું. અર્થાત્ આખા નગરમા મગલનૂર્યના શબ્દો સંભળાયા. પછી દેવરથકુમારને જોઈને રવિનેજ રાજા મનમાં જરા ખેડ પડ્યો, જે અરે! આ મારી પુત્રીએ આવા વીણાધર ગાયકને વર્યો? એમ જો: પામીને વહી મનમં વિચારવા લાગ્યો. જે અરે! આ વીણાધર ગાયકમાં રૂપ, કુસ, કલા, વીર, પ્રમાણ. સંપત્તિ તથા બીજી બાબતનો કોઈ પણ ગુણ તો છે નહિ, તો પણ આ મારી મૂર્ખ કન્યાને તે વીણાધર ઉપર પ્રેમ અત્યંત કેમ થયો હશે? વહી ઉત્તમ એવી આ કન્યા સામાન્ય પુરુષમાં આશક્તિ તે કેમ કરે? જે રાજ્યસદ્મી છે, તે કોઈ કાળે પણ તુચ્છ પુણ્યના પ્રાણીને વાછે નહિ. માટે આ નિયમથી તો તે બન્નેના ભાગ્યના યોગથી આ વાત બનવી ઘટે છે, બાકી બીજું કંઈ પણ આમાં વિચારવા જેવું નથી. હવે તો આ મારી પુત્રીને જે વર રુચ્યો, તેજ આપણે પણ ઉત્તમ બાણવો! આવી રીતે રવિનેજરાજાએ વિચાર કર્યો.

તેના સમયને વિષે ગાંધર્વવિવાહથી દેવરથકુમાર તે કન્યાને પરણ્યો, તે સાંભળી ધર્મ્યાવાળા રાજાઓ, પોતાપેતાનું સૈન્ય તૈયાર કરીને તે દેવરથકુમારના સસરા રવિનેજ રાજાને કહેવા લાગ્યા, જો અરે અજ્ઞાનપણાથી આ તમારી કન્યાએ કાંઈ પાત્રાપાત્રત્વ બાણ્યું નહિ, અને અયોગ્યવરને કંઠે વરમાણારોપણ કરી, પરંતુ તે વાત તમે કેમ કબૂલ કરી? તમે કહેશો કે તે કન્યાની ખુશી પ્રમાણે કન્યાએ તે કયું, તેમાં અમો શું કરીએ? તો કે, કોઈ આંધળા માણસેની શુ કૂચાથકી, કાટાથકી, અગ્નિયકી, દયા આણીને રક્ષા ન કરવી? તેમ અજ્ઞાનપણારૂપ અધત્વથી સુક્ત એવી આ કન્યાતું દૂષાદિક સરખા આ વીણાધરથી દયા આણી તમારે વલણ કરવું ઉચિત નથી શું? તે માટે વીણાધર ગાયકને વરવારૂપ કદાચક્રમાંથી કન્યાને સમન્તવી કોઈ ઉત્તમ રાજકુમારને આપવી યોગ્ય છે, કે જેથી કરી આ સંગ્રામ કરવા સહ્ય થયેલા રાજાઓ પાછા વિરામ પામે? અને વહી અતિ કલેશનો નાશ પણ થાય? અને જો તમારી તેવા વીણાધર ગાયકરૂપ પામર પ્રાણીને જ કન્યા આપવાની ઈચ્છા હતી, તો આ અમારા જેવા રાજાઓ વ્યર્થ અપમાન કરવા શા માટે અહિં બોલાવ્યા? હે રાજન્! અમારા જેવાનું જો તમે પાપણના કટકાએ કરી નાક કાપ્યું હોત તો તેને અમો ઉત્તમ માનત, પરંતુ આવી રીતે અમેને બોલાવીને અમારો પરાભવ થયો તે તમોએ ઘણું જ બોદું કયું તે માટે હે રાજન્! વિચારીને તમારે સમયોચિત કાર્ય કરવું જોઈએ, જે કરવાથી માનકાનિ તથા પરાભવ ન થાય? એવા રાજકુમારોનાં વચન સાંભળી પરા-

ક્રમવાળા રવિતેજરાજએ કહ્યું કે, લો લો રાજકુમારો! પોતાની મત્યનુસારે વરમાડારોપણ કરી, યથેચ્છ વરને તે કન્યાએ સ્વીકાર્યો, તેમાં વળી તમ રો પરાભવ અને અપમાન શું થયું? પંચ શબ્દના વાળ વાગને જે હાથીએ જેની પર કસકા દેડ્યો હોય, અને જે પંચે કબૂલ કરેલો હોય, એવો કોઈ મનુષ્ય રાજગાદી પર બેસે, અથવા કોઈ કન્યા કદચિત્તે તેવા પુરુષને વરે, તો ખીજાઓને તેમાં રીપ કરવાનું શું કાણ છે? કઈજ નકિં. તથાપિ જો તમારા શરીરમાં અણર્થથી થયેલો કોપજ્વર બલવાન થયો હોય, તો આ વેદ એના અમો તમોને યુદ્ધરૂપ લંઘન કરાવીએ? તેવામા તો દેવરથકુમારનો મિત્ર બોલ્યો કે લો લો રાજકુમારો! મિથ્યા વૃથાભિમાને કરી તમો પોતે જ પોતાને સકલંક ન કહો. કારણ આ કુમાર જે છે, તે પણ રાજકુમાર જ છે, પંતુ તે પામર પ્રાણી નથી. આ કુમાર તો કેવો છે? તો કે સર્વોત્તમશુભોથી યુક્ત છે, મુક્તાક્ષની પેઠે સ્વચ્છ અને સ્થૂળાકાર છે, તથા મુક્તાક્ષના હારની પેઠે શુભનું સ્થાનક છે. અહીં મુક્તાક્ષનો હાર, શુભ એટલે દોરીનું સ્થાનક છે. તેમ આ કુમાર પણ શુભોનું આલય છે. વલી વિદ્યાધરની પેઠે સારી વિદ્યાવાળો છે, ચંદ્રમાની પેઠે ઉત્તમ કલાવાન છે, તાપે કરી સૂર્યસમાન છે, ગાંભીર્યે કરી પર્વપર્વને વિષે સમુદ્રસમાન છે, દાને કરી સુરતરુતુલ્ય છે, માટે અમારા સ્વામીને તે માનનીય છે અને આ વીણાધરના લગ્ને કરી સર્વત્ર મહોટો આનંદ થશે, માટે તમારે અમારી પર ક્રોધ કરવો યોગ્ય નથી જ્યારે પુણ્યોદય સારો હોય, ત્યારે તેવી કન્યા વરે છે, અન્યથા તેમાં કાંઈ કોઈનો ઉપાય ચાલતો નથી. એમ કરતા જો આ કુમાર સાથે તમો વિરોધ કરશો, તો તે વિરોધ તમારે આગળ જતાં અત્યંત દુસક થાશે. વળી તમને તે વિરોધ કેવો થાશે? તો કે કાપેલા નાક પર ક્ષાર ભરાવા જેવો થાશે? આ પ્રકારનાં દેવરથકુમારના મિત્રના કાનને અતિ કટુક લાગે એવાં વાક્યો સાલાગી રાજાએ સર્વ એકદમ લડવા તૈયાર થઈ ગયા, તે દેખી રવિતેજ રાજા પણ તે રાજાઓની સામે લડવા તૈયાર થયો તે વખત દેવરથ કુમારે કહ્યું કે હે મુલોટો! જુઓ આ રણનું કોતુક હમણાં હું તમોને દેખાડું છું? એમ કહેનો થકો રથમાં બેસી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. અને દુશ્મનોની સામે બાણો નાખતો થકો તીક્ષ્ણ એવા શત્રુના ધનુષ્યોને કાપી નાંખે છે તથા બકતરોને પણ તોડે છે. કોઈની દાઢી અને મુંછો તેને મુડે છે. એવી રીતે સેનામાં યુદ્ધ કરતા દેવરથ કુમારે પ્રગળ શત્રુઓના હાથી ઘોડા, પાયદળ વગેરેનો બાણોથી કરી ઘાણુ વાળી દીધો. એમ શત્રુની સેનાનું લંગાણુ પડ્યું, તે સમયે શત્રુઓ વિચારવા લાગ્યા જે આ એકલો દેવરથકુમારે આપણી સર્વ સેના હણી નાખી? એમ વિચારી લજ્જા પામેલા એવા શત્રુઓ સંગ્રામને મુક્તા નથી? તે વખતે તે શત્રુઓને કુમારે વૈકિયવિદ્યા થી નાગપાશે કરી યુગપટકાલે બાધી લીધા, તેથી તે સર્વે દુશ્મનો પૃથ્વીપર સૂઈ ગયા. તેણે તે દેવરથકુમારનું ચરિત્ર જોઈને રવિતેજ રાજા અતિઆશ્ચર્ય પામી તેના મુખ સામું જોઈ કહેવા લાગ્યો કે અરે, આ મહાપરાક્રમી પુરુષ કોણ છે? તેવામા તે કુમારનો મિત્ર

બોલ્યો કે હે નૃપ ! અમને અહીં લાવનાર, આવા વૈરીયોને મારનાર, એવો આ વિમલ-
કીર્તિ રાજાનો પુત્ર દેવરથનામે કુમાર છે ? કોઈ એક કારણને લીધે મને પોતાના નામથી
નિર્માણ કરેલા આસન ઉપર બેસાડી પોતાના રૂપનું પરાવર્તન કરી આવું વીણાધર
ગાયકનું રૂપ લઈને તે બેઠેલો હતો. આ પ્રકારનાં વચન સાંભળીને અતિ હર્ષાયમાન
થયેલો રાજા, દેવરથકુમાર પ્રત્યે કહે છે કે અહો પરાક્રમી દેવરથકુમાર ! તમોએ તમારા
શૂરવીરપણારૂપ સૂર્યથી સ્વકુલરૂપ વ્યોમને પ્રકાશિત કર્યું ? વળી અમારું અંધારું પણ
તમોએ દૂર ટાળી નાખ્યું ? એમ કહીને તે રાજાએ વાજિત્રો સર્વે વગડાવાં માંડ્યાં, અને
બાંદી લે કોનાં વૃંદાપાસે બિરુદાવલી બોલાવવા માડી, તે વખતે દેવરથકુમારે રાજકુમારેને
નાગપાશ બધનથી મુક્ત કર્યા અને પોતાના સ્વસ્થરૂપનું પ્રગટપણું કર્યું. તે પછી બધા
રાજકુમારો વિનયવંત્ થયા થકા દેવરથકુમારને પ્રશંસવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે
રત્નાવલી કન્યાએ ઘણુંજ સારું કર્યું ! એમ કહીને તે કુમારપાસે ક્ષમા માગી તથા
પ્રણામ કરી હૃદયંત કરણચુલ્લ થયા થકા પોતપોતાના નગરપ્રત્યે જતા હતા. હવે તે
રત્નાવલી પણ પૂર્વજન્મના સબધથી અદ્વૈતરસને અનુભવે છે પછી અનુક્રમે દેવરથકુમારે
યોગ્યલક્ષણસમયે શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે તે કન્યાનું પાણિયકુણ કર્યું, તેની રીતે તે કુમાર
રતિશમાન કન્યા સાથે અત્યંત આનંદ પામતો હતો. પછી તે કુમારનો પિતા વિમલકીર્તિ
રાજા પણ ‘ પોતાનો કુમાર રત્નાવલી કન્યાને પરણ્યો ’ તે વાત જ્ઞાતા મુખથી સાંભળી
હુધાથી પણ અધિક આનંદ આનંદના સમૂહને ધારણ કરતો હતો. તે દેવરથકુમાર અને
રત્નાવલી એ બંનેનું ઉદાહિત જોડું જોઈને સહુ કોઈ કહેવા લાગ્યાં જે આ કુમાર જેમ
અત્યુત્તમ છે, તેમ આ કન્યા પણ તેના સરખીજ અતિ કમનીય છે. આ બંને જણ
ધન્ય છે, અને શુભ છે, આ બંનેજણ સાથેજ સૌઆગ્ય કલ્પવૃક્ષ નામક તપ, પૂર્વજન્મે
કર્યું હશે ? એમ સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે નહિ તો એ બંને જણ સરખાં સ્વરૂપવાન્
થઈને દંપતીપણાને કયાથી પામે ?

હવે તે પછી દેવરથકુમાર કેટલાક દિવસ શ્વશુરકુલને વિષે રહી ને પોતાના નગર
પ્રત્યે જવા તૈયાર થાય છે, તે સમયે તે રત્નાવલી વારવાર પોતાના પિતાની નગરીને જોવા
લાગી રહી, અને તેના પિતા વગેરે થોડે દૂર આવી કન્યાને સારી શિખામણ આપી પાછાં
વળ્યા, જ્યારે સહુ પિયરી ! પાછાં વળ્યા, ત્યારે જેની આખમાં આંસુ આવી ગયાં છે
એવી રત્નાવલીનું મુખ જોઈને દેવરથકુમાર રસ્તામા વનને વિષે જેવા જેવા વિનોદ દેખવામાં
આવે તેવા તેવા વિનોદોથી આનંદ કરે છે વનને વિષે વનની લીલાઓ પોતાની સ્ત્રીને
દેખાડતો, સરોવરને વિષે કીડા કરતો, ભમતો થકો તથા બીજી પણ કીડા કરવાનું જેને
મન છે અને આમેગામગી વિષે માન પામતો પુરપુરને ડોતડોને જોતો, દીન અને અનાથને
ડી રીતે દાનાદિકથી પ્રસન્ન કરતો એવો તે દેવરથ કુમાર, કાતા સહિત પોતાના નગર
પ્રત્યે આવ્યો, પછી તે પોતાની પુરી સ્વતઃ અતિ મનોહર તો હતી જ, પરંતુ તે કુમારના

આવવાથી અત્યંત મનોહર થઈ હતી. તે સમય પુરીને વિષે મોટો ઉત્સવ થતા લાગ્યો. પછી પિતાએ કુમારને આકાશપર્થ તરફ ઉઠાવે તથા સ્ફટિકમણિસમાન શુભ્ર એવો રહેવા માટે પ્રસાદ કરાવી આપ્યો. તદનંતર શ્રૃંગાર સારને જાણવાવાલો કુમાર, ઈંદ્રિયોનાં સુખ લેખિત તત્પર થયો. ત્યાર પછી પોતાના દેવરથ નામે પુત્રના મિત્રે તેના વિવાહના સર્વ પ્રમાણ કરાયા, તે વિમલકીર્તિ રાજા, સાંભળી આનંદ અને વિસ્મય તેથી ભરપૂર થઈ ગયો. પછી ઘણા લાભપૂર્વ પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે લોગ લોગવતા ત્યાં એક દિવસ, બહાર વનને વિષે, ક્રોધરૂપ થોડાંઓને નિવારણ કરનાર એવા ધર્મવસુનામક ધર્માચાર્ય ગુરુ આવી સમોસર્ગા. પછી દેવરથ કુમાર ગુરુનું આગમન સાંભળી મેઘના આવવાથી જેમ મયૂર હર્ષ પામી નૃત્ય કરે, તેમ હર્ષ પામી નાચતો હતો, તે પછી વિમલકીર્તિ રાજા પોતાના સર્વ પરિવાર તથા પુત્ર સહિત ગજેદ્ર પર બેસીને ધર્મવસુ ગુરુને વાંદવાને આવ્યો, પછી પાત્ર અભિગમને સાચવતા એવા તે રાજાએ છત્ર, ચામરાદિક રાજ્ય ચિન્હોને છોડીને ત્યાં સમવસરણને વિષે આવી ગુરુની સ્તુતિ કરવા માંડી કે:—મોક્ષરૂપ માર્ગને વિષે કલ્યાણકારી રથસમાન તથા વિષયકષાયરૂપ તાપ શમાવવાને ચંદનસમાન, એવા હે મુનીશ્વર! હું આપને નમસ્કાર કરું છું. એમ સ્તુતિ તથા નમસ્કાર કરી બીજા રાજાઓ અને પુરજનોની સાથે સ્વસ્થાને વિમલકીર્તિ રાજા બેઠો. પછી પાપસંતાપને નાશકારક એવી દેવતા દેવાનો આરભ, કરવા લાગ્યા. તે જેમ કે— હે ભવ્યજનો! આ સંસાર છે, તે સ્મશાન સમાન છે, એમ જાણજો. તેમા નાશ પામ્યું છે, જ્ઞાન જેતું એવા પ્રાણીયો મૃતકની જેમ દૌસ્થ્ય, દૌર્ભાગ્ય અને દુખો તે રૂપ ચિત્તચિતાકુતલરૂપ ધૂસરતા આદ્યાજ કરે છે. જે સંસાર સ્મશાનમાં અપરાધી જનોને કષાયરૂપ શૂલીપર ચડાવેલા છે. જેમાં કેટલાક પ્રાણીયો, કુમતિરૂપ વૃક્ષને વિષે દુરાશારૂપ રજનુના પાશોથી બાંધ્યા છે. કેટલાક જીવોને વિષયસુખરૂપ વિષતું પાન કરાવીને ચોરાસી લાભ યોનિરૂપ વંશજલને વિષે નાંખી દીધેલા છે. તે સંસારરૂપ સ્મશાનમાં રાજકથા, સ્ત્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથારૂપ મહાબિહારિણી સ્ત્રીઓ રહે છે, માટે એ સંસારસ્મશાનમાં રહેનાર પ્રાણી પૂર્વોક્ત ઉપદ્રવથી પરાભવ પામે છે. માટે એવા સંસારસ્મશાનમાં જો કોઈ પણ જીવ સાહસિક સિદ્ધિને એવી અસ્તિત્વ મહાવિદ્યાને સાથે છે, ઈચ્છનાર સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલો જીવ, શિવપુરીને વિષે સુખને પામે છે. અને તે જ્ઞાનચેતના તો જીવને જ્ઞાનથી પ્રસન્ન થાય છે. અને તે આસજનો તો રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાનાદિ રહિત સર્વ જીવ ઉપર દયાવંત હોય તે જાણવા, અને તે પરમાર્થથી જો જોઈએ, તો તીર્થંકરજ છે. કારણ કે રાગ, દ્વેષ અને અજ્ઞાન, તેના ક્ષય તો તે તીર્થંકરોએ જ કરેલો છે માટે તે તીર્થંકરના વચનને વિષે રહેવું. વલી તે તીર્થંકરને દીઠા છે પરંતુ જે પ્રાણીએ ભક્તિરહિતપણથી પ્રભુપદ ઓળખ્યું નથી, તેણે દીઠા છે પણ ન દીઠા જેવા જાણવા તે માટે હે ભવ્યજનો! પંચપરમેષ્ઠીનું નિરંતર સ્મરણ કરવું. એમના સંસ્તવને વિષે અવશ્ય યતન કરવો, તે અરિહંતા દર્શનથી નિરંતર

પરમ નિર્મલ એવી કલ્યાણમાસા પ્રાપ્ત થાય છે. હે રાજન્! આ ઠેકાણે હું એક દૃષ્ટાંત કહું છું, તે સર્વ કોઈ તમે સાંભળો તે સાંભળી રાજ કહે છે, કે મહારાજ! આ મોટો માગ ઉપર આપે અનુચ્છ કયો. એમ રાજાએ કહ્યું. તે સાંભળી મુનિ કહેવા લાગ્યા કે હે રાજન્! આ જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રને વિષે સદ્ગ્રામ નામક એક ગમ છે, ભદ્રીકપણાના ગુણયુક્ત સંગતનામે કોઈ એક પામર રહે છે. એક દિવસ સાંજે તે ગામને વિષે સાધુઓ આવ્યા, તે સાધુઓને રાત્રિ વ્યતીત કરવા માટે તે સંગતનામે પામરે ઉપાશ્રય દીધો. અને તેમની સેવા પણ કીધી. તે સંગતને સુધારસ સમાન મધુર, તથા અધર્મને નાશ કરન રી, પાપરૂપ સંતાપને ટાલનારી, ધર્મની દેશના દીધી. સાધુ વિરામ પામે છતે શ્રદ્ધાવાન એવો સંગત લિહ્ કહેવા લાગ્યોકે હે મહારાજ! તમે મારે વિષે અત્યંત કૃપા કરનારા છો પરમ અત્યંત દેશમાં વસતો એવો હું અધર્મી તથા અજ્ઞાની છું. તો પણ હું શા કારણે કૃતાર્થ થાઉં તે માટે હે ભગવન્! ગૃહસ્થને સુખ દેવાવાલો અને મારે આચરવા યોગ્ય એવો ધર્મ કહો. તે સમયે મુનિએ કહ્યું કે હે સંગત! તારે પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરવું. પ્રાતઃકાલ, મધ્યાહ્નકાળ અને સાંયકાલ, એ ત્રણે કાળને વિષે ત્રણ વાર, પાંચ વાર, અથવા આઠ વાર, પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરવું. ભોજનકાળને વિષે તથા શયનકાળને વિષે પવિત્ર થઈને આ પંચપરમેષ્ઠી નામક મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું અને તે મંત્રને વિષે ભાવ ન છોડવો. એ પ્રકારે ઉપદેશ કરીને સર્વ સાધુઓએ ત્યાંથી વિદ્યાર કર્યા તદનંતર તે સુગત લિહ્ પણ તે મુનિના વચન પ્રમાણે શ્રીપંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતો થકો ઘણો કાળ જીવતો રહ્યો પછી અંતે વિશુદ્ધ એવા ધ્યાનથી મરીને શ્રીપંચપરમેષ્ઠીના સ્મરણના પુણ્યથી સંદર્ભદેશની ભૂમિરૂપ સ્ત્રીના ભાવસ્થાને વિષે તિલકભૂત એવા નદિપુર ગ્રામને વિષે પદ્માનન રાજાની કુમુદિની નામની રાણીના સ્વપ્નમા રત્નનો રાશિ દીઠો, તેથી તે પુત્રનું “રત્નશિખ” એવું નામ પાડ્યું તે વયથી અને કલાથી વધતો થકો યૌવનપણીને પામ્યો, સુકૃતથી જેવાઈ આવેલી લક્ષ્મીની પેઠે તેના ગુણોએ કરી રંજિત, અને સ્વયંવરથી પ્રાપ્ત થયેલી એવી કોશલ દેશના અધિપતિની કૌશલ નામની કન્યાને રત્નશિખ નામે કુમાર પરણ્યો હતો. એક દિવસ કુમુદિની નામે દેવીએ પદ્માનન રાજાના મસ્તકપરથી એક ઘોળો કેશ ચુટીને તે રાજાને દેખાડ્યો, તે કેશને જોઈને તત્કાળ ઉત્પન્ન થયો છે વૈગ્ય જેને એવા પદ્માનન નામે રાજાએ પોતાના રત્નશિખ નામના પુત્રને રાજ્ય આપીને ભાર્યાથી સહિત વૈરાગ્ય પામીને વનપ્રત્યે ગમન કર્યું. તદનંતર પૂર્ણિમાના ચંદ્રમાની પેઠે અખંડ મંડલોએ કરી અલકૃત, મત્રો અને સામંતરાજ વગેરેની પંક્તિથી આવૃતિ એવા, રત્નશિખ કુમાર પણ મોટો રાજા થયો. તે રાજા નવી નવી કથાના વિનોદવાલો છે, તેથી કોઈ પણ નવી કથા કહે તેઓને વૃત્તિ બાધી આપે છે અને અનેક પુરુષોનાં ચરિત્ર સાંભળી તે અતિ મંતુષ્ટ થઈ જાય છે. એવી અનેક પ્રકારે કથાઓ સાંભળીને સ્વજીવનને ધન્ય માનતો હતો, તેમ આત્માને ધર્મ માર્ગે આગળ વધાવતો થકો જીવનને નિર્મલ

બનાવે છે, તે રત્નશિખ રાજા વિચારવા લાગ્યો કે ધીર પુરુષોના, ધર્માત્માઓના, તેમ ઉત્તમ જીવન જીવનારા આત્માઓના ચરિત્ર ઉત્તમ છે, ઉત્તમ પુરુષોના ચરિત્ર સાંભળવાથી મન તૃપ્ત બને છે. યત ઉત્તમ ના ચક્રોમાન શ્રિયા વંશક્રમોછયા ॥ શ્વાનોપિલક્ષ્યમ શ્રાતિ, સંતુષ્ટ સ્વામિનારૂપિતમ્ ॥૧૧ પંચાનનોવહુ ત્વેકાં પ્રકટં પુરુષાર્થ તામ્ । લખ્યેત્મગેન્દ્ર શબ્દેત્ર, એનૈવ નિજવિક્રમત્ ॥ ઉત્તમ પુરુષને વશ પર પરાએ પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મીથી અભિમાન શુ કરવું ? કરવુંજ નહિ કારણ કે પોતાના સ્વામીએ આપેલા લક્ષ્યને સંતુષ્ટ થઈને શ્વાન પણ ખાય છે, અર્થાત્ વંશપર પરાથી આવેલી લક્ષ્મીથી ઉત્તમ પુરુષને અભિમાન આણવું ઉચિત નથી. વળી સિંહ જે છે, તે એક પોતાનાજ પુરુષાર્થને વહન કરે છે. જુઓ કે જેણે પોતાના પુરુષાર્થથી મૃગેન્દ્ર એવો શબ્દ ઉપલબ્ધ કરેલો છે તે માટે હું પણ દેશાંતર જઈને મારા પુણ્યની પરીક્ષા કરીશ ? આવી રીતે મનમાં નિશ્ચય કરીને પોતાના ખુદ્દિમાન એવા સુલદ્રનામે પ્રધાનને સર્વ અભિપ્રાય કહ્યો. તે સાંભળી પ્રધાને કહ્યું કે હે દેવ ! આપની જે ઈચ્છા થઈ, તેને કોણ હણી શકે ? તો પણ આપને કિચિત્ હું વિજાપન કરું છું. કે હે વિભો ! પરદેશ તે દુઃખે કરી જનાય તેમ છે, રસ્તા પણ ઘણાજ દુઃખદાયક છે તેમા મનુષ્યો મરણ પણ પામે છે, તેમાં વૈરીઓ પણ બળ કપ ની ઈચ્છા કરનારા હોય છે. તેમ છતાં આપનું શરીર ઘણુંજ સુકોમલ છે માટે પરદેશ જવાલાયક આપ નથી. વળી આપને રાજ્ય પણ પ્રાપ્ત થયેલું જ છે. તો હે સ્વામિન્ ! તે પ્રાચીન પુણ્યનુંજ ફલ છે. માટે ખીલ અધિક ફળની ઈચ્છા કરીને આપને શુ કરવાનું છે ? એમ મંત્રીએ રત્નશિખ રાજાને ઘણું સમજાવ્યો, તો પણ તેણે તે મંત્રીનું વચન માન્યું નહિ અને પછી પોતાનો અભિપ્રાય કોઈને પણ કહ્યા વિના પાછડી રાતે ઉઠી હાથમા એક ખડ્ગ લઈને નગરથી એકદમ ખડાર નીકળી ગયો અને સારાં શંકુન જોઈ ઉત્તર દિશા તરફ ચાલવા લાગ્યો હવે મનોરથરૂપ રથમા બેઠેલો, અને પુણ્ય રૂપ સૈન્યથી સહિત, સતોપરૂપ મન્ત્રિવર્ગયુક્ત થકો ગ્રામ, આકર, ખેટ, ખર્વટ, પર્વત, નદી, તલાવ પ્રમુખને વિષે નાં નવા કૌતુકોને જોતો તથા મનોહરનેત્રવાલી સ્ત્રીઓએ પગ પગનેવિષે જોવાતો, ક્ષમાને ધારણ કરતો, સુશીલવાન, છુપા તૃપાને સહન કરતો ભૂમિમાં શયન કરતો, સંતુષ્ટમન યુક્ત, મુનિ માર્ગસ્થ, કોઈ પણ સ્થાને વિષે પ્રતિમંધને ન પામતો, અર્થાત્ સર્વ સ્થાનમા નિર્ભયપણાથી ચાલતો, એવો તે રત્નશિખ રાજા, ક્રમે કરી વિષમ અટવીને વિષે આવ્યો ત્યાં થોડી એક ભૂમિ આગળ આવે છે, તેવામા તો જેણે ગણામા સોનાની માણા પહેરેલી છે ઘટાઓની માણાથી શોભાયમાન છે ગ્રીવા જેની, એવા એક આશ્ચર્યને કરાવનાર મહોન્મત્ત હાથને દીઠો. તે જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આવા નિર્જનવનમાં આવો મહોન્મત્ત હાથી કયાથી આવ્યો હશે ? એમ વિચારી સિંહની જેમ નિર્ભય થઈને ઉભો છે, તેવામા તો તુરત તે રત્નશિખ રાજાને હાથીએ નજરે જોયો, કે તુરત કોપે કરી રક્ત નેત્ર યુક્ત થઈને પોતાના મુંઠાદડને ઉંચો ઉછાલી એકદમ તેની પાસે

આવ્યો. તે વખતે તે રત્નશિખે પણ તે હસ્તીને થોડીવાર રમાડીને જેવામા પોતાને વશ કરી લીધો. તેવામાં તો આકાશમાંથી સુગંધમય, અને જેનો સુગંધ લેવા માટે શુંજાસ્વ કરતા ભ્રમરાઓ પછવાડે ફર્યા જ કરે છે, એવી પુષ્પની માક્ષા, તે રત્નશિખ રાજના ગણામા અચાનક આવીને પડી. તે જોઈને વિસ્મય પામતા એવા તે રાજાએ જ્યાં ઊંચું આકાશ સામું જોયું. ત્યાં તો આકાશમા ચાલતી એવી કમલસમાન નેત્રવાળી સ્ત્રીઓને દીડી. અને તેવું લાપણુ પણ સાંભળ્યું કે અહો “ખડું સારો વર વર્યો,” પછી રત્નશિખ રાજા પણ મંદ હસતો થકો વિસ્મય પામી પેતે વશ કરેલા પ્રૌઢ હાથી પર બેસી સ્થિરાસન થઈ પુષ્પની માક્ષાથી શોભાયમાન છે સ્કંધ જેવું એવો થકો ઉત્તરદિશા પ્રત્યે બાંધ્યો. તેવામાં તો તેને થોડીક જલની તૃષા લાગી, તેથી તે વિચારવા લાગ્યો જે અહિં ક્યાંથી જો જલાશય હોય તો હું જન પીવું ? એમ વિચારે છે, ત્યાં તો પશ્ચિમોથી સંકુલિત, શોભાયમાન છે જલકુર્કુટ જેમા, ઉત્તમ જલવાહુ અને દ્રુમરાજીથી વિરાજિત તટવાલુ એવું એક સરોવર નજરે પડ્યું. ત્યાં તો તે સરોવરને વિષે હાથી સ્વતઃ ગયો. જઈને જલપાન કરી તેમાં જલકીડા કરવા લાગ્યો. રાજા પણ તે ગજથી ઉતરીને સરોવરમાં પડી મત્સ્યની પેઠે તરતો તરતો તે તલાવના કાંઠા પર આવ્યો, તેવામાં તો તેના કાંઠા પર રહેલી એક સ્ત્રીએ તેને સુંદર હુકુતો તેજસ્વી અને મનોહર એવા વિભૂષણોએ કરી વિભૂષિત કર્યો. તથા પુષ્પ, વિશ્લેષન, તાબૂલોથી કરી તેનો સત્કાર કર્યો અને મધુર લાપણુ કરી કહેવા લાગી કે હે અપૂર્વદેવ ! આપના આગમનથી હું ઘણી જ ખુશી થઈ છું. તે વચ્ચે સાંભળીને રત્નશિખ રાજા કહેવા લાગ્યો કે હે માનિનિ ! તમે મને અપૂર્વદેવ કહ્યો, તે અપૂર્વદેવપણું મારામાં શું દીકું ? ત્યારે સ્ત્રીએ કહ્યું કે હે મહારાજ ! દેવતાઓ ઘણા વખત સેવન કરવાથી નિવૃત્તિને આપે છે તથા નથી પણ આપતા ? અને આપે તો તે નિવૃત્તિ મારી સખીને દર્શન માત્રમાંજ આપી દીધી, માટે આપ અપૂર્વદેવ કેમ નહિ ? તે સાંભળી રત્નશિખ બોલ્યો કે હે સુષુ ! તે તમારી સખી કયા છે ? અને તેણે મને ક્યારે જોયો ? આ ઉક્તિ સાંભળીને તે સ્ત્રી બોલી કે હે સ્વામી ! હું તમને કહું, તે સ્થિર ચિત્તે સાંભળો.

અહીંથી ઉત્તરદિશામાં રજતાઢ્યનામે એક શ્રેષ્ઠ પર્વત છે પૂર્વ પશ્ચિમના સસુદ્રને વિષે અવગાહન કરીને રહેલો છે, તે કેવો દેખાય છે ? કે જાણે પૃથ્વીને માપવાનો દંડજ હોય નહિ ? તેની ઉપર સુરસંગીતનામે એક નગર છે, તે નગરને વિષે સકલ જનની આશા પૂર્ણ કરનાર અને રિપુજનને નાશ કરનાર સુરણ નામક એક વિદ્યાધરેશ્વર રહે છે. તેને સ્વયં પ્રભ અને મહાપ્રભ નામે બે સ્ત્રીઓ છે. અને શશિવેગ ને સુરવેગ નામે બે પુત્રો છે, તે વિદ્યાએ કરી આશ્ચર્યકારક છે. હવે સુરણ વિદ્યાધર જે હતો, તેણે ત્રિવ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી શશિવેગ નામે પોતાનો જે પ્રથમ પુત્ર હતો તેને રાજ્ય સોંપીને રવિતેજગ્રાણીની પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. હવે શશિવેગ રાજા રાજ્યભાર ગ્રહાવે છે. તદનંતર તેનો સુરવેગ નામે નાનો ભાઈ હતો, તે પોતાના ભાઈને મળેલા રાજ્યને

અકુણ કરવાને ઇચ્છતો હતો પણ પિતાએ આખું નહીં તેથી તેના ભાઈને જીતવા માટે પ્રબલ સૈન્યની સહાયને માટે સુવેગનામે પોતાના મામાને મતી તેની પાસેથી સૈન્ય અકુણ કરી તત્કાલ પોતાના ભાઈના પુરને વીટી લેતો હતો. ત્યારે તે શશિવેગ પણ લડવા તૈયાર થયો. તે વખત તેના મત્રીઓ કહેવા લાગ્યા કે તમારે નાનારાઈની સાથે યુદ્ધ કરવું એ ઉચિત નથી માટે તેને આ રાજ્યાસન સોંપી દો. એવું વચન સાલળી તુરત પોતાનું રાજ્યાસન છોડી સર્વ પરિકર લઈ આપણે જ્યાં હાલ બેઠા છીએ તેજ મહાટવીમા સુગિરિ નામે પર્વતને વિષે નવીન નગર વસાવી પોતાના સૈન્ય સહિત આવી રહ્યો. હવે તે શશિવેગને અંદ્રપ્રભા નામની એક કન્યા છે. તેને એક દિવસ નૈમિત્તિકે જોઈને કહ્યું કે હે રાજન્ ! આ તમારી કન્યાને જે પરણશે, તે પુરુષની સહાય થકી તમને પાછું રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે ? તે સાલળી શશિવેગ રાજાએ તે નૈમિત્તિકને પૂછ્યું કે મહારાજ ! કેવ પ્રસન્નમતી યુક્ત હશે, તે મારી કન્યાને વરશે ? ત્યારે નૈમિત્તિક બોલ્યો કે સુગ્રીવપુરના રાજાનો મદોન્મત્ત હાથી, તોફાન કરી, આલાનસ્તંભ લાગીને આ ગામની અટવીમા આવશે અને એ સ્વેચ્છાથી ફરશે, તે હસ્તીને જે વશ કરશે, તે તમારી છોકરીનો ભર્તા થશે ? તે તમે નિશ્ચયથી જાણો. તેમા કંઈ પણ સશય રાખશો નહિ. પછી તે વાતની વાટ જોઈને શશિવેગ રાજા બેઠો હતો, તેવામાં તો તેના કહેવાજ પ્રમાણે સુગ્રીવપુરના રાજાનો પટ્ટ હાથી તોફાન કરી આ અટવીમાં આવ્યો. તેની શશિવેગ રાજાને ખબર પડવાથી પોતાની કન્યાને કહ્યું કે બહેન ! તમારે સખીઓએ સહિત આકાશને વિષે વિમાનમા બેસી ફરવું અને જોયા કરવું જે આ સુગ્રીવપુરના રાજાનો મદોન્મત્ત હાથી હાલ અટવીમા ફર્યા કરે છે, તેને કોણ વશ કરે છે ? અને જે વશ કરે, તેના ગળામા તમારે તુરત વરમાલા આરોપણ કરવી. પછી તે રાજાના કહેવા મુજબ અમો મર્વે આકાશ માર્ગે વિમાનમાં બેસી હાથીને જોતી જોતી ફરતી હતી, તેવામા તો આપે આવી તે હસ્તીને વશ કર્યો, તે અમોએ દીઠો, તે અમારી સ્વામિની એવી આ શશિવેગ રાજાની કન્યાએ આપના ગલામા ત્વરિત વરમાલા આરોપણ કરી આકાશ માર્ગે ગમન કર્યું અને તેણે આલતા આવતાં પ્રીતિપૂર્વક અમોને કહ્યું કે વસ્ત્રાલગ્નદિક લઈને તમેમાથી એક જણ જાઓ. અને તે પુરુષને અલંકૃત કરો તેની આજ્ઞાએ કરી અહિં આવી આ વસ્ત્ર આભૂષણથી આપને મે અલંકૃત કરેલા છે એમ જ્યાં તે બેઠી રત્નશિખ રાજાને કહે છે, તેવામા તો સુગ્રીવપુરના રાજા વસુતેજની અશ્વારુઠ પુરુષોએ યુક્ત એ સેના આવી, ત્યાં તો તે અટવીમાં બેઠેલા, અને આમતેમ જોતા એવા તે રત્નશિખ રાજાને જોઈ સર્વ સેના વિચારવા લાગી કે શું આજ આપણા રાજાએ કહેલો પુરુષ હશે ? એમ વિચારીને એક મનુષ્ય અથ્થ પરથી હેઠો ઉતરી નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ ! જે મનુષ્ય, અટવીમા ફરતા સુગ્રીવપુર પતિના મત્ત હાથી પર બેસીને અહીં આવ્યો હતો, તે ક્યાં ગયો ? લલા તે તો ઠીક, પણ એક બીજું પણ પૂછવાનું છે કે તેના શરીરને કાઈ ઇજા તો થઈ નથી ? તેવામા તો ત્યાં બેઠેલી જિત્તરી હસીને બોલી કે

શું તે પુરુષ હાથીને ચોરીને અડિં તો આવ્યો નથી ? ત્યાં વસી પાછો અસવાર બોલ્યો કે અરે ! આમ બોલવું તમને ઘટે નહિ. અમે તો તે પુરુષના મત્તકુસ્તિવશીકરણ રૂપ પરાક્રમથી પ્રમદ થયેલા છીએ માટે તે અમારા સ્વામી કયા છે ? તેને આપ બોલાવો, અમે તેના દર્શનની અભિલાષા કરીએ છીએ, ગભીર અને ઉદારચરિત્રના સંત્વને કોણ જાણી શકે છે ? કોઈ નહિ માટે પ્રસન્ન થઈ હાલને હાલ કહો કે તે કયાં છે ? અને તે પુરુષના દર્શન વિના અમારા સ્વામી વસુતેજ રાજાને પણ કાઈ ચેતન પડતું નથી. તે સમયે તે ખેચરી કહેવા લાગી કે માર્ગ ! આ બેઠેલા દેવપુરુષ જ તમો કહો છો, તે હાથીને સ્વપરાક્રમે કરી વશીભૂત કરેલો છે. અને તે તમારા સ્વામી અહીં જ તમારી સન્મુખ બેઠેલો છે, તે તમે પૂર્ણ દૃષ્ટિથી જુવો. તે સાલળી અસવાર એકામ ત્યાંથી ઉભો થઈ અથ્થ ઉપર બેસીને પોતાના સ્વામી વસુતેજ રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ ! આપના છુટેલા હાથીને વશ કરી બાંધનારો પુરુષ એક સોવરના કાઠા ઉપરથી અમને મક્કી આવ્યો, માટે આપ ત્યાં પધારો. તે સાલળી સુગ્રીવપુરપતિ વસુતેજ રાજાએ વિચાર કર્યો કે જરૂર પુરૂષવન્ પુરુષ આવ્યો, અને હસ્તીને વશ કર્યો, હવે તને હું આપણું નગરમાં તેડી લાવું ? એમ વિચારીને તે રાજા તેને તેડવા માટે આવ્યો. તે વખત જે દિગ્ગરી બેઠી હતી, તે ત્યારથી ગુપચૂપ ચાલી ગઈ પછી બુદ્ધિમાનુ એવો તે રત્નશિખ રાજા તલાવમા પડેલા મત્તકુસ્તીને પાછો લાવી તેની ઉપર પોતે બેઠો, અને તેને વસુતેજ રાજા પોતાને નગર તેડી લાવ્યો, પછી સક્કામાં બેસીને તેને કહેવા લાગ્યો કે હે દેવપુરુષ ! આ મારી આઠ કન્યાઓ છે, તેને તમે વશ અને આ મારું રાજ્ય છે, તેને પણ ચક્રુણ કરો કારણ કે હું એક દિવસ સુમંગલકેવલીની દેશના સાંભળવા ગયેલો હતો, તેથી આ અસાર સંસારના સ્વરૂપને મેં જાણ્યું, તે માટે રાજ્યનો ત્યાગ કરવાની મેં ઈચ્છા જણાવી, અને ગુરુજીને પૂછ્યું કે મહારાજ ! મારે આ સંસારમા રહેવું નથી પરંતુ મારે પુત્ર નથી તથા કુવારી કન્યાઓ આઠ છે તો આ આઠ કન્યાઓ તથા અમારું રાજ્ય મારે કેને આપવું ? ત્યારે તે ગુરુજીએ કહ્યું કે આ તારો હસ્તી મહોન્મત્ત થઈને જ્યારે સાકળ વગેરે તોડી તોફાન કરીને વનને વિષે જાશે, ત્યારે ત્યાં જે પુરુષ તે હાથીને વશ કરે, તેને તું તારી આઠ કન્યાઓ પરણાવજે, તથા રાજ્ય પણ તેને જ આપજે પછી તું દીક્ષા યજ્ઞ કરજે. આ પ્રમણેના કેવલીનાં વચન સાંભળી સંસારથી વૈરગ્ય પામેલો હું તેની વાટ જોતો હતો કે આ મારો હાથી તોફાન કરી ક્યારે અટવીમા જાય, અને ક્યારે તે હાથીને કોઈ પુરુષ વશ કરે ? તેવામા તે હાથી તોફાન કરી અટવીમાં આવ્યો ગયો અને તેને વશ કરનાર પુરુષને જોવા માટે મારા અનુચરોને તે હસ્તીની પછવાડે સૈન્યસહિત ફરવાનો મેં હુકમ કીધો, કે જ્યાં આ મહોન્મત્ત હાથી જાય, તેની પછવાડે તમો જાજો. અને જે વશ કરે, તેનું નામ સ્થાન પૂછીને મને કહેજો. ત્યાં તો તમોએ જ આવી ગજરાજને વશ કર્યો, અને મારા અનુચરે આવીને તે હસ્તીને વશ કરવાની વાત મને કહી. તે સાંભળી

હું અહીં આવ્યો છું, કેવલી ભગવાનની કહેલી વાત પ્રમાણે સર્વ વાત પણ મલી રહી છે, તો હવે તમે આ રાજ્યને અકુળ કરો અને આ મારી આઠ કન્યાઓનું પાણિયકુળ પણ કરો. એજ મારી વિનિ છે. તે સમયે રત્નશિખ રાજાએ કહ્યું કે જેવી આત્મી ઈચ્છા? પત્ની સુન્દર રાજાએ મોટા માનથી પોતાની આઠ કન્યાઓ પરણાવી તથા ગાજ્ય પણ મેળ્યું. અને વળી તેને શિખામણ દીધી કે હે કુમાર! આ રાજ્યને વિષે રહીને શાસ્ત્રવિરુદ્ધ કર્મનો ત્યાગ કરવો. કારણ કે પ્રજાનું સારી રીતે પુત્રવત્ રાજા પાલન જો કરે છે, તો તે રાજા સુખી થાય છે. વળી જો રાજા પ્રજાને રાજા કરે છે, તો પ્રજાના પુત્ર્યનો છઠ્ઠો ભાગ તે રાજાને મલે છે જો રાજા, પુત્રપેઠે પ્રજાનું રક્ષણ કરતો નથી, તો તે પ્રજાનો કરેલો અધર્મનો છઠ્ઠો ભાગ રાજાને ભોગવવો પડે છે. અને હે રાજા! પ્રજાનું સારી રીતે જો પાલન કરવું, તેજ રાજાનો અસંકાર છે. વળી શઠ લોકોનું દમન કરવું સારા લોકોનું પાલન કરવું, જે આશ્રય કરીને રહેલા હાય, તેનું પોષણ કરવું, તે સર્વ ઉત્તમ રાજાના ચિન્હો છે ન્યાય, ધર્મ, રુદ્ર દર્શન તીર્થ, સુખમ પત્તિ, એ સર્વ જેને આધારે વર્તે છે, તેજ પૃથ્વીપતિ ઉત્તમ જાણવો. જે રાજ્યનો રાજા ધાર્મિક ન હોય, તે રાજ્ય નરક દાયક જાણવું. અને જે રાજ્યનો રાજા ધાર્મિક હોય, તેને આ લોકમાં અને પરલોકમાં સુખ પ્રાપ્ત થાય છે કારણ જિતેન્દ્રિયપણ જાણવું. અને ગુણ પ્રકર્ષ પણ નમ્રતાથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. અને ગુણપ્રકર્ષવાલા જનને વિષે જનમાત્ર ખુશી થાય છે અને સર્વ સપત્તિઓ જે છે, તે પણ જનમાત્રની ખુશીથી ઉત્પન્ન થાય છે. તે માટે હે રાજા! જેમ તમને પ્રજા સર્વ સલાખ્યા કરે, તેમ તમારે વર્તવું. એ પ્રમાણે રત્નશિખને શિખામણ આપીને વસુનેજ રાજા સદ્ગુરુ પાસે સયમ લેવા જવાની અનુમતિ માગવા લાગ્યો. અને કહેવા લાગ્યો કે મને તમો સયમ લેવાને માટે શીઘ્રતાથી સમતિ આપો, કે જેથી હું મારા હૃદયનું ઈચ્છિત કાર્ય કરું? રત્નશિખ રાજાએ પણ તેમનો સંસારવિષે તીવ્ર વૈરાગ્ય જાણીને સયમ લેવાની આજ્ઞા આપી. તદ્દનંતર વિચારવા લાગ્યો કે અહો! આ વસુનેજ રાજાએ જીર્ણ રાજ્યની પેઠે રાજ્યને છોડી દીધું. પણ હા! તે વાત તેને ઘટે જ છે કારણ કે વિરક્તચિત્ત વાળા જનોને આ સંસારના ભોગોનો તૃણની જેમ ત્યાગ કરતાં વિલબ લાગતો નથી? જુવો જે રોગીજન હોય, કદાચિત્ત તેણે મિષ્ટાન્ન જો ખાધું હોય તો તેને તે વમન દરી નાખે છે. એ પ્રમાણે પ્રશંસા કરીને તેમનો દીક્ષામહોત્સવ કર્યો, અને પછી તે વસુનેજ રાજાએ સદ્ગુરુની પાસે જઈ દીક્ષા અહણ કરી. અને રત્નશિખ રાજા પણ ગુરુની પાસેથી સમ્યક્ત્વ અકુળ કરીને રાજ્યને પોતાના સસરાના કદા સુજળ પાલવા લાગ્યો હવે તે શગિવેગ રાજાએ પણ રત્નશિખ રાજાનું વૃત્તાત, પોતાની કન્યાની દાસી પાસેથી સાલવ્યું. પછી પોતે તે રત્નશિખ પાસે જઈ, જેના વિવાહનો યોગ પ્રથમ નૈમિત્તિકે કહ્યો હતો, તે પોતાની અદ્રલાનામે કન્યાને રત્નશિખરાજા સાથે પરણાવી દીધી અને સાધન સહિત સહસ્ર પરિમિત યક્ષવિદ્યો પણ તેને આનંદથી અર્પણ કરી દીધી.

હવે તે સર્વ વૃત્તાંતને પૂર્વોક્ત સુરવેગનો, સુવેગ નામે જે મામે હતો, તે સાંભળી ક્રોધથી હસ્તીનું રૂપ કરી, તે રત્નશિખ રાજના પુરના ઉપવનમાં આવ્યો, તે વાતની ખબર રત્નશિખને પડવાથી તે પણ હાથીને ગ્રહણ કરવા માટે થોડોક પરિવાર સાથે લઈને ગયો. અને અનેક રીતે તે હસ્તીને ઘણી વાર રમાડી મંદજ્વર કરી, જેવામાં ગલાપર ચડી ગયો, તેવામાં તો તેણે પોતાની શુંદ તેને પકડવા માટે ઉઠી કરી, પરંતુ તે શુદમાં પોતે ન આવ્યો, તુરંત વજ્રમમાન કઠિન એવા મુષ્ટિદંડથી તેની પર પ્રહાર કર્યો. તે વખતે “નમોહર્કદ્વય” એવો શબ્દ કહી ભમરી ખાઈ પૃથ્વીપર પડી ગયો. પરંતુ ભરતી વખતે નમોહર્કદ્વય. એવો શબ્દ કહ્યો, તે સાંભળી રત્નશિખ રાજ કહેવા લાગ્યો કે હા હા । । । મેં કોઈ સાધર્મિકને માર્યો ? અરે મેં પાપીએ અતિદુષ્ટ કાર્ય કર્યું ? જેનું મારે રક્ષણ કરવું જોઈએ, તેનો જ મેં નાશ કર્યો એમ ખેદ પામી તેને શીતજડે કરી તથા શીત પવનથી કરી સાવધન કર્યો, અને કહ્યું કે અહો ભાગ્યશાળી પુરુષ ! તને ધન્ય છે ? તું દૃઢસમ્યક્ત્વ તત્વનો જાણકાર છે, કારણ કે આવા મરણ સમયમાં જે તું નમસ્કારનું સ્મરણ કરે છે ? માટે હે ભાઈ ! તું મારો સાધર્મિકભાઈ છે, અરે ! મેં તને દુષ્ટબુદ્ધિથી પીડા કરી, તેનો અપરાધ તું મારી પર કૃપા કરી ક્ષમા કરજે એવું વચન સાંભળી શાત મન રાખી સુવેગનામે વિદ્યાધર બોલ્યો, કે હે રાજન્ ! તમારો જરા પણ દોષ નથી. જેવું મેં આ દેહથી કર્મ કર્યું તેવું જ ફળ મને તુરંત આ લોકમાં જ પ્રાપ્ત થયું ? પણ હે સુજન્ ! તે ઠીક જ થયું છે, કારણ કે હવે એ મારે પાછું ભોગવવું જ પડશે નહિ ? કારણ કે કર્મ ભોગવ્યા વિના તો જીવને છૂટકો જ નથી ? એમ જાણીને પણ અજ્ઞાની પ્રાણી પાપો કરે છે. કેની જેમ કે જેમ મિષ્ટ વચનથી પ ન કરતો એવો બીડાડો પોતાનીપર લાકડીનો પ્રહાર ધરે ? તે જાણતો નથી. માટે તેમા હે રાજન્ ! તમારો કાંઈ દોષ નથી તમે કાંઈ પશ્ચાત્તાપ કરો નહિ વળી મારી હું કથા કહું તે સાંભળો આ વૈતાલ્ય પરંતપર ચક્રપુર નામે નગર છે, તેનો સુવેગ વિદ્યાધર નામે હું રાજા છું. મારી બેનનો પુત્ર સુરવેગનામે તે નાનો હોવાથી તેના પિતાએ રાજ્ય આપ્યું નહીં, અને મોટા શશિવેગ નામે પુત્રને રાજ્ય આપ્યું. તો તે સુરવેગ મારી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો જે મારા મોટાભાઈને મારા પિતાએ રાજ્ય આપ્યું અને મને ન આપ્યું માટે તે રાજ્ય મને મળવું જોઈએ. તેમ કહેવાથી મેં તેની સહાયતા કરી શશિવેગ કુમારને તેના પિતાના આપેલા રાજ્યથી બ્રહ્મ કર્યો, અને તે રાજ્ય મેં માગ લાણેજને અપાવ્યું, ત્યાં મેં સાંભળ્યું જે “શશિવેગ રાજનું જે રાજ્ય તેના નાના ભાઈએ મામાની સહાયતાથી લઈ લીધું છે, તે રાજ્યને શશિવેગ રાજા, હાલ થયેલા રત્નશિખ નામે પોતાના જમાઈની સહાયથી પાછો પ્રાપ્ત કરશે તે સાંભળી વળી પણ મારા સુરવેગ નામે લાણેજના રાજ્યના રક્ષણ માટે મેં હાથીનું રૂપ લઈ, તમનેજ મારવાનો દૃઢવિચાર કર્યો કે તે શશિવેગ રાજના જમાઈને જ હું ગજરૂપ ધારણ કરીને મારી નાખું તો મારા ભાગિનેયને પછી અવિચલ રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય ? તેમ વિચાર કરી ઈર્ષ્યાથી હું તમને

મારવા માટે અહીં આ ગામના જ ઉપવનમાં આવ્યો, ત્યાં તો હે મહા શ્રદ્ધાળુ ! તમેએ મને મારીને પાછો અતિર્વચનીય અત્યુત્તમ ધર્મસય યોધ કર્યો ? કહવા અને તીખા એવાં ઔષધો પાઈને વૈદ્ય જેમ રોગીનો રોગ મટાડે છે, તેમ તમે પણ મારો અજાનરૂપ રોગ મટાડ્યો. હવે હું નિર્મલ એવા સયમને પાળીશ ! અને આ મારું જે રાજ્ય છે, તેને તમે અંગીકાર કરો. જેણે કરી હું પણ મારું ઇચ્છિત સાધન કરું ? તેમ કહે છે, તેવામાં તેજ સુવેગ વિદ્યાધરાધિપતા ઘણાએ વિદ્યાધરો આવ્યા. અને શશિવેગ રાજા પણ સૈન્ય સહિત ત્યાં આવ્યો, તે વખત પ્રશમરસના કલ્લોલે આક્ષિપ્ત ચિત્તવાળા સુવેગ વિદ્યાધરે કહ્યું કે હે રાજા ! આ મારું રાજ્ય તમે ગ્રહણ કરો. અને તેની ના કહી મને ધર્મકરણીમાં કઈ પણ વિધન કરશો નહિં. તે સાંભળી શશિવેગ રાજાએ ઉક્ત રત્નશિખ રાજાને કહ્યું કે, હે સાહસિક શિરોમણે ! કુસપરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલા રાજ્યને હાલ ભોગવો. પછી જ્યારે વય પરિપક્વતા થાય, ત્યારે સંયમધર્મને વિષે પ્રયત્ન કરજો. કારણ કે આ ઇન્દ્રિયગ્રામ છે, તે હર્જ્ય છે, તથા પરિસહો જે છે, તે પણ અતિદુઃસહ છે, અને મન જે છે તે પવનથી ઉડતી ધ્વજાના અગ્રભાગ જેવું ચંચલ છે, તે કદાપિ પણ સ્થિર રહે તેવું નથી. અને પ્રથમ ચારિત્રવત લઈને પાછો તેનો ત્યાગ કરવો, તે મહાઅનર્થ બાધવો છે ? એ પ્રકારે સુવેગ વિદ્યાધરને શશિવેગે તથા રત્નશિખે સમજાવ્યો, તો પણ વૈરાગ્યસૂર એવા તે સુવેગ રાજાએ મનોહર એવા ચારિત્રને અંગીકાર કર્યું. પછી શશિવેગ અને રત્નશિખ એ બન્ને જાણુ તે સુગ્રીવપુરથી અનુક્રમે સુવેગ વિદ્યાધરના વૈતાલ્ય પર્વત પર રહેલા ચક્રપુરનગર પ્રત્યે આવ્યા. ત્યાં રત્નશિખ રાજા વિદ્યાધરની શ્રેણીનો સ્વામી થયો.

હવે શશિવેગ રાજાનો લાઈ સુરવેગ વિદ્યાધર પોતાના મામા જે સુવેગ વિદ્યાધર તેનું સર્વ વૃત્તાત જાણી પોતાના મોટાભાઈ શશિવેગે ઘણો સમજાવ્યો, તો પણ તીવ્ર-વૈરાગ્યને વશ થઈને પોતાના મામા સુવેગ વિદ્યાધર પાસેથી મુક્તિમાર્ગરૂપ ચારિત્રને અંગીકાર કર્યું. પછી સંપૂર્ણ પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનનાર અને સુખ સમુદ્રને ભોગવનાર, સમ્યક્ત્વવાનુ એવો તે રત્નશિખ રાજા સર્વત્ર જિનગૈત્યેનું વંદન કરે છે, અને સર્વ સાધુઓને નમન કરે છે સાધર્મિકભાઈઓને સતોષ પમાડે છે, દીનજનોનો ઉદ્ધાર કરે છે, પોતાના સત્તાનની પેકે પ્રજાનું પાલન કરે છે જિનપ્રતિમાસ્થાપનમાં, જિનમંદિર કરાવવામાં, સ્નાત્ર પૂજામાં, દિનાર્ચનવિધિમાં, ચતુર્વિધસંઘપૂજાદિકમાં, શાસ્ત્રલેખનમાં, તીર્થ-ચત્રાદિકમાં, ઘણું ધન ખર્ચીને સમ્યક્ત્વને નિર્મલ કરે છે. એમ અનેક લાખ વર્ષો સુધી ઉત્તમ ક્રિયાઓ કરતાં કરતાં સમયને, રત્નશિખરાજાએ નિર્ગમન કર્યા,

હવે એકદિવસ, સાંકેતપુરના ઉદ્યાનને વિષે સુચશનામા તીર્થંકર સમોસર્યા, તે વાત રત્નશિખ રાજાએ જાણી, મહોટા આડંબરે ત્યાં જઈ, તે તીર્થંકરને યથાયોગ્ય પ્રણામ કરીને હર્ષથી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો તીર્થંકર ભગવાનની સ્તુતિ કરીને ભક્તિથી નિર્ભર

એવો તે રત્નશિખરાજ, તેમને નમસ્કાર કરીને તદ્દનુયાયી જે મુનિવૃંદ હતા, તેને પણ વંદન કરતો હતો. પછી પોતાને ઘટે તેવા આસન પર બેસી મસ્તક પર બે હાથ લગાડી એટલે બે હાથ જોડી શ્રીતીર્થ કરની દેશના સાલગવા લાગ્યો. લગવાને પણ મેઘના સરખી ગંભીર વાણીએ કરી ધર્મની દેશના દેવાનો પ્રારભ કર્યો તે જેમ કે હે લગ્યજનો! અપાર એવા સંસારને વિષે ફરતા અને કર્મવશ થયેલા પ્રાણીઓ નીચ અને ઉચ સ્થાનકોને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે તે એવી રીતે કે ક્યારેક નરકમાં ક્યારેક મનુષ્ય પણામાં, ક્યારેક તિર્થઅપણામાં ઉત્પન્ન થાય છે વળી રાજા, રાંક, બુધ, મુખ, નિર્ધન, સધન, ધર્મિષ્ઠ, અધર્મિષ્ઠ, સુભાગ્ય, દૌર્ભાગ્ય, ભોગી, કૃપણ, સુખી, દુઃખી, પુણ્યવાન, અપુણ્યવાન, સુરૂપ, કુરૂપ, ખસ, સજ્જન, સુસ્વર, દુસ્વર, શ્રીર્તિમાન, અપશ્રીર્તિમાન, બ્રાહ્મણ, ચાંડાલ, મૂક, અધ, બધીર, પગૂલ, હૂંઠા, કુષ્ઠી, વગેરેમાં પોતાના સારા નરસા કર્મને અનુસારે ઉપન્ન થાય છે. એમ જીવો વિવિધ પ્રકારે સંસારમાં પર્યાટન કરે છે તેમાં પણ કેટલાક દુર્ભોધથી દિડ્ગૂઢ એવા થકા કુમતરૂપ દુર્દશામાં ફર્યા કરે છે. કેટલાક જીવોને તો ધુત્તલોકો કુયોનિરૂપ કુંડમાં પાડે છે. પરંતુ ભવવનને વિષે મોક્ષમાર્ગના ઉપદેશકો જ્ઞાની ગુરુ તો પુણ્યના યોગથીજ મલે છે, તે માટે તે સદ્ગુરુના લાભને માટે સર્વ સુજ્ઞાન્ય પ્રાણીઓએ પ્રયત્ન કર્યાજ કરવો આ પ્રકારની શ્રી તીર્થ કરની દેશના સામળી તે રત્નશિખરાજને કહ્યું કે મહારાજ! મે તે શું પૂર્વજન્મમાં સુકૃત કર્યું હશે? કે જે કાંઈ સુખ છે, તે પ્રયાસ કર્યા વિના અણધાર્યું પોતાની મેળેજ પ્રાપ્ત થાય છે? ત્યારે તીર્થ કરે કહ્યું કે હે ભદ્રીકજન! પૂર્વ ભવને વિષે તે પચ પરમેષ્ઠીના નમસ્કારનું સ્મરણ કર્યું હતું, તેના પ્રભાવથી તું આ સર્વ મહાસુખનો ભોક્તા થયો છો. હે ભાઈ! પંચ પરમેષ્ઠીના નમસ્કારથી તથા તેના જપથી સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, અને સમ્યક્ત્વ સહિત વિરતિ થાય છે અને વિરતિથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે, મોક્ષથી અક્ષય સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી સંસારને વિષે જે અત્યુત્તમ ફલ છે તે પચ પરમેષ્ઠીના નમસ્કારનું અલ્પમા અલ્પ ફલ જાણવું. વસ્તુતઃ ચિદાનંદસખપ્રાપ્તિરૂપ જે ફલ, તે પંચ પરમેષ્ઠીના નમસ્કારનું ફલ જાણવું. આ પ્રકારે શ્રી તીર્થ કરે કહેલો પોતાનો પૂર્વ જન્મ સાંભળી તે રત્નશિખરાજના તુરત રોમાચ ઉભાં થયા, અને અત્યંત ખુશી થયો. એવી રીતે બોધ પામેલા એવા તે રત્નશિખરાજને, પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી, તીર્થ કરની સમીપ આવી ભાવે કરી ચારિત્રને ગ્રહણ કર્યું. પછી ક્ષપક શ્રેણીપર ચઢી, કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન કરી ઘણો કાળ પૃથિવીને વિષે વિહાર કરી, કંમે કરી મોક્ષ સુખને પ્રાપ્ત થયો. આ પ્રકારના પંચપરમેષ્ઠીના સ્મરણફલ વિષે રત્નશિખરાજનો ઇતિહાસ સાંભળી ધર્મારાધનને વિષે રસિક, એવો દેવચક્રમારનો પિતા જે વિમલકીર્તિ રાજા તે પોતાના દેવચક્રમારને રાજ્ય સોંપી સમસ્ત જિત ચૈલને વિષે અષ્ટાન્દિકા મહોત્સવ કરી વિશિષ્ટ વૈરાગ્યવાળો થયો. થકો ગુરુની સમીપ જઈ ચારિત્રને ગ્રહણ કરે છે.

હવે તે દેવચક્રમાર રાજગાત્રી પર બેસવાથી જેમ કોઈ દેવ શોભે, તેમ શોભવા લાગ્યો. તદ્દનંતર કૃતજ્ઞપણથી તે વિચારવા લાગ્યો કે સંતુષ્ટ થયેલા એવા મારા પિતાએ

મને સમગ્ર લક્ષ્મી સોંપી છે, તો મારે પણ કેઈ એક ઉત્તમ પાત્ર જોઈને તે લક્ષ્મી આપી દેવી જોઈએ ? આ પ્રમાણે સંસારમાથી પ્રીતિ ચાલી ગઈ છે જેની અને સમ્યક્ત્વવાન, અણુવ્રત, ગુણુવ્રત, શિક્ષાવ્રત, તેણે યુક્ત એવો તે દેવરથરાજ, રતનાવલીનામે પોતાની સ્ત્રીથી સહિત ત્રણે વર્ગને એટલે ધર્મ, અર્થ અને કામ, તેને સારી રીતે સાધતો, જિનમતને વિષે અત્યંત પ્રીતિ ધરતો થકો ઉત્તમ રાજ્યને કરવા લાગ્યો. પછી તેણે અનેક જિનપ્રાસાદ કરાવ્યા, અને જિનેશ્વરના પ્રમાણુવાળી પણ અનેક પ્રતિમા નિર્માણ કરાવી દર્શનની વિશુદ્ધિને માટે ઘણી રથયાત્રા કરી, અનેક સાધર્મીઓનો સમુદ્ધાર કર્યો અને જિનશાસનના દુશ્મનોનો પરાજય કર્યો, પોતાના દેશમાથી સાત વ્યસનો કઢાવી નાખ્યાં. એ પ્રકારે રાજ્ય પાલતા અને સદ્ધર્મમા ચાલતા એવા દેવરથરાજને ક્રમે કરી રતનાવલી સ્ત્રીના ઉદરથી ધવલ નામે એક પુત્ર પ્રગટ થયો. તે જ્યારે ઉમ્મરલાયક થયો, ત્યારે તેને રાજ્ય સોંપી વીર્યાતરાય કર્મથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાને અસમર્થ હોવાથી ચતુર્વિધ સઘનુ પૂજન કરતો, પોષધ અને આવશ્યક ક્રિયામા તે નિરત થયો તપથી શુષ્ક જેનું શરીર છે, મંદ થઈ ગયો છે મોહુ જેનો એવો તે દેવરથ રાજ, અનશન વ્રતથી મરણ પામી આનતનામે દેવલોકને વિષે શ્રેષ્ઠદેવ થયો. તથા તેની સ્ત્રી રતનાવલી નામે શ્રાવિકા પણ ઉત્તમ અનશન વ્રતથી મરણ પામી, તેજ દેવલોકને વિષે ઉત્તમ દેવતા થઈ. ત્યાં બન્ને દેવતા, દિવ્ય ઋદ્ધિને લોગવનાર અત્યંત પરસ્પર પ્રીતિવાળા થઈ, મિત્રપણે રહી તેણે સંપૂર્ણ ઓગણીશસાગરપમનુ આયુષ્ય લોગવ્યું. એ પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના ચરિત્રને વિષે રત્નશિખ કથાન્વિત દેવરથ નૃપતિશ્રાદ્ધધર્મપાલનરૂપ ચોથો સર્ગ સમાપ્ત થયો ઇતિ અહીં પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના આઠ લવનો સંખધ સંપૂર્ણ થયો.

પાંચમેા સર્ગ

હવે આ જાણુકીપને વિષે મહાવિદેહ નામે ક્ષેત્રમા પુષ્કલાભિધ સાતમી વિજયને વિષે પ્રશસ્ત વસ્તુથી કરી યુક્ત અને ઉત્તમ, એવી શિવા નામે નગરી છે, જે નગરીને વિષે ત્યાંના રહેવાસી જનોના ઘરના આગણામા જડેલા ચદ્રકાત મણિઓ, રાત્રિને વિષે પડતા ચદ્રકિરણના યોગે કરી ઉજ્જ્વલને શીતકાલની સમાન કરે છે અને શીતકાલને વિષે ત્યાંના રહેવાસી જનોના ઘરના આગણામા જડેલા અર્કમણિઓ દિવસમા પડતા સૂર્ય કિરણના યોગે કરી શીતકાલને ઉજ્જ્વલ સમાન કરે છે તે નગરીને વિષે પોતાના પ્રતાપે કરી નાશ કયું છે રિપુસૈન્ય જેણે એવો સિહસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તેમની ઉત્તમ ગુણયુક્ત શોભાચમાન પ્રિયશુભજરી નામે પટ્ટરાણી છે. હવે પૂર્વોક્ત દેવરથ કુમારનો જીવ જે આનત

દેવલોકમાં દેવતા થયો હતો, તે ત્યાંથી ચ્યવી, સિંહસેન રાજની પ્રિયશુભંજરીના ગર્ભને વિષે પુત્રપણાએ કરી ઉત્પન્ન થયો, જ્યારે તે ગર્ભ રહ્યો, ત્યારે તે પ્રિયશુભંજરીએ સ્વપ્નામાં પૂર્ણચંદ્રને દીઠો, કે તુરત તે જાગી ગઈ, અને તેમના સ્વામી પાસે આવી તે સ્વપ્નની વાત કહી. તે સાંભળી સિંહસેન રાજાએ કહ્યું કે હે પ્રિયે! તમોને પૂર્ણચંદ્રમા સમાન ઉત્તમ પુત્ર ઉત્પન્ન થશે? તે સાંભળીને રાણી હર્ષાયમાન થઈ. પછી રાણીએ તે ગર્ભનું પોષણ કરવા માંડ્યું પ્રશસ્તિ પુણ્યે કરી તથા ઉત્તમ દોકુદોથી યુક્ત એવા પુત્રને તે રાણીએ પ્રશંસનીય સમયને વિષે ઉત્પન્ન કર્યો ત્યારે રાજાએ ઘણું દ્રવ્ય વાપરીને પુત્રજન્મનો મહોત્સવ કર્યો. કારાગૃહમાંથી કેદીઓને છોડાવ્યા અને પોતાના ઘરનું શોધન પણ કરાવ્યું, પછી બારમે દિવસે, ગર્ભ રહ્યાની વખતે સ્વપ્નમા જોયેલા ચંદ્રના અનુસારે સકલ સ્વજનની સમક્ષ, તે પુત્રનું 'પૂર્ણચંદ્ર' એવું નામ પાડ્યું, અનુક્રમે તે પુત્ર ધાનમાતાથી પાલન કરેલો, તથા લાડલડાવ્યો થકો કલાઓના સમૂહથી યુક્ત, તારુણ્યરૂપસમુદ્રને ઉદિત ચંદ્ર જેવો થયો. એટલે ચંદ્રને જોઈ સમુદ્ર જેમ આદહાદિત થાય, તેમ પૂર્ણચંદ્રને જોઈ તારુણ્ય સમુદ્ર આદહાદિત થયો. હવે તે ચંદ્રમા જડ છે પણ આ પૂર્ણચંદ્ર પુત્ર તો જડ નથી એટલું એ પુત્રમા આશ્ચર્ય છે. વળી કલાભ્યાસનો વ્યસની, પ્રશ્નોત્તરાદિક ક્રીડાનો કરનાર, લૌકિક ક્રીડાનો ત્યાગી. ઉત્તમ પ્રસ્તાવેથી કરી આનંદી મૃગયામા, ઘૂતકયામા, તથા વારાંગનાઓના ગીત ગાન શ્રવણ કરવામાં તૃપાવાન, મદ્યમાસાદિકના તો નામને પણ ન સહન કરનાર, સજ્જન પુરુષનો સંગી, દુર્જનજનનો ત્યાગી, માતા પિતાની લક્ષિતને કરનાર, ચંદ્રની સમાન શીત ગુણ યુક્ત, સૂર્યસમાન પ્રતાપી, રાજનીતિમાં વિકાન, સુખાંબુધિને વિષે મગ્ન, એવો તે પૂર્ણચંદ્રકુમાર, સુખે કરી રહે છે.

હવે તે પૂર્વાક્ત દેવરથ કુમારની સ્ત્રી રત્નાવલીનો જીવ, તે આનંદ દેવલોકમાંથી ચ્યવીને જેમાં દેવરથ કુમારનો જીવ પૂર્ણચંદ્ર કુમાર નામે પ્રગટ થયો છે, તેજ નગરને વિષે પ્રિયશુભંજરીના લાઈ વિશાલાળ્ય સામંતની જયા નામની સ્ત્રીના ઉદરને વિષે પુત્રી-પણાએ ઉત્પન્ન થયો. તે કન્યા જ્યારે ગર્ભમાં રહી, ત્યારે તેની માતાએ સ્વપ્નમાં પુષ્પની માલા દીડી હતી, તેથી તેનું નામ પુષ્પસુદરી એવું પાડ્યું હવે અનુક્રમે તે મહોટી થવા લાગી, ત્યારે કામીને ક્રીડા કરવાને વનરૂપ એવું યૌવન પ્રાપ્ત થયું. તે જેને જોઈને ચંદ્રનો પણ ઉપકાસ કરવો પડે એવું સુખ, જેને જોઈને કમલનો પરિકાસ કરવો પડે તેવા જે નેત્રો, સુવર્ણના વર્ણને પણ જીતે તેવો શરીરનો વર્ણ અને ભ્રમરાઓની પક્ષિને પણ તિરસ્કાર કરી જીતે તેવો કેશપાસ, હસ્તીના ગડસ્થલનો પણ વિગ્રમ થાય, એવા જે પયોધર મહોટો એવો નિતર્ભંભાગ, મનને હરણ કરે એવી મૃદુલ વાણી, એ સર્વ ઉત્તમ યુવતીજનને વિષે સ્વાવિકજ બૂધણ છે વલી પણ કહે છે કે, ઉત્તમ યુવતી સ્ત્રી, રોષ રહિત, સરલ, લજ્જાયુક્ત, મૃદુઅંગ વાલી, સ્થિર, કલાઓમા કુશલ, વિનીત, અને વિવેકી

હોય છે. હવે એક દિવસને વિષે તે પુષ્પમંજરી કન્યા, વસતક્રતુ આવવાથી પોતાના પિતાની આજ્ઞા લઈને, સખીવર્ગોથી યુક્ત મનોહર એવા પુષ્પોદ્યાનને વિષે ક્રીડા કરવા માટે ગઈ તે ઉદ્યાનને વિષે પુષ્પ અને ફલોથી યુક્ત એવા આમ્રવૃક્ષો અત્યંત શોભે છે ॥ સર્વ-વનની પંક્તિઓ વિકસિત થઈ જાય છે, અને મોગરાનો દિગ્ગંધ પ્રચૂર થય જ કરે છે, કોકિલના શબ્દો મદ અને રાગને વધારે છે, માટે તે વસતક્રતુ પ્રવરપુરુષોને સેવન કરવા યોગ્ય છે હવે ત્યાં શૃંગાર યુક્ત વાણીથી કરી તે પુષ્પમંજરીને પોતાની સખીઓ વચ્ચેની શોભા બતાવે છે તે જેમ કે.- હે સખિ ! જો વસંત ક્રતુરૂપ પતિને પ્રાપ્ત થઈને આ વનરાજિરૂપ સ્ત્રીઓ કેવી શોભે છે ? તેમ પુન્નાગના વૃક્ષપણ નાગવદ્ધીને મંડવાથી કેવા શોભે છે ? તેમ હે સખિ ! નર અને નારી પણ પરસ્પર મહેથીજ શોભે. તેવી રીતની સખીની વાણીથી પણ શૃંગારવૃત્તિથી વિરહિત એવી તે, બહિર્વૃત્તિએ કરી વનની શોભાને જોતીયકી મોગરાની વેલમાં મડપને વિગે વીણાના વિનોદનો પ્રારભ કરવા લાગી. તેવામા એજ અવસરને વિષે એજ ઉદ્યાનમા મિત્રોથી પરિવૃત્ત એવો પૂર્ણચંદ્ર કુમાર પણ ક્રીડા કરવાને આવ્યો. તે ત્યાં વીણાવિનોદ કરતી એવી રાજકન્યા જે પુષ્પસુદરી તેની દૃષ્ટિએ પડ્યો. ત્યારે તે વખત કામદેવનો મિત્ર જે વસતક્રતુનો સમય હોવાથી પોતાની યુવાવસ્થાના અતિવિશમપણાથી, અને પૂર્ણચંદ્ર કુમારના અત્યંત સ્વરૂપથી તથા પૂર્વજન્મના અતિસ્નેહથી, તે પુષ્પસુદરીના મનરૂપ સમસ્થાનને વિષે આણુની પેઠે અકુઠિત એવો તે કુમાર લાગ્યો, કે તુરંત સખીઓથી પવનથી તથા શીતાબુદ્ધો તેને સાવધાન કરી, ત્યારે તે સખીઓને પુષ્પસુદરી પૂછવા લાગી કે હે સખિ ! લાવણ્યામૃત સાગર, યુવાન, જે પુરુષ દેખાય છે, તે કોણ છે ? શુ કામદેવ છે ? કે સૂર્ય છે ? સુર છે ? કે કોઈ વિદ્યાધર છે ? ત્યારે સખીઓએ કહ્યું કે હે સખિ ! તે કામદેવ અટકળ્યો પણ એ કામદેવ તો છે જ નહિ. કારણ કે કામદેવ જે છે, તે તો અગરહિત છે, તેથી તેને લોકો અનંગ કહે છે, અને આ તો અગવાલો છે. વળી તે એને સૂર્ય જણાયો, પરંતુ તે સૂર્ય પણ નથી, કારણ કે સૂર્ય તો તપનશીલ છે, અને આ પુરુષ તો સૌમ્યગુણ યુક્ત છે એટલે શીતલ દેખાય છે. વળી એને સુર જેવો તો તે સુર નથી કારણ કે સૂર તો મિથોન્મિપ રહિત ચક્રુ શુન્ય હોય છે, અને આ તો ચંચલ નેત્રવાળો તથા વિચક્ષણ છે વળી તે એને વિદ્યાધર જણાયા પરંતુ તે વિદ્યાધર પણ નથી. કાણ કે વિદ્યાધર જે છે તે તેઓ આકાશમા ગમન કરે છે, અને આ પુરુષ તો પૃથ્વીમા જ ઉસો રહ્યો છે તે કેવો છે, ને કોણ છે, તે હું કહું છું, સાલગ. ચંદ્રમાથકી ગાલિય, સૂર્યથકી પ્રતાપ, કુબેર થકી દ્રવ્યભંડાર, ઈંદ્રથકી પ્રભુતા, કામદેવ થકી સ્વરૂપ, અમૃત થકી લાધુર્ય, સિંહથકી બળ, તથા મોહુ ચાતુર્ય, મેરુપર્વત થકી ધૈર્ય, તે સર્વને ગ્રહણ કરીને બુદ્ધિમાન એવા વિદ્યાતાએ શુ આ પુરુષ નિર્માણ કર્યો હશે ? અર્થાત્ પૂર્વોક્ત સર્વે ગુણોમાં આ પુરુષમાં દેખાય છે. માટે વધુ શું કહીએ પરંતુ હે સખી ! શિવા નગરીને

વિષે સિદ્ધસેન મામા રાજા છે, તેના કુલરૂપ અંબરને પ્રકાશ કરનાર ચંદ્ર સમાન આ પૂર્ણ-
 ચંદ્રનામે પુત્ર છે, તે તથારી ક્ષંતો પુત્ર થાય છે. તે વચન સાંભળીને તુરત અત્યંત ઉત્સુક
 થયેલી પુષ્પસુદરી કહેવા લાગી કે હે સખી ! તારું કહેવું ખરું છે સુકતાસમાન ખીજ
 પુરુષોમા આ પુરુષ રતનમમાન દેખાય છે. આ પુરુષના ગુણો પાસે અન્યજનના સર્વ ગુણો
 કલકિત થઈ ગયેલા છે એમ કહ્યું, તેવામા તો તેની અશોકનામે સખી હસીને કહેવા
 લાગી કે હા, નિશ્ચય આ પુરુષ ગુણમય છે. કારણ કે હમણા જ આ પ્રિય સખી જે પુષ્પ
 સુદરી તેણે પોતાના કટાક્ષોએ કરી તેના સર્વ અંગોને દેખી તે સાંભળી પુષ્પસુદરીએ
 વિચાર્યું જે મારો અભિપ્રાય આ સર્વસખીઓએ જાણી લીધો દેખાય છે એમ વિચારી
 જલચુકત થઈને સખીઓને કહેવા લાગી કે હે સખીઓ ! હવે સર્વ વાત જવા દો.
 વિલમ લગાડો નહિ કીડાનો ત્યાગ કરીને આપણે જલદી ઘેર જઈએ ? કારણ કે માતાજી
 આપણી વાટ જોતા હશે ? ત્યારે સુદતા નામે કન્યાએ કહ્યું કે હે સખી ! આલો. પણ આ
 પૂર્ણચંદ્રકુમાર તો આપણી સમીપમા જ ઉભા છે, માટે તેને યોગ્યતાથી તેનો
 સત્કાર કરીએ, પછી જઈએ, નહિ તો આપ સર્વને તે અવિનયી જાણશે ? એવા સુદતા સખીનાં
 યથાયોગ્ય વાક્યો સાભળી લજ્જાચુકત થઈને તે પુષ્પસુદરીએ મદસ્વરથી કહ્યું કે ત્યારે
 તમોને જે યોગ્ય લાગે, તે કરો. પછી તે સખીએ વિનયથી ધીર સ્વરથી પૂર્ણચંદ્રને યોગ્યતા,
 કે તુરત તે તા. આવી તેજ સ્થળને વિષે બેઠા અને દૃષ્ટિએ કરી કાંમકદલી જેવી તે
 કન્યાને જોઈ ને કુમાર ઘણો જ વિષયથી ભરકત છે, તો પણ સરાંગ થઈ ગયો તે વખતે
 ત્યા રહેલા સહુને તે કન્યા તથા કુમારપ્રીતિને ઉત્પન્ન કરતા હતા. હવે પુષ્પસુદરીએ હાથમાં
 વીણા લીધી છ, તેથી પૂર્ણચંદ્રકુમારે જાણ્યું જે અહો આ સુદરી વીણાગાડવામાં કુશલ દેખાય
 છે ? એમ જાણી વિદ્યાનો વિનોદી તે કુમાર, કહેવા લાગ્યો કે હે સુદરી ! અમારા મનના
 વિનોદને માટે જરા એ વીણા તો વગાડો ? તે વચન સાંભળી સુદતા સખી કહેવા લાગી
 કે હે કુમાર ! તમારા દર્શનથી શેલ પામેલી તે કન્યાને વગાડવાની લજ્જા આવે છે માટે
 તે વગાડવાને ઉચ્ચુકત થતી નથી, તેથી તે વીણાને આપજ બળવો. જેથી અત્યંત સહુ
 વિનોદ પામે ? અમ કહીને સુદતાએ પુષ્પસુદરીના હાથમાથી વીણા લઈ પૂર્ણચંદ્ર કુમારના
 કરમાં આપી. તે વીણાને હાથમા લઈ, સ્નેહ સહિત તેનો સ્પર્શ કરતાં કુમારને અશોકનામે
 ખીજ સખી કહેવા લાગી, કે અહો કુમાર ! સરલ, સુગુણ, શુદ્ધ, વાસકામાથી ઉત્પન્ન
 થયેલી, મધુસ્વરવાદી, પ્રવર એવી આ વીણા આપના કરાગ્રમાંજ શોભે છે. આ વચનથી
 તે સખીએ અન્યોક્તિથી સમજાવ્યું કે પુષ્પસુદરી તમારી પાસે છે તે પૂર્વોક્ત સર્વ ગુણો
 મંપન્ન છે, એમ અશોકા સખીએ કહેલી અન્યોક્તિ સાભળી મસ્તક ધુગાવી, પૂર્ણચંદ્રકુમારે
 તે વીણા વગાડીને તત્ર સર્વ કન્યાઓના તથા મનુષ્યના ચિત્તને આકર્ષણ કરી લીધા. એવો
 પ્રસંગ જ્યા આવે છે, તેના સમયમા તો તે પુષ્પસુદરીની ધાવમાતા તે કન્યાને તેડવા
 આવી. અને જ્યા જુવે છે, ત્યા તો સમાન વયવાલા અને સર્વગુણસપત્ત તે રાજકુમરને
 કન્યા પાસે વીણા વગાડતો જોયો, તેથી તે ધાવમાતાએ કહ્યું કે હે કુમાર ! આ સર્વ પ્રસંગ
 થાય છે, તે તો ઘણો જ ઉત્તમ થાય છે, કારણ કે બંને તમે વયથી અને ગુણોથી યોગ્ય

જ છે ? તેમ કુમારને કહીને પાછી કુંવરીને કહેવા લાગી કે હે વત્સે ! તમારા વિના તમારી માતા ભોજન કરનાં નથી, માટે જલદી ચાલો. એમ કહીને તે પુષ્પસુંદરીને કેવલ શરીરથી ઘેર તેડી લાવી, પરંતુ તેના જીવ તો તે પૂર્ણચંદ્રમા જ ભરાઈ રહ્યો. કાળુ કે ઘેર આની તેણે ભોજન પણ ખરાખર કર્યું નહીં ત્યારે તેની માતાએ સખીઓને પૂછ્યું કે આ પુષ્પસુંદરી આમ વિકલમનવારી કેમ થઈ ગઈ છે ? ત્યારે સખીઓએ ઉદાનગત સર્વવાર્તા કહી દેખાડી, પછી તે રાણીએ તેના મનની વિશ્રામભૂ એવી એક પ્રિય વદા નામે સખી હતી તેને કુંવરીની આશ્વાસના કરવા માટે મોકલી તે પણ કુંવરી પાસે જઈને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી કે હે પ્રિયસખિ ! ચંદ્રની એક કલાથી મનુષ્યમાત્રને શાંતિ થાય છે, તો તને પૂર્ણચંદ્રથી પણ કેમ સુખ નથી થતું ? અર્થાત્ અન્યોક્તિથી કહે છે, કે તમને પૂર્ણચંદ્રકુમાર મળ્યો, તો પણ શાંતિ કેમ થતી નથી ? તે કહો, ત્યારે પુષ્પસુંદરીએ કહ્યું કે મારું મન જેમ યોગિણીના યોગે ભ્રમિત થાય, તેમ થઈ ગયું છે, માટે તું મારા મનની અધિષ્ઠાયિકા સખી છો, તેથી કાંઈક ઉપાય કહે, કે જેણે કરી મારા મનને નિવૃત્તિ થાય ? તે સાલળોને પ્રિયવદા સખી કહેવા લાગી કે, જે મેં વૃત્તાત સાંભળ્યું છે, તે હું કહું છું, તે સાલળો. આપણને જે સમયે પિતાજીએ વસત જોવા જવાની રજા આપી, અને ત્યાં વડી પાછા પૂર્ણચંદ્રકુમાર આગ્રા, તેમાં તો એક સુખદાયક વૃત્તાત બન્યું છે, તે સાલળો ગઈ કાલે સવારે તમારા પિતા વિશાલ જે છે, તે તેની બહેન પ્રિયશુભજરી પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે હે બહેન ! આ તમારો પૂર્ણચંદ્રકુમાર અને મારી પુષ્પસુંદરી એ બન્નેનો વિવાહ જો થાય, તો ઘણું જ યોગ્ય થાય, સુકૃતને મણિથી જડીએ અને જેમ શોભા આપે, તેમ તે બન્નેના લગ્ન શોભે ? પરંતુ એક મોટું દુઃખ છે, કે એ બન્નેને પરસ્પર રાગવિકાર કાંઈ જ દેખાતો નથી અને તેની પાસે જો તેના વિવાહની વાત આપણે કરીએ છીએ તો તેને તે વાત પણ બિયકુલ રુચી નથી. હાસ્ય, વિનોદ, કે શૃંગારકેલી તેને ગમતી નથી. તેમ કોઈની કામ કોડાથી તે પ્રસન્ન થતા નથી તથા શૃંગારરસમાં પણ રાજી થતા નથી, એટલું જ નહિ પરંતુ તે સામી શૃંગારની નિંદા કરે છે. માટે હે બહેન ! તે બન્ને જણની પરસ્પર પ્રીતિ વિના આપણી ઇચ્છાથી જો વિવાહ કરીએ તો તે, પછી હૃદયમા શક્યની પેઠે ખટકયા જ કરે ? વક્ત્રી કદાચિત્ બન્નેની સરખી પ્રકૃતિ છે, માટે બન્નેને પરસ્પર પ્રેમ થાય પણ ખરો, તેથી મારો મત તો એમ છે, કે આપણે તેને પરસ્પર સુખદર્શન કરાવીએ ? આવા વચન પોતાના ભાઈ વિશાલસામતાનાં વચન સાલળી તેની જોન કહેવા લાગી કે હે ભાઈ ! તમારું જેવું નામ વિશાલ છે, તેવી બુદ્ધિ પણ વિશાલ જ છે, અર્થાત્ જેવું તમારું નામ છે, તેવા જ તમારામા ગુણ પણ દીઠામા આવે છે, હે સખિ ! એમ કહીને પછી તમારા પિતાએ તમને તથા પ્રિયશુભજરીએ તેમના પુત્ર પૂર્ણચંદ્રને પરિવોર સંકિત વસતતક્તુની શોભા જોવાના મિમે ઉપવનમા મોડ્યાં હતાં, તેથી તમારી બન્ને જણની પરસ્પર મનોવૃત્તિને જાણી લીધી. તેમા ધારેલા મનોરથ

પાર પડવાથી તમારા તથા પૂર્ણચંદ્રનાં માતા પિતાને અત્યંત હર્ષ ઉત્પન્ન થયો છે. તેમ તમે અને પૂર્ણચંદ્ર પણ અચુતસાહિત થયેલાં દેખાઓ છો. એ પ્રમાણે સખિએ સર્વે વાત કહી હવે જે પ્રમાણે તે સખીએ હકીકત પુષ્પસુંદરીને કહી, તેજ પ્રમાણે પૂર્ણચંદ્રના મિત્રે પુષ્પમુદરીથી મોહિત થઈ દુઃખિત થયેલા તે પૂર્ણચંદ્રને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. તેથી બંને જણ મનમા મતોષ પામી સુસ્થિર થઈને પરસ્પર એક બીજાનું જ્ઞાન જોવાને તત્પર રહેતા થકા દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યાં. પછી વિશાલમામ તે પ્રશસ્ત દિવસ તથા વાર જોઈને પોતાની બહેન પ્રિયશુભંજરીના પુત્ર પૂર્ણચંદ્ર સાથે પોતાની પુષ્પસુંદરી નામે કન્યાનો વિવાહ કર્યો.

જિંહસેન રાજાએ પણ ગીત, વાજિત્ર, દાન, સન્માનપૂર્વક પોતાના પુત્રના પુષ્પસુંદરી સાથે લગ્ન કર્યાં તેને જોઈને આખા નગરના લોકો કહેવા લાગ્યાં કે અહો ! વિવાહ ઘણો જ ઉત્તમ થયો વરવધૂનું જોડું પણ જેવું જોઈએ તેવું જ ઉત્તમ મલ્યું. એમ વિવાહ થયા પછી પોતાની સ્ત્રી પુષ્પસુંદરી સાથે સ્વર્ગવિમાન સમાન ઘરને વિષે રહી સુખ ભોગવતો તે પૂર્ણચંદ્રકુમાર દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં એક દિવસ સલા ભરીને પૂર્ણચંદ્રનો પિતા જિંહસેન રાજા બેઠો હતો, તેવામાં કોઈક વનપાલકે આવી નમન કરી કહ્યું કે હે રાજન્ ! હાલમા પુષ્પશાલ વનને વિષે ઘણા ગુણોથી સુક્ત, જાણે મૂર્તિમાન ધર્મજ હોય નહિ? એવા, મુનિવૃદ્ધના ઇદ્રિયપુષ્પ નામે સૂરીન્દ્ર પધારેલા છે. એ વચન સાંભળતાં જ હર્ષોત્કર્ષથી પ્રદુહિત છે રોમ કૃષ્ણ જેના એવા તે જિંહસેન રાજાએ વનપાલકને વધામણીમાં ઘણુંક દ્રવ્ય આપ્યું. પછી પુત્ર દારાદિક સર્વને સાથે લઈને મોટા આડંબરથી શુરુ પાસે જઈને યથાવિધિ પ્રણામ કરી હર્ષે કરી તે શુરુની દેશના સાંભળવા માટે શુરુની સમીપમા બેઠો શુરુજીએ પણ તેમની યોગ્યતાને જાણી દેશના દેવાનો આરંભ કર્યો હે ભવ્યજનો ! જન્મ, જરા, મૃત્યુ, તેના ભયથી વ્યાપ્ત અને દુર્ગતિથી કરી ભયકર એવા આ સંસારને વિષે અનંતકાલ પર્યંત સ્વકૃત પાપોથી તમે મહા દુઃખને પ્રાપ્ત થાઓ છો, તો પણ હજી સુધી તમેને કંઈ વૈરાગ્ય જ થતો નથી. અને ધર્મને વિષે નિરુદ્ધમી થયા ઘણજ રહો છો. માટે મહેનત લઈને પણ તમે આ ઉત્તમ આહર્તધર્મને વિષે ઉદ્યોગી થાઓ બીજા સર્વ કાર્યમાં પ્રમાદ કરો તે તો ઠીક, પણ ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો, તે ઉચિત નહિ. કારણ કે પ્રમાદસમાન જગત્મા કોઈ શત્રુ નથી એક મત્ત, બીજો વિષય, ત્રીજો કપાય, ચોથી નિદ્રા, અને પાંચમી વિકથા કહેલી છે, તે પાંચ પ્રમાદો, જીવને સંસારમાં પાડી નાખે છે અને હે ભવ્યજનો ! ધર્મસમાન આ જગત્મા બીજો કોઈ મિત્ર નથી ધર્મ જે છે, તે ઉત્તમ એવા મંગલને, તથા તે ધર્મ નરત્વ, સુરત્વ, શ્રી, ભુક્તિ, અને સુક્તિ, તેને દેવાવાલો છે, વલી ધર્મ જે છે, તે સગા મનુષ્યની જેમ રનેહને આપે છે તથા કંપદ્રુમની જેમ વાછિત ફલને પણ આપે છે. વલી તે ધર્મ, સદ્ગુણના સંગમને વિષે

શુરુસમાન છે, અને રાજ્ય દેવાને વિષે સ્વામી સરખો છે અને પિતાની પેઠે રક્ષણ કરે છે. તે ધર્મ, બાવપણથી જેમ પુત્રનું રક્ષણ માતા કરે, તેમ જીવનું રક્ષણ કરે છે. માટે જીવે ધર્મરાધન જરૂર કરવું અને સેવન કરેલો પ્રમાદ જેમ જીવને અત્યંત દુઃખ આપે છે, તેમ સેવન કરેલો ધર્મ, જીવને ચિંતામણિ અને કંટપટુ સમાન સુખને દેનારો થાય છે. જેમ કોઈ પ્રમાદી જન, બલતા ઘરને વિષે તથા અગાધ પાણીને વિષે પ્રમાદ કરી સુઈ રહે છે, તથા ઘરમાંથી સર્વ વસ્તુની ચોરી થાય છે, તે જાણે છે, તે છતાં પણ સુઈ રહે છે, પોતાનું અરિમંડલ પોતાની પર પ્રકાર કરે છે, તે પણ વિશ્વાસ પામી ઉભો રહે છે. તેમજ જે પુરુષ સંસારાવર્તમા પડ્યો થકો ધર્મમા પ્રમાદ કરે છે, એમ જાણવું. વક્ત્રી જે ધર્મમાં પ્રમાદ કરે છે, તે પ્રાણીના પુરુષાર્થો સર્વ તૈયાર થયેલા દેખાતા હોય, તે પણ તે તેમજ નાશ થઈ જાય છે અને ધર્મવાન પુરુષના નાક ધારેલા પુરુષાર્થો, પ્રયાસ વિના સ્વતઃ સિદ્ધ થઈ જાય છે. હે ભવ્યજનો ! જે ધર્મના પ્રતાપથી કિંકિણી યુક્ત કટિમેખલા તથા મુકતાના હારો તથા શબ્દાયમાન નેપથે, તેણે કરી સ્વચ્છ એવી સ્ત્રીઓ સ્ત્રીકારોથી કરી ભયંકર એવી હુસ્તીઓની ઘટાઓ, હેપારવ કરતા એવા અશ્વો, જેને વિષે મહોન્મત્ત અને મોટા સૈન્યો છે, એવું એક છત્ર અને નિષ્કંટક રાજ્ય, સ્વર્ગ અને મોક્ષ, તે સર્વ પ્રાપ્ત થાય છે. તેવા ધર્મનું તમો અતિ આદરથી આરાધન કરો. હે ભવ્યજનો ! આ સંસારને વિષે ધર્મ કરવાની સામગ્રી મક્ષવી ઘણી જ દુર્લભ છે તે જેમ કે - પ્રથમ તો મનુષ્યપણું દુર્લભ છે, તેમા પણ વક્ત્રી આર્યક્ષેત્ર મનવુ દુર્લભ છે તેમાં પણ પાછું વિશુદ્ધ કૃત્ર મક્ષવું દુર્લભ છે. તેમા પણ વક્ત્રી શુદ્ધજનિ મક્ષવી દુર્લભ છે તેમા વક્ત્રી દીર્ઘ આયુષ્ય પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે, તેમાં પણ રોગ રહિતતા થવી દુર્લભ છે તેમા વક્ત્રી આચાર્યલગવંતનો સંયોગ થવો દુર્લભ છે તેમા પણ સુખુદ્ધિ થવી દુર્લભ છે. તેમાં પણ તત્ત્વનું જે શ્રદ્ધાન થવું, તે દુર્લભ છે. તેમાં પાછી વિરતિ થવી, તે દુર્લભ છે તે માટે હે ભવ્યજનો ! તમો ધર્મનો ઉદ્યમ કરો. આ પ્રકારની સુધાગિંદુ સમાન ગુરુની દેશના સાલગીને આચાર્યલગવંતના રૂપથી વ્યાક્ષિપ્ત જેનું ચિત્ત છે એવો તે પૂર્ણચંદ્રકુમર, આચાર્ય લગવંતને વિનંતિ કરી પૂછે છે, કે હે ભગવન્ ! આપની શરીરની કાનિ મોટા રાજાના દેહને તથા મોટા ધનવાનના દેહની સૂચના કરે એવી દેખાય છે ? તો વક્ત્રી આપને આવા યૌવન વયમાં પણ મનાદિકરૂપ કળને દેનારુ વરાગ્ય થવાનું કારણ શું છે ? ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે કુમાર ! તુ આ સંસારમા પગલે પગલે પ્રત્યક્ષ વૈરાગ્ય જ દેખે છે, તો પણ વૈરાગ્ય થવાના કારણ મને શા માટે પૂછે છે ?

કેટલાક સુખીઆ પુરુષો રાજ્ય લક્ષ્મીને ભોગવે છે. કેટલાક સર્વ ક્ષાદ્રવાલા હોય છે. ખીજા કેટલાક પુરુષો તે પૂર્વોક્ત સર્વ સમૃદ્ધિવાનજનોના વશપણથી રાજ્યથી બાધેલાની જેમ સેવાને કરે છે, કેટલાક જનો કંટપટુમની જેમ ત્રણે જગતના સર્વ મનોરથને પૂરે છે, અને કેટલાકજનો માત્ર પોતાનું ઉદર પૂરણુ કરે છે. કેટલાક શ્રેષ્ઠી તરુણીથી વીટયા થકા

સૌભાગ્ય ભોગવે છે, અને વડી ફેટવાક પુરુષો દૈર્ઘ્યથી દગ્ધ થાય છે. જે સંસારને વિષે નિરંતર જન્મ, જરા, વિપત્તિ, મરણ, આધિ, વ્યાધિ, શોક, ઝંખ અને અનિષ્ટના યોગ વિયોગનું સહનપણું, કારાગૃહને વિષે સંશોધ, તિર્યંચ, નારકીનો છે સંભવ જેને વિષે એવાં અસંખ્ય દુઝો ભોગવે છે, તે દુઝો જો સાભળ્યાં હોય, તો વિષયને વિષે એક ઋણ પણ મન આપવાની ઈચ્છા થાય નહિ. તો પણ હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર ! મારે વિશેષ વેરાગ્ય થવાનું જે કારણ બન્યું, તે હું કહું છું, તે સામળો એમ જ્યારે સૂરિએ કહ્યું ત્યારે તો સર્વ સંબંધનો સોતકંકિત થઈ ગયા. ત્યાર પછી મુનીશ્વર કહે છે કે આજ વિજયને વિષે રત્નપુર નામે નગર છે. ત્યાં એક સુધન નમે શ્રેષ્ઠી વસે છે, તેનું જેવું નામ છે, તેવાજ તેના ગુણ છે અર્થાત્ સુધન એટલે ઘણા દ્રવ્ય પાત્ર શ્રેષ્ઠી છે. તેની લક્ષ્મી સમાન લક્ષણવાલી લક્ષ્મી નામે એક સ્ત્રી છે, તેનો સુદર નામે હું પુત્ર હતો, હું જ્યારે યૌવન યુક્ત થયો, ત્યારે મારા પિતાએ મને ઉત્તમ કુસની ખત્રીશ કન્યાઓ પરણાવી. ઉત્પન્ન થયેલા પ્રાણી જરૂર મરણને તો પામે છે, તેજ પ્રમાણે કાલના નિયમથી મારાં માતા પિતા મરણ પામ્યાં, તેના મરણ દુઃખરૂપ અનલથી તપ્ત થયેલો હું ગૃહવ્યાપારની ચિંતામાં નિરત થયો પોતાના પ્રિયનો વિરહ થવાથી કોઈ એક પ્રવળ્યા ગ્રહણ કરે, અથવા મરણ પામે, નહિ તો તેનું હૃદય, કચરાનો પિંડ જેમ તપતા અગ્નિમાં પ્રતિદિવસ પાકતો જાય છે, તેમ પાકે છે. એમ અત્યંત રાગવાને હતો, તો પણ હું કાલે કરી નિશોક થયો. પછી મારી સ્ત્રીઓ અભિચાર કર્મ કરશે? એના વહેમથી ઈર્ષ્યાયુક્ત એવો હું તે મારી સ્ત્રીઓને કોઈની સાથે બોલવા દઉં નહિ. અને તેના પિતાને ઘેર પણ જાવા દઉં નહિ. અને મારે ઘેર સારા માણસોને આવવાનો પણ મેં નિષેધ કર્યો. જાનું શું કહું, મારે જ્યારે બહાર જવાનું કંઈક કાર્ય આવે, ત્યારે હું ઘરને દરવાજે તાલુ દઈને બહાર જાવું? ત્યાં પણ ઘણા દુર્વિચારથી જાણ વર ખોટી થઈ નહીં? તેમ કરવાથી ભિક્ષુઓથી તથા વિશેષ કરી જૈન સાધુઓએ મારા ઘરનો સાવ ત્યાગ જ કર્યો. એક દિવસ કોઈક કાર્યને માટે ઉત્સુક થયો થકો હું દ્વારે તાલુ દીધા વિના એમને એમજ ઉતાવળથી બહાર, ગ મના ચોકમાં ગયો, તેવામાં દેવયોગથી કોઈક જૈનમુનિ મારે ઘેર વહોરવા માટે આવ્યા. તેને જોઈને હર્ષથી મારી સ્ત્રીઓ કહેવા લાગી કે અહો ! આજ અમારો ભાગ્યકલ્પદ્રુમ અંકુરિત થયો ? એમ કહીને તેણે પ્રણામ કર્યા. આમન અને પરિગ્રહને માટે મુનિને વિનનિ કરી. તેવારે મુનિએ જણ્યું જે મારે આસન તો કલ્પે નહિ, તો પણ ભાવિ લાભને જાણનારા એવા તે મુનિ, સ્ત્રીઓના લાવી આપેલા આમન પર બેઠા, અને તેમણે ધર્મની દેશના દેવાનો આરંભ કર્યો. તેવામાં હું પણ મારે ઘેર આવ્યો અને દરથી જોઈ ત્યાં તો મારી સ્ત્રીઓથી પરિવૃત તથા રૂપવાન એવા મુનિને જોયા, જોઈને મારા ઘરના દાર પાસે આવી છાનેમાનો ઉભો રહ્યો. અને પછી વિકલ્પરૂપ સર્વે ડોલો દે.પરુપ રાક્ષસેયકણ કરેલો દુર્બુદ્ધિરૂપ શાશ્વતીથી પીડિત એવો હું ચિંતવવા લાગ્યો કે અહો ! આ મુનિ કેવો અધર્મી છે ! વલી ફાટ કેવો છે !

મારી સ્ત્રીઓની સાથે એકાંતમાં બેઠેલો છે ! તે માટે તેના આઠે અંગોને વિષે પાંચ પાંચ લાકડીઓનો હું પ્રકાર કરું ! જેથી કરી મારો કોપ પણ સફળ થાય ! પણ જરા હું સાંભળું તો ખરો જે મારી સ્ત્રીઓની સાથે તે શું વિચાર કરે છે ! તેવી રીતે વિચાર કરીને છાનો-માનો જ્યાં હું સાંભળવાને ઉભો છું, ત્યાં તો તે સાધુ ધર્મોપદેશ દેવા લાગ્યા કે હે ધર્મશિક્ષાઓ તમે યતનકરી સાવધાન થઈ સાંભળો, સર્વ એવા જીવોને જિન ભગવાને ધર્મનું મૂલ દયાજ કહેલી છે. તે માટે તે દયાને વિષે જ ડાહ્યા પુરુષોએ પ્રયત્ન કરવો. ત્રણસો ને ત્રેમઠ પાખંડીના ભેડો છે, પરંતુ તેમાં કોઈ પણ દયા ધર્મની નિંદા કરતા નથી. માટે જ્યાં દયા ત્યાં જ ધર્મ છે. જેમાં દયાનુ આરાધન થાય, તેજ દાન, તેજ તપ, તેજ ધ્યાન અને તેજ પૂજ, તેજ ક્રિયા, તે વિના સર્વ વ્યર્થ જ બાણવું. તે દયાથી જ ધર્મ ચિરાયુ થાય છે. વલી સંપત્તિ, આરોગ્ય, સૌભાગ્ય, ભોગસંગમ, કીર્તિ, સુગતિ, ધૃતિ, ભક્તિ, એ સર્વ દયારૂપ કલ્પવેલીનાં ફલો છે ॥યતઃ॥ દયા સ્વર્ગસ્ય સોપાન, દયા મોક્ષસ્ય વર્ત્તિની ॥ દયા ચ દુર્ગતિદારે, પિધાનં મુનિના કૃત ॥૧॥ અર્થ :—દયા તે સ્વર્ગમાં જવાનું સોપાન છે, તે દયા, મોક્ષમાં પહોંચાડનારી છે, અને દયા તે દુર્ગતિના દારને ઢાકવાનું કમાડ છે એ મુનિએ કહેલું છે. તેમજ વલી જીવોને હિંસા છે, તે કડવા ફલની દેવા વાલી છે. એમ જ્ઞાની પુરુષોએ કહેલું છે, કારણ કે હિંસક પ્રાણીઓ જે છે, તે સર્વ વિપત્તિ અને અનર્થ તેને સંપાદન કરવામાં સમર્થ છે. હિંસક પ્રાણીઓ ગર્ભસ્થ, જાતમાત્ર, બાલયૌવનશાલી થકાજ મરણ પામે છે. તે હિંસક ભોગી હોય તો પણ સ્વલ્પજીવી હોય છે. વલી તે જીવઘાતક પ્રાણીઓ મૂક, અંધ, બધિર, પંચુ, કુખજ, કુખી, જડ, રાગી, શોકી, ભયાકાંત, ક્રુધાર્ત, દુર્ભોગ, દુસ્વર થાય છે, જાનુ શું કહીએ પરંતુ જે હિંસા થકી નિવૃત્તિ પાણતા નથી, તે દુઃખના ભાજનજ થાય છે. અને જે હિંસાનો ત્યાગ કરે છે, તે પવિત્ર થાય છે. અને જે હિંસાથી નિવૃત્ત થઈ નથી, તે પોતાના બાપને પણ મારી નાખે છે, પણ તેને દયા આવતી નથી. અને તે પ્રત્યેક ભવમાં નરકમાં જાય છે. તે કહે છે કે, શત્રુજય રાજના શૂર કુમારની જેમ તેવારે તે સ્ત્રીઓએ પૂછ્યું કે મહારાજ ! તે શત્રુજય રાજ કોણ હતો ? અને તેનો પુત્ર શૂર કોણ હતો ? તે સર્વ વૃત્તાંત સવિસ્તર કહો. તેવારે મુનિ કહેવા લાગ્યા.

આજ વિજયને વિષે વિજયપુર નામે નગર હતું, ત્યાં શત્રુજય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને શૂર અને ચંદ્ર નામે બે પુત્ર હતા, તેમાં ન્યેષ્ઠ પુત્રને રાજાએ સુવરાજનું પદ દીધું. અને તેથી લઘુ જે ચંદ્રકુમાર હતો, તેને પ્રીતિના અભાવથી શત્રુજય રાજાએ કંઈ પણ આપ્યું નહીં. માટે તે ચંદ્રકુમારે બાણ્યું જે માન છે, તેજ ધન છે, એમ બાણી એકદમ દેશાતર ગયો અને ત્યાં શ્રૈતુકાકુત પૃથ્વીને જોતો થકો અનુક્રમે રતપુર નામે નગરમાં આવ્યો. ત્યાં સુદર્શનાભિધ મુનિ બહાર ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા હતા, તેમને હર્ષ કરી નમસ્કાર કર્યો, મુનિએ પણ આ પુરુષ ચોગ્ય છે, એ બાણી દેશના દેવા માડી. કૌટિકદ્યાણને ઉત્પન્ન

કેરનારી, દુરંત દુરિત અને અરિવર્ગી તેને નાશ કરનારી તથા સંસાર રૂપ જલધિને વિષે તરણિરૂપ, એની એક જીવદયા જાણવી. વિપુલ રાજ્ય, રાજ વર્જિત એવું રૂપ, દીર્ઘ આયુષ્ય, ખીજું પણ સુખ જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. જે જીવદયાથી સુખ થાય છે, તે ખીજાથી થતું નથી. વક્ત્રી હે કુમાર ! આ પ્રકારની દેશના સાંભળી ચંદ્રકુમાર ગોધ પામ્યો, તેથી ગુરુની પાસે સંગ્રામાદિક કાર્યવિના સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતાદિક મારે કરવું નહિં અર્થાત્ મુનિ પાસે સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતવિરમણ નામે વ્રત અંગીકાર કર્યું. પછી તેજ નગરને વિષે તેના રાજા જયસેન નામે હતો, તેની સેવા કરવામાં તે ચંદ્રકુમાર રહ્યો, તેમ કરતાં તે પ્રીતિપાત્ર થયો. એક દિવસ તે જયસેન રાજાએ કહ્યું કે આપણે કુંભ નામે સામંત છે, તે ઘણો જ પ્રચંડ છે, માટે ત્યાં જઈ તેને તું છાની રીતે મારી નાખ. ત્યારે ચંદ્રકુમારે કહ્યું જે મેં તો સુદર્શન મુનિ પાસે છાનો મારવાનો નિયમ લીધો છે, તે વચન સાંભળી રાજા અત્યંત ખુશી થઈને તેને પોતાનો અંગરક્ષક બનાવ્યો. તેને પુત્રપણે રાખ્યો, અને સામંતની કન્યાઓ પણ તેને પરણાવી. સર્વ રાજ્ય કાર્યમાં તેની યોજના કરી. હવે તે પછી એક દિવસ સૈન્ય સહિત ચંદ્રકુમાર સામંત એવા તે કુંભ રાજાને સંગ્રામમાં જીતી તેના નગરના ક્ષિત્રાને લાગી કુંભ રાજાને બાંધી, પોતાના સ્વામી જયસેન રાજાને સ્વાધીન કર્યો. શરણ થયેલા કુંભરાજાને સન્માનપૂર્વક જયસેનરાજાએ છોડી મૂક્યો. પછી ચંદ્રકુમાર મનોહર ચંદ્રસરખા નિર્મલ ચશથી શોભવા લાગ્યો.

હવે તે ચંદ્રકુમારનો જ્યેષ્ઠ ભ્રાતા શૂર કુમાર, પોતાને યુવરાજ પદ પિતાએ આપ્યું છે, તો પણ અસંતુષ્ટ ચિત્તથી પોતાના બાપને મારવા માટે ઉદ્યુક્ત થયો, કારણ કે તેણે વિચાર કર્યો કે મારા પિતાને જો હું મરણ શરણ કરું, તો તેમનું મને સ્વતંત્ર રાજ્ય મળે? તેમ વિચાર કરી પહેરદારોને છેતરી શયનગૃહમાં પ્રવેશી બડગરા કર્કશ એવા પ્રકારેથી પોતાના બાપને મારવા લાગ્યો, તે વખત ત્યાં રાણી હતી તેણે મોટો ખુંબારવ કરવા માંડ્યો, તેવામાં ત્યાં રાજાના પહેગવાયા હતા, તેણે આવીને તટકાસ તેને બાંધ્યો, બાંધીને તેનો ન્યાય કરવા માટે રાત્રિએ તો તેજ ઠેકાણે રાખ્યો. પ્રાત કાલને વિષે જ્યાં જુવે, ત્યાં તો શૂરકુમાર છે? પછી રાજા પાસે જઈ નિવેદન કર્યું જે મહારાજ ! આ તો આપને મારનારો આપનો પુત્ર શૂરકુમાર જ છે? તે સાંભળી શત્રુ જય રાજાએ પણ પુત્રમારણ અપવાદના લયથી માયા વિના તેનું સર્વ ધન વગેરે લૂટી લઈને હુકમ કર્યો કે મારા રાજ્યમાં તારે કોઈ ઠેકાણે રહેવું નહિ ? એમ કહી પુરથી બહાર કાઢી મૂક્યો. પછી પોતાના બહાર ફરતા ફરતા થકી તે ચંદ્રકુમારનું સર્વ વૃત્તાંત જાણીને આમાત્ર્યો પાસે કાગળ લખાવ્યો કે, “હે ચંદ્ર ! તમારા ભાઈને, તમારા પિતાએ મારવાના પ્રયત્નથી કાઢી મૂકેલો છે, તે મટે તમે જલદી અહીં આવજો” એવી હકીકતનો લખેલો કાગળ આપી માણસોને હાથી પર બેસાડી ચંદ્રકુમાર પાસે રત્નપુરમાં મોકલ્યા, તે માણસોએ પણ ત્યાં જઈને તે કાગળ ચંદ્રકુમારના હાથમાં દીધો, ચંદ્રકુમાર પણ તેમાં લખેલો સર્વ લેખ

વાંચી તેનો સર્વ સાર જાણી, તે સર્વ વિગત જયસેન રાજાને વિજ્ઞાપિત કરીને હુકમ લઈ અધારૂઠ થઈ ઝડપથી પોતાને ગામ આવ્યો.

હવે શૂર અને ચંદ્રકુમારનો પિતા જે શત્રુજય રાજા તે શૂરકુમારના મારેલા ઘાયલી વેદનાર્ત્ત થયો થકો શૂરકુમારને વિષે મત્સર યુક્ત થઈ કેટલાક દિવસે મરણ પામી કોઈ એક વનને વિષે હાથી થયો. પિતૃવધના પાપરૂપ કલકિત કર્મ કરી જીવિકાનો કરનાર, એવો તે શૂરકુમાર પણ દૈવ્યોગે તેજ વનમાં કીડા કરવા માટે ગયો. ત્યાં હસ્તી થયેલા એવા પોતાના પિતાએ પૂર્વલવના વૈરથી તેને મારી નાખ્યો. તે મરીને ત્યાં જ કોઈ એક લિલ્લ હતો, તેનો પુત્ર થઈ અવતર્યો. તે લિલ્લનો પુત્ર થયેલો શૂર મૃગલા માટે ગયો, ત્યાં પણ વૈરથી તેજ હાથીએ તેને મારી નાખ્યો. અને તે હાથીને ખીજા કિરાતોએ મારી નાખ્યો, એમ તે બંને જણ મરીને મહાટવીને વિષે એક હાથી અને ખીજા વારાહ એમ બે જણ થયા. ત્યાં તે જન્મને વિષે પણ પૂર્વ જન્મના વૈરથી ક્રોધાધયકા પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, તેવામાં કોઈ એક વ્યાધ આવી તેમને મારી નાખ્યા. તે પાછા વિધ્યાચલની અટવીને વિષે હાથીના બચ્ચા થયા, ત્યાં પણ પૂર્વ વૈરના સ્મરણથી હસ્તીના યૂથથી બંને જુદા થઈ ગયા અને પૂર્વની જેમ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, તેવામાં ત્યાં લિલ્લ લોકોએ દીઠા, કે તુરત પાશમાં નાખી, ગ્રહણ કર્યા અને પરપરાના રિવાજ પ્રમાણે તેને રાજાને સોંપ્યા, ત્યાં પણ પરસ્પર, પૂર્વ પ્રમાણે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. યુદ્ધ કરતા એવા તે બંનેને જોઈને રાજાએ મોટા કષ્ટથી જુદા પાડ્યા. એવા સમયમાં ત્યાં કેવલીભગવાન સમોસર્યા, ત્યારે તો તે નગરનો જયસેન નામે રાજા વંદન કરવા માટે ગયો, અને ગુરુના મુખથી દેશના સાંભળી પછી અવસર જોઈને રાજાએ આશ્ચર્યથી પોતાને ત્યાં લડતા એવા તે બે હાથીના બચ્ચાના પૂર્વજન્મનો વ્યતિકર પૂછ્યો, ત્યારે કેવલી ભગવાને તેના પૂર્વજન્મનું સર્વ વૃત્તાંત કહી બતાવ્યું તે સાંભળી રાજાને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, તેથી પોતાના પુત્રને રાજ્યગાદી પર બેસાડી કેવલી પાસે જઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પછી શુદ્ધ ચારિત્રપાળીને તે રાજા સ્વર્ગમાં ગયો. અને બંને હસ્તીયુથ મરણ પામીને પ્રથમ નરકને વિષે નારકી થયા, ત્યાં પરમાધામી દેવતાઓની કરેલી અત્યંત વેદનાઓને અનુભવીને પાછા કૃત્યોનિને વિષે પરિભ્રમણ કરશે. માટે હિંસા થકી અનેક દોષો થાય છે અને દયાથી અનેક ગુણો થાય છે, તેથી હિંસાનો સર્વદા ત્યાગ જ કરવો. આ પ્રમાણે કરેલા ઉપદેશથી બોધ પામેલી તે સર્વ સ્ત્રીઓએ પ્રથમ દયામતરૂપ અણુમન અંગીકાર કર્યું. હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર ! તે સમય મેં વિચાર કર્યો, કે આ મુનિએ બહુ સારું કર્યું, કારણ કે આ સ્ત્રીઓથી મારું વૈરુધ્ય વગેરે કાઈ પણ થશે નહિ તેથી પ્રથમ મેં આ મુનિની એકેક અંગમાં પાંચ પાંચ પ્રકાર કરવા ધારેલા છે, તે વિચાર બધા રાખી હવે તે મુનિને લાકડીના એકેક અંગમાં ચાર ચાર પ્રકાર કરીશ ? એમ જ્યાં હું વિચાર કરું છું, તેવામાં તો પાછી ફરીને મુનિએ દેશના દેવાનો પ્રારંભ કર્યો. તે જેમ કે :- હે શ્રાવિકાઓ ! સત્યવાણી જે છે, તે ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રણે

પદાર્થને દેવાવાદી છે તથા સ્વર્ગ મોક્ષને પણ દેવાવાદી છે. કારણ કે સત્યવાદી મનુષ્ય સર્વજનને પ્રિય હોય છે અને તે વધી વિશ્વાસનું પાત્ર થાય છે. દેવ, દાનવ વગેરે સર્વ તે પ્રાણીની આજ્ઞાને અંગીકાર કરે છે. તો માણસો તેની આજ્ઞા પાલે, તેમા તો શું આશ્ચર્ય છે? સત્યવાદી માણસો, જલ, વાયુ, વગેરે સર્વ દિવ્ય વસ્તુઓ જે છે, તે પણ કોઈ કિંમત અપાડ કરતી નથી. સહુ કોઈ જનો તેના નિર્મલ એવા યશને વિસ્તારે છે અને હે શ્રાવિકાઓ! જે અનૃતવાદી જનો છે, તે જગતને વિષે જુગુપ્સનીય એટલે નિંદાનાંજ પાત્ર થાય છે અસત્યવક્તા પુરુષ, ભાઈ, બાપ, પ્રભૃતિ કોઈ પણ જનને વિશ્વાસારૂપ થતો જ નથી, બીજા માણસને તો ક્યાથી જ થાય? વળી અસત્યવાદી જીવો, બીજા જન્મમા ખરાબ મુખવાળા, નથી ચક્રણ કરવા યોગ્ય વચન જેના એવા થાય છે, મુગાપણના તથા ગુંગાપણના દુષ્ટોને લોગવે છે. અસત્યવાદી જન, જિન્ડાછેદન દુઃખના લોકતા થાય છે. અસત્યવક્તા અને ખલ લોકો સર્પસમાન હોય છે કુટિલ, લયંકર, છિદ્રો જોવામાં તત્પર, અને જીવને ડંસવામા ઉત્સુક એવા સર્પો હોય છે, તે પય.પાને કરી પાસન કર્યા થકા પણ સર્વનાં પ્રાણ લે છે તેમ ખલ પણ તેવી રીતે કુટિલ, લય કર, મનુષ્યના ગોટાં છિદ્ર જોવામા તત્પર, જીવને કુવાક્યરૂપ ડસણ કરવામા ઉત્સુક, પય પાનરૂપ તેના ઉપકાર કર્યો હોય, તો પણ તેનું જીવું કરનાર હોય છે. તે માટે હે વિવેકી શ્રાવિકાઓ! ક્રોધ, લોભ, હાસ્ય, તેણે કરી પણ જીવું વચન જોલવુ જ નહી. જીઓ, સત્ય વચનના જોલનારા પ્રાણી ધન્યની જેમ કોઈથી પણ છેતરાય નહિ, અને અસત્ય જોલનારા પ્રાણી, ધરણની જેમ પોને પોતાને જ છેતરે છે. ત્યારે તે સ્ત્રીઓએ પૂછ્યું કે હે ભગવન! તે ધન્ય અને ધરણ એ બે પુરૂષે કોણ હતા? અને તેમા એક છેતરાયો અને બીજો ન છેતરાયો, તે કેવી રીતે? તે વચન સાલગીને મુનિ કહેવા લાગ્યા કે હે શ્રાવિકાઓ! સાલગો. આજ વિજયને વિષે સુનંદનામે નગર છે, ત્યા સુદન્તનામે શ્રેષ્ઠી વસે છે, તેને બે પુત્રો છે, તેમાં પહેલાનું નામ ધન્ય છે અને બીજાનું નામ ધરણ છે. તેમાં ધન્ય છે, તે સજ્જન, સૌમ્ય અને સત્યવાદી, પ્રિયવંદ છે. અને બીજો ધન્ય છે, તે પૂર્વોક્ત ગુણોથી વિપરીત છે. તો પણ તે બન્ને સુજનને અને દુષ્ટને પરસ્પર ઘણી જ પ્રીતિ છે. એક દિવસ ધરણે વિચાર્યું જે આ મારો મોટોભાઈ ધન્ય જ્યા સુધી જીવશે, ત્યા સુધી તેના ગુણો પાસે મારૂ માન થશે જ નહિ? એરો વિચાર કરી કપટથી ધન્યને એકાત સ્થળમાં તેડી જઈને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે હે ધન્ય! હે ભાઈ! તારા પ્રાણથી પણ વદલ એવો જે હું, તે મારો એક મનોરથ છે, તેને તું પૂરીશ? ત્યારે ધન્યે કહ્યું કે હે ધણ, ભાઈ! તારો શો મનોરથ છે? તે કહે ત્યારે ધરણ જોડ્યો જે આપણે બન્ને જણ પરદેશ જઈએ અને ત્યાથી આપણા હાથે ધન ઉપાર્જન કરીએ! કારણ કે સ્વકુસ્તોપાર્જિત લક્ષ્મી વિના આપણી કોઠામાં કીર્તિ થવાની નથી અને પરદેશગમન સિવાય તે લક્ષ્મી મળવાની પણ નથી. હરિદ્રી, વ્યાધિવાન, મૂર્ખ, પ્રવાસી, નિરંતર પારકી ચાકરી કરનાર, એવા પાંચ પ્રકારના

મનુષ્ય જીવતા થકા પણ મુવા જેવા જ જાણવા, એમ મહાભારતને વિષે લખેલું છે. વળી વ્યઘ્ર તથા ગજેન્દ્ર તેણે સેવન કરેલા વનમાં રહેવું, ઝાડ પર થયેલાં પત્ર અને ફળ, તેથી ભોજન કરવું તથા તૃણની શય્યા પાથરી સૂવું, અને વડકલ વસ્ત્ર પહેરનાં, તે સર્વે સારા છે, પરંતુ બંધુઓની મધ્યે ધનહીનપણાથી જીવવું તે ઘણું જ ખરાબ છે. માટે હે ભાઈ ! આપણે પરદેશ જઈને ધન ઉપાર્જન કરીએ ? કારણ કે આ સર્વ જગત્ દે, તે દ્રવ્યમૂલક છે અર્થાત્ સર્વજગતને ધન વિના પળમાત્ર પણ ચાલતું નથી માણુ પામેલામાં અને નિર્ધનમાં કંઈ પણ ફેર હું જાણતો નથી અર્થાત્ નિર્ધન મનુષ્ય મૃતક પ્રાયજ જાણવો. કેમ કે મૃતક શળની જેમ તેની સામું કોઈ પણ જોતું નથી માટે હે ભાઈ ! સર્વ આપત્તિનું કારણ તો એક નિર્ધનપણું જ છે એમ સ્પષ્ટ જણાય છે એવા વચન સાંભળીને ધન્ય કહેવા લાગ્યો કે હે બાપો ! ધન વિનાનું ધન તે આપણે કેવી રીતે ઉપાર્જન કરશું ? એ સાંભળી ધરણ કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ ! કોઈકિના કાન તોડીને, કોઈકિની છાની માની ગાઠો છોડીને, વળી ખાતર પાડીને, બંદીખાનામા પડવા જતા ચોરોને મળીને અને બીજા કેટલાક ચોરીના પ્રકારથી આપણે ઘણુંક ધન મેળવી લેશું ? તે વચન સાંભળી એકદમ સસભ્રમ થઈ ધન્ય કહેવા લાગ્યો કે અરે પાપી ! આ તું શું બોલે છે ? અરે વિચાર તો કર, પરજનને છેતરવાનું કેટલું મોટું પાપ છે ? તે કહ્યું એવું જો બોલીએ ચિંતવન કરીએ, સભાળીએ. તો પણ પાપ લાગે, તો આપણે તે કામ કરીએ તો તો પાપનો પાર રહે શેનો ? માટે હે ધરણ ! તું તેવું વાક્ય હાલ બોલ્યો, તો તેના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ દેવશુરનું સ્મરણ કર, કે જેથી તું તે વાચક-કર્મથી મુક્ત થા ? તેવાં વચન ધન્યનાં સાંભળી ધરણ વિચારવા લાગ્યો કે આ કંઈમારું કહ્યું કરશે નહિ ? એમ વિચારી તેને સારું લગાડવા, દુષ્ટવાક્ય બોલવારૂપ પાપને ઉપરથી બોટી રીતે આલોવતો થકો કહે છે, કે હે ભ્રાતૃ ! આપનું કહેવું ખરું છે અધર્મોપાર્જિત દ્રવ્ય કાંઈ કામનુજ નહિ. અને આ જે મેં પાપવાક્યો આપની પાસે કહ્યા, તે આપના ચિત્તની પરીક્ષા માટેજ કહેલાં છે, પરંતુ આપણે પરદેશ જઈને મેં કહ્યું તેમ કરશું તેમ કરશું નહિ, અને આપણે કોઈક ધનવાનનું સેવન કરીને ઘણું ધન ઉપાર્જન કરશું આવા ધરણના વચનથી ધન્ય વિશ્વાસ પામ્યો અને બન્ને જણે પરદેશ જવાનો નિશ્ચય કર્યો, તે પછી બન્ને ભાઈઓ પોતાના માતાપિતાને પૂજ્યા વિના છાના માના પાછલી રાતે નગરથી, એકદમ બહાર નીકળી ગયા. તે માર્ગમાં ચાલતા ચાલતાં નાનો ભાઈ જે દુષ્ટ ધરણ હતો, તે વિચારવા લાગ્યો કે આ મારા મોટા ભાઈ ધન્યને યુક્તિ લડાવીને મેં માડ માડ નગર બહાર કાઢ્યો છે, હવે વળી જો પાછો જશે, તો મારું ધારેલું કામ પાર પડશે નહિ ? એમ વિચારી તે ધન્ય પાછો ઘેર ન જાય, તેવો ઉપાય મનમાં શોધી, ધરણ કહેવા લાગ્યો કે હે બાંધવ ! જન જે છે, તે ધર્મથી સુખી થાય છે કે અધર્મથી ? ત્યારે ધન્ય બોલ્યો કે તેમા તે તેં શું પૂછ્યું ? તે વાન તો સહુ માનેજ છે, જે ધર્મથી જય થાય

છે અને અધર્મથી ક્ષય થાય છે. તેમ હું પણ માતું છું? ત્યારે ધરણ કહેવા લાગ્યો કે તમો જગતના પણ જોડવા પરથીજ કાઢો છો, કે ધર્મથી જ્ય અને પાપથી ક્ષય. પરંતુ તમારા મનમાં તમે કંઈ ચમત્ક્રમ નથી. યુગો, યાસમાં જ્ય તો પાપવટ્ટી મંત્ર દેખાય છે, પણ ધર્મથી થતો તો ક્યાથી દેખાતો નથી? એ પ્રમાણે બન્ને લાઈને ત્યારે પન્ડિત વિવાદ થયો, ત્યારે ધરણ જોડ્યો કે હાલ તમે જ પ રહો, આગળ એક ગામ આવે છે, તેમાં આપણે જઈ તેનો નિર્ણય જૂઠીએ, તેમાં જેનો વાદ મિથ્યા હશે, તેનું એમ્પાઈન કોડી નાંખવું, એવી પ્રતિજ્ઞા કરીએ એ સાંભળી ધન્યે વિચાર કર્યો કે મારો પણ તો સત્યજ છે, માટે તેમ થાય તો પણ મારે વિના નથી અને ધન્ય જરૂર તેની ચક્રુ જોશે? એમ લાગી ધન્યે કહ્યું કે ઠીક છે, તમો કળૂસ છે. તદનંતર ચાલતાં ચાલતા એક ગામ આવ્યું તો તે ગામમાં બન્ને જણ ગયા જઈને ત્યાંનાં મનુષ્યોને પૂછ્યું કે લાઈએ! ધર્મથી જ્ય થાય છે, કે પાપથી? ત્યારે તે ગામના રહેનારા સર્વે જન દ્વાખ્ય અને પશુમગાન હતાં, તેથી કહેવા લાગ્યાં જે જ્ય તો પાપવટ્ટીજ થાય, ધર્મથી તે દોષ દિવસ જ્ય હોય? એવા વચન સાંભળી ધરણ અત્યંત મનમાં ખુશી થઈ કહેવા લાગ્યો કે લાઈ! જે હું કહું છું, તેજ ખરું થયું કે કેમ? માટે તમો એક ચક્રુ દારી ગયા, દરે વળી પણ મારી પ્રતિજ્ઞા છે, કે ચાલતાં ચાલતા આગળ આવતા ગામમાં જઈને તમારું કહેલું ત્યાંના પણ લોકો જે જોડુ કહે, તો તમારી બીજી આજ કોડી નાખવી. તે વાત પણ પાટો ધર્મથીજ લાઠાવવામાં ધન્યે કળૂસ કરી, કેમ કે તેણે જાણ્યું જે સર્વે જન કાંઈ એવા મૂર્ખ હશે? પછી પાછા બીજે દિવસે ત્યાંથી બન્ને જણ આવ્યા, તે ચાલતાં ચાલતાં એક ગામ આવ્યું ત્યાં ગયાં. ત્યાં જઈને તે ગામનિવાસી મનુષ્યોને પૂછ્યું કે ધર્મથી જ્ય થાય છે, કે પાપથી? ત્યારે ત્યાંના પણ નિર્વિવેકી ગ્રામીણ તથા પશુ સમાન લોકો કહેવા લાગ્યાં જે એમાં તે શું પૂછો છો, પાપથીજ જ્ય થાય છે એમ પ્રત્યક્ષ દેખાયજ છે? જુઓ ધર્મી લોકો હુ ખી થાય છે અને પાપી લોકો મોજ માણે છે. વળી વિદાનજનો હુ ખી થાય છે, અને મૂર્ખ, મનમાની મોજ માણે છે સજ્જન પુરુષ સીદાય છે અને હુજનો અનેક પ્રકારની લીલા લહેર કરે છે દાતા તે નિર્ધન દેખાય છે અને કૃપણ ધનવાન હોય છે? તે સાંભળી સત્યવ્રતા એવો ધન્ય કહેવા લાગ્યો કે હે લાઈ ધરણ! હું તો ચક્રુનું તારી પાસે પશુ કરીને બન્ને ચક્રુ હારી ગયો, માટે હવે આ જે મારા નેત્ર તો તારે ગાધીનજ થયેલાં છે, જેમ તને રુચે, તેમ કર. પછી પાપી એવા ધરણે થોર તથા આકડાનું દ્વધ નેત્રોમાં નાખી તેનાં જે નેત્રોને અંધ કરી દીધાં, તેથી તે બિચારો નેત્રહીન થયો. તેને જઈને ધરણ કપટથી મોટો વિલાપ કરવા લાગ્યો કે અરે! કેવું મારું મૂઠપણું! અને કેવી મારી અવિવેકતા! અરે કેવી મારી જોટી અનર્થકારી ઉત્સુકતા! અહો! મે હાસ્યથી જે કાર્ય કરવા ધાર્યું હતું, તે કાર્ય મને મોટા શોકનું કરનાર થયું? માટે ધિછાર છે મને જે પરિણામ જોયા વિના સહસાત્કારથી આવું દુષ્ટ કાર્ય કર્યું, અરે આ

મેં ધણું જ અકૃત કાર્ય ક્યું? જે માણુમ પરિણામ જાણ્યા વિના કાર્યકારક થાય છે, તે દુખી જ થાય છે સહસ્રા કર્મ પણ કાર્ય કરવું નહિં. અવિવેક છે, તે પરમ આપત્તિનું સ્થાનક છે, અને વિચારીને કાર્ય કરનાર પ્રાણીને ગુણેથી લોભાઈ ગયેલીઓ સર્વ સંપત્તિઓ પણ પોતાની મેળે જ આવીને વરે છે. અર્થાત્ જે સમજીને કાર્ય કરે છે, તે સુખી થાય છે, અને જે સાહસથી કાર્ય કરે છે, તે અત્યંત દુઃખી થાય છે, એમ જોટો ઉપરનો વિલાપ કરીને ધન્યને કહે છે કે હે ભાઈ! તમારો એમા કંઈ પણ વાક નથી પરંતુ મેં જ મુગ્ધભાવે કરી આ કામ ક્યું છે, હવે હું શું કરું? કયા પેકાર કરું? અરે હું હવે સગા વડાલાને મુખ કેમ દેખાડી શકીશ? ઈત્યાદી કપટથી કહેવા લાગ્યો, તે જોઈને દયાશીલ ધન્ય, પ્રેમ કરી પોતાની પરના સ્નેહભાવની સર્વ વાત માનીને આશ્વાસના કરી કહે છે, કે હે પ્રિયબ્રાત! તું કંઈ પણ ખેદ કર નહિ આમા તારો કંઈ દોષ નથી, સર્વ જીવો છે, તે પોત પોતાના કર્મને વશ થયેલા છે જેવા જેના કર્મો હોય, તેવી તેને બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને કર્મો પણ તેવા જ તે લોગવે છે. માટે તું કંઈ પણ ખેદ કર નહિં એવી રીતે પરસ્પર કહેતા કહેતા કેટલોક માર્ગ કાપી દૂર ગયા. ત્યાં એકદમ ધરણુ જે હતો, તે ત્યાંથી દોડી જઈ કપટથી જોટો પેકાર કરી કહેવા લાગ્યો કે અરે! આ મિહ, આપણને મારવા આવે છે, હા! હવે શું થશે? ત્યારે ધર્મિષ્ઠ ધન્ય, સ્નેહથી કહેવા લાગ્યો કે હે વત્સ! તું ગભરાઈશ નહિ અને જલદી ઘેર જા અને આપણા પિતાના વંશનું રક્ષણ કર કારણ કે આપણે બન્ને સિંહના મુળમાં આવી જાશું, તો આપણા પિતાનો વંશ ઉચ્છેદ થઈ જશે? એમ તે ધરણુને ઘેર જવાની રજા આપી. પછી ખરાબ જેનું ચરિત્ર છે તથા દુષ્ટ ભુજગ સમાન એવો તે ધરણુ, પોતાના આત્માને કૃતકૃત્ય માનતો થકો, તે ખીચારા અથ એવા એકલા ધન્યને ઉજ્જડ વનમાં જ પડતો મૂકીને ઘર તરફ ચાલ્યો આવ્યો હવે ધન્ય જે હતો, તે ઈતિસ્તત્ પરિભ્રમણ કરતો થકો સાંજે અટકલે અટકલે એક મોટા વડવૃક્ષની નીચે ગયો, ત્યાં જઈને રાત્રિએ વિલાપ કરવા લાગ્યો કે અરે! મારો ભાઈ એકલો નિરાધાર વનને વિષે કયા ગયો હશે? એમ વિલાપ કરે છે, ત્યાં તો તેજ વનની વનદેવતા હતી તે વિલાપ કરતા ધન્યની પ્રૌઢાનુભાવતા અવધિજ્ઞાને કરી જાણીને દયાથી કહેવા લાગી કે, હે ધન્ય! તે દુર્જન શિરોમણી અને અતિદ્રોહી એવા તારા ભાઈ ધરણુની ચિંતા કરવાથી હવે સચું? અર્થાત્ તે દુષ્ટની ચિંતા તું શામાટે કર્યા કરે છે? હે વત્સ! આ નેત્ર રોગને નાશ કરનારી એક શુટિકા મારી પાસે છે, તે તું ચક્રણ કર એમ કહીને પોતાની પાસે જે શુટિકા હતી, તે તેના હાથમા આપી અને વનદેવી પોતાના સ્થાનક પ્રત્યે ગઈ પછી ધન્યે પણ તે દેવીની દીધેલી શુટિકા લઈને તેનું પોતાની આખમા અજન ક્યું, કે તુરત તેના દિવ્ય નેત્રો થઈ ગયા, તેથી તે વનદેવીનો ભક્ત થયો. પ્રભાતે ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યો, તે ચાલતો ચાલતો હળવે હળવે મુલદ્રા નામના નગરમા આવી પહોંચ્યો. ત્યાં તેજ ગામમા તે રાજાની એક જ એક ખોટની કન્યા હતી,

તેને ચક્ષુમાં કંઈક રોગ થવાથી અંધ થઈ ગઈ હતી, તેની ચક્ષુ સારી થવા માટે તેણે ઘણા વૈદ્યોનાં ઔષધ કર્યાં, પણ કોઈના ઔષધથી આરામ થયો નહીં, ત્યારે સુનંદન તે રાત્રીએ ઠરાવ કર્યો કે જે વૈદ્ય આ મારી મન્યાની આંખો સારી કરી તેનું અંધપણ મટાડે તેને આ મારી કન્યા પરણાવું તથા મારું અર્ધું રાજ્ય પણ આપી દઉં ? એવો ઠરાવ કરી ગામમાં પટક વગડાવ્યો, તેવામાં તો તે ગામમાં આવેલા ધન્યકુમારે પટકનો શબ્દ સાંભળ્યો અને તુરત કહેવા લાગ્યો જે હું રાજકન્યાને દેખતી કરું ? ત્યારે રાત્રીએ તે વાત કબૂલ કરી અને તે ધન્યને પોતાની કન્યા પાસે તેડી ગયો. ધન્યકુમારે વનદેવતાએ આપેલી અંજન મુદ્રિકા લઈને રાજકન્યાની આંખમાં શ્રદ્ધાથી આંજી દીધી, તેથી ત્વગ્નિ તે દિવ્ય નેત્રવાળી થઈ ગઈને, કહેવા લાગી કે અરે આ ઔષધથી તો મારું જે પ્રથમ નેત્ર હતું, તેથી પણ ઘણું જ સારા થઈ ગયા ? તે સાંભળી રાત્રીએ મોટા આડંબરથી પોતાની કન્યાને ધન્ય સાથે પરણાવી દીધી. તથા અર્ધું રાજ્ય પણ આપી પોતા સરખો કરી ગાદી પર બેસાડ્યો.

એમ કરતાં એક દિવસ, તે ધન્ય પોતે રાજ મંદિરથી નીચે ઉતરી માર્ગમાં જતો હતો, તેવામાં કોઈ એક બ્રાહ્મણે આવી આશીર્વાદ દઈ યાચના કરી. કે હે ગોબ્રાહ્મણપ્રતિપાત્ર ! હજી હમણું જ આપના પિતાના સુનંદનપુરથી આવેલા મને નવીન બ્રાહ્મણને પહેરવા માટે બે ધોનીયા અને દક્ષિણા આપો. એ વચન સાંભળીને ધન્ય કુમાર, તે બ્રાહ્મણને પોતાના પિતાના ગામથી આવ્યો જાણીને ઘેર તેડી લાવ્યો. અને પોતાના માતાપિતાનું સર્વ કુશલ પૂછ્યું. ત્યારે તે બ્રાહ્મણે કહ્યું કે હે ભાઈ ! સહુ ખુશી આનંદમાં છે પણ તમને અને ધરણને રસ્તામાં વાઘ મારવા દોડ્યો, તે વાત ત્યાં ધરણે કહી, તે સાંભળી તમારા માતા પિતા બહુ જ ક્લેશ કરે છે, કે ધરણ તો અહીં આવ્યો પણ ધન્યનું શું થયું હશે ? ત્યારે ધન્યે પૂછ્યું કે બીજું કંઈ ધરણ બોલ્યો ? ત્યારે કહે છે ધરણ તો વાઘના મેળાપ સિવાય બીજું કંઈ પણ બોલ્યો જ નથી ત્યારે ધન્યે કહ્યું કે એ તો ઠીક, પણ મારો લઘુ ભાઈ બીચારો તે ધરણ ખુશીથી ત્યાં પહોંચ્યો છે ? કારણ કે તે વનમાં નિઃસહાય એકાકી મારી પાસેથી ગયો હતો ! ત્યારે બ્રાહ્મણ કહે છે કે તેની કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ, તે તો નીરોગી ખુશીમાં છે. તે સાંભળી ખુશી થયેલા ધન્યે તે બ્રાહ્મણને લાડુ જમાડી ઉત્તમ બે વસ્ત્રો તથા દક્ષિણા પોતાની નામાકિત મુદ્રિકા અને એક પત્ર લખી આપીને કહ્યું કે આ પત્ર મારા પિતાને આપજો એમ કહી તેને રજા આપી હવે તે બ્રાહ્મણ પણ સુનંદનપુરમાં ગયો, અને તેના માતા પિતાની આગળ જઈ તે ધન્યનાં આપેલાં વસ્ત્ર, દક્ષિણા અને નામાકિત મુદ્રિકા તેને દેખાડીને ધન્યનો લખેલો પત્ર હતો, તે આપ્યો, તે પત્ર લીધો પછી તેવી રીતના પોતાના પુત્રના શુભ સમાચાર લાવનારા તે બ્રાહ્મણને સુદત્તશ્રેષ્ઠીએ ઘણો જ સત્કાર કર્યો અને તે ધન્યના લખેલા કાગળમાં પોતાના ભાઈ ધરણના કરેલા કર્મ વિના બીજી લખેલી સર્વ હકીકત વાંચી સહુ કોઈ અત્યંત ખુશી થયાં અને સુદત્તશ્રેષ્ઠીએ વધાર્ધ વગડાવી નગરમાં આનંદ આનંદ કરાવ્યો.

હવે બ્રાહ્મણે આણેલા ધન્યકુમારના સર્વ સમાચાર જાણીને ધરણે વિચારવા માંડ્યું કે અરે ! આધજો કરેલો તે ધન્ય, એવું મોટું નિર્જન વન તે કેમ ઉતર્યો હશે ? અરે વળી એને આવી ઉત્તમ રાજ્ય લક્ષ્મી તથા સ્ત્રી તે ક્યાંથી મળી હશે ? હવે એ રાજ્ય લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયો છે અને મેં તેની આંખો ફેાડી છે તેથી દ્રેષ રાખી માફ કર્મ પણ જલ્દી પ્રતિફલ કરશે, એમ કરતાં જો એ અહીં આવે, તો તો હું તેનો કોઈ પણ ઉપાયે તુરત નાશ જ કરું ? પરંતુ સુખમાં પડેલો તે અહીં આવે જ શા માટે ? હવે એ સર્વ વિચાર છોડી દઈને તેથી હું પોતે જ ત્યાં જઈને એવો કોઈ ઉપાય કરું કે જે ઉપાયથી કરી ત્વરિત તે નાશ પામે ? એમ વિચારીને પોતાના માતા પિતાને કહે છે કે હે માતાપિતા ! મારા ધન્યલાઈને મેં ઘણા દિવસથી દીઠો નથી, તેથી માફ મન તો ત્યાં ને ત્યાં જ વળગી રહ્યું છે, ને મને તે વિના ગમતુ પણ નથી તે માટે હું તો જાઉં છું. એમ કહીને ધરણ ત્યાંથી એકદમ ધન્યકુમાર જે ગામમા રહેલો છે, તે સુલદ્ર નગરમાં આવ્યો. આવીને તુરત ધન્ય પાસે ગયો. ધન્યકુમાર તો તેને જોઈને મનમા અત્યંત હર્ષ પામ્યો. અને ધરણ તો મનમાં ખેદ પામી વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આ ધન્યે કહ્યું હતું કે ધર્મથી જય છે, તે વાત તો આ જોતાં ખરી જ લાગે છે ? વળી પણ પાછો વિચાર કરે છે કે ફિક્કર નહિં. તે ધનવાન તથા રાજ્યલક્ષ્મીવાન થયો, તો પણ શું થયું ? તેને હું કોઈ પણ પ્રકારથી દુખજનનમાં નાંખી દીધા વિના રહીશ નહિં. અને મારો ધારેલો મનોરથ પૂર્ણ કર્યા વિના પણ રહીશ નહીં ? એમ વિચાર કરીને ત્યાં રહ્યો. ધન્યને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું છે, તો પણ સરળપણથી પોતાની સમાન તે ધરણની આસનાવાસના રાખે છે, અને તે રાજ પણ આ ધરણ ધન્યનો લાઈ છે એમ જાણી ધન્યકુમારથી પણ વધારે માન આપે છે. ચાકરો પણ તે બંને રાજ કરતાં તેની સેવાચાકરી વધારે કરે છે, પરંતુ કૃતદ્વીપણથી તથા નિર્સંજનપણથી તે ધરણે શું કર્યું ? કે એક દિવસ તે રાજ પાસે એકાતમાં ગયો, ત્યાં જઈને કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન્ ? તમે તથા તમારું આકરમડલ, તે સર્વ સહસ્રં ચક્ષુવાલા છો. તો પણ તમને આ ધન્યે કેવા છેતરી નાખ્યા છે ? તે સાંભળી રાજ સંસભ્રમ થઈ પૂછવા લાગ્યો કે હે લાઈ ! તું શું બોલ્યો ? ફરીને કહે. ત્યારે પાછું પણ તેણે તેજ વાક્ય કહ્યું. તેથી રાજ બોલ્યો કે કેમ, શું એ ધન્યે અમોને છેતર્યા છે ? ધરણે કહ્યું કે હા. પણ જો માફ નામ પ્રસિદ્ધ ન કરો તો હું જ તમોને સર્વ હકીકત કહી બતાવું. કદાચિત્ જો માફ નામ તમે કહો તો એ દાનવરૂપ ધન્ય મને માર્યા વિના મુકે નહિ. ત્યારે રાજએ કહ્યું કે તમે નિશ્ચિંત રહો. અમો તમારું કોઈ પણ રીતે નામ નહિ લઈએ ? ત્યારે ધરણ બોલ્યો કે હે રાજન્ ! અમારા ગામમા એક ચાડાલ હતો, તે અત્યંત અનાચારી હોવાથી અમારા રાજએ તેને પોતાના દેશથી બહાર કાઢી મુક્યો છે, તેજ આ ધન્ય છે. અને હું પણ અહીં ફરતો ફરતો આવી ચડ્યો અને તેને મલ્યો, ત્યાં તો તેણે જાણ્યું કે અરે આ તો મારા ગામનો છે, તે વહી અહીં ક્યાંથી આવ્યો.

હશે ? હવે જો હું તેને મારા હાથથી છુટો પાડીશ તો મારું ગુપ્ત ચરિત્ર સર્વ કહી દેશે ? એમ બાણીને મને આ બંદીખાનામાં નાંખ્યાની જેમ રોકી રાખ્યો છે અને મારી શરભરા પણ ઘણી જ કરે છે. માટે મહેરબાની કરી મને અહીંથી કોઈ ઉપાયે છોડાવો, કે જેથી હું તેના સ્પર્શસ્પર્શથી થયેલી અશુદ્ધિને મટાડવા માટે તીર્થાટન કરી શુદ્ધ થાઉં ? આ આપને જે મેં ગુહ્યવાત કરી છે, તે આપ સમર્થ છો, માટે કરી છે. હવે રાબા તેની ખોટી કહેલી વાતને સત્ય માની કોધાકાંત થઈ ગયો અને ઘરણુને કહેવા લાગ્યો કે હે ભદ્રીક જન ! આ રીતે જોતાં તો ધન્યકુમાર, દુષ્ટ, ઘૃષ્ટ અને મહા ધૂર્ત દેખાય છે ? ભાઈ ! તું આ વાત હવે કોઈને કહીશ નહીં હો ? કારણ કે જો તે વાત પ્રસિદ્ધ થાય, તો મારી મોટી મૂર્ખાઈ ઠરે, ફરેતી પણ થાય ? કેમ કે તે દુષ્ટ ધન્યને મેં મારી દીકરી આપેલી છે ? જો. આજથી હું પણ હવે એવો પ્રયત્ન કરીશ, કે જેથી તું તારે ગામ સુખે જઈ શકીશ અને તે ધન્યનું મૂલ પણ નિકલે ? તે વચન સાંભળી અતિ ખુશી થયેલો ધરણુ પોતાના સ્થાન પ્રત્યે ગયો.

સધ્યા સમયને વિષે રાબાએ પ્રચ્છન્નપણે તે ગામના ચાંડલોને તેડાવ્યા અને તેઓને કહ્યું કે આ જે ધન્યકુમાર છે, તે પ્રાતઃકાલમાં જ્યારે શૌચ કરવાને પાયખાનામા આવે, ત્યારે તમે ત્યાં પાયખાના ફરતા છાનામાના ઉભા રહીને તેને જસદી તલવારથી મારી નાખજો તેમ કરવાથી હું તમને ઘણા જ ખુશી કરીશ ? તે સાંભળી ચાંડલોએ તે કામ કરવાની હા કહી પછી સવારના પહેરમા ચાંડલોએ આવી તરત તે પાયખાનાને પ્રચ્છન્ન રીતે એટલે પોતે ન દેખાય તેવી રીતે ઘેરી લીધું. સવારમા ધન્યકુમારને પાયખાનામા જઈ નાહીધોઈ સભામાં જવાનો વખત થયો, તેજ વખતમાં અચાનક ધન્યકુમારનું માથું દુઃખવા આવ્યું, ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે હાલ મારાથી રાજસભામા જવાશે નહીં માટે મારાં વસ્ત્ર પહેરાવીને મારા ભાઈ ધરણુને જ રાજસભામાં મોકલું ? એમ વિચાર કરી ધરણુને બોલાવીને કહ્યું કે ભાઈ ! તું મારો વેષ પહેરી, સભામાં જઈ જે આસનપર હું બેસુ છું, ત્યાં જઈ તે આસનપર તું બેસ અને જો ત્યાં તને કોઈ પૂછે, તો કહેજે, જે ધન્યને શિરોવ્યથા થવાથી તે સુતો છે તે સાંભળીને ખુશી થયેલા ધરણુ પોતાના ભાઈ ધન્યના સર્વ વસ્ત્ર પહેર્યા અને પહેરીને જ્યાં રાજસભામાં બેસવા બેઠા, ત્યાં તેને શૌચ જવાની ઈચ્છા થઈ તેથી તે ધન્યકુમારનો વેષ પહેરીને પાયખાનામા ગયો, તેમાં તો તે ચાંડલોએ ધન્યકુમાર જેવા વસ્ત્ર પહેરાવીથી આ ધન્યકુમાર આવ્યો, એમ બાણી તરવારથી તરત તેને ગુપચૂપ મારી જ નાખ્યો, તેણે તરવારના મારના દુઃખથી ઘણા પોકાર પાડ્યા, પણ પાયખાના પાસે થતા પોકારો કોણ સાંભળે ? તેથી કોઈએ સાંભળ્યા જ નહીં અને મરણુ પામ્યો અને થોડીવાર પછી તેની તપાસ કરાવતાં રાબાને તે ધરણુજ પાયખાના પાસે મારી નાખેલો જણાયો ? રાબા પોતાના મનમાં, પોતાનું કહેલું

અવળું થયું જાણી મનમાં ને મનમાં તે દુષ્ટકાર્યનો પશ્ચાત્તાપ કરી કંઈ પણ જોડ્યા વિના બેસી રહ્યો. પછી ધન્યે ત્યાં આવી ઘણું રુદ્ધ કરી તેનું ઔર્ધ્વદેહિક કર્મ કર્યું અને તેના મારનારની તપાસ કરાવી. પરંતુ તે ધરણુને મારવામાં રાજ જ હોવાથી કંઈ પણ મરના નો પત્તો લાગ્યો નહિ, પછી તેના મરણ શોકથી ધન્યકુમારે તો ભોજનનો સાવ ત્યાગ જ કરી દીધો, તે વાત કોઈએ આવી રાજને કહી, કે ધરણુ મરી જવાથી ધન્યકુમાર શોકાક્રાંત થઈ ભોજન પણ કરતો નથી અને તેને ઘણું સમજાવીએ છીએ તો પણ તે સમજતો નથી તે સાલળી રાજએ વિચાર્યું જે અરે આ ધન્યકુમાર તો સરલ, મહાપુરુષ, સુકલોત્પન્ન જ છે, કારણ કે તે ધરણુના મરણ શોકથી અન્ન પણ લેતો નથી માટે આ રીતે જોતા તો સ્પષ્ટ રીતે એમ લાગે છે, કે તે ધરણુ જ દુષ્ટ હતો, અરે ! તે કેવું મને અવળું સવળું સમજાવી ગયો હતો ? હા, ખરી વાત છે તેની મુખમુદ્રા જ ફૂર કર્મ કંનારી દેખાતી હતી ? ‘જે જોદે, તે પડે,’ તે કહેવન પ્રમાણે તે પોતે જ પોતાને પાપે નાશ પાર્યો ? એમ વિચાર કરી રાજ ધન્યકુમારની પાસે આવ્યો, આવીને સંસારની અનિત્યતા વિષે કેટલાક દૃષ્ટાંત દઈ તેને સમજાવ્યો. અને તે ધરણુની કહેલી સર્વ ઉશ્ચેષ્ટા પણ કહી સંભળાવી ભોજન કરવા બેસાડ્યો. ધન્યે, આવોદેષ મારા સગા ભાઈને મારી ઉપર કેમ હશે ? તેવો વિચાર કરતાં થકા કેટલોક કાલ નિર્ગમન કર્યો. હવે એવા સમયમા તેજ ગામના ઉદ્યાનમાં વિજયકેવલી નામે મુનિરાજ સમોસર્યા, તે સાલળી રાજ વિગેરે સર્વ વંદન કરવા ગયા, ત્યાં મુનિરાજે દેશના દીધી, તે સર્વે મનુષ્યોએ સાલળી, પછી અવસર પામીને કેવલી ભગવાનને, ધન્યકુમારે પૂછ્યું કે મહારાજ ! ધરણુ નામે એક મારો નાનો ભાઈ જે હતો, તે મારી ઉપર ઘણું જ દ્વેષ રાખતો હતો, તેનું શું કારણ હશે ? અને તે મરીને ક્યાં ગયો હશે ? એ આપ કૃપા કરીને મને કહો ત્યારે કેવલજ્ઞાની ભગવાન જોડ્યા કે હે ધન્ય ! તું જેમ નામથી ધન્ય છે તેમ અર્થથી પણ ધન્ય જ છો. અર્થાત્ તારું નામ ધન્ય છે, તેવા તારામા ગુણો છે. હે ભાઈ ! તુ સત્યવક્તા તથા જનમાન્ય છે. હવે તારો ભાઈ ધરણુ જે તારાથી વિપરીતકાર્યકારી તથા તારો દ્વેષી હતો, તે પૂર્વજન્મના કારણથી હતો. અને હાલ તે ધરણુ મરીને ક્યાં ગયો હશે ? એ જે પૂછ્યું તે સાલળ હે ધન્ય ! તે ધરણુ પ્રથમ તો અહીં આરાક્ષના હાથથી મરણ પામી આરાક્ષની કન્યાપણે ઉપજ્યો, તે જુવાન થઈ, ત્યારે આરાક્ષને આપી, તેને ત્યાં સર્પ કરડવાથી મરણ પામીને હાલ તે ધોખીને ઘેર પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો છે, તે કન્યા કુરુપ, ખરાબ મુખવાળી, દુર્ગંધ, દુસ્વર, મૂંગી, ખડેરી થયેલી છે. હાલ તે આજ નગરમા વસે છે આ પ્રમાણે કેવલી ભગવાનનાં વચન સાંભળી દેશના સાલળવા બેઠેલી સર્વ સભા એકદમ અમત્કાર પામી ગઈ. અને ધન્યકુમારે તો તે સાલળી વૈરાગ્ય પામી પોતાનો જે પુત્ર હતો, તેને પોતાની રાજગાદી પર બેસાડીને તેજ કેવલી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. કમે કરી તે ધન્યકુમાર દેવલોકમાં ગયો. અને પરંપરાએ તે મોક્ષને પણ પામશે, વક્ષી જે ધરણુકુમાર છે, તે દુઃખ

લોગવતો થકો લવાટ વીમાં જમણ કરશે ? માટે હે ધર્મશીલા શ્રાવિકાઓ ! સત્ય જોલનારને તથા અસત્ય જોલનારને જે ફલ મળે છે, તે ફલ મે ધન્યના અને ધરણના દૃષ્ટાંતથી સવિસ્તર કહ્યું. માટે સત્ય જ જોલવું, પરંતુ પ્રાણુ જાય, ત્યાં પર્યંત અસત્ય તો જોલવું જ નહિં.

આ પ્રમાણે મુનિનો કહેલો ધર્મ માલગી તુરત તે શ્રાવિકાઓએ અલિધ વાક્ય નિવૃત્તિરૂપ મુનિ પાસે વ્રત લીધું ત્યારે શ્રુતસુદર સૂરિ કહે છે, કે મેં 'ચિતવ્યું' જે આ ઉપદેશથી તો ઠીક થયું, આ મુનિએ મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે, તો તે મુનિના પ્રત્યેક અગમાં આગલ મે ચાર ચાર પ્રહાર મારવા ધાર્યા છે, તે વિચાર બંધ રાખી તેના પ્રત્યેક અગમાં ત્રણ ત્રણજ લાકડીના પ્રહારો મારીશ ? આવી રીતે મે બે પ્રહાર તો વર્ણ લીધા વલી પાછો હું શ્રવણોત્સુક તથા નિશ્ચય થઈને સાંભળવા તત્પર થયો, તેવામાં તો પાછા પણ મુનિ, દેશના દેવા લાગ્યા કે હે શ્રાવિકાઓ ! અદત્તવસ્તુ પણ ધર્મજાજનોએ ચકણ કરવી ઉચિત નથી કારણ કે તે અદત્તવસ્તુ ચકણ જે છે, તે વીતરાગે પાપનું મૂલજ કહેલું છે કોઈ પ્રાણી જીવોને મારે ને તે જીવોને જેવું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવું જ દુઃખ જેવું દ્રવ્ય ચોરી લઈએ, તેને ઉત્પન્ન થાય છે. માટે પરહરણનો પણ ત્યાગ જ કરવો. પરદ્રવ્યકરણ કરનારા એટલે ચોરી કરનારા મનુષ્યો આ લોકમાં પણ પ્રત્યક્ષ હાથ, પગ, વગેરે છેદનભેદન શુભિ પરોવાના તથા બંદિખાના વગેરેના દુઃખોને લોગવે છે અને મૃત્યુ પામ્યા પછી પણ પાછા પરલવને વિષે દાસપણાને, દરિદ્રપણાને, પ્રેમ્યપણાને, વાહનપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. ચોરી કરનાર પ્રાણી ઘણા કાલ પર્યંત નરકમાં જ પડે છે અને હે શ્રાવિકાઓ ! જે પરદ્રવ્યપરાડુમુખ પ્રાણી હોય છે, તે આ લોકને વિષે વિશ્વાસાર્પદ થાય છે, આ જન્મમાં સુખ કીર્તિને પામે છે. કોઈ પણ દિવસ ધનની હાનિને પામતા નથી, તેનું ધારેલું કામ પાર પડે છે. અને પરલોકને વિષે પણ તેને સમગ્રસાલ થાય છે, જેણે અદત્ત પરદ્રવ્યચકણ કરવાનું પ્રત્યાખ્યાન લીધું છે, તે જન તો સિદ્ધવ્રતની જેમ સુખી જ થાય છે, અને જે તે ચોરી કરવાનું કામ કરે છે તે કપીક્ષની જેમ દુઃખી થાય છે. આ વચન જ્યારે ગુરુએ કહ્યું ત્યારે હે કુમાર ! મારી સ્ત્રીઓએ તે મુનિરાજને પૂછ્યું કે હે લગવન ! તે સિદ્ધવ્રત અને કપીક્ષ કોણ હતા ? અને તેનું કેમ થયું ? તે અમોને કૃપા કરી સવિસ્તર કહેા. ત્યારે અમૃત સમાન વાણીએ કરી મુનિ વલી પણ કહેવા-લાગ્યા કે હે શ્રાવિકાઓ ! આજ વિજયને વિષે વિશાલ નામે એક નગર છે, તેમાં તુરંત વૈલવવાલ માતૃદત્ત અને વસુદત્ત નામે બે વાણીયા રહેતા હતા, પરસ્પર તે મિત્ર હતા, તેથી તે બન્ને જણ વ્યાપાર પણ સાથે જ કરતા હતા, તેમાં માતૃદત્તે તો સ્થૂલાદત્ત ચકણનું પ્રત્યાખ્યાન લીધેલું હતું, અને વસુદત્ત તો અધર્મી હોવાથી કૂટતોક્ષ અને કૂટમાનથી ધમધોકાર ધધો કરતો હતો, પરંતુ તે વસુદત્તને ધનની વૃદ્ધિ થતી ન હતી

હવે તે બન્ને જણ વ્યાપાર માટે સ્વલ્પમૂલ્યવાલું કરિયાણું લાવીને પુંડપુર નામક એક ગામ હતું ત્યા ગયા. તે ગામમાં વસુતેજ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજાને દ્રવ્યનો

ભંડાર સાચવે એવો કોઈ વિશ્વાસપાત્ર પોતાના ગામમાં ભંડારી મળતો ન હતો, તે માટે ભંડાર સાચવવામાં સાચી દાનત વાળા કોઈ પણ પરદેશી મનુષ્યની પરીક્ષા માટે એક રત્નજડિત કુંડળ, ગામની બહાર રસ્તામાં નાંખી દીધું હતું. અને તે કુંડળ, બહાર ગામનો કોણ છે, અને કોણ નથી લેતો? તે જોવા માટે ઝાડની ઉચે કોઈ ન દેખે તેવી રીતે માણસો રાખ્યા હતા, તેમાં કોઈ પણ જો તેજ ગામનું માણસ રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં રત્નકુંડલ ગ્રહણ કરે છે, તો તેને સુલટો ઝાડની ઉચેથી બહાર આવી હાડલ મારી પાછું મૂકવાનું કહે છે, અને ઠંડ કરાવે છે તેથી તે સુલટોના ભયથી તદ્દામસ્થ માણસો તો રત્ન કુંડલને કોઈ પણ ગ્રહણ કરતા નથી. હવે તેવામાં માતૃદત્ત અને વસુદત્ત એ બન્ને મિત્રો તેજ દસ્તે નીકળ્યા, ત્યાં રસ્તામાં પડેલું રત્નજડિત કુંડલ બન્ને એ દીધું, તેમાં માતૃદત્તે દીધું, પણ મનમાં સમજ્યો કે, તે અદત્ત છે, માટે લેવાયજ નહિ. એમ સમજી એમને એમ ગુપ્તગુપ્ત ચાલ્યો ગયો, અને પછવાડે ચાલ્યો આવતો વસુદત્ત તે રસ્તામાં પડેલા કુંડલને જોઈને એકદમ ખુશી થઈને દોડ્યો. ત્યારે માતૃદત્તે કહ્યું કે ભાઈ! એ કુંડલ નથી પણ વિષ છે, માટે તે તું લઈશ નહિ. ત્યારે તેની દેખતા તો તેણે તે કુંડલ પડતું મૂક્યું. અને પાછા ત્યાંથી ચાલ્યા, ચાલતા ચાલતાં તેને ઊંધ થવા માટે માતૃદત્તે એક દૃષ્ટાંત કહેવા માડ્યો. કે કોઈ એક નગર વિષે દેવ અને યશ નામના બે વૈશ્ય રહેતા હતા, તે પણ આપણી જેમ મિત્ર હતા, અને વ્યાપાર પણ સરખો જ કરતા હતા, તેમાં દેવ નામનો શ્રાવક હતો, તે દેવથી વિપરીત હતો. હવે એક દિવસ તે બન્ને જણ શૌચ માટે ગયા, અને ત્યાંથી જ્યારે પાછા ચાલ્યા, ત્યારે તેને માર્ગમાં પડેલું એક કુંડલ નજરે પડ્યું, તેમાં દેવશ્રાદ્ધે તે કુંડલ જોયું, તો પણ જેમ ન જોયું હોય, તેવીજ રીતે રસ્તે ચાલ્યો ગયો, અને યશ જે હતો, તે, તે કુંડલને લેવા દોડ્યો, ત્યારે દેવશ્રાદ્ધે કહ્યું કે ભાઈ! તે માટે તે લેવાથી અદત્તાદાન થાય અને અદત્તાદાનનું શાસ્ત્રમાં મોટું પાપ લખેલું છે. તેથી તારે તે લેવું યોગ્ય નથી તે સાલગી તે વખત તો તેણે પણ લજ્જાથી લીધું નહિ અને પછી તરત તે દેખે નહીં તેમ બીજે આડે રસ્તે જઈ જ્યાં કુંડલ પડ્યું હતું ત્યાં પાછો આવ્યો, આવીને તેણે તે કુંડલ લઈ લીધું, પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ધન્ય છે દેવશ્રાદ્ધને કે જેણે આ કુંડળને જોયું, પણ નિર્લોભ થઈ લીધું નહિ? પરંતુ ફિક્કર નહિ, તેને પણ હું છોડીશ નહિ, એટલે તેને પણ હું કુંડલનો ભાગીયો કરીશ, તેથી તે પણ મારા પાપનો ભાગીયો થશે? એમ વિચારીને તે કુંડલ દેવથી છાનું રાખ્યું. પછી બન્ને જણ બીજા નગરમાં ગયા, અને તે દેવથી છાનામાના ચોરી લીધેલા કુંડલના દ્રવ્યથી તથા પોતાના દ્રવ્યથી ઘણું જ કરીયાણું બન્ને જણે મળીને લીધું અને પછી પોતાને સ્થાનકે આવ્યા. હવે પોતાના દ્રવ્યથી જેટલું કરિયાણું આવવું ઘટે, તેથી ઘણું જ વધારે આવેલું જોઈને દેવશ્રાદ્ધે પૂછ્યું કે હિ યશ! આપણું દ્રવ્ય તો થોડું હતું અને આ કંઈ ચાણું કેમ ઘણું જ આવ્યું દેખાય છે? ત્યારે તેણે કુંડલના દ્રવ્યથી કરિયાણું લેવાની છાની

વાત ને હતી, તે સ્પષ્ટ રીતે કહી દેખાડી. સાંભળી ત્રાસ પામી દેવશ્રાદ્ધે તેનો હિમાબ્ધ કર્યો અને દ્રવ્યનું જેટલું કરિયાણું લીધું હતું, તે સર્વ તેને આખું અને પોતાના ભાગના દ્રવ્યનું જેટલું કરિયાણું આપ્યું હતું, તે વિભાગ કરી પોતે રાખ્યું. તેમ કરવાથી પોતાના ભાગમાં આવેલું ઘણું જ કરિયાણું જોઈ યશ મનમાં અત્યંત ખુશી થયો અને તેણે ભાડે ર ખેડા કરિયાણા ભરવા ના ઓરડામાં તે સર્વ ભર્યું છે પછી તેજ રાત્રિને વિષે યશે જેમાં કરિયાણું હતું, તે ઘર રાત્રિએ ચોરોએ ફાડીને સર્વ ચોરી લીધું અને જ્યારે સવારનો પ્રકર થયો, ત્યારે ત્યા જઈ જોવે તો ઘર ફાડી સર્વ કરિયાણું ચોરાઈ ગયેલું છે? તે જોઈને અત્યંત ક્લેશ પામી તુરત તે દેવશ્રાદ્ધ પાસે આવ્યો અને રૂઢન કરી કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ! તમારાથી જુદો પડી મેં મરુ કરિયાણું ભાડે રાખેલા એક મોટા ઓરડામાં ભર્યું હતું, તેમાંથી તો રાત્રિએ ચોરોએ આવી સર્વ ચોરી લીધું? અરે! હવે હું તે શું કરું? તે સાંભળી પુણ્યવાન એવો દેવશ્રાદ્ધ બોલ્યો કે હે મિત્ર! અન્યાય કરવાથી તો મોટો અનર્થ જ થાય છે. તે માટેજ સુજાનો કોઈ પણ પ્રકારનો અનર્થ કરતા નથી તમે હજી હાલજ અનર્થ કર્યો, તેનું ફક્ત તમને પ્રત્યક્ષ હમણાંજ મક્કી આવ્યું, તેથી હજી પણ હું કહું છું. કે તમે અદત્તાદાનનું વ્રત ચક્રણ કરો. તે સાંભળી બોધ પામેલા યશે તે વ્રત અંગીકાર કર્યું. હવે ખીજે દિવસે તે ગામમાં દુર દેશથી વેપારી આવ્યા, તેને કેટલીક હાટની વસ્તુઓ વેચાતી આપી, તેથી યશને ખમણો લાભ થયો, ત્યારે તેણે અદત્તાદાનના વ્રતનું પ્રત્યક્ષ પારખું જોઈને સુશ્રાવક પણ સ્વીકાર્યું.

હવે માતૃદત કહે છે, કે હે વસુદત્ત! ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યથીજ જીવનું કલ્યાણ થાય છે. માટે તારે હવે, દષ્ટપરિણામદાયક ચોરીથી લીધેલા દ્રવ્યથી વિરામજ પામવું ઉચિત છે. એવી રીતે વસુદત્તને ઘણો ઉપદેશ કરી તે કામથી નિવૃત્ત થવા કહ્યું, તો પણ તે પાછો માતૃદતથી છાનોમાનો ત્યા જઈને કુડવ લઈ આવ્યો. હવે માતૃદતે એક તો રસ્તામાં પડેલું કુડળ લીધું નહિ અને ખીજુ લેવાને ઇચ્છા કરતા વસુદત્તને ઉદ્દેશ આપી અટકાવ્યો. એમ જાને રીતે તેની નીતિ જોઈ લીધી. અને વસુદત્તે કુડળ લીધું, તે પણ જોયું તેથી રાજસુભટ્ટોએ આવી વસુદત્તને તુરત પકડી લીધો, અને તેના માલનાં ભરેલાં ગામડા કળજે કર્યા, અને પછી માતૃદતને પકડ્યો, તેથી તે તો વિચારમાં પડી કહેવા લાગ્યો કે હે ભાઈયો! મારો શું અપરાધ છે? તે તમે મને પકડો છો? ત્યારે સિપાઈઓ બોલ્યા કે હે માહા સાત્વિક! તું જરા પણ મનમાં ખેદ કરીશ નહિ, તારા નીતિનાં આચરણથી આ ગામનો રાજા અત્યંત સંતુષ્ટ થઈને તને કાંઈક અલભ્ય લાભ આપશે? તે સાંભળી માતૃદત કહે છે, કે મહેરબાની કરી આ મારાં કરિયાણાનાં ગાડા તમે જપત કરો, પરંતુ આ વસુદત્તને તથા વસુદત્તના ગામડાઓને છોડી મૂકો. જો આ મનુષ્યને તમે છોડી દેશો, તો હું જાણીશ કે એજ મારી ઉપર આપના રાજાએ મોટો ઉપકાર કર્યો? અને હે સુભટ્ટો! અમારે આચરણને રાજાના દર્શન કર્યાનું શું

પ્રયોજન છે? કારણ કે અમે રાજરીતમાં તો કંઈ સમજતાજ નથી? તે સાંભળી સુભટો કહે છે કે હે મહાસત્ત્વ! તમારા કહેવાથી લ્યો, આ અમે તેને છોડી મૂક્યો. પણ તમે તો જલદી અમારા રાજની પાસે મહેરબાની કરી પધારો? એમ કહીને માતૃદત્તને રાજની પાસે તેડી લાગ્યા અને કુંડળચક્રણની જે કાંઈ બીના બની હતી, તે સર્વ રાજની પાસે કહી બતાવી. તે સાંભળી વિસ્મય પામેલો રાજ કહેવા લાગ્યો કે હે ભાઈ! તમે તે રસ્તામાં પડેલા કુંડળને લેવામાં જરા પણ મન ન કર્યું તેનું શું કારણ? જો કે, રસ્તામાં પડેલા પદાર્થને તારા વિના બીજો કોણ ન લે? અર્થાત્ સહુ કોઈ લેશે. ત્યારે માતૃદત્ત બોલ્યો કે મહારાજ! મેં મારા ગુરુ પાસે એવું વ્રત લીધું છે, કે કોઈ વસ્તુને તે વસ્તુના સ્વામીના દીધા વિના લેવી નહિ. માટે દીધા વિના કાંઈ પણ હું ગ્રહણ કરતો નથી. તે સાંભળી ખુશી થયેલા રાજએ તેની મોટી આજીવિકા ઠરાવીને પોતાના દ્રવ્યભંડાર સાચવવાની આકરી પર રાખ્યો, તેથી તે સુખી થયો. સર્વ ઠેકાણે માનને પ્રાપ્ત થયો. કાલે કરી-સુસમા ધિથી મરણ પામી, આજપુરને વિષે ચંદ્રાલા નગરીને વિષે ઉત્તમ વણિકના કુળમાં પુરંદર સતીનામે સ્ત્રીથકી પુત્રપણે ઉપન્યો. તેના પિતાએ તેનું સિદ્ધદત્ત એવું નામ પાડ્યું. પછી અનુક્રમે સર્વ કલામા કુશળ થયો. અને વન, ઉપવન, રાજરસ્તા પ્રમુખમાં વિવિધ પ્રકારની કલાઓનાં કુતૂહલોને કરવા લાગ્યો.

હવે વસુદત્ત જે હતો તે કુકર્મથી પોતાની આજીવિકા ચલાવીને થોડા કાળમાં મરણ પામી કર્મના વિચિત્રપણાથી ગ્રાહણના કુલને વિષે કપિલ નામે પુત્ર થઈને અવતર્યો. તે નિર્ધન એવા ગ્રાહણ કુલમાં અવતરવાથી તેના પિતાએ પોતાની પણ હીન કુલવાસાની યાચના કરીને એક કન્યા પરણાવી આપી. તેની સાથે વિષયસુખ ભોગવતાં તેને ઘણું છોકરાં થયા છોકરાં ઘણું થવાથી તથા નિર્ધનપણાથી તે ઘણો જ દુઃખી થવા લાગ્યો. હવે તે કપિલ ગ્રાહણનાં જે માતા પિતા હતા તે કોઈ પણ ઠેકાણેથી ધાન્યાદિ લાવી કપિલનું તથા કપિલના કુટુંબનું પોષણ કરતા હતાં. દેવયોગથી તે પણ મરણ પામ્યા, ત્યારે તો પછી નિરાધાર થવાથી દારિદ્રથી પીડાતા એવા તે કપિલને પોતાની સ્ત્રીએ અત્યંત ધિક્કારી કાઢ્યો. તેથી તે બહાર દેશાવર પ્રત્યે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે નીકળ્યો. પરંતુ પૂર્વજન્મના કુકર્મથી બહુ જ કલેશ પામવા લાગ્યો અને પાપોદયને લીધે કોઈ પણ ઠેકાણેથી તેને કંઈ પણ દ્રવ્ય મળ્યું નહિ તેથી મહાકષ્ટથી દિવસ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. તે કપિલને એક દિવસે ફરતાં ફરતાં કાપડીનો વેષ ધારણ કરનારો કોઈ એક યોગી મળ્યો, તેની સાથે તેણે મિત્રતા કરી અને પોતાના સર્વ દુઃખની વાત પણ કહી આપી તે સાંભળી કાપડીએ કહ્યું કે હે મૂર્ખ! તું વૃથા દ્રવ્યનો પ્રયાસ ન કર. અને એમ કરતા જોતું ધનનો જ અર્થી હો, તો ચંદ્રલા નામે પુરીમાં જલદી જ. ત્યાં આશાપુરી નામની દેવી છે, તે દેવીમાં જેવું નામ છે, તેવા જ ગુણો છે, માટે તે દેવીનું આરાધન કર, જેથી તે દેવી તારી આશા પૂર્ણ કરશે? એ

સાંભળી કપિલ ગ્રાહ્યુ ચંદ્રલા નગરીમાં ગયો, ત્યાં સ્નાનથી પવિત્ર થઈને પુષ્પાદિથી તે દેવીનું અર્ચન કરી સ્તુતિ કરી ધ્યાન ધરી મૌન રાખી, ઉપવાસ કરી કુશનું આસ્તરણ નાંખીને એ દિવસ પર્યંત બેઠો. ત્રીજે દિવસે રાત્રિને વિષે આશાપુરી દેવી બોલી કે હે ગ્રાહ્યુ ! તુ શા માટે તપસ્વી થઈ ક્ષુધા વગેરે દુઃખ સહન કરી મારી પાસે બેઠો છો ? ત્યારે કપિલ બોલ્યો કે હે દેવિ ! મારે તો દ્રવ્ય જોઈએ છીએ, બીજું કંઈ જોઈતું નથી. માટે દ્રવ્ય આપો ? ત્યારે દેવી બોલી કે શુ તુ અહિં કંઈ તારા બાપની ચાપણ મૂકી ગયો છે, તે લેવા આવ્યો છે ? ત્યારે કપિલ કહે કે તમે દેવી છો માટે સર્વ જાણો જ છો. મને શા માટે ક્ષેપિત હોવાનું કરો છો ? હવે તો મને દ્રવ્યપણાને લીધે જીવવાનો પણ કંટાળો આવે છે. આ જીવવા કરતાં તો હું જો તમારી પાસે તમારા બલિદાનરૂપ ઘઈ જાઉં તો ઘણું જ સારું થાય ? આ પ્રકારનાં વચનથી તે કપિલના મનનો દૃઢ નિશ્ચય જાણીને દેવી બોલી કે, આ એક શ્લોકના પદનું લખેલું પુસ્તક હું તને આપું છું તે ગ્રહણ કર અને જે તને પાંચસો રૂપૈયા આપે, તેને આ પુસ્તક તુ આપજે પરંતુ દ્રવ્ય લીધા વિના કોઈને આપીશ નહિ. અને પાંચસોથી વધારે દ્રવ્યની પણ પ્રાર્થના કરીશ નહિ. એમ કહી પુસ્તક આપીને દેવી તો અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં. તદ્દનંતર તે કપિલ, દેવીના આપેલા તે પુસ્તકને સ્પર્શને ત્યાંથી વેચવા માટે ચાલ્યો, તે ગામમાં આવી, આખા ગામમાં ફર્યો, પણ તેનો એક પૈસો પણ કોઈએ આપ્યો નહિ. એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે તે પૂર્વજન્મના મિત્ર સિદ્ધહત્ત પાસે આવ્યો, અને તેને તે પુસ્તક દેખાડ્યું, ત્યારે સિદ્ધહત્તે પૂછ્યું કે મહારાજ ! આ પુસ્તકની શુ કિંમત છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે પાંચસો રૂપૈયા ? તે વખત સિદ્ધહત્તે વિચાર કર્યો. હું એમાં જોઉં તો ખરો, કે એમાં શું લખેલું છે ? પછી તે કપિલના હાથમાંથી પુસ્તક લઈને અંદર જ્યાં જોવે, ત્યાં તો તેમાંથી “પ્રાપ્તઅમર્થ” લખતે મનુષ્ય :” એ, શ્લોકનું એક જ પદ નીકળ્યું, તે પદનો અર્થ એ હતો કે, મનુષ્યને પૂર્વજન્મના યોગથી જેટલું મલવાનું હોય, તેટલું જ મલે છે, વધારે કંઈ પણ મલતું નથી. એવો અર્થ મનમાં વિચારી નિશ્ચય કરીને તે ગ્રાહ્યુને હર્ષથી પાંચસો રૂપૈયા આપ્યા. પછી તે કપિલ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થવાથી હર્ષિત થઈને પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો. જ્યાં રસ્તામાં ચાલ્યો ત્યાં છે, ત્યાં ભિલ્લુ લુટારાઓ મળ્યા, અને તેણે તેને લુટી લીધો અને દ્રવ્ય આપવાની હા ના કહેવાથી ખૂબ માર્યો. પછી ઉદ્ધાસ રહિત તથા નિરાશ જેવો થઈ ગયો હતો તેવો જ પાછો ઘર આવ્યો. હવે સિદ્ધહત્તનો પિતા, સિદ્ધહત્તને પ્રતિદિન, સંધ્યાકાલે પૂછીને ઘર ખર્ચ રોજમેળમાં લખાવે છે, અને મેળની પુરાંત પોતે જ ગણે છે. જે દિવસે સિદ્ધહત્તે પાંચસો રૂપૈયા આપી પુસ્તક લીધું. તે રૂપૈયા ચોપડામાં લખ્યા ન હતા, તેથી પુરાંત ગણતાં તે રૂપૈયા ખૂટી પડ્યા અને મેળ મળ્યો નહિ, ત્યારે સિદ્ધહત્તને પૂછ્યું કે ભાઈ ! આજની પુરાંતમાં પાંચસો રૂપૈયા કેમ ઘટે છે ? ત્યારે તેણે તે પાંચસો રૂપૈયાને ઠેકાણે ગ્રાહ્યુ પાસેથી વેચાતું લીધેલું પુસ્તક ગતાવ્યું અને કહ્યું કે પિતાજી ! આ પુસ્તક

મેં પાંચસો રૂપૈયાનું લીધું છે, પણ તેના રૂપૈયા ચોપડામાં લખ્યા નથી, માટે પુરાતમાં ઘટે છે? તે લખવાના તો હતા ખરા, પણ આપને પૂછીને લખવાના હતા, તેથી મેં લખ્યા નથી. આવું વચન સિદ્ધદત્તનું સાલળતાં જ તેને અત્યંત કોપ ચડ્યો. પછી તુરત સિદ્ધદત્તને ખૂબ મારીને કહ્યું કે અરે દુષ્ટપુત્ર ! આવો નકામો ખોટો વ્યય કરી મારું દ્રવ્ય તું લુટાવી દે છે. તેથી તું તે શું કમાઈને ખાવાનો છે? માટે જા. નીકલ મારા ઘરમાંથી? જેટલા રૂપૈયા પુસ્તકમાં વ્યય તે ગુમાવ્યા છે, તેટલા જ કમાઈને લાવ્યા વિના મારા ઘરમાં આવીશ નહિ. તે સાંભળી સિદ્ધદત્તે ધીરે રહી કહ્યું કે હે પિતાજી ! તમે તો મને પાંચસો જ રૂપૈયા કમાઈને આવવાનું કહો છો, પરંતુ હું તો પાંચ હજાર રૂપૈયા કમાયા સિવાય તમારા ઘરમાં આવનાર નથી? એમ કહી તે વેચાતુ લીધેલું પુસ્તક લઈને પોતાના ખાપના ઘરથી એમને એમ એકદમ નિકલી ગયો. પરંતુ તે વખતે રાત્રિ હોવાથી નગરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા હતા, તેથી તે દરવાજાની પાસે એક જીર્ણ દેવમંદિર હતું, તેમાં જઈ પુસ્તકને હાથમાં રાખી સ્વસ્થપણથી સુઈ રહ્યો. હવે તેવા સમયમાં શું બન્યું? તે કહે છે.

એક કન્યા તે ગામના રાજાની, બીજી કન્યા મંચિવની, ત્રીજી કન્યા નગરશેઠની, અને ચોથી કન્યા ગામના પુરોહિતની એ ચાર કન્યાઓ ત્યાં રહે છે, તેને બાલ્યવસ્થાથી પરસ્પર ઘણો જ સ્નેહ છે. એક દિવસ ચારે જાણીઓ એકઠી થઈને ગાઢસ્નેહથી પરસ્પર કહેવા લાગી કે હે બેનો ! આપણે જન્મથી ભેગી રહીએ છીએ અને એક બીજાનો પરસ્પર વિયોગ સહન કરી શકતી નથી, તો હવે આપણને યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની તૈયારી છે, તે જોખનમાં દૈવીરૂપ વાયુ આપણને જુદી જુદી કરી મૂકશે, તે આપણથી કેમ સહન થશે? ત્યારે તેમાંથી પ્રથમ રાજકન્યા જે હતી તે બોલી કે હે પ્રિયસખીઓ ! જ્યાં સુધી આપણને આપણા પિતાએ જુદા જુદા વરની સાથે વરાવી નથી, તે પહેલા જ આપણે ચારે જાણીઓ પોતાની મેળેજ એક વર શોધીને તે એક જ વર સાથે પરણીએ તો કેવું સારું કે, જેથી આપણને કોઈ દિવસ જુદું જ પડવું પડે નહિ? તે રાજકન્યાની વાત અનુકૂળ લાગવાથી સર્વ કન્યાઓએ સ્વીકાર કરી. હવે તે પછી થોડા દિવસમાં ત્યાં કોઈ દેશાંતરથી ઉત્તમ કુલવાળો, શુદ્ધ આચારવાળો, અને સ્વરૂપવાન એવો કોઈ એક રાજસેવક આવ્યો, તેને તે કન્યાઓએ રાજમાર્ગમાં આદ્યો જાતો ગવાક્ષમાંથી જોયો. અને જોઈને એકદમ માણસ મોકલી તેને તેડાવી લીધો. પછી રાજકન્યાએ પચ્છન્ન રીતે કહ્યું કે તું અમારું ચારે જાણીઓનું છાનુ માનું પાણિયકણ કરીશ? તે સાંભળીને રાજસેવક બોલ્યો જે એ વાત મારાથી બનવાની નથી. ત્યારે રાજકન્યા કહે છે કે જો તું અમોને વરવાનું નહિ કબૂલ કરે, તો હું તને મારા અનુચરો પાસે જીવતો જ મારી ન ખાવીશ. તે સાંભળી તેણે રાજકન્યાનું વચન મરવાના ભયથી તે વખતે તો સ્વીકારી લીધું અને કહ્યું કે જાઓ હું જરૂર તમને ચારે જાણીઓને પરણીશ? પણ હું કયા આવું અને કેમ કરું? તે કહ્યો. ત્યારે પણ રાજકન્યા જ બોલી કે અમારા ગામના દરવાજા પાસે એક જીર્ણ દેવમંદિર છે, તેમાં તમારે

આજની રાત્રે આવીને સુઈ રહેવું, અને અમો ત્યાં ચારે જણીઓ એકેક પ્રહરને આંતરે આવીશું. તેમાં જરાપણ સદેહ રાખશો નહિ. અને તમે આવ્યા વિના રહેશો નહિ? તે વાત રાજસેવકે અંગીકાર કરી, ત્યાંથી રજા લઈ આવ્યો, અને પોતાને સ્થાનકે આવ્યો. અને પછી વિચાર કરવા લાગ્યો કે એ સ્ત્રીઓ સર્વ, રાક્ષસીઓ જેવી જ છે, તો તેના પાસે મારે તે શા માટે જવું? વળી એકને જો પરણવું હોય તો તો બહુ ઠીક જ છે, પરંતુ આ તો ચાર સ્ત્રીઓને પરણવું? વળી ચારને જે પરણે, તે કેવી રીતે સુખી રહે? તેમાં પણ વળી તેના બોલવા પરથી લાગે છે, કે તે તો પિશાચી જેવી બલ કરનારીઓ છે! જ્યારે આપણે પરણ્યા, ત્યાર પછી તો તેને છોડાય જ કેમ? કાને પકડેલી જે વ્યાધી બલવાનનાં જ પ્રાણ લે છે! માટે તેઓની સાથે ન પરણવું તેજ સારું છે અને પરણ્યા પછી તો મારો કોઈ ઉપાય જ નહિ. અહો જુઓ તો ખરા મને એ રાજપુત્રીએ કેવો ઠગ્યો, એવી રીતે ચિંતાથી ચુકત દિવસ પસાર કરી સાંજ પડી ત્યારે પણ વિચારવા લાગ્યો કે એ ક્ષુદ્ર સ્ત્રીઓને પરણીને એક તો મારા નિર્મલ એવા કુસને કલક લગાડવું, અને બીજું આ ગામનો જે રાજા તેની સાથે ગુપ્ત રીતે વિવાહ કરી દ્રોક કરવો! માટે એ કામ કુલવાન પુરુષને કરવું તો ઉચિત જ નથી! એમ વિચારી પ્રહોષના સમયે તે નગરમાંથી બહાર જઈ કોઈક ઠેકાણે રહ્યો.

હવે રાજસુતા વગેરે ચારે એકત્ર થઈને ઠરાવ ઠર્યો કે આપણે અનુક્રમે એકેક જણીએ એકેક પ્રહરને આંતરે રાતમાં આપણા સ કેન કરેલા દેવમંદિરમાં જવું તે ઠરાવ પરસ્પર કબૂલ કરીને પ્રથમ પ્રહરમાં સર્વ વૈવાહિકે ઉપકરણ લઈને રાજકન્યા સખિ સહિત સાંકેતિક દેવ મંદિરમાં પેઠી, અને અદર જઈ જ્યાં જોવે છે ત્યાં તો સિદ્ધદત્ત સુતેલો છે. તેને જોઈને તેણે બોલ્યું કે અહો તે રાજપુરુષ અમ રી પહેલાંજ મારા કહેવા પ્રમાણે આવીને સૂતો છે! તેથી તે માણસ ઘણોજ હુશીયાર લાગે છે, અને તેને પરણવાથી અમો ઘણું સુખી થાશું? એમ વિચાર કરી જ્યાં નિકટ આવી જુવે, ત્યાં તો પુસ્તક હાથમાં લઈને સિદ્ધદત્તને નિદ્રા કરતો દીઠો, ત્યારે રાજકન્યા વિચારવા લાગી કે અહો તે રાજપુરુષ બુદ્ધિમાન તથા સાહસિક પણ લાગે છે, પરંતુ નિદ્રાલુ છે, કારણ કે તે ધમ-ધોધાર નિદ્રાજ કર્યા કરે છે! એમ વિચારી તેની પાસે ગઈ અને કહેવા લાગી કે હે સ્વામીનાથ! નિશ્ચિત થઈને કેમ સૂતા છો? જલદી ઊઠો. જે લગ્નનો અવસર જાય છે, આવા ઉત્સાહના કાર્યમાં નિદ્રા તે કેમ આવે છે? એમ બોલતાં બોલતાં પ્રેમ નિર્ભરપણે તેને ઊઠાડ્યો અને અંધારે ને અંધારે તે રાજકન્યાએ પોતાનો હાથ તેના દક્ષિણ હાથમાં મેલવી આપ્યો અને હાથને વિષે કંઈ પણ બાધી ગાંધર્વ વિવાહ કરી લીધો. પછી નથી બોલ્યો રાજકન્યા વિગેરેનો સ કેત જેણે એવા સિદ્ધદત્તને સાંકેતિક રાજપુરુષ બોલી રાજકન્યા કહેવા લાગી કે વલ્લભ! આપે આપનો બેસવાનો રથ ક્યા છોડ્યો છે? જ્યાં છોડ્યો હોય, ત્યાં જઈ તેને ઘોડા જોડી ને જલદી તૈયાર રાખજો. કારણ કે આપણે

સર્વને તે રથમા બેસી સવારમા એકદમ પલાયન થવું પડશે. માટે તેની તૈયારી રાખો ?
 તે સાંભળીને સિદ્ધદત બોલ્યો કે સર્વ સારુજ થશે. પરંતુ હાલ તો હું નિદ્રામાં છું
 માટે મને તેમાં અંતરાય કરો નહિ. અને સુતા સમય આપો એમ કહી કપટનિદ્રાથી પાછો
 તેમને તેમ સુઈ ગયો. તેવામાં તો રાજકન્યા તે પુરુષને શબ્દ સાંભળી મનમાં શંકા
 તથા ત્રાસ પામી વિચારવા લાગી જે અરે ! અમોએ સંકેત કરી જે પુરુષને આ દેવા-
 લયમાં સુવાનું કહ્યું હતું, તે તો ભાસતો નથી અને આ તો ખીજો કોઈ નવીનજ પુરુષ
 ભાસે છે ? એમ વિચાર કરી દીવાને તેની સામે કયો અને જ્યાં જોવે, ત્યાં તો સારા
 વર્ણવાસા, સુકુમાર અંગયુક્ત, કામદેવના રૂપને પણ છુટી જાય એવા રૂપવાલા, તે
 સિદ્ધદત્તને જોયો. જોઈને જેવામા તેને કાંઈક કહેવા જાય તેવામાં તો તેના મસ્તકની પાસે
 હાથમાં રાખેલા પુસ્તકને જોયું, અને તરત તેમાં લખેલું 'શ્લોકનું' એક પદ વાંચ્યું, તે જેમ કે
 “પ્રાપ્તવ્યમર્થ લભતે મનુષ્ય” એટલે મનુષ્યને દેવ યોગે જેટલું મલવાનું છે, તેટલુંજ મલે છે.
 તે વાંચી રાજકન્યાએ તુરત પોતાની આખમાંથી અજન કાઢી ઘાસની સલીથી કરી તે
 પુસ્તકમાં એક ખીજું પદ લખ્યું કે “દેવોપિ ત લંઘયિતું ન શક્ય” એટલે પ્રારબ્ધથી
 બનેલા કાર્યને દેવ પણ ઉલ્લંઘન કરવાને સમર્થ થતો નથી, તો મનુષ્યની તો શીજ ગતિ ?
 એમ એ શ્લોકમા ખીજું નવું પદ લખી, રાજકન્યા પોતાને ઘેર ચાલી આવી પછી ખીજો
 પ્રકર થયો, તો તે ખીજા પ્રકરને વિષે પૂર્વોક્ત સંકેતપ્રમાણે મત્રીની પુત્રી આવી અને
 પૂર્વોક્ત રાજકન્યાની રીને તેનું પણ બન્યું, તો તેણે પણ તે શ્લોકમાં ત્રીજું પદ નવું
 કરી રાજકન્યાની જેમ પોતાની આખમાંથી અજન કાઢી સલીએ કરી લખ્યું, કે “તસ્માન્ન
 શોચે ન ચ વિસ્મયોમે” એટલે તે દૈવનું કરેલું થાય છે, તે માટે હું કંઈ શોક કરતી
 નથી તથા મનમા વિસ્મય પણ પામતી નથી આ પ્રમાણે ત્રીજું પદ લખીને તે પણ
 પોતાને ઘેર આવી. તે પછી તૃતીય પ્રકરને વિષે શ્રેષ્ઠીની પુત્રી આવી, તેનું પણ પૂર્વોક્ત
 રીતે બન્યું અને તેણે પણ તેજ શ્લોકનું એક નવીન ચતુર્થ પદ બનાવીને લખ્યું જે
 “યદસ્મદ્વીય નહિ તત્પરેવા” એટલે જે આપણું છે, તે કોઈ દિવસ ખીજાનું થઈ શકતું
 નથી એમ લખીને તે પણ પોતાને ઘેર ચાલી ગઈ. પછી ચતુર્થ પ્રકરે પુરોહિતની પુત્રી
 આવી, તેનું પણ ત્રણ કન્યાની જેમ બન્યું, ત્યારે તેણે તો એક નવીન શ્લોકજ બનાવ્યો,
 તે જેમ કે વ્યવસાયં દધત્યન્ય, ફલમન્યેન ભુજયતે ॥ પર્યાપ્ત વ્યવસાયેન, પ્રમાણવિધિરેવ
 ન ॥ અર્થ.—વ્યવસાય કોઈક કરે છે, અને તેનું ફળ કોઈ ખીજેજ ભોગવે છે, પૂર્ણ
 વ્યવસાય કર્યા છતાં પણ જે અમને ફલ મળ્યું, તેમાં અમારું કર્મજ કારણ છે, ખીજું
 કોઈ નથી પછી પ્રસાદના સમયને વિષે તે ચારે કન્યાઓની સખીઓએ વિચાર્યું જે
 આ કન્યાઓના લગ્નની વાત તેમની માતાઓને આપણે કહીયે ? અને તે તેના
 પિતાઓને કહેશે. જો આપણે નહિ કહીશું તો તેમનાં માતા પિતા આપણને અપરાધી
 ગણશે, કે તમો જાણતી હતી તે છતાં અમને કહ્યું કેમ નહિ ? એમ વિચારી ચારે

કન્યાની સખીઓએ તેની પ્રત્યેક માતાઓને રાત્રિમા બનેલા લગ્નની સવ હકીકત કહી સંભળાવી અને તે વાત પાછી કન્યાઓની માતાઓએ પોતપોતાના સ્વામીને કહી દીધી, તે સાભળી ખુશી થઈ રાજાએ પ્રધાનોને તેડાવ્યા અને કહ્યું કે હે બુદ્ધિમાન મંત્રીઓ ! આપણા ગામના દરવાજા પાસે જીર્ણ થયેલું એક દેવમંદિર છે, તેમા પુણ્યશાલી એવો અમારો જામાતા સુતેલો છે, તેને મહોટા આડંબરથી તથા ધામધુમથી તેડી લાવો એવું વચન સાભળી તે મંત્રીઓ ત્યાં જઈને પ્રથમ તો તૂંચના ઘોષે કરી સિદ્ધદત્તને જગાડ્યો પછી ગ્રોહ એવા ગજરાજની ઉપર બેસાડ્યો અને બંદી લોના વૃદ્ધોની જેની સ્તુતિ કરી છે એવા તે સિદ્ધદત્તને રાજાના મંદિરમાં આણ્યો, ત્યાં લોકો તેને જોઈને કહેવા લાગ્યા કે અહો ! આ તો આ ગામના રહેવાસી પુરંદર શેઠનો પુત્ર સિદ્ધદત્ત છે ? તે સાંભળી રાજા અત્યંત હર્ષાયમાન થયો. હવે તે સિદ્ધદત્તનો પિતા પુરંદર જે હતો. તેણે મારીને પોતાને ઘેરથી તે સિદ્ધદત્તને કાઢી મૂક્યો હતો, પરંતુ પોતે પિતા છે તેથી મનમાં દયા આણી તેને મારવાનો પશ્ચાતાપ કરી ગામના દરવાજા બંધ થાય છે, તેથી તે ગામમાજ હશે ? એમ જાણી તે ગામનીજ ગઢી ગઢીયો શોધતો હતો, અને શોધતાં સવાર થઈ પડી પરંતુ તેને તે મળ્યો નહિ, ત્યારે તે નિરાશ થઈ ઘેર આવી જ્યાં નિરાશ બેઠો ત્યાં તો તે સિદ્ધદત્તની સર્વ લગ્ન વગેરેની હકીકતને તથા સિદ્ધદત્ત પરણવા માટે હસ્તીપર બેસીને રાજમંદિરમાં આવ્યો તે સર્વને ગામના માણસોના મુખથી સાભળી પુરંદર શ્રેષ્ઠી હર્ષિત થઈ એકદમ ત્યાં આવ્યો અને જોઈને અત્યંત ખુશી થયો. પછી તે કન્યાના માતા પિતા વગેરેને બળે પડી કે અમારી દીકરીઓએ પણ તેજ પુરુષને વર્યો છે. તેમ જાણી તે પણ સહુ ત્યાં આવ્યા. પછી તે ચારે કન્યાના માતા પિતા, કામસમાન સ્વરૂપવાન એવા પોતાની કન્યાના વર સિદ્ધદત્તને જોઈ અત્યંત ખુશી થયાં, અને કન્યાઓ પણ ખુશી થઈ વિચારવા લાગીઓ કે અહો ! પ્રથમના સાકેતિક રાજપુરુષ કરતાં તો આ વર આપણને હજારગણો સારો મળ્યો ? પછી તે મતિમાન એવા રાજા, તથા મંત્રી પ્રમુખે મોટી ધામ ધુમથી પોતાની કન્યાઓના વિવાહ કર્યા તેમા રાજાએ પાણિગ્રહણને સમયે કન્યા દાનમાં પંચાશી ગામ આપ્યા, તેમ સચિવ, શ્રેઠ્ઠી અને પુરોહિત, તેણે પણ પોત પોતાની કન્યાના પાણિગ્રહણ સમયે શક્તિઅનુસારે હર્ષથી આલરણ તથા ધન વગેરે આપ્યા. સિદ્ધદત્ત, રાજાએ આપેલા ઉત્તમ ધવલગૃહમા નવોઠા એવી ચાર સ્ત્રીઓની સાથે સ્વર્ગમા જેમ દેવ કાલ નિર્ગમન કરે, તેમ કાલ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. એમ કરતા એક દિવસ તે નગરના ઉદ્યાનમાં ગુણશેખરસૂરિ નામે મુનિ-ઘણા શિષ્યો સહિત સમોસર્યા તે સાભળી રાજા પ્રમુખ વાદવા માટે ગયા, ત્યાં સિદ્ધદત્ત પણ ચારે સ્ત્રીઓથી સહિત ગુરુને વાદવા માટે આવ્યો. ગુરુ પણ સહુને યથાયોગ્ય સ્વસ્થાનપર બેઠા જોઈ કરુણારસ યુક્ત દેશના દેવા લાગ્યા. સંસાર તારક દેશમા સાભળી સિદ્ધદત્તે 'પૃથ્વી' કે મહારાજ ! હું 'પૂર્વજન્મે' કેણુ હતો ? ત્યારે ગુરુએ તેનો સર્વ 'પૂર્વ' જન્મ કહ્યો તે સૂરિના મુખથી સાભળી સંસારથી વિરક્ત

થઈ તેજ ગુરુ પાસે દીક્ષા લઈ, ઘણા કાલ પર્યંત મનોહર ચારિત્ર પાળી, સ્વર્ગમાં ગયો અને અનુક્રમે સુકૃતે કરી મોક્ષને પણ પામશે. માટે હે ધર્મકરણી કરનારી શ્રાવિકાઓ ! આ દષ્ટાંતથી અદત્તાદાનના ગુણ અને દોષો તમારા ચિત્તને વિષે તમો જાણી લો. એ પ્રકારનાં સાધુનાં વચન સાંભળીને હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર ! યોધ પામેલી એવી મારી સ્ત્રીઓએ કહ્યું કે હે પ્રભો ! આજથી ચોરીથી કોઈનું દ્રવ્ય અમારે યાવજન્મ લેવું નહિ. વળી લેવું નહિ એટલું જ નહિ, પરંતુ અમારા ઘરમાં પડેલું દ્રવ્ય પણ અમારા પતિની આજ્ઞા વિના છેતરીને લેવું નહિ. હે ગુરો ! આપની સાક્ષીથી ઉત્તમ એવું એ ત્રીજું વ્રત પણ અમોએ અંગીકાર કર્યું. તે સાંભળી અત્યંત ખુશી થઈને મેં ચિંતવ્યું જે આ તો ઘણું સારું થયું, હવે આ સ્ત્રીઓ મને વંચીને કોઈ દિવસ ધનનું હરણુ તો કરશે જ નહિ, તે પણ આ સાધુઓ જ મારી ઉપર ઉપકાર કર્યો, માટે તેના અંગમાં લાકડીના ત્રણ પ્રકાર કરવાનો જે વિચાર કર્યો હતો, તે બંધ રાખી હવે હું તેને બેજ પ્રકાર કરીશ ? એમ જ્યાં વિચાર કરું છું, ત્યાં તો ફરી મુનિએ દેશના દેવા માંડી કે, હે ભદ્રીકસ્ત્રીઓ ! સર્વ વ્રતમાં શિરોમણિ પરમ ઉત્તમોત્તમ, કલ્યાણકારક, મંગલકારિ, શ્રેયસ્કર એવું શીલવ્રત પણ છે, તે કુલવતી સ્ત્રીને વિવાહથી આરંભીને આ વ્રત કહેલું છે. તે જેમ કે :- કુલવતી સ્ત્રીને મનથી પણ પરપુરુષનો અભિલાષ કોઈ પણ વખત કરવો નહિ. તથા સરાગ દષ્ટિથી કોઈ પુરુષની સામું જોવું નહિ. અને એવા શુદ્ધવ્રતને પાલનારી સતીસ્ત્રીને મનુષ્ય તો શું ? પણ વૈરી, જલ, વિષ, વ્યાધ, સર્પ, વૈતાલ, અગ્નિ, તેની પણ વિપત્તિ, કોઈ દિવસ આવતી નથી. અને તે સ્ત્રી સર્વત્ર માનનીય તથા તીવ્ર તેજસ્વી થાય છે, તેની કીર્તિ જગતમાં પ્રસરે છે. તે સતીનું ચંદ્રપર્યંત શુભ યશ પ્રકાશમાન થાય છે, તે સતી સ્ત્રીને સૌભાગ્ય, સુખ, સંપત્તિ, પુત્રપ્રાપ્તિ, ચિત્તનિવૃત્તિ વગેરે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને પરલોકમાં પણ સ્વર્ગ અપવર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. હે શ્રાવિકાઓ ! જે શીલવ્રત પ્રાણી છે, તે પ્રાણી, નાસિકા, હાથ, પગ, તેની ઇંદ્રિયોનું છેદન લેદન વધ, બંધન, ક્ષય, પ્રાપ્ત થાય છે. અને જે કુશીલા સ્ત્રી છે, તે તો પરભવને વિષે કુરુપપણાના, વંધ્યત્વના, ભગંદરરોગથી દુઃખિતપણાના, રડા કુરંડા તથા વંધ્યપણાના જન્મને પામે છે તે શીલનો મહિમા ? કે એક શીલસુંદરી જે હતી તે શીલથી સામ્રાજ્યપણાને પામી, અને તેની પર મોહ પામેલા દુર્લ્લિત એવા કોઈ ચાર પુરુષો હતા, તે દુઃશીલપણાથી મોટા દુઃખમાં આવી પડ્યા. તે સાંભળી તે સ્ત્રીએ મુનિને પૂછ્યું કે હે ભગવન્ ! તે શીલસુંદરી તે કોણ હતી, અને તેને શીલવ્રતથી કેવી રીતે સામ્રાજ્ય સુખ મળ્યું ? તથા તે ચાર દુર્લ્લિત પુરુષો પણ કોણ હતા ? અને તેઓને કેવી રીતે દુઃખ પ્રાપ્ત થયું ? તે કૃપા કરી સવિસ્તાર કહો. ત્યારે મુનિ કહે છે, કે હે શ્રાવિકાઓ ! તે વૃત્તાત કહું તે સાંભળો.

આજ વિજયને વિષે વિજયવર્દ્ધન નામે નગર હતું, તેમાં કોઈ વસુપાલ નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેની સુમાલા નામે સ્ત્રી હતી, તેને એક સુંદર આકાશવાસી તથા જિનાગમમાં

પ્રવીણ એવી સુંદરી નામે કન્યા હતી, તે સર્વ ક્ષામાં કુશલ તથા ધર્મકાર્યમાં અગ્રેસર હતી. હવે તે કન્યા અનુક્રમે યૌવન વયને પામી, તેથી શ્રાવકના સર્વ ગુણોથી પરિપૂર્ણ એવા સુભદ્ર નામે શ્રાવકની સાથે પરણાવી. તેથી જે મધ્યસ્થ લોકો હતા, તે તો તે વિવાહને વખાણવા લાગ્યા, અને તે કન્યાના જે અર્થો હતા, તે શોક કરવા લાગ્યા.

એજ અવસરને વિષે તેજ નગરમાં બ્રાહ્મણના કોઈ બે પુત્રો અને બે કોઈ વાણિયાના પુત્રો રહેતા હતા. તે ચારે જણ સમાનચિત્ત, સમાન વય અને સમાનગુણવાલા મિત્ર હતા. તેઓ તે શિલસુદરીના ગુણ તથા રૂપ સાંભળી તેનો સગમ કરવામાં અત્યંત ઉત્સુક થયા, તેથી તે ચારે જણા અદ્ભુત એવા શ્રૃંગાર પહેર્યા અને જ્યાં તે શીલસુંદરી ગવાક્ષમાં નિત્ય બેસે છે, તેની નીચે રાજરસ્તામાં તેને ચોક કરવાને માટે અનેક કુચેષ્ટાઓ કરવા લાગ્યા. તે ચારે જણની ચેષ્ટા જોઈને શીલસુંદરીએ મનમાં વિચાર્યું જે ધિષ્ઠાર છે, ધિષ્ઠાર છે, આવા અજ્ઞ જનના વિલાસને ! અને ધિષ્ઠાર છે, આવી અસાર સંસારની વામનાને ! અને ધિષ્ઠાર છે, આવી કામચેષ્ટાઓને ! કે જે કામચેષ્ટાથી જીવ સન્માર્ગથી ભૂલે છે અને વળી નીચ આચારને અંગીકાર કરવો પડે છે. એમ વિચારી શીલસુંદરીએ તે ચારે દુર્લક્ષિત પુરુષોને આખના કટાક્ષ માત્રથી પણ આશ્વાસન કર્યા નહિ. પછી તે પુરુષોએ ઘણા દ્રવ્યનો વ્યય કરી કોઈ એક પરિત્રાજિકાનો મેલાપ કર્યો, અને તે પરિત્રાજિકાને પોતાની અભિલષિત વાતની સૂચના કરી. એટલે તેને કહ્યું કે તમારે એવું કાર્ય કરવું કે તે જેથી શીલસુંદરી અમને સુરતસુખ આપે ? પછી દુષ્ટ એવી તે પરિત્રાજિકા તેના કહેવા પ્રમાણે શીલસુંદરીને સમજાવવા માટે ત્યાં ગઈ, ત્યાં તો તે પરિત્રાજિકાની સુખસુદ્રાથી તથા તેના ગમનથી જ સુશીલાએ મનમાં બાધ્યું કે આ પરિત્રાજિકાનો વેષ લઈ જગતમાં સુશીલ જનોને ફસાવનારી કુટ્ટિની છે અને તે ચાર દુર્લક્ષિત પુરુષોની મોકલેલી છે. એમ બચ્ચી પોતાને ઘેર આવેલી પરિત્રાજિકાને શીલસુંદરીએ નમન માત્ર પણ કહ્યું નહિ, સ્તુતિ પણ કરી નહિ. તો પણ તે તેની સન્મુખ આવીને પોતાનું કાર્ય સાધવા માટે માન વિતાની થઈને બેઠી અને કહેવા લાગી કે હે વત્સે ! દયાધર્મ તો સર્વે જીવને સંમત જ છે, તેમાં પણ શ્રાવકને તો તે સર્વ જીવની પર દયા રાખવાથી વિશેષપણે સમ્મત છે ? માટે તે દુષ્ટીઓના પ્રાણનું તું રક્ષણ કર. તે સાંભળી શીલસુંદરી બોલી કે હે સખિ ! આ તું જે બોલે છે, તે કરવાનું મહાપાપ છે, અને તે કુલીન સ્ત્રીને તો સર્વથા કરવા યોગ્ય જ નથી. માટે તે વાત કરતાં તને લાગ નથી આવતી ? વળી હે સખિ ! જેણે વ્રત અંગીકાર કર્યા છે, એવી તું સખી પરિત્રાજિકાને તો એવું પાપ વચન બોલવાનું પણ મહાપાપ છે આ પ્રકારના ન્યાયયુક્ત વચન સાંભળીને પરિત્રાજિકાએ મનમાં ધાર્યું જે આ સ્ત્રી તો નિષ્ચે સાચી જ સંતી છે ? પછી ત્યાંથી ગુપચૂપ ઉઠીને પોતાના સ્થાનક પ્રત્યે આવી અને તે ચાર પુરુષો પાસે જઈ કહેવા લાગી કે હે પુરુષો ! જો તમે સુખે જીવવાની ઇચ્છા કરતા હો, તો તે સ્ત્રીના સંગમ રૂપ દુરાચકને છોડી દો. કારણ કે તમારા કાર્ય માટે મેં ત્યાં જઈને કપટથી ઘણાં

વાક્ય કહ્યાં, પણ તે દુષ્ટાએ પોતાનો દુરાચાર જરા પણ છોડ્યો નહિ. અને સામે મને ઉપદેશ દેવા લાગી? એવાં વચન તેના સાંભળી જે કાંઈ ઠરાવેલું દ્રવ્ય હતું, તે પરિત્રાન્નિકાને આપીને વિસર્જન કરી. પાછા વળી તે ચારે જણુ વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે તો આપણે, તે રાંડને કોઈ વાતે છોડવીજ નહિ, માટે કોઈ મંત્રસિદ્ધને મક્કીને મંત્રવિદ્યાથી તેને તેડાવી તેની સાથે રતિસુખ લેવું? એમ વિચારી કોઈ એક મંત્રસિદ્ધ પુરુષને મળ્યા અને તે મંત્રસિદ્ધને પોતાનું સર્વ મનીષિત કહી બતાવ્યું, ત્યારે તે મંત્રસિદ્ધ ચારે જણુને તેમનું ધારેલું કામ પાર પાડવા માટે કાલી ઔદશને દિવસે રાત્રિને વિષે એક નિર્જન વનમાં આવવાનું કહ્યું અને તે ત્યાં આવ્યો. પછી મંત્રસિદ્ધ પુરુષ, ભૂમિને પવિત્ર કરી તેને વિષે મંડળ લખી તેનું પૂજન કરી, તે મંડળની વચ્ચે ખેસી વિધિપૂર્વક દેવીનો મંત્ર આરાધવા લાગ્યો. એ મંત્રના આરાધનથી મંત્રદેવીને પ્રસન્ન કરી. ત્યાં તો પ્રસન્ન થયેલી તે દેવી સન્મુખ આવી ઉભી રહી, ત્યારે તે દેવીને સિદ્ધપુરુષે કહ્યું કે હે દેવિ! શીલસુદરી નામે એક અતિસ્વરૂપવાનુ સ્ત્રી છે, તેને તમો જઈને જલદી લાવો. તે સાંભળી અચિંત્ય મહિમાવાલા મંત્રના પ્રભાવથી વશીભૂત થયેલી દેવી, આકાશમાર્ગે ગઈ. જ્યાં એકલી બ્રહ્મચારિણી પૌષધયુક્ત તે શીલસુદરી ઘરમાં સૂતી હતી, ત્યાં આવી તેને એકદમ ત્યાંથી ઉપાડીને આકાશમાર્ગે સિદ્ધપુરુષ પાસે આણી મૂકી હવે ત્યાં તેને આણી તો ખરી, પણ શીલસુદરીના તેજને સહન ન કરી શકવાથી દેવી કહેવા લાગી કે અરે પાપી! તે આવા નિંદ્ય કર્મમાં મને ક્યાં નાખી? જા હું તારું ધારેલું કામ કરીશ નહીં. એમ કહીને ક્રોધાયમાન થઈ મંત્રાધિષ્ઠાયિકા દેવી પોતાને સ્થાનકે ગઈ. પછી સિદ્ધપુરુષે તુરત તે ચારે જણુને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે અરે દુર્ક્ષિજાત પુરુષો! તમો અહીં આવો, અને જે સ્ત્રી તમારા મનોમંદિરમાં નિવાસ કરી બેઠેલી હતી તે આ પ્રત્યક્ષ આવી છે, તે એજ છે કે બીજી? તે સાંભળી સર્વ ત્યાં આવ્યા, અને તેને જોઈ કે તુરત અત્યંતાત્યંત પ્રસન્ન થઈ કહેવા લાગ્યા કે હા! ! ! અમારા મનને હરણુ કરી હસ્તગત થતી ન હતી તે આજ છે? પછી મંત્રસિદ્ધપુરુષે કહ્યું કે હવે તમને જેમ રૂચે તેમ કરો. તે સાંભળી ચારે જણુ સંકેત કર્યો કે જે પ્રથમ દોડી, તે સ્ત્રીનો સ્પર્શ કરે, તે પુરુષ તેની સાથે પ્રથમ રતિસુખ લોગવે એમ સંકેત કરી ઉદ્યમ યુક્ત થઈને સર્વે દોડ્યા અને જ્યાં તે શીલસુદરીની નજીક આવે છે, તેવામાં તો તે ચારે જણુને એકદમ દેવીએ કાળની જેમ વિચેતન કરી મૂક્યા, કે જેથી તે ચાલી, હાલી અને બોલી પણ ન શકે? જેમ ચિત્રામણમાં આલેખી લીધા હોય, તેવા થઈ ગયા તેને જોઈને સિદ્ધપુરુષ તો થર થર કંપાયમાન થયો થકો શીલસુદરીના ચરણુને વિષે પડ્યો, અને પ્રણામ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવતિ! હે પરમયોગિનિ! તમારું આ પ્રકરણું અચિંત્ય માહાત્મ્ય મેં પૂર્વે જાણ્યું ન હતું, તેથી આવો મેં દુષ્ટ વ્યવસાય કર્યો? હવે પગે લાગી કહું છું કે એક મારો કરેલો આ અપરાધ ક્ષમા કરજો અને આજદિવસ પછી કોઈ દિવસ હું આનું કામ કરીશ નહિ તમારા ચરણમાં પડેલા દીન કંગાલ એવા

મને અભય દાન આપો. એમ પગમાં પડી કાલાવાલા કરે છે, તેવામાં તો પ્રભાત થઈ ગયું. તો પણ શીલસુદરીએ તે સિદ્ધપુરુષને કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ અને તે સર્વ વાત આખા નગરમાં પ્રસરી તે સાંભળી તે ગામનો શુર રાજા, તથા ખીજા માણસો વિસ્મય પામી તે કૌતુક જોવાને ત્યાં આવ્યા, અને ત્યાં આવ્યા, અને ત્યાં આવી જ્યાં જોવે, ત્યાં તો ચારે જણને જડીભૂત થયેલા દીકા. રાજાએ તે સર્વને જોઈ પ્રધાન પાસે પૂછાવ્યું, કે તમે પૂછો કે એ ચારે જણ કોણ છે? આ સર્વ વૃત્તાંત કેવા કારણથી બન્યું છે? ત્યારે મંત્રીએ પૂછ્યું કે હે હુરાચારિઓ! આ તમોને શું થઈ ગયું છે, તે જોલતા પણ નથી? તે દેવીએ જડીભૂત કરેલા હોવાથી કાંઈ જોલીજ શક્યા નહિ ત્યારે ત્યાં જોઠેલી શીલસુદરીને પૂછ્યું કે હે જન! આ પુરુષો, આમ કેમ થઈ ગયા છે? અને તમે કોણ છે? ત્યારે તે શીલસુદરી લગભગ પામી નીચું મુખ કરી કહે છે, કે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી? તેવામાં તો તે સિદ્ધપુરુષ જોલ્યો કે મારો શુનો જો આપ માફ કરો, તો હું કહું તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે જા તારો ગમે તેવો શુનો હશે, તો પણ અમો માફ કરીશું, ત્યારે બનેલી સર્વ વાત યથાસ્થિત તેણે કહી, કે તરત દેવીએ તેને છોડી મૂક્યા. છૂટા થયેલા એવા તે ચાર જણાએ પણ તેવીજ રીતે સર્વ વાત કહી તે સાંભળી અત્યંત કોપાયમાન થયેલા રાજાએ કહ્યું કે તમારે મારા ગામમાં રહેવું નહીં અને કોઈ ઠેકાણે જઈને પણ આવું કામ કરવું નહિ. એમ તેને કહી સીપાઈઓને સ્વાધીન કરી દીધા, અને વહી પણ કહ્યું કે હે પાપિષ્ઠો! આ મારા ગામમાં હું રાખું તો તમે મારી પણ સ્ત્રીઓનું હરણ કરો કે? પછી તે સર્વનો ધારા પ્રમાણે દંડ લઈ તિરસ્કારી પોતાના દેશથકી બહાર કઢાવી મૂક્યા પછી પુરજનની સાથે શુર રાજા તે શીલસુદરીને પગે લાગ્યો. શીલસુદરીનો પિતા વસુપાલ શ્રેષ્ઠી પણ ત્યાં આવ્યો, ત્યારે શીલસુદરીએ તેના પિતાને નમસ્કાર કરે છે, જેની પુત્રી તે શ્રેષ્ઠીની પ્રશંસા કરીને કહ્યું. કે હે શ્રેષ્ઠિન્! તમોને ધન્ય છે કે આપને ધન્ય છે, જે આપના રાજ્યછાયાની અવનીનાં આવી સતીઓ વસે છે? પછી પ્રસન્ન થયેલા શુરરાજાએ તે શીલસુદરીના પિતાને તથા તેના પતિને પોતાના રાજવેશમાંથી મુક્ત કર્યા, તે શીલસુદરીને સર્વ ધૃંગાર, તથા મોટા મૂલ્યવાળા વસ્ત્રો આપ્યાં, પછી મોટા આડબરથી તેનો ગામમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને તે દિવસથી આ પૃથ્વીને વિષે તે શીલસુદરી નામે પ્રસિદ્ધપણુને પામી શીલે કરી ઉજાવલ એવી તે શીલસુદરી શીલમાકુલ્યથી સ્વર્ગ પ્રત્યે ગઈ, અને અનુક્રમે મોક્ષને પણ પામશે. જેનું દ્રવ્ય રાજાએ લૂંટી લીધું છે એવા તે હર્લસિત પુરુષો ઘણા દિવસ પર્યંત બદીખાનું લોગવી મરણ પામી પ્રથમ નરકમાં જશે પછી પણ ઘણા કાલ પર્યંત દુર્ગતિમાં ભસ્મ જ કરશે. માટે હે આલિંગ્યો! આ પ્રકારે શીલના અને અશીલના ગુણદોષો તમોને મેં કહ્યા. આવી રીતે મુનિના મુખથી ઉપદેશ સાંભળ્યો. સર્વ સ્ત્રીઓએ તુરત પરપુરુષના સંગ કરવાનો નિયમ ત્રકણ કર્યો. હવે મુનિ કહે છે, કે હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર! તે જોઈ મેં મારા સનમા ચિંતવ્યું જે આ તો ઠીક થયું, કારણ કે હવે આ સ્ત્રીઓ પરપુરુષનું ગમન કોઈ દિવસ

કરશે જ નહીં ? એમ બાણી મારા મનમાં આ સ્ત્રીઓ વ્યભિચાર કરશે ! તેવો ચિંતાગ્રિ જે હોતો તે ઉપશાત થઈ ગયો અને તેથી મારા મનમાં પરમ નિવૃત્ત થઈ ગઈ. ત્યારે એ ચિંતાબુદ્ધિ જે મુનિઓ તો મારો ઘણો ઉપકાર કર્યો, જે મારી સ્ત્રીઓને વ્યભિચાર કર્મનું પણ મત ગ્રહણ કરાવ્યું હોય એ મેં ધાર્યું કે પ્રથમ જે મેં તેમને જે પ્રકાર લાકડીના કરવા ધાર્યા છે, તે બંધ રાખી હોય હું એક જ પ્રકાર કરીશ ! એમ જ્યાં હું વિચાર કરું છું, ત્યાં તો પાછા નિર્મલ મનવાલા મુનિ બોલવા લાગ્યા કે, હે નિર્મલ શીલવતી શ્રાવિકાઓ ! મારા વચનથી તમો પરિગ્રહનો પરિમાણનું પણ મત ગ્રહણ કરો. કારણ કે તે મત કરનારા પ્રાણીને હું ખનું પણ પરિમાણ થાય છે. તે જેમ કે : જેને એક સ્ત્રી હોય, તેને સ્વદેવ ચિંતા હોય છે, તેથી જેમ વધારે વધારે હોય, તેમ ચિંતા પણ વધારે વધારે જ થતી જાય છે, તેમજ વળી હાથી, તુરગ, દ્રવ્ય, રથ, ગૃહ, હાટ, શય્યા, અશનાદિઠને પણ વધારે વધારે રાખવાથી વધારે વધારે ચિંતા થાય છે, તે જેમ કે એક રાખવાથી એક ગુણી અને જે રાખવાથી દિગુણી, એમ અનુક્રમે જેટલીગુણી વસ્તુ તેટલીગુણી ચિંતા થાય છે. જેમ જેમ પરિગ્રહનો વિસ્તાર રાખે, તેમ તેમ મોટું હું જ હોય. પરંતુ સુખ ન હોય. જો પરિગ્રહની આશા હોય તો જીવ હિંસાનો પ્રમંગ સ્વતઃજ આવે, અને જ્યારે જીવ હિંસા થાય, ત્યારે તો સહસ્રાવધિ હું ખની પ્રાપ્તિ થાય છે, માટે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય, પરિગ્રહ તો સ્વદેવજ રાખે. માટે પાપભરથી ભય પામતા જે પ્રાણીઓ હોય તેણે પરિગ્રહપરિમાણ મતને ધારણ કરવું. અને હે સ્ત્રીઓ ! જે પરિગ્રહપરિમાણ કરનારા પ્રાણી છે, તે ગુણાકરની પેઠે સુખી થાય છે, અને જે તે મતનો ત્યાગ કરે છે, તે ગુણધરની જેમ દુઃખી થાય છે. તે સાંભળી, હે કુમાર ! મારી સ્ત્રીઓએ પૂછ્યું કે મહારાજ ! એ ગુણાકર કોણ હોતો, અને તે કેવી રીતે પરિગ્રહ પરિમાણ મત પાળી સુખી થયો ? તથા એ ગુણધર વશિક પણ કોણ હોતો, જે તે મતનો ત્યાગ કરી દુઃખી થયો ? એ સર્વ કૃપા કરી સવિસ્તર કહો. તે સાંભળી મુનિ કહેવા લાગ્યા કે હે ધર્મરસાસ્વાદ કરનારી સ્ત્રીઓ ! તમો સાવધાન થઈને સાંભળો.

આજ વિજયને વિષે જયસ્થલ નામે નગર હતું તેમાં વિષ્ણુ, અને સુવિષ્ણુ નામના જે વૈશ્ય હતા, તે બન્ને ભાઈઓ હતા, તેમાં જે વિષ્ણુ હતો, તે દ્રવ્ય સંચય કરવામાજ તત્પર હતો, તેથી તે વ્યવહારમાં કોઈનું દેવું લેવું, કોઈનો ઉપકાર, મિત્રવર્ગ માટે દ્રવ્ય ખરચીને કાઈ માન, સન્નિધન પર અનુકંપા, દુઃખીયા જીવનો ઉપકાર, ધાર્મિકોને કોઈ દિવસ ભોજન, પોતે સારું અનાજ, અગ્નિભોજ, તે કાઈ પણ કરે નહિ વલીયાચક લોકોને તો ઘરમાં પણ પેસવા દે નહિ અને ધન મેળવવાને માટે અહોરાત્ર તે કલેશ કર્યા કરે. તેના માગવાવાલા તેને ઘેર ઉઘગણી કરવા નિત્ય આવે, પણ જ્યારે તેનું લેણું ન મળે, ત્યારે તે લોકો તેની અત્યંત ગર્હના કરે. વળી તેના સગાવહાલાં આવી તેની અપકીર્તિ જોઈને શોક કરે છે અને ધનાઢ્યજનો તેનો ધિક્કાર કરે છે, રાક્ષા

પુરુષો તેને જોઈને હસીને કહે છે કે અરે! આ કેવો કઠરી માણસ છે, કે તે છતે જૈસે પોતાનો સર્વ સમય, મહા દુઃખમાં જ ગુજરે છે?

હવે ખીજે તેનો લાઈ સુવિષ્ટુ નામે જે છે, તે મહાસંતોષી, સત્પાત્રને દાન દેવામાં રુચિવાલો, સદાચારી, પ્રિયવાણી બોલનારો, વિવેકવાન સન્નતનો સંગ કરનારો છે. અને પ્રતિદિવસ અર્થાના પણ મનોરથને પૂરે છે. એક દિવસ તે સુવિષ્ટુને ઘેર કોઈ એક મહાત્મા સાધુ આવ્યા, તેને તેણે મિષ્ટાન્ને કરી પડિલાભ્યા, તેથી તેણે લોગાઢ્ય એવું મનુષ્યાયુ બાંધ્યું હવે તે સાધુને સુવિષ્ટુએ મિષ્ટાન્ન પડિલાભ્યુ તે જોઈને ત્યાં બેઠેલો તેનો લાઈ જે વિષ્ટુ હતો, તે હામીને કહેવા લાગ્યો કે અરે! આવા સાધુ થઈને જે ફરે છે, તે તો વ્યવસાય કરવામાં અતિ આલસુજ હોય છે તેથી તે કોઈનું કામ કાજ કંઈ કરતાજ નથી, તેમ મજૂરી પણ કરતા નહિ, અને હરામનું ખાવામાંજ તત્પર રહે છે આવા સાધુના વેશરૂપ દંભ કરીને પારકા ઘરમાંથી જે ધુતી જાય છે તેવા દંભી જનોને તે આપે શું થાય? પણ જગતમાં લોલાજનો તો કાંઈ સમજતાજ નથી આ પ્રમાણે અદ્વૈત અને અજ્ઞાની એવા વિષ્ટુએ તેજ વખતે આવાં કટુ વાક્ય કહીને નિકાચિત નીચગોત્ર અતરાય કર્મ બાંધ્યું. હવે એક દિવસ તે વિષ્ટુને ધન માટે ખાણ બોદનારા લોલી માણસો મળ્યા, તેણે તેને લોલીયો બાણીને છાનામાના એકાંતમાં લઈ જઈને કહ્યું કે હે વિષ્ટુ! અહિં એક પર્વત છે, તેની નીચે ઘણું ધન છે, પરંતુ અમારી પાસે તેની કાંઈ પણ પૂજા વગેરે કરવાની સામગ્રી નથી, તેથી તમને સામગ્રીવારા તથા હાથા બાણીને અમે તમારી પાસે આવ્યા છીએ તે સાંભળી વિષ્ટુ અત્યંત ખુશી થઈ ખડ ખડ હસીને કહેવા લાગ્યો જે અરે! એમા તે શું છે? હું તમોને સર્વે ધન સપાદન કરી આપું? તે ધન કાઢવાને માટે સર્વ પૂજા સામગ્રી મારી પાસે તૈયારજ છે તે સાંભળી તે લોકો કહેવા લાગ્યા, કે જો તે દ્રવ્ય તમે કાઢી આપો, તો તમોને અમે તે દ્રવ્યનો અર્ધો ભાગ આપશું? પણ બુદ્ધો આ ગુહ્ય વાત છે માટે કોઈને કહેશે નહિ. એમ નિશ્ચય કરી ઉત્તમ તિથિ, લગ્ન જોઈ પૂજાદિક સામગ્રી તૈયાર કરી પોતાના કુટુંબને છાની રીતે સર્વ વાત કહી વિષ્ટુ તે લોકોની સાથે રાત્રિમાં જેની નીચે ધન છે તે પર્વત પાસે આવ્યો, ત્યાં પર્વત નીચે ખાખરાતું એક ઝાડ હતું, તેની શાખા હેઠળ પગ મૂકતાં તે લોકોનો પગ ઉલો ઉતરી ગયો, તેને જોઈને વિષ્ટુએ કહ્યું કે હે લાઈઓ! શાસ્ત્રનું એવું વાક્ય છે, કે “ધ્રુવ બિંદુપલાશયોઃ” એટલે ખીલીના તથા પલાશના ઝાડની નીચે નિશ્ચયથી ધન હોય છે. માટે તમોને દ્રવ્ય મળ્યું કે નહિ? ત્યારે તે બોલ્યા કે હા ધન મળ્યું હોય, એમ લાગે છે ખરું, પણ ઉપરનું ઢાકણું ઘણું કઠિન છે? તે સાંભળી વિષ્ટુ બોલ્યો કે ત્યાં તમે જઈ બોદવા માટે, કારણ કે દ્રવ્ય તો ત્યાજ છે. પછી બોલી જાયું તો ત્યાંથી પ્રથમ રક્ત રત્નો નીકળ્યા, ત્યારે વિષ્ટુને કહ્યું કે અહીંથી રત્નો નીકળ્યાં, પછી તેની વિષ્ટુએ બલિ પૂજા કરી પછી તેમાંથી ધન સર્વ બહાર કાઢી લાવી વિષ્ટુની સાંનિધ્યમાં

મૂંઝાયું. પછી સર્વે જણાએ વિષ્ણુને કહેવા લાગ્યા કે તમે જલદી ગામમાં જાઓ અને આ સર્વ ધન લઈ જવા માટે એક ગાડી લઈ આવો. તે સાંભળી ખુશી થઈને વિષ્ણુ કહે છે, કે હીક તમે એસો. આ ઘડીએજ હું ગાડી લઈને આવું છું. તમે અહીંથી ક્યાંકિં પણ જાશો નહિ. એમ કહીને જેવામાં તે પોતાને ઘેર આવ્યો, તેવામાં તે ખાડો ખોદનારા પુરુષો પરસ્પર વિચાર કરવા લાગ્યા કે તે વિષ્ણુ હજી જ્યાં ગયો છે ત્યાંજ આપણે અહીંથી પસાયન થઈએ? એમ વિચારી તે સર્વ દ્રવ્ય લઈને ત્યાંથી સહુ ભાગી ગયા. હવે વિષ્ણુ પણ એકદમ ગાડી લઈને તે પર્વત નીચે આવ્યો અને આવીને જ્યાં જુવે છે ત્યાં તો દ્રવ્ય પણ ન મળે, અને તેના ખોદનારા પણ ન મળે? તેથી તેને એકદમ મૂંઝાઈ ખાઈને તે ભૂમિપર પડ્યો નિરાશ થઈ સવારે પોતાને ઘેર આવ્યો. હવે તે વિષ્ણુ રાત્રિએ ગયો અને પાછો સવારે આવ્યો, તે જોઈને પડોશમાં રહેલા કોઈ આડિયા માણસે જાણ્યું જે આજ રાત્રે તે ક્યાં ગયો હશે? જરૂર તેની તપાસ કરાવો. કારણ કે તે અનર્થકારી છે? અને તપાસ કરતાં પણ માલમ પડ્યું જે તે ધન મેળવવા માટે એક પર્વત નીચે ગયો હતો, પછી તેણે ત્યાં જઈને જ્યાં જોયું ત્યાં તો ખોદેલો ખાડો જોયો. પછી તે આડિયે પોતે જોયેલી સર્વ વિગત ત્યાંના રાજાને કહી. ત્યારે રાજાએ તુરત ખોલાવીને તેને પૂછ્યું કે હે વિષ્ણુ! એ પર્વતની નીચે તે ખાડો કેમ ખોદ્યો? ત્યારે ભય પામીને જેવી વાત બની હતી તેવી સર્વ કહી દેખાડી. પછી રાજાએ ન્યાયકર્તાઓને પૂછ્યું કે આને શું શિક્ષા કરવી? ત્યારે ન્યાય કર્તાના કહેવા પ્રમાણે તેનાં ઘરખાર, ધન, સર્વ લૂંટી લીધાં અને તેને નગરથી બહાર કાઢી મૂક્યો. પછી એકદમ દ્રવ્યનો નાશ થવાથી તેને ઉન્માદ રોગ થયો, તેથી મકા હુ ખી થયો હવે તે વિષ્ણુ કાલે કરી મરણ પામીને પોતાના જ ઘર આગળ શ્વાન થઈને અવતર્યો, અને તે ઘર ફરતા ફેરા ખાય, પણ કોઈ ખાવા આપે નહિ, ને સહુ કાઈ તેને માર્યાજ કરે પછી તે મારથી મરણ પામી પાછો પણ પોતાના જ ઘરમાં મિંદડો થઈ અવતર્યો, અને તે ઘરના રસોડામાંજ પ્રતિદિન ફરવા લાગ્યો. ત્યાં પણ તેને રસોઈએ માર્યો, તેથી મરણ પામી ને પાછો દરિદ્રી આડાલ થયો, ત્યાં પણ હાસાદિક પાપકર્મ કરીને મરણ પામી પ્રથમ નરકને વિષે નારકી થયો ત્યાં પણ પરમાધામી દેવતાની કહેલી વેદનાને અને તેઓ ક્ષેત્રની વેદનાને સહન કરવા લાગ્યો.

હવે તેનો ભાઈ સુવિષ્ણુ જે હતો, તે ન્યાયથી મેળવેલા વૃત્તથી ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રણે વર્ગને સાધતો થકો મરણ પામી ઉત્તરકુરુને વિષે જુગલીયો થઈને અવતર્યો, ત્યાં, જે લોગ દશ કંડપવૃક્ષોથી લોગ સામગ્રી મેળવે છે, તેવી રીતના લોગ લોગવતા થકો ત્રણ પદ્યોપમનુ આયુ લોગવી ત્યાંથી પ્રથમ સ્વર્ગને વિષે મહાદ્યુતિમાન દેવ થયો ત્યાં દેવાગના સાથે લોગ લોગવતો તથા નૃત્યગીત, તેને વિષે નિરંતર આસક્ત થયો થકો તે દેવતાના લોકનેવિષે એક પદ્યોપમનુ આયુ લોગવી, ત્યાંથી ચ્યવીને

આજ વિજયને વિષે જયસ્થલ નામે નગરને વિષે પદ્મદેવ શેઠની જયા નામની લાર્યા ધકી ગુણાકારનામે પુત્ર થયો. અને સુખમા વૃદ્ધિ પમ્યો. પછી અનુક્રમે તેને યૌવન વય પ્રાપ્ત થઈ હવે નરકમાંથી નિર્જળેલો તે વિષ્ણુનો છત્ર, ધનંજય નામે પુરુષ અને જયા નામની સ્ત્રી તે થકી ઉપન્ન થયો, તેનું નામ ગુણધર એવું પાડ્યું. તે પણ અનુક્રમે યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો. પૂર્વ લવતા યોગથી તેને પરસ્પર ચૈત્રી થઈ પછી તે બંને મિત્ર નવિન દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાની આસક્તિમા કોઈક વનને વિષે ગયા, ત્યાં શ્રી ધર્મદેવનામા મુનિ સમવસર્થા હતા, તો તે મુનિને જોઈને નમસ્કાર કરીને તેને ગુણાકર પૂછવા લાગ્યો કે હે મુનિરાજ ! અમને બંને જણને નિર્દેશ ન થાય, એવો કોઈક દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય કૃપા કરી આપ બતાવો ? ત્યારે મુનિએ કહ્યું કે જો તમને બંને ધનનીજ ઇચ્છા હોય, તો નિ.શંકરીતે જૈનધર્મનું આરાધન કરો તેનાથી તેને જન્મ જન્મને સંપત્તિનો નાશ થતો નથી, અને જે પાપ કરનારા પ્રાણી હોય છે, તેને કોઈ પણ ઠેકાણે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થવાનો સંભવજ નથી.

ધન માટે કેટલાક લોકો રોહણાચલ પર્વતની ભૂમિને જોઈ છે, વસી બીજા કેટલાક મનુષ્યો પ્રવાસ જગ્ઘ ધાતુઓને ધમે છે, કેટલાક લોકો સમુદ્રને ઉતરીને પરદેશ જાય છે, કેટલાક તો દેવનાના મત્ર આરાધન કરે છે. તો પણ જો તે પાપી હોય છે, તો તેને કોઈ સ્થલથી કુટેલી એક કોડી પણ મળતી નથી. માટે લોભરૂપ સમુદ્રમાં ડુબેલો પ્રાણી રાજા ધિરાજ કદાચિત્ હોય, તો પણ તે દુઃખીજ જાણવો. અને સંતોષી જે છે, તે ધનવાનના મસ્તક પર પગ ઈર્ષ્યને સુખે કરી સૂઈ રહે છે જો લોભી છત્ર જે છે, તે કદાચિત્ કોટિપતિ હોય તો પણ તે ઠરીદ્રીજ જાણવો, કેમ કે તેનાથી દાન અને ભોગ એ બે થઈ શકતાં નથી અને સંતોષરૂપ અમૃત-રસનો પીનારો પ્રાણી નિર્ધન અને તુચ્છ હોય છે, તો પણ કોટિવજ સમાન છે. અને દ્રવ્યવાન થઈને અભિમાનથી કોઈ સામું ન જોતાં કેવલ ઉચુંજ જોયા કરે છે, તે ઠરીદ્રી થાય છે, અને નીચી દૃષ્ટિ વિનયવાન થઈને નિરભિમાનપણાથી સહુ સામું જોવે છે, તે ગરીબ છે, તો પણ તે ઇશ્વર થાય છે માટે હે ભદ્રીક જનો ! સર્વથા પરિચક્ર ત્યાગ કરવાને જો શક્તિમાન ન થવાય, નો પણ વિશેષે કરી તમારે ઇચ્છા પ્રમાણે પરિમાણ પરિચક્ર રાખવાની તો જરૂર છે. જે પોતાની ઇચ્છાને રોકી ન શકે લોભી વ્યાકુલાંતઃકરણયુક્ત થકી દ્રવ્યવાનને ઘેર શ્વાનની જેમ દોડ્યાજ કરે છે અને ઘણા કલેશોને અને છેવટે મરણને પામે છે આ પ્રકારનો મુનિના મુખથી ઉપદેશ સાલજીને ગુણાકર જે હતો તેણે તો સમ્યક્ત્વ-પ્રતિપત્તિ પુરસ્કર સ્વેચ્છા પ્રમાણે પરિચક્ર પરિમાણ મન, હર્ષે કરી અગીકાર કર્યું અને શ્રદ્ધા રહિત એવો તેનો મિત્ર જે ગુણધર હતો તેણે મત વગેરે સર્વ જોડું માની પરિચક્ર પરિમાણ પ્રમુખ કાંઈ પણ સ્વીકાર્યું જ નહીં ને વળી વિચારવા લાગ્યો કે, જે માણસ પોતાની ઇચ્છાને કોઈ પણ કાર્યમા રોકી રાખે છે અને નિવૃત્તિ પરત્વે કરે છે, તેને દૈવ,

કાંઈ પણ અધિક આપતું નથી. કારણ કે તેને કર્મ વેચ્યું છે ! આ મારો મિત્ર મૂર્ખ કેવો છે, કે પેલા મુંડાના ખોટા પ્રતાપથી ચથેચ્છ, પરિગ્રહપરિમાણનું મત ગ્રહણ કરે છે ? હવે તે પછી ભાવથી એ ગુણાકરે અને અભાવથી ગુણધરે મુનિતું વંદન કયું. અને તુરત પોત પોતાને ઘેર આવ્યા. ખીજે દિવસે પોતાના મિત્ર ગુણાકરને કહ્યા વિના એકલો તે ગુણધર કરિયાણું ભરીને વ્યાપાર કરવા માટે આવ્યો, અને પરદેશમાં વેપાર કરવાથી તેને ઘણોજ લાભ થયો. પરંતુ સંતોષ ન હોવાથી મળેલા દ્રવ્યથી પણ અધિક દ્રવ્યના લાભને માટે તેજ દ્રવ્યથી વેચવા માટે ઉત્તમ વસ્ત્રો પાછા લીધાં, લઈને ત્યાંથી પણ દૂરદેશે ગયો, અને ત્યાં પણ તેને ઘણોજ લાભ થયો, વળી પણ લોભના વશથી વેપાર માટે તે મળેલા સર્વ દ્રવ્યથી અતિ મૂલ્યવાળાં વસ્ત્રો તથા કરિયાણું લીધા. જઈને તેના ગાડાં ભરીને તે પોતાના દેશ તરફ આવ્યો, ચાલતાં ચાલતા રસ્તો ભૂલી ગયો તેથી ખોટા અરણ્યમાં આવી પડ્યો, ત્યાં વેળુનું ઘર્ષણ થવાથી દાવાનળ જાગ્યો તે બસતો બલતો જ્યાં ગુણધર શેઠનાં ગાડાં આવ્યાં જાય છે, ત્યાં આવ્યો, તેથી ગાડાવાળા તો મરણમયથી જીવ લઈને નાઠા, અને ગાડા જે હતાં, તે ત્યાં માલ મુઘાં બળી ભસ્મીભૂત થઈ ગયા, અને જે બળદ હતા, તે પણ બળી મૂવા. પછી ભૂખ અને તૃષ્ણાથી આત્મ એવો તે ગુણધર શેઠ પોતાના જીવને બચાવવા માટે એકદમ ત્યાંથી થાક્યો પાક્યો સાતમા દિવસે કોઈ એક ચંત્રિકાવતી નામની નગરી હતી, ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં રાજ રસ્તામાં કોઈ એક મઠવાસી કાપડી રહેતો હતો, તેણે તે ગુણધર શેઠને પોતાના મઠની ખારીમાંથી દીઠો, કે તુરત તેને પોતાના મઠમાં બોલાવ્યો, અને દયા લાવી પ્રથમ તો લોજન કરાવ્યું. પછી તે ગુણધરશેઠને તેની વીતેલી સર્વ વાત પૂછી. ત્યારે તેણે યથાસ્થિત જે વાત થઈ હતી, તે કહી આપી, તેથી તે લિંગધારી કાપડીએ જાણ્યું જે આ લોભી બહુ છે ? એમ જાણી ત્યાં કોઈ એક પર્વત હતો, તેની નીચે લઈ ગયો, અને ત્યાં એક ઔષધી હતી, તે ખતાવી અને કહ્યું કે હે લાઈ ? આ ઔષધીને તું ઓળખી લે, જો. આ આ ઔષધિને મધ્યરાત્રે અહીં આવીને લેજે. તેમ કરી બન્ને જણ પોતાના સ્થાનકે આવ્યા, જ્યારે રાત્રિ પડી ત્યારે કાપડીએ તે ગુણધરને કહ્યુંકે હે ગુણધર ! મારી શક્તિથી ત્યાં જઈને પ્રકાશિત કાંતિવાળી ઔષધિને તું ચુટી લેજે અને તેને ડાઘાકાથમાં લઈ ગાઢ મૂઠીથી પકડીને મારી પાસે આવજે. પણ આવતાં આવતાં વનની સામું પાછું વાળી તું જોઈશ નહિં હો ? તથા મનમાં જરા પણ ભય રાખીશ નહીં. એમ કરવાથી તારું દારિદ્ર દૂર થશે. તે સર્વ વાત સમજીને તે લોભી ગુણધર તત્કાલ પાછો નિર્ભય થઈને જેવામાં આવ્યો, તેમામા તો એક રાક્ષસ હતો તે ખડખડ હસતો અને શીયાલીઆ જેવા કૂકારા નાખતો શૈલની નીચે આવ્યો અને તે રાક્ષસના પાદપ્રકારથી ખડિત થયેલી ગિરિની ટૂકોના કાંકરાનો તથા રાક્ષસના શબ્દ સાંભળી કાંઈક ભય પામીને તેણે પાછું વાળી જોયું, ત્યાં તો દૃઢમૂઠીમાં રાખેલી જે ઔષધિ હતી, તે તત્કાલ ઉડી ગઈ, તેથી જેઠ પામી કાપડી પાસે આવીને બનેલું સર્વ વૃત્તાત કહ્યું. તે સાંભળી કાપડી બોલ્યો કે હે લાઈ ! તારામા સાહ્ય તથા

વ્યવસાય, એ બે તો છે, પરંતુ પૂર્વોપાર્જિત પુણ્ય નથી માટે તે પુણ્ય વિના બે નિષ્ફળ થાય છે, એટલું જ નથી, પણ ઉક્ષાંત અવળાં થાય છે. તેથી તું હવે વૃથા ઉદ્યમ કરવાથી નિવૃત્તિ પામ. કેમ કે તેં ઉદ્યોગો તો ઘણા કર્યા, પરંતુ હીનપુણ્યને લીધે તને સુખને બદલે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, માટે સંતોષ રાખી ઘેર જા. ઉદ્યોગ તથા સાહુકાર કરી વૃથા દુઃખ શા માટે લોગવે છે એમ ના પાડી તો પણ અત્યંત તૃષ્ણાવંત એવો તે ગુણધર ત્યાંથી પાછો કોઈ એક મહાવ્રથ નામે ગામ હતું, ત્યાં આવ્યો અને ત્યાં કોઈ પરિવાજક રહેતો હતો તેને મલ્યો, અને તેને પોતાના સર્વ દુઃખની વાત કહી બતાવી. પછી પરિવાજક બોલ્યો કે કોઈ ઠેકાણે રાતો થોર હોય, તો જા. જા તે થોર મલે, તો તેથી તારું દુઃખ હું હણું. ત્યારે ગુણધરે કહ્યું કે તમો પણ ચાલો તમારા વિના તે કામ બરાબર બનશે નહિ અને આપણે બન્ને મક્કીને તે કામ કરીએ. એમ વિચારી બન્ને જણ શોધવા ગયા અને શોધતા શોધતા તે પૂર્વોક્ત થોર મલ્યો. પછી ઉત્તમ યોગવાળો દિવસ જોઈને પરિવાજકે તે થોરને સંચો. પછી એક કુંડ બતાવી તે કુંડમાં અગ્નિ સળગાવ્યો. હવે જે થોરનો ભારો હતો, તેને ઉત્તમ કાષ્ટોથી વીટ્યો, અને કાષ્ટ સહિત તે થોરના ભારને ગુણધર શેઠને માથે મૂક્યો, કુંડમાં હોમવાને માટે તેના હાથ પકડ્યા, ત્યાં તો તે ગુણધરે બોલ્યું જે અરે! આ તો મને હોમવા ધારે છે! તેથી જોર કરીને પરિવાજકના હાથમાથી છટકી તેને જ કુંડમાં નાખવા તૈયાર થયો. એમ એકબીજાને કુંડમાં નાખવા માટે પ્રયાસ કરતા તેઓને કોઈ એક ગોવાલીએ જોયા, ને તેણે પોકાર કર્યો કે અરે ભાઈઓ! અહીં કોઈક બે જણા પરસ્પર એકબીજાને અગ્નિકુંડમાં નાખવા માટે લડે છે? તે શબ્દ કોઈ રાજકુમાર હતો, તેણે સાંભળ્યો કે તુરત તે ત્યાં આવ્યો, અને તેણે બન્ને જણને માહોમાંડે કલેશ થવાતું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તે ગુણધરે બનેલું સર્વ વૃતાત કહ્યું તે સાંભળી રાજકુમારે બોલ્યું જે સર્વ વાંક આ કાપડીને જ છે પછી એકદમ કોપાયમાન થઈને તે રાજકુમાર બોલ્યો કે રે દુષ્ટ! પાપિષ્ઠ! નિઘણ! આ બિચારા ગરીબને અગ્નિમાં કેમ નાખે છે? એમ કહી ઉત્તમ કાષ્ટથી વિટેલો રક્ત થોર તેને માથે મૂકી તે પરિવાજકને જ કુંડમાં નાંખી દીધો. ત્યાં તો તે એક ઘડીમા સુવર્ણમય પુરૂષ થઈને નીકળ્યો, તેને સંતોષ પામેલા રાજકુમારે જઈ સેવકોને કહી એકાતમાં રખાવી મુક્યો. પછી થોડું ઘણું ભાતું આપીને ગુણધરને વિદાય કર્યો. હવે ગુણધરે બોલ્યું જે માફ મોત તો આવ્યું જ હતું પણ તે રાજકુમારે જરા પણ મને મારવા દીધો નહિ? એમ વિચાર કરતો કરતો પોતાના ગામ તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં તેને કોઈએક પથિક મંત્રવાદી મલ્યો, તેની સાથે ચાલ્યો, અને તે મંત્રવાદીને પોતાની સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી પછી તે બન્ને જણ કોઈ એક નગર હતું, ત્યાં આવ્યા. ત્યાં જ્યારે ભોજન વેળા થઈ ત્યારે ગુણધરને મંત્રવાદીએ કહ્યું કે હે ગુણધર શેઠ! કાંઈ તમારે ભોજન કરવાની ઈચ્છા છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે હા, ઘણા દિવસ થયા મારા મનને ખુશી કરે એવા મેં મોતીચૂરના અને કેસરીયા

લાડુ ખાધા નથી, પણ એ અહીંયા ક્યાંથી મળે ? જો એ મલે, તો હું પેટ ભરી ભોજન કરું. તે સાંસળી સિદ્ધપુરુષે ધ્યાન કરી મંત્રસાધનથી તેણે કહ્યા તેવા જ મોઢકો ઉત્પન્ન કરી આપ્યા, તે જોઈને ગુણધર શેઠને તથા બીજા પણ કેટલાક પાંચજનોને વિસ્મય થયો, અને પછી તે સર્વે લાડુ જમીને તૃપ્ત થયા. તદનંતર તે મંત્રવાદી પોતે જમ્યો. પાછા વળી સાયકાલે પણ મંત્રસિદ્ધિથી ધૂતપૂર્ણ અન્ને કરી ઘણાને જમાડ્યા અને પછી પોતે જમ્યો, પાછા સવારે પણ દૂધપાકથી સહુ કોઈને જમાડ્યા. વળી પણ સાયકાલે તે બન્ને જણે ખજૂર ખાધું અને પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ચાલતા ચાલતા તે સિદ્ધપુરુષને આવો મંત્રસિદ્ધ ચમત્કાર જોઈ ગુણધર પૂછવા લાગ્યો કે હે મહારાજ ! આવી મહાસિદ્ધિવિદ્યા આપને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે ? કે જે વિદ્યાથી ધારો છે, તે પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે ભાઈ ! હું મહાદારિદ્રથી પીડા પામતો હતો, તેથી દારિદ્ર મટાડવા માટે હું ઘણા દેશોમા ભ્રમ્યો, ભમનાં ભમતાં, પ્રત્યક્ષ જાણે મંત્રમૂર્તિ જ હોય નહિ ? એવા કોઈ એક કાપાલિકને દીઠો. તેની મે ઘણી સેવા કરી ત્યારે મારી પર તૃપ્તમાન થયેલા કાપાલિકે મને અદ્ભૂત એવો વેતાલનો મંત્ર આપ્યો, અને તે મંત્ર મેં સાહસપણાથી સાધ્યો. હે ભાઈ ! આ મહાત્મ્ય તે સાધેલા મંત્રનું જ છે ? અને દારિદ્રના દુઃખથી ઘેરથી હું નીકળ્યો છું, તે હજી પાછો ઘેર પણ ગયો નથી હવે આ મંત્રસિદ્ધિ મને મલી છે, તેથી ઘેર જઈશ અને સર્વ વસ્તુ મંત્રસિદ્ધિથી સંપાદન કરીશ ? એમ વાતો કરતાં બન્ને જણ કેટલોક રસ્તો કાપતા ચાલ્યા, ત્યાં તો તે બન્ને જણને પોત પોતાને ગામ જવાનો માર્ગ જુદો જુદો દેખાણો. ત્યારે સિદ્ધપુરુષે કહ્યું કે હે સખે ! તમારો દેશ તો આ નિકટ આવ્યો, તે ડાબાહાથ તરફ જ છે તેથી તમારે હવે તે તરફ જવું પડશે, અને મારે દક્ષિણ તરફને માર્ગે જવું પડશે, કારણ કે મારું ગામ દક્ષિણ તરફ છે. પરંતુ આપણો હવે વિયોગ થશે ? માટે હે મિત્ર ! તમે મારા મિત્ર છો, તેથી જે કહો તે આપું ? તમે માગો તે હું તમને કેટલે દ્રવ્યનું દાન દેવાને પણ સમર્થ છું ? ત્યારે તે ગુણધર વિચારવા લાગ્યો કે કેટલે દ્રવ્યને લાભ મલે, તે શું કામનો ! પરંતુ જો મંત્ર મલે, તો દરિદ્ર જાય. તેમ માની અસંતુષ્ટ એવો ગુણધર તે સિદ્ધપુરુષ પાસે વેતાલહત્ત મંત્રની યાચના કરવા લાગ્યો. ત્યારે સિદ્ધપુરુષે કહ્યું કે એ મંત્ર તો હું તમને આપું, પરંતુ તે મંત્ર, ધર્મિષ્ઠ પુરુષને સાધ્ય છે, તેને જો કોઈ અધર્મી સાધે છે, તો તેના પ્રાણનો નાશ થઈ જાય છે. એમ સમજાવ્યો તો પણ તે જ્યારે પોતાના કદાચકથી નિવૃત્ત થયો નહિ. ત્યારે દાક્ષિણ્યનિધિ એવા તે સિદ્ધપુરુષે વેતાલમંત્ર આપ્યો અને તે મંત્ર સાધવાનો વિધિ પણ કહ્યો. પછી તે પોતાના સ્થાનક પ્રત્યે ગયો. હવે ગુણધર શેઠ, પોતાના દેશ પાસે સુસ્ત્રીમનામે નગરમાં પોતાનો મામો જ્યાં રહે છે, ત્યાં આવી તે મામાને ઘેર ગયો, કેટલાક દિવસ ત્યાં સુખે રહ્યો.

એક દિવસ પોતાના મામાની આગળ તે વેતાલમંત્ર સાધવાની સર્વ વાત કહી અને તેમની રજા લઈને કાલીચતુર્દશીને દિવસે રાત્રે સ્મશાનમાં ગયો, ત્યાં જઈ કુંડ ગળાવી

તેમાં હોમવા યોગ્ય આહુતિઓ વિધિથી હોમવા તથા તે મંત્રને જાપ કરવા જેવામાં લાગ્યો, તેવામાં તો ત્યાં નાના પ્રકારની લયકારક ચેષ્ટાઓ થવા લાગી, તો પણ જ્યારે તે લય ન પામ્યો, ત્યારે તો જ્યાં તે બેઠો હતો, તેજ સર્વભૂચક કરવા લાગ્યું અને એકદમ લયકર શબ્દ થયો, તેથી તેનું 'ચિત્ત કંપાયમાન થઈ ગયું, અને તેથી તેને તે મંત્રનું એક પદ પણ વિસ્મૃત થઈ ગયું. ત્યાં તો મત્રાધિષ્ઠાતા વેતાલ જે હતો તે તેને મંત્રબ્રહ્મ થયેલો જોઈને કહેવા લાગ્યો કે અરે દુષ્ટ ! આવા પરાક્રમે કરી મને સાધવાની ઇચ્છા કરે છે ? એમ કહીને લાકડીના પ્રહારે મૂર્ચ્છિત કરી તેને સ્મશાનમાંથી બહાર કાઢી નાખ્યો. પછી સવાર થઈ ગઈ તો પણ જ્યારે તે આવ્યો નહિ, ત્યારે તેના મામાએ વિચાર્યું જે સવાર તો પડી ગઈ, પણ ગુણધર કેમ આવ્યો નહિ ? ચાલ હું સ્મશાનમાં જ તપાસ તો કરું ? એમ વિચારી ત્યાં આવી તપાસ કરી જ્યાં જુવે, ત્યાં તો સ્મશાનથી બહાર પડેલા તે ગુણધરને જોયો અને દયા જાણી સ્વસ્થ કરીને ઘેર આણ્યો અને ઔષધ કરી સાજો કરી તેનું જયશેખર નામે જે ગામ હતું ત્યાં મોકલ્યો. પછી તેણે ઘેર આવી પોતાની સર્વ વાત કહી બતાવી. તે વાત સાંભળનારાઓએ તેની સમજ તો તેનું આશ્વાસન આપ્યું પછીથી તેનું “નિર્ભાગ્યશેખર” એવું નામ પાડ્યું. અને સહુ કોઈ તે નામથી જ બે લાવા લાગ્યા. તેથી અત્યંત લજ્જા પામી જ્યાં ત્યાં પોતાની નિંદાને સહન ન કરતો થકો ગલે ફાસો ખાઈ દુર્ધાનથી મરણ પામ્યો. મરીને નરકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી નીકળીને તિર્થ-ચર્યોનિને વિષે ભ્રમણ કરશે ત્યાં પણ ઘણા પ્રકારનાં દુષ્ટોને સહન કરશે. ગુણાકર તો રત્નાકરની પેઠે શ્રીમાન્ પોતાની ધર્મમર્યાદાને અનુસરી ધનને વાપરતો, પુત્રાદિક સંતતિથી યુક્ત થકો અત્યંત શોભવા લાગ્યો. હવે પોતાના મિત્રનું આવી રીતે ગલાફાસાથી મરણ થયું સાંભળી પોતે વૈરાગ્યવાન થઈ પાંચમા અણુવ્રતને નિરતિચાર રીતે પાળી સમાધિ મરણ પામી સ્વર્ગમાં ગયો. અને અનુક્રમે મોક્ષને પણ પામશે માટે હે શ્રાવિકાઓ ! આ ઇતિહાસથી પાંચમા અણુવ્રતના ગુણ તથા દોષોને સમજી વિવેક લાવીને પરિવ્રજી પરિમાણ વ્રતને અગીકારકરો તે ઉપદેશથી બોધ પામેલી એવી મારી સ્ત્રીઓએ મુનિની પાસે તે પાંચમું પરિવ્રજી પરિમાણ વ્રત સ્વીકાર્યું. ત્યાર પછી મેં વિચાર્યું કે આવા સારાગુણ આપનારા ધર્મમૂર્તિ એવા ગુરુને વિષે મેં જે વારંવાર પ્રકાર કરવાનો વિચાર કર્યો, તે ઘણું જ દુષ્ટ કર્મ થયું, માટે તે અપરાધને મગડવા માટે તેના ચરણમાં જ મારે પડવું જોઈએ ? એમ વિચાર કરી એકદમ તે મુનિના ચરણમાં હું પડી-ગયો અને મારો ચિત્તવન કરેલો સર્વ અપરાધ મેં કહી દીધો. પછી તે અપરાધ ખમાવીને, હું વિજ્ઞાપન કરવા લાગ્યો કે હે ભગવન્ !

હાલ જે ગુણધર થઈને નરકમાં ગયો, તેનો પૂર્વાવતાર વિષ્ટ હતો, તેણે પોતાના મિત્ર મુવિષ્ટને ત્યાં વહોરવા આવેલા મુનિને ઉપહાસથી કૂરવચન કહ્યા, તેથી તેને દારુણ ક્ષણ મળ્યું, તો હે મહારાજ ! હું પણ પ્રદ્રેષથી દૂષિત છું, તો મારો તે કેવી રીતે નિસ્તાર થાશે ? ત્યારે મુનિએ કહ્યું કે ત્રણ જગતના જનને માનવા યોગ્ય, બ્રહ્માચારી, સૌમ્ય ગુણ યુક્ત

એવા સાધુઓને વિષે જે દુર્ધર્મ કરવું, તે મોટું પાપ છે, તે પાપનું જે મટાડવું, તે તો ગુરુ પાસે આલોચને અથવા મુનિપણું આચરીને થાય છે, હે મહાભાગ ! તુ તારા મનને વિષે આ સંસારની અસારતાને લાવ, અને મનને વિષે વૈરાગ્ય લાવ, કારણ કે આ કામલોગનું જે સુખ છે, તે તો દુર્ગતિનેજ દેવાવાલું છે અને આ દેહાદિક સર્વ સયોગ જે છે, તે અનિત્ય છે અને મૃત્યુ જે છે, તે તો ‘અમુક દિવસે મરશું’, એવો નિર્ધાર ન હોવાથી આશા ભરેલા પ્રાણીને અચાનક લઈજ જાય છે? એમ ચિંતવન કર, સંસારિક સુખને તુચ્છ જાણી તેનો ત્યાગ કરી સુખદાયક એવા સયમને ગ્રહણ કર અને હે ભાઈ ! પારકી નિંદાને છોડી દે, માયાનો ત્યાગ કર, કામની તર્જના કર, મદને વાર, આલસને છોડી દે, નિર્મળ એવા સંયમને ભજ, કારણ કે સંયમથી કર્મરૂપ પાંજરાથી મુકાઈ જવાય છે. આવા સુધાસમાન મુનિના વચન સાલળીને હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર ! મારા શરીરગત જે મોહવિષ હતું તે નાશ પામી ગયું અને વિવેકથી મારું મન વિકસિત થયું, સંસારાંબુધિમાંડુખતા એવા મને ગુરુરૂપ વડાણ હાલ ઉપલબ્ધ થયું. મેં, આ સંસારને અસાર જાણી મારી સર્વ સ્ત્રીઓને બોધ કર્યો, તેથી વૈરાગ્ય પામેલી એવી સર્વસ્ત્રીઓ સહિત ઘણું દ્રવ્ય હતું તે સાત ક્ષેત્રમાં વાપરી, મુનિયોના ગુરુ એવા શ્રી સિંહસેનનામે સૂરિની પાસે જઈ, દીક્ષા ગ્રહણ કરી હે પૂર્ણચંદ્રકુમાર ! આ પ્રમાણે મને વિશેષ વૈરાગ્ય થવાનું કારણ મે સવિસ્તર કહ્યું આવી રીતે સુરિનું સર્વચારત્ર શ્રવણ કરી બોધ પામેલો તે પૂર્ણચંદ્રકુમારનો પિતા સિંહસેન ગજ, તે મુનિપતિને કહે છે. કે હે ભગવાન ! તમે ધન્ય છો, પુણ્યવાન છો, ત્યાગી જનોમા પણ અગણ્ય છો, કારણ કે જે તમોએ અગણ્યલક્ષ્મીને તથા સુંદર શ્યામાઓને તથા પૃથ્વીના રાજ્યને પણ તૃણની જેમ ત્યાગ કર્યો છે? હે મુનિપતે ! હું આપની સન્મુખ નિરવધ એવી તત્ત્વવિદ્યાને સદા પામીને નિર્વંધ્ય અને હર્ષદાયક એવી સયમશ્રીને સ્વીકારીશ? એમ કહી નગરમા જઈ પોતાના પુત્ર પૂર્ણચંદ્ર કુમારને મહા-મહોત્સવથી સર્વ સામંત, પ્રધાન, સેનાપતિની સમક્ષ, રાજગાદી ઉપર બેસાડ્યો પછી પૂર્ણચંદ્ર કુમારે દીક્ષામહોત્સવ જેનો કર્યો છે એવો તે સિંહસેનરાજ, સુરિની પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે હવે તે રાજા શિક્ષા ગ્રહણ કરી શાત, દાંત, મહાવ્રતને વિષે આસક્ત છઠ અટ્ટમાદિ તપને તપતો થકો મહામુનિ થયો પૂર્ણચંદ્રરાજ પણ શુદ્ધ ધર્મની ધુરાને ધારણ કરતો તથા પર્વતની પેઠે સ્થિરતાને ગ્રહણ કરતો થકો સર્વ રાજસંપત્તિને યોગ્ય રીતે ભોગવવા લાગ્યો, મઠથી રહિત વર્તવા લાગ્યો. વલી તે કુમાર, જ્ઞાન દર્શનના રક્ષણ માટે પોતાની પાસે રહેનારા સુભટો પણ સદાચારવાલા, સમિતિ શુભયુક્ત, ક્ષમા યુક્ત એવા તે ઇચ્છે છે એવો તે પૂર્ણચંદ્ર, ધર્મનાજ સંગે કરી સર્વ રિપુચક્રને વશ કરતો હતો.

હવે પોતાની પુષ્પસુદરી સ્ત્રીની સાથે ભોગને વિષે ભીતિ રાખતા રાખતાં કેટલોક કાલ વ્યતીત થઈ ગયો, ત્યારે તેને એક “વીરાત્તર” નામે, પુત્ર થયો, અને પછી તેનો યુવરાજપદને વિષે સ્થાપન કર્યો, પુષ્પ સુદરી પણ સમ્યક્ત્વપૂર્વક પાત્ર

અણુવતને ધારણ કરતી થકી શુદ્ધ જેનો ભાવ છે, એવી પરમ શ્રાવિકા થઈ. એક દિવસ બહારના સર્વ વૃત્તાતના કહેનારા પુરુષ પાસેથી પોતાના પિતા મુક્તિએ ગયા, એવું સાંભળી, પરમ વિપાદ યુક્ત થઈ તે પૂર્ણચંદ્રરાજા ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે, ધન્ય છે મહાનુભાવ મારા પિતાને કે જેણે પોતાના કેમળ અંગે કરી દુષ્કર એવું કાર્ય સાધી લીધું! મહાપાપમાં આસક્ત, અદ્વયસત્ત્વ એવો હું તો જરાને પ્રાપ્ત થયો, તો પણ વિપયમાંજ લોહુપ થઈ રહ્યો છું. વળી આ દેહાદિકને વિષે અનિત્યતા જોઈ છું, તો પણ હજી ધર્મમાંજ પ્રમાદ કરી બેસી રહ્યો છું! તે પૂર્ણચંદ્રરાજાને વૈરાગી જોઈ પોતાની પ્રિયા પુષ્પમુંદરી કહેવા લાગી કે હે નાથ! નકામો ખેદ શા માટે કરો છો? તેવા ખેદ કર્યાંથી શું વળવાનું છે? માટે ખેદ છોડી કાઈક ઉત્તમ કરો. માટે શોક છોડી દો અને હવેથી બ્રહ્મચર્યવ્રત જાવજાણવ પાળો, જ્યાં સુધી સુરસુદરસુરિ અહીં ન પધારે, ત્યાં સુધી પૂર્વોક્તરીતે આપ વર્તો. અને જ્યારે તે ગુરુ પધારે, ત્યારે આપના જે મનોરથ હોય, તે સાધજો. આવા વચન સાંભળી પૂર્ણચંદ્ર રાજા કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રિયે! તું ઘણી ચતુર છે કારણ કે મારા મનમાં જે બાબતનો મને કલેશ હતો, તે બાબત તે સર્વ કહી દેખાડી તે બહુજ સારું કહ્યું. એમ તે પુષ્પમુંદરીની સ્તુતિ કરીને રાજ્યની સર્વ ચિંતા પોતાના પુત્ર પર નાંખી, સર્વ વ્યાપાર રહિત થઈને અહોનિશ જિનેન્દ્રપૂજા તથા સામાયિકને ચક્રણ કરવા લાગ્યો, હવે તે દંપતી, સુરસુદરસુરિના આગમનની વાટ જોઈ બેઠાં છે, તેવામાં પૂર્ણચંદ્ર રાજાને શરીરમાં રોગ આવ્યો તેથી દેહ ગેહને વિષે સુરિની ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે અહો! જે ઠેકાણે સુરિ વિહરતા હશે, તે દેશ, પુર, ગ્રામ, તેને ધન્ય છે! હું ક્યારે દેખીશ કે જે દિવસમા ગુરુ પાદાબુજને સેવીશ, તથા શુભોદી શ્રેષ્ઠ એવા સાધુઓની સેવા પણ કરીશ? વળી પૂર્ણ અમૃતરસ સમાન શ્રીગુરુના મુખથકી નિકળતા આગમામૃતનું પાન કરીશ? સંસારરુપ અટવીમાં વિહાર કરવાથી ભય પામેલો તથા સદા શમરુપ આરામને વિષે નિવાસ કર્યું છે ચિત્ત જેનું એવો હું તૃણમા અને મણિમાં તુલ્ય મન કરીને રુઝા સાધુ સાથે ક્યારે વાર્તા કરીશ? એ પ્રકારે ધર્મધ્યાનની ભાવનાને ભાવવા લાગ્યો. ત્યાં તો તે રાજાને પ્રબળ રોગની વ્યથા વધી, તેને સહન કરી, માનનો તથા ક્રોધકષાયનો ત્યાગ કરી અને સન્મૃત્યુથી તેણે પોતાના દેહનો ત્યાગ કર્યો. પછી તે પૂર્ણચંદ્રકુમાર, રાજ્યસુખ ભોગવવાના ગૃહ વગેરે સાધન જેમાં છે એવા અગ્યારમા આરણ્યદેવલોકમા મહર્દિક દેવપણાને પ્રાપ્ત થયો.

પછી શાસ્ત્રોક્ત તપથી કૃશશરીર વાળી. શ્રીમત્ અરિહતપદમાં ભ્રમરી સમાન તે પુષ્પમુંદરી રાણી પણ સમાધિયોગથી આરાધના કરી ગૃહસ્થભાવથીજ મરીને અગાધસુખથી ભરપૂર એવા તેજ અગ્યારમા આરણ્યદેવલોકને વિષે મહર્દિકદેવતા થઈને અવતરી પ્રકાશમાન એવા તે એકજ આરણ્યવિમાનને વિષે બન્ને દેવતા મિત્ર થયા, અને ત્યાં વીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવતા હતા એ પ્રસાણે પૃથ્વીચન્દ્ર અને ગુણસાગરના ચરિત્રને વિષે પૂર્ણચંદ્ર રાજાધિકાર નામે પાંચમો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો અહીં પૃથ્વીચન્દ્ર અને ગુણસાગરનો દશસવનો સંબંધ સમાપ્ત થયો.

છઠ્ઠો સર્ગ

પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યથી ઘણોકાલ તે બન્ને જણ, દેવતાપણે રહી ત્યાથી ચાલીને જે સ્થલે પ્રાપ્ત થયા, તે હે ભવ્યજનો ! હું કહું છું, તે સાલળો. શ્રોત્રબુદ્ધીપના ભરત ખંડમાં દક્ષિણમરતાદ્વાને વિષે વિદેહનામે જનપદ છે, તેમાં મિથિલા નામે નગરી છે, જે નગરીની બહાર તથા અંદર, ઉત્તમ મનોહર છાયાવાળા અને પુષ્પફલથી ભરપુર એવા પુન્નાગના વૃક્ષોથી સુશોભિત આગમો છે. તેમાં નરસિંહ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે સિંહસમાન એવા નરસિંહ રાજાનું નામ સાંભળી શત્રુનૃપરૂપ ગળે ત્રાસ પમે છે. શીલ અને લીલાના વિલાસવાળી, દોપસમુદ્ધથી વિરહિત, સર્વ કલાકલાપથી મનોહર એવી તેની શુભમાલા નામે પટ્ટરાણી છે, તેની સાથે અત્યુત્તમ લોગ લોગતાં તે રાજાને ઘણો જ કાલ વ્યતીત થયો. હવે એક દિવસ તે રાજાએ એકાતમાં બેઠાં બેઠાં, વિચાર કર્યો કે જગતમાં મારી કીર્તિ થાય છે કે અપકીર્તિ ? તેની હું તપાસ તો કરાવું ! એમ વિચારી તેના તપાસ માટે મોકલેલા પોતાના અનુચરે આવીને કહ્યું કે, હે રાજા ! આપના કહેવા પ્રમાણે હું તપાસ કરતો હતો ત્યાં મેં રસ્તામાં ચાલતા કોઈ સ્ત્રી બોલી કે

આ ગામનો નરસિંહ રાજા ઘણા વર્ષ જીવે, કારણ કે તેમાં પોતાના નામ પ્રમાણે જ શુભો છે. તે સાંભળી બીજી સ્ત્રી કહેવા લાગી કે હે બેન ! તું બોલું બોલે છે, તે નરસિંહ રાજા નામથી જ નરસિંહ છે, પણ શુભોથી નથી. શુભોથી તે તો જંબુક સરખો છે, કારણ કે જે પુત્ર ન છતાં પણ નિશ્ચિન થઈ સુઈ રહે છે ! તથા ભોજન પણ કરે છે. વળી તેમાં સર્વ પ્રકારનું સામર્થ્ય છતાં પણ તે પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે મંત્ર, યોગ, કલા તથા વિદ્યાની સામગ્રી મેળવવામાં નિરુદ્ધમીજ રહે છે માટે તેને તું શુભથી નરસિંહ કહે, પણ હું કેમ કહું ? પુત્ર વિનાનું કુલ શા કામનું ? તથા મત્ર વિનાની ક્રિયાઓ પણ શા કામની ? નેત્ર વિનાનું રૂપ શા કામનું ? અને શીલ વિનાનું તપ પણ શા કામનું ? હે બહેન ! પિતાદિક સર્વે સત્પુત્રથી સુખી થાય છે હે સખિ ! પુત્ર જન્મથી પિતાના હૃદયને વિષે આનંદ થાય છે, જની પણ આનંદને પામે છે પોતાના સગા વકાલા કર્ષને પામે છે, વિદ્રેષીજનો વિવાદને પામે છે, પિતાના જે શુભો હોય તે તેના મરણથી નાશ પામ્યા હોય, પણ પુત્ર થવાથી પાછા સ્તુતિ કરવા યોગ્ય થાય છે, તે માટે પુત્રનો જન્મ કલ્પદ્રુમથી પણ અધિક શુભવાળો છે પુત્રવાળો પ્રાણી સુખને તથા યશને કેમ ન પામે ? એ પ્રકારના વચન માણસ પાસેથી સાંભળી તુરત મત્રીને બોલાવ્યો. અને પુત્રપ્રાપ્તિને માટે નરસિંહ રાજા મત્રીને પુત્ર ઘવાનો ઉપાય પૂછવા લાગ્યો ત્યારે મત્રીએ કહ્યું કે હે સ્વામિન ! મેં સાંભળ્યું છે કે વિચિત્ર પ્રકારના આઠબરવાળો કૈટલાક દેશોમાં ફરતો ફરતો કોઈ એક યોગીન્દ્ર પુરુષ, આપણા ગામની બહારના વનમાં આવેલો છે. તે યોગી સમર્થશાલી છે

માટે તેની પાસે આપ પુત્ર માગો. કારણ કે તેની સરખો ખીજો કોઈ પ્રૌઢકાર્ય કર પુરૂષ આ આખા ભરતખંડમાં દેખવામાં આવતો નથી તે સાંભળી નરસિંહ રાજાએ માણસ મોકલી તે યોગીદ્રને સવિનય તેડાવ્યો, ત્યારે તે યોગી ઝુલતા હાથીની જેમ વિદ્યામદથી ભરપૂર થકો ત્યાં આવ્યો. પછી તેને પ્રૌઢ આસન નાખી આપ્યું, ત્યારે તેની પર બેઠો, પછી તેના સત્કાર કરી રાજાએ કહ્યું કે હે યોગીદ્ર ! આપની કેટલીક શક્તિ છે ? ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે તમારે પૂછવાનું શું કામ છે ? ભલે દુષ્કર કાર્ય હોય અને તેની પણ જો તમારા મનમાં ઇચ્છા હોય તો તે પણ કહો ? જો તમે કહેતા હો તો નાગકન્યાને પણ હું અહીં બેઠાંજ લાવી આપું, અથવા તમે કહો તો તમારા રિપુસમૂહને તમારા ચરણમાં નમાવી દઉં ! અને તમારા મનમાં ધારેલા અને જે ઘણાજ દૂર હોય, તે ગજ અશ્વાદિકને પણ હરણ કરી અહીં સહુ દેખે એમ લાવી આપું ? તે સાંભળી વિસ્મિત થયેલા રાજાએ કહ્યું કે જ્યારે એટલું બધું કહો છો, ત્યારે એ સર્વ વાત બાજુ પર રહી, પણ હાલ એક નાગકન્યાને જ લાવી આપો ? ત્યારે તે યોગીએ હૃદયમાં એક ક્ષણ વાર ધ્યાન કર્યું, ત્યાં તો રતનાભરણભૂષિત એવી એક નાગકન્યા આવી ઉભી રહી અને કહેવા લાગી કે હે યોગીદ્ર ! મને આપે કેમ તેડાવી છે ? જે ઇચ્છા હોય તે ફરમાવો. એમ કહીને ઉભી રહી. ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે હે ભદ્રે ! જેમ આ રાજા કહે, તેમ તું કર. ત્યારે તે નાગાંગના રાજા પાસે જઈ હાથ જોડીને કહેવા લાગી કે હે સ્વામિન્ ! મને કેમ બોલાવી છે ? જે આજ્ઞા હોય, તે ફરમાવો ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે હે સ્ત્રી ! તું કેમ આવી છે, અને કોણ છો ? ત્યારે તે બોલી કે મહારાજ ! હું નાગેન્દ્રની સ્ત્રી છું. અને આ યોગીદ્રના બોલાવવાથી નાગલોકથી આવેલી છું. તે પછી રાજાએ કહ્યું કે તે તો ઠીક. પણ તું શું કરવા આવેલી છે ? ત્યારે તે બોલી કે તે કંઈ હું જાણુ નથી પછી રાજાએ યોગીને એવો અમત્કારિક જાણી નાગકન્યાને નમસ્કાર કરી જવાની રજા આપી અને પછી યોગીદ્રને કહેવા લાગ્યો કે હે યોગીદ્ર ! અહો આપ મહોટા સામર્થ્યવાન છો, તે તો મને પ્રત્યક્ષમાજ દેખાયું ? એમ કહીને તે મહાયોગીને એકાંત સ્થલમાં બોલાવીને પોતાના પુત્રપ્રાપ્તિને વિષે પૂછવા લાગ્યો. ત્યારે યોગીએ કહ્યું કે બસ, એટલું જ કામ છે ના ? અરે હે રાજન્ ! મારા મહિમારૂપ અબુધિ પાસે એવી અણુસમાન વાતમાં તે શું કરવું છે ? જેણે સમુદ્ર તરી લીધો તેને જલથી ભરેલા ગાયની ખરીના ખાડાનો તે શો હિસાબ છે ? માટે હે રાજન્ ! હું તને કહું, તેમ કર કે જો, તું કાલીચૌદસને દિવસે હાથમાં ઉઘાડી તલવાર લઈને મધ્યરાત્રે રમશાનમાં આવજે ત્યાં જવાલિની દેવી પાસે હું તને પુત્ર અપાવીશ ! વળી ખીજું પણ તને જે કાંઈ અનિષ્ટ હશે, તે દૂર કરીશ. તથા તારી સહાયતા પણ તે દેવીના અનુગ્રહથી થશે. તે વચન સાંભળી અત્યંત ખુશી થયેલા રાજા કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ ! આપ કહો છો તેમ હું જરૂર કરીશ. એમ કહી તે યોગીદ્રને વિસર્જન કર્યો. ત્યાર પછી રાજા એવા મત્રીઓ ભેગા થઈ નરસિંહ રાજાને કહેવા લાગ્યા કે મહારાજ ! એ યોગીના

બોલવા પર વિશ્વાસ કરશો નહિં ? કારણ કે જગતમાં મનુષ્યો જે છે, તે કર્મથી લિન્ન લિન્ન સ્વભાવવાળા હોય છે. રાજાએ તે વાત સાંભળી કહ્યું કે ઠીક છે, તમે કહો છો, તેમજ કરીશ.

હવે જે કાળીચૌદશનો દિવસ યોગીએ કહ્યો હતો તે દિવસે રાજા મધ્યરાત્રિએ હાથમાં ઉઘાડી તલવાર લઈને સ્મશાનમાં ગયો અને તે યોગી પણ આવ્યો, પછી ત્યાં એ બંને જણ ભેગા થયા, અને શુદ્ધભૂમિ કરી દીવો કરી મંડલ કાઢ્યું. પછી યોગીએ નરસિંહ રાજાને કહ્યું કે હે રાજન્ ! દક્ષિણ દિશામાં એક વડ છે, તે વડની શાખામાં એક શબ ખાંધેલું છે, તેને તું જલદી જઈને લઈ આવ. જો કદાચિત્ તે શબ બોલે, તો પણ તેને તારે કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર દેવો નહિ. એમને એમ બોલ્યા વિનાજ ચાલ્યું આવવું; અને કેઈથી ડરવું પણ નહિં. તે સાંભળી રાજા એકદમ દક્ષિણ દિશામાં વડપાસે જઈ તે વડની શાખાપર ચડી શબને છોડી લઈ ને ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યો, ત્યાં તો જે શબ હતું તે રાજા પાસેથી જેમ હતું તેમજ વડની ડાળે આવી ફરી ખંધાઈ ગયું. ત્યારે રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે અરે ! મારી પાસે શબ હતું તે કયા ગયું ? એમ વિચારી જ્યાં આવું પાછું જોવે છે, ત્યાં તો શબને વડની ડાળ પર પૂર્વવત્ ખંધાયેલું દીઠું. પાછો વળી ખીજ વાર રાજા વડપર ચડી શબને છોડી લઈ ચાલવા લાગ્યો, તેવામાં શબમાં રહેલો વ્યંતર બોલ્યો કે અહો ભૂપાલ ! તારું નામ જે નરસિંહ છે, તે બોલુંજ છે, કારણ કે તું શ્રૃંગાલ સમાન છે. કેમ કે તું સ્વધર્મને છોડી કુકર્મને કરે છે ! અરે તું તારા મનોહર અને ઉત્તમ એવા સ્થાનકને મૂકીને જેમા જઈને સ્નાન કરવું પડે, એવા આવા ભયકર સ્મશાનમાં આવ્યો ? તથા વળી આ અપવિત્ર શબને અડ્યો ? વળી હે રાજન્ ! હું તને કહું છું કે જો તું મને અહીં મૂકીને પાછો નહિ જાય, તો હું તારા જીભા જીભા કટકા કરીને તેનું સ્મશાનસ્થ સર્વ ભૂતોને બલિદાન કરી દઈશ ? ઇત્યાદિક ભયકારક વાક્ય કહીને તે વ્યતરે ભયાનક આકારવાળાં હજારો રૂપ દેખાડ્યા, તો પણ રાજા ન્યારે ક્ષોભ ન પામ્યો ત્યારે રાજાના નિર્ભયપણારૂપ સાહસને જોઈને તુષ્ટાયમાન થયેલા તે વ્યતરે કહ્યું કે હે રાજન્ ! જે કાર્ય તું નિશ્ચયથી કરવા બેઠો છે, તે ધારેલા કાર્યમાં કદાચિત્ ભય ઉત્પન્ન થાય છે, તો પણ તે કાર્યમાથી તું પાછો પગ ફરતો નથી ? તે માટે તારા આવા પરાક્રમથી હું તુષ્ટાયમાન થયેલો છું તેથી એક તને સત્યવચન કહું છું, તે સાભળ. હે રાજન્ ! તું તો સરલ છો તથા પુત્રાર્થી છે, પરંતુ આ યોગી જે છે, તે તો ઠગ છે અને તને ઠગવા ઇચ્છે છે. તેનું ફરેલું આ બધું બોલું છે, તને જે નાગેંદ્રની સ્ત્રી દેખાડી, તે પણ ઇન્દ્રજિતિ વિદ્યાથી બતાવી છે, તેથી હે ભાઈ ! તું વિશ્વાસ પામ્યો. પરંતુ વસ્તુતઃ તે સર્વ અસત્યજ છે. તે યોગી તારા શરીરનું બલિદાન દઈને અમોને સાધવાને ઇચ્છે છે માટે દુર્જનશિરોમણી એવા તે યોગીંદ્રને તારે દુરથીજ ત્યાગ કરવો જોઈએ. માટે હે રાજન્ ! તે બલ એવા યોગીશ્વરનો તું વિશ્વાસ કરીશજ નહિં. અને પુત્રને માટે જે તું પ્રયત્ન કરે છે, તે પણ

હવે કરીશ નહીં. અને જા, હું તને એક વચન આપુ છું, કે આજથી સાતમે દિવસે તારી સ્ત્રીને સૂર્યતું સ્વપ્ન આવશે, અને એ એ ધાણીથી તું જાણજે જે તારે કુલદીપક પુત્ર જરૂર થશે. તેમ છતાં પણ કદાચિત્ તુ આ શબ્દ લઈ જવા વગેરેના પ્રયત્નને ન છોડે અને યોગી પાસે આ શબ્દને લઈ જઈશ. તો પણ આટલું તો ધ્યાનમાંજ રાખજે કે જો તે યોગીન્દ્ર તારી પાસે તારી તલવાર માગે, તો તેને સર્વથા આપવી નહિ, જો તારા હાથમાં તલવાર હશે, તો મારી સહાયતાથી તે યોગીને તુ જરૂર જીતીશ ? એ પ્રકારનાં શબ્દગત વ્યંતરના વચન સાંભળી તે વચન ધ્યાનમાં રાખી, શબ્દને લઈ તે યોગી પાસે આવ્યો. પછી તે શબ્દને યોગીએ બતાવેલા સ્થાનમાં મૂકી રક્તચક્રન તથા રાત્રી કરેણુના પુષ્પોથી તેનું પૂજન કરી મંડળમાં મૂક્યું પછી તે યોગી નરસિંહ રાજાને કહે છે, કે હે રાજા ! તારા હાથમાં આ જે તલવાર છે, તે મારા હાથમાં આપ ત્યારે રાજા પેલા વ્યંતરનું વચન સાંભળીને વિચારવા લાગ્યે જે વ્યંતરે મને તેના હાથમાં તલવાર દેવાની ના કહી છે માટે તે આપવી નહીં ? એમ વિચારી યોગીન્દ્ર કહેવા લાગ્યો કે હે યોગીન્દ્રનાથ ! સુલટ જનને પોતાનું હથીયાર તો કેઈને આપવું જ નહીં. કારણ કે તેને અચાનક કાંઈક આકસ્મિક આવે, તો તે હથીયારથીજ મટે છે. માટે આ તલવાર હું આપીશ નહીં. તે સાંભળી યોગીન્દ્ર બોલ્યો કે હે રાજા ! વધારે બોલવું મૂકી દે અને તે તલવાર મને આપ. કારણ કે તું તો તે તલવારનો જ સ્વામી છે પણ હું તો તારો પણ સ્વામી છું. અને હું જ્યારે તારૂં રક્ષણ કરવા બેઠો છું ત્યારે તારે કેની બીક છે ? તે કહે. અને મારે તો મંત્ર સાધવાને માટે લોઢાના હથીયારની અપેક્ષા જ છે, અને તારે કાંઈ તેની જરૂર નથી. એ વચન સાંભળી રાજા કહે છે, કે હે તપસ્વી મહારાજ ! હું આ તલવાર લઈ જ્યારે અહીં ઉભો રહેલો છું, ત્યારે તો દેવ પણ મારી પર અને તમારી પર કોપ કરવાને સમર્થ નથી તો વ્યંતરો તો શું કરવાના છે ? માટે આપ ખુશીથી મંત્રસાધના સાધો. આમ કહેવાથી તે યોગીનો સ્વાર્થ સિદ્ધ ન થયો તેથી તેણે તેને ઘણી રીતે સમજાવ્યો, પણ તે વ્યંતરનું વાક્ય યાદ રાખી રાજાએ તે યોગીનું એક પણ વાક્ય માન્યું નહિ અને છેવટે પોતાની તલવાર નજ આપી ત્યારે તો જેમ મુગ્ધ પાન કરાવી ઉછેરેલો સર્પ પોતાના સ્વામીને કરડવા તૈયાર થાય, તેમા અત્યંત ક્રોધાધ થયેલો તે દુષ્ટ યોગીન્દ્ર કહેવા લાગ્યો કે હે કૂરુરાજા ! આવી રીતની મોટી મહેનત મારી પાસે કરાવી અને જરાક આ તલવાર દેવારૂપ માટે વચન છે તે પણ માનતો નથી ? એવી રીતે બકતો થકો પોતાની પાસે એક અદ્વય હતું, તે જઈને યોગી, રાજાની સામો દોડ્યો. પછી તેને પોતાની સામો આવતો જોઈને રાજા કહે છે, કે હે યોગીન્દ્ર ! તું મને મારવા આવ્યો, તે જાણ્યું પણ તને હું પ્રાર્થના કરી કહું છું કે તું મારી દૃષ્ટિથી આવો જા. કાળુ કે કપાયવત્ર પહેરી યોગીના પેપને ધનુષ્ય કનાર તારા ઉપર મારાથી ઘા થાય તેમ નથી ? અર્થાત્ તું સિંગધારી યોગી છે, માટે હું લાચાર છું. કદાચિત્ જો અન્ય વેપધારી હોત તો હું સર્વે તારૂં જોર બતાવી આપત ? માટે તારા જીવિત સાચું જોઈને

જે રસ્તે મારી સામે આવ્યો, તેજ રસ્તે પાછો તારે ઠેકાણે જઈ જેસ. અને હે ધૂર્ત ! આવો યોગીનો વેશ ધારણ કરી મારા જેવા ધર્મી જનને ઠગીને તું કેટલાક કાલ જીવવાનો છે ? હું તો તને હાલજ ચમરાજના ઘરનો અતિથિ કરવાને સાવધાન છું, પણ ધર્મ વેશ ધારણ કરનાર થઈ બેઠો છો, માટે નિરુપાય છું. હે પાપી ! મારા શરીરથીજ તે વેતાલને પ્રસન્ન કરી તું વેતાલ મંત્ર સિદ્ધિની ઇચ્છા કરે છે. તેથી એમ સમજાય છે કે તું આ લોકના અને પરલોકના પુણ્ય પાપની શૈલીને પણ જોતોજ નથી ? આવાં રાજનાં વાક્ય સાલળી યોગી વિચાર કરવા લાગ્યો કે જે કાર્ય માટે મેં લિંગનો વેશ ધારણ કર્યો, તે કાર્ય તો મારું જરા પણ પાર પડ્યું નહીં. એમ વિચારી તે લજ્જાચુકત થયો થકો પશ્ચાતાપ પામી પોતાના હાથથી ખડ્ગ દ્વરે ફેંકી દઈને હાથ જોડી નરસિંહ રાજાને કહેવા લાગ્યો કે હિ શૂરવીર ! આ પ્રકારના તારાં વચનથી મારા હૃદયમાં જે અજ્ઞાન હતું તે સર્વનાશ થઈ ગયું. અને જ્ઞાનદાર ઉઘડી મને સત્યાસત્ય પદાર્થ સર્વ દેખવામાં આવ્યા, અને આટલા દિવસ હું ખરાબજનોની સંજતિથી લટક્યો, હાલ હવે તમારી કૃપાથી મને વિવેકમાર્ગ ઉપલબ્ધ થયો ? હવે શુરુપાસે જઈ તમને ઠગવાના પાપનું પ્રાયશ્ચિત ગ્રહણ કરી પરલંક સાધવામાટે યત્ન કરીશ ? હે રાજા ! મને ક્ષમા કરજો અને એક હું તમને કહું છું, તે સાંભળો કે શુરુ પર પરાથી આવેલો વ્રણસંરોહણ નામનો આ એક મારી પાસે મળિું છે, તે દુષ્ટકર્મથી નિવૃત્ત કરવાના ઉપદેશદાયક એવા તમને હું આપું છું. એ સાંભળી રાજા કહે છે, કે હે યોગીન્દ્ર ! તમારા સ્વરૂપ વિવેકી જનને તો જેમ તમે કહો છો, તેમજ કરવું ઘટે છે અને મારાથી જે કંઈ આપને દુર્વાક્ય કહેવાયા હોય, તે માફ કરવા. એમ કહી તેણે મળિુંની પૂત વિગેરેનો વિધિ પૂછી લીધો અને તે મળિું પણ લીધો. પછી પ્રાતઃ કાલને વિષે પરસ્પર ક્ષમાપના કરી બન્ને જણ પોત પોતાને સ્થાનક ગયા. પછી રાજાએ ઘેર આવી તે બનેલી વાત મંત્રી વગેરેને કહી, તે સાંભળી સહુ કોઈ ખુશી થયા. અને નગરીને વિષે મોટો ઉત્સવ થયો નગરસ્થ સર્વ લોક અત્યંત ઉત્સાહિત થયાં

હવે અગ્યારમા આરણ્ય દેવલોકમાં પૂર્ણચંદ્રરાજ જે દેવતા થયો હતો, તે ત્યાંથી ચ્યવીને આ નરસિંહ રાજાની સ્ત્રી ગુણમાલા નામા જે રાણી હતી, તેના ઉદર વિષે વેતાલને મલ્યા પછીના સાતમા દિવસની રાત્રે આવી પુત્રપણાએ ઉત્પન્ન થયો, ત્યારે તે ગુણમાલા રાણીએ સ્વપ્નને વિષે નિર્મલ એવો સૂર્ય દીઠો, કે તુરત જ તે જાગી અને પ્રભાતને વિષે તે સ્વપ્નની વાત રાજાને સંભળાવી. તે સાંભળી રાજાએ પણ સ્મશાનનાં કહેલા વ્યતરના વચનને અનુસારે કહ્યું કે હે પ્રિયે ! તારા નયનને આનંદ દેનાર એવો એક ઉત્તમ પુત્ર થશે. તે સાંભળી નવીન મેઘના સમાગમથી જેમ મયૂર હર્ષાયમાન થાય, તેમ તે રાણી પરમ હર્ષને પ્રાપ્ત થઈ અને પોતાના ગર્ભનું પ્રયત્નથી પાલન કરવા લાગી તેમ કરતાં સાતમા માસમાં પાછો રાણીને એવો ઢોહદ ઉત્પન્ન થયો કે હું સગવડ સૈન્યસમૂહ સકુવર્તમાન રાજવીલા કહું ! અને સેનાસહિત વનદોડા

પણ કંઈ ! તે વાત રાજાએ જાણીને સામંત, મંત્રી, સેનાપતિએ સહિત પોતાની સર્વસેનાને એકત્ર કરી અને તેના નાયકપણામાં પોતાની સ્ત્રી ગુણમાલા રાણીની ગોઝના કરી. રાજા પણ પોતે સામંતપણાને અંગીકાર કરી લોકોથી સમન્વિત થકો રાણીની પાસે આવ્યો. સ્નેહચક્રી પુરૂષને સર્વ કંઈ કરવું પડે છે. જે પ્રીતિમાં કોઈ પણ પ્રકારની પ્રતીતિ આવે નહીં તે પ્રીતિ પણ શા કામની ? અને જે સુખમાં કોઈ પણ પ્રકારનો અતરાય આવે, તે સુખ શા કામનું ?

હવે પ્રૌઢ અને મહોન્મત હાથી પર બેઠેલી, ઘણા પ્રધાનોથી પરિવૃત્ત, તરુણીના ગણથી પ્રાર્થના કરાવેલી, અનંતદાનને દેતી, બંદીજનોના વૃદ્ધોથી સ્તુતિ કરાવેલી, પરમ પ્રમોદને પામેલી એવી તે ગુણમાલા રાણી ગામના સીમાડાના અરણ્યમાં ગઈ અને ત્યાં વનકીડા કરવા લાગી. એવામાં કોઈ એક રમણીનું કંઈ શબ્દયુક્ત રૂઢન સાંભળી તે રાણી પોતાના સ્વામી નરસિંહ રાજાને કહેવા લાગી કે હે સ્વામિન્ ! આ શબ્દથી હું જાણું છું જે કોઈ વિદ્યાધરી વિલાપ કરી રૂઢન કરતી હશે. માટે તેની પાસે જઈ તેનો કાંઈક ઉપકાર આપણે કરીએ તો સારું ! એમ પરસ્પર કહેતાં કહેતાં તે બન્ને સ્ત્રીપુરૂષ જ્યાં કંઈ શબ્દથી રૂઢન થતું હતું તેને અનુસારે ત્યાં ગયાં. ત્યાં જઈ જોયે, ત્યાં તો કોઈ એક શત્રુના કરેલા પ્રહારોથી વિકળ એવા વિદ્યાધરને દીઠો. અને તેની પાસે રૂઢન કરતી એવી એક વિદ્યાધરીને દીઠી, તે બન્નેને જોઈને નરસિંહ રાજાએ હુન્નિત એવા તે વિદ્યાધરનું યોગીન્દ્રના આપેલા મણિના જલથી પ્રક્ષાલન કર્યું. ત્યાં તો તે વિદ્યાધર ચૈતન્યયુક્ત થઈ જઈ હર્ષાયમાન થયો થકો વિસ્મય પામી તે રાજાને કહેવા લાગ્યો કે અહો ! હાલમાં તો અમારો પુણ્યોદય થયો લાગે છે ! નહિ તો આપ સરખા સજ્જન પુરૂષોનો આવા જગલને વિષે સમાગમ જ ક્યાંથી થાય ? તે સાંભળી રાજા કહે છે કે અરે ભાઈ ! તમારા જેવા સુજ પુરૂષો તો વિદ્યાતાએ પુણ્યના અણુથી જ બનાવેલા છે.

હવે તે રાણીએ સમય પૂર્ણ થયે એટલે નવમાસ પૂર્ણ થયે થકે સુદિવસમાં સારા પ્રકાશમાન તથા સુશોભિત એવા પુત્રને પ્રસવ્યો તે પ્રમાણ સમુદયથી યુક્ત, મનોહર, કમલતી પાખડી સમાન નેત્રવાલા એવા પુત્રને જોઈને રાણીને કાંઈ પણ પ્રસવ વેદના થઈ નહિ. પુત્ર ઉત્પન્નની સુખા નામે દાસીએ રાજાને વધામણી આપી. રાજાએ એ વધામણી સાલણી એક માથાના મુકુટ સિવાય સ્વાંગગત જે કાંઈ આભૂષણો હતાં, તે સર્વ તેને આપી દીધાં, તે વખત થાંચક જનને મોટા દાનો અપાવ્યાં બંદીખાનેથી બંદીવાનોને છોડી મૂક્યા, આખા ગામમાં વધાઈ દેવાવી. હવે પ્રથમ જ્યારે પુત્ર ગર્ભમાં રહ્યો હતો ત્યારે રાણીએ સ્વપ્નમાં સૂર્ય જોયો હતો, તથા સાતમે મહીને સેનાસહિત રાજલીલા તથા વનકીડા કરવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો હતો, તેથી તે પુત્રનું નામ સ્વજનોની સમક્ષ ‘સૂરસેન’ એવું પાડ્યું. નરસિંહ રાજાને પુત્ર થયો સાંભળી તે સમયને વિષે પ્રકાર પામી પડેલા જે વિદ્યાધરનું રક્ષણ કરેલું હતું તે જયવેગ નામે વિદ્યાધર, રવિકાંતા નામે પોતાની સ્ત્રીસહિત ત્યાં આવ્યો.

આવીને તે રાજના અદ્ભુતક્રુમારને જોઈને અત્યંત હર્ષાયમાન થયો. અને પોતાના આલૂખણોથી તેને સર્વાંગભૂષિત કર્યો. વિદ્યાધરી પણ રાણી પાસે આવી પુત્રનો હર્ષ કરી કહેવા લાગી કે હે સખિ ! મને પણ હાલ ગર્ભ છે, તે જોઈને નૈમિત્તિકે કહેલું છે કે જો તમારે કન્યા આવે તો તે કન્યા તમે નરસિંહ રાજના સૂરસેન નામે પુત્રને આપજો. માટે હે બહેન ! જો મારે કન્યા આવશે તો તે કન્યા હું તમારા સૂરસેન પુત્રને જ આપીશ, એમાં સંશય રાખશો નહિ, અને જો પુત્ર આવશે તો તો કાંઈ ઉપાય નથી. એ સાંભળી રાણી કહેવા લાગી કે હે પ્રિયસખિ ! આપણે બંને એકજ છીએ માત્ર શરીરથી જ જુદાં છીએ. માટે જેમ તમને રુચે છે, તેમ મને પણ રુચે છે. એમાં કંઈ પણ વિચારણીય નથી. એમ કહીને રાણીએ તેને ખાન, પાન, દાન અને માનથી અત્યંત સત્કાર કર્યો. તેમ નરસિંહ રાજાએ પણ તે વિદ્યાધરનો સારી રીતે સત્કાર કર્યો. પછી રાણી અને રાજા, વિદ્યાધરી અને વિદ્યાધર, એ ચારે જણ પરસ્પર અમૃતે બણે સ્ત્રીચ્છા હોય નહિ ! એવી પ્રીતિલતાને અધિક વધારવા લાગ્યાં ॥ ચત ॥

દદાતિ પ્રતિગૃહણાતિ, ગુહ્યમાખ્યાતિ પૃચ્છતિ ॥

ભુકંતે લોજ્યતે આપિ, પડ્વિધ પ્રીતિલક્ષણમ્ ॥

અર્થ :- ગ્રહણ કરે અને પાછું આપે. ગુહ્ય વાત કહે અને વળી પૂછે, જમે, તથા જમાડે, એ બે પ્રકારે પ્રીતિનું લક્ષણ હોય છે એવી રીતે પ્રીતિમાં વધારો કરી વિદ્યાધર અને તેની સ્ત્રી એ બંને જણ પોતાના વૈતાલ્ય પર્વત પ્રત્યે ગયાં. અને ત્યાં સુખે કરી પોતાના રાજ્યલોગને લોગવવા લાગ્યાં.

હવે પૂર્વલલે જે પૂર્ણચંદ્રની સ્ત્રીનો જીવ અગ્યારમા અરણ દેવલોકમાં પૂર્ણચંદ્રની સાથે દેવતા થયો હતો, તે ત્યાંથી ચ્યવીને જયવેગ વિદ્યાધરની સ્ત્રી જે રવિકાંતા વિદ્યાધરી છે, તેના ઉદરને વિષે પુત્રીરૂપ થઈને ઉત્પન્ન થયો. હવે જ્યારે તે ગર્ભ ઉદરમાં આવ્યો, ત્યારે તેની માતાએ સ્વપ્નને વિષે ઉત્તમ જલબિંદુની સમાન છે, માતી જેમા અને પોતાની કાતિએ કરી પ્રકાશ કરી છે, દિશાઓ જેણે વળી પ્રત્યેક માતીની સાથે અકેક મણિ રહેલો છે જેમાં, એવો એક માતીના હારને દીઠો. તે જોઈ પોતાને સ્વામીને કહ્યું અને ગર્ભનું પોષણ કરવા લાગી, એમ પોષણ કરતા કરતાં દશ માસ પૂરા હોવાથી તેને એક ઉત્તમ કન્યા પ્રગટ થઈ. રક્તકમલ સંરખા હસ્તપાદવાલી કમલ સંરખા નેત્રવાલી, પૂર્ણચંદ્ર સમાન મુખવાલી તે એવી કન્યાને જોઈ માતા પિતા અત્યંત હર્ષાયમાન થયા, અને તેના પિતાએ જેમ પુત્રનો પ્રસવ થાય અને જન્મમહોત્સવ કરાવે, તેમ પોતાના ગામમાં મહોત્સવ કરાવ્યો. હવે જ્યારે તે કન્યા ગર્ભમાં રહી હતી, ત્યારે જો કાતાએ સ્વપ્નમાં મુક્તાનો હાર જોયો હતો, તેથી તે કન્યાનું નામ પણ ‘મુક્તાવલી’ પાડ્યું પછી સૂરસેનક્રુમાર તથા રત્નાવલી કન્યા એ બંને બાળક પોત પોતાના માતા પિતાને ત્યાં ધાવમાતાએ પોષણ કર્યા છતાં કાલાનુક્રમે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા, દ્વાદુના અને શ્રાવકના લક્ષ, સર્વ જનને આનંદ દેનાર, એવા તે બંને જણ થયાં.

હવે પોતાની રવિકાંતા સ્ત્રીએ પ્રથમ નરસિંહરામની સ્ત્રીને કહ્યું હતું કે મારે જો કન્યા પ્રગટ થશે તો હું તમારા સુરસેન પુત્રને આપીશ, તો તે પ્રમાણે વાગ્દાનથી તથા પ્રીતિથી બંધાયેલી હોવાથી તે જયવેગ વિદ્યાધર શોભાયમાનધારણ કર્યા છે કેયૂર કુંડલ અને મુકુટો જેણે એવા કેટલાક વિદ્યાધરને સાથે લઈને પોતાની મુક્તાવલી નામે કન્યાને સુરસેન કુમાર સાથે પરણાવવા માટે આકાશ માર્ગે આવ્યો, તેથી આકાશ સર્વ વિમાનોથી આશ્ચર્યજનક થઈ ગયું અને અનુક્રમે તે મિથિલા નગરીમા આવ્યો. નરસિંહ રાજાએ પણ પોતાના પુત્રની સાથે પરણાવવા માટે સૈન્ય સહિત આવેલા તે જયવેગ વિદ્યાધરને મોટા ઉતારા આપ્યા અને પોતાની મિથિલા નામે નગરીને પણ શણગારી દીધી, તેથી જાણે તે સ્વર્ગપુરીજ હોય નહિ? તેવી શોભવા લાગી. તે વખતે એ ગામમાં જે વાણિયાઓ રહેતા હતા, તેઓએ પોતાની હાટો શણગારી અને નર્તકીઓ નાચવા લાગી, ગાયકો ગાવા લાગ્યા, વિવિધ પ્રકારના વાદ્યો વાગવાં લાગ્યા. ભૂયરી અને ખેયરી ગાવા લાગી. આ પ્રમાણે તે નગરમાં મોટો મહોત્સવ થવા લાગ્યો અને ત્યાં લગ્નમંડપ પણ સુશોભિત બનાવ્યો. હવે તેમ કરતા જ્યારે લગ્ન સમય આવ્યો, ત્યારે મોટી ઋદ્ધિના વિસ્તારે કરી પોતાની મુક્તાવલી કન્યાને વિવાહ જયવેગવિદ્યાધરે સુરસેન કુમાર સાથે કર્યો. તેના પાણીચકણ વખતે એટલે કન્યાદાનના સમયમા કોટિ સુવર્ણ અને કોટિ રત્નો આપ્યા. એવી રીતે પ્રાણ સમાન વલ્લભ એવી પોતાની કન્યાને પરણાવી પોતાની સ્ત્રી સહિત તે વિદ્યાધર, અત્યંત પ્રસન્ન થઈ પોતાના નગર પ્રત્યે આવ્યો. સુરસેન કુમારે પણ પૂર્વજન્મના પ્રેમથી મુક્તાવલી નામે પત્નીને તેના માતા પિતાથી જૂદા પડવાના દુઃખથી દુઃખિત થયેલી જાણીને ગીત, નૃત્ય, અનેક કલાઓના વિજ્ઞાનોથી તેણીને દુઃખથી મુક્ત કરી.

હવે એક દિવસ મુક્તાવલીએ સુરસેન કુમારને કહ્યું કે હે સ્વામિનાથ ! મારા મનના વિનાશને માટે કાંઈક નવીન પ્રશ્નો પૂછો ? તે સાલળી કુમાર કહે છે કે ઠીક લ્યો, હું પ્રશ્ન કરું કિં વિશ્વજીવન પ્રોક્ત, સામર્થ્યે અસ્તિ કિં પદ ॥ ઉપમાનં કિમત્રાસ્તિ, કાંતે કિં તે મુખસ્ય ચ ॥ ૧ ॥ અર્થ : વિશ્વનું જીવન કોને કહેલું છે ? સામર્થ્યને વિષે પૂર્ણવાચક પદ કોને કહે છે ? અને હે કાંતે ! તમારા મુખનું ઉપમાન કયું છે ? એ ત્રણેના ઉત્તર મને એવી રીતે આપો કે તે ત્રણેના પ્રત્યુત્તરના પદમા છેલ્લો અક્ષર લકાર આવે ? તે સાલળી મુક્તાવલી બોલી કે સ્વામીનાથ ! સાંલળો. પ્રથમ પ્રશ્નના ઉત્તર તો 'જલ' એટલે જલ, અર્થાત એ જલથી જગતના જીવો જીવે છે તે જલપદમાં આપના પૂછવા મુજબ છેલ્લો અક્ષર લકાર જ આવેલો છે હવે બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમા અલ' એટલે પરિપુર્ણ. અર્થાત્ ત્યાં કઈ બાકી સામર્થ્ય રહ્યું નહિ. અને અલ એ પદમા પણ આપના પૂછવા મુજબ છેલ્લો અક્ષર લકારજ આવેલો છે. ત્રીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમા કંહું છું કે 'કમલ' એટલે કમલ અર્થાત મારા મુખને કમલની ઊપમા દેવાય છે. તે કમલપદમાં પણ આપના પૂછવા મુજબ છેલ્લો અક્ષર લકારજ આવેલો છે. આ પ્રમાણે

કુમારના કરેલા ત્રણે પ્રશ્નના ઉત્તર હઈને વળી પણ પાછુ કુમારને કહે છે કે હે પ્રાણનાથ ! હજી બીજા પશુ પ્રશ્નો આપ કરો, જેથી મારા મનને આનંદ થાય ? ત્યારે પણ કુમારે પુછ્યું કે ॥ કા એકા જયતે શુકિત, સુંપુટે સ્વાતિવારિતઃ ॥ કયોનોકપિ રિપુન હતિ, કા ભુષા હૃદયસ્ય મે ॥ ૧ ॥ અર્થ : સ્વાતિનામના નક્ષત્રમાં વરસતા વરસાદના જલથી શુકિતસપ્તમા શુ ઉત્પન્ન થાય છે ? તથા કયો પુરુષ, શત્રુઓનો નાશ કરે છે ? અને મારા હૃદયની શોભા શાથી વધે છે ? આ પ્રમાણે કરેલા ત્રણે પ્રશ્નનો ઉત્તર, એ ૧ રીતે આપો કે પ્રથમ અને બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર બંને અક્ષરથી અને ત્રીજો ઉત્તર તો પૂર્વોક્ત બંને પ્રશ્નના બંને અક્ષરોથી આપેલા ઉત્તરના જ ચાર અક્ષરોથી આપો.

હવે ૨ ણી ઉત્તર આપે છે કે આપના પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર તો ‘મુક્તા’ એટલે મોતી અર્થાત્ સ્વાતિનક્ષત્રમાં વરસતા વરસાદના જળથી છીપસુંપુટમાં મુકતા થાય છે. બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘બલી’ એટલે બલવાન અર્થાત્ બલવાન પુરુષ શત્રુને હણે છે કારણ કે સામર્થ્યરહિત પુરુષથી શત્રુનો નાશ થાયજ નહીં આ બલી તથા મુકતા પદમાં પણ આપના કહ્યા મુજબ બેજ અક્ષરો છે. હવે ત્રીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર “મુક્તાવલી” એટલે મોતીની માફક થાય છે અર્થાત્ તે મુકતાવલી આપના હૃદયને શોભાવે છે, તથા મુકતાવલી એવું માફું નામ છે, તો મારાથી પણ અહોનિશસ્મરણે કરી આપના હૃદયથી બાંધીજ નથી, તો મારાથી પણ આપનું હૃદય શોભે છે. આ ત્રીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહેલા મુક્તા વલી એ પદમાં પણ આપના પૂછવા મુજબ પહેલા અને બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહેલા જે બે બે અક્ષરો છે, તેજ ચાર અક્ષરોનું પદ બનાવીને ઉત્તર કહેલો છે.

હવે બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં બલી એવું પદ કહેલું છે, તેથી ત્રીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ‘મુક્તાબલી’ એમ થવું જોઈએ અને તે ઉત્તરમાં તો મુક્તાવલી એમ આવે, તોજ ખરો ઉત્તર કહેવાય છે ? તો ત્યાં કહે છે કે વ્યાકરણના નિયમથી બનુ અને વનું એક્યજ છે, તેથી કોઈ ઠેકાણે ઉચ્ચારમાં વને ઠેકાણે બનો કરીએ તો કાંઈ પૂર્વોક્ત દોષ આવ્યો કહેવાય નહિ. માટે વલી અને બલીનો દોષ નથી.

આ પ્રમાણે મુક્તાવલીએ જ્યારે ત્રણે ઉત્તર આપ્યા, ત્યારે વલી સૂરસેનકુમાર કહેવા લાગ્યો કે હે વરાગિ ! હવે તમો કાઈક મને પણ પ્રશ્ન કરો, કે મને પણ તમારી મુજબ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપતા આવડે છે કે નહિ ? ત્યારે મુક્તાવલીએ પૂછ્યું કે હરિકા જલધેર્લેભે, કિટગન્ન ન પુષ્ટિદમ્ પ્રાણેશસ્યોપમાનં કિ, હસ્તયો પાદ્યોરપિ અર્થ :— હરિ જે વિષ્ણુ તે જલધિયકી ઈર્ષ વસ્તુને પ્રાપ્ત થયા ? તથા પુષ્ટિને ન આપે તેવું અન્ન કયું તે ? પ્રાણેશ જે ગાય તે આપના હાથ અને પગને ડોની ઉપમા દેવાય છે ? હવે આ ત્રણે પ્રશ્નમાં પહેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર એક અક્ષરથી, બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર ત્રણ અક્ષરથી અને ત્રીજાનો ઉત્તર તો તે પૂર્વોક્ત કહેલા બંને પ્રશ્નના મલી જે ચાર અક્ષરો થયા છે, તેથી આપો. એ સાલગી કુમાર કહે છે કે હે સ્ત્રી ! સાલગો, તમારા પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર તો

‘તે’ છે, એટલે પ્રથમ હરિ છે, તે જલધિથી તે જગત્ પ્રસિદ્ધ એવી લક્ષ્મીને પામે છે તે પહેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપના પૂછવા મુજબ એક અક્ષરથી આપ્યો છે. વળી બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘અરસ’ એટલે રસરહિત અર્થાત્ જે અન્ન રસરહિત હોય તે પુષ્ટિદેનારું હોતું નથી. તેનો ઉત્તર પણ આપના કહેવા મુજબ ત્રણ અક્ષરથીજ કહ્યો છે હવે ત્રીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘તામરસ’ એટલે રક્ત કમલ અર્થાત્ રક્તકમલની ઉપમા તમારા હાથ તથા પગને અપાય છે. આમા પણ તમારા પૂછવા મુજબ પહેલા તથા બીજા પ્રશ્નના જે ચાર અક્ષરો થયા તે ચાર અક્ષરથીજ ઉત્તર દીધો છે. વળી પાછી મુક્તાવલી રાણી રાજાને પૂછે છે કે, કંઠર્પઃ કિલ કીદક્ષ, આધારો જગતા ચ કઃ । ક.પદ્મિન્યા પ્રિય પ્રોક્તો, મનમનો મોહનોપિ ક ॥ અર્થ :- પ્રથમ, કંઠર્પ જે કામદેવ તે કોની સરખો છે ? બીજો જગતનો આધાર કોણ છે ? ત્રીજો પદ્મિનીને વલ્લભ કોણ કહેલો છે ? અને ચોથો મારા મનને મોહ કરનારો પણ કોણ છે ? આ પ્રમાણે ચારે પ્રશ્નો જે છે તેના ઉત્તર એકજ પદ્ધતી આપ કહેા. ત્યારે કુમાર જરા હસીને કહે છે કે હે સ્ત્રી ! ચારે પ્રશ્નનો ઉત્તર કહીએ છીએ તો ‘સૂરઃ’ એટલે સૂર થાય છે અર્થાત્ સૂરસેન તો હું છું, માટે હે પ્રિયે ! તેં આ ચાર પ્રશ્નોથી તો મારુંજ સ્મરણ કર્યું લાગે છે ? પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘સૂર’ એટલે કંઠર્પ છે કંઠર્પ કેવો છે તો કે સૂર જેવો છે. અર્થાત્ કંઠર્પ સમાન હું છું ને મારું નામ સૂર છે વળી બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ ‘સૂર’ એટલે સૂર્ય અર્થાત્ જગતનો આધાર સૂર્ય છે તેમાં પણ મારું નામ આવ્યું અને ત્રીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર ‘સૂર’ એટલે ત્યાં પણ સૂરપદ્મે કરીને હુંજ આવ્યો. વળી ચોથા પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ ‘સૂર’ એટલે સૂર અર્થાત્ ત્યાં સુસ્ત્રીને મોહન તો પતિજ હોય છે તો તમારો મનમોહન હું સૂર છું. માટે આ પ્રમાણે ચારે પ્રશ્નમાં હે પ્રિયે ! તમે મનેજ સંભાળ્યો છે. એમ મનોહર ઉક્તિરૂપ સુધાના સ્વાદને વિષે રજિત એવા તે બંને જણને ઘણો કાલ પણ ક્ષણ સમાન ચલ્યો ગયો,

હવે એક દિવસ તે સૂરસેનકુમારનો પિતા નરસિંહ રાજા, સ્નાન કરી અલંકાર ધારણ કરી, હર્ષોત્કર્ષથી સ્વદેહની શોભાના નિરીક્ષણ માટે પોતાના કાચના બગલામા ગયો, ત્યાં જઈ બંગલાના કાચમા પોતાનું સ્વરૂપ જોઈને મનમાં શ્લાનિ પામી વિરક્ત થઈ ગયો. અને પછી પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે અરે ! યૌવનકાલમા બ્રમરસમૂહની સમાન તથા કાજલની સમાન જે મારા કેશો દેખાતા હતા, તે હાલ વૃદ્ધાવસ્થા થવાથી કપાસના કુલ જેવા ધ્વેન થઈ ગયા દેખાય છે. અરે ! યુવાવસ્થામા અષ્ટમીતા ચદ્રમા જેવું તેજસ્વી મારું ભાલ દેખાતું હતું, તે આ જરા આવવાથી ખજુરીના પાકા પાન જેવું દેખાય છે ! વળી યુવાવસ્થામા વિકસિત કમલ સમાન જે મારા નેત્રો દેખાતા હતા, તે હાલ જરાના પ્રાદુર્ભાવથી મસિન પાણીના પર્યોટા જેવા દેખાય છે, યૌવનાવસ્થામા રત્નના આદર્શ સમાન માંચલ જે મારા ગાલ દેખાતા હતા, તે આ જરા દોષથી અગ્નિજ્વાલાથી તપાવેલા કઢેના જેવા દેખાય છે ! તરુણાવસ્થામા મારા મુખમા કુદનુમાન મિત્રસંરખા જે દાતો હતા, તે

હાલ જરામાં રણાંગણને વિષે દુષ્ટ સેવકની જેમ વિરલ અને શિથિલ થઈ ગયેલા દેખાય જે યુવાવસ્થામાં મારી ભુજ નગરના ગોપુરની પરિઘ જેવા દેખાતી હતી, તે હાલ જરાના પાપથી ધોઈને નિચોઈ નાખેલા વચ્ચની જેમ વલિક્ષિત થઈ ગઈ દેખાય છે । તરણવિસ્થામાં મારું ઉદર જે મત્સ્યના ઉદર સમાન દેખાતું હતું, તે વૃદ્ધાવસ્થાના આવવાથી જાણે-ચર્મજ વળગેલુ હોય તેવું દેખાય છે । પ્રથમવયમાં જે હાથીની સુંઠ સમાન મારી જંઘાઓ દેખાતી હતી, તે હાલ જરાથી કરેલા જર્જરિતપણાથી કાકની જંઘાસમાન દેખાવા લાગી છે. વધુ શું કહું, ઘણા જ પ્રયત્નથી લાલન કરેલું આ કહેવર ધનસ્ય થવાથી જેમ કુમિત્ર દેખાય, તેમ જાણે કોઈ દિવસ લાલનપાત્રન ક્યું જ નથી । તેવું દેખાવા લાગ્યું છે. મારું મુખ જે છે, તે કરચલીઓથી આકાંઠ થઈ ગયું છે, મારું મસ્તક પલ્લિઓએ કરી વ્યાપ્ત થઈ ગયું છે, અને મારાં ગાત્ર સર્વ શિથિલ થઈ ગયા છે, પરંતુ એક આ તૃષ્ણા છે તે દિવસે દિવસે તરણ થતી જાય છે ? અહો ! અજ્ઞાની એવા મેં અસાર એવા આ દેહને માટે ઘણા જ કાલ કલેશો ભોગવ્યા, પરંતુ મારા આત્માનું હિત તો કાંઈ ક્યું જ નહિં ? અરે ! આજ દિવસ સુધી મેં મારા પૂજ્ય એવા ગુરુના પદકમલનું પૂજન ક્યું નહિં ! તથા સારી રીતે ધર્મ સાંભળ્યો નહિં ! કોઈ ધર્મતત્ત્વ પણ આચર્યું નહિં ! ઈદ્રિયદમન ક્યું નહિં । અને ઉગ્ર કષાયો પણ છૂટ્યા નહિં, અરિહંત ભગવાનનું ધ્યાન પણ ક્યું નહિં । કોઈની પર દયા કરી નહિં । દાન અને તપ પણ કર્યા નહિં । તેમ ખીજા કોઈનો ઉપકાર પણ કર્યો નહિં । માટે મારા આજ દિવસ સુધી દિવસો સર્વે બ્યર્થ જ ગયા । એમ ધ્યાન કરતાં તે નરપિહ રાજાને ઉપશમ જ્ઞાન એટલે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તે કેવલજ્ઞાની થયા. પછી તે સિંહની પેઠે મહાપરાક્રમી થઈ પાત્ર મુષ્ટિનો લોચ કરી સંયમ ગ્રહણ કરી દેવતાએ અર્પણ કરેલા મુનિવેષને પરિધાન કરી ઘરમાંથી નિકળીને એકાકી નિર્ભય, સ્વસ્થ થઈને ભરતક્ષેત્રના સર્વ ક્ષેત્રોને વિષે ફરવા લાગ્યો. હવે સૂરસેનકુમાર પોતાના પિતાએ આશ્રિત લીધું, એમ જાણી મનને વિષે જ્યારે અત્યંત ખેદ કરવા લાગ્યો, ત્યારે તેના મંત્રીવર્ગે જાનોપદેશ દઈ તેને શોકથી નિવૃત્ત કર્યો. અને પછી તેનું યુવરાજ પદ છોડાવી તેને મહારાજ્યભિષેક કર્યો. તેથી તે સૂરસેન રાજા થયો. કીર્તિથી ચંદ્રમા સમાન અને યુવતીના મુખરૂપ કમલમા હંસસમાન, તેજથી સૂર્યસમાન, પ્રજાનું હિત અહિત કરવામા પિતા સમાન, સ્ફૂર્તિથી સિંહસમાન, સ્વેચ્છિતદાન દેવામા કામકુંભ સમાન એવો તે સૂરસેન રાજા, ઘણા કાલ પર્યાંત રાજ્ય કરતો હતો.

હવે એમ મુક્તાવલી સ્ત્રી સાથે ભોગ ભોગવતાં તે રાજા સૂરસેનને જ્યારે ઘણા કાલ વ્યતીત થયો, ત્યારે તેને મુક્તાવલી થકી એક ચંદ્રસેન નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. તે દિન દિન પ્રત્યે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને સર્વે કલાઓ પણ શીખ્યો, અનુક્રમે લક્ષ્મીથી પાલન થયો થકો જ્યારે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે તેને મનોહર એવી આઠ કન્યાઓ પરણાવી દીધી. પછી તેની સાથે ભોગ ભોગવવા લાગ્યો. તેવામાં શરદઋતુ આવી

હવે તેવા સમયને વિષે તે સૂરસેન રાજાને બધું જીવનામે એક પ્રધાન છે, તેણે આવીને કહ્યું કે મહારાજ ! દૂરદેશના રહેનારા કોઈએક ઘોડાઓના વેચનારાઓ વેચવા માટે ઘોડાઓ લઈને અહીં આપની પાસે આવેલા છે માટે તે ઘોડાઓની પરીક્ષા કરીને જે ઉત્તમ અશ્વો હોય તે લઈને તેને રજા આપો. તે સાંભળી સૂરસેન રાજા પોતાના ઘોડા પર બેસીને જે ઘોડાના વેચનારાઓ હતા તેને બોલાવી તેના અનેક અશ્વો પર બેસી બોલાવી તેની પરીક્ષા કરી તાપથી તપ્ત થયો થકો એક વૃક્ષની નીચે જઈ બેઠો. તેવા સમયને વિષે શાંત મૂર્તિમાન, સૂર્યાભિમુખ તપને તપતા એવા કોઈએક મુનિવર્યને જોયા. જોઈને એકદમ ત્યા ગયો અને ત્યા જઈ તે મુનિને ભક્તિથી નમસ્કાર કરી તેનું રૂપ અને લાવણ્ય જોઈને મોહ પામેલો એવો સૂરસેન રાજા તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. હે મુને ! જેણે હજારો એવા અનંગને જીત્યા, તથા જે આપ અમસરણાને દુષ્ટાખ્ય એવી સીમા નેણે હજારો એવા અનંગને જીત્યા, તથા જે આપ અમસરણાને દુષ્ટાખ્ય એવી સીમા વિનાની શમ રૂપ સંપત્તિઓને પ્રાપ્ત થયેલા છો, માટે આપ ધન્ય છો. સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર્ય ઉપાર્જન કરવામાં સાવધાન, જિતેન્દ્રિય, મોહને જય કરવામાં એકતાન, દેવોને પણ અભિવદનીય એવા આપ છો, માટે આપના ચરણુરવિદમાં હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. આ પ્રકારે મુનિની સ્તુતિ કરીને તે મુનિની ભક્તિથી આનંદને પામેલો તથા સ્વપરિવારસહિત, મુનિસેવાપરાયણ એવો તે સૂરસેન ભૂપતિ, તેમની પાસે હાથ જોડીને બેઠો. પછી મુનિએ પણ પોતાનું ધ્યાન પૂર્ણ કરીને ધર્મની દેશના દેનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે રાજા ! જેમણે પોતાના કાનથી શાસ્ત્રોક્ત નયનનાં દુષ્ટો સાંભળ્યાં છે, તેવા સુશ્રાવકજનો, રોગોની જેમ ભોગોમાં મતિ કરતા નથી કારણ કે તે જાણે છે, જે ઇન્દ્રિયોના ભોગો જે છે, તે અપ્રાર, અસ્થિર, અપવિત્ર, અતૃપ્તિકારક, વિયોગ કાલને વિષે દુઃખદાયક હોય છે. અર્થાત્ તે ભોગો મરણાંતર દુઃખદાયક હોય છે. વળી તે વિષયો, ભોગ કાલમાં તો મધુર જણાય છે પરંતુ વિપાકકાલને વિષે અતિ કટુફલદાયક હોય છે માટેજ તે પૂર્વોક્ત વિવેકીજનો તેનું સેવન કરતા નથી આરભમાં મધુરશુણ્ય શુક્ત અને પરિણામે કિંપાકના ફલ જેવા કડવા એટલે કિંપાકનાં ફલ જેમ જોવામાં સારા, લાલ રંગવાળા હોય છે, પણ ખાવામાં અત્યંત કડવા છે તેવા, અને જેમ ખુજલી થઈ હોય અને તેને ખજવાળીએ ને જેવું સુખ આવે, તેવા સુખને દેનારા, તથા ક્ષણિકાનંદ દાયક અને અતસમયમાં દુઃખને દેવાવાલા, મધ્યાન્હકાલને વિષે ક્ષારભૂમિમાં દેખાતા મૃગતૃણાના જલની જેમ મતિને આવરણ કરનારા, જેમાં પ્રયાસ કરનારને તે પ્રયાસનું કંઈ પણ ફળ જ મળતું નથી, મહાવૈરી સમાન, એવા આ પચેન્દ્રિયના ભોગો છે, તે ભોગો ભોગવે થકે જીવને કુયોનિ વગેરેમાં ભ્રમણ કરવું જ પડે છે ભ્રમણ કરતા તે જીવો જો નારકીમાં જાય છે, તો તેમાં નારકી-પણાને ભોગવી અતિ દુઃખિત થાય છે કારણ કે ત્યાં કંઈ પણ તેને ભોગસામગ્રી ઉપલબ્ધ થતી નથી, વળી તે જીવો જો પશુપણામાં જાય છે, તો ત્યાં વિવેકહીનતાને પ્રાપ્ત થાય છે, અને ત્યાં પણ ભોગસામગ્રી તેને મળતી નથી. હવે તે જીવો જો નરજન્યમાં જાય

છે, તો ત્યાં સ્વજનનો વિયોગ, રાજ વગેરેથી હુંખિતપણાને તે પ્રાપ્ત થાય છે, તે જીવો જો દેવજન્મમાં જાય છે, તો તેને જ્યારે દેવલોકના ભોગનો વિયોગ થાય છે, ત્યારે મોટું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, કારણ કે તે જીવો કાંઈ શાશ્વત દેવપણામાંજ રહી શકતા નથી તે માટે તે વિષયભોગોમાં ડાહ્યા પુરુષનું મન તે કેમ રાજી થાય ? ના થાય જ નહિં. વળી તે ભોગોને તુરંત સત્ત્વ જીવોએ અત્યંત સુખરૂપ માનેલા છે.

આ પ્રકારની મુનિની વાણી સાંભળીને ભોગોથી વૈરાગ્ય પામ્યો એવો તે સૂરસેન રાજા તે મુનિને પ્રણામ કરીને પોતાને ઘેર આવ્યો. અને તે મુનિને જે પ્રત્યક્ષ સર્વ ગુણો દીઠા હતા, તેને સ્મરણ કરતો થકો રાત્રે સુતો તે પછી તેને ક્ષણ નિદ્રા આવીને પાછો તે શુરુનું સ્મરણ હોવાથી તુરંત જાગી ગયો, તેવામાં તો તેણે આકાશમાં વાગતા દેવતાઓના હુહુલિનો શબ્દ સાંભળ્યો, તે સાંભળી મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે અહો ! જે મુનિએ મને દિવસમાં ઉપદેશ આપ્યો હતો, તેજ મુનિને હાલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હોય, એમ લાગે છે ? એમ ચિંતવન કરી સૂઈ રહ્યો. સવારના પ્રકરમાં પોતાની મુક્તાવલી રાણીની સાથે મોટા આડંબરથી પાછો તે મુનિ પાસે ગયો. ત્યાં જઈ જ્યાં જોવે, ત્યાં તો દેવતાઓએ કયોં છે મહોત્સવ જેનો એવા તે સાધુને જોયા અને જોઈને અત્યંત હર્ષાયમાન થઈને મુનિવર્યાને નમસ્કાર કરી સ્તુતિ કરીને તેમના મુખના વચ્ચનામૃતના પાન કરવા માટે પવિત્રભૂમિ પર ઘેઠો. તેવામાં તો તેજ કરીને સૂર્ય સમાન, દેહીધ્યમાન કુંડલવાલો મંદહાસ્યે કરી પ્રસન્ન છે મુખારવિંદ જેનું અને જય જય શબ્દ કરતો એવો કોઈ એક પુરુષ તે કેવલીના ચરણ કમલને વિષે એકદમ પડીને સ્તુતિ કરવા તત્પર થયો. તે ચરણમાં પડેલા પુરુષને જોઈને વિસ્મય પામેલા સૂરસેન રાજાએ કેવલી ભગવાનને પૂછ્યું, કે હે ભગવન્ ! આ કોણ પુરુષ છે ? અને આપને વિષે અત્યંત ભક્તિમાન કેમ છે ? ત્યારે કેવલી ભગવાને કહ્યું કે હે રાજન્ ! શુદ્ધ સમ્યક્ત્વજ્ઞાન થવાથી જીવ તીવ્રભક્તિમાન થાય છે વળી ણીનું પણ કારણ ભક્તિ થવામાં થયું છે તે પણ હું કહું છું, તે સાંભળો.

પૂર્વે પદ્મખંડ નામે પુરમાં ધને કરી કુબેર સમાન એવા ઈશ્વર અને ધનેશ્વર નામના ધનિક બે વૈશ્ય રહેતા હતા, તેમા ઈશ્વર જે હતો, તે જૈન ધર્મમાં સાવધાન હતો અને ધનેશ્વર જે હતો, તે મિથ્યાવવાસિત હતો. તે બીજો નિકટસખંધી તથા ચલ્લિચિત્ પરસ્પર સ્નેહ યુક્ત હતા, હવે જૈનધર્મી એવો જે ઈશ્વર છે, તે દિવસના આઠમા ભાગમાં એટલે રાત્રિભોજન દોષના પરિહાર માટે સૂર્યાસ્તની પહેલાંજ પ્રતિ દિન ભોજન કરે છે. તેને જોઈને કદાચકી એવો તેનો મિત્ર ધનેશ્વર તેની નિદા કરવા લાગ્યો કે અહો ! આ તમારું જૈનોનું અજ્ઞાન તો જુઓ. કે તમે નિરંતર દિવસમાં બે વખતજ ભોજન કર્યા કરો છો ? અર્થાત્ તદા પવિત્ર એવું રાત્રિભોજન તો કોઈ પણ દિવસ કરતાજ નથી ? તે સાંભળી

ધન્યર શ્રાવકે કહ્યું કે હું મિત્ર ! તું ખોટો આગ્રહ રાખી મિથ્યા ભાવણ કરી વ્યર્થ પાપોને શા માટે ખાંધે છે ? વિદ્વાન પુરુષો, ગુણ અને દોષોનો વિચાર કરીને કાર્ય કરે છે. અને પ્રવૃત્તિનો અને નિવૃત્તિનો સ્વીકાર. પોતાની ઈષ્ટસિદ્ધિને માટે કરે છે તેમાં પણ જેમાં અલ્પ દોષ હોય તેને ગ્રહણ કરે છે અને જેમાં ઘણા દોષો હોય તેનો ત્યાગ કરે છે. અર્થાત્ એક અલ્પદોષી અને બીજું બહુદોષી એમ બંને દેખાતા હોય, તો તેમાં અલ્પદોષીને વિદ્વાન ગ્રહણ કરે છે. જેમ પરસ્ત્રીગમન પરધનકરણ કરવું, તે બહુદોષી છે, તો તેનો ત્યાગ કરવો અને સ્વસ્ત્રી-ગમન, સ્વદ્રવ્યોપભોગ તે અલ્પદોષી છે, તેનું ગ્રહણ કરવું તેમજ કુથુ, કાટો કાષ્ઠનું જાળું છોડિયું, આસ્થિ, માખી, કીડી વગેરે પદાર્થો જેવા દિવસમાં સારી રીતે દેખાય છે, તેવા રાત્રિનેવિષે દેખાતા નથી, માટે રાત્રિના સમયમાં ભોજન કરવાનો રીવાજ છે, તે ખરાબ છે તથા બહુદોષી છે. અને દિવસના સમયમાં ભોજન કરતા પૂર્વોક્ત પદાર્થો જે પડ્યા હોય, તો તે સર્વ સુલભ રીતે દેખાય છે માટે દિવસના સમયનું ભોજન છે, તે અલ્પ-દોષી એમ પ્રત્યક્ષ રીતે સહુ કોઈને દેખાયજ છે. અને જો કદાચિત્ તમે કહેશો કે તે દિવસ ભોજનમાં મનુષ્યને તૃપ્તિ શું થવાની છે ? માટેનિર્દોષ એવા દિવસભોજનને છોડીને જે રાત્રિભોજન કરે છે, અને કહે છે, કે અમે રાત્રિભોજન કર્યું છે, તો તેઓનું તે મોટું સ્પષ્ટરીતે અજ્ઞાનજ જણાય છે. રાત્રિભોજનનો જે માર્ગ છે તે પણ યવનજનનોજ છે. કારક કે રવિના કિરણથી જે અદૃશ્ય છે તે કેવલ સદોષજ હોય છે. વળી સર્વ કર્મનો અધિકાર પણ મનુષ્યને સૂર્યોદય થયેથીજ થાય છે એમ હુંજ નથી કહેતો, પરંતુ તમારા દર્શનીયો પણ કહે છે. માટે હું ધન્યવર ! જે રાત્રિમાં નથીજ જમતા, તેને તો જેમ કોઈ જીવના જીવિતાનો અર્ધ કાલ તપશ્ચર્યામાં જાય છે ને તેને જેવું પુણ્ય થાય છે તેટલુંજ પુણ્ય થાય છે. અને જે રાત્રિ ભોજન કરે છે, તેનું તો આયુષ્ય તિર્યંચજીવોની જેમ વ્યર્થજ આહ્યું જાય છે

યે રાત્રૌ સર્વદા ડડહારં, વર્જયતિ સુમેધસઃ ॥
 તેષાં પક્ષોપવાસસ્ય, ફલં માર્સેન જાયતે ॥૧॥
 ભાનોઃકરૈરસંસ્પૃટ, સુત્રેછગ્નિઃ પ્રેતસંચરાત્ ॥
 સુક્ષ્મજીવાકુલં ચાપિ, નિશિભોજ્ય ન યુજ્યતે ॥૨॥
 ચત્વારો નરકદ્વારાઃ, પ્રથમં રાત્રિભોજનં ॥
 પરસ્ત્રી ગમન જૈવ, સંધ્યાનં તતકાયકે ॥૩॥
 પરશાસ્ત્રેપિ, નોદકંચાપિપીતવ્યં, રાત્ર વત્રયુધિષ્ઠિર ॥
 તપસ્વિના વિશેષેણ, ગૃહિણા તુ વિવેકિના ॥૪॥
 મૃતે સ્વજનમાત્રેહપિ, સુતકં જાયતે કિલ, ॥
 અસ્તં ગતે દિવાનાથે, ભોજનં ક્રિયતે કથમ્ ॥૫॥

રકતી લવંતિ તોયાનિ, અન્નાનિ પિશિતાનિચ ॥
 રાત્રિલોજનસકતસ્ય, ગ્રાસે તન્માંસ લક્ષણમ્ ॥૬॥
 ચત્યારિ ખલુ કર્માણિ, સંધ્યાકાલે વિવર્ણયેત્ ॥
 આહારં મૈથુનંનિદ્રા. સ્વાધ્યાયં ચ વિશેષતઃ ॥૭॥
 આહારાત્જન્યતે વ્યાધિઃ, કૂરગર્ભશ્ચ મૈથુનાત્ ॥
 નિદ્રાતો ધનનાશઃ સ્યાત્, સ્વાધ્યાયે સરણું લવેત્ ॥૮॥
 નકત સત્યા ન લોકતવ્ય, રાત્રૌ પુંસાસુમેધસા ॥
 ક્ષેમં શૌચં દયાધર્મે, સ્વર્ગં મોક્ષં ચ વાચ્છતા કિંચ ॥૯॥
 સંપાતિમ્ સુદુમ્ તસા,તીરતિ ન વારિઠં તહિં જ્ઞેણ ॥
 પચ્યખ દંસિણો વિદુઃ, તેણ નિસાએ ન ભુજતિ ॥૧૦॥
 ઈદિયવિજ્ઞેઓ આરં, લવદ્ગજણં તાયણાર્થં પરિસુદ્ધી ॥
 પમુસાય પરિચાર્થં, દિનભુત્તીએ ગુણા હુંતિ. ॥૧૧॥

અર્થ - જે બુદ્ધિમાન મનુષ્યો રાત્રિને વિષે માંસ પર્યંત જો સર્વ પ્રકારથી આહારનો ત્યાગ કરે છે, તે જીવોને પક્ષોપવાસ જેટલું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે - (૧) રવિના કિરણોથી જેનો સ્પર્શ થયો નથી, તથા ગ્રેતના સ્પર્શથી, તેના સંસર્ગીના સંસર્ગથી, ઉચ્છિષ્ટથી, સૂક્ષ્મજીવથી વ્યાપ્ત, એવા અન્નના લોજનનો, તથા રાત્રિલોજનનો બુદ્ધિમાને ત્યાગ કરવો. (૨) વળી નરકનાં ઠાર ચાર કહેલાં છે તેમાં પ્રથમ રાત્રિલોજન બીજું પરસ્ત્રીગમન, ત્રીજું પરદ્રવ્યકરણ, અને ચોથું અનતકાય અલક્ષ્યનું સેવન (૩) વલી પરદર્શનીના શાસ્ત્રોમાં પણ કહેલું છે કે હે સુધિષ્ઠિર ! રાત્રિને વિષે જલ પણ પીવું નહિ. તેમા તપસ્વી પુરુષોએ તો વિશેષે કરીને પીવું જ નહીં, અને વિવેકી એવા ગૃહસ્થાશ્રમી પુરુષે પણ પીવું નહિ. (૪) કદાચિત કોઈ સંબંધી જ્યારે મરણ પામે, ત્યારે તો સુતક લાગે, તો દિવાનાથ એટલે દિવસના પતિ એવા સૂર્ય નારાયણ જ્યારે અસ્ત થાય ત્યારે, લોજન કેમ થાય ? (૫) રાત્રિને વિષે જલ જે છે, તે રુધિરસમાન થાય છે, અને અન્ન જે છે, તે માંસસદૃશ થાય છે અને વડી રાત્રિમા અન્નનો ગ્રાસ લેનાર જનને માંસલોજન જેવો દોષ લાગે છે (૬) ચાર કાર્યોનો સંધ્યાકાલને વિષે ત્યાગ કરવો, તે કયા ચાર કાર્યો ? તો કે આહાર, મૈથુન, નિદ્રા અને વિશેષે કરી સ્વાધ્યાય, એટલી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો (૭) કારણ કે સંધ્યાકાલમાં આહાર કરવાથી વ્યાધિ થાય છે અને મૈથુન કરવાથી કૂરગર્ભ થાય છે, તથા નિદ્રાથી ધનનો નાશ થાય છે અને સ્વાધ્યાય કરવાથી મરણ ઉત્પન્ન થાય છે (૮) ક્ષેમ, દયા શૌચ, ધર્મ, સ્વર્ગ અને મોક્ષ, તેને વાછતા એવા બુદ્ધિમાન પુરુષે રાત્રિલોજન કરવું જ નહિ. (૯) વળી પણ કહ્યું છે કે સુદમ, વ્રસ, એવા જીવોનો રાત્રિલોજન કરનારના લોજન પાત્રમાં સંપાત થાય છે. અર્થાત્ રાત્રિલોજન કરનારના લોજનમાં સુદમવ્રસ જીવો આવી પડે છે.

કારણ કે તે છવો હાથે કરી વારીયે પણ પડ્યા સિવાય રહેતાજ નથી. કેમ કે તે છવોને સત્રિમાં દૃષ્ટિનો અભાવ હોય છે? માટે તેમા પ્રત્યક્ષ દોષ માની તે સત્રિભોજન કરવુંજ નહિં. (૧૦) ઇંદ્રિયોનો વિનય, તથા છવની હિંસાના ત્યાગ વગેરેથી છવની પશ્ચિદ્ધિ થાય છે. તથા પશુભાવ પરિત્યાગરૂપ ગુણો પણ થાય છે. (૧૧) તે કારણ માટે હે ધનેશ્વર! તમે દોષ અને ગુણોને જાણી પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ કરો. અને આમ્ય પુત્રની જેમ કદાચક કરી અનર્થને શા માટે કરો છો? તે જેમ કે :- એક ગામને વિષે કોઈ એક આમીણુ મનુષ્ય રહેતો હતો, તે મરણ પામ્યો, તેથી તેની લાર્યા, પોતાના સ્વામીનું સ્મરણ કરીને અત્યંત રુદન કરવા લાગી ત્યારે તેનો એક પુત્ર હતો, તેણે કહ્યું કે હે માતા! તમે શામાટે શોક કરો છો? હું તમારો પુત્ર છું માટે અનુચરની જેમ હું તમારી સેવા કરીશ, અને ગૃહકાર્ય પણ કરીશ. માટે આવો મોટો શોક કરવાનું શું કારણ? ત્યારે તે ઓ જોલી કે હે પુત્ર! તારો પિતા જે કાર્ય હાથમાં લેતા હતા, તે કોઈકાળે મૂકતાજ નહિં અને તુ તો નિશ્ચિત જેવો દેખાય છે, તથા બાલક છે, તેથી હાથમાં લીધેલા કાર્ય કરવામાં શિથિલ છે, માટે મને મોટો શોક ઉત્પન્ન થાય છે? ત્યારે તે પુત્ર જોલ્યો કે હે માતા! આજથી આરંભીને હવે હું ગૃહકાર્યમાં આસક્તજ રહીશ, અને માગ હાથથી ગ્રહણ કરેલું કાર્ય હું ઘણો દુઃખી થઈશ તો પણ મૂકીશ નહિં. એમ કહીને પોતાની માતાને સ્થિર કરી. પછી એક દિવસ રાજ રસ્તે પોતે નીકળ્યો, તેવામાં તેજ રસ્તામાં કોઈ એક ધોળીનો ગધેડો પોતાના ઘરથી બંધન તોડી દોડ્યો જતો હતો અને તેની પછવાડે તેને પકડવા તેનો સ્વામી રજક દોડતો હતો, પણ તે સમયે હાથ આગ્યો નહી, ત્યારે તે ધોળીએ મોટા સાદથી રસ્તામાં આઘ્યા જતા તે આમીણુ છોકરાને કહ્યું કે હે ભાઈ! આ મારો ગધેડો દોડ્યો જાય છે, ને તારી પાસે આવ્યો છે, માટે તુ તેને પકડી લેજે. તે આંખથી તેણે તે ગધેડાનું પૂછડું પકડી લીધું, ત્યાં તો ક્રોધાયમાન થયેલા તે ગધેડાએ પોતાનું પૂછડું પકડ્યું જણ્યું કે તુરત તેને પાછલા બે પગની લાતો મારવા લાગ્યો. તેથી તે આમીણુ પુત્રનું મસ્તક તથા હૃદય એ બન્ને ફૂટી ગયા, તો પણ તેણે સતતનું પૂછડું છોડ્યું નહિં, ત્યારે ગામમાં આદનારા લોકો દહેવા લાગ્યાં કે હે મૂર્ખ! તુ આ ગધેડાનું પૂછડું છોડી દે, નહિં તો તને પાદપ્રહારથી મારી નાખશે? ત્યારે તે છોકરો જોલ્યો કે મારી માતાએ મને છોડવાની ના કહી છે, કે હાથમાં લીધેલું કોઈ પણ કાર્ય તારા બાપની જેમ તું છોડીશ નહિં, માટે મારી માતાના દહેવાથી ઉલટું હું કેમ કરું? તેવાં તે આમીણુના વચનો સાલળી સર્વ માણસ ઉપહાસ કરવા લાગ્યા પરંતુ તેણે તે પૂછડું છોડ્યું નહિં, અને મોટા દુઃખને પ્રાપ્ત થયો. એમ હે મિત્ર! તમે પણ જો ગુણદોષનું વિવેચન કરી કદાચક જ પકડશો, તો તે આમીણુની જેમ દુર્ગતિરૂપ દુઃખને પ્રાપ્ત થશો? એ પ્રકારે ઘણી રીતે ઉપદેશ કર્યો, તો પણ તે, સત્રિભોજનથી નિવૃત્તિ પામ્યો જ નહિં. અને આત્મધ્યાને કરી દુષ્કિત અને તૃપ્તિરહિત થકે જ મરણ પામીને વાણસ થયો. વળી સમ્યક્ત્વની નિદા

કરવાથી તેણે તિર્થંત્ર નામ કર્મ ખાંધ્યું, તેથી તે પાંચે વાર વાગુણના જ ભવને પામ્યો, ત્યાંથી મરણ પામી એ વાર ચિમાચોડનો અવતાર પામ્યો, ત્યાંથી મરી એ વાર ઘૂતડનો ભવ પામ્યો. પાછો ત્યાંથી મરણ પામી એ વાર શીયાડીઓ થયો. ત્યાંથી મરણ પામી વિશાલા પુરિમાં દેવગુપ્ત નામે બ્રાહ્મણની નદા નામની ભાર્યાને વિષે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે બાલ્યપણથી જ વ્યાધિવાન થયો. તેનો એક રોગ જ્યાં તેની માતા ઔષધ કરી મટાડે છે, ત્યાં બીજા નવા એ ત્રણ રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. એમ કરતાં તેની માતા પણ મરણ પામી. પછી તેનો પિતા બીજા સ્ત્રી પરણ્યો. ત્યારે તેની તે ઓરમાન માતા હોવાથી તે રોગીની કાંઈ પણ આશ્વાસના કરે નહીં અને તેમ તેની આગળ પણ જાય નહીં. હવે તે પુત્ર અત્યંત રોગી રહેવા લાગ્યો તેથી લોકોએ તેનું રુક્ષટ એવું નામ પાડ્યું, અને જેમ વિઠામાં કીડો મોટો થાય, તેમ રોગમા ને રોગમા વધવા લાગ્યો.

હવે તેનો મિત્ર ઇંધર શ્રેષ્ઠી જે હતો, તે તો ધર્મ જાગરણને વિષે અત્યંત ઉદ્યુક્તજ હતો, તે માટે ધન, પુત્ર, દારાથી વિરક્ત થઈ તેણે શ્રી ધર્મેશ્વર નામે શુરુ પાસે જઈ ચારિત્રને ચકણ કર્યું પછી મુક્તિસ્ત્રીમાં રસિક, તથા શમતામૃતપાનમાં તૃપિત, એવા તે મુનિ વિહાર કરતા હતા. હવે તે મુનિ, એક દિવસ જેમાં રુક્ષટ રહે છે, તે વિશાલા નગરીને વિષે પશ્ચિમમણને પારણે આહાર વહોરવાને માટે ગોચરીએ નીકળ્યા, તે રોગીના પિતા દેવગુપ્ત નામે બ્રાહ્મણને ઘેર આવ્યા. તે મુનિનાં દર્શન કરીને ખુશી થયેલો તે બ્રાહ્મણ, મુનિને પ્રણામ કરી વિનંતિ કરવા લાગ્યો કે, હે ભગવાન ! આપ કરુણાના ભંડાર છો, તેથી એક મારી વિનંતિ છે, તે સાંભળો. ત્યારે શુરુએ આજ્ઞા કરી કે હે દ્વિજ ! તારે જે કહેવું હોય, તે કહે. ત્યાં તે કહેવા લાગ્યો કે હે મહારાજ ! આ એક મારો પુત્ર છે, તે અવતર્યો ત્યાંથી જ રોગી છે, અને તેના રોગને મટાડવા માટે મેં ઘણા ઉપાયો કર્યા, પરંતુ કેઈ પણ રીતે તેના રોગો મટતાજ નથી. માટે આપ કાંઈ ઉપાય કહો, તો આ બિચારો રોગથી મુક્ત થાય ? તે સાલળી મુનિ બોલ્યા કે હે બ્રાહ્મણ ! અમોને ચતિલોકને તો જ્યારે ગોચરીએ જઈએ ત્યારે કેઈની સાથે વાતો કરવી કલ્પેજ નહિ. એ શાસ્ત્રોક્ત માર્ગ છે, તો પણ તારા પુત્રના રોગો જોઈ મને દયા આવે છે, તેથી હું કહું છું, તે સાલળ. હે દ્વિજ ! આ તારા પુત્રને બીજા કોઈ પણ ઔષધો લાગુ પડશે નહિ માટે તેને તો ધર્મોષધ કરવું જ ઉચિત છે. એમ કહી તે મુનિ ત્યાંથી ભિક્ષાન્ત મલવાથી પાછા બહાર ઉદ્યાનમાં ચાલ્યા ગયા.

હવે તે બ્રાહ્મણ પણ જલદી ભોજન કરી પોતાના રોગી પુત્રને લઈ એકદમ તે મુનિની પાસે આવ્યો. અને નમસ્કાર કરી તે મુનિને પુત્ર માટે ધર્મોષધ પૂછ્યું. ત્યારે ભાવવેદી એવા મુનિ બોલ્યા કે હે વિપ્ર ! જેથી રોગો ઉત્પન્ન થાય છે, તે રોગનું નિદાન કહેવાય છે, માટે પ્રથમ રોગનું નિદાન જાણી તે નિદાનનો જ્યારે ત્યાગ કરીએ, ત્યારે જ

તેનું ઔષધ થાય છે અને તે ઔષધ પણ ત્યારે જ લાગુ પડે છે. જો કદાચિત્ નિદાન જાણ્યા વિના કોઈ એમને એમ ઔષધ આપે છે, તો તે ઔષધનો ગુણ થતો નથી પરંતુ સામો તે રોગનો વધારો થાય છે? હવે તે રોગોનાં નિદાનો કયાં છે? કે પ્રથમ તો પ્રાણીઓની હિંસા કરવી તે, ખીજું અસત્યમાપણું, ત્રીજું ચોરી, ચોથું પરસ્ત્રીગમન, પાંચમું પરિગ્રહાસક્તિ. એ પાંચે રોગ થવાના નિદાન છે. કારણ કે તે પાંચે આચરણે રોગના કારણભૂત થાય છે. હવે તે પૂર્વોક્ત પાંચે નિદાનથી થયેલા રોગો કયા ઔષધથી નાશ પામે છે? તો કે પ્રથમ તો પરમેષ્ઠીના સ્મરણ કરવાથી, ખીજા ચાર કપાય અને ઇન્દ્રિયોનો જય કરવાથી, ત્રીજા યથાશક્તિ પાત્રોમાં દાન દેવાથી, ચોથા પાપની ગર્હા કરવાથી, એ ચાર પ્રકારના ઔષધોથી પૂર્વોક્ત નિદાનથી થયેલા રોગો નાશ પામે છે માટે આ મારા કહ્યા પ્રમાણે નિદાનને જાણી તે નિદાનનો ત્યાગ કરી ધર્મોષધને ગ્રહણ કરી જે પ્રાણી નિરંતર આવે છે, તે પ્રાણીને કોઈ દિવસ રોગો થતા જ નથી અને રોગ થયા વિના પણ જે આ પ્રમાણના ધર્મોષધને લીધાજ કરે છે. તેને આરોગ્ય પણ રહ્યાજ કરે છે. એમ કહી તે બ્રાહ્મણને ગુરુએ એકેક વ્રતનું માહાત્મ્ય સવિસ્તર કહ્યું, તે સાંભળી પિતાને અને તે રોગી પુત્રને મિથ્યાત્વ નાશ થઈ ગયું, તેથી તે પિતાને અને પુત્રને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું, અને પછી તેઓ રોગ મટાડવાના ખીજા સર્વ ઉપાયોનો ત્યાગ કરી નિશ્ચય શુદ્ધ શ્રાવક થયા અને રોગ થવાનું મૂળ કારણ તો દુષ્કર્મ જ છે; એમ જાણવા લાગ્યા.

હવે એક દિવસ સિંહાસન પર બેઠેલા સૌધર્મેન્દ્રે સુધર્મા સભામાં તત્તલ દેવતાઓની સમક્ષ તે પિતા પુત્રનું ધર્મનું ધૈર્ય વખાણ્યું, તેને તે સભામાં બેઠેલા બે દેવો જુહું માનીને કહેવા લાગ્યા કે જો તેની અમે અમારી જાતેજ પરીક્ષા લઈએ, તો જ તે વાત અમે સાચી કહીએ? ત્યારે સૌધર્મેન્દ્રે કહ્યું કે તમોને જ્યારે અમારા બોલવા પર વિશ્વાસ આવતો નથી, ત્યારે તમો તમારી જાતેજ જઈ પરીક્ષા લ્યો એ વાક્ય સાંભળી તે બન્ને દેવો વૈદ્યનું રૂપ ધારણ કરીને જ્યાં રોગી બ્રાહ્મણ રહે છે, તે વિશાલાનગરીમાં આવી તે બ્રાહ્મણને ઘરે ગયા. અને તે રોગી બ્રાહ્મણને કહેવા લાગ્યા કે હું રોગી! અમે વૈદ્ય છીએ તે તને ગરીબ માણસને માંદો સાંભળી દયા આણી તારું ઔષધ કરવા આવેલા છીએ માટે તારા માતા પિતા વગેરેની સમક્ષ અમે જેમ કહીએ તેમ નિશ્ચય રીતે તું અમારું ઔષધ લે, તથા પથ્ય પણ પાળે તો તારા રોગો થોડાજ દિવસમાં નાશ થઈ જાય. તે સાંભળી તેના માતા પિતા વગેરેએ કહ્યું કે તેને કેવી રીતનું ઔષધ કેવી રીતે લેવું? તે આપ કહો. ત્યારે તે વૈદ્યો કહે છે કે પ્રથમ તો આ રોગીએ આખા દિવસમાં તથા રાત્રિમાં શું ખાવું જોઈએ? તે કહીએ છીએ. કે આ રોગીએ દિવસના પ્રથમ પ્રકરને વિષે મધુર એવા મધનું લક્ષણ કરવું. પછી વળી જ્યારે દિવસનો ખીજો પ્રકર થાય ત્યારે ઉષ્ણ એવા મંદિરાનું પાન કરવું. પછી રાત્રિ જ્યારે પડે ત્યારે માખણ, ચોખા,

જલચર, સ્પર્શચર, ખેચર એવા પ્રાણીઓનું માંસ લાવી તેનું ભક્ષણ કરવું. હવે અમારું ઔષધ કેવી રીતે ખાવું તે કહીએ છીએ કે આ રોગીએ અમે જે ઔષધ આપીએ તેને પ્રતિદિવસ સવારમાં પૂર્વોક્ત પ્રાણીઓનું માંસ લાવી તેની સાથે મેળવીને ખાવું. તેમ સાત દિવસ પર્યંત અમે જુદું જુદું ઔષધ આપીશું, તેને પણ તે પ્રથમ કહેલા માસના જ અનુપાન સાથે લેવું. તેથી સાત દિવસમાં આ બ્રાહ્મણના સર્વ રોગો નિર્મૂલ થઈ જશે ? તેમાં કંઈ પણ સંશય નથી એ સાંભળી તે રોગી બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે અરે વૈદ્યો ! આ તે બોલો છો શું ? આ પ્રકારના તમારા કહેલા ચારંભકારક ઔષધ ખાઈને મારે શું કરવાનું છે ? આવા ઔષધથી મારા રોગો જો મટતા હોય તો તે રોગો મારે મટાડવા જ નથી કારણ કે આવું તમારું ઔષધ ખાઈને હું ભયોભય નરકની વેદનાને ભોગવવા તૈયાર થાઉં કેમ ? માટે આજ બોલ્યા તે તો બોલ્યા, પણ હવેથી આવું બોલશો જ નહીં. પ્રથમ તો તમોએ મને દિવસથી તે રાત્રિપર્યંત મધ વગેરે ખાવાનું કહ્યું, તો તેમાં પ્રથમ મધ વગેરે ચારે વિગયનું તો મેં જાવજાણવ પચ્ચક્ષુબાણુ લીધેલું છે. માટે તમારા કહેલા પ્રમાણે મધ તથા માખણ વગેરે તો મારાથી ખવાય જ નહિં. વળી રાત્રિભોજનનો પણ મેં જાવજાણવ પર્યંત ત્યાગ કર્યો છે, તેથી રાત્રિમાં હું જૈનશાસ્ત્ર વિહિત અન્ન પણ લેતો નથી તો તમારું કહેલું મહાપાપકારી માંસ વગેરે તો શેનું જ લઉં ? અને વળી તમે મને ઔષધ ખાવાનું કહ્યું, તેમાં પણ અનર્થકારિ માંસ મેળવીને ખાવાનું કહ્યું, માટે તે ઔષધ પણ મારાથી ખવાય એમ નથી ? તે સાંભળી દેવવૈદ્યો બોલ્યા કે હે બ્રાહ્મણ ! આ તે તું શું બોલે છે ? એકદમ ધર્મમાં ગંભી ગયો છે, તું વિચાર તો કર કે આ શરીર જો હશે તો બધું સાફ થશે, અને શરીર જ્યારે નહિ હોય, ત્યારે એકલા ધર્મને તું શું કરીશ ? અને ધર્મ પણ કેવી રીતે પાળીશ ? માટે દેહમાં જ્યારે કોઈ પણ રોગ થાય, ત્યારે કર્તવ્યાકર્તવ્યનો કાંઈ પણ વિચાર હાથા માણસે કરવો જ નહિં, અને એમ ધર્મવિરુદ્ધ ઔષધ ખાવાથી કદાચિત્ પાપ લાગે, તો પછી જ્યારે સાજા થઈને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીએ, તેથી તે દોષ સર્વ નિવૃત્તિ પામે, માટે આ અમોએ કહ્યું, તેમ કરી શરીરનું રક્ષણ કર અને ધર્મનું પણ રક્ષણ કર એમ તે રોગી બ્રાહ્મણને કહીને તે વૈદ્યો તેનાં માતા પિતા વગેરેને કહેવા લાગ્યા કે હે લાઈઓ ! આ રોગી તો કાંઈ પણ સમજતો નથી માટે અણુસમજુ, રોગી અને ગરીબ એવા આ માણસની તમારે ઉપેક્ષા કરવી ઘટતી નથી. તેથી તેને સમજાવી કહો, જે અમારા કહેવા મુજબ તે ઔષધ ખાય ? અને તેમ કરવાથી તમોને પણ પુણ્ય અને યશ પ્રાપ્ત થશે ? તે સાંભળી તેના સહુ સંબંધી જનો કહેવા લાગ્યા કે હે વત્સ ! આ જે વૈદ્યો પ્રિયારા ઉપકારી દેખાય છે, કેમ કે તારા જેવા નિર્ધન માણસનો રોગ મટાડવા માટે ઔષધ દેવા પોતે પોતાની મેળેજ બોલાવ્યા વિના આવી ઉભા રહ્યા છે, તથા તે ઔષધનું કાંઈ દ્રવ્ય માંગતા નથી ? માટે આ દયાળુ વૈદ્યો જેમ કહે છે તે પ્રમાણે ઔષધ ગ્રહણ કરવાથી તારો જો બચાવ થશે તો અમો પણ રાજી થાશું ? અને હે લાઈ ! તે ઔષધ ખાવાથી જો

તને પાપ થાશે, તો તે પાપ કોઈપણ ઉગ્ર એવા તપે કરી તું મટાડી શકીશ ? એમ ઘણું જ કહ્યું, તો પણ તે રુઝદે માન્યુ નહિ ત્યારે તે વૈદ્યો, એજ ગામના રાજા પાસે આવ્યો અને તે રાજાને કહેવા લાગ્યા કે મહારાજ ! આપના આ ગામમાં એક જન્મનો રોગી બ્રાહ્મણ રહે છે. તેથી તેનું નામ પણ રુઝદેજ છે હવે અમોએ કોઈ એક માણસના કહેવાથી સાંભળ્યું છે કે વિશાલાનગરીમાં ગરીબ, જન્મનો રોગી અને ઘણો જ દુઃખી, કોઈ એક બ્રાહ્મણ રહે છે, તેના રોગો ઘણા ઉપાયો કર્યાથી મટતાં જ નથી, તે સાંભળી મનમાં દયા લાવી અમો તેની પાસે આવ્યા અને આવીને અમોએ તેને ઔષધ ખાવાનું કહ્યું, તો પણ ન્યારે તેણે ન માન્યું, ત્યારે પાછું તેના સખધીજનો પાસે ઔષધ ખાવાને માટે ઘણું જ સમજાવી કહેવરાવ્યું, તો પણ તે સાંભળે જ નથી પરંતુ અમારા મનમાં તેની પર દયા આવે છે, કે તેને રોગથી મુક્ત કરવો તે માટે આપ તેને અહીં બોલાવી અમારા કહેવા મુજબ ઔષધ ખાવાનો તથા પથ્ય પાળવાનો હુકમ કરો. અને હે રાજા ! અમો પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહીએ છીએ કે અમારું ઔષધ ખાવાથી તેને જરૂર સારૂ જ થશે ? અને જો તે નહિં ખાવ્ય તો તે થોડા જ દિવસમાં મરણુ શરણુ થઈ જશે ! તે સાંભળી રાજાએ તેને એકદમ તેડાવ્યો અને ઘણીજ રીતે સમજાવ્યો, તો પણ તે સમજ્યો નહિં, અને તત્રત્ય સહુ સાંભળે તેમ સામે ઉપદેશ કરવા લાગ્યો. કે હે રાજા ! તમો વિચાર તો કરો, કે આ અશુચિપદાર્થયુક્ત, અસત્ય એવાં દેહને માટે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ અને ભવભ્રમણુ દાયક એવા જૈનશાસ્ત્ર વિરુદ્ધ પદાર્થને હું કેમ સ્વીકારું ? તથા જાવજાણવ ગ્રહણુ કરેલા-વ્રતને પણ હું કેમ છોડું ? વળી એવો તે કોણુ મુખ હોય કે ભસ્મને માટે ખાવના અંદનને ખાલે ! તથા સોનાના કુંભમાં ભરેલી જે લાખ હોય તે લાખને માટે સોનાના કુંભને લાંગી દુકા કરી નાખે ? વળી દેહને વિષે મમત્વ રાખનારા જનો તે દેહના રક્ષણુ માટે જેમ દ્રવ્યનો ત્યાગ કરે છે, તેમ જ્ઞાની પુરુષો ધર્મને માટે દેહનો ત્યાગ કરે છે. એમ ઘણી યુક્તિથી ત્યાં બેઠેલા સહુ કોઈ જનોને બોધ પમાડ્યા ત્યારે તે વૈદ્યો કહેવા લાગ્યા કે હે બ્રાહ્મણ ! તે જિનધર્મનું તત્ત્વ ઘણું જ સારીરી તે જાણ્યું છે ! એમ કહી તેને નીરોગી કરી, પોતાનું દેવરૂપ દેખાડી, તેની સ્તુતિ કરીને તે દેવો સ્વર્ગ-પ્રત્યે ગયા. પછી તે દિવસથી તે બ્રાહ્મણનું નામ રુઝદે હતું, તે મટી અરુઝદે થયું, અને ધર્મોપદેશથી રોગ મટાડી પ્રથમ કરતાં પણ તે વધારે ધર્મામકત થયો. અને તે ઘણા કાળ પર્યાંત જિનધર્મનું આરાધના કરી સમાધિમરણુ મરણુ પામી સૌધર્મ-દેવલોકને વિશે દેવના થયો. ત્યાં અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યું જે પૂર્વ ભવમાં હું જન્મથી જ મહારોગી હતો, ત્યારે જે મુનિએ મને ધર્મોપદેશ આપી સારો કર્યો હતો અને તે ધર્મના પ્રતાપથી આ દેવલોકને વિષે હું દેવતા થયો છું, વળી તે મુનિને હાલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે ? એમ જાણી તે એકદમ અહીં આવી હર્ષાયમાન થઈ નૃત્ય કરવા લાગ્યો છે. આ પ્રમાણે ઇશ્વર દેવલોકના કરેલા ધર્મોપદેશથી ઘણા જનોએ ત્રિલોકનો ત્યાગ કર્યો.

હવે ત્રીજા સંવેગે રંગિત એવો સૂરસેન રાજા, તે કેવલી ભગવાનને હાથ ભેરીને કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવન ! મહાન મિથ્યાત્વપણાથી રોગી થયેલા તે રુગ્ભટને ધર્મોષધ આપી આપે દેવતા કર્યો, માટે આપને ધન્ય છે. અને તે હાલમાં દેવતા થયેલા ધનેશ્વરને પણ ધન્ય છે, કે જે પૂર્વ જન્મમાં ધર્મોષધરૂપ ઉપકાર કરનારા આપને ઉપકારી તથા ધર્માચાર્ય માની અહીં વાંદવા માટે આવ્યો અને વળી તેણે મનોહર અને દઢ એવી ભક્તિ પણ રાખી ! આવી રીતે કેવલીની સ્તુતિ કરીને તેમને વિનંતી કરી કે હે ભગવાન આપના કહેવાયકી મેં સાધુનું તથા શ્રાવકનું માહાત્મ્ય યથાસ્થિતિ રીતે જાણ્યું, તેમાં પણ મને એવો નિશ્ચય થયો કે જે સાધુનો ધર્મ છે, તે એકાંતે મોક્ષ સુખનો દેનારો છે. હવે જો આપને મારી ચારિત્ર લેવાની યોગ્યતા લાસતી હોય તો સંયમશ્રીને વિષે ઉત્કંઠિત મનવાલા એવા મને સંયમ આપો. ત્યારે કેવલી ભગવાને કહ્યું કે હે રાજા ! તમારી સંયમ લેવાની તો યોગ્યતા જ છે, માટે જલદી ઘેર જઈ સર્વ રાજ્યપ્રતિબંધને છોડી પાછા તુરત આવી સંયમશ્રીને સ્વીકારો.

તે સાંભળી હર્ષભરથી પ્રકુલિત મનવાલો એવો સૂરસેન રાજા મુનિને નમસ્કાર કરી શીઘ્રતાથી ઘેર આવી આમાત્યો તથા પોતાની સ્ત્રી વગેરેને વૈરાગ્ય યુક્ત થઈ કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રિય મિત્રવર્ગ, મેં તો ઉદ્યાનમાં પધારેલા કેવલીના ઉપદેશથી જાણ્યું, કે આ આયુષ્ય જળના પરપોટા જેવું ચ ચળ છે, આ સંસાર ભોગનું જે સુખ છે, તે ક્ષેત્રશાની સુઠિસમાન છે અને સંસારમાં જે પ્રિયજનોનો સંયોગ થાય છે, તેનો વિયોગ થયા વિના રહેતો જ નથી અને જે દ્રવ્ય છે, તેપણુ અનર્થનું મૂળ છે, પ્રથમ તો દ્રવ્યને ઉપાર્જન કરવામાં મોટું દુઃખ ભોગવવું પડે છે, તેવું જ પાછું તેના રક્ષણમાં પણ દુઃખ થાય છે, માટે જેના રક્ષણમાં પણ દુઃખ તથા ઉપાર્જનમાં પણ દુઃખ તેવા અનર્થના પાત્રભૂત એવા દ્રવ્યને ધિષ્કાર હો. તથા વળી જે કાળ (મૃત્યુ) છે, તે આપણને શોધ્યા જ કરે છે કર્મયોગે આવી લઈ જાય છે કોઈ એક નાનો મત્સ્ય હોતો, તે જલમાંથી કોઈ એક મત્સ્ય મારનારના કર્કશ એવા હાથમાં આવ્યો, પરંતુ તે મત્સ્ય અત્યંત સુવાળો હોવાથી તેના હાથમાંથી સરી ગયો, તે પાછો જળમાં પાથરેલી જાળમાં આવી પડ્યો, ત્યાંથી પણ પોતે ઘણો જ નાનો હોવાથી તે જાળના છિદ્રમાંથી નિકળી ગયો, તે પાછો જળમાં પડ્યો, ત્યાં પણ તેને કોઈ એક બગલો હોતો, તે ગળી ગયો, માટે જીવનો જ્યારે કર્મ યોગેકાળ આવે છે, ત્યારે કોઈ પણ ઠેકાણેથી તે જીવને ખોળીને લઈ જ જાય છે. વળી આ સંસારમાં એક બીજનો સ્નેહ છે, તે પણ તિલવૃક્ષના પુંજ સમાન છે. જરા અને રોગો તો જીવોનો પાછળ ધમધેકાર દેડયા જ કરે છે. ઈષ્ટમિત્ર જે છે, તે પોતાના કરેલા કર્મને અનુસારે કર્મ ભોગવતા થકાકાળે અકાળે મરણ પામ્યા જ કરે છે, તેને આપણુ કોઈથી રાખી શકાના નથી તે માટે વિદ્વાન્ પુરુષો છે, તે

કોઈ પણ જનને વિષે પ્રીતિ જ કરતા નથી. એવો તે કોણ મૂર્ખ હોય, કે જે સમગ્રજીવથી અનંત સુખ સંતાન દાયક એવો મોક્ષ મળી શકે એમ છતાં પણ તે છોડી ઇદ્રિજન સમાન સંસારને વિષે આસક્તિ રાખે ? વળી એવો કોણ મૂઠ હોય કે, કે તપને સાધ્ય મુક્તિ સુખ છે, અને આ તે પોતાને સ્વાધીન છે, તે તપ ન કરતા તપાવેલા કહેલા જેવા સંસાર સુખને વિષે આસક્ત થાય ? વળી હે ભાઈઓ ! ક્ષારજનથી ભરેલો જેમ લવણસમુદ્ર છે, તેમ શારીરિક અને માનસિક વગેરે દુઃખથી ભરપૂર આ સંસારસમુદ્ર છે, માટે તેવા સંસારમા અજ્ઞાની વિના કોણ આસક્તિ રાખે ? વળી સ્વપ્નમાં મળેલા નિધાનની જેમ સંસારમાં જે કાંઈ વસ્તુ છે, તે જોડી જ છે, અનિત્ય છે, તેથી આ સર્વસંસારને જોડો જાણી હું હવે અગણ્યગુણ ગુણ અલંકૃત એવા શ્રામણ્યને સ્વીકારીશ ! એ પ્રકારનું સૂરસેન રાજાનું વચન સાંભળી બોધ પામેલી એવી તેમની મુક્તાવલી રાણી કહે છે કે આપે જે કાંઈ હાલમાં કહ્યું, તે સર્વ સત્ય જ છે, કારણ કે આ સંસાર સર્વ મૃગતૃષ્ણાના જળ જેવો જ છે, તેથી આપે જે હાલ સંયમ લેવાનો વિચાર કર્યો, તે ઘણો જ યોગ્ય છે, આપણે ભોગ પણ ઘણા કાળ ભોગવ્યા. તથા પરિવાર મિત્ર લોકોને પણ પરિપૂર્ણ રીતે સંતોષ્યા ! સામંત વર્ગને પણ સુખ આપ્યું ! પુત્ર પણ થયો ! તથા તે વળી મોટો પણ થયો ! ત્રણ ભુવનને વિષે આપની કીર્તિ પટક પણ વાગ્યો ! પરંતુ આપણને મનુષ્ય જન્મને વિષે આ લોકના સાંસારિક ભોગોનું સુખ તો સર્વ ઉપલબ્ધ થયું છે માટે આપના કહેલા પ્રમાણે જો આપણે મોક્ષ સુખદાયક મનુષ્ય જન્મનું ફક્ત રૂપ જે ચારિત્ર છે. તે સ્વીકારીએ તો પછી આપણને કોઈ પણ પદાર્થ પ્રાપ્ત થયો નહિ એમ કહેવાય નહિ અર્થાત્ હવે આપણે ચારિત્ર લેવું જ ઉચિત છે. તેથી હે નાથ ! તે કામમાં હવે એક ક્ષણમાત્ર પણ વિલંબ કરવો જોઈતો નથી. માટે આલો આપણે જલદી ચારિત્ર લઈ આ અઘોર એવા સંસારસમુદ્રને તરિયે ? કદાચિત્ જો આપણે પ્રમાદ રાખી સંયમ લેવામાં વિલંબ કરશું, તો આપણને આવી સદ્ગુરુરૂપ સામગ્રી મળવી હુલ્લ થશે ? વળી શ્રેયનાં કામમાં વિદ્યો પળે પળે આવે છે મોટા પુરુષોને શ્રેયસ્કર કાર્ય કરવામાં ઘણુંજ વિદ્વો આવે છે. અને પાપ કાર્ય કરવામાં પ્રવૃત્તતા એવા જનોને વિદ્વો દેખાતાં હોય તો પણ કયાક જતાં રહે છે તેવા મુક્તાવલી રાણીનાં ત્રિવ વૈરાગ્ય મુક્ત અને સંયમ લેવામાં ઉત્સુકતા રૂપ વાક્ય સાંભળી મંત્રી વગેરે કહેવા લાગ્યા કે હે દેવિ ! ધર્માસક્ત જનને તો કોઈ પણ વિધન કરી શકતાજ નથી

તે પછી સૂરસેન રાજાએ પોતાના ચદ્રસેન નામે પુત્રને મોટા મહોત્સવથી રાજ્યગાદી પર બેસાડી પોતાના કુળપરંપરાની સર્વ રાજ્યરીતિ સમજાવી શીખામણ પણ દીધી, કે હે પુત્ર ! આ રાજ્યને વિષે રહેજે, પણ રાજ્યમાં અતિ આસક્તિ રાખીશ નહિ ? કારણ કે એ રાજ્ય છે તે કેવું છે ? તો કે જે રાજ્ય નિરપરાધ છતાં બદીખાનું છે ! માથા પર નાયક વિના પરવશપણું છે ! છતી ચમુએ અંધપણું છે ! મદ્યપાન કર્યા વિના ઉન્માદપણું

છે ! અને રાજ્ય વિનાનું બંધનપણુ છે ! માટે તે રાજ્યમા તત્વબુદ્ધિ રાખીશ નહિં. અને સર્વ પ્રબળને પુત્રની જેમ સુખી કરજે. સર્વ ઠેકાણે કુનીતિને દૂર કરજે. અને મત્રી વગેરેની પણ હીધેલી શિક્ષાનું ચિત્તમાં સ્મરણ રાખજે. પાપ કર્મ રહિત ધર્મ કરી કીર્તિને વધારજે.

આ પ્રકારે પોતાના ચંદ્રસેન પુત્રને શિષ્યામણુ દર્શ શ્રીજિનચૈત્યોને અષ્ટાન્હિકા મહોત્સવ કરી, ચારિત્ર વેશ રહિત એવા શ્રાવકોના વૃદ્ધનું રૂપ, સુવર્ણ, મણિ, મોતી, વસ્ત્ર, આભરણના દાનોથી સન્માન પૂજન કરી ચંદ્રસેન કુમારે કયોં છે દીક્ષા મહોત્સવ જેનો અને ચંદ્રમાની ચંદ્રિકાસમાન ઉજ્જવલ એવા વસ્ત્રોથી કયોં છે શ્રંગાર જેણે, યુગ્મમાલા ચંદન, તેણે કરી અર્ચિત એવો તે રાજા, મનુષ્યોથી વહુન કરેલી એવી શિષિકામા હર્ષાયમાન થઈ બેઠો. પછી આમત, મંડલેશ્વર, સેનાપતિ, મંત્રાં, શ્રેષ્ઠી, સાર્થવાક, સધિપાલ, દુર્ગપાલ, તેથી અન્વિત અને હસ્ત્યારુઠ, અર્ધારુઠ તથા રથારુઠ એવા લક્ષ્યાવધિજનોથી પરિવૃત, કોટિ પશ્ચિમિત બંદીદ્ર દોથી સ્તુતિ કરેલો, ધાર્મિકજનોથી શ્લાઘિત, દીન અને દૌસ્થ્યને અનુકંપા દાન દેનાર, એવો તે રાજા, વિવિધ પ્રકારના વાદ્યો વાગતે થકે ચારિત્રને ગ્રહણ કરવાને તત્પર એવા કેટલાક આમાત્યાદિથી સહિત ઉદ્યાનમાં રહેલા ઈશ્વર નામે કેવલીની પાસે આવ્યો. ત્યાં આવી ગુરુને નમસ્કાર કરી બેઠો. તે પછી સાથે આવેલા સહુ કોઈ મનુષ્યો પણ યથા યોગ્યસ્થાને બેઠા હવે બે હાથ જોડી તે સૂરસેન રાજાએ વિનંતિ કરી કે. હે ભગવન્ ! આ મારી સાથે દીક્ષા ગ્રહણમા ઉત્સુક થઈ આવેલા એવા મારા આમાત્યાદિકોને તથા મન આપ કૃપા કરી સંસારસમુદ્રને નિસ્તાર કરનાર દીક્ષા આપો. તે સાંભળી ઈશ્વર કેવલીએ જેને દીક્ષાની ઈચ્છા હતી તેને દીક્ષા આપી.

હવે સુજ્ઞાવલી રાણીએ પણ પોતાની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરવામા ઉત્સુક થઈ આવેલા એવી આમાત્ય વગેરેની સ્ત્રીઓ સહિત શ્રીચ દ્રાલા નામા આર્યાનો પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી ગુરુને વિષે વિનીત તથા ચારિત્રીયા એવા તે સ્ત્રી પુરુષે, અગ્યાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. અને નિરતિચારણે ચારિત્ર પાળી પોતાના આત્માને સમ્પ્રગભાવે કરી ભાવિત કર્યો અને તપ રૂપ અગ્નિના તાપથી સંતપ્ત એવા પોતાના અંતઃકરણ રૂપ સુવર્ણને શોધી લીધું. જિનમતને બાણનારા એવા એ બન્ને જાણાએ મિથ્યાત્વરૂપ જે વૃક્ષ હતા, તેને છેદી નાખ્યો. જિનમતોક્ત રાગ અને દ્વેષ, તે રૂપ બંધનને તોડી નાખ્યા, ચારિત્રરૂપ બંધનને હરણ કરનાર, એવા આર્ત અને રોદ્ર એ બે ધ્યાનરૂપ દુર્જેય દુષ્ટચોરો જે હતા તેને છુતી લીધા. શ્રુતરૂપ બકતરથી આવૃત એવા સંયમરૂપ અંગને વિષે શલ્યોનો પ્રવેશ સારી રીતે બંધ કર્યો અને અતિ વિકટ એવા ગારવરૂપ ત્રણે શત્રુઓને નિર્મમ્ભત્વરૂપ શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાખ્યા વળી આત્માના ઘણા કાલના વૈરી જે મોહરાજના ચંડ એવા ત્રયુ દંડરૂપ સુખટો હતા, તેના મદનું બંધન કર્યું અને સંજ્ઞાઓ જે હતી તે તો ખેદ

પામી તેની પાસેથી ચાલી જ ગઈ. ઘણા કાલના વૈરી એવા જે ક્રોધાદિક હતા તેને શમતાદિક ગુણવિધિથી મંદ પ્રતાપવાલા કરી નાખ્યા. એટલે મુનિવર મંદકપાયી થયા. કંદર્પનો જે દર્પ હતો, તે પણ હણી નાખ્યો. પ્રમાદાદિક દોષો જે હતા, તે એકક્ષણમાં ક્ષીણ કરી નાખ્યા. તે બંને જણે પોતાની તપ અને સંયમરૂપ ભુજાઓથી મોક્ષપદ જે હતું, તેને નિકટવર્તિ કર્યું. એ પ્રકારે નિર્મલ ચારિત્રને આવરણ કરીને અંતસમયે એક માસપર્યંત સલેષણા સથારે અણુસણુવત ગ્રહણ કરી તે સૂરસેન તથા તેની સ્ત્રી મુક્તાવલી, એ બંને સર્વસમૃદ્ધિથી યુક્ત એવા પ્રથમ ઐવેયકને વિષે અહુમિદ્રનામે દેવપણે થયાં તે પ્રથમ ઐવેયકને વિષે નિર્મલ છે કાંનિ જેની અને પવિત્ર એવા ચારિત્રથી ઉત્પન્ન થયેલી જે ઋદ્ધિ તેને ભોગવતા, એવા તે બંને દેવતા, મનોહર સુખને કાંઈક ન્યૂન એવા ત્રેવીશ સાગરોપમના આયુષ્યને ભોગવતા હતા.

એ પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના ચરિત્રને વિષે હંશ્વરકેવલિદીક્ષિત શ્રી સૂરસેન મુક્તાવલીના ગુણગણવાર્ણનનામે છઠ્ઠો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. અહિં પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના બાર ભવ સમાપ્ત થયા.

સાતમો સર્ગ

હવે દેવરૂપ થયેલો સૂરસેન રાજા તથા તેની સ્ત્રી મુક્તાવલી, તે પ્રથમ ઐવેયકથી ચ્યવી ક્યાં ઉત્પન્ન થયા ? તે કહે છે.

આ જ બુદ્ધીપને વિષે ભરતક્ષેત્રમાં મંથખંડે ઉત્તરદિશાને વિષે સ્વર્ગના જનોને તર્જન કરનાર ઘણા જેમાં સન્નજનો રહે છે એવું અને સુખને આપનાર ક્રોધવિરહિત મનુષ્યોથી પ્રાપ્ય, બલવાન્ એવા દુશ્મનોથી જેમા આવીજ શકાતું નથી, સુરસમાન વિબુધગણોએ અલંકૃત એવું એક ગર્જનપુરનામે નગર હતું. તેમા પોતાના નામ સમાન ગુણવાળો એક સુરપતિ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. જેણે ભૂભૂત જે દુશ્મન રાજાઓ તેનો પક્ષ છેદી નાખ્યો છે, એટલે જેમ સુરપતિ જે ઇન્દ્ર તેણે જેમ ભૂભૂત જે પર્વતો તેની પાણો છેદી નાંખી છે, તેમ આ સુરપતિ રાજાએ પણ શત્રુનો પક્ષ છેદી નાખ્યો છે હવે તે રાજાની નામથી અને ગુણોથી વિખ્યાત, સતી નામે પટરાણી હતી તે પણ એવી હતી કે જે પાપની વાત તો કાનથી પણ સાંભળતી ન હતી. અર્થાત્ જે પાપની વાત ન સાંભળે તે પાપ કરેજ કેમ ? હવે તો રાણીની સાથે સુખ ભોગવી રાજ્ય કરતો એવો તે સુરપતિ રાજા વેદધર્મને વિષે અતિ પ્રીતિમાન્ હોવાથી ઉત્તમ એવા વૈદિક બ્રાહ્મણોને અત્યંત માનતો

હતો. અને તેઓને વિશેષે કરી વસ્ત્રાદિકોનું દાન પણ આપતો હતો. તથા અહોનિશ તેનું પૂજન અને ઘણુંજ માન કરતો હતો. જ્યારે તે રાજાજ એમ માનતો હતો, ત્યારે તે ગામના રહેરાસી સર્વે જનો પણ તે રાજાની જેમ અત્યંત ગ્રાહણોને માનતા હતા. કહ્યું છે કે “યથા રાજા તથા પ્રજાઃ” એટલે જેવો રાજા વર્તે, તેમ પ્રજા પણ વર્તે છે. હવે રાજાના અને પ્રજાના માનથી મદોન્મત થયેલા ધિક્કારવા યોગ્ય ગ્રાહણોએ તે નગરમાંથી બીજા પાખડી ધર્મવાદા જગમ અને જોગી વગેરેને ખડાર ઠઠાવી મૂક્યા.

તેવા અવસરને વિષે દેવ થયેલો એવો તે સૂરસેન રાજા, પ્રથમ ઐવેયક થકી ચ્યવીને હંસની જેમ સતીનામે રાણીના ઉદરરૂપ સરોવરને વિષે આલ્યો ત્યારે તેજ રાત્રિને તે રાણીએ સ્વાનામા મનોહર જલથી પરિપૂર્ણ, અને હંસાદિક પક્ષીઓથી કરી વિરાજિત, પન્નાકરે યુક્ત એવું એક સરોવર દીધું. તે દેખીને પન્નાલોચના એવી તે રાણી એકદમ જાત્રત થઈ, અને તુરત રાજા પાસે આવી પોતાને આવેલ સ્વપ્નની વાત રાજાને કહી બતાવી તે સાંભળી સ્વપ્નના કારણને જાણના એવા તે સુરપતિ રાજાએ રાણીને કહ્યું કે હે પ્રિયે! તમેને આવેલા સ્વપ્નના અનુસારથી તમારે ઉત્તમ પુત્ર ઉત્પન્ન થાશે? તે સાંભળી અંમંદ આનંદને પ્રાપ્ત થયેલી તે રાણીએ પોતાના શુભ ગર્ભનું પાલન કરવા માંડ્યું. પછી રાણીને દાન દેવા વગેરેના જે કાર્ય દોહડ ઉત્પન્ન થયા, તે રાજાએ સર્વે પૂર્ણ કર્યા. અને સાંડા નવ માસ જ્યારે પૂરા થયા, ત્યારે તે રાણીએ શુભસમયને વિષે સર્વ અવયવોથી સુંદર અને સુરજનોને આનંદ દેનાર એવા પુત્રને ભૂમિ જેમ કદંબવૃક્ષને ઉત્પન્ન કરે, તેમ ઉત્પન્ન કર્યો. પછી રાણીએ રાજા પાસે વધામણી દેવા માટે એક દાસીને મોકલી. તે દાસીએ જઈને રાજાને વધામણી દીધી કે મહારાજ! આપને ત્યાં હાલ ઉત્તમોત્તમ પુત્ર પ્રગટ થયો? તે સાંભળી રાજાએ તે દાસીને કેટિ સુવર્ણનું દાન આપ્યું અને પછી પુત્રજન્મ મહોત્સવ કરાવ્યો. તે જેમ કે આનંદ પામી દોડતા દાસીથી યુક્ત, ચિન્તિત પદાર્થનું દારરૂપ, પુત્રોત્પન્નથી આનંદિત થઈ નૃત્ય કરતા એવા છે, જેમા જળની ભરેલી બરીયો મૂકી છે, જેમાં ઘણા ગૃગારો પહેરાય છે, ઘણું દ્રવ્ય જેમાં ખરચાય છે, જેમા દુ ખીયાજનોનો નિસ્તાર થાય છે. એવું પુત્ર વર્ણન કરાવ્યું. અર્થાત્ તે રાજાએ મોટા આડબરથી પુત્રજન્મ મહોત્સવ કરાવ્યો. તદનંતર તે પુત્ર જ્યારે રાણીને ગર્ભમાં રહ્યો, ત્યારે રાણીએ સ્વપ્નને વિષે પન્નાસરોવર દીધું હતું, તે સ્વપ્નના અનુસારે પુત્રનું નામ “પન્નોત્તર” પાડ્યું. હવે પાંચ ધાવમાતાથી પાલન કર્યો થકો તે પુત્ર, પ્રતિદિન અનુક્રમે વધવા લાગ્યો. અને તે કલાકુશલ દયાદાક્ષિણ્ય, જ્ઞાનવાન, સૌમ્યમૂર્તિ, સજ્જનપ્રિય, શાંત અને દાંત થયો. વળી તે કુમારને મધ, માસ, પચ્છીગમન, દૂત અને ચોરી, તે પાંચ મોટાં વ્યસનનોની તો વાત પણ ગમતી નથી. હવે તેનો પિતા જે છે, તે વૈદિકકર્મ નિષ્ઠાવાન છે, તેથી તે પ્રતિદિન ગ્રાહણોને યોગ્યથી તેઓને પોતાની પાસે માનપુરસર ખેસાડી વેદધર્મની

વાતો કરાવે છે આ પ્રમાણે પોતાનો પિતા મિથ્યાત્વી છે એમ જાણી તેની પાસે કુમારને જવું પણ ગમતું નથી, પરંતુ તે વિચાર કરે છે, કે જો હું મારા પિતા પાસે નહિ જાઉં તો તેને હું બાગશે ? એમ જાણી તેની પાસે જાય છે અને ત્યાં ધિકૃત જન્મવાલા બ્રાહ્મણોની કચેરી પરમાર્થ શૂન્ય જુનાં કલ્પિતશાસ્ત્રોની કથાઓથી ઉદ્વેગ પામી મનમાં વિચાર કરે છે કે શરે ! આ મારો પિતા સાવ મિથ્યાત્વગ્રહગ્રસ્ત થઈ ગયો છે, તેને હું તે મિથ્યાત્વથી કેવી રીતે મુક્ત કરું ? હા, એક ઉપાય છે ખરો, કે હાલ જો તેને સુગુરુસામગ્રી મળે, તો તે જિનધર્મને પામે ? કેમ કે કોઈ ખાડા ખડિયાલો મળિું હોય, તો તે મળિું, મળિુંકારના કરેલા સંસ્કાર વિના ખીજા કોઈ પણ ઉપાયથી નિર્ગલ થતો નથી.

હવે તે સૂરસેન રાજાની સ્ત્રી મુક્તાવલીનો જીવ જે પ્રથમ ઐવેયકે દેવતા થયો હતો, તે ક્યાં અવતર્યો ? તે કહે છે કે વૈતાલ્ય પર્વતમા દક્ષિણ શ્રેણીને વિષે સાર્વભૌમપુર નામે એક નગર છે. તે નગરનો પ્રતાપે કરી સૂર્ય સમાન ઉત્તમ એવા વિદ્યાધરના કુલને વિષે ઉત્પન્ન થયેલો તરવેગ નામે રાજા છે, તેની કમળ સમાન સુકોમલ, કલાકલાપથી સંપન્ન દેવની સ્ત્રી સમાન, કમલમાલા નામની એક રાણી છે તેની કુક્ષિરૂપ ગુહાને વિષે સૂરસેનની સ્ત્રી મુક્તાવલી રાણીનો જીવ જે પ્રથમ ઐવેયકમા દેવ થયો હતો, તે ત્યાંથી સ્વપ્નને કેસરીના ખર્યાની જેમ આવ્યો. જ્યારે તે ગર્ભમાં આવ્યો, ત્યારે તે રાણીએ સ્વપ્નને વિષે સિંહના ખર્યાને જોયો, તે જોઈને તુરત જાગી ગઈ અને તે સ્વપ્નની વત પોતાના સ્વામીને કહી બતાવી. તે સાંભળી તેનો સ્વામી કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રિયે ! તમે સ્વપ્નામા સિંહનો શિશુ જોયો છે, તેથી તમારે સિંહના શિશુ જેવો પ્રતાપી પુત્ર ઉત્પન્ન થશે ? તે સાંભળી મુદિતમન થઈ થકી રાણી ગર્ભાંતુ પોષણ કરવા લાગી. પછી જે સુસંપૂર્ણરિતે સુશોભિત દિવસમા શુભ એવા નક્ષત્ર મુહુર્ત વેળાને વિષે મોટા તેજે કરી પ્રકાશિત એવા પુત્રને પૂર્વ દિશા જેમ સૂર્યને ઉત્પન્ન કરે તેમ ઉત્પન્ન કર્યો ત્યારે તરવેગ રાજાએ પુત્રનો મોટો મહોત્સવ કરાવ્યો. અને તે પુત્ર ગર્ભાંમા રહ્યો તે વખતે તેમની માતાએ સ્વપ્નમાં સિંહનો શિશુ જોયો હતો, તદનુસારે લોકજનની સાક્ષિએ તેનું “હરિવેગ” નામ પાડ્યું. તે પુત્ર ત્યાંની ખેતરીઓએ રમાડ્યો થકો મોટો થયો, તેમ તે પુત્રે સદ્વિદ્યાનો અભ્યાસ પણ કર્યો. પછી તે માનિનીના મનને સ્તંભન કરનાર એવા યૌવનારભને પ્રાપ્ત થયો.

એવા અવસરને વિષે મથુરા નગરીમાં કોઈ એક ચંદ્રધ્વજ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તેને બે સ્ત્રીઓ છે. તેમા એકનું નામ ચંદ્રમતી અને બીજીનું નામ સૂર્યમતી છે તે બન્ને જણીઓને એકેક પુત્રી થઈ છે. તેમા એકનું નામ શશિકેળા અને બીજીનું નામ સૂર્યલેખા છે. તે બન્ને કન્યાને યૌવનથી અને ધનથી અતુરૂપ એવા વરની પ્રાપ્તિને માટે તેના પિતાએ સ્વયંવરમંડપ રચાવ્યો અને તે સ્વયંવર વાસ્તે દેશાતરના રાજાઓના પુત્રોને બોલાવા માટે જુદે જુદે ઠેકાણે હ્રતો મોકલ્યા. તે સર્વ હ્રતોમા કોઈ એક મુખપ્રિય નામે હ્રત હતો, તેને

ગર્જનપુરમાં મોકલ્યો, તે ત્યાં આવી પશ્ચોત્તર કુમારના પિતા સુરપતિ રાજાને પ્રણામ કરી યોગ્ય સમય જોઈને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યો. કે હે દેવ ! મથુરા નગરીનો ચંદ્રધ્વજ એવા નામે રાજા છે, તેણે મારી સાથે કહેવરાવ્યું છે, “કે મારે ત્યાં શશિલેખા અને સૂર્યલેખાનામે બે કન્યાઓ તેને માટે મેં સ્વયંવર મંડપ કરેલો છે, તો તેમા મેં મોટા મોટા રાજકુવરોને તેડવા માટે હૂતો મોકલેલા છે. તેથી તે સર્વ રાજકુમારો આવશે. માટે તમારા પુત્રને પણ મોકલો. કારણ કે તમારો જે પુત્ર છે, તેના રૂપ તથા શુભસમૂહનાં ગીતો, સર્વત્ર શુભીજનો ગાયા જ કરે છે. તે સાંભળી એ હૂતને મેં તેડવા માટે મોકલેલો છે. માટે તે લાગ્યશાળી પુત્ર અહીં આવી પોતાના સૌભાગ્યરૂપ વજ્રથી ખીજા પ્રૌઢ રાજાના મોટા ગર્વરૂપ પર્વતને છેદી મારી બંને કન્યાને વરે. અને તેમ થવાથી મને પણ ઘણાજ હર્ષ ઉત્પન્ન થશે ? વળી આ સ્વયંવર મંડપમાં રૂપ તથા પરાક્રમ જ જોવાશે એટલું જ નથી, પરંતુ તેમાં તે રાજકુમારના લાગ્યની પણ પરીક્ષા થશે ? જેમ જે રણને વિષે શૌર્યધ્રુવી તથા સ્વયંવર મંડપને વિષે પરાક્રમે કરી કન્યોપસંગિથી ક્ષત્રિય પુરુષના પુણ્યની પરીક્ષા થાય છે. તે માટે હે પ્રભુ ! અહીં લગ્નના દિવસે જઈ તમારા પુત્રને મોકલો.” આ પ્રમાણે ચંદ્રધ્વજ રાજાએ મારી સાથે કહેવરાવ્યું છે. તે વાક્ય સાંભળી પ્રકુલિત જનું મુખ થયું છે એવા રાજાએ તે વાત કબૂલ કરી.

પછી પોતાના પશ્ચોત્તર નામે પુત્રને બોલાવીને તેને ચંદ્રધ્વજ રાજાના હૂતના મુખથી જે વાત સાંભળી હતી તે સર્વ કહી બતાવી, તે સાંભળી પશ્ચોત્તરકુમાર. ઉત્તમ દિવસને વિષે ત્યાંથી પ્રયાણ કરી આવ્યો. પોતાની સેનાના આગ્રવાથી ઉડતી એવી રજેથી આકાશને ઢાંકતો વનવનને વિષે વિશ્રામ લેતો પ્રતિસરોવરે કીડા કરતો એવો તે પશ્ચોત્તરકુમાર ગામ-ગામને વિષે માન પામતો પર્વત પર્વતને વિષે ચડતો અનુક્રમે પોતાના દેશનું ઉલ્લંઘન કરી મહોદય નામે એક તાપસાશ્રમ હતો, ત્યાં આવ્યો. નાગિનેરી ખજુરી. દ્રાક્ષના મંડપો, નાગવલ્લી, નારગીના વૃક્ષ, સોપારીના વૃક્ષ અને આમ્રના વૃક્ષ, તેણે કરી શોભાયમાન એવા સ્થળને તથા તત્રત્ય લોકોએ અગ્નિમાં હોમેલા સર્શવથકી ઉત્પન્ન થયેલા ધૂમથી ધૂમરિત આકાશને જોઈને તે કુમાર, પૂછવા લાગ્યો કે અહો તપસ્વીઓ ! આ તમે રહો છો, તે આશ્રમનું નામ શું છે ? ત્યારે તે તપસ્વીઓએ કહ્યું કે આ અમારું તપસ્વિજનોનું તપોવન છે, અને મહોદય એવું નામ છે. અને સર્વજીવ પર દયાવાન, બ્રહ્મચર્યવ્રતથી ઉત્તમ, મહાનુભાવવાળા, આરંભ પરિગ્રહથી રહિત, શાસ્ત્રધારણ કર્મ વ્યાપાર વગેરે કાર્યથી મુક્ત, કંઈ અને ફક્ત તેનું જ ભોજન કરનારા, અતિ કારુણિક એવા તપસ્વીઓ રહે છે.

એ સાંભળી કુમાર, પોતાના સૈન્યના માણસોને કહે છે, કે હે સૈનિકો ! તમે આ સર્વ મહુર્ષિઓને કોઈ રીતે ઉપદ્રવ ન થાય, તેવી રીતે અથ વગેરે વાક્યોના બાધી

યથાવકાશ નિવાસ કરો. અને હું તો આ તપોધન એવા તપસ્વીજનોના ચરણનું પૂજન કરી પાપ તાપને ટાલવા ઇચ્છું છું. પત્ની સૈન્યના જનોએ કુમારના કહેવા પ્રમાણે ત્યાં નિવાસ કર્યો. ત્યાર પછી કૃતકૃત્ય એવો તે કુમાર તે તપસ્વીના આશ્રમમાં ગયો. ત્યાં કેટલાક માથા પર જટાને ધારણ કરનારા, વદ્ધલ વસ્ત્રને પહેરનારા, સૂર્યસામા જે હાથ કરી ઉભા રહેલા એવા વૃદ્ધ તપસ્વીઓ ઘેઠા હતા તેનાં દર્શન કર્યા તથા પદ્માસનથી બેઠેલા, સૂકા કાષ્ઠોથી દેહીપ્યમાન, અગ્નિને તૃપ્ત કરતા, વૃક્ષોના કચારામાં જળને વાળતા એવા કુમારતાપસોના પણ દર્શન કર્યા તેથી કરીને કુમારે તેને નમસ્કાર કર્યા. ત્યારે કુલપતિએ પણ ધર્માશિષ આપીને તે પક્ષોત્તર કુમારને પોતાની પાસે બેસાડ્યો. અને તેના નામ ગોત્ર વગેરે પૂછ્યાં ત્યારે કુમારે તેને પોતાનાં નામ ગોત્ર વગેરે સર્વ કહી આપ્યાં. તે સાંભળી કુલપતિ કહે છે, કે આપ ઉત્તમ એવા રાજકુળમા ઉત્પન્ન થયેલા હોવાથી મેંટા માણસ છો ? માટે અમ લોકોને આતિથ્ય તથા અર્ધદાન કરવા યોગ્ય છો ? એમ કહીને પોતાની પર્ણકૂટીમાંથી એક અત્યંત સ્વરૂપવાલી કન્યાને બોલાવી અને તેને તે કુમારની આગળ ઉભી રાખી, વળી તે રાજકુમારને યોગ્ય એવાં વસ્ત્રાભરણાદિકો પણ પર્ણકૂટીમાંથી મળાવી, કુમારની આગળ મૂક્યાં, અને કહ્યું કે હે ચતુરાશ્રમી જીવેના ગુરુ ! તમે અમારા અતિથિ છો, તેથી તમારું આનિથ્ય કરવાં માટે અમારા પ્રાણથી પણ વદ્ધલ અને રાજધિરાજને યોગ્ય એવી આ કન્યાને, તથા તમારી પાસે મૂકેલાં વસ્ત્રાભરણાદિકોને પણ અંગીકાર કરી અમારા મનને આહ્લાદ કરો અને તમે સુકુલીન તથા ગુરુમક્ત છો, તેથી અસ્મદ્રર્ગની પ્રાર્થના લાંગમાં ભીરુ જ હશે ? તેથી અમોએ આપવા ધારેલી કન્યાનો તથા વસ્ત્ર સુકુટ વગેરેનો સ્વીકાર કરો.

હવે કુમારે તે સર્વ વાત તો સાંભળી, પણ તે કન્યાને જોઈને વિસ્મય પામી ગયો, અને વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આ તે શું નારી હશે ? કે આ તે શું મૂર્તિમતી ચંદ્રચંદ્રિકા જ હશે ! કે આ તે શું ચાચચ્ચ છોડી ઉભી થઈ રહેલી લક્ષ્મી હશે ? કે શું સુરેદ્રના શાપથી ભૂમિપર આવેલી કોઈ દેવાગના હશે ? કે આ તે શું પાતાળ થકી નીકળેલી નાગકન્યા હશે ? અહો ! આવી આ અત્યંત રૂપવતી કન્યા તે કોણ હશે ? કદાચિત્ હાસ મે ઉપેક્ષા કરેલી સ્ત્રીઓમાંથી જ આ કન્યા ન હોય તો સર્વજનોનો ત્યાગ કરી એકાતવનમાં પર્ણકૂટી કરી રહેલા આ તપસ્વી મુનિ પાસે તે ક્યાંથી હોય ?

એવી રીતે ચિંતમાં ચિતવીને કુમાર કહે છે. કે હે ભગવન્ ! સર્વથા સર્વના સંગને ત્યાગ કરનારા બ્રહ્મચારી વનમા રહેનાર એવા આપની પાસે આવી અતિરૂપવતી કન્યા ક્યાંથી આવી ? કારણ કે આ મે કહ્યા એવાં કારણોથી તો આપની પાસે આવી કન્યા હોવાનો સર્વથા સંભવ નથી તેથી આ અઘટિત ઘટના થઈ છે જે જોઈને મારા મનને મોટું આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય છે ? માટે કૃપા કરી આ કન્યા આપની પાસે ક્યાંથી આવી ?

તે સર્વ હકીકત કહી સંભળાવો. તે સાંભળી તાપસ કુશ્વપતિ તે કન્યાની ઉત્પત્તિ વગેરેની સર્વ વિગત કહેવા લાગ્યા કે હે રાજકુમાર ! જે કાર્ય અનેક યુક્તિઓને કરીએ તો પણ જીવથી નથી બનતુ, તે કાર્ય કોઈ કર્મયોગે પ્રયાસ વિના સ્વાભાવિકજ બની જાય છે. જેનો આપણે સદા સંયોગ ઈચ્છીએ છીએ તો તેનો આપણથી વિયોગ થઈ જાય છે. તથા વલ્લી જેનો આપણે સદા વિયોગ ઈચ્છીએ ખરો તો તેનો કર્મયોગથી સંયોગ થઈ જાય છે. માટે કર્મયોગમાં કોઈપણ ઠાકપણ ચાલતુ નથી. કોઈ એક મૃગ હોતો, તે પ્રથમ તો પારધીના કરેલા પાશમાં પડ્યો, ત્યાંથી તે પાશલાને છેદીને નીકળી ગયો. ત્યાં પ્રાણે કોઈ એક બીજા પારધિની કરેલી કૂટરચનામાં આવી પડ્યો, તેમાંથી પણ કાંઈક યુક્તિ કરી નીકળીને લાગ્યો, ત્યાં અકસ્માત્ મૃગ બાંધનારાઓએ કરેલી જાળમાં આવી ફસ્યો, તેમાંથી પણ છલ કરી મહાપ્રયાસે નીકળી એકદમ ભાગી વનમાં આવ્યો, ત્યાં તે વનમાં દાવાગ્નિ લાગવાથી દુઃખિત થઈ પલાયન થયો, ત્યાં પણ મૃગોને મારવા માટે ઉભા રહેલા પારધિઓનાં બાણો છૂટવા લાગ્યા તો તેમાંથી પણ મહત્કષ્ટે કરી જીવ લઈને લાગ્યો, તો તે મૃગ કર્મના યોગથી અચાનક એક ઉંડા કૂવામાં પડી મરણ પામ્યો. માટે જ્યારે જે દૈવજ પ્રતિકૂળ હોય છે, ત્યારે તેમાં તેનો તથા કોઈનો કાંઈ ઉગ્રાચાર ચાલતો નથી તો પણ હે રાજકુમાર ! આ કન્યા કયાથી મારી પાસે આવી ? એ જે પૂછ્યું, તેનું વૃત્તાંત હું કહું, તે સાંભળો.

સુરભિપુરનામે એક નગર છે. તેમાં પ્રજારૂપ સત્તાપર વસંત સમાન વસંતરાજ રાજ્ય કરે છે. તે રાજાને શીલરૂપ સુગંધોથી સુવાસિત પુષ્પમાલાનામે રાણી જેમાં મુખ્ય છે એવી ઘણી સ્ત્રીઓ છે. તે રાજા અનેક માહસિક રાજાઓને જીતીને પોતાના પ્રૌઢ પ્રતાપથી રાજ્ય કરે છે તે રાજાને પાંચ પુત્રની ઉપર, રૂપે કરી મનોહર તથા શુભયુક્ત એવી શુભમાત્રા નામે એક કન્યા છે, તે કન્યા તેનાં માતા પિતાને એકની એક હોવાથી ઘણી વહુલ છે. હવે તે જ્યારે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, ત્યારે તેનો વિવાહ કરવાને માટે માતા પિતા ઉદ્યક્ત થયા, પરંતુ તે પ્રાણુવહુલ એવી તે કન્યાના વિરહને સહન કરવાને અશક્ત હોવાથી વિવાહ કરવાનો વિચાર કરી બેસી રહે છે. હવે લાવણ્યશુભ યુક્ત તે શુભમાત્રા કન્યાને તેની સખીઓ વિવાહ માટે વારંવાર ઉપદેશ કર્યા કરે છે, તથાપિ તે પણ શુભક્રિતમાં પ્રીતિમતી હોવાથી વિવાહને ઈચ્છતીજ નથી. વલ્લી મકરંદને વિષે લુપ્થ એવા ભ્રમરાઓ જેમ કેતકી વનમાં આવે, તેમ તે કન્યાને વરવા માટે ઘણા રાજાઓ ત્યાં બહુસૈન્યથી યુક્ત, શુભવાન અને રૂપવાન એવો અંપાપુરીના રાજાનો શુકકુમાર નામે પુત્ર આવ્યો. તેને વસંતરાજાએ ઘણું માન આપ્યું.

પછી ત્યાં યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ એવી તે શુભમાત્રા કુંવરીને જોઈને, વસંતરાજાના મંત્રી સાથે તે શુકકુમારે ભક્તિથી તથા યુક્તિથી તે વસંતરાજાને કહેવાવ્યું કે “ હે

સ્વામિન ! સુંદર, મિષ્ટ અને પ્રાણુરક્ષક એવું જે રાંધેલું અન્ન હોય, તેને હાથો પુરુષ ઘરમાં કેટલાક દિવસ રાખે? એમ કરતાં તો બીજા દિવસ રાખે તો તે અંતે દુર્ગંધ મારી બીજા અને પછી તેને રસ્તામાં ફેંકી દેવું પરંતુ તેમ એ કન્યા તમને ઘણીજ વડાલી છે તથા તે ચતુર છે, વલી તેના ત્રિરુદ્ધ તમારાથી ઘડી એક ખમાય તેમ નથી, તોપણ તેને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છે, માટે તેને પરણાવ્યા વિના રાખવી, એ યોગ્ય નથી. જો તમે તે કન્યાને ઘણા વખત પરણાવ્યા વિનાજ રાખશો, તો ચંદ્ર કિરણ સમાન તમારા ઉજ્જવલ કુલને જરૂર કલંકિત કરશો વળી પુત્રી ઉપરના સ્નેહનું ફલ શું છે? કે, સુંદર પુત્રીને અને યોગ્ય એવા વરને આપવી તેજ છે માટે જો તમારો તે કન્યાને કોઈની પણ સાથે પરણવાનો વિચાર હોય તો ચંપાપુરી પતિનો પુત્ર શુક્રકુમાર નામે હું હાલ તમારા નગરમાં આવેલો છું, તો તે કન્યા મને આપવી ઉચિત છે કારણ કે મારા જેવો તમને રૂપથી, ધનથી, પ્રતાપથી, અને કુલથી સમાન ઉત્તમ વર મલશે. નહિં. આ પ્રકારના તે શુક્રકુમારે કહેવરાવેલા નીતિયુક્ત સંદેશાથી તે શુદ્ધ સ્વભાવવાલો રાજા સમજીને કહેવા લાગ્યો કે હું પ્રધાન ! તેણે કહેવરાવેલી વાત બધી ખરી છે, તેથી તમે તેને જઈને કહો, કે ‘ હું શુક્રકુમાર ! ઘણા રાજાઓ આ મારી કન્યાને વરવા માટે આવ્યા હતા, પણ તમારા પુણ્યે પ્રેરેલા એવા મેં કોઈને આજ દિવસ સુધી આપી જ નહિં. અને તે સર્વે રાજાઓ નિરાશ થઈ જેવા આવ્યા હતા તેવા જ પાછા ગયા છે. જેમ કોઈ કૃષ્ણ પુરુષ, પોતાની લક્ષ્મીને કોઈક પુણ્યશાલી જીવ માટે રાખી મૂકે છે, તેમ મેં પણ તમારા માટે જ આ મનોહર કન્યા રાખી મૂકી હોય ? એમ લાગે છે. માટે દરથી આવેલા, અતિ સ્નેહવાલા, એવા તમને તે કન્યા અમો આપશું. તેથી હાલ પુણ્યથી ઉપલબ્ધ થયેલી આ કન્યાને વરો પરંતુ તમારી સાથે પ્રથમથી અમે એટલી બોલી કરીએ છીએ કે, જ્યાં પર્યંત આ અમારી કન્યાને સંતાન ન થાય, ત્યાં પર્યંત તમારે તથા અમારી કન્યાને અમારે ઘેર જ રહેવું પડશે ! ” એ સર્વ વાત મંત્રીએ જઈને શુક્રકુમારને કહી. તે સર્વ વાત કબૂલ કરી. વળી જ્યાં પર્યંત સંતાન ન થાય, ત્યાં પર્યંત અહિં જ રહેવું, તે પણ કન્યાના રૂપથી મોહ પામેલા શુક્રકુમારે કબૂલ કર્યું. પછી વસંતરાત્રીએ શુભલગ્ન જોવાની તે કન્યાને શુક્રકુમાર સાથે પરણાવી દીધી.

પછી લગ્ન કર્યા પહેલાં બોલીથી બંધાયેલા તે કુમારને, પોતાના સસરાને, જ ઘેર મનોહર હવેલીમાં તે ગુણમાલા સ્ત્રી સાથે કીડા કરતાં કેટલોક કાલ વ્યતીત થઈ ગયો. હવે ચંદ્રમામાં જેમ કલકરુપ દ્વષણ છે, તથા સમુદ્રમાં જેમ લવણરુપ દ્વષણ છે, તેમજ સ્થેર્ય, ગાંભીર્ય, દક્ષિણ્યાદિક ગુણોથી યુક્ત એવા તે શુક્ર કુમારમાં મહાપાપકારી એક મૃગલા રમવાનું મોટું દ્વષણ હતું, તેથી તે વ્યસન માટે પ્રતિદિન દૂર વનમાં જાય છે, અને ત્યાં જઈને વારાહ, શશ, શંખર વગેરે અનેક પચેન્દ્રિય જીવોની હિંસા કરે છે. એમ વસંતરાત્રીએ દુષ્ટકર્માસક્ત થયેલા તે શુક્રકુમારને જોઈ ઉપદેશ દેવા માટે વાકપટનામાં

નિપુણ એવા એક સુમુખ નામે ભટ્ટને મોકલ્યો. તે નિપુણ ભટ્ટ તેની પાસે આવીને અવકાશ જોઈને કહેવા લાગ્યો કે હે સ્વામિન્ ! આ આપ મૃગયા રમવાના મિલથી જે જીવડિંસા કરે છે, તે ઠીક કરતા નથી. કારણ કે તે હિંસાસમાન ખીજું લજ્જસ્પદ કોઈ પણ કર્મ નથી વળી ખીચારા દીન, પ્રમત્ત, ભાગતા એવા જીવોને જે મારવા, તે કાઈ ક્ષત્રિય જનનો આચાર છે ? જે પોતાનો પૃથ્ઠ ભાગ દેખાડી ભયથી ભાગતા જે નિરંતર મુખપર ગ્લાનિને તથા મુખમાં તૃણને ધારણ કરતા. આપણા જ શરણને ઇચ્છતા, શસ્ત્ર ધારણ રહિત, એવા પ્રાણીઓને. આયુધોથી નિર્દય એવા હિંસકજનની જેમ જે તમે હણો છો, તો તેમાં ક્ષત્રિયવંશનો ધર્મ કયો પાળો છો ?

વળી હે સ્વામિન્ ! પરપ્રાણને પીડા કરનાર, તથા તેના પ્રાણો લેનાર પ્રાણીને અને, પ્રકારના વ્યાધિની વેદનાઓ તથા વારંવાર અકાળ મરણ, પ્રિયજનના વિરહાગ્નિથી દાહપણ, ગર્ભમાં આવી ઓછા મહિને તે ગર્ભપાત, બાળપણમાં જ નાશપણ, લવોલવ સંતાન વિનાના વગેરે દુખને પ્રાપ્ત થાય છે. અને હે કુમાર ! આપ જુઓ તો ખરા, કે જેને મારે તે પ્રાણીના તો પ્રાણ બંધ છે, અને તે મારનાર ઘણો ખુશી થાય છે, તો તેવી રીતે ખુશી થનાર પ્રાણી કેવો મુર્ખ કહેવાય ? જેમ કોઈ એક મનુષ્યની રાત્રે જૂંપડી બળી, તો હવે તે જૂંપડી બળનાર મનુષ્યની સાથે રહેનારો એક મૂર્ખ હોતો, તે વિચારવા લાગ્યો કે આ તો ઠીક થયું, કેમ ? મારે ઘરમાંથી અંધારું મટાડવા દીવો કરવો હોતો, તે ન કરવો પડતા અજવાળું થયું, માટે આ પ્રમાણે જો રાત્રે સહુ કોઈની મઠીયો જ સળગતી હોય, તો મારા જેવા માણસને થોડી વાર દીવો કરવાની તો ખટપટ મટે ? તેમ જીવડિંસા કરી ખુશી થાય છે, તે પૂર્વોક્ત મુર્ખજન જેવા જ જાણવા. અને વળી મૃગ વિગેરે પશુઓને મારનારા જે વ્યાધ લોકો છે, તે હે કુમાર ! આ લોકને વિષે પણ ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તડકો, તેને સહન કરનારા, ભાગી ગયા છે ઢીંગણા જેના, અને ઘાસની અણીઓથી ત્રોપાઈ ગયા છે અંગો જેનાં એવા દુખી થયા થકા વનને વિષે પ્રતિદિન લમ્યાજ કરે છે, તો પણ તેની પરિપૂર્ણ રીતે ઉદર પૂર્તિ પણ થતી નથી. અને તે પાછા પણ તેવીજ દુર્ગતિને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે. એ માટે બુદ્ધિમાન એવા હે શુક્રકુમાર ! તમારે કૌતુકથી પણ પાપની પેટીરૂપ મૃગયા તો રમવીજ નહિ ? વળી એવો તે કોણ મૂર્ખ હોય કે કૌતુકથી પણ આપત્તિની પેટી સમાન મૃગયા રમવામાં આંસકત થાય ? આ પ્રકારનો તે ભટ્ટનો કહેલો ઉપદેશ સાંભળીને તેણે જાણ્યું કે તે ભટ્ટે કહ્યું તે સર્વ ખોટું જ છે મૃગયા રમવામાં કોઈ ક્ષત્રિયને દોષજ નથી પણ હું જ્યાં સુધી અહીં રહીશ, ત્યાં સુધી મૃગયા નહિ રમું. કારણ કે મારા સસરાને દુઃખ લાગે છે. અને અહીંથી નીકળ્યા પછી તો મૃગયા રમું. તો મને કોણ કહે એમ છે. તથા દુઃખ પણ કેને લાગે એમ છે. માટે અહીંથી બહાર જઈને મૃગયા રમીશ. એમ વિચારી તે શુક્રકુમારે ઉપદેશક ભટ્ટને તથા પોતાના સસરા વસંતરાજને સારું લગાડવા માટે ઉપચી દેખાડવા

માત્ર મૃગયા રમવી છોડી દીધી. એવા સમયમાં શું બન્યું? કે ત્યાં તે શુક્રકુમારનેજ બોલાવવા માટે તેના પિતાએ મોકલેલા માણસો આવ્યા અને તેઓએ કહ્યું કે આપને અહીં ઘણા દિવસ થયા માટે આપના પિતાએ જલદી બોલાવેલા છે. તે સાંભળી શુક્રકુમાર પોતાના સસરા વસંતરાજ પાસે આવ્યો અને તેને કહેવા લાગ્યો કે હવે મને અહીં આપના નગરમાં આવ્યાં ઘણા દિવસ થઈ ગયા છે, તેથી મારા પિતાએ તેડવા માટે માણસો મોકલેલા છે, તે માટે મને અહીંથી જલ્દી જવા માટે આજ્ઞા આપો. તે સાંભળી રાજાએ વિચાર્યું જે આપણે આ જલ્દી જમાઈ સાથે ઠરાવ કરેલો છે, જે અમારી દિકરીને કાઈ પણ જ્યારે સતાન થાય, ત્યારે તમને બન્નેને તમારે ગામ જવાની રજા અપાય? પણ હું તપાસ તો કરું કે તે કન્યાને હાલ ગર્ભ તો નથી જો ગર્ભ હોય તો રજા આપીએ, એમ વિચાર કરી તેના તપાસ કરાવતા માલમ પડ્યું જે પોતાની દીકરી હાલમાં સગર્ભા છે એમ જાણી તે દૃપતીને જવાની રજા આપી.

પછી ઉત્તમ એવા મુદ્દર્તને વિષે તે શુક્ર કુમાર પોતાના તથા સસરાએ આપેલા મોટા સૈન્ય સહિત જ્યારે ત્યાંથી આવ્યો, ત્યારે થોડેક દૂર તેના સસરા વગેરે સર્વ વળાવવા આવ્યાં પછી અનુક્રમે આ અમારા આશ્રમ પર્યંત આવી, અહીંથી જરા દુર તથા નાખીને રહ્યો તેવામાં તો તેણે સ્વચ્છંદતાથી દ્રવતા એવા અનેક પ્રકારના વનેચર પશુઓને દીઠા, તે જોઈને તેણે વિચાર્યું 'અહો' કેવા મનનાં વનેચર પશુઓ છે? અને અહીં કોઈને કોઈ કહે તેમ પણ નથી, વળી એટલા દિવસ તો એમ બીક હતી કે જો હું મૃગયા રમીશ, તો મારા સસરાને દુઃખ લાગશે તે પણ હાલ નથી તો હવે અહીં સ્વેચ્છા પ્રમાણે મૃગયા રમીશ? એમ વિચારી મૃગયાની રમતમાં પડેલો તે કુમાર તે જીવોને મારવા તત્પર થયો જુગારી જન જુગારને, સુશપાન કરનાર મનુષ્ય મદિરાને, કામાતુર પુરુષ કામિનીને, માસાશીનર માંડને, તસ્કર પ્રાણી શૂન્યધરને અને મૃગયાસક્ત એવો પાપિષ્ઠ જીવ, વનનેવિષે સ્વચ્છંદતાથી દ્રવતા વનેચરને જોઈને ઉત્ક્રાંતિ એવા થકા આ પૃથ્વીને વિષે પોતાના મનને વશ કરી શકતા નથી કવિ કહે છે, કે જે કાર્યમાં જેને પ્રીતિ હોય અને વળી પાછું તે કાર્યનું તેને જ્યારે સાહિત્ય મળે ત્યારે તે કેમ ખુશી થાય નહિ? માટે તેને ત્યાં મૃગયા રમવાની સામગ્રી મળવાથી તે ખુશી થયો અને વળી પણ જાણ્યું કે આ સ્થળમાં હું હવે ઘણા દિવસ રહીશ? કારણ કે આવી મૃગયા રમવાની સામગ્રી મને ખીજે ઠેકાણે મલવી દુર્લભ છે? એમ જાણી પ્રથમ જે પોતાના તંબુ નાખ્યા હતા, તેને પાછા મજબૂત નાખીને તેણે ત્યાં શાતવૃત્તિથી રહેવા પ્રબંધ કર્યો.

પછી ઉંચા અને મોટા એવા એક અશ્વપર બેસી પાપર્દિક એવો તે કુમાર, મૃગવગેરેને મારવા માટે અત્યુત્સુક થઈ આવ્યો. તે અરણ્યમાં આવ્યો, ત્યાં પ્રથમ દુરથી તેણે વિશ્વાસિત ચિત્તવાલા નિગ્પરાધી નિર્ભય તથા સ્વસ્થમનથી ઉભેલા સૂકરોને જોયા.

જોઈને મનમા વિચારવા લાગ્યો કે હવે હું જન્મી તે બધા સુકરેને માગી નાંખું? હાલ જો હું ખીજું આડું અવશું કાંઈ પણ કામ કરીશ તો તે સર્વ સુકરો લાગી જશે, તો મારું સર્વ મૃગયાતુ સુખ ચાલ્યું જશે? એમ વિચારી પોતાના ઘોડાને વેગથી એકદમ દોડાવ્યો, ત્યાં દોડતાં દોડતાં રસ્તામાં તૃણોથી આચ્છાદિત થયેલો એક ઉડો ખાડો આવ્યો, તે ખાડામાં ઘણી જ ઝડપથી દોડતો એવો તે કુમારનો ઘોડો અચાનક પડી ગયો. તેમા પડતાં જ તે ઘોડાની સાથે પડેલા શુક્રકુમારને ત્યાં પેટમાં એક અણીદાર લાકડાનો ખાંપો હતો, તે પેસી ગયો, ને એવો પેઠો કે તે પેટ ફેડીને પછવાડે ચાર આગળ બહાર નીકળ્યો ત્યાં તો તેની પછવાડે ધીરે ધીરે ઘોડા પર બેસી ચાલ્યા આવતા એવા તેના અનુચરોએ તે શુક્રકુમારને ઘોડા સહિત ખાડામાં પડતાં જોયો. જોઈને તે સહુ દુઃખથી એકદમ બોલી ઉઠ્યા કે હાય, હાય ! ! ! ખરાબ થયું. કુમાર, ઘોડાસહિત ઉડા ખાડામાં પડી ગયા, હવે તેનો કેમ બચાવ થશે! તેમ વિચારી તે સર્વે તૂણાંતાથી ત્યાં આવ્યા, અને જલ્દી તે કુંવરને ખાડામાંથી બહાર કાઢ્યો, જ્યાં જુવે છે, ત્યાં તો લાકડાનો અણીદાર ખાંપો વાગવાથી જેનું પેટ ફુટી ગયું છે તથા જેના પેઠામાંથી આતરડા પણ નીકળી ગયાં છે એવા તે કુમારને જોયો. પછી તેને એમને એમ એક પાલખીમાં નાંખીને તંબુમા લાવ્યા. ત્યાં ઘણી જ વેદના પ્રાપ્ત થઈ. તેને જોઈને તેનાં સુજ એવા માણસોએ વિચાર કર્યો કે, અરે આ ! આ રાજકુમારના માતા પિતા તો ઘણું જ દુર છે, તેથી તે કાંઈ બોલાવ્યા જલ્દી અહીં આવી શકે એમ નથી, પરંતુ તેના સસરાનું ગામ અહીં નજીકમા છે, માટે તેના સાસુ સસરાને આપણે બોલાવીએ તો ઠીક કહેવાય ! એમ વિચાર કરીને તેમનાં સાસુ સસરાને તેડવા માટે કોઈક માણસને મોકલ્યા, તેણે એકદમ ત્યાં આવીને કુમારને વાગવા વગેરે જે કાંઈ હકીકત બની હતી, તે સર્વ કહી સંભળાવી તે સાંભળી અત્યંત ખેદ પામી રુદન કરતાં તથા કલેશ કરતા તેનાં સાસુ અને સસરા ઘણા માણસોને લઈ ત્યાં આવ્યાં અને આવીને જ્યાં જુવે છે, ત્યાં તો મડાવેદનાથી અસિત અતિ દુઃખિત એવા પોતાના જમાઈને દીઠો અને બોલાવા માંડ્યો પણ તે બેભાન હોવાથી કાંઈ પણ બોલી જ શક્યો નહિ પછી બે ત્રણ દિવસ સુધી મોટી મોટી ભોગવીને તે મરણશરણ થઈ ગયો. ત્યારે તો તેનાં સાસુ સસરા તથા તે કુમારનાં માણસો વગેરે સર્વ કાળો કલ્પાંત કરવા લાગ્યાં. અને તે શુક્રકુમારના શબને બાળવા માટે કાંઈકની ચિંતા કરી. તેમા તેને સુવાડ્યો તે જોઈ કુમારની સ્ત્રી જે શુભમાલા હતી, તે પોતાના પતિ સાથે સતી થઈ બળવા તૈયાર થઈ, ત્યારે અત્યંત દુઃખે કરી રુદન કરતા તે શુભમાલાનાં માતા પિતાએ તેને પકડી રાખી, ઉપદેશ દેવા માડ્યો કે હે બહેન ! આત્મહત્યા સમાન ખીજુ કોઈ પાપ થયું નથી, અને થાશે પણ નહિ ? તે માટે તારે તે ચિંતામા વળી આત્મઘાત રૂપ પાપ કરવું યોગ્ય નથી અને અગ્નિમા બળી મરવું, તે સમજણુ તો અજ્ઞાનીજનોની જ છે, તેથી તે કામ જ્ઞાની મનુષ્યને તો કરવા લાયક

છેજ નહી. કેઇ પણ બુદ્ધિમતી સતી સ્ત્રી, હજી સુધી પોતાના સ્વામીની સાથે ચિતામાં બળી નથી. તે જેમ કે, પ્રથમ તો રામચંદ્રની સાથે સતી સ્ત્રીતા, બીજી રાવણની સાથે સતી મંદોદરી, ત્રીજી દુર્યોધનની સાથે લાનુમતી સતી, ચોથી શ્રીકૃષ્ણ સાથે તેની સ્ત્રીઓ, પાંચમો તેના ભાઈની સાથે તેની સ્ત્રીઓ બળી નથી. માટે હે પુત્રિ ! પોતાના સ્વામી સાથે ચિતામાં પડી બળી મરવું, તે હાલની સ્ત્રીઓએ ઉત્પન્ન કર્યું છે. અને વળી હે બહેન ! પ્રાચીન ઇતિહાસ પુરાણોમાં પણ સતી સ્ત્રીને પોતાના પુરુષ સાથે ચિતામાં બળી મરવાનો નિષેધ કરેલો છે, તે સાલળી ગુણમાળા એકદમ નિરાશ થઈને ઘણું જ રૂઢન કરવા લાગી, કે હા વડલલ ! ! ! અરે ! આ મહાઘોર અરણ્યમાં એકલી અનાથ એવી મને છોડીને આપ ક્યા છો ? અરે ! ગુણવાન્ એવા આપ વિનાની વિધવા થયેલી હું હવે મરી સહવાસી સખીયોને શું સુખ દેખાડીશ ! આ પ્રકારે અત્યંત છાતી ફાટે તેવી રીતે રોતી અને પોતાના મસ્તકને અને હૃદયને કૂટતી એવી તે ગુણમાલાને જોઈને માતા પિતા ઘણા જ ખેદ પામ્યાં, અને રૂઢન કરવા લાગ્યા. પછી તે કન્યાને ખેદ મટાડવા માટે ઘણી જ સમજાવી, તો પણ જ્યારે તે જરા પણ સમજી નહિ. ત્યારે હે પશ્ચોત્તર કુમાર ! તેના માતા પિતાએ જાણ્યું કે અત્યંત દુઃખમાં પડેલી આ પુત્રી આપણુ કહ્યું માનશે નહિ માટે અહીં નિકટ રહેલા એવા કેઇ એક તપસ્વી પાસે લઈ જઈએ, અને તે તેને કાર્ષ્ક સમજાવશે, તો તેના જીવને શાંતિ થશે ? એમ જાણી તેનાં માતા પિતા તેને તેડી અહીં આવ્યાં, અને બનેલી સર્વ હકિકત કહી આપી, તે સાલળી તે ત્રણે જણને દુઃખીયાં જાણી તે વસંતરાજને ઉદ્દેશીને ઉપદેશ દેવા માંડ્યો કે હે રાજન ! લયાનઃ એવા આ સસારને વિષે રહેનારા જીવોને મૃત્યુનો લય તો સદા સર્વદા મટી જ નથી અને સર્ગાં વડાલાનો જે સંયોગ છે, તે પણ જોતા જોતામાં નાશ પામી જાય છે અને તેનો વિયોગ થયા વિના રહેતોજ નથી. કારણ કે કર્મને વશ પડેલા પ્રાણીઓ પોતાના કર્માનુસારે અવતરે છે, તથા મરણ પણ પામે છે. તેમાં પણ જગતમાં જેની ઉપર આપણને ઘણુંજ રોડ હોય તે આપણી સાથેજ જો મરતા હોય તો તો દુઃખ નહિ. પણ તેમ તો કર્મરૂપ જલપ્રવાહમાં પડેલા જીવોનું બનતુંજ નથી માટે સસારમાં પચેદ્રિયના જે ભોગો છે, તે પણ હાલની અણી પર રહેલા જલજિંદુની સમાન અસ્થિર છે અને વળી રોગ, અને શોક રાત્રિ દિવસ મનુષ્યને બાલ્યાજ કરે છે. માટે જ્ઞાનીજને તો આવા દુઃખદાયક સસારમાં આસક્ત થવું યોગ્યજ નથી. હા આ સસારમાં રહીને જે જીવ પુણ્યોપાર્જન કરે, તથા સ્વજનનો સ્નેહ છોડી તપોલક્ષ્મી સાથે પોતાના દેહની યોજના કરે અને સસારિક સકળ આયાસને છોડી વનમાં વાસ કરે, તેજ જીવ ઉત્તમ કહેવાય.

આ પ્રકારનો કુલપતિનો કરેલો ઉપદેશ સાલળીને રાજ તથા રાણી બન્ને જણ વૈરાગ્ય પામી તાપસી દીક્ષા લેવાને તત્પર થયા, પરંતુ તેઓને દી. દુખિત અને વિધવા

એવી પોતાની પુત્રીને છોડવાનો મોટો વિચાર થઈ પડ્યો? હવે ત્યાં તો શોકથડી જરાક વિરામ પામેલી એવી તેની પુત્રી ગુણુમાલાએ વિનંતિ કરી કે હે મહારાજ ! આપને ને મને દીક્ષા દેવી યોગ્ય ભાસતી હોય, તો આપો? તે સાંભળી કુલપતિએ કહ્યું કે દીક્ષા જે લેવી તે તો સહુને યોગ્યજ છે, તેમાં તમારા જેવાં સંસારમા મહાદુઃખી હોવને તો વિશેષે કરી લેવી નેઈએ.

પીડિતાનાં પરાભૂત્યા, તાડિતાનાં તથાપદા ।

દુસ્થિતાનાં ભવસ્થાનાં, શરણું તાપસ્યતમ્ ॥

અર્થ .— પરાભવથી પીડિત અને આપત્તિથી તાડિત, સંસારને વિષે અત્યંત દુઃખિત એવા જનને તો તાપસ્યતમ જે છે, તેજ શરણુ છે. તે સાંભળી પુષ્પમાલા રાણી બોલી કે હે ગુરો ! આ મારી પુત્રી સગર્ભા છે, માટે સગર્ભા એવી સ્ત્રી ને સુખમાં હોય તો તો લેવી ઘટે નહિ, પરંતુ ને તે દુઃખિત હોય તો લેવી ઘટેજ છે. માટે આ સ્ત્રીને દુઃખનું વિસ્મરણ કરવા માટે દીક્ષા લેવી યોગ્યજ છે. અને વહી દુઃખનું વિસ્મરણ કરનાર દીક્ષા જેવું ખીનું કોઈ ઉત્તમ આચરણ છેજ નહિ? તે માટે આ તમારી પુત્રીને તો દીક્ષા લેવાની જરૂરજ છે અને તેમ કરવામાં મારી સંમતિ છે. તે સાંભળીને આ રાજા રાણી ખુશી થયાં પછી વસંત રાજા ઘેર આવી પોતાના ન્યેષ્ઠ પુત્રને રાજ સોંપી સામંતાદિકની પોતાની સ્ત્રી, તથા વિધવા પુત્રી, તેણે સહિત તેણે તાપસી દીક્ષા લીધી, અને પછી તે ત્રણે જણ તાપસી ક્રિયા કરવામા પ્રવૃત્ત તથા શુદ્ધ ધ્યાનને વિષે તત્પર રહેવા લાગ્યા.

હવે તે ગુણુમાલાને પણ પૂરા દિવસે અમારી પર્ણકૂટીમાં એક પુત્રી અવતરી. પરંતુ તે ગુણુમાલા તો સુવાવડમાત્રીજ દારુણ રોગ થવાથી તથા પ્રતિદિન જ્વર આવવાથી યોનિશૂલની વેદનાથી મરણ પામી ત્યારે તેના દુઃખે કરી દુઃખિત એવી તેની માતા પુષ્પમાલા અત્યંત દુઃખ પામી રૂદ્ધ કરવા લાગી ત્યારે ત્યાંની રહેનારી તાપસી સ્ત્રીઓએ તેને વૈરાગ્ય કારક વાતોથી બોધ દઈ શાંતિ પમાડી.

પછી સ્નેહ કરી ઉત્પન્ન થયેલા પોતાના સ્તનના દુધથડી તે કન્યાની માની મા પુષ્પમાલાએ ધવરાવી ઉછેરવા માંડી તેથી તે વનમા ને વનમાજ મોટી થઈ, તેથી તેનું નામ વનમાલા પાડ્યું, અનુક્રમે તે કન્યા સર્વ તાપસીઓના મનને આલ્હાદકારક એવા યૌવન વયને પ્રાપ્ત થઈ હવે તે કુલપતિ, પોતાના શિષ્ય થયેલા વસંતમુનિને પોતાની પાટ પર બેસાડી યોગ માર્ગ સાધી સ્વર્ગમાં ગયા. અને પુષ્પમાલા પણ દેવયોગે મરણ પામી હવે હે પશ્ચોત્તર કુમાર ! તે કન્યાના માતા પિતા તથા માની માએ સર્વ મરણ પામેલાં હોવાથી તે કન્યા અત્યંત દુઃખી થઈ રૂદ્ધ કરવા લાગી તેને નેઈને મહામોહથડી મોહિત થયેલા હુ ચિતાકાંત થયો થકો એ કન્યાનું પાવન પોષણ કરવા લાગ્યો તે

અઘાપિ પર્યાંત તેનું પાલન પોષણ કરું છું. અને તેના વિવાહ માટે તેને યોગ્ય વરની પણ શોધ કરું છું. તથા તે વિષે મારા ગુરુ મને કહેલ છે કે આ વનમાળા કન્યા સાથે જેના વિવાહ થશે તે મોટા રાજા થશે હે કુમાર! તે કન્યા આ આપની પાસે ઉભી રાખેલી છે. આ પ્રમાણે જે ખરી વાત હતી તે કહી આપી. હે કુમાર! ખીજુ તો ઠીક, પણ સર્વસંગત્યાગી એવા મને દૈવયોગથી તેની સાથે પુત્રીવત્ સ્નેહ લાગેલો છે, તેથી જો તમે તેનું દયા કરીને પાણિયકુણ કરો તો હું તે સ્નેહરૂપ પાશથી છૂટું? તે સાંભળી પશ્ચોત્તરકુમારે ખુશી થઈને તેનું વચન સ્વીકાર કર્યું. પછી તે વસંતકુલપતિએ વિવાહની સર્વ સામગ્રી એકત્રી કરીને તે કન્યાની માની માના જે કંઈ વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરે રાખી મૂક્યાં હતાં અને ખીજ પણ કેટલાંક નવા કરાવેલાં આભૂષણ વસ્ત્ર વનમાલાને કન્યાદાનમાં આપી દીધાં. અને વસંત મુનિએ પોતાની પાસે જે સિદ્ધવેતાલ નામે વિદ્યા હતી તે પણ કુમારને આપી દીધી હવે પશ્ચોત્તર કુમાર પણ નવોઢા એવી તે વનમાલા સાથે કેટલાક દિવસ ત્યાં રહીને પછી તે વસંતમુનિની રજા લઈને ત્યાંથી ચાલ્યો, અને પોતાના માતામહના વિયોગ થવાના દુખે દુખિત એવી પોતાની પ્રિયસ્ત્રીને કેટલીક વિનોદની વાર્તાઓથી આનંદ પમાડતો થકો કંમે કરી તે મથુરા નગરીમાં આવ્યો.

હવે ત્યાં ખીજ પણ કેટલાક રાજકુમારો આવ્યા. પછી જ્યારે સ્વયંવરનો ઉત્તમ દિવસ આવ્યો, ત્યારે સૂર્યસમાન પ્રકાશિત મુકુટ વગેરે આભરણો ધારણ કરેલા રાજકુમારો પૂર્વાક્ત સ્વયંવર મંડપમાં મણિ અને રત્નોથી જડિત ઉંચા તથા નીચા એવા માચડાઓ વિષે યથાયોગ્ય રીતે સુરકુમારોની જેમ આત્રી બેઠા પછી દિવ્યવેષને ધારણ કરનારા એવા તે કુમારો પોત પોતાની જેવી જેવી ભોગ સામગ્રી અને પોત પોતાનાં જેવાં જેવાં જ્ઞાન પ્રમુખ હતા તે એકબીજાની સ્પર્દાને બતાવવા લાગ્યા. એટલે તે રાજકુમારો એમ જાણે છે કે અમારી જે કંઈ સંપત્તિ વગેરે છે, તે જો આ બંને કન્યાઓને બતાવીએ તો તે કન્યાઓ તેથી લોભાઈને અમેનેજ વરે? હવે એવા સમયે ધન્ય અને શુભ એવી લીલાઓથી સુશેલિત વિવાહને યોગ્ય એવા વસ્ત્ર તથા આભુષણોએ મનોહર જાણે સ્વર્ગમાથી આવેલી રંભા અને તિલોત્તમા નામે અપ્સરાજ હોય નહિ? એની તે ચંદ્રલેખા અને સૂર્ય લેખાનામે બંને રાજકન્યાનું પે તા ॥ હાથમા ઉત્તમ એવી વરમાળાને ધારણ કરીને એક રથમાં બેસીને તે સુશેલિત એવા સ્વયંવર મંડપ પાસે આવી અને પછી રથથી નીચે ઉતરી સ્વયંવર મંડપમા ચાલો ચાલતાં ચાલતાં તે કન્યાઓની પાસે ત્યાં બેઠેલા રાજકુમારોના ગુણ કુલ વગેરે કહેવા માટે રાખેલી ભાટણીએ જે જે કુમાર પાસે તે કન્યાઓ આવે તે તે રાજકુમારના ગુણગ્રામનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. અને તેવી રીતે આજો સ્વયંવર મંડપ ફરીને પાછી તે કન્યાઓ સ્વસ્થાને આવી પરતુ તેના મનમા તથા નજરમાં કોઈ પણ રાજકુમાર આવ્યો નહિ ત્યારે વલી તે ખીજુ વાર સ્વયંવર મંડપમા વરમાળા લઈ ચાલો અને ચાલતા ચાલતાં દેવકુમારસમાન જ્યાં પશ્ચોત્તર કુમાર બેઠેલો છે ત્યાં

આવી અને તેની પર બન્ને કન્યાની એકજ સમયે દષ્ટિ પડી, કે તરત તેઓનું મન તે કુમારમાં જ ચોટી ગયું, તેથી એકદમ તે બન્ને કન્યાએ પકોત્તર કુમારના ગળામાં જ વરમાળાનું આરોપણ કર્યું, તે વખતે જ્ય જ્ય શબ્દ થવા લાગ્યો તથા અનેક વાદ્યો પણ વાગવા લાગ્યા અને ત્યાં બેઠેલા રાજકુમારો સિવાય સહુ કોઈ જનો અત્યંત પ્રસન્ન થઈને એક સાથે જ કહેવા લાગ્યાં કે “અહો! આ બન્ને કન્યાએ તે પકોત્તર કુમાર વર્યો. તે જોઈને કૃતાતની પેઠે કોપાયમાન થયેલો એવો કોઈ એક સાકેતપુરનો વિદુર નામે રાજા ત્યાં આવી સર્વ રાજકુમાર મહાને કહેવા લાગ્યો, કે હે રાજકુમારો! આ અદ્વૈત-મૂર્ખ એવા પકોત્તર કુમારે હાલ આ બન્ને કન્યાઓને જે વરી છે તે પાપીએ આપણું સર્વનું નાકજ કાપ્યું છે. માટે તેને અહીંથી જીવતો જવા દેશો નહિ હો અને જો તે ભાગી જશે, માટે તમે જલ્દી પકડો! પકડો! એ દુષ્ટના મદને તમો કોઈ જો નહિ ઉતારો, તો પણ હું તો તેનો મદ એક ક્ષણમાં જ ઉતારી દઈશ! તે સાંભળી સામર્થ્ય થયેલા રાજકુમારો તરત હથિયાર લઈને લડવા માટે સન્ન થઈ ગયા પછી તે પકોત્તર કુમારના સસરા ચંદ્રધ્વજ રાજાએ જાણ્યું કે આ મારો જમાઈ એકલો છે, અને એ રાજકુમાર તો ઘણા છે, તેથી તેની હું સહાય કરું? નહિ તો પકોત્તરે મારી બન્ને કન્યાને વરી છે, તેથી મને મોટું દુઃખ થશે? તેમ જાણી તેને આશ્રય આપવા માટે સૈન્ય તૈયાર કરી લડવા બહાર પડ્યો. તે જોઈને વિદુર રાજાએ જાણ્યું કે તેનો સસરા તેની સહાય માટે મલ્યો, તે માટે હવે તે બન્ને જણને જીતી સફીશ નહિ, તેથી એક વાચાલ દ્વંતને મોકલી સામ, દાન, વિધિભેદથી સમજાવીએ અને એમ સમજાવ્યા પછી કોઈ રીતે તે બે કન્યામાથી મને એક પણ કન્યા આપે છે? જો આપે તો તો ઠીક થાય નહિ તો પછી છેવટે લડવું તો છેજ? એમ વિચારી એક વાચાલ દ્વંતને તે ચંદ્રધ્વજ રાજા પાસે મોકલ્યો, તે દ્વંતે આવીને તે ચંદ્રધ્વજ રાજાને કહ્યું કે રાજન્! મને સાકેતપુરના વિદુર રાજાએ મોકલેલો છે. તેણે કહેવરાવ્યું છે કે. “અહીં આવેલા કોઈ પણ રાજકુમારને એક કન્યા તમારે આપવી જ જોઈએ કારણ કે આપણા વિના આ જમારો રાજકુમારોનો કોપ શાંત થશે નહીં! તથા તમને સહુને સુખ શાંતા પણ રહેશે નહિ અને મોટો ઉત્પાત થશે? વલી હે નૃપ! તમે સર્વ રાજ કુમારોને આમંત્રણ કરી તેઓને એકજ જણને બન્ને કન્યાઓ આપી દીધી તે તમોએ અમારું સહુનું મોટું અપમાન કર્યું છે અને નાક કાપ્યું છે? માટે અમારા કહેવા પ્રમાણે એક પણ કન્યા જો નહિ આપો તો તમારા જમાઈને એ બન્ને કન્યાને પરણી પોતાને ઘેર જવું, બહુ જ કઠિન થઈ પડશે? પકોત્તરનો નાશ જ થશે? એ વાક્ય સાંભળી મથુરાપતિ એવો ચંદ્રધ્વજ રાજા બોલ્યો કે હે દ્વંત! તું આવા કટુ વાક્ય ન બોલ અને તું તારા સ્વામીનું કિંત કરવા આવ્યો છે ખરો, પરંતુ કાઈ સુખ્તાયુક્ત સમજતો જ નથી કારણ કે જે સંદેશથી વૃથા મોટો ખલેશ ઉત્પન્ન થાય તેવો સંદેશો દેતા જરા પણ ડર કેમ રાખતો

નથી? ત્યારે તે હૃત યોદ્ધો કે હે રાજન્! આપ કહે છો, એમજ હું મારા સ્વામીનો લક્ષ્મી છું એમ તો સહુ કોઈ જાણેજ છે પરંતુ જો વિચાર કરશો તો આપનો પણ હું કિતેથી છું, કેમ કે આપના જમાઈના અને સર્વ સૈન્યના જીવોને બચાવવા ઇચ્છું છું કદાચિત્ અમો બલવાન છીએ, તો અમારો વિદુરરાજને કોઈથી પણ પરાજય કોઈ દિવસ થાય એમજ નથી! પરાજય થાય એમ જો જાણતા હો તો તે આપની મોટી ભૂલ છે કારણ કે એક કોઈ મોટો બલવાન હુસ્તી હોય તો તેને પણ જન જો દમન કરે છે, તો તેનું દમન થાય છે અને તેથી તે ખીચારાના શરીરને કીડીઓ જેવા હલકા જીવોને ખાવાનો પ્રસંગ આવે છે. આવો અતિ પ્રકાશમાન સૂર્ય છે, તે પણ જો ઘણા વાદળાઓથી ઘેરાઈ જાય છે, તો તે નિસ્તેજ થઈ જાય છે. તેમજ એક જણ કદાચિત્ શૂરવીર હોય તો પણ જ્યારે તેને ઘણા સુલટો વીંટી લે છે, ત્યારે તેનો પરાભવ થયા વિના રહેતોજ નથી હવે આ પ્રકારની સર્વ વાત ત્યાં નજીક ઉલેસા પશ્ચોત્તર કુમારે સાંભળી કે તુરત તે યોદ્ધો ઉઠ્યો હૃત! તું ઉંઘા તથા રજોગુણ ભરેલા વચન કેમ બકે છે?

તેઓને સ્વયંવર મહાપ્રમાણ આવવુંજ ઉચિત નથી. વળી અહીં આવનારા રાજકુમારોને તો પ્રથમ જાણવું જ જોઈએ, કે સ્વયંવર મહાપ્રમાણ જે કન્યા હશે, તે તો કોઈ પણ એક વર્તેજ વરશે? તેમ જાણતાં છતાં જ્યારે પોતાના હુલ્લિગ્યથીજ પોતાને તે કન્યા ન વરે ત્યારે તેમા તેનું માનભંગ થયું કહેવાય? ના નજ કહેવાય. માટે તારો સ્વામી વિદુર રાજા જે છે, તે ચિત્તને વિષે મોટો પરાભવ માને છે? તેથી તો સ્પષ્ટ રીતે એમ જણાય છે, કે તે કાચી બુદ્ધિવાલો માણસ છે, તેમજ વળી તેણે પોતાના કિતચિતક એવા ડાહ્યા મંત્રિઓ પણ રાખ્યા નથી વક્ત્રી હે હૃત! તારા સ્વામી વિદુર રાજાનું નાક તો જગતનો મારા ગળામા આ કન્યાઓએ વરમાળા આરોપણ કરી, ત્યાંથીજ કપાઈ ગયું છે, તો વક્ત્રી પાછો તે કાપેલા નાકપર તારી સાથે મોકલેલા સદેશાથી ક્ષાર ભભરાવાની શા માટે ઇચ્છા કરે છે? આ પ્રકારના કુમારના વચન સાંભળી ક્રોધાયમાન થયેલો તે હૃત પણ ઘણો જ મનમા ક્રોધ પામી શીઘ્રતાથી પોતાના સ્વામી પાસે આવ્યો અને ત્યાં આવી બનેલી સર્વ વાત કહી દેખાડી. તે સાંભળી કૃતાંત સમાન કેતપાયમાન થયેલા વિદુર રાજાએ તરત રણનૂર વગડાવ્યાં. અને હાથી તથા ઘોડાથી સૈન્ય સજ્જિત લડવા માટે તૈયાર થયો. તે જોઈને ખીલ રાજકુમારો પણ પોત પોતાનું સૈન્ય તૈયાર કરી લડવા તત્પર થયા. અને તેઓએ પણ રણનૂર વગડાવ્યા પછી તે સર્વને લડવા તૈયાર થયેલા જોઈને ચંદ્રવંજ રાજા પોતાના સૈન્યને તૈયાર કરી લડવા તત્પર થયો અને તેણે પણ રણનૂર વગડાવવા માડ્યાં. આ પ્રમાણે ચંદ્રવંજ રાજાને લડવા તત્પર થયેલો જોઈને પશ્ચોત્તર કુમાર કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રભુ! અ.વા કીટકસમાજ તુરંત રાજકુમારોની સાથે તમારા જેવા મોટા યોદ્ધાઓને શા માટે લડવા જવું જોઈએ? અને આપે લડવા માટે મોટું જે સૈન્ય તૈયાર કર્યું, તો તે સૈન્યનું પણ આવા અલ્પ યુદ્ધમા શું ફાલ છે? ત્યાં

તો હું એકલો જ જઈશ, કારણ કે તે પણ સર્વે બાળકો છે. તે સર્વેનો પરાજય કેટલી વારમા કરું છું ? એમ કહી તે ચંદ્રધ્વજ રાજાને તેની સેનાને અને પોતાની સેનાને સપથ દઈને પાછાં વાળી અને પોતે એકલો જ રથમાં બેસી સિંહની જેમ યુદ્ધભૂમિમાં ગયો. ત્યાં તેને જોઈને સામર્થ્યવાન એવા વિદુરાદિક રાજાઓ બોલ્યા કે, મંદમતે ! તે બ્યારે તારા પરાક્રમના અભિમાનથી સર્વ સૈન્યને કાઢી મૂક્યું, ત્યારે તું પણ આ રણભૂમિથી જલદી ભાગી જા કારણ કે અમે બાળક એવા તારા એકલા સાથે યુદ્ધ નહીં કરીએ ? ત્યારે લીલાથી લલિત એવો પન્નોત્તર કુમાર બોલ્યો કે, આવી ખલ સમાન વાણી બોલવાનું તમારે શું પ્રયોજન છે ? હું પ્રગટ રીતે તમારી સર્વની સામે ઉભો જ છું, માટે તમારામાં જેટલું જોર હોય તેટલું દેખાડો. વૃથા બકવાદ શા માટે કરો છો ? એ વચન સાંભળી ક્રોધાયમાન થયેલા રાજકુમારો એકદમ પ્રકાર કરવા તત્પર થઈ ગયા તે જોઈને તે વસંત કુસુમિની આપેલી વેતાલવિદ્યા જે હતી, તેનું કુમારે સ્મરણ કહ્યું કે તે વિદ્યાના પ્રભાવથી વૈરીઓએ જે જે શસ્ત્રો તથા અસ્ત્રો કુવર પર નાખ્યાં હતાં તે તેજ શસ્ત્રોથી જ વેતાલમત્રથી સાધ્ય થયેલા પશાઓ નિર્દયપણે તે રાજકુમારોને જ મારવા લાગ્યા. તેથી તે સર્વ રાજકુમારો અતિ પ્રકારથી દીનવદન થઈ જીવવાને વિષે પણ નિરાશ થઈ ગયા. પછી પન્નોત્તર કુમારનું આવું અત્યંત પરાક્રમ જોઈને યુદ્ધ કરવા આવેલા સર્વ રાજકુમારોનો અગ્રેયર વિદુર રાજા ગર્વપર્વતથી નીચે ઉતરીને અર્થાત્ હારી જઈ નમ્ર થઈને એકદમ કુમારના બંને ચરણમાં આવી પડ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે હે કુમાર ! મહા અપરાધી એવા અમે છીએ. અમારૂં રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો ! તેવા દીન વચન સાંભળીને તે કુમારે તુરત વેતાલ વિદ્યાનો ઉપસંહાર કરી લીધો. પછી યુદ્ધ કરવા આવી પરાજય પામેલા એવા સર્વ રાજકુમારોએ કુમાર પાસે ક્ષમા માગી અને સહુ કોઈ દાસ સમાન થઈ રહ્યા. કુમારના સૈન્યમાં તથા ચંદ્રધ્વજ રાજાના નગરમાં વધાર્થ વાગવા લાગી. પછી તે ચંદ્રધ્વજ રાજાએ અત્યંત અપમાન પામેલા એવા તે રાજકુમારોને સન્માન કરી પોત પોતાને ગામ જવા આજ્ઞા આપી. એમ પન્નોત્તર કુમારના પ્રભાવથી સર્વ કક્ષેશ નાશ પામ્યો. પછી સ્વયંવનમાં વરમાણા આરોપી વરેલી પોતાની બંને કન્યાને ચંદ્રધ્વજ રાજાએ તે પન્નોત્તર કુમાર સાથે પરણાવી દીધી વિશ્વને વદ્ધલ એવો તે કુમાર કેટલાક દિવસ ત્યાં રહીને પછી પોતાના સસરાની આજ્ઞા લઈ મોટા સૈન્યથી પૃથ્વીને આરંભાદિત કરતો થકો પરણેલી એવી બંને અને સ્ત્રીઓથી સંહિત સ્વનગરમાં આવ્યો. ત્યારે તેના માતા પિતાએ ઘણું જ આનંદ પામી મોટા મહોત્સવથી બહુમહિન તે મનોહર પુત્રનો પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી તે પોતાના પુત્રને, મંત્રી, સામંત પ્રમુખની સમ્મતિથી સુવરાજપદ ઉપર પ્રાપ્ત કર્યો. અને તે કુમારપણે પોતાના પૂર્વકૃત પુણ્યથી વિપ્રમુખને ભોગવવા લાગ્યો.

હવે જે મુક્તાવલીનો જીવ દેવપન્થમાંથી હરિવેગ નામે વિદ્યાવર થઈને અવતર્યો છે, તેનો વૃત્તાંત કહે છે. કે વૈતાલના પર્વત પર વિદ્યાધરોના રાજ્યની દક્ષિણ અને ઉત્તર

શ્રેણિ છે તેમાં ઉત્તરશ્રેણિને વિષે તે શ્રેણિનું શ્રદ્ધાભૂત ગગનવદ્ધમ નામે એક નગર છે. તેનું વિદ્યાધરશિરોમણિ એવો કનકકેતુ નમે વિદ્યાધર રાજ્ય કરે છે, તેને બે સ્ત્રીઓ છે. તેમાં એકનું નામ કનકવતી અને બીજાનું નામ રતનાવલી છે. તે બન્ને કન્યાના જન્મ દિવસને વિષે કોઈ એક નૈમિત્તિકે આવીને કહ્યું કે જે કોઈ લાગ્યવાન પુરુષ, એ બન્ને કન્યામાથી એક કન્યાને વરશે, તે ભાવીકાલે આ વૈતાલ્ય પર્વતની એક શ્રેણીના અધિપતિ થશે? અને જે લાગ્યશાળી પુરુષ બન્ને કન્યાનું પાણિયકણ કરશે તે આ વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર અને દક્ષિણ, એ બન્ને શ્રેણીઓનો ભાવીકાલે ભોક્તા થશે હવે યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી તે બન્ને કન્યાનું સર્વાંગ સૌદર્ય જોઈને તેના પિતાએ સ્વયંવર કરવાનો પ્રારંભ કર્યો ત્યારે તે કન્યાના પિતા વિદ્યાધરના તેડાવ્યાથી કલાકલાપોથી સપ્ત વિદ્યાથી ઉત્તમ, મહારૂપવાન, એવા કેટલાક વિદ્યાધર આવ્યા એમ ઘણા વિદ્યાધરો એકઠા થયા. તેમાં પૂર્વોક્ત હરિવેગ વિદ્યાધર પણ આવ્યો, ત્યારે તે બન્ને કન્યા સહુ કુમારોનો ત્યાગ કરી તે હરિવેગનેજ વરી તે વખત તે કન્યાના પિતા કનકકેતુ રાજાએ તે કન્યાના લગ્નનો મોટો સમારંભ કર્યો.

હવે કેટલાક દિવસ તે હરિવેગ પોતાની બન્ને સ્ત્રીઓથી સહિત ત્યા રહીને સસરાની આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી અનુક્રમે પોતાને ગામ આવ્યો. હવે તે કુમારનો પિતા તરવેગ વિદ્યાધર મનમા ખુશી થઈ વિચારવા લાગ્યો કે અહો! આ મનુષ્યના લવમા પ્રથમ વિદ્યાધરનો લવ થયો તેજ મહાપુણ્યે કરી ધાય છે. તો તેમા આ મારા પુત્રનો જન્મ થયો છે તેમા પણ વળી આ મારો પુત્ર બીજા વિદ્યાધરો કરતા લાગ્યશાળી દેખાય છે. કારણ કે જેમ કોઈ એક સુકૃતી પુરુષ શ્રીને અને કીર્તિને વરે, તેમ આ મારો પુત્ર હરિવેગ, ઉત્તમ એવા કનકકેતુ રાજાની બન્ને કન્યાને વર્યો છે. નહિ તો અવા મોટા પરાક્રમી એવા લક્ષાવધિ વિદ્યાધરોની ઉપેક્ષા કરીને તે કન્યાઓ આ મારા હરિવેગ પુત્રનેજ કેમ વરે? વળી જ્ઞાનીનું વચન છે, તે કન્યાઓને જે પુરુષ વરશે તે વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર દક્ષિણ શ્રેણીનો રાજા થશે, તો તે જ્ઞાનીનું વચન કોઈ દિવસ ખોટું પડે? ના, પડેજ નહિ તેથી તે રાજ્ય પણ જરૂર મારા પુત્રનેજ મળશે માટે આ હરિવેગે તે પૂર્વજન્મે શું પુણ્ય કર્યું હશે? તે વાત કેવલી વિના બીજું કોઈ જાણે નહિ માટે કોઈ ઠેકાણે કેવલી ભગવાન હોય, તો ત્યા જઈ તેમને પૂછી જોઈશું? એમ વિચાર જ્યા કરે છે ત્યા તો જ્ઞાનભાનુ વિશ્વના મનને હરણ કરનાર, એવા શ્રીતેજનામે કેવલી તેજ ગામના ઉપવનને વિષે સમોસર્યા તે સાલગી તે રાજા પોતાનો હરિવેગે પુત્ર અનેક સામંત મંત્રીશ્વર ચતુરંગી મેનાથી યુક્ત તે કેવલી ભગવાનને વાઢવા માટે આવ્યો. ત્યા આવી કેવલીને નમન કરી મહુ કોઈ જનો યથોચિત સ્થાન પર બેઠા. ત્યારે પોતે પણ બેઠા પછી કેવલી ભગવાને દેશના દેવનો પ્રારંભ કર્યો. તે દેશના સર્વે સાલગીને સમય જોઈને તરવેગ રાજાએ પૂછ્યું કે હે ભગવાન! આ હરિવેગ નામે મારો પુત્ર પૂર્વજન્મે કોણ

હતો, અને તેણે શું સુકૃત કર્યું હશે? જે તેને અનાયાસે સર્વ સુખ પ્રાપ્ત થયું છે? તે સાલળી કેવલી લગવાને પ્રથમ થયેલા શખરાજ અને કલાવતી રાણીના ભવથી આરંભીને અહીં બન્ને જણના બાર ભવ થયા તેની સર્વ કથા કહી બતાવી અને હાલમાં તેરમા ભવે એ હરિવેગ કુમાર થયો છે, તે કહ્યું, તથા તેઓના પ્રત્યેક ભવમાં નિર્મળ થયેલા ધર્મના ભાવો, તથા ધર્મસેવને કરી જે પુણ્યાનુભંધી પુણ્ય વૃદ્ધિગત થયું તે તથા હાલમાં પણ તે પુણ્યના માર્ગે કરી બન્નેને સુખ પ્રાપ્ત થયેલું છે તે સર્વ જણાવ્યું.

તે સર્વ સર્વસ્તર ચરિત્ર સાંલળીને ઉત્તમ પરિણામવાળો એવો તરવેગ રાજા પોતાના પુત્ર હરિવેગને રાજ્યાસન પર બેસાડીને કેવલી લગવાન પાસે મનોહર એવા ચારિત્રને અંગીકાર કહે છે અને હરિવેગ પણ પોતાના પૂર્વના બાર ભવ સાંલળી જિનમતને વિષે પ્રીતિવાળો થઈને ધર્મને અંગીકાર કરે છે પછી પૂર્વજન્મના પ્રેમે કરી તે હરિવેગ કેવલી ગુરુને પૂછવા લાગ્યો કે હે લગવાન ! તે અગ્યારમા ભવમાં થયેલો શૂરસેન કુમારનો જીવ બારમા ભવમાં દેવ થયો હતો તે ત્યાથી અવતરેલા હાલ તેરમા ભવમાં કયા અવતરેલો છે અવતરેલો છે, તો તેનું શું નામ છે? અને તે સુલભભાઈ કે દુર્લભભાઈ? તથા તે જિનધર્મને પ્રાપ્ત થયેલો છે, કે મિથ્યાત્વી છે? તે સર્વ કહો તે સાંલળી લગવાન બોલ્યાં કે હે પુણ્યાત્મન ! સાંલળ હાલ તે શૂરસેનકુમારનો જીવ તો દેવપણાથી અને દક્ષિણ ભરતાર્દ્રના મધ્યખંડને વિષે ગર્જનપુરના રાજાને પક્ષોત્તર નામે પુત્ર થઈ અવતરેલો છે. પરંતુ તે જિનધર્મને પ્રાપ્ત થયેલો નથી. પામવાને યોગ્ય છે, અર્થાત્ તે સુલભભાઈ છે. અને હે કુમાર ! કેઈ જીવ ધર્મ પામવાને યોગ્ય હોય, તો પણ ગુરુ સામગ્રીના અભાવથી તે જીવ ધર્મને પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી પ્રાણીઓને ધર્મ રતનના યોગો હોય તો પણ તેને સુવિશુદ્ધ ધર્મનું આચરણ કરનારાઓને એવા ધર્માચાર્યના યોગ વિના ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી જેમ કે શુદ્ધ વિદ્વંસ પાપાણ હોય પણ તે પાપાણની પ્રતિમા સૂત્રધારના યોગ વિના કદાપિ બનતી નથી હે રાજન ! પૂર્વે બ્રાહ્મણોના ભયથી મુનિઓ વિહાર કરતા અટક્યા હતા તેથી ગુરુ સામગ્રીના અભાવથી તે પક્ષોત્તર કુમાર સમ્યક્ત્વ પામ્યો નથી. તેમ વળી બ્રાહ્મણો પણ ને સુલભભાઈ હોવાથી તેને યૌવધર્મવામિત કરી શક્યા નથી. હાલ તો તે કાચમણિઓની મધ્યે મરકતમણિ હોય તેવો થઈ રહેલો છે પરંતુ હે ભાઈ ! તે પક્ષોત્તરકુમાર, તમાનાથીજ જિનધર્મને પામશે. અને પછી સમ્યક્ત્વને પામશે એ પ્રમાણે સર્વવૃત્તાંત હરિવેગ વિદ્યાધર સાંલળીને અત્યંત હર્ષાયમાન થયો થકો લગવાનને નમસ્કાર કરીને પોતાના સ્થાનકે પ્રત્યે આવ્યો. ત્યાં મોટી ઋદ્ધિવાળો થઈ, પૂર્વોક્ત જ્ઞાનીના કહેવા મુજબ વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર દક્ષિણ શ્રેણીના વિદ્યાધર રાજાઓએ અર્ચિત અને અતુલ તેજે કરો પ્રદીપ્ત થકો અનુકંમે ત્યાં આવી સર્વ વિદ્યાધરોનો ચક્રી કહેતાં સ્વામી થયો.

હવે એક દિવસે કેવલીનું વચન થાદ રાણીને તે પક્ષોત્તર કુમારને જિનધર્મનો બોધ

દેવા માટે પોતાના રાજ્યપર મંત્રીને જોસાડી તે હરિવેગે કાગલના સમૂહ સમાન કાળો
 પીળી અને વતુળાકાર એવી અક્ષુવાલો, કોડીયોના હારથી અલંકૃત; મોટો ગીવા તથા
 કપાળ રુક્ત, વશાળ ઉદરવાળો મનોહર હાથ પગવાળો, સ્થૂલ દેહયુક્ત, શબ્દાચમાનથી
 ઘુઘરવાળો તથા લોહાની સાકળોથી સંકિત એવો એક વૈકિય વિદ્યાથી મિંદડો બનાવ્યો.
 ગળામા બાઘેલી સાકળને હાથમા લગ્નને અત્યંત ઉત્સુક થયો થકો તે હરિવેગ પોતાના
 મિત્ર પશ્ચોતર કુમારના ગજનપુરના ચોકમા આવી ઊસો રહ્યો ત્યાં તે તે નગરનાં
 લોકો તથા ત્યાના રહેવાસી કેટલાક ગ્રાહણો એકઠા થયા અને તેની પાસે એવો મોટો
 ઉત્તમ મિંદડો જોઈને તે સર્વ હરિવેગને પૂછવા લાગ્યા કે હે પાથજન! આ માર્જાર તમે
 મૂલ્ય તો લઈને અમને આપશો? ત્યારે હરિવેગ જોલ્યો કે તેના મૂલ્યની કઈ તમને
 ખબર છે? ત્યારે તે લોકોએ પૂછ્યું કે તેનું શું મૂલ્ય છે? ત્યારે તે જોલ્યો કે તેનું
 મૂલ્ય તો લાખ દિનાર થાય છે? તે સાલળી નાગરિકજનો હસીને કહેવા લાગ્યાં કે આ
 તે તમે જોલ્યો છો શું? કોઈ ઠેકાણે આવા માર્જારનું આટલું બધું મૂલ્ય હોય? જો તમે
 વિચારી જોલ્યો તો કોઈ પણ લેશે? ત્યારે તે જોલ્યો કે હે લોકો! ગુણોનું મૂલ્ય છે,
 પણ કોઈ વસ્તુનું મૂલ્ય નથી. મનોહર ગુણવાળું કાષ્ઠ છે, તે લક્ષપરિમિત દ્રવ્યના
 મુલ્યવાળું થાય છે, અને જે ગુણહીન હોય તો, તે કોઈપણ ઠેકાણે મુલ્ય પામતોજ નથી.
 ગુરુ, દેવ, ગ્રાહણ, ઋષિ, હય, હસ્તી જેલ, પથ્થર અને વસ્ત્રાદિક, તેમના ગુણપણથી
 અને ગુણરહિતપણથી મોટો ફેર ફાર હોય છે તેમજ માર્જાર માર્જારમા પણ મોટો
 ભેદ હોય છે અશ્વ અશ્વમા હાથી હાથીમા, કાષ્ઠકાષ્ઠમા, પાપણ પાપણમા, વસ્ત્ર વસ્ત્રમા,
 સ્ત્રી-સ્ત્રીમા, પુરુષ પુરુષમા, જળ જળમા, ઘણોજ ફેરફાર હોય છે. વલી દેવ દેવમા, ધર્મ
 ધર્મમા, શ્રમણ શ્રમણમા, ગ્રાહણ ગ્રાહણમા, ભુવન ભુવનમા પણ નિશ્ચય ફેરફાર હોય છે એ
 વચ્ચે સાલળી તે નગરના રહેવાસી ગ્રાહણો જોલ્યા કે એ તો તમો ઠીક કહો છો, પણ
 આ તમારા મિલાડામા એવા કયા ગુણો છે? કે જેથી તમો મોટી કિંમત કરો છો? માટે
 તેમના ગુણો તો કહો? તે સાલળી હરિવેગ જોલ્યો કે આ અમારા મીઠડામાં કેટલકાં
 ગુણો છે તે ગુણો કઈ તમારી પાસે કહેવાના નથી. તેના ગુણો તો આ ગામના રાજા
 પાસે કહીશું કે, જેથી તે સાલળી અમારા કહેવા પ્રમાણે તેનાં કિંમત તે રાજા આપી
 શકે? અમારી મહેનત પણ સાર્થક થાય? તમારા જેવા લીંબારી પાસે તેના ગુણો
 કહેવાથી શું લાભ થાય? અને એવી લાભ વિનાની વૃથા માથાફૂટ કોણ કરે? કુપિત
 એવા તથા કાદવ ખાનારા દેહકાઓ કોઈ દિવસ નાળિયેરની તથા ખજૂની લુંબો ખાતા
 નથી, અને શક્તિ રહિત જનોને રત્નચક્રણ કરવાનો મનોરથ નિષ્ફળ થઈ જાય છે
 વળી હે ગ્રાહણો! આ વાણિયા જે છે, તે તો કોડી કોડીનો હુસાળ ચોપડામા લખ્યાજ
 કરે છે, તેમ તમે ગ્રાહણો છો, તે જન્મથી સિદ્ધુકજ છો, માટે તે વાણીયા પાસેથી તથા
 તમારી પાસેથી આ અતિમુલ્યવાન માર્જારનું મને શું મૂલ્ય મળે? વળી કદાચિનું આવા

ધણા ગુણવાળા માર્જારને તમારા જેવા દરિદ્રીને થોડા મૂલ્યથી હું આપું તો મારું દાન્ત્રિ પાછું કેવી રીતે જાય? એમ કહેતો થકો તે હરિવેગ પશ્ચોત્તર કુમારના રાજમહેલની નીચે આવી ઉભો રહ્યો, ત્યારે તેની પાછળ કૌતુક જોવાના મિષથી તે ગ્રાહ્યો પણ ચાલ્યા આવ્યા.

હવે પશ્ચોત્તર કુમારે ત્યાં મહેલની નીચે માર્જારને લઈને આવી ઉભા રહેલા હરિવેગ વિદ્યાધરને દ્વંદ્વથી જોયો. કે તુરત તેને પૂર્વજન્મના સ્નેહથી પોતાની આગળ બોલાવ્યો અને નમ્રતાથી કહ્યું કે હું લાઈ! આવો આવો અને આ આસનપર બેસો! એમ કહી સારા આસનપર બેસાડ્યો. પછી તેની પાસે રહેલા માર્જારને જોઈ વિચાર કરી પૂછ્યું કે હું ભટ્ટીક! આવો મોટો માર્જાર આપને કયાથી મળ્યો? ત્યારે હરિવેગ બોલ્યો, કે આ માર્જાર અત્યંત ભક્તિથી રંજિત કરેલા એવા દેવે મને આપેલો છે. તેથી રત્નસમાન આ મિદડાનું કાંઈ મૂલ્યજ નથી. અર્થાત્ આ મિદડો જે છે, તે અમૂલ્ય વસ્તુ છે તેથી તે કોઈ પણ ઠેકાણે મળે તેમ નથી. પરંતુ હું નિર્ધન છું તેથી નિરુપાયપણાથી એક લાખ દીનાર મૂલ્ય લઈને તેને વેચવા ઇચ્છું છું ત્યારે તેવી કૌતુક સરખી વાત સાંભળી પશ્ચોત્તર કુમાર બોલ્યો, કે હું ભટ્ટીક! આ તમારા માર્જારમાં કેવા ગુણો છે, કે જેની તમે આટલી મોટી કિંમત કરો છો? ત્યારે હરિવેગ બોલ્યો કે આ માર્જારમાં પહેલો તો એ ગુણ છે, કે ઘણોજ મોટો અને જાડો છે. બીજો એ ગુણ છે કે અપર સામાન્ય માર્જારો તેને મારી શકતા નથી. ત્રીજો એ ગુણ છે, કે જે સ્થળમાં રાત્રિએ વસે છે, તેની ફરતી બાર યોજન ભૂમિમાં કોઈ ઉદર આવી શકતો નથી. આ પ્રકારનો મોટા ત્રણ ગુણો તો પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. બીજા અભ્યંતરના તો ઘણાજ ગુણો છે, તે હાલ કહેતા પાર આવે તેમ નથી. આ પ્રમાણે તેનું મૂલ્ય તથા ગુણો કહ્યા.

વળી હું ગજન! હું આપને રાજા જાણી તેને અહીં વેચવા માટે આવ્યો છું તેથી આ માર્જાર આપ ગ્રહણ કરો અને આપના રાજમા માન પામેલા આ ગ્રાહ્યોને આ મિદડો સર્વ રીતે સારો છે કે કેમ? તેની પરીક્ષા તથા તપાસ કરવાની આજ્ઞા આપો. પછી જો લેવા યોગ્ય ભાસતો હોય તો લઈને મને તેનું મૂલ્ય આપો, કે જેથી હું સવારમાં જલદી મારે ઘેર જાઉં? ત્યારે પશ્ચોત્તર કુમારે તે હરિવેગ પર પૂર્વજન્મના યોગે અત્યંત સ્નેહ આવવાથી તે મિદડો લેવાનો નિશ્ચય કર્યો અને પછી તે મિદડો સર્વાંગે સારો છે કે કેમ? તેની પરીક્ષા તથા તપાસ કરવા માટે તત્રત્ય ગ્રાહ્યોને આજ્ઞા આપી, ત્યારે તે ગ્રાહ્યો તે મિદડાના સર્વે અંગો જોવા લાગ્યા, જોતા જોતા તેનો ડાબો કાન ખડિત થયેલો જોયો ત્યારે તે ગ્રાહ્યોએ હરિવેગને પૂછ્યું કે આ મિદડાનો ડાબો કાન કેમ ખડિત થઈ ગયો છે? તે સાંભળી હરિવેગ બોલ્યો કે સાંભળો હું આ મિદડાને વેચવા માટે દુર દેશથી આવું છું તે હું ચાલતાં ચાલતા થકી જવાથી રસ્તામાં આવેલા એ જુથું દેવમંદિરમાં ઉતર્યો અને રાત્રે સુતો ત્યાં આવવાના શ્રમથી મને તથા મારા

આ માર્ગરને નિદ્રા આવી ગઈ. તેવામા એક ઉંદર આવ્યો, તેણે આ મિંદડાનો ડાબો કાન કરડી ખાધો. તેથી તેનો કાન ખડિત થઈ ગયો છે. ખીજું કાંઈ દુષણ નથી તે સાચાની પ્રાદ્વણો એકદમ ખડખડ હસીને કહેવા લાગ્યા કે અરે ભાઈ! આ તમારા મિંદડાના ત્રણ ગુણો તો તમે પ્રત્યક્ષ હજી હમણાંજ ગણાવ્યા હતા. તેમાં ત્રીજો ગુણ એમ ગણાવ્યો હતો કે આ માર્ગર જે ભૂમિમાં વાસ કરી રહેતો હોય તે ભૂમિની આસપાસ ખારયોજન પર્યંત ઉંદર આવી ન શકે? અને હાલ કહો છો, કે તેનો કાન રાતમાં આવી ઉંદર ખાઈ ગયો માટે તમારો કહેલો એવો ત્રીજો ગુણ ક્યાં જતો રહ્યો? અને તેનો આડાબો કાન કરડવાથી તે દુષિત છે. તે સાલળી હરિવેગ બોલ્યો કે સાંભળો. હે ભદ્રીકજનો! આવા મેઠા રત્નમાં એક દુષણ આવવાથી શું તે દુષિત છે તો તમારા દેવમાં ઘણા દોષો છે, તે છતાં તેને તમે દેવ કેમ માનો છો? વળી આ બિચારા માર્ગરમા એક દોષ હોવાથી કહો છો, કે આ મિંદડો તો દુષિત છે. આ બોલવું તમારું ભૂલભરેલું છે? એ સાલળી પ્રાદ્વણો ક્રોધાયમાન થઈ બોલ્યા કે હે મૂર્ખ! અમારા દેવમાં તે કાંઈ દોષ હોય? અમારા દેવ તો નિર્દોષજ છે? ત્યારે હરિવેગ કહે છે, કે હે ભદ્રો! સાંભળો. જ્યારે તમે કહો છો, કે અમારા દેવ નિર્દોષ છે, ત્યારે એક વાત હું પૂછું છું, તેનો તમો ખુલાસો કરો. કે પ્રાદ્વણને બાળકને, સ્ત્રીને, ગાયને જે હણે. તેને કેવો કહેવાય? ત્યારે ભદ્રો બોલ્યા કે તે દુષ્ટ કર્મ કરનારને તો મહા પાપિષ્ઠ જ કહેવો જોઈએ? તથા તેનું મુખ પણ જોવું ન જોઈએ? ત્યારે હરિવેગ બોલ્યો કે જે વૈશ્વાનર એવો અગ્નિ છે, તે પ્રજાવ સિત કર્યો થકો પૂર્વોક્ત સર્વને બાળી ભસ્મસાત્ કરી નાખે છે, પરંતુ તેમાં કોઈને પણ જીવતો મૂકતો નથી. તો તે તેત્રીશ કરોડ દેવતાઓનું મુખ છે, કારણ કે દેવતાઓની તૃપ્તિ તો તે વૈશ્વાનર અગ્નિદ્વારથીજ થાય છે માટે તેને દેવ મની મધુ ધૃતાદિક હવિથી પૂછ્યે છીએ? તો તે દેવ થઈને અનિષ્ટ, તથા મૃતકનું કલેવર અને બીજી પણ અદર હોમેસી ખરાબ વસ્તુને કેમ ભક્ષણ કરી બાંધે છે? માટે અપવિત્ર પદાર્થનું ભોજન કરનારા દેવનું પૂજન કરનારા જે તમો પણ અપવિત્રજ ઠર્યા એમજ વળી જળને પણ કહો છો, કે “જળ છે તે વિષ્ણુની મૂર્તિ છે.” એમ કહીને પાછા તેજ જળથી શુદ્ધનું તથા પગ વગેરે અપવિત્ર અંગનું પ્રક્ષાલન કરો છો? માટે તમે જેને દેવ માનો છો, તેની સાથે વિરુદ્ધ વ્યવહાર કરનારા છો, કદાચિત્ તમે એમ કહેશો કે જળ છે, તે વિશ્વનું જીવન છે કારણ કે તે જળ વિના રિશ્વ જીવીજ શકતું નથી માટે તે જગત ઉપર ઉપકાર કરે છે, તેથી તેને દેવ માનીએ છીએ? ત્યારે હું કહું છું, કે જો તેવા હિસાબથીજ જળને દેવ માનીએ, તો કુભારને પણ દેવ માનવો પડશે. કારણ કે તે પણ જગદુપકારી કુંભ પ્રમુખ કાર્ય કરે છે વળી પણ તમે કહો છો કે બોકડાંના અને ગાયના મૂત્રને ઘરમાં છાંટ્યા વિના અમારા ઘરમાંથી મૃતક સૂતક જતું નથી. અને જળવિના દેડમાંથી સૂતક જતું નથી? તો તમારા ઘરને તથા દેડને પવિત્ર કરનારું પૂર્વોક્ત

બોકડાનું મૂત્ર જળ હોવાથી તે પણ તમારા દેવ કહેવાય ? વળી હે ભાઈ ! વિચાર કરો, કે તમારા મતમા પણ સર્વાત્ર જળ અને અગ્નિને જગતના સુખ માટે વિધાતાએ કુંભારાદિકોની જેમ ઉત્પન્ન કરેલો છે માટે તમારા મતથી પણ જળનું અને અગ્નિનું ઉપકારીપણું સિદ્ધ થાય છે. પરંતુ તેથી દેવપણું સિદ્ધ થતું નથી માટે જળમાં અને અગ્નિમાં તથા બોકડાના મુત્રમા જે દેવપણાની કલ્પના કરવી, તે અયોગ્યજ છે

વળી પણ વિચાર કરો કે કોઈ માણસ કોઈ એકને ઈષ્ટ દેવ માની અને તેની પાસે શરીરની સેવા તથા ગૃહકાર્ય કરાવે, તો તે કર્મ કરાવનાર માણસ દોષવાનું ન થાય શું ? ના થાયજ તેમ તમે જળને અને અગ્નિને ઈષ્ટદેવ માની જળથી ગુદાપ્રક્ષાલન પ્રમુખ તથા અગ્નિથી રસોઈ વગેરે કાર્ય કરાવો છો તેથી તમે શું દોષવાનું ન થાયો ? ના થવાના અને વળી એમ કરવાથી જળનું અને અગ્નિનું દેવપણું રહે શું ? ના નજ રહે. અને તમારું સેવકપણું પણ રહે ? ના નજ રહે. માટે તે દેવત્વરહિતને તમે દેવ માનો છો તે તમારી મોટી ભૂલ છે ? અર્થાત્ ઘણા દોષવળા અગ્નિને અને જળને દેવ માની તમે દુષિત કહેતા નથી અને દેવ માનો છો, અને આ બિચારા મારા માર્ગરને જરા ખંડિત કર્યુંપણાના દોષથી દુષિત કહો છો, તો તે તમારી કેવી અજ્ઞાનતા છે ? તેમજ વળી ગંગા અને ગૌરી તેને વિષે આસક્ત એવા શિવજીને તમે નિર્દોષ દેવ કહો છો, અને આ બિચારા મિંદડાનો એક હાથો કાન ઉંદરના કરડવાથી સહેજ ખંડિત થઈ ગયેલો છે, તો તેને તમે દુષિત કહો છો, એ પણ તમારું કેવું મૂર્ખપણું છે, આવાં યુક્તિયુક્ત અને સપ્રમાણ વાક્યો હરિવેગનાં સાંભળીને બ્રાહ્મણો તો સર્વ નિરુત્તર અને ચિત્રામણમાં આલેખ્યા જેવાજ થઈ ગયા અને પશ્ચોત્તર કુમાર પોતે સુલભબોધી હોવાથી પ્રથમ બ્રાહ્મણમતમાં નિરાદર તો હતોજ પરંતુ પોતાનો પિતા તે મનમાં હોવાથી જરા આદર રાખતો હતો, પણ આ પ્રકારના તે હરિવેગના વાક્ય સાંભળીને તુરત બ્રાહ્મણોના કહેલા મતને વિષે સાવ મંદભાવવાળો થઈ ગયો. અને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે અહો ! આ પુરુષ કાંઈ મિંદડો વેચનાર માણસ નથી, પરંતુ કોઈ મહાન પુરુષ છે, માટે ધર્મનું સ્વરૂપ આ મહાત્મા પુરુષનેજ પૂછું, કે જેને સમજવાથી મારું કલ્યાણ થાય ? અરે ! આટલા દિવસ સુધી આવા પાખંડી બ્રાહ્મણ લોકોએ મને ઠગ્યો, અને મારું આયુષ્ય નિરર્થકજ ગુમાવ્યું ! એમ વિચાર કરીને તે કુમાર રૂપાંતરધારી હરિવેગને પૂછવા લાગ્યો કે હે મિત્ર ! જેમ રાજહંસ, કમલવનમાં ક્રીડા કરે, તેમ આપ કયા દેવ, કયા ગુરુ અને કયા ધર્મરૂપવતને વિષે ક્રીડા કરો છો ? અને આપ ક્યાં રહો છો ?

ત્યારે હરિવેગ બોલ્યો કે હે ભાઈ ! સર્વ દર્શનોનાં શાસ્ત્ર હું સારી રીતે જાણું છું, પરંતુ મને કોઈ પણ ઠેકાણે એક જિનદર્શન વિના શુદ્ધ અને સવિવેક, મોક્ષદાયક બીજું કોઈ પણ દર્શન જોવામા આવ્યું નહિ કારણ કે સર્વે દર્શનવાળા કિંસા ન કરવી, બોટું ન બોલવું, ચોરી ન કરવી, પરસ્ત્રીગમન ન કરવું, નિર્દિગ્ધન રહેવું, એમ કહે છે ખરા

પરંતુ તેમ તે પાળતા નથી. અર્થાત્ તે કેવળ મુખથીજ બોલે છે પણ તેમાંથી કંઈ પણ પાળતા નથી કેટલાક દર્શનવાળા પરિચક્રધારી હોઈને ક્ય વિક્રય એટલે અનેક પ્રકારના જે વ્યાપારો કરે છે, તેમાં કીડી પ્રમુખ જીવોને મારે મરાવે છે. તેમ પચન પાચન વિગેરેના આરભોને પણ કરે કરાવે છે. વળી કેટલાક દર્શનવાળા કંદ, મૂળ, ફળ, તેના આહાર કરવારુપ જોટાં તપ કરી શુષ્ક શરીરવાળા થાય છે અને દયાધર્મનો પ્રસાપ કરે છે અને તે પૂર્વોક્ત કંદ, મૂળ, ફળને વિષે જીવપણુ જાણતાજ નથી કેટલાક જડ પુરુષો તો ધર્મને માટે યજ્ઞના કુડમાં નિરપરાધી એવા ખીયારા બોકડા વગેરે પશુઓને હોમી નાખે છે અને આપણા જેવો કોઈ પણ તેને જઈ પૂછે છે, કે આવા નિરપરાધી ખીયારા જીવોને આ યજ્ઞકુડમાં શા માટે હોમો છો? અને તેનું હિંસારુપ પાપ શા માટે બાધો છો? ત્યારે તે કહે છે, કે આ યજ્ઞકુડમાં જે પશુ હોમવા અને તેનો નાશ કરવો તે કંઈ હિંસા કહેવાતી નથી, કારણ કે યાજ્ઞિકી જે હિંસા તે હિંસાજ કહેવાય નહિ, વળી કહે છે કે આ જે પશુઓને યજ્ઞકુડમાં અમો હોમીએ છીએ તેથી તે પશુઓનો દેખવામાં તો નાશ જણાય ખરો પરંતુ તેનો અમે નાશ કરતા નથી પણ ઉપકાર કરીએ છીએ કેમ કે? તે કુડમાં હોમેલા પશુઓ સ્વર્ગમાં જાય છે. હવે તેમને પૂછીએ કે પશુઓના બદલે તમારા માતાપિતા પશુઓને વિગેરેને કુડમાં હોમી તેને સ્વર્ગમાં મોકલવારુપ ઉપકાર કેમ કરતા નથી? એમ કરવાથી તો તમને મોટું પુણ્ય થાય?

હે રાજન! કહેવાનું કારણ એટલુંજ છે, કે તે લોકો મુખથી માત્ર કહે છે કે અમે ધર્મ પાળીએ છીએ પરંતુ પ્રત્યક્ષ તે હિંસાજ કરે છે, માટે તે દર્શનવાળા જેમ બાદેશા અડદ અને કલુષિત અન્ન વગેરેનું ભોજન કરે છે, તેમ ધર્મ અને અધર્મના કર્મોએ કરી કલુષિત એવા ધર્મને પણ પાળે છે વળી હે રાજન! તેના ખીજાં ઘણાજ દર્શનો છે, કે જેમા કેવળ દોષોજ ભરેલા છે અને નિર્દોષ મન જો જોઈએ, તો તો એક જિન મતજ છે. કારણ કે વિશ્વ જે છે, તે ધર્મણથી, તાપમા તપાવાથી, કાપણીએ કરી કાપવાથી પરીક્ષા કરેલા સુવર્ણને શુદ્ધ સુવર્ણની જેમ પૂર્ણ પરીક્ષાથી શુદ્ધ થયેલા જિનમતને શુદ્ધ કરી કહે છે. હવે તે કારણો કહું છું કે પ્રથમ તો જિનમતને વિષે દેવ જે માનેલા છે, તે ૧ દીનાંતરાય, ૨ લોભાંતરાય, ૩ વીર્યાંતરાય, ૪ ભોગાંતરાય, ૫ ઉપભોગાંતરાય, ૬ હાસ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ, ૯ ભય ૧૦ હર્ષ, જુગુપ્સા એટલે નિદ્રા, ૧૧ શોક, ૧૨ કામ ૧૩ મિથ્યાત્વ, ૧૪ અજ્ઞાન, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિ, ૧૭ રાગ અને ૧૮ દોષ એ અઠાર દોષોથી રહિત છે વળી આ જિનમતમા જે શુરુ માનેલા છે. તે પણ મહાવતને ધારણ કરેલા માનેલા છે, એટલે હિંસા, અસત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અક્રિંચનત્વ એ પાંચ સમિર્તિથી યુક્ત તથા મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ, એ ત્રણ ગુપ્તિઓથી યુક્ત પટજીવનિકાયના રક્ષણ માટે નિરીહ, નિસ્પૃહ કહેલા છે. વળી જિનદર્શનમા ધર્મ પણ તેનેજ કહેલો છે કે જે દુર્ગતિમા પડતા જીવોને ધાગણ કરી રાખે છે અને સમ્યક્ત્વ સાચુ જ્ઞાન જે છે તે ધર્મનું સારભૂત

કહેલું છે. જેમ કે કોઈ એક મોટા વનમાં અનેક વૃક્ષો છે પરંતુ જે વૃક્ષને સુગંધિત પુષ્પો લાગેલા હોય છે, તે તે વૃક્ષથી જ તે વન સુગંધિત કહેવાય છે, તેમ જિનમતરૂપ મહા-વનને વિષે પુરુષકારક બીજી ક્રિયારૂપ વૃક્ષો તો ઘણાં છે, પરંતુ એક સમ્યક્ત્વરૂપ જે કુસુમિત વૃક્ષ છે, તે વૃક્ષ સારભૂત છે વહી આ જિનમતના શાસ્ત્રમાં તત્ત્વશ્રદ્ધાન તો ઘણું જ કહેલું છે, કે કોઈ પણ પ્રાણીને ક્યારે પણ હણવો હણાવવો નહિ. માટે હે મિત્ર ! આ જિનધર્મ છે, તે પૂર્વોક્ત સર્વ રીતથી મોહદાયક જ છે. એમ તમારે નિશ્ચય કરી જાણવું, આ પ્રકારે રૂપાતરધારી હરિવેગના સુખથી શુદ્ધ એવા અર્હન્મતના શુભોની સ્તુતિ સાલળી પશ્ચોત્તરકુમાર તો પરમ આનંદને પ્રાપ્ત થયો. ત્યારે વહી રૂપાતરધારી હરિવેગ કહેવા લાગ્યો કે હે કુમાર ! જે ધર્મના પ્રભાવથી ગયાં ભવમાં આપણે બન્ને પ્રથમ ઐવેયકમાં દેવતા થઈ ત્યાંનું સુખ ભોગવ્યું હતું, તે તમને સાંભળે છે. કે ભૂલી ગયા ? વહી ત્યાં આઠસો પ્રતિમાઓથી શુક્ત, મંથિ અને રત્નથી જડિત, એક સિદ્ધાયતન નામનું વિમાન આપને પ્રાપ્ત થયું હતું, અને તેમાં બેસીને આપે આઠસો પ્રતિમાનું વદન કયું હતું, તે પણ આપને સાંભળતું નથી શું ? વહી આ પ્રકારના સુખદાયક એવા ધર્મને પૂર્વભવેથી જાણો તો છો, પરંતુ આદરતા શા માટે નથી ? આવા પોતાના પૂર્વભવના મિત્ર હરિવેગના વચન સાંભળીને ઉત્પન્ન થયું છે, જાતિસ્મરણ જ્ઞાન જેને એવો તે પશ્ચોત્તર કુમાર આઠહાદિન થઈ કહેતા લાગ્યો કે અહો ! આ કેવું મનોહર જ્ઞાનદાન ! અહો ! આ કેવો વહી મારી પર દૃઢસ્નેહ ! અહો ! આ કેવું આપતું પદોપકારીપણું ! અહો ! મેં પણ હાલ જાણ્યું, કે ગયા જન્મમાં જ્યારે હું સૂરસેનકુમાર હતો, ત્યારે આપ મુક્તાવહી નામે સ્ત્રી હતા, તે મુક્તાવહી થયેલા આપ મારી સાથે ઐવેયકલોકને વિષે અહમિંદ્ર દેવ થઈ ત્યાંથી ચ્યવીને હાલ હરિવેગ નામે વિદ્યાધર થયા છો, અને વળી મારી સાથે પૂર્વના ઘણા ભવોની મિત્રતા હોવાથી માયાથી કરી માર્જાર વેચનારા પુરુષ જેવું રૂપ લઈને મને બોધ દેવા માટે આવ્યા છો ? તો હવે હે મિત્ર ! તે માયાકૃત રૂપને છોડી ઈર્ષ્યને આપનું ખરું સ્વરૂપ મને બતાવો. તે સાલળી રૂપાતરધારી હરિવેગે જે પોતાનું ખરું રૂપ હતું તે પ્રગટ કર્યું. અને પછી અત્યંત પ્રેમ વિહ્વલ થઈને તે પશ્ચોત્તરકુમારનું દૃઢ આલિંગન કર્યું. પછી પશ્ચોત્તરકુમારે કહ્યું કે અહો ! મને આપનો મેલાપ થયો, તે ઘણું જ સારું થયું ? એમ કહીને તે હરિવેગને પોતાના અર્ધા આસન પર બેસાડ્યો. હવે હરિવેગ કહે છે, કે હે મિત્ર ! આપને મલવાનો મને ઘણો જ અલિલાષ હોવાથી આપના ધ્યાનને ક્ષણ માત્ર પણ મેં મનથી ઉતાર્યું નથી તે જેમ કે—

તત્ત્વં શ્રદ્ધા યથા સ્મરતિ સુનિયો હસા યથા માનસં ।

યદ્વત્પક્ષ્મ્યસદ્ભક્તીવનયુતાં ધ્યાયંતિ દેવાં ગજાઃ ॥

યુષ્મદ્દર્શનં લાક્ષ્મ્યા અનુદિનં તદ્વત્સ્મરણમો વયં ।

ધન્યઃ સંપ્રતિ વાસરોડન ભવતાં જાતશ્ચ યત્સંગમ ॥

અર્થ .— મુનિગો જેમ પ્રહ્લતત્વને સંભાળે છે. હસો જેમ માનસરોવરને સંભાળે છે, નવાકુરિત એવા સદ્ગુણી ઝાડના વનથી યુક્ત એવી રેવા નદીનું જેમ હાથીઓ ધ્યાન કરે છે, તેમજ અમે પણ આપના દર્શનનું પ્રતિદિન સ્મરણ કરતા હતા, માટે આજનો દિવસ ધન્ય છે કે જેમાં હાલ મને આપનો સમાગમ થયો ? તે સાલણી પક્ષોત્તરકુમાર કહે છે, કે હે મિત્ર ! આવા આપ સરખા સજ્જન જનના સૌજન્યને કોણ વર્ણવી શકે ? અર્થાત્ આપના સૌજન્યનો તો પાર જ નથી. અને અહો મિત્ર ! આપનો મને મેક્ષાપ થવાથી આજનો દિવસ સુદિવસ છે, અને આજની વેળા પણ સુખદાયક જ છે વળી આપના મેક્ષાપ વિનાનો જે મારો આજ દિવસ પર્યાંત કાલ ગયો, તે સર્વ નિર્વર્થક જ ગયો છે ? હે ભાઈ ! આ શોક, લય, તેને નાશ કરનાર, અને પ્રીતિ તથા વિશ્વાસ તેનું પાત્ર એવું 'મિત્ર' એવા બે અક્ષરવાળું રત્ન, તે કોણે ઉત્પન્ન કર્યું હશે કહ્યું છે કે—

વરમસૌ દિવસો ન પુનર્નિશા, નનુનિશૈવ વરં ન પુનર્દિવં ।

ઉભયમપ્યથ વા વ્રજતુ ક્ષય, પ્રિયતમેન ન યત્ર સમાગમ ॥

ભુજઉ જં વા તં વા, નિવસિન્નઉ પટ્ટણેવ રણેવા ।

ઈદ્વજલુ જથ્થ જોગો, તં ઠાણું એવ રમણી જજ ॥

અર્થ .— જે દિવસમા પ્રિયતમ મિત્રનો મેક્ષાપ થાય તે દિવસ જ શ્રેષ્ઠ જાણવો. પણ રાત્રિ નહિ ? અને જે રાત્રિમા પ્રિયતમ મિત્રનો સમાગમ થાય, તે નિશા પણ ઉત્તમ જ જાણવી, પણ દિવસ નહિ ? તેમા પણ જે રાત્રિમાં અને જે દિવસમા પ્રિય મિત્રનો સમાગમ થાય જ નહિ, તે દિવસ અને રાત્રિ બન્ને ક્ષય પામે. અર્થાત્ બન્ને કઈ કામનાં જ નહિ કદાચિત્ ખાવાનું મલે, અથવા ન મલે, કદાચિત્ નગરમાં વાસ થાય વા અરણ્યમાં વાસ થાય, પરંતુ જે ઠેકાણે ઇષ્ટજનનો યોગ મલે, તે સ્થાન રમણીય જાણવું. અર્થાત્ મોટા દુખો કદાચિત્ પ્રાપ્ત થયા હોય, તો પણ તેમા જો આપ જેવા ઇષ્ટ મિત્રનો મેક્ષાપ થાય, તો તે દુખો પણ જણાતા નથી એમ સ્નેહ રસ યુક્ત એવો પક્ષોત્તરકુમાર વિસ્મય પામી હરિવેગની સામુ જોઈને પૂછે છે કે હે મિત્ર ! હવે આપના આજ પર્યાંત જેટલા ભવ થયા, તે સર્વ ભવની સચિસ્તર વાત મને કહો. ત્યારે તે હરિવેગ વિદ્યાધરે શાંખ રાજ અને કક્ષાવતીના ભવથી માંડીને હાલમાં થયેલા પક્ષોત્તરકુમારના તથા પોતાના હરિવેગ વિદ્યાધરના ભવ પર્યાંતની સર્વ કથા કહી સંભળાવી અને પક્ષોત્તરકુમાર પણ જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન હોવાથી જાણ્યું જે મારા મિત્રે જે વાત કહી છે, તે સર્વ બરાબર જ કહી છે.

પક્ષોત્તરકુમાર પોતાના સર્વ દેશમા સર્વ સ્થળે ઉદ્દવોષણ કરાવી કે અમારા દેશમા રહેનારા માણસે જૈનધર્મ સિવાય ખીજો કોઈ પણ ધર્મ પાળવો નહિ. અને એમ કરતા જો કોઈ પાળશે, તો તેને અમારા દેશથી બહાર કાઢવામા આવશે ! કારણ કે જૈનધર્મસમાન ખીજો કોઈ ઉત્તમ ધર્મ નથી હવે સુરપતિ રાજા પોતાના પુત્રનો હરિવેગ સાથે મેક્ષાપ

થયો અને તેમાં જૈનધર્મ વિષે ઘણી જ ચર્ચા ચાલી, તે સાંભળી બીજા ધર્મોને મિથ્યા માની ત્યાના રહેવાસી સર્વ બ્રાહ્મણો સાથે જિનધર્મને વિષે દૃઢરાગી થયો. હવે ગ્રામગ્રામને વિષે વિહાર કરતા કેવલજ્ઞાને કરી ભાસ્કર સમાન, સુર, અસુર, તેના નિકરોથી સેવન કર્યાં છે ચરણક્રમલ જેનાં, એવાશ્રી ગુણસાગર નામે કેવલીએ પોતાના કેવલજ્ઞાનથી જાણ્યું જે હાલ હવે પશ્ચોત્તરકુમાર તથા તેના દેશમાં રહેનારા સહુ કોઈ મનુષ્ય, જિનધર્મના દૃઢરાગી થયા છે. માટે હું ત્યા જાઉં ! તેમ જાણી પશ્ચોત્તરકુમારના ગામની બહાર આવી ઉપવનમાં સમોસર્યા. તે સાંભળી હર્ષાયમાન થયેલા એવા સુર પતિરાજ પ્રમુખ સર્વ વાંદવા ગયા, ત્યાં જઈને સહુ કોઈ કેવલી ભગવાનને નમસ્કાર કરી ધર્મદેશના સાંભળવા યથોચિત સ્થાન પર બેઠા. અને ભગવાને પણ પાપને નાશ કરનાર એવી દેશના દેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

હે ભવ્યજનો ! જન્મ, જરા અને મૃત્યુ, તે રૂપ તરગોના ભંગથી ભયકર એવા સંસાર સમુદ્રને વિષે નાના પ્રશ્નરની આપત્તિરૂપ મકરોથી દુઃખ પામતા એવા તમોને તે દુઃખથી રક્ષણ કરવાને એક સર્વજ્ઞોક્ત ધર્મ સિવાય બીજો કોઈ પણ આધાર નથી જે જિનધર્મતત્ત્વ ત્રિતામણિથી, કલ્પવૃક્ષથી, સ્વર્ગની કામદુધાધેનુથી કામકુંભથી પણ પ્રાપ્ત થતું નથી, તે જિનધર્મતત્ત્વને તમે પ્રયત્ન કરીને ગ્રહણ કરો અર્થાત્ ત્રિતામણિ વિગેરે કોઈ પણ પદાર્થથી જે નહિ મલે, તેવા ધર્મને તમે ઘણા પ્રયાસથી પણ ગ્રહણ કરો. અરે ! જેમ કોઈ મૂર્ખ હોય, તે પોતાને આંગણે ઉગેલા કલ્પવૃક્ષને કાપી નાખીને તે સ્થલ પર ઘતુરો વાવે, વળી પોતાના હાથમાં આવેલા ત્રિતામણિને એમ જાણે કે આ તો રસ્તામાં પડેલા કાકરા જેવો કાકરો છે, એમ જાણી તે મણિથી કાગડોને ઉડાડે, વળી હાથમાં આવેલા અમૃતને ઢાળી નાખીને હલાહલ ઝેર પીવે, તેમ જે અજ્ઞાની જીવ છે, તે પૂર્વોક્ત કલ્પવૃક્ષાદિ સમાન પ્રત્યક્ષ ફલદાયક જિનધર્મને છોડીને ઘતુર વૃક્ષાદિ સમાન બીજા ધર્મને ગ્રહણ કરે છે. અને હે ભવ્યો ! તે જિનધર્મ ગુરુ સામગ્રી મલ્યા વિના પ્રાપ્ત થાય નહિ. તો હવે તે ગુરુ પણ કેવા જોઈએ ?

અવધમુકતે પથિ ય પ્રવર્તતે, પ્રવર્તયત્યન્યજન તુ નિઃસ્પૃહઃ ॥

સ એવ સેવ્યઃ સ્વહિતૈપિણા ગુરુઃ, સ્વયં તરનારયિતુ ક્ષમઃ પરમ્ ॥

અર્થ :- આરભ જે જીવ હિંસા તેથી મુક્ત, એવા માર્ગને વિષે જે પ્રવર્તે છે, તથા બીજાઓને પણ તેવાજ માર્ગમાં પ્રવર્તાવે છે, એવા ગુરુનું સ્વહિતૈષી પુરુષોએ સેવન કરવું, કારણ કે તેવા ગુરુ પોતે તરે છે, અને બીજાને પણ તારે છે. જેમ જલ વિના સમુદ્ર ન કહેવાય, જેમ સૂર્ય વિના દિવસ ન કહેવાય, તેમ પૂર્વોક્ત ગુણ વિના ગુરુ જ ન કહેવાય. માટે એવા ગુરુ જોઈએ, અને તેવા ગુરુ વિના સ્વર્ગાપવર્ગ દાયક જિનધર્મની પ્રાપ્તિ કોઈ કાલે થાય નહિ હે રાજન્ ! હાલ તેવી ગુરુસામગ્રી પણ તમોને પ્રાપ્ત થવા

ચોગ્ય, એવા હુક્મ જનનધર્મને વિષે પ્રમાદનો ત્યાગ કરી પ્રયત્ન કરે તો નાંગળી વિચારનો ચક્રી એવા હરિવેગકુમાર બોલ્યો કે હે વિભો ! આપ મત્ય જ કહેા છે, આપ જેવા ગુરુ વિના ધર્મ ઠી પ્રાપ્તિ કેઈ દિવસ થાય જ નહિ. આ પશોત્તર ઘણા જ ચતુર તથા ચમત્કૃત છે, તો પણ તેને શુદ્ધ ગુરુ વિના મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ થઈ. એમ જ્યાં કહે છે, ત્યાં તો સુરપતિ રાજા કહેગ લાગ્યો કે હે ભગવન્ ! મેં તો આપના હાલમાં કહેલા ઉપદેશથી નિશ્ચય કર્યો છે, કે સર્વે શિરોમણિ એવા વીનરાગ પરમાત્મા જે છે, તે જ દેવ છે બીજા કોઈ દેવ જ નથી. અને શુભગણના આધાર, સદાચારને પ્રવર્ત્તિવતાર, જે ગુરુ હોય છે, તે જ ગુરુ કહેવાય છે, બીજા ગુરુ તે ગુરુ નહિ. વળી પરિનિકાયનું જેમાં કાયક વાચક અને માનસિક રીતે રક્ષણ થાય છે, તે જ ધર્મ કહેવાય છે, પરંતુ હેમહુરાજ ! એક હું આપને પૂછું છું, કે આ પ્રકારનો જગતમાં ઉત્તમ ધર્મ છે, તે છતાં રાજા લોકો વગેરે કેટલાક જીવો પાખડી, અને ફિંસક એવા દેવને, તથા તેવા જ દેવને માનવાના ઉપદેશ કરનારા મિથ્યાત્વી ગુરુ પ્રમુખને એવન કરી પોતાના આત્માને મિથ્યાક્રિયાઓથી કરી શા માટે કલેશ પમાડે છે ? તે સાબળી દેવલી ભગવાન્ કહે છે, હે રાજન્ ! આ જગતમાં મનુષ્યો જે છે, તે કોઈ પણ પ્રકારનો અવમાય, કાંઈ પણ ફલ પ્રાપ્તિની આશાએ કરે છે, પરંતુ કોઈ નિરર્થક વ્યવમાય કરતા નથી. તેમાં કેટલાક ચક્રવર્તી રાજાને કોઈક મહામાહસિક રાજાને કેટલાક ખંડાધિપતિને, કોઈક ગ્રામાધિપતિને, કોઈક ક્ષેત્રાધિપને, કોઈક ધિક્કાર પામેલી જાતિવાહાને, કોઈ એક નટને, કોઈ એક ભટને, અને ભિક્ષુકને પણ સેવે છે. પરંતુ તે પૂર્વોક્ત અઢવર્તી વિગેરેને પોત પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેને ફળ આપે છે. પણ તેથી કાંઈ વધારે આપી શક્તા નથી જેમ કોઈ એક ભિખારી હોય તેની સેવા કરી પ્રમન્ન કરીને તેની પાસે કદાચિત કોઈ લલ સોનામહોર માગે તો તે બિચારા કયાથી આપી શકે ? તેમ ધર્મને વિષે પણ મનુષ્ય, જેવા જેવા ગુણવાળા દેવ, ગુરુ, ધર્મનું આરાધન કરે છે, તેને તેવાં તેવા ફળો તે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ આપે છે વળી જગત્મા શુ બન્યું છે ? તો કે કેટલાક પાખડી લોકોએ અસંગત પોતાનો સ્વાર્થ પાર પાડવા માટે પોતાને સુખ મળે તેવા કપોલકલિપત અસંગત શાસ્ત્રો બનાવી તે શાસ્ત્રોને ઉપદેશ લોખા લોકોને ધર્મના પ્રપચથી ફસાવેલા છે, તે ફસાઈ પડેલા અવિવેકી લોકોની બુદ્ધિ, સ્વેચ્છાથી જ્ઞાન, પાન, કંદ મૂળાદિકનું ભગ્નશુ, રાત્રિભોજન, કન્નાદાન, દૂધ, તળાવ, વાવ પ્રમુખનું કરાવવું ઈત્યાદિક શરીરસુખદાયક બાજકની લીલા સમાન ધર્મને બાણીને કડિન ક્રિયાવાળા જનધર્મને વિષે પ્રીતિયુક્ત થતા નથી વળી અતિપ્રસાસે પાળી રાકાય એવા પંચ મહાવ્રતના ભારને અંગીકાર કરવાને અસમર્થ એવા તે પાખંડી ધૂર્તજનો વિષયાભિલાષને વિષે હુબ્ધ થઈને ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મને જ ઉત્તમ ધર્મ કહે છે

વળી તે મૂર્ખજનો, તળાવ, કુવા, નદી, જ્યાં બે નદીયોનો સંગમ થતો હોય તેવું સ્થળ, ગંગા, યમુના, સરસ્વતી, ત્રિવેણી, નર્મદા, ગોદાવરી, એતુબંધરામેશ્વરાદિકને વિષે

જ્ઞાન કરવાથી મોટું પુણ્ય થાય છે, એમ કહે છે. તેમજ વળી કોઈ એક હિંસક તો ત્રિપુરા, તોતલા, ભવાની, વ્યાધેશ્વરી પ્રમુખ ઉગ્ર દેવીઓના મંત્ર જપથી તથા યજુર્વેદાદિકના મંત્રજપથીજ પુણ્ય થાય છે એમ કહે છે. કેટલાક મતિમંદજનો તો તેજ મંત્રોથી તલ વગેરેનો અગ્નિમાં હોમ કરવાથી પાપોપશમન થાય છે, એમ કહે છે. કોઈક જડબુદ્ધિજનો તો રસ્તામાં વૃક્ષ વાવવાથીજ ધર્મ થાય છે, એમ કહે છે. કેટલાક અજાની જીવો કેવલ આત્માના શૂન્યધ્યાનથીજ ધર્મ થાય પાપનો પ્રલય થાય છે, એમ કહે છે. કોઈએક દુષ્ટદિલવાળા જનો પોતાનું જ પૂજન કરવાથી ધર્મ થાય છે, તેમ કહે છે, તેથી તે જીવને એક ક્ષણવાર પણ દુઃખ દેવું નહિ અને જે સુખ ભોગવવાની પોતાને ઇચ્છા થાય તે તે સુખને ભોગવી પોતાની ઇચ્છાપૂર્ણ કરવી તેજ ધર્મ છે એમ કહે છે. માટે તે પૂર્વોક્ત મિથ્યાત્વી જીવો તીર્થ કરપ્રણીત શુદ્ધ ધર્મને વિષે કેમ પ્રયત્ન કરે? કારણ કે તે જનો પોતાને જેના સુખ પડે, તેનેજ ધર્મ કહેનરા છે. હવે પૂર્વોક્ત સર્વ જે મિથ્યાત્વ છે, તે સર્વ દુઃખને દેવાવાળું વૈરીસમાન ઉત્કૃષ્ટ હલાહલ વિષ સમાન છે, એમ જાણવું. તે માટે તે મિથ્યાત્વનો તમારે ત્યાગ કરવો. મનુષ્યોને વિષ, રોગ, અગ્નિ અને રિપુ, તેના સમૂહથી પણ મિથ્યાત્વ જે છે, તે અત્યંત દુઃખદાયક છે. કેમ કે? તે વિષાદિક તો મનુષ્યને આ જન્મને વિષેજ નાશનાં કરનારાં છે. પરંતુ મિથ્યાત્વ જે છે, તે તો અનંત જન્મ મરણાદિક દુઃખને આપનારું છે.

આ પ્રકારના કેવલીનાં વચન સાંભળતાંજ સુરપતિ રાજાને મિથ્યાત્વ મોહની કર્મોનો ક્ષય થઈ ગયો. તેથી તે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વને પામ્યો. પછી અનુક્રમે તેને ચારિત્ર પરિણામ ઉત્પન્ન થવાથી તે કેવળી ભગવાનને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે ભગવન! જેમ હાલ આપે મને મિથ્યાત્વ રૂપ ખાડામાંથી ડૂબતો રાખ્યો, તેમજ હવે દીક્ષારૂપ પર્વત પર પણ ચઢાવવા અનુગ્રહ કરો. ભાવયુક્ત તેનાં વચન સાંભળીને તે સુરપતિ રાજાને તુરત દીક્ષા આપી. પછી તે સુરપતિસાધુ વિશુદ્ધચારિત્રને પાળતો થકો શુદ્ધધ્યાને ક્ષપકશ્રેણિ પર ચઢી કેવળજ્ઞાન અને દર્શનને ઉત્પન્ન કરી ઘણો કાળ પૃથિવી પર વિહાર કરી ભવોપગ્રાહિ કર્મોને ખપાવી, પરંપદ જે મોક્ષ તેને પ્રાપ્ત કર્યો.

શ્રાવકધર્મ જેને પ્રાપ્ત થયો છે એવા તે પશ્ચોત્તરકુમારને હરિવેગાદિકે તેના પિતાની રાજ્યગાદી પર બેસાડયો. અને તે મહામાંડલિક રાજા થયો. હવે હરિવેગ વિદ્યાધર તે પશ્ચોત્તર રાજાને વિમાનમા બેસાડી પોતાના વૈતાલ્ય પર્વત પર રહેલા સુશૌમ નામે નગર પ્રત્યે તેડી લાવ્યો અને ત્યાં ઘણું જ તેનું સન્માન કર્યું, પછી કહ્યું કે હે મિત્ર ! આ મારા વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર તથા દક્ષિણ શ્રેણિના રાજ્યને તથા આ મારી વિદ્યાધરપણાની વિદ્યાને આપ ગ્રહણ કરો. ત્યારે પશ્ચોત્તરકુમાર, બોલ્યો કે હે મિત્ર ! મારામા અને તમારામાં કંઈ અંતર છે? જે આપનું ગજ્ય છે, તે મારું જ છે, કારણ કે આપનાથી હું કોઈ રીતે

જુદો નથી વળી આપે મને હુર્લબ એવો જિનધર્મ આપીને મોક્ષરૂપ રાજ્ય આપ્યું, તો હવે આ લૌકિક રાજ્ય તે તેની ગણતરીમાં ક્યાં રહ્યું? વળી હું મિત્ર! આ જગતમાં આપ જેના ધર્મોપદેશના કરનાર પુરુષો તો ઘણા જ થોડા છે. સારાં સંસારિક કામ માટે દ્રવ્યનો વ્યય કરનારા પુરુષો તો કોઈટશ મલે છે. પરંતુ તેમાંથી કબ્જમાં પડેલા એવા હુઃખી જનના હુ ખને મટાડવાને દ્રવ્યનો વ્યય કરનારા તો થોડા પણ મક્કતા નથી. તેમજ વિવિધ પ્રકારના શાસ્ત્રલ્પાસમાં વિચક્ષણ તો આ પૃથ્વીને વિષે ઘણા જ છે, પરંતુ આપ જેવા મોક્ષકારક જૈનધર્મના જાગૃતનાર તો માડ બે ત્રણ મલે તો મલે? એમ તે હરિવેગની પ્રશંસા કરીને વળી કહ્યું કે હું મિત્ર! મારી તો એવી ઇચ્છા છે કે હવે આપણે વિયોગ ન થાય માટે આપણે એકત્ર જ રહીને આ વૈનાઢ્યની ઉત્તર દક્ષિણ શ્રેણિના રાજ્યો સભાળીએ અને તે રાજ્યનાં જ સુખ ભોગવીએ. વળી તે રાજ્ય સુખ પણ ક્યાં સુધી ભોગવીએ, કે જ્યાં સુધી આપણા જન્મેને રાજ્યધુરાને ધારણ કરે એવા બે પુત્રો ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાં સુધી અને જ્યારે આપણને રાજ્ય વહન લાયક પુત્રો થાય કે તરત તે રાજ્યો પોત પોતાના પુત્રોને આપી દીક્ષા ગ્રહણ કરીએ? તે સભાળી અત્યંત ખુશી થયેલો હરિવેગ બોલ્યો કે હું વચસ્વ! મારા મનમાં જે વિચાર મેં ધારેલો હતો, તેજ આપે પણ કહ્યો એમ કહી જન્મે જણ ત્યાં સાથે જ રહ્યા. પછી અત્યંત સ્નેહયુક્ત તે જન્મે મિત્ર પ્રતિદિન હુર્પાયમાન થકા મનોહર વિમાનમાં બેસી મહાવિદેહક્ષેત્રને વિષે જિનપ્રતિમાઓને વાંદવા માટે જાય છે. વળી પ્રતિદિન ધર્મોપદેશ સાંભળે છે શાશ્વત એવા જિનચૈત્યોની ભક્તિભાવથી પૂજા યાત્રા પણ કરે છે. જગતને આહ્વાદકારક એવા તે જન્મે મિત્રો જૈનધર્મના પ્રત્યનીક જનોતું નિવારણ શ્રી ચૈત્યોની તથા જૈન સાધુઓની ઉત્તમ પ્રભાવના કરે છે સાધર્મિકવાત્સલ્યને કરી તેઓ કેટલાક શ્રાવકોને હુ ખમાંથી નિવૃત્ત કરે છે અને પોતાની પ્રજાને પણ તેઓ કર વગેરે હુ ખોથી મુક્ત કરે છે તેથી મર્વત્ર મહાઆનંદ વર્તે છે. વળી તેઓના રાજ્યમાં પ્રાહ્લણો જે હતા, તે પણ જિનધર્મને વિષે પરમ આદરવાળા થયા. કહેવન છે કે “યથા રાજા તથા પ્રજા” એટલે જેવા રાજા હોય, તેવી જ પ્રજા પણ થાય? આ પ્રમાણે પોતાના દેશોમાં રહેનારા સહુ કોઈ જનો જિનધર્મના રાગી થયા અને બીજા લોકો પણ નિકટબોધી હોવાથી કરેલી ધર્મની અનુમોદના કરી જિનધર્મને વિષે નિર્મલસરી થયા.

એમ કરતાં રાજ્યભારને ચલાવતા એવા હરિવેગ અને પશ્ચોત્તરકુમાર એક દિવસ ધ્વજા, પતાકા અને તોરણ વગેરે ઉત્સવોથી કરી મનોહર એવા પશ્ચોત્તરના ગર્જનપુરમાં આવ્યા, ત્યારે તે નગરના રહેવાસી ઉત્તમ શ્રાવકોએ ત્યાંના જિનેન્દ્રપ્રાસાદોને વિષે મોટી ભક્તિથી ગીત, વાજિંત્ર અને નાટ્ય તેણે યુક્ત એવા પરમ મહોત્સવ કરવાનો પ્રારભ કર્યો. વિવિધવર્ણવાળી શ્રીઅરિહંત ભગવાનની પ્રતિમાઓને આગીની રચના કરી તથા અનેક પ્રકારની પૂજાઓ પણ ભણાવી. તેથી ત્યાં સહુ કોઈને મોટો આનંદ થયો.

નેત્રને આનંદ કરનારી, લવેદાધને તારનારી, કલ્યાણરૂપવૃક્ષની મંજરી, સુશોભિત ધર્મરૂપ મહારાજની નગરી, મોટી આપત્તિરૂપ લતાને વિષે અગ્નિ સરખી, હુર્ષાધિક્યની તથા શુભપ્રભાવની લહરી, અને રાગદેવી જે અતુઃકષાય તેને જીતનારી એવી જે શ્રી જિનપતિની પૂજા તે પ્રાણિમાત્રને શ્રેયસ્કારક થાય છે. વળી આ શ્રી જિનપતિની પૂજા જે છે તે ચિત્તને પવિત્ર કરે છે, ગાઠ એવા કર્મસમૂહને નાશ કરી સ્વર્ગને આપે છે. શિવસંપદાને પણ આપે છે પુણ્યોદયને વિસ્તારે છે રૂડા એવા સૌખ્યને આપે છે. માટે તે જિનપૂજન શું નથી આપતું ? અર્થાત્ સર્વ વસ્તુને આપે છે.

આ પ્રકારે અરિહંત ભગવાનની પૂજનું સ્તવન કરીને તે બન્ને જણ પોતાના ઘેર તરફ ચાલ્યા, તે રાજ્યસ્તામાં આવ્યા. ત્યાં તો તે બંને જણનું સર્વ શરીર ધુળથી ખરડાયેલું છે, તાબુલનું લક્ષણ કરવાથી જેના હોઠ લાલ થઈ ગયા છે, હાથ અને પગ જેના ખડીથી રંગેલા છે, કેવળ લગોટીજ જેણે પહેરી છે, જેના બન્ને હાથ પાછળથી બાંધેલા છે, આક્રોશ કરતા કેટલાક દૂતકારોની વચ્ચે તે દૂતકારોથી લાકડી વગેરેથી હથેલા એવા કેઈ એક જુગારીને જોયો. તેને જોવાથી એકદમ જેદ પામી પશ્ચોત્તર રાજા બોલ્યો કે અરે દુષ્ટો ! મારા રાજ્યમા આ પ્રાણીને આટલી બધી પીડા કેમ આપો છો ? વળી તેને પીડા કરીને પલાયન પણ કેમ કરતા નથી ? અને તેની પછવાડે પડ્યા રહ્યા છો ? એમ તેના મારનારાઓને કહીને તે જુગારીને પોતાની પાસે બોલાવીને મંગાવ્યો. ત્યારે તે તે મારનારા જુગારીઓ બોલ્યા કે મહારાજ ! આ દુષ્ટમાણસ પર આપને દયા લાવવા જેવું નથી ત્યારે પશ્ચોત્તરે કહ્યું કે એ તે બોલો છો શું ? આવા નિરપરાધી ગરીબ માણસને તમારા જેવા મારે તે તમોને અમારે મારતાં અટકાવવા ન જોઈયે ? તથા આ ખીચારા પર દયા પણ ન આવે તે સાંભળી તે જુગારીઓ બોલ્યા કે હે રાજન ! આ ગામમા એક નવ કરોડ દ્રવ્યનો સ્વામી વરુણ શ્રેષ્ઠીનામે વૈશ્ય રહે છે, તેનો આ પુત્ર છે, તે ઘણોજ જુગારનો વ્યસની છે. તેનાં માતા પિતા તેને જુગાર રમવાની ના કહે છે તો પણ તે જુગાર રમવામાં અત્યાસક્ત હોવાથી ખીલકુલ કોઈનું કહ્યું માનતો નથી અને પોતાના પિતાના ઘરમાથી સર્વ મિલકત ચોરી લઈને જુગારમાં હારી જાય છે, તે હવે પોતાના બાપની સર્વ મિલકત હારી ગયો એવી ખબર પડી, ત્યારે તેણે પોતાના ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો છે, તો પણ હજી તે જુગાર રમવાના વ્યસનને છોડતો નથી જ્યારે તેની પાસે જરા પણ દ્રવ્ય રહ્યું નહિ ત્યારે તેણે જુગારમા એક ‘પણ’ મૂક્યું, કે જે રમતમાં હારે તે હારનાર હાથ, પગ વગેરે અંગોને જીતનાર માણસ લાકડી વગેરે સાસે તેમ માર્યા કરે તેવી રીતે પણ આ સાત વાર હારી જઈ અપ્રમિત માર ખાધો તે વાતની જ્યારે તેના પિતાને ખબર પડી, ત્યારે પુત્રવાત્સલ્યથી તેને એકદમ ઘેર બોલાવી ઘણોજ સમ- નાવ્યો, તો પણ તે આ કામથી વિગમ પામ્યો નહિ. અને કદાચિત્ તે કાંઈ જો દ્રવ્ય જીને છે, તો તે દ્રવ્યથી યથેચ્છાયે વેશ્યાઓની સાથે વિલાસ કરે છે પરંતુ તેની

પાસે બીજા કોઈનું કાંઈ માંગણું હોય તે, તો તેને દેતો નથી અને વળી કોઈની પણ હાથમાં આવેલી કુટી કોડી સુધાં છોડતો નથી.

॥ પ્રાયોક્ષવંતિ પંચામી, ઘતસ્થ અહ ચારિણુ ॥

॥ ચૌર્યં વંચકતાલીકં, દૌરિદ્ર્યં લાઘવં તથા ॥

અર્થ:- એક ચોરી, બીજી વંચકતા, ત્રીજું ખોટું બોલવું, ચોથું દૌરિદ્ર્ય, પાંચમી હલકાઈ એ પાંચ વાનાં ઘણું કરી જુગારના સહચારીજ હોય છે. વળી તે જુગારથી જીતેલી લક્ષ્મી પરોપકાર માટે કે કીર્ત્તિને માટે કે સુકૃતને અર્થે કે, સગાં સંબંધીના સુખને માટે કામ આવતી નથી, તે લક્ષ્મી કેવલ પાપવૃદ્ધિનાંજ કાર્યો માટે કામ આવે છે. માટે રાજન્! આ જુગારી અમારી સાથે જુગાર રમી એક લાખ દ્રવ્ય હારી જઈ છટકીને લાગી ગયો હતો, તે શોધતા હાલજ અમારે હાથ પડ્યો છે, અને અમારું માંગતું દ્રવ્ય અમો માગીએ છીએ તો પણ તે આપતો નથી, તેથી અમને ક્રોધ આવવાથી તેને લાટડી વગેરેથી મારીએ છીએ? માટે હે દેવ! આપ મહેરબાની કરી કાં તો તે અમારા દેણદારને પાછો સોપો, નહિં તો તેની પાસે અમારી માગણી એક લાખ દીનારો છે, તે આપો એ સર્વ સાંભળી પશ્ચોત્તર રાજા વિચારવા લાગ્યો કે, અહો! આ કેવો કર્મને વિચિત્ર પરિણામ છે? અહો! આ કેવી અજ્ઞાનની લીલા છે? અહો! આ કેવું વ્યસનનું દુઃખ છે! એમ વિચારીને ઘ્યાણ એવો તે રાજા બોલ્યો, કે હે જુગારીઓ! સાંભળો હમણાં તો તેની પાસે તમારી માંગતી જે લાખ દીનારો છે, તે હું આપું છું, પરંતુ હવે પછી આ જુગારીની સાથે કોઈ પણ જો જુગાર રમશે, તો તેને હું ધારા પ્રમાણે શિક્ષા કરીશ! અને મારા દેશ બહાર કાઢી મુકીશ! એમ કહીને તેમાં ગણીવાળા જુગારીઓને તેની માગણી લાખ દીનારો પોતે આપી. તે જુગારીને છોડાવીને પોતાને ઘેર આવ્યા.

હવે તે જુગારીને જોઈને તીવ્ર વૈરાગ્ય પામેલો એવો પશ્ચોત્તરકુમાર પોતાના મિત્ર હરિવેગને કહે છે, કે અહો! આપણને રસ્તામાં મળેલો જુગારી જેમ ઘણા દુઃખોને પ્રાપ્ત થયો. તો પણ તેણે જુગારને છોડ્યો નહિં. તો હે ભાઈ! તેનો આપણે શું શોક કરીએ? કારણ કે તે તો અજ્ઞાને કરી અધ છે, તેથી જ તે તો એ કામ કરે છે, પરંતુ આપણે આ સંસારની અસારતા પ્રત્યક્ષ રીતે જાણીએ છીએ તો પણ અશુચિરૂપ ભોગો વિષે, પ્રીતિ કરી બેસી રહીએ છીએ, માટે પ્રથમ તો તે જુગારી પહેલાં આપણે જ શોક કરવા લાયક છીએ જેમ વિક્રાન જનોને ઘૂન રમવું - સદા નિદિત છે, તેમ તત્ત્વજ્ઞ પુરુષોને વિષયનું સેવન કરવું પણ સદા નિદિન જ છે અને વિષયો જે છે, તે વિષયો પણ વધારે દુઃખદાયક છે. વળી હે મિત્ર! જેમ મોટા દુઃખે કરી મેળવેલું દ્રવ્ય, જુગારી જુગાર રમવાથી તરત હારી જાય છે, તેમજ આપણે પણ પૂર્વે મેળવેલા સુકૃતને વિષયસંગથી એક ક્ષણ માત્રમાં

હારી જઈએ છીએ. જેમ તે જુગારી તેના પિતા વિગેરેએ ઘણી જ શિક્ષા કરી તો પણ ધૂનથડી વિરામ પામ્યો નહિ, તેમ આપણે પણ ગુરુના સુખથી થયેલા ઘણા ઉપદેશ શ્રવણ કરી વિષયોથી કરી મજેસા સુખથી વિરામ પામતા નથી જેમ કેઈ ગુરુએ વિષયાસક્ત શિષ્યને ઉપદેશ કર્યો છે કે હે સિધ્ધ ! હવે તુ આ ખોટા અને દુઃખદાયક એવા સ્ત્રીના વિષયથી વિરામ પામ કારણ કે તે ઘણા દિવસ સુધી વિષય સુખને ભોગવ્યું ? તથા પરિણામે વિરસપણું હોવાથી, તે સ્ત્રીસંગને ત્યાગ કરવો જ જોઈએ ? એમ હું સો વખત વિચારું છું, તો પણ તે હરિણાક્ષી સ્ત્રીને મારું અતકરણ વિસ્મરણ કરતું નથી, વળી જુગારીને બધન પ્રકાર વગેરે દુઃખ થાય છે, તેમ આપણને પણ નરકને વિષે દુઃખ થશે ? માટે હે મિત્ર ! દુઃખના સમુદમાં શા માટે જવું તે કાંઈ મને યોગ્ય લાસતું નથી. માટે આપણે સંયમ ગ્રહણ કરીએ એ પ્રકારે તે પશ્ચોત્તર રાજાની વાણી સાંભળીને હરિવેગ બોલ્યો કે હે મિત્ર ! મારા મનમાં પણ ઘણા કાલથી આપની પેઠે સયમની ઇચ્છા રહે છે, પરંતુ આપને વિષે મને પ્રેમનો પ્રતિબંધ હોવાથી તે પ્રેમે મને રોકી રાખેલો છે. મોક્ષ-માર્ગને પ્રાપ્ત થવા ઇચ્છતા એવા જીવને સ્નેહ છે, તે વજની સાંકળ સમાન છે. તેથી તે સ્નેહ સાંકળ જીવને મોક્ષ પામવા દેતી નથી, શ્રીવીર લગવાનું જ્યાં સુધી આ પૃથ્વી પર રહ્યા, ત્યાં સુધી ગૌતમ ગણધર કંઈ કેવલ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત થયા ? ના ન જ થયા. માટે હાલ પૂર્વે ધાર્યા પ્રમાણે બંને પુત્ર પ્રાપ્ત્ય એવા રાજ્યભારની ધુરાને ધારણ કરવા યોગ્ય થયા છે, તેથી તેને તે રાજ્યાભાર સોંપીને આપણે જ્ઞાની ગુરુ પાસે જઈએ. એવી રીતે જ્યાં બંને મિત્રો વિચાર કરે છે, ત્યાં તો તેમના વનપાલક આવીને વિનંતિ કરી કે હે સ્વામિન્ ! આપણા કુસુમાકર નામના ઉદ્યાનને વિષે શ્રીગુણાકરસૂરિના શિષ્ય શ્રીરત્નાકરસૂરિ પધારેલા છે. તે સાંભળી હર્ષાયમાન થયેલા તે બંને રાજાઓને તે વનપાલકને વધામણીમાં ઘણું દ્રવ્ય આપી દીધું. અને અંતપુર, પરિવાર, ગજ, રથ, તુરગ, ભટ, તેના લક્ષ્યોથી કરી તથા સામંત, સેનાપતિ, શ્રેષ્ઠી, સાર્થવાહ, તેઓના વૃંદોથી યુક્ત એવા તે, સર્વ ઋદ્ધિ સંહિત કુસુમાકર નામે ઉદ્યાનમાં ગુરુને વાદવા માટે આવ્યા. દૂરથી દૃષ્ટિગોચર થયેલા ગુરુને જાણી તુરંત પોતાના રાજ્યચિન્હોનો ત્યાગ કરી પંચાલિગમ સાચવી હર્ષે કરી રોમાચિત જેના હાં થયા છે એવા થકા ગુરુને વંદન કરીને પોત પોતાને યોગ્ય એવાં સ્થાન પર બેઠા. પછી ગુરુએ પણ સુધારસ સમાન દેશના દેવાને પ્રારભ કર્યો. તે જેમ કે :-

હે લવ્યજનો ! સુખે મલે તેવા મનુષ્ય જન્મને પામીને તે મનુષ્યાણુને વિષે ઉત્તમજનોએ તો કંઈ પણ મોક્ષસાધન કરવું. કારણ કે ફરીને તે મનુષ્યનો જન્મ મલતો નથી. માટે તેને, વૃથા સસારરૂપ પાણી વલોવવામાં જ ખોવો નહિ. વળી સુસજનોએ જે કંઈ સુકૃત કાર્ય કરવાનું હોય તે આ દેહથી જ કરી લેવું. કેમ કે ? આ જન્મમાં કરેલા સુકૃતકાર્યથી ફરી નિશ્ચયથી ખીજે શુદ્ધ જન્મ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી હે લવ્યજનો ! આ મનુષ્યના દેહને પ્રાપ્ત થયા પછી સમજીને દુર્જનજનોનો ત્યાગ કરવો અને માધુજનોનો

સમાગમ કરવો. અહોનિશ પુણ્યોપાજ્ઞનમા મન રાખવું અને આ સંસારને અસારજ લાવવો. જ્યાં સુધી આ શરીર રોગરહિત સ્વસ્થ છે. તેમ આ શરીરને જરા આવી નથી, તથા સર્વ ઇદ્રિયોની શક્તિ સારી છે. ત્યાં સુધીમા જે કાંઈ મોક્ષમાર્ગે જવાનો ઉદ્યોગ કરવો હોય તે કરવો પછી કાંઈ પણ થવાનું નથી જેમ કોઈ મૂર્ખ માણસ પોતાના ઘરને સળગેલું જોઈને તેને ચોલવવા માટે જલ જોઈએ તે જલ સારું કૂવો ખોદવા બેસે તે શું કામ આવે ? અર્થાત્ જ્યાં સુધી શરીરનું પૂર્વોક્ત રીતે સર્વ સ્વાસ્થ્ય સાડું છે, ત્યાં સુધીમાં જલદી મોક્ષનાં સાધન સંપાદન કરવા.

વળી હે લલ્લો ! કનિષ્ઠ અને મૂર્ખ જન હોય, તે કામસુખાભિલાષને વિષે આસક્ત થયો થકો ધર્મ, તથા કાંઈ પણ સુકૃત કાર્યોને કરતો નથી. અને જે મધ્યમ હોય છે, તે પુણ્યપર પ્રીતિ રાખે છે, તથા શુદ્ધ એવા શ્રાવકના ધર્મને પણ અગીકાર કરે છે. અને ઉત્તમ પુરુષ જે હોય છે, તે તો સંસારના ભયને મટાડનાર નિર્વાણ સુખને આપનાર, એવા સંયમને જ સ્વીકારે છે વળી હે લલ્લો ! આ જે શ્રાવકનો ધર્મ છે, તે તાડના વૃક્ષ સમાન છે, જેમ તાડના વૃક્ષને દૂર ફેલ હોવાથી તે દૂર ફેલનો દેનારો કહેવાય છે અને યતિધર્મ છે, તે પનસના વૃક્ષસમાન છે, જેમ પનસના વૃક્ષને નિકટ ફેલ હોવાથી તે નિકટફેલદાયક કહેવાય છે. વલ્લી પણ સંયમમા કેવા શુભો છે ?

નોદુઃકમપ્રચારો ન ચ યુવતિસુતસ્વામિદુર્વાક્યદુઃખઃ, ।

રાજદૌ ન પ્રણામોઽશનવસનધનસ્થાતચિંતા ન ચૈવ ॥

ન જ્ઞાતિદ્રવ્યપૂજા પ્રશમસુખરતિઃ પ્રેત્ય મોક્ષાદ્યપ્રાપ્તિઃ,

શ્રામણ્યેડમી ગુણાઃ સ્યુસ્તદિહ સુમતયઃ કિં ન પ્રયત્ન કુરુધ્વમ

અર્થઃ જે શ્રામણ્યમાં સસારકર્મનો પ્રયાસ, યુવતી, સુત વિગેરેનો જનલ, કોઈ પણ પોતાના સ્વામીના દુર્વાક્ય સાલગવાનું કષ્ટ, રાજદિકેને પ્રણામનું દુખ, અને અશન, વસન ધન, સ્થાન, તેની ચિંતા, જ્ઞાતિથી દ્રવ્યથી સહારની ઇચ્છા, એ કંઈ હોતું નથી. તે માટે જેમા કેવલ પ્રશમ સુખની પ્રીતિ, અને મરણ પછી મોક્ષની પ્રાપ્તિ, એ બે મોટા સુખો હોય છે. એવા ઉત્તમ શુભથી ભરપૂર સયમ છે, તે છતાં પણ હે બુદ્ધિમાન પુરુષો ! તમો તેમાં પ્રયત્ન શા માટે કરતા નથી ? આ પ્રકારની ગુરુનીવાણીથી સંસારની અસારતા મानी, ઉત્તમ સુખ તે મોક્ષસુખ જ છે એમ જાણી તે મોક્ષની પ્રાપ્તિ સયમમાજ છે એમ નિશ્ચય રીતે સમજી વૈરાગ્ય વાસી તે પશોત્તર અને હરિવેગ રાજ તેજ વખતે મુનિરાજને વિનંતિ કરવા લાગ્યા કે, હે ભગવન્ ! સંસારરૂપ કૂવામા ડુબતા એવા અમારો, દીક્ષારૂપ કાવલખનના દાને કરી વિલંબ વિના ઉદ્ધાર કરો. ત્યાં સૂરીશ્વરે કહ્યું કે હે રાજન્ ! મને પણ મારા ગુરુ જે શ્રી ગુણાકરસૂરિ તેમણે તે માટે જ અહીં મોકલેલો છે માટે જેમ હવે કાલક્ષેપ ન થાય, તેમ તે સયમશ્રીનું અવલગન કરો તે સાલણી અત્યંત

હુપાયમાન થયેલા એવા તે બન્ને જણ, પાછા પોત પોતાના નગરમાં આવી પોત પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપી દીક્ષા ગ્રહણ કરવાને તત્પર થયા. તે વખતે તેઓએ શ્રીમદ્દરિહંત-એત્યોને વિષે અષ્ટાન્હિકા મહોત્સવ કરાવ્યો. ચતુર્વિધ સઘની યથાયોગ્ય ભક્તિ કરી. જ્ઞાનના ભંડારોમાં જ્ઞાનવૃદ્ધિદાયક ગ્રંથો લખાવ્યા, પોષધશાલામાં યોગ્ય ધન આપ્યું, પોતાના દેશોમાં અમારિપટ્ટહ વગડાવ્યો. દીન અને અનાથ એવા જનોને અનુક પાઠાન દીધાં. પછી પાછા તે શ્રીરત્નાકરસૂરિ ગુરુની પાસે આવ્યા. ગુરુએ પણ તે બન્નેની યોગ્યતા જાણીને તેને દીક્ષા આપી.

હવે યથાશાસ્ત્ર ક્રિયાને સેવન કરતા કરતા તે બન્ને મુનિઓ અગ્યાર અગો ભણ્યાં, અને મહર્ષિઓને પણ ચારિત્રની દૃઢતાના કારણભૂત થયા. નિરતિચારપણે ચારિત્રનું પાલન કરવા લાગ્યા અને તે બન્ને છટ્ટ, અટ્ટમ, દશમ, દ્વાદશ. માસ, અર્ધમાસ વિગેરે તપો કરવા લાગ્યા, તેથી તેના શરીર અત્યંત શુષ્ક થઈ ગયાં. ક્રમે કરી તેઓને સંલેષણનું આરાધન કરી અનશન વ્રત અગીકાર કર્યું તીવ્ર એવા તપોથી કરી શુષ્કજેનાં અંગ થઈ ગયાં છે. એવા તે બન્ને ગુરુ મહારાજ કાલે કરી સમાધિમરણ પૂર્વક દેહનો ત્યાગ કરી મધ્યમ નામે ગ્રૈવેયકને વિષે અહુમિન્દ્રનામે દેવતા થયા. ત્યા અગાધ એવા ભોગસમુદ્રને વિષે નિમગ્ન અને વૈક્રિય લબ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલા, દેહીભ્યમાન છે ક્રાંતિ જેની એવા તે બન્ને મિત્રોને વેગે કરી સત્યાવીશ સાગરોપમ પ્રમાણ કાલ ચાલ્યો ગયો. અર્થાત્ તે પદ્મોત્તરકુંભારે અને હરિવેગવિદ્યાધરે મધ્યમગ્રૈવેયકને વિષે સત્યાવીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવ્યું.

ઇતિ શ્રીપૃથ્વીચંદ્ર ગુણુસાગરચરિત્રે પદ્મોત્તરનૃપહરિવેગવિદ્યાધરેન્દ્રભવ વર્ણનનામે સમયઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ

અહીં પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણુસાગરના ચૌદ ભવ સમાપ્ત થયા

॥ અથાષ્ટમસર્ગસ્થ બાલાવબોધ પ્રારંભ ॥

આઠમો સર્ગ

આ ભૂમિરૂપ ભામિનીના ભાસને વિષે ભૂષણુમમાન એક પુંદ્રનામે દેશ છે. તે દેશને વિષે પ્રૌઢ એવું પુદ્ગુપુરનામે એક નગર છે તેમાં વિદ્યા, વિનય અને વિવેક તેણે યુક્ત એવો શ્રીબલ્લનામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તેનો એક શતબલ્લનામે લઘુ ભાઈ છે, તે પણ યુવરાજપણાની ધુરાને ધારણ કરવામાં સખગ હોવાથી તે યુવરાજ પદને પ્રાપ્ત થયેલો છે. હવે તે બન્ને ભાઈને રામ અને લક્ષ્મણની જેમ પરસ્પર પૂર્ણ પ્રીતિ છે. તેથી તે પિતૃદત્ત

રાજ્યને યોગ્યરીતે પાળે છે. હવે તે શ્રીખણને સુલક્ષ્મણા નામે સ્ત્રી છે અને શતખણને લક્ષ્મણનામે સ્ત્રી છે. તે સ્ત્રીઓની સાથે બન્ને ભાઈઓ, વિષયવિલાસથી દિવસો વ્યતીત કરે છે.

શ્રીખણ રાજાની રાણી જે સુલક્ષ્મણા છે, તેની કુક્ષિરૂપ ભૂમિને વિષે કટ્પદ્રુમની જેમ મધ્યમઐવેયકથકી આવીને દેવતા થયેલો. તે પશ્ચોતરકુમર પુત્રપણે આવ્યો. ત્યારે તે સુલક્ષ્મણાએ સ્વપ્નને વિષે તુગ એવા મેરુપર્વતને દીઠો. પછી પ્રાતઃકાળને વિષે તૂર્યશખંડોથી બગૃત થઈ એવી તે રાણીએ સ્વપ્નની વાત પોતાના સ્વામી શ્રીખણ રાજાને કહી બતાવી તે સાંભળી રાજા બોલ્યા કે, હે ક્રોમસાગિ ! સ્વપ્નમા તમે મેરુ જોયો છે, તેથી તમોને મેરુતુલ્ય પુત્ર પ્રગટ થશે. તે સાંભળીને પરમ આહ્વાદને પામતી એવી રાણી શુભ એવા તે ગર્ભનું પાલન કરવા લાગી. પછી રાણીને દશમાસ પૂરા થવાથી જેમ રત્નની ખાણ ઉત્તમ મણિને ઉત્પન્ન કરે, તેમ હૃદયને આનંદદાયક એવા ઉત્તમ પુત્રને પ્રસવ્યો. જ્યારે પોતાને ત્યાં પુત્ર પ્રગટ થયો, ત્યારે શ્રીખણ રાજાએ મોટો આડંબર કરી પુત્રનો જન્મમહોત્સવ કર્યો. અને પુત્ર એક માસનો પણ થયો. હવે જ્યારે તે પુત્ર ગર્ભમાં રહ્યો હતો, ત્યારે તેની માતાએ સ્વપ્નમા મેરુપર્વત જોયો હતો તેથી તેના અનુસારે સર્વની સાન્નિધ્ય તે પુત્રનું “ગિરિસુદર” એવું નામ પાડ્યું. પછી તે કુમાર, અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો થયો સ્ત્રીજનને આનંદદાયક એવા યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો.

હવે મધ્યમ ઐવેયકમા અહુમિન્દ્રપણે થયો એવા જે હરિવેગ વિદ્યાધર તે ત્યાંથી ચાલીને શ્રીખણરાજાના ભાઈ શતખણની સ્ત્રી લક્ષ્મણાના ઉદરને વિષે પુત્રપણાએ આવ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીએ સ્વપ્નને વિષે રત્નનો બોધને જોયો, તે જોઈને તુરત જાગી ગઈ. અને તે સ્વપ્નની વાત પોતાના સ્વામીને કહી. ત્યારે તેના સ્વામીએ કહ્યું કે હે પ્રિયે ! તમે સ્વપ્નમા રત્નનો બગલો દીઠો, તેથી રત્ન જેવો પુત્ર થાશે તે સાંભળી પ્રસન્ન થઈ એવી તે સ્ત્રી ગર્ભનું પોષણ કરવા લાગી. પછી તે રાણીએ સર્વશુભથી સંપન્ન એવા પુત્રને પૂરા માસે પ્રસવ્યો તે વખતે શતખણ રાજાએ પુત્રનો જન્મમહોત્સવ કર્યો, અને તે ગર્ભ રહ્યા વખતે તેની માતાએ સ્વપ્નમા રત્નનો બગલો દીઠો હતો, તેને અનુસારે તેનું “રત્નસાર” એવું નામ પાડ્યું. તે પુત્ર અનુક્રમે યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો.

પછી પૂર્વભવના સ્નેહથી તે ગિરિસુદરને અને રત્નસારને અત્યંત પ્રીતિ થઈ. તે એવી કે, તે બન્ને એકબીજાનો ઘડી એક પણ વિરહ સહન કરી શકતા નથી. અને તેવો અત્યંત સ્નેહ હોવાથી તે બન્ને જણ એકજ ઠેકાણે કોડા એકજ ઠેકાણે ભોજન તથા શયન પણ એકજ ઠેકાણે કરે છે. એકબીજા કદાચિત જુદા પડે છે, તો તેઓને કંઈ ચેતન પડતું નથી. આવી રીતની તે ભાઈઓની પ્રીતિ જોઈને તેમના પિતાએ પરસ્પર કડેવા લાગ્યા કે, અહો ! આપણા બન્ને પુત્રોને આપણ કરતાં સો ગુણી પ્રીતિ છે ? એમ કહીને બન્ને જણ ખુશી થયા.

એક દિવસ, જેમાં છત્રીશ રાજકુટુંબી બેઠેલી છે, તેવી સલાને વિષે સ્વસ્થપણાથી શ્રીમત્ રાજ બેઠો છે, તેવામા પુરજનોએ આવી વિનંતિ કરી કે હે રાજન્ ! આપ જેવા અમારી પર રાજ છે, તે છતાં પણ અમારે ઘણું જ દુઃખ ભોગવવું પડે છે. તે સાંભળો કે-કોઈ એક દુષ્ટ છે, તે નિરંતર અમારી કન્યાઓને તથા ધનને ચોરી જાય છે. અને તે અમારા હાથમાં આવતો નથી અને હવે તેણે હરણ કરેલી કન્યાઓના કરુણ શબ્દો પણ અમારા થી સહન થતા નથી ? આ પ્રકારની પ્રજાની પીડાને સાલળી એકદમ કોપાયમાન થયેલો તે શ્રીમત્ રાજ પોતાના કોટવાલને તેડાવી મોટા સ્વસ્થી કહેવા લાગ્યો કે અરે ! હે દુષ્ટ ! તું નિશ્ચંત થઈ આખી રાત ઘરમાં જ સૂઈ રહે છે કે શું ? જો, આખી રાત આ આપણી નગરીનાં લોકોનાં શ્રી માત્ર વિગેરે કોઈ દુષ્ટ લૂંટી જાય છે, તેની તો તમો કોઈ સંભાળજ રાખતા નથી ? તેથી મને એમ લાગે છે, કે તું અને તારી સાથેના માણસો મારો વ્યર્થ હરામનો જ પગાર ખાઓ છો ? આ સાલળી હાથ ભેડી કોટવાલ બોલ્યો, કે મહારાજ ! આપને આટલો બધો ક્રોધ કરવો નહિ. કારણ કે આ ફરિયાદ આપની પાસે આવે જ આવી છે, પણ હું તો તે ફરિયાદ ઘણા દિવસથી સાંભળું છું અને તેને માટે દેખરેખ રાખી આપણા ગામના દરવાજા પાસે ઘણા માણસોને આખી રાત જાગતા ઉભા રાખું છું, તથા છાની રીતે પણ ચોરની તપાસ કરાવું છું, અને હું પણ આખી રાત ગામમાં ચોરી માટે ફર્યાજ કરું છું, પણ તે દુષ્ટ ચોરનો કોઈ રીતે મને પત્તો મળતો નથી જ્યારે ગામમાથી કન્યાઓનું તે દુષ્ટ હરણ કરી જાય છે, ત્યારે તે કન્યાના કરુણ શબ્દને સાંભળીએ છીએ અને વળી લોકો ન્યારે કહે જે આ ચોર આવ્યો, આ ચોર આવ્યો, એમ સાંભળી અમે એકદમ દોડી તપાસ કરીએ છીએ ત્યાં તો તેને તથા તેની હરણ કરેલી કન્યાઓ પણ ક્યાં પણ દેખાતી નથી. એમ પ્રતિદિન થાય છે. માટે આ ફરિયાદ સાલળીને તો હું હવે થાકી ગયો છું, તથા મારું પુરુષાર્થ ન ચાલવાથી હવે મને ગામમા મુખ દેખાડતા પણ લાજ આવે છે. અને હે મહારાજ ! આ નગરનું આગળ કરતા વધારે રક્ષણ કરતાં પણ આમ થાય, ત્યારે હવે હું શું કરું ? માટે મારો કાંઈ તેમાં ઉપાય નથી તેથી જેમ આપને આ નગરનું રક્ષણ કરાવવું ઘટે, તેમ કરાવો.

હું તો હવે આ નોકરી પણ કરવા ઈચ્છતો નથી વળી આપને પણ કહું છું કે હાલ, આપે પણ અંત પુરની બરાબર બરાબર રાખવી. નહિ તો તેનું હરણ થવાથી આપની પણ લાજ જશે ? આ પ્રકારનું કોટવાલનું બોલવું સાંભળી રાજ તો એકદમ વિચારમાં ફૂંપી ગયો. અરે ! હવે તે હું શું કરીશ ! અને આ મારા નગરનું રક્ષણ કેવી રીતે કરીશ ? એમ વિચારમાં ધુમ થઈ જઈ કંઈ બોલ્યો નહિ, ત્યારે તેનો ગિરિસુદર નામે કુમાર બોલ્યો કે હે પિતાજી ! આપ તેવી નજીવી વાતમાં વિચાર કરી શું મુંઝવો છો ? તે કામની મને આજા આપો. જુઓ તો બગ, હું તે ચોરને સાત દિવસની અંદરજ શોધી

કાહું છું. તે સાંભળી રાજા ખડખડ હસીને કહેવા લાગ્યો કે, હે પુત્ર ! તું તે બોલે છે શું ? જે કામમાં અમારા જેવા પ્રબળ પુરુષો મુંઝાઈ પડ્યા છે, તો તારા જેવા બાળકથી તે કામ કેમજ થાય ? ત્યારે ગિરિસુદર બોલ્યો કે હે તાત ! ભલે બાળક છું, પણ તે કામની મને રજા આપો, તે હું કરુ છુ કે નહિ ? અને હે તાત ! તે કામ કંઠગિત મારાથી ન થાય, તો પણ હું બાલક હોવાથી જગતમા મારી લાજ ન જાય, તેમ હાસી પણ ન થાય ? અને તેવા કામ કરવાથી આવી પડેલા આપ જેવાથી જો ન થાય, તો તેની જગતમાં હાંસી પણ થાય અને લાજ પણ જાય ? એમ ઘણું કહ્યું, તો પણ તેના પિતાએ જવાની રજા ન આપી ત્યારે તે કુમાર કોઈને કહ્યા વિના તે દુષ્ટ ચોરની તપાસ માટે તેજ રાત્રી કાલે હાથમાં એક તરવાર લઈને એકદમ ગામની બહારના જુલું ઉઘાનાવાસમાં ચાલ્યો ગયો. અને ત્યાજ ભમવા લાગ્યો. તેવામાં તો પોતાથી જરા દુર એક પર્વત જોયો, તેમા વળી સળગતો અગ્નિ તથા ધૂમાડો દીઠો. તે જોઈને કુમાર ક્રોધાવિષ્ટ થઈ તુરત ત્યાં ગયો, અને ત્યા જઈ જ્યાં જોવે છે, ત્યાં તો વિદ્યાને સાધવા માટે અગ્નિકુંડમાં ગુગળના હોમને કરતા એવા કેઈએક વિદ્યાધરને જોયો. ત્યારે તો 'સિદ્ધિસ્તુ' એમ ભણી તે તેની સામો બેઠો. અને કહ્યું કે હે વિદ્યાસાધક ! હવે હું આપનો ઉત્તર સાધક આવ્યો છું, માટે વિદ્યા સાધો. એમ જ્યાં કહ્યું, ત્યાં તો તે પુણ્યવાન એવા ગિરિસુદરના પ્રભાવથી જેના નામનો મંત્ર સાધતો હતો, તેજ ક્ષેત્રપાળ દેવ પ્રત્યક્ષ આવી તે સાંધક ઉભો રહ્યો. અને કહેવા લાગ્યો, કે હે સાધક વિદ્યાધર ! સાંભળ હવે તું મારા મંત્રનું સાધન કરવું બધ કર અને તે મંત્ર જો તું સાધીશ, તો હું તને વિરૂપ કરી નાખીશ ? કારણ કે હાલ આ તારી પાસે મહા પ્રભાવિક કુમાર આવી ઉત્તરસાધક થઈ બેઠો છે, તેથી મારે તારા તરફથી મંત્ર સાધનની કાંઈ ઇચ્છા નથી અને હાલ હું તારાપર તુષ્ટમાન થયેલો છું, અને જ તારી મંત્રસિદ્ધિ પણ થઈ હવેથી કોઈ પણ પ્રકારનું ભય તને પરાલભ કરી શકશે નહિ. વળી હે સાધક ! આ કુમારનો ભય તને પરાલભ કરી શકશે નહિ. વળી હે સાધક ! આ કુમારને, હું દેખું તેમ જલદી તું નમસ્કાર કર. તે સાંભળી આશ્ચર્યને પ્રાપ્ત થઈ પ્રસન્ન થયેલા એ સાધકે ત્યાં બેઠેલા ગિરિસુદર કુમારને પ્રણામ કર્યો. અને તે ચક્ષુસ સારી રીતે પૂજન કર્યું.

પછી તે સાધકે ચક્ષુને વિનંતિ કરી કે હે દેવ ! આપ મને પ્રસન્ન થયેલા છો, તો હવે હું જ્યારે આપને બોલાવું, ત્યારે આપ જરૂર પધારજો. એમ કહી તેનું વિસર્જન કર્યું પછી તે મંત્રસાધક વિદ્યાધર સુરગિરિકુમારને કહે છે, કે હે ભાઈ ! આપ અહીં પધાર્યા, તેથી મારું ઘણું જ સારું થયું. તે શું ? તો કે આપના પધારવાથી મારે મંત્રસાધન કર્યા વિના જ વિના પ્રયાસે મંત્રસિદ્ધિ થઈ અને જે દેવનું હું આરાધન કરતો હતો, તે દેવ પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થઈ દર્શન દઈ સારી પર પ્રસન્ન થયો. તે માટે તે આપના કરેલા ઉપકારનો બદલો ચત્કિચિત્ત હું કરું તેથી મને કાંઈક કાર્ય સેવા કરમાવો જે કાંઈ આપ કાર્ય સેવા કરમાવશો,

તે કાર્યને આપનો સેવક કરવાને તૈયાર જ છે. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે હે સાધક ! હું કાંઈ તમારું મંત્રસાધન કરાવવા તમારી તરફ આવ્યો ન હતો. પરંતુ હું તો આ નગરની રક્ષા કરનાર એક માણસ છે, તેથી આ નગરની આસપાસ ચોક્કી કરવા માટે કાર્ય કરું છું. તે આજે રાત્રે રક્ષણ માટે જ્યાં ગામની બહારના ઉદ્યાનોમાં હું ફરતો હતો, ત્યાં મેં દ્વરથી આ પર્વતમા સળગતો અગ્નિ અને ધુમાડો દીઠો, તે જોઈને મેં વિચાર કર્યો કે આ તો પર્વતમાં શું હશે ? હું જોવા તો જાઉં ? એમ કૌતુકથી એકદમ હું અહીં આવી બેઠો, ત્યાં તો તમારી મંત્રસિદ્ધિ થઈ તે જોઈને હું અત્યંત ખુશી થયો. કારણ કે તમારું કાર્ય જે થયું છે, તે હું જાણુ છું જે મારું જ કાર્ય થયું છે. માટે મારે કાંઈ તમારી પાસેથી લેવું નથી. આ પ્રકારની તે કુમારની નિઃસ્પૃહતા જોઈને વિસ્મય પામેલો તે સાધક કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રાભાવિકકુમાર ! આપ ઉદાર ચિત્તવાલા છો, તેથી કાંઈ પણ લેવા ઇચ્છતા નથી, તથાપિ પ્રાર્થના કરી કિંચિત્ હું અર્પણ કરું છું, તેને કૃપા કરી આપ સ્વીકાર કરો. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે કાંઈ પણ લેવાની વાત તો તમારે કરવી જ નહિં. કારણ કે તમે તો મારા હાલ શુરુ થયેલા છો, માટે તમારી પાસેથી મારાથી કાંઈ લેવાય જ નહિં. તે સાંભળી સાધકે વિચાર્યું જે આ નિઃસ્પૃહ છે, માટે પ્રત્યક્ષ તો નહિં જ લે તેથી કોઈક યુક્તિથી તેણે કરેલા ઉપકારનો બદલો વાળું, કારણ કે જેના પ્રતાપથી આ મંત્રસાધનરૂપ આટલું મોટું મારું કાર્ય પાર પડ્યું, તેને કાંઈ પણ આખ્યા વિના રહેવું, તે ઠીક નહિં ? એમ વિચાર કરી સાધક કહે છે, કે હે સુરજન ! આપ મને શુરુ તો કહો છો, તો જો મને અંત કરણ પૂર્વક શુરુ કહેતા હો, તો મારું એક વચન પણ પાળો. ત્યારે નમ્રતાપૂર્વક કુમાર કહે છે, કે જે તમે કહો, તે હું માન્ય કરું ? કારણ કે શુરુની આજ્ઞાના ભંગ કરવાનું મોટું પાપ છે. ત્યારે સાધક કહે છે, કે આ મારી પાસે જે પાઠ કરવે કરીને જ સિદ્ધ અને વિસ્મય પમાડે એવી રૂપપરાવર્તન નામે વિદ્યા છે, તે વિદ્યા આપ ગ્રહણ કરો. એજ મારું વચન છે. તે સાંભળી કુમારે જાણ્યું કે આ પુરુષને વિદ્યા આપવાનો ઘણો જ આગ્રહ છે, માટે આપણે તે ગ્રહણ કરવી એમ માની તે વિદ્યાને સવિનયપણે ગ્રહણ કરી એવા સમયમાં તો હે આપ ! હે માત ! હે ભાઈ ! અમારું રક્ષણ કરો ! અમારું રક્ષણ કરો ! એ પ્રકારનો તરુણ સ્ત્રીઓનો કરુણ શબ્દ આખા નગરમાં થવા લાગ્યો, તે સાંભળી ગિરિસુદરકુમાર તે નગર તરફ એકદમ દોડ્યો. પછી દોડતા દોડતા વિચાર કરવા લાગ્યો કે અરે ! આ આક્રોશ તો નગરમાંથી થતાં થતા પાછો અહીં નિકટ થતો સંભળાય છે. અને તે શબ્દ પણ નાની વયની સ્ત્રીઓનો જ છે, તેથી તો મને એમ લાગે છે, કે કોઈ દુષ્ટ ચોર મારા ગામમાંથી કન્યાઓને હરણ કરી અહીં નિકટના જ સ્થલમાં લાવે છે ? અને વહી તે પાપી અત્યંત સ્ત્રીલોબી છે, તેથી જ તે કન્યાઓનું હરણ કરે છે, માટે જો હું આ પર્વતની શુક્રાઓમાં જ ફરીશ, તો તે ચોર કાંઈ મારે હાથ આવશે નહીં મારે પર્વતની નીચે ઉતરી તપાસ કરું અને તે સ્ત્રીલોબી છે, માટે આવા વેશે કોઈ દેસાશે નહિ, તેથી હાથ મને

સાધકવિદ્યાધરે જે રૂપપરાવર્તન વિદ્યા આપી છે, તે વિદ્યાથી સ્ત્રીનું રૂપ પણ ધારણ કરું, તેથી તે જરૂર વશ થશે? એમ વિચારી તે કુમાર ઉત્તમ અને મનોહર એવું સ્ત્રીનું રૂપ ધારણ કરી પ્રાતકાલમાં તે પર્વતની સર્વ ગુફાઓ ભેગા લાગ્યો. તેવામાં એક વનનિકુંજ ભેચું, તેમાં વળી એક છુલ્લું દેવાલય દીઠું. અને તે દેવાલયની નજીક મોટા મોટા લક્ષ્મના અને હાડકાના ઢગલાઓ દીઠા. ઘણીવાર જ્યાં જુવે છે, ત્યાં તો તે દેરામાથી નીકળી ચાલ્યો આવતો હાડકાની માલાઓથી અલંકૃત અંગવાલો, હાથમાં મોરની પીઠીને ધારણ કરતો એવા કોઈ એક કાપાલિકને દીઠો. તેને ભેઠને કુમારસ્ત્રીએ વિચાર્યું કે અહો! મારા નગરમાં કન્યા વગેરેનું હરણ કરી ત્રાસ પમાડનાર એવો દુષ્ટ, ધૂર્ત જે છે, એજ લાગે છે. પરંતુ આવા દુષ્ટને જલદી દંડ દેવો નહિ કારણ કે તે દુષ્ટનું ચરિત્ર સર્વ સાંભળી વિચારી શ. હાલ તે હણવા ચોગ્ય પણ નથી? એમ વિચારી ત્યાં એક પથ્થરની શિલા પડેલી હતી, ત્યાં જઈ તેની પર ખેંચી તે કુમારસ્ત્રી અત્યંત રૂઢન કરવા લાગી ત્યારે કામી એવો તે કાપાલિક તે સ્ત્રીનું કરુણ શબ્દયુક્ત રૂઢન સાંભળી ત્યાં આવ્યો. આવીને જ્યાં જુવે છે, ત્યાં તો નવયૌવના, મનોહર રૂપવાલી, ચદ્રમુખી એવી તે સ્ત્રીને ભેઠ વિચારવા લાગ્યો કે અરે! આ તિલોપત્તમાં અપ્સરા સરખી સ્ત્રી ભે મારે વશ થાય તો મારે ગામની કન્યાના હરણકરણ રૂપ સકલ કલેશો ભોગવવા મટે? અને કામદેવ જેમ રતિનામે સ્ત્રીની સાથે સુખી થાય છે, તેમ હું પણ આ સ્ત્રીના સુખે સુખી થાક. પરંતુ હાલ તો દિવસ છે, માટે મારો કાંઈ ઉપાય ચાલશે નહિ, જો રાત્રિ હોત તો તો હું મારું કામ ક્ષેત્ર કરત, માટે હાલ તો વિનય કરી જેમ તેમ આડું અવળું સમજાવીને તેને મારા મઠમાં લઈ જાઉં. ત્યાં લઈ ગયા પછી જ્યારે તે મારે હસ્તગત થશે, ત્યાર પછી મને જેમ ઠીક પડશે, તેમ કરીશ? એમ વિચારીને તે સ્ત્રી પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે હે સુલોચને! દુષ્ટ એવા વિદ્યાતાએ તારા જેવી મનોહર સ્ત્રીને પણ દુઃખ દીધું લાગે છે? માટે હે સુખી! અહીં એકલી શા માટે છે? અને રૂઢન કેમ કરે છે? તે કહે. અને તને ખેદ યુક્ત ભેઠને મારા મનમાં કબ્જ થાય છે ત્યારે કુમારસુદરી બોલી કે હે કાપાલિક! સાંભળો. હું જે બોલું, તે તમારે સત્ય જ માનવું. જરા પણ ખોટું માનવું નહિ, કારણ કે હું સત્યવક્તા જ છું, એમ કહી તે કહેવા લાગી કે પૂર્વ દિશાને વિષે એક સુશર્માનામે નગર છે. તે નગરીના રાજાનો અપરાજિત નામે એક પુત્ર છે તેનું કોઈ એક કારણે તેના પિતાએ અપમાન કર્યું, તેથી તે રીસાઈને પોતાના પિતાના નગરથી બહાર નીકળી ગયો. અને હું તે અપરાજિત કુમારની સ્ત્રી છું. તેથી જ્યારે તે મારો સ્વામી ગામ બહાર નીકળી ગયો, ત્યારે હું પણ ઘણા લોકોએ ના પાડવા છતાં તેની પછવાડે જ નીકળી ગઈ ગતરાત્રિને વિષે હું તથા મારો સ્વામી આ પથ્થર પર હાલ હું બેઠી છું તેની પર સૂતાં હતા. એમાં જ્યાં મારી આંખમાં નિંદ્રા આવી, ત્યાં તો મારો સ્વામી એકદમ મને સૂતી જ મૂકીને કોણ જાણે ક્યાં ચાલ્યો ગયો? અને મારા ઉઠવાના લાયથી મારે ઓશીકે તેનું આ ખડૂગ હતું,

તે પણ લીધું નહી, અને હથીયાર વિનાનો જ કોણ જાણે કયા ચાલ્યો ગયો. હે મહારાજ ! તેના હુ ખે કરી હું હુખીતથકી રૂઢન કરું છું, તે સાલળી યોગી બોલ્યો કે, હે કમલનયને ! તે તારો સ્વામી મૂર્ખ લાગે છે, નહિં તો સ્ત્રી જાતને એકલી, નિરાધાર, આવા અરણ્યમાં મૂકી, શામાટે લાગી જાય ? પણ તુ ફિકર કરીશ નહિં, હું તારું નિર્નાથપણું આ ઘડી મટાડી દઈશ તે સાંલળી કુમાર સ્ત્રી બોલી કે હે યોગીન્દ્ર ! પોતાના સ્વામી વિના સ્ત્રીને જીવવું તે યોગ્ય નથી, તેથી આટલામાં કોઈ એક મને તીર્થ જતાવો, કે ત્યાં જઈ હું મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરું ? ત્યારે યોગી બોલ્યો કે હે ભદ્રે ! તું મરવાની વાત જવા દે. કારણ કે તારે મરવું ન પડે, અને તારા સ્વામીનો વિયોગ મટે એવો એક ઉપાય છે અહીં એક પૂર્ણમનોરથ નામનું તીર્થ છે, ત્યાં જે ત્રણ રાત્રિ નિવાસ કરે છે, તેને પોતાના જીવ પડેલા પ્રિયજનનો મેલાપ થાય છે, માટે ત્યાં ચાલ અને તે તીર્થનું સેવન કર. અને મરીને શું કરીશ ? ત્યારે તે કાપાલિકનો અભિપ્રાય મનમાં જાણીને કુમારસ્ત્રીએ તે કબૂલ કર્યું. પછી જન્ને જણ ત્યાથી પૂર્વોક્ત જે દેવાલય હતું, ત્યાં ગયાં અને તે દેવાલયમાં જઈને જ્યાં જુવે ત્યાં તો તે કુમારસ્ત્રીએ લાખા કલ્પેવરવાળો, લાખી ડાઢીવાળો એક હાથમા ઢાલ, અને બીજા હાથમાં તરવાર, ત્રીજા હાથમાં કૃત્તિકા, ચોથા હાથમાં મરેલા માણસના માથાંની તુંબલી, તેને ધારણ કરનાર, પાંચ વર્ણો કરી યુક્ત, એવા એક કાષ્ઠમય દેવને દીઠો. ત્યારે કુમારસ્ત્રીએ પૂછ્યું કે, અહિં કોઈ મનુષ્ય કેમ દેખાતું નથી ? ત્યારે યોગી કહે છે. કે હે સુંદરી ! અહીં જે તે દેવરૂપ જોયું, તે તો કેવલ જનરંજનમાત્રજ રાખેલું છે. જરા તું આગળ તો ચાલ ત્યાં મનુષ્ય છે, અને પૂર્ણમનોરથ નામે એક દેવ છે, તે જતાવું. એમ કહી તે કુમારસ્ત્રીનો હાથ પકડી તેને તે ચતુર્બુજવાળા યક્ષની પછવાડે લઈ ગયો ત્યાં જઈ તે કાપાલિકે ભૂમિપર જોરથી પગની લાત મારી. ત્યાં તો કોઈ એક સુરસુંદરી સમાન રૂપવાલી એક કન્યા આવી. અને તેણે તેમાં એક ગુપ્તદ્વાર હતું, તે ઉઘાર્યું. પછી કાપાલિક બોલ્યો કે હે સ્ત્રી ! આ સ્ત્રી જેમ પોતાના પ્રિય મેલાપ માટે દેવારાધન કરે છે, તેમ તુ પણ કર. તેથી તારો પણ સ્વામી થોડા વખતમા મલશે ? અને હું દેવપૂજન માટે કુલપત્ર લેવા જાઉં છું, તે પાછો થોડીવારમાં પાછો આવીશ ! એમ કહીને તે યોગીએ કુમારસ્ત્રીનો તે દ્વારમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. અને પછી બહારથી તાણુ દઈને ચાલ્યો ગયો. હવે સ્ત્રી થયેલો તે ગિરિસુંદર કુમાર તો જે વસ્તુ માટે મહેનત કરતો હતો તેજ વસ્તુ, અનાયાસે મળી. તે જોઈને મનમા અત્યંત ખુશી થયો. જે કન્યાએ તે શુદ્ધાત્મ શુભકાર ઉઘાડ્યું હતું, તેણે તે કુમારસ્ત્રીને પૂછ્યું, કે હે સખિ ! તું આ દૈત્યના હાથમા કેવી રીતે આવી ફસી ? ત્યારે તે બોલી કે, હે બહેન ! મારી વાત તો ઘણીજ લામી છે, તે હાલ કહેવાથી કંઈ પૂરી થાય તેમ નથી, માટે હાલ તો જે હું તને પૂછું, તે તું કૃપા કરી કહી એ પુરુષ કેણુ છે ? અને તમે પણ કોણુ છો ? ત્યારે તે કન્યા બોલી કે હે બહેન ! એ પુરુષ જે છે, તે યોગીનો વેષ ધારણ કરી અહીંથી નજીકમાજ રહેલા પુંદ્રપુર નામે નગરમા લિક્ષા મળવાના મિથથી તપાસ કરી

આવે છે, જે કયા કયા સ્થળે, હિરા, માણેક, મોતી, તથા સારી કન્યા છે? પછી તે સ્વર્ગ ધ્યાનમાં રાખી પાછો અહીં આવે છે. અને વળી પાછો ગતિએ તે ગામમાં જાય છે, દિવસમાં જઈ ધ્યાનમાં રાખેલા સ્થળમાંથી પૂર્વોક્ત વસ્તુઓમાંથી જે વસ્તુ મળે છે, તેને ચોરી લાવે છે, અને તે વસ્તુને અહીં શુભ પાતાલગૃહમાં લાવી મૂકે છે. તેમાં પણ કોઈક જો સ્વરૂપવાનુ એવી કન્યા મળે છે, તો બીજા પદાર્થને ચોરતોજ નથી. વળી એ પ્રમાણે હે સખિ! આ દુષ્ટે રાજાની મંત્રીની, શ્રેષ્ઠીની અને સાર્થપતિવગેરેની ઉત્તમ કન્યાઓને હરણ કરી અહીં લાવી મુકી છે. તે આજ દિવસ સુધી સર્વ મળી એક એને આઠ કન્યાઓ થઈ છે.

હે સખિ! મારે વિષે જે તે પૂછ્યું, કે તું કોણ? તો હું તો પૂર્વોક્ત નિકટ રહેલા પુદ્ગુપુરનામા નગરનો રહેવાસી ઈશ્વરનામે એક શ્રેષ્ઠી છે. તેની સુભદ્રા નામે કન્યા છું. એક દિવસ રાત્રે મારે ઘેર જવામાં હું સૂતી હતી, તેવામાં આ પાપીએ મારું એકદમ હરણ કર્યું. મેં ઘણા આકોશ શબ્દ કર્યા પણ મારી સહાયતા કોઈનાથી થઈ નહિ. અને મને અહીં લાવી એ દુષ્ટે બદ્દીખાને નાખી મુકી છે વળી જે ગામ હું રહું છું, તે પુદ્ગુપુરગામના શ્રીબલ અને શતબલ નામે બે રાજા છે, તે ઘણાજ બડવાનુ છે, પરંતુ મારા હીનભાગ્યથી મને તે રાજાઓની પણ સહાયતા થઈ શકી નહિ, અને પૂર્વ-જન્મની પાપણી એવી હું આ પાપીના પાશમાં પડી રીખાઉં છું. એમ કહીને તે અત્યંત રુદન કરવા લાગી ત્યારે કુમારસીએ સમજાવીને કહ્યું કે હે બહેન! તું રુદન કર નહિ, અને ધૈર્ય રાખ. કારણ કે ધૈર્યથી સર્વ સારુજ થાશે અને હે સખિ! જે થવા કાલ છે, તે તો કોઈનાથી કોઈ પણ રીતે ન મળતાં, અવશ્ય થયાજ કરે છે. કહ્યું છે કે:-

॥ યદ્ભાવિ તદભવતિ નૂનમનિચ્છતોઽપિ, યત્ને મહત્યપિ કૃતે ન ભવત્યભાવિ ॥

॥ એવં સ્વભાવવશત્તિનિ જીવ્યોકે, કિં શોચ્યમસ્તિ પુરુષસ્ય વિચક્ષણસ્ય ॥

અર્થ:- જે દુષ્ટ વગેરેને આપણે ઈચ્છતા નથી તો પણ તે જો થવા કાલ હોય છે, તે નિશ્ચય થાય છે અને આપણે સુખ માટે ઘણાજ પ્રયત્નો કરીએ છીએ તો પણ જો તે સુખ મળવાનું નથી તે મળતુજ નથી. માટે સર્વજીવજોડ પોત પોતાના કર્મને વશ પડેલો છે, તેથી તેનો જે વિચક્ષણ પુરુષ છે, તે શોક કરતો નથી. વળી જેટલું પ્રારબ્ધના યોગથી મલવું હોય તેટલુંજ મળે છે, તેને આપણુ તો શું? પરંતુ દેવ પણ અન્યથા કરવા સમર્થ નથી? તે માટે હું તો શોક પણ કરતી નથી તથા મને વિસ્મય પણ થતો નથી. કારણ કે આપણા કર્મનું જે કાઈ છે, તે કોઈ દિવસ પારકું થઈ શકતુજ નથી. કહ્યું છે કે:-

॥ અવશ્ય ભાવિનોભાવા, ભવંતિ મહતામાપ ॥

નગ્નત્વ નીલકંઠસ્ય મહાઘિધશયનં હરે ॥૧॥

બદ્ધય તે બલિ નોનાગાઃ, પન્નગાવિહંગાઃ સ્થલે ॥

મીના જલે નિલીનાશ્ચ. દિલશ્યંતે કર્મ ભિર્જના ॥૨॥

અર્થ:- મોટા પુરુષોને પણ ભાવી જે હોય છે, તે થયા વિના રહેતુ નથી, તેા બીજાને થાય તેમાં તેા શુ જ કહેવું? આવા મોટા નીલકંઠ જે શિવ તેને નિરંતર ક્ષોરસાગરમા શેપનાગપર સુઈ રહેવાતુ દુખ લોગવવુ પડે છે અર્થાત્ મહાદેવને પહેરવા વસ્ત્ર નથી શું? તેમ વિપ્લુને શયન કરવા શય્યા નથી શું? ના સર્વેવાનાં તે બન્નેજણને છે, પરંતુ ભાવિભાવ જે છે, તે કોઈનાથી મટતો નથી ॥૧॥ વળી પૃથ્વીને વિષે ફરતા એવા બલવાન્ હસ્તીઓ, તથા સર્પો અને આકાશને વિષે ઉડવાને સમર્થ એવા શુક્રવગેરેતો કદ ચિન્મય ધાય, પરંતુ બીજારા જલમા છૂપા રહેલાં મત્સ્યો શા માટે જલમાં બંધાઈ જાય છે? માટે જીવો જે છે, તે પોત પોતાના કર્મના યોગે કરી કલેશ પામે છે. અર્થાત્ જે થવા કાલ છે, તે કોઈનાથી મટતુ જ નથી આ પ્રમાણે સમજવી પાછી તે કુમાર સ્ત્રી પૂછવા લાગી કે હે સુંદરી! આ યોગી કોના બલથી આવી રીતે નિર્ભય થઈને સ્વેચ્છા પ્રમાણે વત્તે છે? ત્યારે તે કન્યા બોલી કે હે બહેન તેની બરાબર તો મને બબર નથી, પરંતુ તે યોગીએ એક પાતાલગૃહમા ખડગ રાખેલું છે, તેતુ તે સાયંકાલ, પ્રાતઃકાલ અને મધ્યાન્હકાલે, પૂજન કરે છે, તે હુ જોઉં છુ ત્યારે કુમારસ્ત્રી બોલી કે તે તુ મને બતાવી દઈશ? ત્યારે તે કહે હા ચાલો બતાવુ. એમ કહી ત્યાથી તે બન્ને જણીઓ ચાલી, તે જ્યાં ઉલ્લેચ્છ બાંધ્યો છે, સુવર્ણ તથા ધાન્યાદિથી પૂરેલું મણીઓથી જડિત જેમાં ભીતો છે, એવુ એક પાતાલગૃહ હતુ, તેમા આવી પછી તે કુમારસ્ત્રી પાતાલગૃહના રમણીયપણાને જોતી જોતી ચાલી ગઈ. તે જરા દૂર જાય છે, ત્યાં એક ચદ્રહાસ નામે ખડગ પડેલું હતું, તે દીકું. તેને જોઈ અત્યંત હર્ષ પામી નમસ્કાર કરી તેની સ્તુતિ કરવા લાગી કે—

ચક્રિકેશવરાશ્ચાદિ, મુલટાનાં પ્રભાવવિત્ ।

પ્રસન્નોઽભૂદથા તદ્ધ, ચ દ્રહાસ પ્રસીદ મે ॥

અર્થ - ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, ગમ વિગેરેના પ્રભાવને જાણનાર એવુ જે તું તે જેમ તેની પર પ્રમન્ન થયું હતું, તેમ હે ચદ્રહાસ ખડગ! મારી પર પણ પ્રસન્ન થા એમ સ્તુતિ કરીને તે ખડગને નિર્ભયપણાથી તરત ઉપાડી લીધુ અને જ્યાં તે પડયું હતું, ત્યાં પોતાનુ ખડગ મૂકી દીધુ. આવી રીતનુ કુમારસ્ત્રીનું ચરિત્ર જોઈને બંદીબાને પડેલી સર્વ કન્યાઓ તો હાહારવ કરી એકદમ બોલી ઉઠી કે હે સુંદર એવી અતિથિ સ્ત્રી! આ કામ તે ઘણું જ બોટું ક્યું? માટે તે પાપી કલુ નથી આવ્યો, ત્યાં તે ખડગને પાછું

જ્યાં હતું ત્યાં મૂકી દે. અને હે સાહસિક સ્ત્રી ! એ ખડગ જે તું નહિ મૂકે અને તે આવી પહોંચશે, તો આ તારા કૃત્યને જોઈ તરત તારો નાશ કરશે. વળી એમ નહીં જાણજે જે તે તારો જ નાશ કરશે. પરંતુ તારે લીધે અમારો પણ નાશ કરશે ? તે સાંભળી કુમારસી બોલી કે હે અબસાઓ ! તમે કિચિત્ પણ લય પામો નહિ. સ્વસ્થ થઈ જે કંઈ કૌતુક થાય, તે જોયા કરો. તે દુષ્ટ તસ્કરને એમ તમે દેખશો, તેમજ હું કૃતાંતનો અતિથિ કરી દઈશ ? એમ કહીને પોતાનું જે ખડ્ગ સ્વરૂપ હતું, તે પ્રગટ કર્યું. ત્યાં તો દારમાં તે દુષ્ટ યોગી આવી ઉભો રહી બોલ્યો કે અરે ! દરવાજો ઉઘાડો ? તે સાંભળી એક કન્યાએ જઈ તે પાતાલગૃહનું દાર ઉઘાડ્યું ? ત્યાં તો લયભીત એવી તે સર્વ કન્યાઓ તે ગિરિસુંદર કુમારના સુખ સામું જોઈ ગુપચૂપ બેસી ગઈ.

હવે તે ચોર ત્યાં આવી જ્યાં જુવે છે, ત્યાં તો નિર્ભયપણાથી હાથમાં ખડગ લઈને ઉભા રહેલા તે કુમારને જોયો. તે જોતાં માત્રમાં જ તેને રીપ ચડી ગઈ, તેથી તેનાં લાલચોળ નેત્ર થઈ ગયાં. અને તેજ વખત જ્યાં પોતે ચંદ્રકાન્ત ખડગ મૂક્યું હતું ત્યાં જઈ કુમારે અદ્ભલ બદ્દલ કરી મૂકેલા તે કુમારના જ ખડગને લીધું. લઈને કુમારની સામે દોડ્યો. ત્યારે પોતાની સામે દોડ્યા આવતા તે દુષ્ટને જોઈને ગિરિસુંદરકુમાર હાક મારી બોલ્યો કે હે દુષ્ટ ! તું આવી કુચેષ્ટાઓ કરી દુર્જન છે, તેથી હાલ નાશ જ પામેલો છે. એમ જાણજે અને ઘણા દિવસથી કરેલા પાપરૂપ વૃક્ષનું જે કંઈ ફલ થયું છે, તે ફલ હું તને આપું તે ગ્રહણ કર. હે પાપી ! તું વિચાર તો કર કે વિષનો ખાનારો જે ગ્રાણી છે, તે કોઈ દિવસ ચિરાયુ હોય ? ના હોયજ નહિ ! આ પ્રકારના કુમારને મારવા દોડ્યો. અને કુમાર પાસે આવી તુરત ખડગનો ઘા કર્યો. પરંતુ તેના કરેલા ખડગના ઘામાંથી કુમારે કાંઈક ચુકિતથી પોતાનો બચાવ કરી લીધો, અને તેણે જેવો ખડગનો ઘા કર્યો હતો તેવાજ પાછો ઘા તેની ઉપર કુમારે કર્યો, તેથી તે દુષ્ટ એકજ ઘાથી યમસદનમાં પહોંચી ગયો. પછી ગિરિસુંદર કુમાર હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! કાલે પ્રેરેલા એવા મે આવા રંકજનનો નાશ કર્યો ? પરંતુ હા, આ કૃત્યથી માત્ર એટલું થયું, કે મારા નાગરિક જનો સુખી થયા.

હવે તે ચોરે હરણ કરી લાવેલી કન્યાઓનું શું થયું ? તે કહે છે. તે દુષ્ટ ચોરે ચોરેથી રાખેલીશો સર્વ કન્યાઓ આવું તે ગિરિસુંદરકુમારનું પરાક્રમ જોઈ અત્યંત વિસ્મય પામી તેની સામુંજ એક દૃષ્ટિથી જોવા લાગી પત્ની કુમાર બોલ્યો કે હે કન્યાઓ ! તમારાં કયા સ્થાને કંઈ જન્યાઓ ધર છે, તે મને કહો, ત્યાં તમને હું પહોંચાડી દઉં ? તે સાંભળી જેની સાથે કુમારને વાત ચિત્ત થઈ છે એવી જે શ્રેણીની પુત્રી હતી તેણે તે કુમારને ઓળખ્યો, અને તે વિચારવા લાગી કે અહો ! આ તો સ્વસ્થ તથા આચરણથી આપણા ગામના રાજાના પુત્ર ગિરિસુંદર કુમાર જેવાજ લાગે

છે વળી થોડી વાર જોઈને નિશ્ચય કરી વિચારવા લાગી કે અરે ! હા, આ તો તેજ છે. એમ નિશ્ચય કરી તેણે ત્યાં જોડેલી સર્વ કન્યાઓને સાદ પાડી કહ્યું કે હે બહેનો ! આ પ્રતાપી પુરુષને તમોએ જોળખ્યા ? આ તો આપણા પુંદ્રપુરના રાજના ગિરિસુંદર નામે પુત્ર છે, અને તે સાંભળી સર્વ કન્યાઓએ તે કુમારને જોળખ્યા અને સર્વ ખુશી થઈ પછી કુમાર પરના પ્રેમરાગે કરી રંગાયેલી એવી તે સર્વ કન્યાઓ કહેવા લાગી કે હે કુમાર ! તે દુષ્ટ ચોરે અમારૂં હરણુ કહ્યું, અને અમો ઘણા દિવસ અહીં રહી તેથી હવે ઘેર જઈ જગા સંબંધીને મુખ દેખાડતાં અમને લાજ આવે છે, માટે અમારો સર્વનો તો એવો નિશ્ચય છે, કે કાં તો તમોને વરવું ? નહિ તો અગ્નિમાં પડી બળી મરવું, પરંતુ આ દેહથી બીજા વરને વરવો નહિ ? આ પ્રકારનાં વચન સાંભળીને દયાલુ એવા તે ગિરિસુંદર કુમારે કહ્યું જે અરે ! વિધિને પણ ધિક્કાર હજે. કારણ કે તેણે આવી બિચારી નિરાધાર કન્યાઓને હુંબ દીધું ? એમ કહીને વળી વિચારવા લાગ્યો કે અહો ! આ સર્વ કન્યાઓ મને જ વરવાનો આગ્રહ લઈ બેઠી છે, તેથી જો તેને નહિ વરું, તો તે સર્વે અગ્નિમાં કરી પ્રાણત્યાગ કરશે, તો તે બિચારી દીનવદવાલી પ્રાણત્યાગ કરતી હું કેમ જોઈ શકીશ ? તેમ વળી આ અનાથની સાથે મારું લગ્ન પણ હું કેમ કરું ? માટે મારે તો હવે શું કરવું ? પરંતુ હા, એક ઉપાય છે ખરો, તે શું ? તો કે હાલ તો આ સર્વ કન્યાને વરવાની હા કહું અને અહીં તેની પાસે જ રહું. પછી તો જે બનશે. તે ખરું ? એમ વિચારીને તે સર્વ કન્યાઓને કહ્યું કે હે કન્યાઓ ! તમો ગમરાટ છોડી દો. કારણ કે હું તમને જરૂર વરીશ.

એમ કહીને તે કન્યાઓ સાથે વિવિધ પ્રકારની કામકીડા કરતો થકો તે પાતાલગૃહને વિષે એક માસ પર્યંત રહ્યો, તેવામાં એક દિવસ પોતાનો પરમમિત્ર જે રત્નસાર કુમાર છે, તે સાંભળી આવ્યો તેથી તત્કાલ તે કન્યાઓને પૂછ્યા વિના જ હાથમાં ચંદ્રકાસ ખડ્ગ લઈને ત્યાંથી બહાર નિકળી ઘરે. પછી સાધકદત્તવિદ્યાથી કાપડીતું રૂપ ગ્રહણ કરી પોતાના પુંદ્રપુરનામે નગરને વિષે આવ્યો. ત્યાં તો જેમા કોઈ પણ એ બાળકો રમતા નથી, તેમ કોઈ ઠેકાણે વાદ્ય પણ લાગતું નથી વળી જેમાં રહેનારા જનોના મુખ-પર શોક છવાઈ રહ્યો છે એવા પોતાના સર્વ નગરને જોઈને કુમારે કોઈ એક નાગરિક-જનને પૂછ્યું, કે હે ભાઈ ! આ નગરમા આટલો બધો શોક કેમ છવાઈ રહ્યો છે ? કાંઈ મોટો અનર્થ તો થયો નથી ? તે સાંભળી નાગરિકજન બોલ્યો કે હે ભાઈ ! તારા આવી રીતના પૂછવાથી તો મને એમ લાગે છે, કે હાલ તું દુર દેશથી જ આવ્યો હશે ? કારણ કે આ નગરમાં શોક થવાનું કાણુ આસપાસના આબાલવૃદ્ધ સહુ કોઈ જન જાણે છે પરંતુ તું જાણતો નથી માટે શોક થવાનું કારણ હું કહું તે સાંભળ, આ ગામમાંથી કોઈ એક દુષ્ટ ચોર, કન્યા વગેરેને ચેરી જતો હતો, તે માટે કોટવાલ વિગેરેએ તેની

ઘણી તપાસ પણ કરી પરંતુ તે ચોર પકડાયો નહિ. ત્યારે તેને પકડવા આ ગામના શ્રીભક્ત રાજાનો ગિરિસુદર નામે એક પુત્ર છે, તે ગયો તેને ગયા એક માસ થઈ ગયો તો પણ તે આવ્યા નહિ. તેથી આખા રાજકુલમાં તથા સમગ્ર નગરમાં શોક છવાઈ રહ્યો છે અને હાહાકાર થઈ રહ્યા છે. તથા તેના મિત્ર ગિરિસુદરને શોધવા માટે હમણા 'જ' શતબલ્લનામે યુવરાજાનો ગુણગ્રાંથી સારભૂત, એવો રત્નસાર નામે પુત્ર કોઈ ઠેકાણે નીકળી ગયો છે. જ્યાં “રત્નસાર, ગિરિસુદરને શોધવા ગયો છે” તે વાક્ય સાંભળ્યું, ત્યાં જાણે પોતાની પર વજ્રપાત થયો હોય નહિ ? એમ જાણી તે કાપડીવેષધારી કુમાર, પોતે ઘેસા જેવો બની જઈ બીજી કાંઈ પણ વાત ન સાંભળતા તુરત, પોતાના મિત્ર રત્નસાર કુમારને શોધવા માટે નીકળ્યો. તેમાં પ્રથમ તો તેણે આકાશમાં જઈ સર્વત્ર શોધ કરી, જ્યારે ત્યાં તે ન મળ્યો, ત્યાર પછી ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તડકો તેને સહન કરતો થકો તે ગિરિ, વન, પૃથ્વી, પાતાળ, દેશ, ગ્રામ, પુર, ઉદ્યાન, પાણીની પરબો, અત્તનાં સદાવ્રત પ્રમુખમાં શોધવા લાગ્યો, પરંતુ તે ગિરિસુદરને કોઈ પણ સ્થળે તે રત્નસારનો પત્તો લાગ્યો નહિ. પછી ઘણા દિવસ શોધવાથી પણ જ્યારે પત્તો ન મળ્યો, ત્યારે તેના વિરહથી તેને ભોજન ખાવું બંધ કર્યું અને નિદ્રા પણ આવવી બંધ થઈ ગઈ. તથા ચિંતા પણ વધતીજ ગઈ.

આવી રીતે શોધ કરતાં કરતાં તેણે એકદા રાત્રિને સમયે કોઈએક નગર દીઠું, અને તે નગરની સમીપ એક જીર્ણ દેવાલય દીઠું, તે જોઈને મનમાં વિચાર્યું કે જે રાત્રિ પડી ગઈ છે, અને આ નગર સમીપ દેવાલયનું સ્થળ સારું છે, માટે આ રાત્રિ તો અહીં જ નિર્ગમન કરું, અને સવારે પાછો રત્નસાર મિત્રને શોધવા જઈશ ? એમ વિચારી તે કુમારે તે જીર્ણ દેવાલયમાં જ સૂતો. તેવામાં તો ત્યાં દેવલની આસપાસ કોઈએક દેશના પશ્ચિમજનો આવી ઉતર્યા, અને તેઓએ પણ રાત્રિ રહેવાનો ત્યાં જ નિશ્ચય કર્યો. પછી ત્યાં તે સર્વે પાંચજનો એકઠાં થઈ પરસ્પર કેટલીક ભૂતકાલની વાતો કરવા લાગ્યાં, તે વાતોને ગિરિસુદર કુમાર કાન દઈ દેવાલયમાં સૂતો સૂતો સાંભળ્યા કરે છે. ત્યાં કોઈ એક મહાસેન નામે પાંચજન છે, તે જોઈયો કે હે ભાઈઓ ! તમે પરસ્પર જે વાતો કરો છો, તે સર્વ વાતો ગઈ ગુજરી કરો છો, તે કરતાં જ આંખની જોયેલીજ વાતો કરતા હો તો કેવું સારું કહેવાય ? અને તે ભૂતકાળની વાતો કરવાનું તમારે શું પ્રયોજન છે ? કારણકે તેવી પ્રચીનકાળની વાતો તો ખોટી પણ હોય છે. માટે તમે સર્વે જો બીજી વાતો કરવી બંધ રાખો, તો મેં જે હાલ એક પ્રત્યક્ષ વાત જોઈ છે, તે હું કહું. તે સાંભળી મહુ કોઈ કહેવા લાગ્યા કે હા, ત્યારે તેવી વાત જોય તો જરૂર કહો. ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો કે એક દિવસ હું દેશકોતુકેને જોવા માટે ઘેઝી નીકળ્યો, તે અનેક દેશોમાં ફર્યો. ત્યાં નવા નવાં કોતુકે જોતો જોતો અચાનક કોઈએક ઉજ્જડ ગામની પાસે ઘણા વ્યાધાદિક કિસક લગેથી યુક્ત એવી મોટી અટવી હતી તેમાં આવી પડ્યો તેવામાં તો ત્યાં અત્યંત રૂપવાન

એવા કોઈએક રાજપુત્રનો મને સથવારો મલ્યો. ત્યારે તો હું નિર્ભય થઈને તે રાજકુમારની સાથે ચાલ્યો. ચાલતા ચાલતાં એક ઉજ્જડ નગર આવ્યું, તે નગર એવું હતું કે જેમા પશુ પક્ષી કે મનુષ્ય કોઈ પણ રહેતું જ ન હતું. પછી એ નગરમાં અમે ચાલ્યાં, ત્યાં ચાલતાં ચાલતાં એક મનોહર પણ ઉજ્જડ એવો રાજમહેલ દીઠો. તે રાજમહેલને જોઈને વિચાર કર્યો કે અહો ! આ કેવો સુશોભિત રાજમહેલ છે, ચાલો ઉપર ચડી જોઈએ ? એમ વિચારી અમે તુરત તેની ઉપર ચડી ગયા, અને ત્યાં જઈ બેઠા. તેવામા મને તો નિદ્રા આવવા માડી, તેથી હું તો સૂઈ ગયો અને મારી સાથે આવેલો જે રાજકુમાર હતો, તે તો મારી પાસે જાગતો ગ્રી મારુ રક્ષણ કરવા બેઠો. તેવામાં તો શું બન્યું ? કે જેતું ભૂખથી પાટા જેવું પેટ થઈ ગયું છે એવું અને અતિ ભયંકર એવો એક સિંહ આવ્યો. આવીને અમારી પાસે ઉભો રહી તે જાગતા એવા રાજકુમારને મનુષ્યની વાણીથી કહેવા લાગ્યો, કે હે કુમાર ! હું ઘણા દિવસનો હ્રુધાતુર છું. કારણ કે આ નગરની નિકટના વનને વિષે મારા ઉદરપોષણ માટે મેં ઘણા પ્રાણીઓની શોધ કરી, પણ લાગ્યથોજે મને કોઈપણ પ્રાણી મળ્યું નહિં ત્યારે હું આ નગરમાં આવ્યો, ત્યાં મને મનુષ્યની ગંધ આવી તે ગંધના અનુસારે આ રાજમહેલ તરફ ચડી આવ્યો છું. તે માટે હે રાજકુમાર ! તું આ સૂતેલા માણસને મને આપ. કારણ કે તેને જો તું આપીશ, તોજે મારા પ્રાણતું રક્ષણ થશે, અને તેથી તને પુણ્ય થશે. અને હે લાઈ ! સંત પુરુષો જે હોય છે. તે તો અત્યંત દયાલુ તથા પરોપકારીજ હોય છે.

એ વચન સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે હે પંચાનન ! તેં કહ્યું તે તો યોગ્યજ છે પણ આ સૂતેલો જે પુરુષ છે, તે તો મારે શરણાગત થયેલો છે. માટે જ્યાં સુધી હું જીવું ત્યાં સુધી મારા શરણાગતને હું કેમ આપુ ? અર્થાત્ હું મર્યા પછી તેને તું લેજે. પણ મારા જીવતાં તો અપાય નહિ. કહ્યું છે કે કુટસાક્ષી સુહ્રોહી, કૃતમી દીર્ઘરોષવાન ચત્વાર કર્મચાડલા, પચમોજતિનાખ્યસૌ એક ખોટી સાક્ષી પૂરનારો, બીજો શરણાગત તથા મિત્ર જનોનો દ્રોહ કરનાર, ત્રીજો કૃતાગ્નિ, ચોથો લાખા વખત સુધી રોષ રાખનારો. આ ચાર જણને તો કર્મચાડલ કહેવા. અને જે આ જગતમાં પ્રત્યક્ષ ચાડાલથી જન્મે છે, તે પાંચમો જતિચાડલ જાણવો. તે માટે હે સિંહ ! જો તું ભૂખ્યોજ છે, તો આ સૂતેલા પુરુષને બદલે મારું ભક્ષણ કરી જા. તે સાંભળી સિંહ કહે છે, કે હે સત્પુરુષ ! સર્વરીતે પોતાનું રક્ષણ કરવું, આ સૂતેલા પુરુષને આપી દો ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે સિંહ ! જો આ સૂતેલો પુરુષ જે છે, તે મારે શરણ રહેલો છે, અને તું જે છે, તે ભોજનાર્થી છે. હવે મારે મારા શરણાગત પ્રાણીને તારી પાસે મરાવી નંખાવવો, તે પણ ઉચિત નહિ, તેમજ વળી ઘણા દિવસથી ભૂખ્યો એવો જે તું તે તારા હાથમા આવેલું જે ખાજ, તે તને ન સોંપી ભૂખે મારવો, તે પણ ઉચિત નહિ તો હવે આ પ્રાણીનો પણ બચાવ થાય અને તારી ભૂખ પણ મટે. જો એ બંને થાય, તોજ યોગ્ય થયું કહેવાય તો ને બંને કાર્ય તો કયારે થાય ? કે

જ્યારે તું મને ગ્રહણ કરીને માફ જ લક્ષણ કરી જા ત્યારે થાય. તે મિવાય થાય તેમ લાસતુ નથી. માટે હે ભાઈ! તું માફ જ લક્ષણ કરી જા. આ મનુષ્યનો અવતાર ધારણ કરીને જે પુરૂષે જો શરણ અવેલા જીવનુ રક્ષણ ન કર્યું, તો તે પુરૂષના જીવવાથી પણ શુ ? તથા તેના ધનથી પણ શુ ? અને વળી તેના પુરુષાર્થથી પણ શુ ? અર્થાત્ જો મનુષ્ય શરણાગત જીવની રક્ષા કરતો નથી. તે મનુષ્યનું જીવતર ધન અને પુરુષાર્થ. તે સર્વ વ્યર્થ જ છે. એમ જાણવું વળી જગતમાં જે મતિમાન જનો છે, તે શાસ્ત્રના બોધ માટે, ધનને સત્પાત્રને દાન દેવા માટે, જીવિતજીને ધર્મને માટે, અને શરીરને પરોપકાર માટેજ ધારણ કરે છે વળી સમુદ્ર જે છે તે પોતાનામાં રહેલા રત્નોથી સ્વાર્થ શું સાધે છે ? તથા મલયાચલ પોતાની પર રહેલા અગર્યંદનના વૃક્ષોથી સ્વાર્થ શું સાધે છે ? કંઈ નહિ. અથાત્ સમુદ્ર રત્નોને, વિધ્યાચલ હસ્તીઓને, અને મલયાચલ ચંદનના વૃક્ષોને, પરોપકાર માટે પોતાની પાસે રાખે છે માટે સજ્જનજનની પ્રવૃત્તિ તો પરોપકાર માટેજ હોય છે, આ પ્રમાણે સિંહનું અને રાજકુવરનું પરસ્પર બોલવું ઘણું જ થયું, અને કોઈ પણ રીતે જ્યારે મને સિંહને ન સોંપ્યો, ત્યારે તે સિંહે કુમારનો નિશ્ચય જાણ્યો કે આ કુમાર કોઈ પણ રીતે મને આ સૂતેલો પુરુષ આપશેજ નહિ એમ જાણી પ્રસન્ન થઈ તે બોલ્યો કે અહો ! તને અને તારી શરણાગતવત્સલતાને પણ ધન્ય છે ? હે વિદ્વાની ! જે આવો પરોપકાર કરવો, તે સુસજ્જનનો મુખ્ય ગુણ છે. અને હે કુમાર ! ધનવાન એવો કુપણ જન છે, તે તો વૈભવ હોવા છતાં પણ કોઈ યાગકર્મને તથા ખીજા કોઈ પણ જનને એક કૂટી કોડી સૂઘાં આપતો નથી તથા જીર્ણ એવા તીર્થોના ઉદ્ધાર પણ કરતો નથી અને તે કોઈ જીવને થયેલા વ્યાધિને પણ ટાલતો નથી, તેમ પોતે પણ શરીરસુખને ભોગવતો નથી. અને નિર્ધન એવા ઉદ્ધારમનવાલા જે મનુષ્ય છે, તે પોતાના શરીરનો પણ ત્યાગ કરી સ્વકીય કુલને દીપાવે છે તેથી આવા પરોપકારરૂપ ગુણોથી હું તારી પર સતુષ્ટ થયેલો છું માટે હે ભાઈ ! તારે જે કંઈ મનોભી ટ હોય, તે માગ તું જે માગીશ, તે હું આપીશ ? તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે હે પંચાનન ! એક મને સશય થાય છે, કે તમે સિંહ થઈને આવી મનુષ્યની લાખા બોલો છો, તેથી તમે સિંહ છો, કે ખીજા કોણ છો ? તે સાંભળી સિંહ બોલ્યો કે હે મિત્ર ! હું તો આ દેશનો દેવ છું. ત્યારે કુમાર કહે છે, કે અહો ત્યારે તો આશ્ચર્યની વાત છે, કે તમો આ દેશના દેવ છો, તે છતાં આ ગામ તથા દેશને ઉજ્જડ કેમ રાખ્યો છે ? જે કોઈ સાધારણ માણસ હોય છે, તે પણ પોતાનું નગર જો ઉજ્જડ થયેલું હોય, તો તેને વસાવે છે, તો તમારા જેવાને આ ઉજ્જડ નગર અને દેશ વસાવામાં શુ તકલીફ છે, કે જેથી વસાવતા નરી ? તે સાંભળી તુરત તે સિંહ પોતાના દેવસ્વરૂપને પ્રગટ કરી કહેવા લાગ્યો, કે હે સુજન ! આ નગર તથા દેશ જે ઉજ્જડ રહ્યા છે, તેનું વૃત્તાત જે બન્યું છે, તે હું કહું છું તે સાંભળો.

આ ગાંધારપુરનામે નગર છે અને આનો રવિચંદ્ર નામે રાજા હતો તેને રતિચંદ્ર અને

કીર્તિચંદ્ર નામે જે પુત્ર હતા, હવે એક દિવસ તે રવિચંદ્ર રાજાએ વૈરાગ્ય પામી પોતાના રતિચંદ્ર નામે જ્યેષ્ઠ પુત્રને રાજ્યાસન પર બેસાડી અને તેથી નાના કીર્તિચંદ્રને યુવરાજ સ્થાન આપી, તાપસ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. હવે તે રતિચંદ્ર રાજા ગાન તાનનો શોખીન હોવાથી ગાન તાનનાજ આનંદમાં રહેતો હતો અને પોતાના રાજ્યખટપટની ચિતામાં પોતાના નાના ભાઈ કીર્તિચંદ્રની યોજના કરી હતી. હવે તે રાજ્ય સુખમાં લુપ્થ થઈ ગયેલા કીર્તિચંદ્રને જાણ્યું કે, આ રાજ્ય મારા કબજામાં વિના પ્રયાસે સ્વતંત્ર આવ્યું છે, તો હવે તે રાજ્ય મારે મારા જ્યેષ્ઠભાઈને પાછું આપવું નહિં કારણ કે જો હું તેને પાછું આપું, તો તે મને કંઈ આપે નહિં? એમ વિચારી તે રાજ્યના સામંતને તથા અમાત્યમંડળને દ્રવ્ય આપી પોતાને વશ કરી લીધા અને તે રાજ્યને પોતેજ સ્વામી થઈ તે દેશમાં પોતાનીજ આજ્ઞા વર્તાવી. તેણે વળી પાછો વિચાર કર્યો કે આ રાજ્ય તો મળ્યું, પરંતુ આ મારો ભાઈ રતિચંદ્ર હવે છે, તેથી તે કાંઈ ખટપટ કરી મને મારી નખાવીને જો પાછો રાજગાદીએ બેસે, તો હું શું કરું? માટે એ રતિચંદ્રને જ બંધાવીને મારી નખાવું, કે જેથી મને પાછો ચાવજન્મ રાજ્ય જવાનો ભય જ ન રહે? એમ દુષ્ટ સંકલ્પ કરી કીર્તિચંદ્રે તે બિચારા નિરપરાધી રતિચંદ્રરાજાને ઘાતકી અનુચરો પાસે ગાઢબંધનથી બંધાવ્યો અને તેઓને મારવાની આજ્ઞા આપી. ત્યારે વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયો એવો રતિચંદ્ર રાજા બોલ્યો કે હે ભાઈ! તે આ શું ધાર્યું છે? અરે! તારો જ્યેષ્ઠભાઈ જે હું. મને મારી આપણા નિર્મલ કુલમાં જે કલક દેવું, તે તને ઉચિત છે? અને જો તું મને રાજ્ય માટેજ મારતો હો, તો તે રાજ્ય તો મેં તને પ્રથમથી જ આપેલું છે. અને હે લઘુબાધવ! તું જો તો ખરો, મેં તને કોઈ દિવસ સ્વેચ્છાથી લક્ષ્મી વાપરના તથા રાજ્યસુખ લેતાં અટકાવ્યો છે? તેમજ વળી કેટલાક પ્રાણી લક્ષ્મીને મેળવવા માટે અકર્તાવ્ય કર્મ કરે છે, પરંતુ તે લક્ષ્મી પણ તેને ત્યાં રહે છે? ના રહેતી નથી. કારણ કે તે લક્ષ્મી ઘણીજ ચચળ છે તેમ વળી તે લક્ષ્મી પોતાનો સચય કરનાર જ્યારે મરે છે, ત્યારે તેની સાથે પણ જાય છે? ના, જતી નથી વળી હે ભાઈ! તું કદાચિત્ એમ જાણતો હોય, કે મારા જ્યેષ્ઠ ભાઈને હું જીવતો રાખું, તો તે મને રાજ્ય-લોભથી મારી નાખે? તો હે ભાઈ! તેવો વિચાર તો તારે કરવોજ નહિં. કારણ કે કાલ જે છે, તે કોઈ પણ પ્રાણીને વહેલો મોડો છોડતો જ નથી. અને હે અનુજ! તું કદાચિત્ એમ જાણતો હોઈશ કે આ મારા જ્યેષ્ઠભાઈને હું જ્યારે મારી નાખીશ, ત્યારે મને પછી હું જ નહિ રહે? ના એમ પણ નથી, કારણ કે આ લોકમાં કદાચિત્ તું સુખી થઈશ, તો પણ આવા કુલહત્યારૂપ પાપથી તારે પાછું ભવોભવ હું જ વેઠવું પડશે? કારણ કે પ્રાણીમાત્રને શુભાશુભ કર્મ લોગવ્યા વિના છૂટકોજ નથી માટે આ રાજ્યના તુચ્છસુખમાં આસક્ત થઈ તેજ સુખને સત્ય માની મોહમદ્યથી મોહિત થઈ આવી કુલહત્યા, મનુષ્યહત્યા વગેરે પાપથી જો વ્યાપ્ત થઈશ, તો તારું આ જન્મમાં કે ઈતરજન્મમાં કોઈ પણ દિવસે

સારું થશે નહિ? માટે દયાથી અથવા મનુષ્યહૃત્યાના પાપભયથી મને ન્યેષ્ઠભાઈ જાણવાથી, વા જગતમાં થતા અપવાદના ભયથી, આ કેઈ પણ કારણથી જો તું મને જીવે. છોડી દઈશ, તો નિશ્ચયે તારૂં આ લોકમાં અને પરલોકમાં સારું જ થશે. હે અજ્ઞાની! વળી તારા મનમાં તારે ક્યારે એમ પણ નહિ જાણવું જે હાલ આ મારા ભાઈને મેં મારવા માટે બાધી મગાવ્યો, અને હવે જો તેને હું જીવતો છોડું, તો તે મારી પર દ્વેષ રાખી કેઈ પણ રીતે મારો ઘાટ ધડાવી નાખે, અને પાછો આ રાજ્યનો ધણી થાય? તો તેવો વિચાર તારે સ્વપ્નમાં પણ લાવવો નહીં. કારણ કે હે ભાઈ! જો તું મને જીવતો છોડી દઈશ, તો હું આપણા પિતાની જેમ તાપસી દીક્ષા ચક્રણ કરી મારા જીવન સાર્થક કરીશ. અને સર્વથા આ તારા રાજ્યમાં કે દેશમાં હું રહીશજ નહિ. એમ ઘણી રીતે સમજાવ્યો, તો પણ તે પાપાસક્ત પ્રાણીએ તેનું કંઈ પણ માન્યું નહિ, તેમ વળી તેને બિચારાને બંધનમુક્ત પણ કયો નહિ. ત્યારે તે રતિચંદ્ર રાજાએ વિચાર્યું કે આ પાપીના હાથથી મરી તે અજ્ઞાનીને જગતના બ્રાતૃહૃત્યાના અપવાદમાં નાખવો, તે કરતાં કેઈ પણ રીતે પોતાની જાતે જ મરવું, તે સારું? એમ વિચારી તે કીર્તિચંદ્રને કહે છે કે હે ભ્રાત! આટલું કહેતાં પણ તારામાં સ્વાર્થીપણું તથા અજ્ઞાનપણું હોવથી તને તો આખા જગતમાં આપણી સાત પેઢીને કલક લાગે એવું, તથા પરભવને વિષે અનેક દુઃખદયક, એવા આ મનુષ્ય હૃત્યારૂપ પાપકર્મથી નિવૃત્ત થવું ગમતું જ નથી, તો પણ તું મારો ભાઈ છે, તેથી મને તારી દયા આવે છે, કે અરે! આ બીચારાની મને મારવાથી આખા જગતમાં ઘણીજ અપકીર્તિ થશે તથા પરલોકમાં દુઃખી થશે? માટે હે ભાઈ! હું તને જેમ કહું તેમ તું કર કે જો. એક કાષ્ઠની ચિતા કરાવ તેમાં હું તમે સહુ દેખો તેમ બળી મરું. આમ કરવાથી જગતમાં તારો અપયશ થતો મટશે અને તારું ધારેલું કાર્ય પાર પડશે? તે વચન સાંભળી કીર્તિચંદ્રે વિચાર્યું કે અહો! આ તો એણે ઠીક કહ્યું, કારણ કે જ્યારે તે પોતાની મેળેજ અગ્નિમાં પડી બળી મળશે, ત્યારે મારું રાજ્ય નિઃકંટક થશે? તથા એના કહેવા પ્રમાણે જગતમાં થતો અપયશ પણ મટશે? એમ વિચારી તેણે તત્કાલ એક કાષ્ઠની ચિતા રચાવી. ત્યારે તે રતિચંદ્ર રાજા, પોતાની સહિત તે ચિત્તામાં જઈ બેઠો. પછી દુઃખ એવા તે કીર્તિચંદ્રે ચિતાની ચોતરફ પ્રસયાગ્રિ સમાન અગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો તેથી તે રતિચંદ્ર રાજા અગ્નિમાં બળી આર્તધ્યાનથી મરણ પામી, ભૂતરમણ નામે યક્ષ થયો. હવે તે યક્ષ કહે છે કે હે રાજકુમાર! અગ્નિમાં બળી મરણ પામી જે રતિચંદ્ર રાજા યક્ષ થયો, તે હું પોતેજ છું. આ યક્ષપણામાં અગ્નિધિતાને કરી મારા પૂર્વજન્મનો સર્વ વ્યનિકર જાણી આત્યંત તે કીર્તિચંદ્ર પર કોપાયમાન થઈ, એ મંત્રિ વિગેરે જે આ પૃથ્વીના સ્થાનિક જનો હતા, તેને એકદમ દુઃદેશમાં ફેંટી દીધા. એ પ્રકારના મારા કરેલા ઉપદ્રવને જોઈને ભય પામેલો એવો તે કીર્તિચંદ્ર રાજા પણ કોણ જાણે કયા પલાયન થઈ ગયો ને અને તેમજ વળી સર્વ પ્રજા પણ એક પછી એક ભયભીત થઈ પલાયન થઈ ગઈ છે આ પ્રમાણે આખા

નગરને તથા દેશને ઉજ્જડ કરી હું એકલોજ આનંદ પામી રહું છું અને આ ગામની આસપાસની અટવીમા હું યથેચ્છા રૂપ ધારણ કરી ક્યાંજ કરું છું અને આ રાજમહેલમા પ્રતિદિન રાત્રે આવુ છું. વળી હું પ્રતિદિન જેમ આવું છું તેમ આ મહેલ તરફ આવેતો હતો, ત્યાં આવતા આવતા તમોને જ્યારે દૂરથી દીકા, ત્યારે તો મને ઘણોજ ક્રોધ ચડ્યો હતો, પરંતુ જ્યાં હું તમારી નિકટ આવ્યો, ત્યાં તો તમારા પ્રતાપથી કે કૌણ જાણે શા કારણથી મારો ક્રોધ સ્વતઃ તદન ઉતરીજ ગયો, અને મારું ચિત્ત પણ શાંત થઈ ગયું. હે કુમાર ! આ પ્રમાણે મારું જે કાર્થ વૃત્તાત હતું, તે સર્વ મેં સવિસ્તર કહી સંભળાવ્યું.

હવે હે મહાસરવ ! હું તો તારુ આવુ મહાભાગ્યશાળીપણું જોઈ અત્યંત સતુષ્ટ થયો છું. તેથી મારી પાસેથી જે કાંઈ તારે વરદાન લેવાની ઇચ્છા હોય, તે માગ. કારણ કે અમારા જેવાનું દર્શન, કોઈપણ દિવસ નિર્ધારક થતું નથી. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે હે દેવ ! અમને તમારું દુર્લભ એવું દર્શન થયું, તેથી સર્વ કાંઈ મલી ચૂક્યું છે. કારણ કે આપ જેવા દેવતા અમારા જેવા મનુષ્યને દર્શનજ ક્યાંથી થાય ? તથાપિ જો મારી પર કૃપા લાવી તમારે મને જરૂર વરદાન દેવાની ઇચ્છા હોય તો હું એક વરદાન માગુ છું, કે હાલ જે આ નગર તમોએ ઉપદ્રવ કરી ઉજ્જડ કરી દીધેલું છે, તે પાછું વસાવી આપો. કદાચિત્ તમો એમ જાણશો કે જે કાર્ય અમો દેવતાએ કોપ ચડાવી બગોડ્યું, તે કાર્ય પાછું સારું કરિયે તો અમારા જેવાને કોપ થવાનું કળ શું ? તો ત્યાં કહું છું, કે જે દેવ અથવા મનુષ્ય પ્રથમ ક્રોધ ચડાવીને કાર્ય બગાડે છે, અને પાછા વળી પ્રસન્ન થઈ તેજ કાર્યને સુધારે છે. તો તે ક્રોધ કરનારને પણ શાસ્ત્રમાં ઉત્તમ કહેલા છે. તે વચન સાંભળી યક્ષ બોલ્યો કે હે કુમાર ! જો તું આ નગર વસાવાની ઇચ્છા ધરાવતો હો, તો આ નગરનો રાજ તારે જ થવું પડશે, કારણ કે આ ગામની રાજ્ય ગાદી પર કોઈ દિવસ હું તારા સિવાય ખીજા કોઈ પણ મનુષ્યને બેસવા દઈશ નહિ. કારણ કે ખીજાને રાજગાદી આપવાથી મને સંતોષ થાય નહિ. અને વળી હું અવધિજ્ઞાનથી તારો પણ સર્વ વ્યતિકર જાણુ છું. તે સાંભળ.

જો તું ચોરને પકડવા નિકળી ગયેલા તારા મિત્ર ગિરિસુદર કુમારને શોધવા માટે નીકળ્યો હો, તો તે પણ હે લાઈ ! તને એક મામની અદર અહીંજ મળશે ? એવું વચન સાંભળી પરમ પ્રમોદથી કુમારે યક્ષનું તે ગામના રાજ્યાસન પર બેસવા રૂપ વચન અંગીકાર કર્યું. તેથી યક્ષ પણ ખુશી થઈ અદૃશ્ય થઈ ગયો. તેવામા તો હે પાથજનો, હું જાગી ગયો. અને પોતે રાજકુમારને કહ્યું કે હે લાઈ ! તમો ઘણુંજ જાણ્યા, માટે હવે હું જાણું છું, અને તમો સુધ્ધ જાણો. ત્યારે તે થોડી વાર સૂતો અને તુરત જાગ્યો, ત્યાં તો પ્રભાત કાલ થઈ ગયો. હવે પ્રભાતમા તે યજ્ઞ પૂર્વે એ નગરમા જે સામંત આમાત્ય વગેરે રહેતા હતા, તેના પુત્ર પ્રમુખ સર્વને જે બનેલી વાત હતી તે કહી ત્યાં મોકલ્યા. પછી તે સર્વ મન્દોમત્તએવો હાથી, પુરાધાત કરતા અને અતિચત્ત એવા અશ્વો, તેણે

સહિત ત્યાં આવ્યા. આવીને તે રત્નસારકુમારને પ્રથમ સ્નાન કરાવી, વસ્ત્રાભરણથી અલકૃત કરી તે ગામના રાજ્યાસનનું તિલક કર્યું, અને તે કુમાર રાજા થયો. ત્યારે તે રાજાને મંત્રી અને સામંતોએ રૂપવત અને ગુણવાન એવી ઘણી કન્યાઓ પરણાવી, અને તે ગામમાંથી તે યજ્ઞના ભયથી આડી અવળી ભાગી ગઈ હતી. સર્વ પ્રજા પણ સારો રાજા થવાથી પાછી આવી વસી ત્યાર પછી તે રાજકુમાર મને કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર ! આ રાજ્ય મને તમારા સગના પ્રતાપથી મળ્યું છે, માટે તમેજ અહીં રહો. ત્યારે મેં કહ્યું જે હે સત્વવાન ! એમ ન બોલો. કારણ કે જે આ રાજ્ય મળ્યું છે, તે તો તમારાં લાગ્ય થોગેજ મળ્યું છે. એમાં મારો શો પ્રતાપ છે ! માટે હે શ્રેષ્ઠપુરુષ ! આ રાજ્ય ભોગવવાનો ખરો હક તો તમારોજ છે. વળી પણ સાલજો, કે આ રાજ્ય કંઈ તમોએ કોઈનું કપટ-બળથી છીનવી લીધું નથી ? આ તો તમારા લાગ્યોદયે પ્રેરેલા યજ્ઞ અત્યાગ્રહપૂર્વક આપ્યું છે. માટે તમો સ્વસ્થચિત્ત થઈને ભોગવો અને હું જે મિત્રને તમે શોધવા નીકળ્યા છો, તેને શોધવા સારુ જઈ છું, માટે તે મિત્રનાં નામ, ગોત્ર, કુલ, રૂપ વગેરે કહો, કે જેથી હું જલદી તેને શોધી લાવું ? પછી તેણે તેનાં ગિરિસુદર એવું નામ તથા ગોત્ર કુલ પ્રમુખ કહી આપ્યાં. તે પછી હું તેનાં નામ વિગેરેને ધરાધર યાદ રાખી અનેક દેશાવરને વિષે તેને શોધવા માટે ભ્રમ્યા કરું છું તેમા જે કોઈ મને રસ્તામાં કે બીજે કોઈ ઠેકાણે મળે છે, તેને પૂછું છું કે તમે આવા ગોત્રકુલ રૂપવાળો ગિરિસુદર નામે કુમાર દીઠો છે ? તો પણ હજી સુધી મને ક્યાં પણ તેનો પત્તો મળ્યો નથી. માટે હે પાંથજનો ! તમોને પણ પૂછું છું કે તમો પણ અનેક ગામ નગર, વન પર્વતો જોતા જોતા આવતા હશો, તો તેમા તમોએ કોઈ પણ ઠેકાણે પુન્દ્રપુરના રાજાનો ગિરિસુદર નામે પુત્ર દીઠો છે ? ત્યારે સહુ કોઈ બોલ્યા કે ના, ના. અમે ક્યાંય પણ દીઠો નથી. તે સાક્ષી મનમા કલેશ પામી પાછો મહાસેન બોલ્યો કે હે પાંથજનો ! હું તેની અટકી બધી શોધ તો નહીં કરત, પરંતુ હાલ જે ઉજ્જડ ગામ વસાવી રાજ્યાસન પર બેઠેલો મારો મિત્ર રાજકુમાર છે, તે સ્વભાવથી ઘણોજ ઉત્તમ છે, અને ઉત્તમ એવા તે રાજકુમારને ગિરિસુદર વિના મોટું દુઃખ થાય છે તે કેવું દુઃખ થાય છે ? કે તેને મનોહર એવું રાજ્ય મળ્યું છે, પરંતુ તે ગિરિસુદર વિના તેને રાજ્ય પણ રજગુસમન દેખાય છે, અને વિષયભોગો જે છે, તેને રોગોસમાન માને છે, અને ગીત વિનોદને પણ તે વિલાપતુલ્ય માને છે. અને હાસ્યક્રીડા તો તેને જરા પણ ગમતી જ નથી ગિરિસુદર ! ! હે ગિરિસુદર ! ! એવો શબ્દ બોલ્યા કરે છે. મને તો હવે એમ લાગે છે કે તે રાજકુમારને જો ગિરિસુદર કુમાર નહિ મળે, તો તે નિષ્ચે થોડાજ દિવસમા તેના વિરહથી પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરશે ? વળી હે પાંથજનો ! મારા પ્રિયમિત્ર એવા એ રાજકુમારના વિરહનો અવધિ હવે મને પૂર્ણ ઘર્ષ રહ્યો છે. માટે જો તે ગિરિસુદર કુમાર મને પણ જો નહિ મલે તો હું પણ મારા મિત્રના વિરહથી જરૂર કમલના પાનની જેમ ગ્લાનિ પામી જઈશ ? આ પ્રકારનાં વચન તે

પોતાને શોધતો નીકળેલા મહસેન નામે પથિકનાં સાંભળી જાણું દેવાસયમાં સૂતેલા ગિરિસુંદર કુમારે જાણ્યું જે અહો ! આ પથિકનાં કહેલા વૃત્તાંતથી તો સ્પષ્ટ રીતે જણાય છે કે, જેની હું દુખ વેઠી શોધ કરું છું, તે મારા મિત્ર રત્નસાર નામે કુમારનું જ આ વૃત્તાંત છે ! એમ વિચાર કરી કાપડી વેષ ધારણ કરેલો તે ગિરિસુંદર કુમાર, એકદમ બહાર આવી તેને કહેવા લાગ્યો કે હે સુન્ન એવા પથિકજન ! તું તારા રાજકુમાર મિત્રના વિરહનું ઘણું જ દુઃખ સહન કરે છે તે તને ઘટે જ છે. માટે હે પાંથ ! કૃપા કરી મને તમારા મિત્ર રાજાનો મેળાપ કરાવીશ ત્યાં જઈ તેમને મળી હું પણ તમારી જેમ તેમની સેવા કરીશ વળી હું ત્યાં આવી તેમનો હાલ જે કલેશ છે તે કલેશ મટાડીને રાજ કરીશ ? અને તે નિઃશ્વાસ નાખી અહોનિશ વારંવાર ગિરિસુંદરનું સ્મરણ કર્યા કરે છે, તે સ્મરણ પણ મૂઢાવી દઈશ ? તે સાંભળી મહસેન બોલ્યો કે હે સુન્ન ! જો એમ કરો, તો તો હું જાણું જે તમોએ મને પણ તેના જેટલું જ દુઃખ થાય છે. એમ કહીને તે બંને જણ, એક બીજાના હાથ પકડી ગાંધારપુર તરફ ચાલ્યા હવે તે મહસેન, ગિરિસુંદરની સાથે ચાલ્યો. હવે તે મહસેન, ગિરિસુંદરની સાથે ચાલ્યો જાય છે, પરંતુ તેણે આ ગિરિસુંદર છે, એમ તેને ઓળખ્યો નહિ કારણ કે તે ગિરિસુંદરે પોતાનું રૂપ સિદ્ધદત્ત રૂપપરાવર્તન વિદ્યાથી ફેરવીને કાપડીનું રૂપ ગ્રહણ કર્યું હતું.

હવે તે બંને જણ, ચાલતા ચાલતા ગિરિસુંદરપાસે રહેલાં ચંદ્રકાસ ખડ્ગના પ્રભાવથી ગાંધારનગરમાં આવી પહોંચ્યા. અને તે પછી બીજે ક્યાં પણ ન જતાં એકદમ રાજદરબારમાં આવ્યા ત્યાં રાજગાદીપર બેઠેલા પોતાના ભાઈ રત્નસારને જોઈને ગિરિસુંદર, અત્યંત ખુશી થયો. અને મનમાં જાણ્યું જે અહો ! અમારો ભાઈ રત્નસાર તો મને ઉત્તમ હાલતમાં મળ્યો ? હાથ, હવે મારી સર્વ ત્રિવંતા નાશ થઈ ગઈ. અને રત્નસાર રાજાએ તો તે ગિરિસુંદર કુમારને તેનું રૂપાંતર હોવાથી ઓળખશે નહિ તેથી પોતાના મિત્ર મહસેનને પૂછે છે, કે હે મિત્ર ! આ તમારી સાથે કેણુ પુરુષ આવેલો છે ? ત્યારે તે કહે કે મહારાજ ! કેઈએક પાંથજન છે, તે અહીં આપના દર્શન કરવા માટે મારી સાથે આવેલા છે એમ કહીને વળી જ્યાં તે મળ્યો હતો, તે વિગેરે સર્વ હંકીકત કહી આપી

તે ગિરિસુંદરને રત્નસાર રાજાએ જોયો, કે તુરત પોતાનો જાણે વડીલ ભાઈજ હોય નહિ ? તેમ જોયો. અને તેની પર પરમપ્રીતિ થઈ, અને પછી પૂર્વ જન્મનો સ્નેહ હોવાથી તેને વારંવાર જોઈને તે રત્નસારનો આખો દિવસ એક ઘડી જેવો ચાલવા લાગ્યો. હું પણ આપના સ્નેહામૃતથી સિંકત થયો થકો અતિ નિવૃત્તિને પામ્યો છું. ત્યાં વળી રત્નસારકુમાર (રાજા) બોલ્યો કે હજી માગ પ્રિયમિત્રનો લેટો થયો નથી માટે ચિતા સળગાવો, હું બળી મરીશ, એમ કહ્યું ત્યારે વેષધારી કાપડીએ કહ્યું કે હે રાજા ! હું અગ્નિમાં બળી મરીશ ? એવું કર્ણશ્રવસમાન વચન શા માટે બોલો છો ? પ્રથમ મને પોતાના જ્યેષ્ઠ ભાઈ સમાન સુખ આપીને પાછું વળી આ પ્રમાણનું કંઠોર વચનથી દુઃખ દેવું, તે શું

આપને ઘટે છે? આપને જ્યારે આમજ કરવું હતું, ત્યારે તો મને આવો સ્નેહ દેખાડી મોડ કરવો ન હતો? વળી જેને ખોલે માણુમ માથું મુકે, તેજ જ્યારે તેનું માથું કાપી નાખે, ત્યારે તે પછી કોની પાસે ફરિયાદ કરે? આ સર્વ સાલળી રત્નસાર કુમાર બોલ્યો કે હે પાથજન! સાલળો. હું બળી મરવાનો વિચારતો કરત નહિ, પરંતુ આ દેશનો એક યક્ષ છે, તેણે મને કહ્યું હતું કે હે રત્નસાર! જેને તું શોધવા નિકળ્યો છો તે તને અહીંજ એક માસની અદર મળશે? અને તેના કહેવા પ્રમાણે એક માસ તો વ્યતીત થઈ ગયો પરંતુ તે મને મળ્યો નહિ. તેથી હાલ હવે હું નિરાશ થઈ ગયો છું, અને તને મળવાની આશાથી મેં આટલા દિવસ તો તો વિરહવેદના પણ વેઠી, અને પ્રાણ પણ રાખ્યા, પરંતુ હવે હું મારા પ્રાણ રાખવા શક્તિ માનનથી તે સાલળી વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો! આ તો મારો વડીલ લાઈ હેવાથી પૂજ્ય છે, માટે હાલમાં તેનું હું પૂજન કરું. કે તેને મળું. કે તેની સાથે વાતચિત્ત કરું. કે હું તે શું કરું? એ સભ્યમ થયો, તેથી તેને બીજો સભ્યમરસ ઉત્પન્ન થયો વળી ગિરિસુંદર કુમારને પ્રગટરૂપે જોતા જ વિચારવા લાગ્યો કે અરે! આવા મારા પ્રાણપ્રિય મિત્રનો આટલા દિવસ પર્યંત મને વિયોગ હતો, તે છતાં પણ તે વિયોગદુઃખથી હજી મુધી મેં મારા પ્રાણનો ત્યાગ ન કર્યો. તેથી આ ને આ શરીરે હું મારા મિત્રને શું મુખ દેખાડું છું? એમ તેને મુખ દેખાડતાં લાજ આવી, તેથી તેને ત્રીજો લજ્જારસ ઉત્પન્ન થયો. આમ અનિર્વચનીય પરમાનંદને અનુભવ કરતો એવો તે રત્નસાર એકદમ દોડીને તેનું ગાઢ આલિંગન કરી મળ્યો, અને પરસ્પર બંને મિત્રને ઘણો વખત આંખોમાં હર્ષાશ્રુ આવી ગયા. આ પ્રમાણે ઘણા દિવસના વિયોગે બંને લાઈઓના મલવાથી આખા ગામમાં મોટો, મહોત્સવ થયો અને ત્યાનાં સહુ કોઈ અત્યંત પ્રસન્ન થયા. અને ઘેર ઘેર વધાર્થ વાગવા માડી. પછી બંને લાઈઓ નિવૃત્તિથી બેસીને પોતે જુદા પડ્યા ત્યાથી માંડીને પોત પોતાની સર્વ વાત પરસ્પર કહેવા લાગ્યા. એમ અર્મદાનદને અનુભવતા થકા તે બંને જુલુ કેટલાક દિવસ તે ગાધારપુરને વિષે રહ્યા પછી તે ગાધારપુરના યક્ષની આજ્ઞાથી તે પુરનું રાજ્ય પોતાના મહાસેન નામે મિત્રને આપ્યું. અને વળી કહ્યું કે હે મહાસેન! જેમ અમો બે લાઈઓ છીએ તેમ તું પણ ત્રીજો અમારો લાઈ જ છો કારણ કે તું પણ ગિરિસુંદરને શોધવા વિગેરેનો ઘણો જ પ્રયાસ કરી અમારા દુઃખમાં ભાગ લીધો છે, માટે આ અમારા આપેલા રાજ્યાસન પર બેસી તું યથેચ્છ લોગને લોગવ. અને આ સર્વપ્રજનનું પુત્રની જેમ પાલન કરી તેને ન્યાયમાર્ગે પ્રવર્ત્તાવ અને હે મિત્ર! સાંભળ તારે રાજ્યાધિપતિ થઈને કોઈ પણ મનુષ્યનો પક્ષપાત કરવો નહિ મત્રીવર્ગનું અપમાન કરવું નહિ સામત લોકોનું સારી રીતે માન રાખી પોતાને વશ રાખવા, રાજ્ય કાર્ય, ન્યાયમાર્ગથી ચલાવવું આ પ્રકારના વચન સાંભળી મહાસેન બોલ્યો કે હે દયાલુ! આપ આમ મને શિખામણ આપો છો, તે શું કયા જવાના છો? ત્યારે બંને લાઈ બોલ્યા,

કે હે મિત્ર ! હા, અમારા માતા પિતાથી જુદા પડ્યાં અમોને ઘણા દિવસ થઈ ગયા છે, તેથી હવે તેમની સેવા કરવા માટે અમે અમારે ગામ જઈશું. 'આવાં' વચન સાંભળી મહસેન બોલ્યો કે હે પરાક્રમી મિત્રો ! હું તો આપનો તાબેદાર સેવક છું, માટે કૃપા કરી આપે જે મને રાજ્ય આપ્યું, તે હું અંગીકાર કરું છું. પરંતુ મારાથી આપનો વિયોગ સહન નહિ થાય ? પરંતુ શું કરું, જે બન્યું તે ખરું ? અને હે મિત્ર ! આપે મને જે કાંઈ શિખામણ આપી છે, તેજ પ્રમાણે હું વર્તિશ, તેની કાંઈ પણ ચિંતા રાખશો નહિ.

હવે તે ગિરિસુન્દર તથા રત્નસાર એ બન્ને લાઈઓ પોતાની સાથે લઈ જવા માટે કેટલુંક સૈન્ય તૈયાર કરી ગાધારપુરથી પોતાના દેશ તરફ જવા નીકળ્યા. માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં જે જે દેશ ગામ વિગેરે આવે છે, ને તે દેશ ગામ વગેરેના રાજાઓ બન્ને જણતું પૂજન કરે છે. અને રસ્તામાં ચાલતા એવા તે બન્નેના વિમાનમાં બેસી આકાશમાં રહેલા એવા વિદ્યાધર તથા દેવતાઓ દર્શન કર્યા કરે છે. એવી રીતે તે બન્ને લાઈ ગામ, આરામ, નદી, પર્વત, તેને જોતા જોતા અનુક્રમે પોતાના પુંદ્ર દેશમાં આવ્યા, અને ત્યાંથી વળી શોભાથી મનોહર શ્રેષ્ઠ છે પુરજનો જેમાં એવા પુંદ્રનગરમાં આવ્યા. હવે કોઈ માણસના સુખથી ઘણા દિવસથી જુદા પડેલા એવા ગિરિસુન્દર તથા રત્નસારના ઋદ્ધિસહિત આવવાના સમાચાર સાંભળી, અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ શતબલનામે યુવરાજ સહિત શ્રીબલરાજ મોટા આડંબરથી તે પોતાના પુત્રોને મળવા માટે આવ્યો. અને ત્યાં તે બન્ને રાજા પુત્રોને પોતાથી પણ વધારે સપત્તિ લઈ આવેલા જોઈને મનમાં ઘણું જ આશ્ચર્ય પામ્યા, અને તેઓની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કે અહો હે પુત્રો ! તમોએ અમારા કુળને ઘણું જ દીપાવ્યું છે, અને તમારા જેવા પુત્રો તો કોઈક અમારા જેવા લાગ્યશાળી પુરુષ હશે, તેને જ હશે ? એમ તેમની પ્રશંસા કરી પછી તે બન્ને પુત્રોએ પોતાના પિતાને સાષ્ટાંગ નમન કર્યું. ત્યારે તે પિતાએ પોતાના પુત્રોનું દૃઢ આલિંગન કર્યું. તે વખતે મોટા એવા માંગલિક તૃત્યોના ઘોષ, ગીત, નૃત્ય, તેણે કરી સુંદર અને સર્વજનના મનને વિસ્મય પમાડે, એવી વધાઈ પ્રવૃત્તવા લાગી. અને તે પુત્રોને જોઈ પુરના રહેવાસી આબાસવૃદ્ધ પર્યંત સર્વજનો અનિર્વચનીય એવા આનંદકંદને પ્રાપ્ત થયાં. અને પછી સર્વલોક સહિત શ્રીભવ રાજાએ વાજતે ગાજતે તે પુત્રોના પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી તે જોહ કુમાર, પોતાને ઘેર જઈ પોત પોતાની માતાઓને મળ્યા, અને નમન કર્યું, અને ઘણાદિવસ સુધી જુદા પડવાથી તેની માતાઓને પુત્રવિયોગજન્ય જે દુઃખ હતું, તે સર્વ અનેક વાર્તાઓથી નષ્ટ કર્યું. પછી શ્રીબલ રાજાએ અવકાશ જોઈ પોતાના પુત્ર ગિરિસુન્દરને પૂછ્યું કે હે પરાક્રમી પુત્ર ! જે તું અમને કહ્યા વિના તત્કાલ આપણા ગામના કન્યા પ્રયુખને હરણ કરનારા દુષ્ટ પ્રબલ ચોરનો પરાજય કરવા ગયો હતો, તે ચોર તને કયે ઠેકાણે હસ્તગત થયો ? તથા તેનો તે જેવી રીતે નાશ

કર્ચો ? તે સર્વ વાત સવિસ્તર કહે. ત્યારે ગિરિસુંદર કુમારે પોતે બ્યાંથી નીકળ્યો ત્યાંથી આરંભીને પોતાનો લઘુ ભાઈ રત્નસારકુમાર મળ્યો, અને પાછા બન્ને આવ્યા, ત્યાં સુધીનું સર્વ વૃત્તાંત સવિસ્તર કહ્યો તે આશ્ચર્યકારક સર્વ વૃત્તાંત સાંભળી વિસમય પામેલો શ્રીબલરાજ કહેવા લાગ્યો કે હે પુત્ર ! તારા સરખા પુણ્યશાળી પ્રાણીને તો ત્રણ લોકને વિષે કોઈ પણ વસ્તુ અલભ્ય હોતીજ નથી એમ શ્રીબલ રાજ વાત કરતાં કરતાં વિચારવા લાગ્યો કે અહો ! પ્રયાસથી તથા બલથી પણ ન બને, તેવા દુષ્ટચોર હનન પ્રમુખ કાર્યો આ મારા ગિરિસુંદર કુમારને વિના પ્રયાસે સ્વતઃ બની આવ્યાં. તથા આ ગિરિસુંદરકુમારને ભાતૃપણાના સ્નેહથી શોધવા નીકળેલા એવા રત્નસારકુમારને પણ મહેનત વિના સ્વતઃ જ ગાંધારપુરના યક્ષે પ્રસન્ન થઈને તે ગામનો રાજા કરી તે ઉજ્જડ ગામ વસાવી આપ્યું. માટે એ સર્વ એ બન્ને ભાઈઓને પૂર્વજન્મોપાર્જિત પુણ્યના પ્રભાવથીજ બન્યું છે, તેથી તેઓ પૂર્વભવમાં તે કોણ હશે ? એ સર્વ મને જો કોઈ કેવલજ્ઞાની મળે, તો પૂછીશ ? આ પ્રમાણે ગિરિસુંદર સાથે વાત કરતાં વિચારમાં પડી ગયેલા શ્રીબલ રાજાને જોઈ તે સ્થળે બેઠેલો એક મતિમાન પુરોહિત હતો, તેણે શ્રીબલ રાજાની સુખસુદ્રાપરથી બાણ્યું કે આ શ્રીબલરાજ ગિરિસુંદર તથા રત્નસારના પૂર્વભવને પૂછવા માટે કેવલજ્ઞાની મુનિને મળવા ઇચ્છે છે, અને તેનોજ વિચાર કરે છે ! એમ બાણી તે પુરોહિત રાજાને કહેવા લાગ્યો કે હે મહારાજ ! આપ જે હાલ વિચાર કરો છો, કે આપ કેવલી મુનિને આ પુત્રના પૂર્વભવ પૂછવા ઇચ્છો છો, તો હે રાજા ! આપણાજ ગામના કુસુમાકર નામે ઉદ્યાનને વિષે ગુણ રૂપ રત્નોના આકાર જેના દર્શન કરી ચક્ષુને અત્યાનંદ ઉત્પન્ન થાય, અને નિર્મલ એવા ચારિત્રગુણોથી અલંકૃત, રૂપવાળા, શાતમૂર્તિ, શોભાયમાન, કનકસમાન કુરુદેશના અધિપતિના પુત્ર શ્રીજયનંદન નામે સુરીંદ્ર સમવસર્યા છે. આ પ્રકારના પુરોહિતના વચન સાંભળી હર્ષરૂપ પીયુષ રસના આસ્વાદથી ઉલ્લસિત થયું છે મન જેનું, એવો તે શ્રીબલ રાજા પોતાની મર્વજ્ઞદ્વિ, તથા પરિવારથી યુક્ત થકો તે જયનંદન સૂરીંદ્રને વાદવા માટે તે ઉદ્યાનમા ગયો. ત્યાં જઈ પરિવાર સહિત તે મુનિવરને વદન કર્યું. પછી સહુ કોઈ યથાયોગ્યસ્થાન પર બેઠા ત્યારે તે સૂરીંદ્રે સુધાસમાન દેશના આપી. તે મુનિરાજની અમૃતમય દેશના સાંભળી શ્રીબલરાજ બોલ્યો કે. — હે મહારાજ ! આપે જે કહ્યું, તે અક્ષરશઃ સત્ય છે અને હું પણ આપના કહેવા પ્રમાણે ધર્મનું આચરણ કરું શ. પરંતુ હે ભગવાન ! એક પૂછવાનું છે, કે મારો ગિરિસુંદરકુમાર અને આ બીજો મારા ભાઈ શતબલનો રત્નસાર નામે કુમાર છે તેને પ્રયાગ કર્યા છતાં પણ જે સંપત્તિઓ મલે નહિ, તે સંપત્તિઓ વિના પ્રયાસે સ્વતઃ આવી મલે છે, માટે તે બન્નેએ પૂર્વભવોમા શું પુણ્ય કર્યા હશે ? તેમા મને બહુજ વિસ્મય થાય છે, માટે હે મુનિવર ! તે બન્ને જાણના પૂર્વભવોની સવિસ્તર હકીકત કહેવા કૃપા કરો એ સાક્ષળી તે શ્રીબલરાજાને જ્ઞાન નિધિ એવા તે મુનીંદ્રે, ગિરિસુંદરના અને રત્નસારના શબ્દ અને કલાવતીના લવથી માડીને તે

ચૌદમા ભવમા પ્રથમ ત્રૈવેક્યમાં દેવતા થયા, તે કહ્યું અને ત્યાંથી ચ્યવી શેષ પુણ્યને ભોગવવા માટે વિશ્વવિખ્યાત એવા એ બન્નેમાંથી એક શ્રીભક્તને ત્યાં અને બીજો તેના ભાઈ શતભક્ત રાજાને ત્યાં આવી અવતર્યા છે. ત્યાં સુધીનો સવિસ્તર વ્યતિકર કહ્યો અને વળી પણ કહ્યું કે હે રાજા ! આ તમારા ગિરિમુદરને તથા રત્નકારને પ્રત્યેક ભવમાં જે સપત્તિનું સુખ મળે છે, તે સર્વ પ્રત્યેકભવમા તેઓએ ચારિત્ર સ્વીકાર્યું છે તેનું ફળ છે અને બન્નેની મુક્તિ પણ તેવીજ રીતે જૈન ધર્માચરણથીજ થશે ? માટે તેમને હાલ આ રાજ્યસપત્તિ જે મંત્રી છે તેમાં તમારે વિસ્મય કરવો. નહિં. હે રાજા ! અનાજ ઉત્પન્ન કરવા માટે ખેતી કરનારા ખેડુતોને વિના પ્રયાસે સ્વતઃ જે ઘાસ મંત્રી આવે, તેમાં તમે વિસ્મય કરવા જેવું શું ? તેમ અનાજ સમાન મોક્ષ ફલને પ્રયાસ કરતા એવા તમારા બન્ને પુત્રરૂપ ખેડુતને રાજ્ય સપત્તિ રૂપ ઘાસ ઉપલબ્ધ થયું, તેમાં શો વિસ્મય કરવો ? વળી હે નૃપત્તે ! આ જગતમાં જે સુખ છે, તે પૂર્વોપાર્જિત પુણ્ય વિના પ્રાપ્ત થતુંજ નથી. તમને તથા તમારા ભાઈ શતભક્તને જે કાંઈ આ ભવમાં રાજ્યસુખ મળ્યું છે, તે પણ પૂર્વજન્મને વિષે તમો બન્નેએ કોઈ મુનિને શ્રદ્ધાથી આહાર વહોરાવ્યો છે. તેનું ફલ છે. અને તમારા બન્ને ભાઈની સ્ત્રીઓને જે રાજ્યસુખ મળ્યું છે, તે પણ તમોએ જ્યારે સાધુને આહાર વહોરાવ્યો ત્યારે તેનું તેણે ઘણુંજ અનુમોદન કર્યું હતું, તેનું ફલ મળ્યું છે.

અ વાં વચન સાલળી પાછો વિસ્મય પામેલો શ્રીભક્તરાજ પૂછવા લાગ્યા કે હે મુનિ-વર ! તે અમો બન્ને પૂર્વજન્મમા કોણ હતા ? અને વળી અમોએ પૂર્વભવે સુપાત્ર મુનિને શ્રદ્ધાથી દેવી રીતે આહાર વહોરાવ્યો ? અને આ સ્ત્રીઓ પણ પૂર્વભવે કોણ હતી, તથા અમોએ જ્યારે આહાર વહોરાવ્યો, ત્યારે બન્ને જણીઓએ દેવી રીતે અનુમોદન કર્યું ? તે વિસ્તારપૂર્વક કૃપા કરી કહો તે સાલળી જગદ્વિતૈષી એવા તે મુનિવરે તે ચારે જણના પૂર્વભવના સ્વરૂપને કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો

હે રાજા ? પ્રતિષ્ઠાન પુરનામે એક ગામ છે, તેમા સુમેધનામે એક કુલપતિ રહેતો હતો. તેને એક વંધ્ય અને બીજો શબર, નામે બે પુત્ર હતા, હવે કાલે કરી તેનાં માતા પિતા મરણ પામ્યાં, ત્યારે તે બન્નેને પોતાના સસાર નિર્વાહથી મોટી ચિંતા થઈ પડી. અને તે ગામના રાજાપાસેથી તેને લાભાતરાય કર્મનો ઉદ્ય હોવાથી કંઈ પણ વૃત્તિ મંત્રી નહિં. અર્થાત્ કર્મયોગે તેને ગામમા પણ ઉદ્યોગ મળ્યો નહીં પરંતુ નિર્વાહ તો ચલાવવોજ જોઈએ, તેથી તેઓ વિચાર કરી દ્રવ્યોપાર્જન માટે એક ઉત્તમ એવું કાચનપુર નામે નગર હતું, તે તરફ જવા નિકડ્યા. કારણ કે વિદ્વાન માણસોને પણ ઉદરનિર્વાહ માટે ઉદ્યોગ કર્યા વિના ચાલતું નથી તો આ બીચારા મૂર્ખજનને ઉદરનિર્વાહતો કરવો પડે તેમા તો શુંજ આશ્ચર્ય છે ? તેઓને ચાલતાં રસ્તામા કોઈ એક નગર આવ્યું, ત્યાં ભોજન સમય થઈ જવાથી તે ગામમા જઈ એક ભાઈએ કહોઈને ત્યાંથી માલપુડા વગેરે વેચાતુ મિષ્ટાન્ન લીધું. લઈને

પાછો પોતાના ભાઈ પાસે આવ્યો, અને બન્ને જમવા માટે ઉત્તમ જલાશયવાળા સ્થાનને શોધતા શોધતા ચાલવા લાગ્યા. જ્યાં થોડક દૂર જાય, ત્યાં તો તે ગામની નજીકમાં એક મનોહર વન આવ્યું, તે વનને જોઈને બન્ને ભાઈઓ ઠહેવા લાગ્યા કે આપણે આ વનમાં જઈ ભોજન કરીએ, જેવા ભોજન કરવા ખેડા તેવામા વધ્ય અને શંખરે ગ્લાનિને પ્રાપ્ત થયાં છે ગાત્રો જેના તથા મસોપવાસ કરી પારણા માટે ભાત પાણી વહોરવા માટે તેજ નગરમા જતાં એક મુનિને દૂરથી જોયા. તેમને જોઈને આનંદ થયો, અહો ! મરુદેશમાં જેમ સુરતરુનાં દર્શન થાય, અને લિખારીના ઘરમા જેમ નિધાનનાં દર્શન થાય, તેમ આપણને આવા જંગલમાં મધ્યાહ્નકાલે મનોહર એવા મુનિના દર્શન થયાં ? એવી ભાવના લાવીને તે મુનિને પારણા માટે આદરથી આમત્રણ કરી બોલાવ્યા, અને પછી લક્ષિતભાવથી જે કદોઈને ત્યાંથી લાવેલા માલપૂડા વગેરે અન્નથી તે મુનિને પહિલાવ્યા કહ્યું છે, કે વાત્સલ્યથી, ચોગ્યપણાથી, પરિજ્ઞાનથી, ઔદાર્યથી અને ધર્માસ્તિક્યથી. આ પાત્ર રીતથી આપેલું દાન આપનાર માણસને અત્યંત ફલદાયક થાય છે હવે જે વખતે મુનિને દાન આપ્યું, તે વખતે વનને વિષે યક્ષનું પૂજન કરવા માટે તે નગરના રાજાની ઋદ્ધિસુંદરી અને બુદ્ધિસુંદરી નામે બે કન્યાઓ આવી હતી, તેણે તે જોઈને અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ એવી તે કન્યાઓ બોલી કે હે પાત્રજનો ! વાહ, વાહ ! તમોએ એ દાન જે દીધું, તે ચોગ્ય પાત્રને જ દીધું છે, તેથી તમોએ તમારા મનુષ્યજન્મતુ સાક્ષ્ય કર્યું છે, તથા તે દાન આપી તમોએ તમારા હાથને પણ સુલક્ષણ યુક્ત કર્યા છે, કારણ કે જે હાથે આ જંગલને વિષે તમોએ જંગમ કંપતરુ સમાન મુનિને લક્ષિતભાવથી અન્ન વહોરાવ્યું છે, વળી હે પુણ્યકારક ! આવા ઉત્તમ દાનથી તમારા સર્વ પાપનો પ્રલય થઈ ગયો, તથા તમોએ સ્વર્ગનાં સુખ પણ સંપાદન કર્યાં. કારણ કે જે લક્ષ્મીથી સુપાત્રમા દાન દેવાતુ નથી, તે કદાચિત્ લક્ષ્મી ઘણી હોય, તો પણ શા કામની ? આ પ્રમાણે તેઓએ દીધેલા દાનની પ્રશંસા કરી બન્ને કન્યાઓ ઘેર ગઈ આવી રીતે શ્રદ્ધાથી દાન દેનારા તે વધ્ય શંખરે તથા તે દાનને અનુમોદન કરનારી એવી તે બન્ને કન્યાઓએ દૃઢ એવું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. અર્થાત્ એ ચારે જણાએ પ્રૌઢ એવું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. જે દાનને દેતી વખતે પ્રથમ તો દાન દેનારની ચક્ષુમા હર્ષે કરી તત્કાળ જળ લરાઈ આવે બીજું વળી દાન દેનાર માણસની દાન દેતી વખતે સર્વ રોમરાજિ વિકશ્વર થાય, ત્રીજું દાન દેનાર વહોરવા આવેલા મુનિને જોઈ તે મુનિનું માન કરે કે અહો મુનિરાજ ! પધારો, પધારો. ચોથું દાન દેનાર મનુષ્ય દાન આપીને વહોરવા આવેલા મુનિને અત્યંત મીઠાં વચન કહે કે, હે મુનિવર્ય ! આ દાન લઈ આપે મારી ઉપર ઉપકાર કર્યો, બને મને કૃતાર્થ કર્યો પાત્રમુ જે દાન દેતો હોય, તેની અનુમોદના કરે કે અહો ! ધન્ય છે તમને ? જે આ પ્રકારે ઉત્તમ પાત્ર જોઈ દાન આપો છો ? આ પાંચ વાનાં તે દાનનાં ભૂષણ છે.

હવે તે વધ્ય અને શંખર છે મહામુનિને દાન દઈ તે દાનની અનુમોદના કરતા કરતા ત્યાથી આડ્યા તે અનુક્રમે પોતે જવા ધારેલા કાચનપુરે આવ્યા. તે ગામની બહાર ઉદ્યાનમાં એક આમ્રવૃક્ષ નીચે વિશ્રામ લે છે, એવા સમયમાં તો તે નગરને વિષે તે ગામના રાજાનો પટ્ટકરની મદદ ચડવાથી છૂટ્યો અને તેણે ગામમાં ઘણું જ તોફાન કર્યું, તેથી કોલાહલ થયો તે કોલાહલના શબ્દને આમ્રવૃક્ષની નીચે ખેડેલા ભાઈઓએ સાંભળ્યો, અને તે સાંભળીને તરત તે બે ભાઈઓ વિચાર કરે છે કે અરે ! આ ગામમાં કોલાહલ કેમ થાય છે ? આલો આપણે જોઈએ એમ વિચારી તત્કાળ નગરમાં આવીને તે ગામના રાજાના રાજમહેલના દરવાજા પાસે ઉભા રહ્યા. તેવામાં તો તે હાથી પણ કેટલાક ઘરોને તથા હાટોને ભાગતો, તોડતો, જ્યાં તે બંને ભાઈઓ ઉભા છે, ત્યાં આવ્યો. અને તુરત તે દરવાજો તોડ્યો, ત્યારે ત્યાં ઉભા રહેલા લોકો તો જલદી પોતાનો જીવ લઈને ભાગી ગયાં, પરંતુ તે બંને ભાઈઓ તો ત્યાં જ ઉભા રહ્યા. હવે અત્યંત ચિંતામાં પડેલા ચંદ્રરાજાએ ખેદ પામી ગામમાં પટલુ વગડાવ્યો કે આ ગામમાં એવો કોઈ શૂરવીર છે, જે આ મહોત્સવ, હસ્તીને બાધે ? તે સાંભળી વધ્ય જે હતો, તે જલદી હાથીને બાંધવા તૈયાર થયો, અને પછી તેણે તે હાથીની પાસે જઈ બદ્ધપરિકરથઈ, તે હાથીને ભેરથી હાકેલ્યો, ત્યાં તો હાથી જે હતો, તે પ્રથમ મદમા તો આવેલોજ હતો તેમા વળી જ્યારે હાકેલ્યો, ત્યારે તો મહા ક્રોધાયમાન થઈ તેની સામે આવ્યો. પરંતુ ગજશિક્ષાકુશળ એવા તે વધ્યે યુક્તિથી તે ગજને આડો અવળો ખૂબ ભમાડી ઘણોજ ખેદ પમાડી વશ કરી લીધો. પછી જેમ કોઈ સાધારણ માણસ કોઈ એક બોકડાને તેના સ્થાનક પર પકડી લાવીને બાધે, તેમ તેણે તે હાથીને લાવી આકાશનાસ્ત્રભમા બાધ્યો. આવું તે વધ્યનું ઉત્તમ પરાક્રમ જોઈને ગામના રહેવાસી સહુ કોઈ લોકો જય જય શબ્દ કરવા લાગ્યા. પછી તે મહાપરાક્રમી એવા વધ્યને ચંદ્રરાજાએ તુરત માનપુર સર પોતાની પાસે બોલાવી આસન ઉપર બેસાડીને કહ્યું કે હે પરાક્રમી પુરુષ ! આ તારા પરાક્રમને જોઈને હું અત્યંત ખુશી થયો છું. માટે હાલ તારે જેવું જોઈએ તેવું વરદાન માગ. ત્યારે રાજાને પ્રણામ કરી તે વધ્ય બોલ્યો કે, હે મહારાજ ! આપનાં જે મને દર્શન થયાં તેજ ઘણો લાભ થયો ? વળી આપ જેવા રાજાની અમારા જેવા લોકોને સેવા કરવી, તેજ પરમ વરદાન છે તે સાંભળી મુનિને આપેલા દાનના પ્રભાવથી રાજાએ તેઓની ઇચ્છાથી પણ વધારે પગાર આપી સેવક કરી પોતાની પાસે રાખ્યા. એવી રીતે ચિરકાલ સુખ ભોગવીને તેઓ બંને કાલધર્મને પ્રાપ્ત થઈ યુગલીયા દેવ થઈને અવતર્યા, અને તે દાનનું અનુમોદન કરનારી એવી જે કન્યાઓ હતી તે આ લોકનાં સુખ ભોગવી મરણ પામી તેજ ક્ષેત્રને વિષે તે યુગલીયા પુરુષની સ્ત્રીઓ થઈને અવતરી ત્યાં પણ તે ચારે જણ કુરુક્ષેત્ર અબધિયા જેટલા દશ કલ્પવૃક્ષો સુખ આપે, એટલા સુખોને ભોગવતા એાછા એકદેશ ત્રણ પડ્યોપમના આયુષ્ય પર્યંત ભોગવ્યાં ત્યાંથી કાલ કરી તે ચારે જણ મનુષ્યમા ન આવતાં સૌધર્મદેવલોકને વિષે અવતર્યા. કારણ કે

પૂર્વલવમાં એક દેશ ઓછુ ત્રણ પંચોપમનુ આયુષ્ય લોગવુ હતુ. હવે ત્યા સૌધર્મદે-
વલોકમાં ઓછા એવા દેવાયુષ્યને પૂરુ લોગવી ત્યાથી પુરૂપુરને વિષે મહામત્ત રાજની
વિલાસવતી સ્ત્રીને વિષે તમે પુત્રપણે અવતર્યા છો, અને તમારા પૂર્વલવની જે સ્ત્રીઓ
હતી તેમાથી એક સ્ત્રી તો પદ્મજાત પુરને વિષે મહાસેન નામે રાજની સુલક્ષ્મણા નામે
પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ અને બીજી સ્ત્રી જે હતી, તે વિજયનગરને વિષે પદ્મરથ નામે
રાજની લક્ષ્મણા નામે પુત્રી થઈ અવતરી છે

હવે પ્રથમ મહાસેન રાજની સુલક્ષ્મણા જે કન્યા હતી, તે માટે લોકોના મુખથી
તમારા ગુણગણનુ વર્ણન સાલળી તમારામાંજ આસક્ત થઈ, અને તેથી તે કન્યાના પિતા
મહાસેને તમારી સાથેજ તેનો સખધ કર્યો, અને બીજી પદ્મરથ રાજની લક્ષ્મણા કન્યા જે
હતી, તે પણ ભાટના મુખથી તમારા ભાઈ શતબદ્ધ રાજના ગુણગણનુ વર્ણન સાંલળી
તેમાંજ આસક્ત થઈ તેથી તેના પિતાએ તેનો સખધ શતબદ્ધ રાજ સાથે કર્યો

શ્રીમલ્લ બહાર ફરવા અર્થે ગયેલા પણ ઘણો ટાઈમ થવા છતાં જ્યારે દેખાયા નહિ
તેથી તેમનો નાનો ભાઈ શતબદ્ધ મોટુ સૈન્ય લઈને શોધવા માટે જાય છે, રસ્તામા જતાં
જતા મહાટવી આવે છે. ત્યાં તેણે એક તાપસીનો આશ્રમ દીઠો તાપસી સ્ત્રીઓ શોધા કાંત
થયેલી ત્યાં આવી સર્વે તાપસીઓ રૂઢન કરતી હતી, તે જોઈને શતબદ્ધ રાજ પૂછવા
લાગ્યો કે લયવર્જિત એવી આપ જેવી તાપસીઓનુ આવો શોક થવાનું કારણ શું છે? એ
વચન સાલળી તાપસીઓ બોલી કે હે સુદર, અમારે શોક થવાનુ કારણ તમે સાલળો

જયપુરનો પતિ એક પદ્મરથનામે રાજ છે, તેની લક્ષ્મીમમાન રૂપવાળી એક લક્ષ્મણા
નામે કન્યા છે, તે ગઈ રાત્રે તેના પિતાના મંત્રી તથા સૈન્ય સહિત અહિં આવી ઉતરી
છે? શા માટે? તો કે તે કન્યા પુરૂપુરના શતબદ્ધનામે યુવરાજનેજ પરણવામા
ઉત્સુક હતી, તેથી પદ્મરથગજએ તે કન્યાને શતબદ્ધની સાથે પરણાવવા માટે
પોતાના મંત્રી તથા સૈન્યસહિત મોકલી હતી. પછી તેને પુરૂપુર જતા અહીં રાત પડી
ગઈ તેથી તે અહીંજ રાત રહી હતી હવે પ્રથમ તે કન્યાની માગણી કિરાતદેશાધિપ
મથનના પુત્ર કુંજરે કરી હતી, પરંતુ તે કન્યાની તે કુંજરસાથે પરણવાની ઇચ્છા ન
હોવાથી તેના પિતા પદ્મરથે કુંજરને આપી નહીં, તેથી અત્યંત સામર્થ થયેલો કુંજર,
તે કન્યાને હરણ કરી લઈ જવા માટે અવકાશ જોઈ ક્યાંજ કરતો હતો, તેવામાં તે કુંજરે
કોઈના મુખથી સાલળ્યુ કે 'જેનુ હરણ કરવાને ઇચ્છે છે, તે કન્યાને પુરૂપુરના યુવરાજ
શતબદ્ધની સાથે પરણાવવા માટે તેના પિતાએ પુરૂપુર જવા મોકલેલી છે, તે હાલ પ્રથમ
મુકામે તાપસીઓના આશ્રમમા આવજી રાત રહેલી છે, માટે જો તારે તેનું હરણ
કરવું હોય તો હાલ થાય એમ છે તે સાલળી કુંજર શીઘ્રતાથી આવી અમો સર્વે જેમ
જોઈએ તેમ તે કન્યાને ગતરાત્રિએ બળાકારથી હરણ કરી લઈ ગયો છે, તેથી અમને
શોક થાય છે, કે તે બિચારી કન્યા ત્યાં જરૂર મરણ પામશે. કારણ કે તે કન્યા જો

શતબલને પરણે તોજ જીવે એમ છે, નહિ તો તે જરૂર મરણ પામે એમ છે માટે અમે ને અત્યંત શોક થાય છે આવા વચન તે તાપસીઓનાં સાંભળી જેમ સળગતા અગ્નિમાં ઘી હોમે, અને તે અગ્નિ પ્રજ્જ્વલિત થાય, તેમ તે શતબલ રાજા અત્યંત ક્રોધાધિષ્ઠિત થઈ તત્કાળ ત્યાથી ચાલ્યો. કારણ કે પ્રાણપ્રિયા એવી પોતાની સ્ત્રીના હરણને માની પુરુષ કોઈ દિવસ સહન કરી શકતા નથી હવે તે શતબલ રાજા તરત જ રસ્તે તે ગયો હતો, તે રસ્તામાં તેના પડેલા પગલાને અનુસારે ચાલ્યો ગયો, ત્યાં કન્યાનું હરણ કરી ચાલ્યા જતા તે કુંવરને મર્ગમાં સિંહની જેમ મળ્યો અને મોટો પડકાર કરી કહ્યું કે, હે પાપી ! તેં આ કન્યાનું હરણ કર્યું છે, પણ તેના ફળ હું તને હાથે આપું છું, એમ કહીને તેની સાથે મોટું સુદ્ધ કરી તેનો પરાજય કરી તે સુલક્ષ્મણા કન્યાને લઈ પાછો વળ્યો તેવામાં તમને તથા તમારી સ્ત્રી સુલક્ષ્મણાને પુદ્ગુરમાં મૂકી આકાશમાર્ગે ઘેર જતા એવા શ્રીગુપ્તમિત્રે લક્ષ્મણા કન્યા સહિત આવતા શતબલને દીઠો ત્યારે તે શ્રીગુપ્ત તેની આગળ ગયો. જઈને તેણે તે શતબલના કહેલા સર્વ સમાચાર સાંભળ્યા. પછી જેનો તે શોધ કરવા નીકળ્યો હતો, તે તમારા સુલક્ષ્મણાને પરણીને ઘેર આવવા વિગેરેના સર્વ સમાચાર સાંભળ્યા. હવે તે શતબલ પોતાના લગ્ન થવાથી પ્રથમ ખુશી તો હતોજ, તેમા વળી તમારા આવવાના તથા પરણવાના સમાચાર સાંભળી ખમણો ખુશી થયો અને પછી તે શ્રીગુપ્તને નમસ્કાર કરી સ્ત્રીસહિત પુદ્ગુરને ત્રિષે આવ્યો. ત્યાં આવી શુભ સુહૃદ્ સંઘર્ષિત એવા આનંદને આપનારી એવી તે લક્ષ્મણાનું પોતે પાણિયકણ કર્યું. ત્યાર પછી હે શ્રીબળ ! અનુક્રમે તમે સ્ત્રી પુરુષ રાજ્યાસનના અધિકારી થયા, અને તે શતબલ તથા તેની સ્ત્રી યુવરાજપદને પ્રાપ્ત થયાં આવી રીતે તમે તથા તમારો લાઈ પૂર્વજ મુનિને દાન દેવાથી રાજ્યને પ્રાપ્ત થયા છો. માટે હે રાજ ! આ પ્રકારે તમારા પૂછવાથી તમારા બંને પુત્રોના તથા તમારા ચારે જણના પૂર્વલોકોના સબધ મે સંવિસ્તર કહ્યો

આ પ્રકારની શુદ્ધ એવી મુનિની દેશના સાંભળી તુરત તે ચારે જણને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી તે કહેવા લાગ્યા કે હે ભગવન્ ! આપે જે કહ્યું છે, તેજ પ્રમાણે પૂર્વે અમારું વૃત્તાંત બનેલું છે તેમા જરા પણ અસત્ય નથી. એમ કહીને તે મુનિના જ્ઞાનની પ્રશંસા કરવા લાગ્યાં કે અહો ! આ કેવું આપનું કેવલજ્ઞાન છે, કે અમારું પૂર્વલોકોમા જે વૃત્તાંત બન્યું હતું, તે સર્વ આપે હસ્તામલકની જેમ દૃષ્ટિગોચર જેવું કહી આપ્યું. પરંતુ હે વિશે ! તે આપના કહેવા અમારા વૃત્તાંતમા એક પૂછવાનું છે કે, આપે જે કહ્યું જે “આ મારી સુલક્ષ્મણાનામે સ્ત્રી વિવાહ થયાં પહેલાં જ્યારે ઉદ્યાનમા ફીડા કરતી હતી, ત્યાં કોઈ એક વિદ્યાધરે તેનું હરણ કર્યું, અને તે વિદ્યાધર આ સુલક્ષ્મણાને ઉજ્જડ વનમા મૂકી વિદ્યા સાધવા ગયો,” તો હે મહારાજ ! તે મત્ર સાધવા ગયેલા વિદ્યાધરનું પછી શું બન્યું ? તે કૃપા કરી કહો. તે સાંભળી મુનિવર્ય બોલ્યા કે હે શ્રીબલ ! એ વિદ્યાધર સુલક્ષ્મણાને ઉજ્જડ વનમાં મૂકી

મંત્ર સાધવા ગયો, તે ત્યાં જઈ જેવામાં મંત્ર સાધવા બેઠો, તેવામાં તો તે બિચારાનું મંત્ર સાધનમાં કંઈક ઓછું વધુ જ્ઞાન હોવાથી તેને દેવીએ કહ્યો, તેથી તે વિદ્યાધર ઉન્માદે કરી પીડાતો થકો મતિભ્રંશને પ્રાપ્ત થયો. પછી ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તરકો, તેણે કરી દુઃખિત થયો થકો ઘણો કાળ વનમા બ્રમણ કરતો કાપિલ્યપુરને વિષે આવ્યો. ત્યાં અઠાવીશ મહાલખિય યુક્ત એવા શ્રીહરિપેણનાથ મુનિને દીઠા. તેને જોતા જ તે મુનિના તપોબલના પ્રભાવથી એક ક્ષણમાં તેનું ચિત્તબ્રમ વિગેરે સર્વ દુઃખ જે હતું તે નાશ પામી ગયું. ત્યારે તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો ! આ મુનિના પ્રભાવ થકી હું દેવીને કરેલા છત્રરૂપ ઉપદ્રવથી છુટો થયો ? એમ વિચારીને પરમપ્રીતિથી તે મુનિને પ્રણામ કરી ત્યાં ધર્મશ્રવણ કરવા માટે બેઠો અને કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવાન ! મને ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહો, તે સાંભળી દયાળુ એવા મુનિ ધર્મોપદેશ દેવા લાગ્યા, કે હે વિદ્યાધર ! જે જીવ જ્યાં સુધી જિનોદિત ધર્મને અંગીકાર કરતો નથી, ત્યાં સુધી તે જીવને દુર્ગતિ તથા રોગ, શોક પ્રમુખ લાખો દુઃખો આવ્યા કરે છે અને તે જિનોદિતધર્મને ભાવથી સ્વીકાર કરનારા પ્રણીને તો સ્વર્ગ જે છે, તે તો જાણે પોતાના ઘરના આંગણમાં જ આવ્યું હોય નહીં ? એમ થાય છે. તથા તેને મોક્ષસુખ પણ જાણે સમીપમાં આવીને રહે છે, તે માટે હે વિદ્યાધર ! જો તું પરમાત્મસુખને પામવા ઈચ્છતો હોય તો આ મેં કહેલા એવા જિન ધર્મને અંગીકાર કર આ પ્રકારનાં ધર્મતત્ત્વરૂપ અમૃતનું કર્ણપુટથી પાન કરી મહામોહવિષનું વમન કરી વિવેક ચૈતન્યને પ્રાપ્ત થઈને તેણે સર્વસંવરરૂપ ચારત્રને અંગીકાર કર્યું. અનુક્રમે તે દેવળી થઈને પરમ પદને પ્રાપ્ત થયો, આ પ્રકારના ધર્મફળને સાંભળવા થકી ઉત્પન્ન થયેલો જે પ્રમોદભર, તેણે કરી પૂર્ણ ચિત્તવાજો એવો તે નૃપતિ તે મુનિરાજને નમસ્કાર કરીને કહેવા લાગ્યો કે હે મુનીન્દ્ર ! આપના પ્રસાદથી હાલ જિનધર્મનો સર્વગુણ મેં સાગી રીતે જાણ્યો છે, માટે હવે આ તુરંત સંસારપર પ્રીતિ થતી નથી, તેથી આ મારા રાજ્યનું સ્વાસ્થ્ય કરી હું આપની પાસેથી ચારિત્રને ગ્રહણ કરીશ ! તે સાંભળી શુરુ બોલ્યા કે હે રાજા ! તમારો જો ખરેખરો દીક્ષા લેવાનો જ વિચાર છે, તો તેમા હવે વિઘ્ન ન થાય તેમ જલ્દી કરો. તે સાંભળી હર્ષિત થયેલા તે શ્રીબલરાજાએ ઘેર આવી પોતાના નાના ભાઈ શતબલને પોતાનું રાજ્ય આપવા માટે ફરમાવ્યું, કે હે ભાઈ ! મારું રાજ્ય તમો સ્વીકારો, કારણ કે હવે હું પ્રવ્રજ્યા લેવા ઈચ્છું છું. ત્યારે તે શતબલ રાજા નમન કરીને કહેવા લાગ્યો કે હે દેવ ! મને પણ આપ દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપો કે જે દીક્ષાથી હું પણ દુઃખ રૂપજગથી ભરેલા ભયંકર એવા સંસાર સમુદ્રને તરું ? કારણ કે તે સંસારસમુદ્ર, મહામનરૂપ વફાણુ વિના ખીણ કોઈ રીતે તરાતો નથી, ત્યારે શ્રીબલ રાજા બોલ્યો કે હે વત્સ ! તમારા જેવા જ્ઞાતતત્ત્વ મનુષ્યને તો એમ જ કહેવું ઉચિત છે, પરંતુ હે ભાઈ ! આપણા કુત્રપરંપરાથી આવેલા આ રાજ્યને તમો કેટલાક દિવસ ભોગવો અને જ્યારે આપણા પુત્રો મોટા

થશે ત્યારે તેની પર રાજ્યભાર આરોપણ કરીને પ્રવ્રજ્યા લેજો. એમ તેને ઘણી રીતે, સમજાવ્યો, તો પણ તે વાત તેણે અંગીકાર કરી નહીં. ત્યારે તે શ્રીખલરાજાએ સર્વ રાજ્યભાર પોતાના પુત્ર ગિરિસુંદરકુમાર પર નાંખી અને યુવરાજપદ તે રત્નસાર કુમારને સોંપી, જિનપ્રાસાદને વિષે પ્રતિમાનું અર્ચન કરી, સત્પાત્રોને મહાભક્તિથી દાન દઈ, દીન અને અનાથજનોનો ઉદ્ધાર કરી સાર્થવાહ પ્રમુખ લોકોએ સહિત મોટા આડંબરથી ગુરુની પાસે આવી, તે શ્રીખલ રાજાએ સાથે આવેલા શતબલ સામંત પ્રમુખની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી જેમ ગુરુએ કહ્યું, તે પ્રમાણે વ્રતોનું આરાધન કરી તે સર્વે મહર્ષિઓ થયા.

હવે ગિરિસુંદર કુમાર અને રત્નસાર પણ પોતે શ્રાવકના બાર વ્રતને ધારણ કરી પોતાના રાજ્યને સુખેથી ભોગવે છે. તથા પોતાના પરાક્રમે કરી શત્રુવર્ગને છતે છે, તેથી તેની સામે ખીજ કોઈ પણ સુભટો રણયુદ્ધમાં ઉભા રહી શકતા નથી. વળી દાનથી તેઓએ સર્વત્ર દારિદ્ર્યનું ઉન્નમૂલન કરી નાખ્યું છે. અર્થાત્ તે દાનના પ્રતાપથી ખીજ જે દાનવ્યસની પુરુષો હતા, તેને જગતમા કોઈ યાચકોજ મલતો નથી, વળી તેઓએ મોટા અને ઉચ્ચાં એવા અનેક જિનપ્રસાદો કરાવ્યાં વળી આ પ્રમાણે જિનસામ્રાજ્ય વિસ્તૃત થવાથી સર્વજગદ્ભવનના બંધુ તુલ્ય એવા સાધુઓનો શમરસ જે હતો, તે પણ અત્યંત શોભવા લાગ્યો. અર્થાત્ જિનધર્મનો સર્વત્ર ઉદ્યોત હોવાથી સાધુઓનો શમરસ ઘણો જ સુશોભિત થવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે યથાશક્તિ શ્રાવકના ધર્મને આરાધતાં થકા તે ખન્ને લાઈઓના સર્વદિવસો સુખમાં જ જવા લાગ્યા.

એક દિવસે ભૂમિને વિષે ચંદ્રમા સમાન એવા તે ગિરિસુંદરકુમારને રાત્રે શય્યામાં સૂતા સૂતા પાછળી રાતે એક સ્વપ્ન આવ્યું, તેમાં જાણે પોતે એક કલ્પવૃક્ષની શાખા ઉપર જ રહ્યો હોય નહીં ? એવું દેખવામાં આવ્યું, ત્યાં તો તેને પ્રતિદિન પ્રાતઃકાલમાં જગાડવા આવનારા વાદક લોકોએ આવી. તૂંચ વગાડવા માડયા, તેથી પોતે તુરત જાગી ગયો. અને તેણે પોતાને આવેલા સ્વપ્નના માહાત્મ્યને જાણ્યું, જે અહો ! આ સ્વપ્નથી જરૂર મારું સારું જ થશે ? એમ જાણી મનમા અત્યંત આનંદિત થયો થકો. પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી જેવામા તે શય્યામાથી ઉઠવા જાય તેવામાં વળી વૈતાલિક લોકો પ્રતિદિવસના ધારા પ્રમાણે આવી સ્તુતિ કરે છે તે વૈતાલિકોની સ્તુતિ સાંભળી તે રાજા, અત્યંત હર્ષાય માન થયો. પછી શય્યામાંથી ઉઠી દંતધાવન કરી વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરી પોતાના ગામની બહારના ઉદ્યાનમા જે ઠેકાણે જિનાલય છે, ત્યાં આવ્યો. ત્યાં આવી વિધિપૂર્વક શ્રીજિનભગવાનનું અર્ચન કરી તે ભગવાનની સ્તુતિ કરીને સવેગરાગે કરી રંગિત થયો થકો તે ગિરિસુંદર રાજા જિનાલયથી બહાર નીકળ્યો, તેવામાં તો તેણે એક આમ્રવૃક્ષની નીચે બેઠેલા, પ્રશાંત જેવું ચિત્ત છે એવા, નવયૌવનયુક્ત, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર, એ ત્રણ રત્નોથી અલંકૃત, પાંચ માહાવ્રતને ધારણ કરવામાં શૂરવીર, ધર્મ

ધ્યાનમાં તત્પર ! નાસાયતી પર કરી છે દૃષ્ટિ જેણે એવા, કોઈ એક મુનીશ્વરને દીઠા. ત્યારે તો અત્યંત પ્રસન્ન થઈ ત્યા જઈ તે પોતાને ઘટે તેવા સ્થાન પર બેઠા. ત્યારે તેને ધર્મલાલ ઈર્ષ મુનિએ પણ દેશના આપી આત્માને જાગૃત કર્યો.

પવિત્ર મુનિશ્વરની પ્રેરણાત્મક દેશના સાંભળી સંવેગરંગર ગિત એવો તે ગિરિસુદર કુમાર તે મુનિને પ્રણામ કરી હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવન્ ! આટલા દિવસ સુધી તો હું મોહનિદ્રામાં ઘેરાઈને સૂઈ જ રહ્યો હતો, પરંતુ હાલમાં તો આપે મને તે મોહનિદ્રાથી જાગૃત કર્યો છે. તેથી હું મારા રાજ્યવગેરેની ખટપટ, મારા ભાઈ રત્નસારને અથવા મારા પુત્રને સોપીને જયનંદનનામે સૂરીશ્વરની પાસે જઈ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ. એમ કહી મુનિને પ્રણામ કરી ઉત્સાહિત થયો થકો પોતાને ઘેર આવ્યો. અને પોતાને મુનિસમાગમમાં બનેલી જે કાંઈ હકિકત હતી તે રત્નસાર કુમારને કહી આપી. તે સાંભળી સંવેગરસચુકત એવો તે રત્નસાર કુમાર બોલ્યો કે અહો ! હે બાંધવ ! જે મૂઠ નર હોય છે, તે પોતાના સુકૃત કાર્ય કરવામાં આલસ કરી બોલે છે, કે અહો ! આપણે સસાર છોડી દીક્ષા લઈએ તો ખરા પણ તે સંયમમાં આપણથી આવાં મનોહર વિષયસુખ છોડી કેમ રહેવાય ? કારણ કે તે વિષય સુખ સંયમપણામાં તો મલેજ નહીં. અને હે ભાઈ ! આપણે પણ જે શ્રામણ્ય સુખ છે, તે ઉત્તમ છે. એમ પ્રતિદિન કહીએ તો છીએ પરંતુ તે પૂર્વોક્ત અજ્ઞાનીની પેઠે આ અસારસંસારના સુખલવને વિષે લોભ પામી આપણે આ બંદીખાના જેવા ગૃહથી નીકળતા નથી. માટે હવે તો આપણને ગૃહમાં એક ક્ષણ વાર પણ રહેવું, યોગ્ય નથી. અહો ! હે બાંધવ ! તે ગ્રામાદિકોને પણ ધન્ય છે, કે જે ગ્રામાદિકોને વિષે શ્રીજયનંદનસૂરિ વિચરતા હશે ? અરે ! સૂરીન્દ્રના દર્શન આપણને ક્યારે થશે ? એમ તે સંસારની અનિત્યભાવના ભાવે છે ત્યાર પછી તે બંને જણ, જયનંદસૂરિના આગમનની ધૃત્તિ કરી બેઠા છે. તેવામાં તો પોતાને વનાલકે આવી વિનંતિ કરી કે .- હે પ્રભો ! જેનું નામ સાંભળતાં અત્યંત ઉદ્ધાસ થાય, એવા શ્રીજયનંદનનામે મુનીન્દ્ર અહીં આપણા ઉદ્યાનમાં પ્રભાતે પધારેલા છે. આ પ્રકારના વચન સાંભળી તે ગિરિસુદર રાજ તથા રત્નસાર અત્યંત આનંદિત થઈ ગયા. અને તે આનંદાવિર્ભાવથી સસન્નમયિત થઈ પોતાના સુવર્ણ સિંહાસનથી નીચે ઉતરીને સાત આઠ પગલા તે વનપાલકની સમીપ ગયા. અને જે દિશામાં શ્રીજયનંદન મુનીન્દ્ર પધારેલા છે, તે દિશાપ્રત્યે નમન કરી તે મુનીન્દ્રના આવવાની વધામણી આપનારા વનપાલકને અગણિત દ્રવ્યનું દાન આપ્યું. પછી મોટા આડંબરે તે બંને ભાઈઓ, શુરની સમીપ આવીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પરમઆનંદે કરી નમન કરી યોગ્ય સ્થાનક પર બેઠા ત્યારે શ્રીજયનંદનસૂરીએ દેશના દેવાનો પ્રારંભ કર્યો. કે -

હે ભગ્યજનો ! હૃદય એવા આ મનુષ્યજન્મને પ્રાપ્ત થયેલા વિવેકી પ્રાણીઓએ તો જિનધર્મના આચરણનેવિષે જરૂર પ્રયત્ન કરવો. કારણ કે આ જિનધર્મ જે છે, તે પિતા, માતા, બાંધવ, સુહૃદ, સ્વામી, સારો અનુચર, સાહી સ્ત્રી, તેથી પણ વધારે સુખદાયક છે,

આ જગતમાં જિનધર્મ સમાન કોઈ પણ ધર્મ કિતકારી નથી, મનુષ્ય જીવન ધર્મ વિનાનું બિલકુલ શોભતું નથી આ પ્રધારની તે મુનિપતિની અમૃત સમાન દેશના સાંભળીને પોતાનો જે ચારિત્ર લેવાનો વિચાર હતો, તે સર્વ કહી તે એ ભાઈઓ પોતાને ઘેર આવી, રાજ્યલક્ષણથી યુક્ત તથા રાજભારના વહનમાં સમર્થ એવા પોતાના સુરસુંદર પુત્રને બાણી તેની પર રાજ્યકારભાર નાખી જિનશાસનની પ્રૌઢ પ્રભાવના કરી, ગુરુની પાસે આવ્યા ત્યારે તે શ્રીજયનંદન સૂરીશ્વરે તે બંને ભાઈઓને દીક્ષા આપી. પછી તે બંને મુનિઓએ થોડા દિવસમાં અગ્યાર અગોનું અધ્યયન કર્યું. અને સાધુની ક્રિયાઓને વિષે તત્પર, નિરંતર સમતા ધારણ કરનાર, તીવ્ર તપનું આચરણ કરનાર એવા તે બંને મુનિ ઘણું દિવસ પર્યંત ચારિત્રનું સેવન કરી અનેક રાજાઓએ અર્ચિત અને અનશન વ્રતથી શુષ્ક થયું છે કહેવર જેનું, નિર્મળ એવા અધ્યાત્મસ્વરૂપને જોનારા, નિષ્પાપાનું ભવૈકગોચર, સ્વપરસ્વભાવના અવલોકનને વિષે રત, નિર્મમ, નિરહંકાર થકા સમાધિમરણથી મરણ પામીને નવમા ઐવેયકને વિષે અહમિદ્ર દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાં નવમાઐવેયકને વિષે ઈર્ષ્યા અને વિવાદથી રહિત, દિવ્ય એવા ભોગ અને સુખ તેની લખિવને વિષે આસક્ત, ક્ષીણ થઈ ગયાં છે મોહ દુરિત જેના એવા તે બંને અહમિદ્રદેવો, વિવેક સહિત એકત્રીશ સાગરોપમ આયુષ્યને ભોગવતા હતા.

ઈતિ શ્રીપૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના ચરિત્રને વિષે ગિરિસુંદર નૃપતિ, રત્નસારયુવરાજ પિતૃવ્યપુત્ર, દ્વિબાંધવાધિકારવાણું નનામે અષ્ટમઃ સર્ગઃ અહીં મુધીમાં પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના સોલ્લ ભવ સ પૂર્ણ થયા. ॥૧૬॥

નવમો સર્ગ

॥ નવમસર્ગસ્થ બાલાવખોધઃ પ્રારભ્યતે ॥

જ્યાન્જિતેદ્રગીર્ગંગા, સ્વચ્છસ વરદા હિ યા ॥

સાધુહંસૈઃશ્રિતાત્યક્તા, પંકાકુલજહાશયૈઃ ॥ ૧ ॥

ભુતકાહલ્કર્ગીઃ ફલં ચ્યુત્વા, તતઃ પુણ્યાવ શેષવાન્ ॥

ગિરિસુંદરદેવોય, સુત્પન્નોયત્ર તત્શ્રુણુ ॥ ૨ ॥

અર્થ - સ્વચ્છ સંવરને દેનારી, સાધુરૂપ હંમેશી આશ્રય કરેલી, પાપરૂપ પકે કરી વ્યાપ્ત એવા જહાશય પુરુષોએ ત્યાગ કરેલી એવી જે શ્રીજીનેંદ્રની વાણીરૂપ ગંગા છે, તે

સતતકાલ જ્યવતી વર્તે. અર્થાત્ જ્ય પામો હવે કવિ કહે છે, કે હે લાવ્યજનો ! નવમા ઐવેયકને વિષે દેવતા થયેલા તે ગિરિસુંદર કુમાર અરિહંતની વાણીનું ફલ ભોગવીને, એટલે જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે તપ તથા જિના રાધાનપ્રસુખ સાધનથી દેવલોકનું સુખ ભોગવીને તેમાંથી પણ રહેલા શેષ પુણ્યને ભોગવવા માટે જ્યાં તે ઉત્પન્ન થયો, તે હું કહું છું, તે સાલળો.

આ ભરતખંડને વિષે એક ખંડ (ખગાલા) નામે દેશ છે, તેમાં સ્થિતકસમાન, મણિજડિત ગૃહોની શોભાથી વ્યાપ્ત, નિરતર કલ્યાણ અને સુખ દેવાવાલી, સ્વર્ગ સમાન, એક તામ્રલિપ્ત નામે નગરી છે. તે નગરીમાં રાજા ઈદ્રસમાન છે, તેમાં સ્ત્રીઓ સ્વર્ગની અપ્સરા સરખી છે અને પુરુષો સર્વ દેવસરખા છે હવે કલ્પવૃક્ષસમાન, સામ્રાજ્ય રાજ્યનો અધિપતિ, તે નગરીનો સુમંગલ નામે રાજા છે. તેમની શ્રીપ્રભા નામે પદ્મરાણી છે, તે શ્રીપ્રભા દેવીના ઉદરસરોવરને વિષે, પૂર્વોક્ત નવમઐવેયકમાં અહુમિંદ્ર થયેલો તે ગિરિસુંદર કુમાર, ત્યાંથી ચ્યવીને હસની જેમ આવ્યો ત્યારે રાણીએ સ્વપ્નને વિષે સિંહનું જેમાં ચિન્હ ને. કુસુમે ફરી અર્ચિત, રત્નજડિત દડવાળો, શબ્દાયમાન થતી ઘુઘરીઓથી યુક્ત એવા એક ઉત્તમ ધ્વજ દીઠો. તે સ્વપ્નની વાત પોતાના સ્વામીને કહી, ત્યારે તેના કહેવાથી રાજાએ કહું કે હે સૌભાગ્યવતી ! તમારે ઉત્તમ એવો પુત્ર પ્રગટ થશે ? તે સાંભળી શ્રીપ્રભા રાણી ઘણીજ ઉલ્લાસ પામી પછી તે રાણીને જે કાંઈ વસ્તુના દોડદ ઉત્પન્ન થયા, તે સર્વ સુમંગલ રાજાએ પૂર્ણ કર્યા. એમ કરતાં જ્યારે દશ માસ પૂરા થયા, ત્યારે તે રાણીએ જગતના સર્વ જીવોના મનને હરણ કરનાર એવા પુત્રને પ્રસવ્યો. તેની વધામણી સુમંગલ રાજાએ સાંભળી કે તુરત બંધીવાનોને બંધીખાનેથી છોડાવ્યા તથા સુંદર એવા ગીત, વાદ્ય, તેણે કરી યુક્ત, સકલજનને આનંદદાયક એવો પુત્રજન્મ મહોત્સવ કરાવ્યો. હવે તે પુત્ર જ્યારે એક માસનો થયો, ત્યારે તે પુત્રનું તેની માતાએ સ્વપ્નમાં જોયેલા ધ્વજને અનુસારે “કનકધ્વજ” એવું નામ પાડ્યું. પછી જેમ ચંદ્રમા દિવસે દિવસે કલાને પ્રાપ્ત થઈ, તેજસ્વી અને મોટો થાય, તેમ એ કુમાર પણ અનેક વિદ્યા વિગેરે કલાને પ્રાપ્ત કરી મહાતેજસ્વી મોટો થયો, એટલે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો. હવે તે નવમા ઐવેયકમાં અહુમિંદ્ર થયેલો એવો રત્નસાર કુમાર ત્યાંથી ચ્યવી કયા અવતર્યો ? નવમા ઐવેયકમાં અહુમિંદ્ર થયેલો એવો તે રત્નસારનો જીવ ત્યાંથી ચ્યવીને શેષ પુણ્ય ભોગવવા માટે તેજ રાજાની સ્વયં પ્રભા નામે ખીજ સ્ત્રીની કુખને વિષે પુત્રપણે આવ્યો, અને અનુક્રમે દશ માસ પૂર્ણ થયાથી તે પુત્રનો પણ જન્મ થયો. ત્યારે તેનો પણ કનકધ્વજ પુત્રસમાન પુત્ર જન્મમહોત્સવ કરાવ્યો. અને તેનું નામ ‘જય સુંદર’ એવું પાડ્યું પછી અનુક્રમે તે પણ કનકધ્વજકુમારની જેમ યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો. હવે પૂર્વેલવના યોગથી તે બંને ભાઈઓ પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ રાખે છે તે બે ભાઈઓ રાધાવેધની કલામાં કુશલ હોવાથી પ્રતિદિન ગદ્યાવેધનો વિનોદ કરે છે. એક દિવસ તે બે ભાઈઓ રાધાવેધનો વિનોદ કરતા હતા. તેવામાં પોતાના કોઈ પણ કાર્ય માટે કોઈક સ્થાન પર સુરવેગ અને શૂરવેગ નામના

જે વિદ્યાધરે આકાશમાર્ગથી જતા હતા. ત્યાંથી તે વિદ્યાધરે તે જે ભાઈઓ નાધાવેધના વિનોદમા રાધા નામની પૂતળીની ચક્ષુને ખાણથી વિંધતાઓ જોયા. તેથી તેઓનું એક સ્થાનમાં દૃષ્ટિને વેશાદિક વિજ્ઞાન જોઈને અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ તે જે ભાઈ પર આકાશ-માથી પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી અને પછી તે પોતાના ઘેર ગયા. આ પ્રમાણે તે કુમારોની ઉપર થયેલી પુષ્પનીવૃષ્ટિ જોઈને તેની સાથે રહેલા તેના મિત્ર પ્રમુખ સર્વ વિસ્મય પામી ગયા. અને તેની સર્વત્ર એવી વાત પ્રસરી કે આ કનકધ્વજનું તથા તેના ભાઈ જયસુદનનું તો આકાશચારી દેવતાઓએ પૂજન કર્યું. તેવી વાત તે કુમારના પિતા સુમંગલ રાજા એ સાંભળી અત્યંત આનંદ પામ્યો, એક દિવસ રાજા સભામાં બેઠેલો છે, તેવામાં ઉત્તર દિશામાં ગંભીર એવો તૂટેલો શબ્દ થવા લાગ્યો, તે સાંભળીને ત્યાં બેઠેલા માણસો તથા તે રાજા સર્વ વિસ્મય પામી ગયા, અને ત્યાં બેઠેલા સર્વ સુલટો તો ફોલ પામી ગયા. પછી સહુકોઈ વિચારવા લાગ્યા કે અરે ! આને શું ? કોઈ પરચકનો રાજા આપણું રાજ્ય લેવા તો આવ્યો નહિ હોય ? આવી રીતે જ્યાં તે સર્વે વિચાર કરે છે, ત્યાં તો પોતાની ઉપરનાજ આકાશમાં તૂટી પડેલો થવા લાગ્યો, તે તે સાંભળી સહુકોઈ ઉચ્ચં જોવા લાગ્યા. ત્યાં તો તે માર્ગથી તેજ ઠેકાણે મનોહરરૂપવાલા એવા કોઈ જે વિદ્યાધરના પુત્રો ઉતરી નીચે આવ્યા. તેને જોઈને ખુશી થયેલા રાજાએ તેઓને માનપુરઃસર ઉત્તમ આસનપર બેસાડ્યા ત્યારે સ્વસ્થ થઈને તે જે વિદ્યાધરકુમાર રાજાને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યા કે, હે રાજા ! ઉત્તર દિશામાં સર્વપર્વતનો પતિ એવો એક વૈતાલ્યનામે પર્વત છે, તેમની ઉત્તર અને દક્ષિણ એવી બે શ્રેણિઓ છે હવે ઘણા ગ્રામ નગર, આગમ, તેણે સુશોભિત એવી તે બે શ્રેણિને વિષે વિદ્યાધર એવા સુર-વેગ અને શૂરવેગ નામે જે ભાઈઓ રહે છે. તે એકેક ભાઈને ગુણથી તથા સ્વરૂપથી ઉત્તમ, એવી સો સો કન્યાઓ છે. એક દિવસ તે સુરવેગ અને શૂરવેગ વિદ્યાધર કોઈ એક કામને માટે આ તમારા ગામ પાસેથી આકાશમાર્ગે વિમાનમાં બેસી આવ્યા જતા હતા. તેવામાં તેઓએ આ તમારા બન્ને કુમારને પોતાની નીચે રાધાવેધની વિદ્યા સાધતા જોયા તે જોઈ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેની પર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરીને તે આવ્યા ગયા. અને ત્યાર પછી તેઓએ ઘેર આવી વિદ્યાધરની સભાને વિષે આ તમારા કુમારોની ઘણીજ પ્રશંસા કરી તે પ્રશંસાને તે બન્ને વિદ્યાધરની બસો કન્યાઓએ સાંભળી, અને વળી તે કન્યાઓને પ્રથમ કોઈક નૈમિત્તિકે કહ્યું પણ હવે કે જે પુરુષો, રાધાવેધના જાણુ હશે, તે તમારૂં સર્વેનું પાણિયકુળમાં કરશે તે નૈમિત્તિકની વાણીને પણ સંભારીને તે કન્યાઓ તમારા જે પુત્રોની સાથેજ પરણવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. હવે આ પ્રકારનો પોતાની સર્વકન્યાઓનો વિચાર સાંભળી તે બસો કન્યાઓના લગ્ન સળધી દિવસ જોવાનાં. પછી તેજ લગ્નમાં તે કન્યાઓને આપના પુત્રો સાથે પરણાવવા માટે તે કન્યાઓને તથા તેના લગ્નના ઉપસ્કરને લઈને તે વિદ્યાધર આ ગામની બહાર આવેલા છે. અને પ્રથમ અમોને

અહિં મોકલ્યા છે, તેનું કારણ શું છે ? તો કે તેઓએ જાણ્યું જે “ આપણે સુમંગલ રાજાને પ્રથમ ખબર કર્યા વિનાજ અચાનક તૂર્યોના શબ્દો કરતા આવ્યા છીએ, તો તે સાંભળી તેને તથા ગામના લોકોને ક્ષોભ થશે તથા વહેમ પડશે કે આપણા ગામનો પરાજય કરવા પરચકનો કોઈ રાજા તો નહિ આવ્યો હોય ? તે માટે પ્રથમ આપણા માણસને મોકલી તેમને આપણે આવવાનો ઉદ્દેશ નિવેદન કરીએ તથા લગ્નની તૈયારી કરવા પણ વિનંતિ કરીએ” તે સાંભળી સુમંગલ રાજા વ્યાકુલચિત્ત થયો થકો વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આ તો દેવ છે, અને હું તો મનુષ્ય છું, તે અમારો ખન્ને સંબંધ કેવી રીતે થાય ? આ પ્રમાણે સુમંગલ રાજાને વ્યાકુળચિત્તવાલો જોઈ તેનો મતિસુંદરનામે પ્રધાને જાણ્યું જે આ સુમંગલ રાજા અહીં આવેલા વિદ્યાધરોનો સંબંધી થવા માટે ગલરાય છે. તે માટે હું તેને સમજાવું ? એમ જાણી તે પ્રધાન બોલ્યો કે હે વિલો ! આપ જ તો પણ વ્યાકુળચિત્તવાળા થાઓ નહીં આ દેવનું જે સંબંધી થવું, તે તો પૂર્વજન્મનું જ્યારે ઘણુંજ પુણ્ય હોય, ત્યારે જ થવાય જ છે ? માટે તેમાં કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં અત્યંત ખુશી થઈ આપણા પુત્રને પોતાની મેળે ખસો કન્યાઓ પરણાવા આવેલા સુરવેગ અને શૂરવેગ નામના વિદ્યાધરોનું સામ્રેયું કરી નગરપ્રવેશ કરાવી સારા ઉતારા આપો. અને વિવાહોત્સવની સર્વ તૈયારીઓ કરાવો. આ પ્રકારનાં મંત્રીનાં વચન સાંભળી તે રાજા પ્રથમ પોતાના નગરને સારી રીતે સુશોભિત કરી અનેક પ્રકારના વાદ્યો વાજતે ગાજતે ઘણાજ હાથી વિગેરે ઉપરકર લઈ તથા ઘણા માણસોને લઈને જ્યાં તે વિદ્યાધરો ઉતર્યા છે, ત્યાં આવ્યો પછી તે સુમંગલ રાજાને જોઈ સર્વ વિદ્યાધરો ઉભા થઈ યથાયોગ્ય રીતે મંદ્યા અને રાજા પણ તે સહુને મંદ્યો. પછી પરસ્પર કુશલ પ્રશ્ન પૂછી, તે વિદ્યાધરની પ્રશ્ન સા કરી એક બીજાનું પરસ્પર માન કર્યું. તદનંતર તે વિદ્યાધરોને વાજતે ગાજતે પોતાના ગામમા તેડી લાવી ઉત્તમ ઉતારા આપ્યા. અને નૈમિત્તિકતા કહેવા પ્રમાણે લગ્નનો સમય જ્યારે આવ્યો, ત્યારે સુરવેગે પોતાની સો કન્યાઓ સુમંગલ રાજાના જ્યેષ્ઠપુત્ર કનકધ્વજ કુમાર સાથે પરણાવી તથા શૂરવેગે પોતાની સો કન્યાઓ તેના ભાઈ જયસુન્દરની સાથે પરણાવી. તે વખતે મણિજડિત કુડલ વિગેરે આભરણોથી ભૂષિત એવી કેટલીક વિદ્યાધરીઓ નૃત્ય કરવા લાગી, અને કપૂરપ્રમુખ સુગંધ દ્રવ્ય ઉડવાથી દિશાઓ માત્ર સુગંધમય થઈ ગઈ અને ભાટ, ચારણ, માગધ, ખંદી, ગાયકો, વાદકો, ગાધર્વ પ્રમુખ સહુકોઈ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ પોતપોતાનું કાર્ય કરવા લાગ્યા એવી રીતે મોટો મહોત્સવ વરતાણો. હવે અમદ અનાંદને વિષે મગ્ન એવા તે વિદ્યાધરોના કેટલાક દિવસો ત્યાં સુખમા, એક ક્ષણની જેમ વ્યતીત થઈ ગયા. ત્યાર પછી તે સુરવેગ અને શૂરવેગ વિદ્યાધરો, સુમંગલ રાજાની રજા લઈ પોતાને ઘેર જવા તત્પર થયા, જ્યારે તે પ્રયાણ કરી આવ્યા, ત્યારે તેઓને પોતાની કન્યાઓથી જુદા પડવાના દુઃખે કરી આખોમાથી અશ્રુ પડવા લાગ્યા પછી તે કન્યાઓના ચિરકુદુખે કરી દુખિત થકા પોતાને ગામ આવ્યા. હવે આ પ્રમાણે તે ખન્ને કુમારોમાં પ્રત્યેકને સો સો કન્યા પાણી, તેથી

તેઓની આખા વિશ્વમાં ઘણીજ કીર્તિ થઈ અને તે બંને કુમારો નવોઢા એવી પોતપોતાની સ્ત્રીઓની સાથે જેમ સુર કુમારો અપ્સરાઓ સાથે ક્રીડા કરે, તેમ ક્રીડા કરવા લાગ્યા. પછી તે બંને કુમારોના ગુણોથી આકૃષ્ટચિતવાળી એવી ઘણી કન્યાઓ દૂરદેશથી આવી. આવી રીતે તે બંને કુમારમાં એકેકાને પાંચસો પાંચસો સ્ત્રીઓ સાથે વિવાહ થયો. અર્થાત્ એકેક લાઈને પાંચસો પાંચસો સ્ત્રીઓ થઈ વળી ભરતાદ્વંના રાજાઓએ તેને હુય, ગજ વિગેરે ભેટ મોકલાવી આપી. આ પ્રમાણે મહાપ્રતાપી એવા તે બંને લાઈઓ ત્યાંજ રહીને અનેક ભોગો ભોગવે છે. એક દિવસ પોતાના પ્રતાપથી જેને અનેક રાજાઓ નમે છે, તથા જેને સ્ત્રીઓ તથા સંપત્તિ પણ ઘણીજ છે, એવા પોતાના બંને પુત્રોને જોઈને સુમંગલરાજા વિસ્મય પામી ગયો. અને પ્રાતઃકાલે ચિત્તમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે અહો ! આ મારા પુત્રોનું તો પૂર્વોપાર્જિત પુણ્ય અગણ્ય દેખાય છે, કારણ કે તેના સર્વે ભૂચર રાજાઓ તથા ખેચર રાજાઓ ભૂત્ય થઈને રહ્યા છે. વળી આવી સર્વ સંપત્તિ જે છે તે કાંઈ, જીવને કોઈ દિવસ પૂર્વોક્તપુણ્ય વિના મળતી નથી. આવા મનોહર અને મહાપુણ્યશાળી જેને પુત્રો છે, તથા સંસારના સર્વ ભોગ જેણે ભોગવ્યા છે એવો જે હું તે મારે હવે કાંઈક પરલોકને માટે સાધન કરવું, તેજ ઉચિત છે, પરંતુ તે પરલોકનું સાધન તો સદ્ધર્મના સેવન વિના થતુંજ નથી. ધર્મનો માર્ગ કદ્યાણુ માટે લેવા ઈચ્છે છે, તેમાં કદાચિત્ અજ્ઞાનને લીધે મનુષ્યથી કોઈક અલિકવાદીનો ઉપદેશ લેવાઈ જાય, તો તેનો મોક્ષ થવો તો દૂર રહ્યો, પરંતુ તે બિચારાનો ઉલટો નરકપાત થાય ? એમ વિચાર કરી તે સુમંગલ રાજા પોતાના મતિસુંદરનામે પ્રધાનને પૂછે છે, કે હે મંત્રિન્ ! મારી મોક્ષકારક, એવા ધર્મના આરાધનની ઈચ્છા થઈ છે, પરંતુ આ જગતમાં પાળાડી ધર્મ ઘણા છે અને હું તે બાબતમાં અવિજ્ઞાત છું, તેથી ધર્મોપદેશને બદલે કોઈ એક પાળાડીથી કદાચિત્ મને અલીકશાસ્ત્રનો ઉપદેશ થઈ જાય, તો મારે ધર્માચરણ કરવાને બદલે અધર્માચરણ થઈ જાય, તો પછી મોક્ષપ્રાપ્તિ તો દૂર રહી પરંતુ તેને બદલે મારો નરકપાત થઈ જાય, તો પછી હું શું કરું ? આવાં સુમંગલરાજાનાં ધર્માસ્તિકપણાનાં વચન સાંભળી તે મંત્રી બોલ્યો કે, હે પ્રભો ! આપને જે ધર્મારાધન કરવું, તે વિષે મારો મત તો એવો છે, કે આપ સૌ કોઈ ધર્મવાલાનો ધર્મોપદેશ સાંભળવો તેમાં વળી જે ધર્મોપદેશમાં સંસારવ્યવહાર અને વિષયભોગ તેની વાત ન આવે, તે ધર્મોપદેશને ઉત્તમ જાણી તેનો અંગીકાર કરવો. અને આરાધન પણ તે ઉપદેશમાં કહેલા ધર્મનુંજ કરવું, તેથી જે આપે ધારેલું ફલ છે, તે મલશે ? અને જે ધર્મોપદેશમાં સંસાર સંસારવ્યવહાર તથા વિષયની વાર્તાઓ આવે, તે ધર્મોપદેશનો ત્યાગ કરવો. કારણ કે તે ઉપદેશથી ધર્માચરણ કરનારનો નરકપાતજ થાય છે, આ પ્રકારનું મંત્રીનું વચન સાંભળી રાજા અત્યંત ઉત્સાહ પામ્યો, અને વળી મનમાં દલીકરણ કર્યું કે જેમાં આ મંત્રી કહે છે, તેમજ કરવું. એમ નિશ્ચય કરી જેવામાં પોતાની સલામાં જઈ બેઠો, તેવામાં તો આકાશમાં મોટો દેવોનો કરેલા હુંહુલિનો શબ્દ થવા લાગ્યો, તથા જ્યજ્ય શબ્દ પણ થવા લાગ્યો.

તે સાંભળી ગામનાં સર્વ લોક, તથા રાજા અત્યંત વિસ્મય પામી આમ તેમ જોવા લાગ્યાં. ત્યાં તો અચાનક વનપાલકે આવી હાથ જોડી વિનંતિ કરી કે, મહારાજ ! આપણા નગરની બહારના ઉદ્યાનને વિષે મૂર્તિમાન જાણે ધર્મજ હોય નહિં ? એવા શ્રી સ્વયંવરનામે મુનિ પધારેલ છે. વળી તેમને આજ પ્રાતઃકાલમાં કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે, તેથી તેમના ચરણારવદમા સ્નેહ કરી, કમલમાં જેમ ભ્રમરાઓ લીન થાય તેમ દેવતાઓ લીન થઈ જાય છે. માટે હે સ્વામિન્ ! તે ભગવાનનું જે વંદન કરવું, તથા તેઓ પાસેથી જે તત્ત્વજ્ઞાન લેવું, તે આપને ઉચિત્ત છે. આવાં વચન સાંભળી સુમંગલરાજા અત્યંત હર્ષાયમાન થયો. કારણ કે સદ્ધર્મોપદેશ લેવાની ઈચ્છા કરતો હતો, તેવામાં તો શ્રીસ્વયંવર મુનિના પધારવાના સમાચાર સાંભળ્યા ? હવે સુમંગલરાજા ચાર પ્રકારના સૈન્ય સહિત તે ગુરુની પાસે આવ્યો, અને તેમની સ્તુતિ નમસ્કાર કરી યોગ્યસ્થાન પર બેઠો. ત્યારે દેવલી ભગવાને ધર્મોપદેશ દેવાનો પ્રારંભ કર્યો કે હે લોકો ! અપાર અને ભયંકર એવા સંસારરૂપ વનને વિષે સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને ઈચ્છતા એવા પ્રાણીઓને શુદ્ધમાર્ગ મલવો ઘણોજ દુર્લભ છે, અને કુપંથો તો ઘણાજ છે કે જે પંથોને વિષે મોહ પામેલા જીવોને મોક્ષ ન મળતાં ઉલટું ભયંકર એવું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. સંસાર ભયંકર દુઃખ રૂપ છે, દુઃખદલક, તેમ દુઃખાનુબંધી છે તે માટે હે ભવ્યજનો ! સંસારાટવીના કુમાર્ગનો ત્યાગ કરી જેમાં સાવધ ધર્મનું વર્જન છે, જેમાં શત્રુ મિત્ર વિગેરે સર્વપ્રાણીઓ સમાન છે, જે માર્ગને કેવલજ્ઞાની તીર્થંકર ભગવાને મોક્ષ માર્ગ કહ્યો છે, એવા તે શુદ્ધ અને સારા માર્ગમાં ચાલવા પ્રવૃત્ત થાઓ. જે શુદ્ધ માર્ગમાં ચાલવાથી તમેને પરમ નિર્વાણરૂપ નગર પણ જસતી ઉપલબ્ધ થાય ?

આ પ્રકારની ગુરુના મુખથી દેશના સાંભળી સુમંગલરાજાએ વિચાર્યું કે મારા મંત્રીના કહેવા પ્રમાણે આ ધર્મોપદેશ સંસાર વ્યવહારનો નિષેધકારક છે માટે આ ઉપદેશજન્ય ક્રહણ કરવો. એમ નિર્ણય કરી તે કેવલીને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવાન ! આપના આ હાલ કહેલાં વચન મેં સર્વ સ્વીકાર્યા, પ્રતીત્યા, જાણ્યા. વળી તે વચનોથી મેં જાણ્યું પણ છે, કે આ જે લૌકિક દેવ છે, તે રાગદ્વેષાદિકે કરી દૂષિત છે, તે દેવો, સ્ત્રી, શસ્ત્ર, ગીત, રાગ, દ્વેષ, છળ પ્રમુખે કરી અમારી જેવાજ છે. તો તે દેવ એકાંતે અમારા કેમ હિતકારી હોય ? અને તેવાજ દેવને દેવ કરી માનવાના ઉપદેશ કરનારા કુગુરુનો કહેલો ધર્મ પણ મોક્ષશ્રી મેળવવામાં કેમ સમર્થ થાય ? ના નજ થાય. તે માટે આપે કહેલો શ્રીજિનેશ્વરપ્રણીત માર્ગ છે, તેજ મારે પ્રમાણ છે. મારે તો જેમ મારું સારું થાય, તેમજ કરવું ઉચિત્ત છે. એમ વિચારી તે ગુરુને કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રભો ! હું તો હવે આપની પાસેથી ચારિત્ર ચક્રણ કરવાની ઈચ્છા કરું છું, માટે કૃપા કરી મને ચારિત્ર આપો. ત્યારે મુનિ બોલ્યા કે હે રાજા ! આ તો તમે બહુજ સાડું ધાર્યું ? પછી તે રાજાએ તત્કાલ પોતાને ઘેર આવીને પ્રશસ્ત એવા મુદ્દર્તને વિષે પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર કનકવજ્ર કુમારને રાજ્યગાદી પર બેસાડી સામંત, આમાત્ય, તેણે સહિત મોટા મહોત્સવથી શ્રીસ્વયંવરગુરુની પાસે જઈ

તેમના ચરણકમળમાં નમન કરી મનોહર એવા ચારિત્રને ગ્રહણ કર્યું. હવે તે કનકધ્વજ રાજા તથા યુવરાજ જે જયસુંદર એ બન્ને રાજ્યને પાલવા લાગ્યા. તે ઘણા એવા રાજ્યલોગને લોગવે છે, તો પણ તેમાં આસક્ત ન થતા મનને વિષે પોતાના પિતાએ લીધેલા ચારિત્રનું અહોનિશ ધ્યાન કર્યા કરે છે, કે જેમ અમારા પિતાએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું તેમ અમે પણ હવે તે ડ્યારે ગ્રહણ કરીશું? તે કનકધ્વજ અને જયસુંદરના રાજ્યમાં અરિ તો એકરથના ચક્ર પર જ છે, તથા કટક તો બાહુના લુપ્તમાં જ છે, અને યુદ્ધ તો મલ્લલોકોની રંગભૂમિમાં જ છે, તેમ માર એવો શબ્દ તો સોગઠા બાણની રમતમાં જ બોલાય છે, અને બંધન તો સ્ત્રીઓના કેશપાશમાં જ છે. અર્થાત્ તે પૂવોક્ત સર્વવસ્તુ તે કહી ઠેકાણે છે, પરંતુ કનકધ્વજ રાજાના રાજ્યમાં નથી.

હવે તેવા ઉત્તમ રાજ્યનો અધિપતિ કનકધ્વજ રાજા, એક દિવસ પ્રાતઃકાલમાં શય્યામાથી સૂતો ઉઠ્યો, ત્યાં તો પ્રતિદિન સવારમાં જગાડવા આવતા એવા મંગલપાઠકો આવી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે, હે સ્વામિન્! આપના સમસ્તભૂમંડલમાં પ્રસરેલા પ્રતાપને જોઈને હાલ સૂર્ય જે છે, તે જન્મ પામી ઉદયગિરિમાં જ સતાઈ રહેલો છે. આમ કહેવાથી તે મંગલપાઠકોએ કનકધ્વજ રાજાના પ્રતાપની પ્રશંસા પણ કરી, તથા અરુણોદય થયો છે માટે જાગ્રત થાઓ એવી વિનંતિ પણ કરી. તે સાંભળી શય્યામાં બેઠેલા તે કનકધ્વજ રાજાએ વિચાર કર્યો કે અહો, મંગલપાઠકો કહે છે, કે આખી પૃથ્વીમાં તમારો પ્રતાપ પ્રસર્યો છે, તે આ કેટલી પૃથ્વી છે, તથા તેમાં કેટલી મારે વશ છે, અને કયે કયે ઠેકાણે મારો પ્રતાપ પ્રસર્યો છે? તેની તો મને ખબર જ નથી, માટે તે સર્વની તો જો હું દિગ્વિષ્ટાત્રા કરું તો માલમ પડે. માટે હાલ મારે દિગ્વિષ્ટાત્રા કરવા જવું? એમ નિશ્ચય કરી પાછો વિચાર કર્યો કે હા, હું દિગ્વિષ્ટાત્રા કરવા જઈ પરંતુ તેમાં મારે પાંચ કાર્ય તો અવશ્ય કરવાં તેમાં પ્રથમ શું કરવું? તો કે જે કોઈ ઠેકાણે પૂર્વપુરુષોએ કરાવેલા તીર્થંકર ભગવાનનાં પ્રાસાદો હોય તે પ્રાસાદને. તથા વળી જે ઠેકાણે તીર્થંકરોનાં જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન અને નિર્વાણ થયા હોય, તે ભૂમિને વિષે બનાવેલાં પ્રાસાદોમાં બિરાળેલા જે જિનેશ્વર ભગવાન હોય, તેઓને મારે વાદવા. તથા બીજું પૂર્વે મહાપુરુષોએ કરાવેલાં અને હાલમાં જીર્ણ થઈ ગયેલા એવા જે કોઈ પ્રાસાદો હોય, તેમનો ઉદ્ધાર કરવો. ત્રીજું જે જે સ્થલે જિનમતના પ્રત્યનીકજનો હોય, ત્યાં જઈ તે જનોનો શાસ્ત્રાનુસારે પરાભવ કરવો. ચોથું જે જૈનસાધુ હોય, તથા તે સાધુઓને માનનારા હોય, તેવા જનોને દાન દેવા. અને પાંચમું જે દીનજન હોય તેને પણ દાન દઈ તેનો હું ખથી ઉદ્ધાર કરવો. આ પ્રકારે વિચાર કરીને તે સર્વ વિચાર પોતાના લઘુભાઈ જયસુંદર કુમારને બાણાવ્યો.

તે સાંભળી જયસુંદર કુમાર બોલ્યો કે હે મહારાજ! આપે જે હાલ દિગ્વિષ્ટાત્રા કરવાનો વિચાર ધાર્યો તે ઘણાજ ઉત્તમ છે અને તે વિચારને હું પણ મળતોજ છું ઉત્તમ કાર્ય કરવાની ઇચ્છા કરે, તેમાં જો તેને આજસ આવે, તો તેને તે કામ કરવા જતો અટકાવે, અને તેથી તેનું

ઉત્તમ કામ બગડે. માટે ખરું જોતા તો તે મનુષ્યને જે આળસ તેજ શત્રુ કહેવાય અને હે ભાઈ! ઉદ્યમ સમાન આ જગતમા ખીજે કોઈ બંધુ નથી. કાળુ કે જે ઉદ્યમ કરવાથી માણુપ, કોઈ પણ રીતના હુખે કરી સીદાતુ નથી આવા પોતાના વિચારને મળતાંજ વચન, જયસુ દરકુમારનાં સાંભળી તુરત કનકધ્વજ રાજાએ દિ ગ્યાત્રાના પ્રયાણનો ભેદીશબ્દ કરાવ્યો અને પછી તે પોતાના ભાઈ જયસુદર સામંત, આમાત્ય, મંત્રી, શ્રેષ્ઠી, અંતપુર એટલે પોતાની સ્ત્રીઓ, રથ, અશ્વ, હસ્તી, ઉષ્ટ, ખચ્ચર, એ સર્વને સાથે લઈને દિગ્યાત્રા માટે આવ્યો યાત્રકરૂપ ચાતકોને તૃપ્ત કરતો, જેને મેઘની પેઠે સર્વલોકો, ઉંચા મુખ કરી સોલકંઠપણાથી જોવે છે, એવો તે કનકધ્વજ રાજા જાણે નવીન મેઘજ હોય નહિ? તેમ શોભવા લાગ્યો પછી પૃથ્વીને વિષે ફરતો તે રાજા જે જે ગામ જાય છે, ત્યાં તે તે ગામના રાજાઓ અસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વસ્ત્ર, રત્નો, અશ્વ, હાથી, તેણે કરી તેનો ઘણોજ સત્કાર કરે છે. વળી તે ગિરિ, નદી, ગામ, પુર, આરામ, તલાવ, એ વગેરે કેટલાક ઉત્તમ સ્થળોમા કીડા કરે છે. રમ્ય એવા સ્થાનકોને વિષે ઉંચા અને મનોહર એવા જિન ચૈત્યો કરાવે છે. જ્યાં જુલુ ચૈત્યો હોય છે, ત્યાં તે જુલુચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરાવે છે. જૈનસાધુઓનું પૂજન કરે છે, શ્રાવકોને ઘણુંજ માન આપે છે. એ વિગેરે પોતે દિગ્યાત્રા નીકળ્યાં પહેલાં કાર્યો ધારેલા છે, તે પાંચે કાર્યો કરે છે આ પ્રમાણે તે આવા ભરતખંડમાં ઘણા વર્ષ પર્યંત બ્રમણ કરી પાછો જવામા પોતાને દેશ આવે છે, તેવામાં તો તેને સાકેતપુરપતિ પુરુષોત્તમ નામે રાજાએ માણસ મોકલી તેડાવ્યો, કે તમારે જરૂર અમારે ગામ આવી જવું. ત્યારે તે પોતાના દેશ તરફ જવાનું બંધ રાખીને ત્યાથી પાછો અનુક્રમે સાકેતપુરનગરે આવ્યો, ત્યાં તે બન્ને જણ મળ્યા. પછી તે ગામના ઉદ્યાનમાં મોટા ચૈત્યને જોઈ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેણે ચૈત્યની અંદર પ્રવેશ કર્યો અને ત્યાં પુષ્પ, સુવર્ણ, મુક્તા, મણિ, પુષ્પની માલા વિગેરે પૂજોપહારથી શ્રીજિનભગવાનનું ભાવ સહિત પૂજન કર્યું. અને પછી તે ભગવાનની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. તે જેમ કે :

॥ નમઃ ક્રોધેભ સિંહાભ, નમોમાનાદ્રિસત્પતે ॥

નમોમાયોરગીમંત્ર, નમો લોભાઞ્ઞિધેશોષક ॥

અર્થ :-ક્રોધરૂપ હસ્તીને વિષે હે સિંહસમાન ! વળી માનરૂપપર્વતને વિષે હે ઉત્તમ-વજ્રતુલ્ય ! તથા માયારૂપ સર્પિણીને વિષે હે ગારુડીમંત્રરૂપ ! અને લોભરૂપ સમુદ્રને શોષણ કરનારા એવા હે ભગવન્ ! આપને હું ભાવથી વંદન કરુ છું. આ પ્રમાણે અરિહંત ભગવાનની સ્તુતિ કરીને તે કનકધ્વજ રાજા જિનચૈત્યથી બહાર નીકળ્યો ત્યાં તો તેણે મનોહર એવા આગમોના પાઠ કરનાર એવા સાધુઓના વૃંદોથી વિંટેલા અને ઉત્તમ વૃક્ષની નીચે બેઠેલા એવા એક સૂરીશ્વરને દીઠા. તે દેખતાં માત્રમાં અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ, તેમની પાસે જઈ પ્રણામ કરી વિચારવા લાગ્યો કે અહો ! આ જગતને વિષે આવા મુનિઓ જે છે, તેને જૈનશાસ્ત્રમા જંગમતીર્થ કહેલા છે કારણ કે તેમના સમાગમથીજ જીવન કલ્યાણ થાય છે. એમ વિચાર કરી,

તેમની નિકટ જઈ યોગ્ય સ્થાન પર બેઠો. ત્યારે જે પુરુષો ઉત્તમ રાજા પ્રમુખ આવ્યા હતા, તે પણ બેઠા. પછી તે મુનિએ સંસારતારક દેશના દીધી.

આ જગતમા વડના ઓડપરતુ કૂલ, સ્વાતીનક્ષત્રતુ જલ, મનુષ્યનો ભવ, અને ઉત્તમ એવા દેવતુ દર્શન. એ સર્વ મલવા હુલ્લ છે. અમુલ્ય એવા આ મનુષ્યભવને પ્રમાદથી શામાટે હારી જાઓ છો? વળી આ મનુષ્યજન્મમાં ફક્ત તો આઠ કલાં છે. તે કયાં કયાં? તો કે ૧ પૂજ્યપુરુષના પાદતુ પૂજન, ૨ દયા, ૩ દાન, ૪ તીર્થ-યાત્રા, ૫ તપ, ૬ પાંચ પરમેષ્ઠીનો જપ, ૭ સદ્વિદ્યાશ્રાધ્ધયન ૮ પરોપકાર. આ આઠ ફક્ત છે. આ જગતમાં જે દ્રવ્ય વિગેરે છે, પગમા ચોટેલી રજસમાન છે, કારણ કે જેમ પગમાં ચોટેલી જે રજ હોય, તેને આડી અવલી ખસી જતાં વાર લાગતી નથી, તેમ દ્રવ્યને પણ આડું અવળું આલ્યું જતાં વાર લાગતી નથી. વળી આ યૌવન જે છે, તે નદીજલના વેગસમાન છે, અને મનુષ્યજન્મ જે છે, તે ચચલજલના ખિંદુસમાન છે, જ્વલિત જે છે, તે પાણીના શીણ સરખું છે. સર્વ આ પ્રમાણે છે, તે છતાં પણ નિશ્ચય છે મતિ જેની એવા જે પુરુષો, તે સ્વર્ગના ગોપુરની ભોગલને ભોગવામા સમર્થ અર્થાત્ સ્વર્ગમાં જવાના દરવાજાને ઉઘાડવામા સમર્થ એવા ધર્મતુ આરાધન કરના નથી, તે પુરુષો, જરાવસ્થામા શોકરૂપ અગ્નિમાં બળી મરે છે આ પ્રકારની દેશનાને સાંભળી ત્યાં સાંકેત-પુરના રાજા પુરુષોત્તમનો કોઈ એક કપિજલ એવા નામે પુરોહિત બેઠો હતો, તે બોલ્યો. કે હે મુની દ્ર ! જીવ જે છે, તે ધર્મારાધનથી સુખી થાય છે, અને પાપ કરવાથી દુઃખી થાય છે એ આપે હાલ જે કહ્યું, તે સર્વ જો કોઈ પણ ચીજવસ્તુ હોય તો તેને લાગુ પડે, પરંતુ જીવ એવી વસ્તુજ જો ન હોય તો તે આપનાં પહેલા સર્વ કોને લાગુ પડે? કોઈને નહિ. હે મુનિ ! આપ જે જીવ પદાર્થ કહો છો. તો તે જીવ કોઈને કોઈ પણ ઠેકાણે પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણથી કેમ દેખાતો નથી? વળી આપના કહેવા પ્રમાણે તે જીવ, જો પદાર્થ હોય, તો જેમ આપણે આપણા ઘરમા જતા અને આવતા કોઈ પક્ષીને દેખીએ તેમ શરીરમાં જતા આવતાં જીવને કેમ દેખાતા નથી? વળી આપ કદાચિત્ એમ કહેશો કે તે જીવ શબ્દરૂપે છે. તો તે જીવ, શબ્દના શબ્દની જેમ સંભળાતો કેમ નથી, તથા વળી કદાચિત્ આપ એમ કહેશો કે તે રસ સમાન છે, તો તે જીવ ભાત વગેરેના એસામણ સમાન રસરૂપે પણ કેમ દેખાતો નથી? માટે હે પ્રભો ! એ જોતાં તો એમ લાગે છે કે આ જગતમા જીવ વસ્તુ તો છે જ નહીં. કદાચિત્ આપ વળી એમ કહેશો કે આ શરીર તો અરિય માંસ પ્રમુખતુ બનેલું હોવાથી જડ છે, પરંતુ તે શરીર આ જીવપદાર્થના સયોગથી ચૈતન્યવાન થાય છે, તો ત્યાં હું કહું છું, કે આ જગતમા મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, પ્રમુખના જે શરીરો દેખાય છે, તે સર્વશરીરમા પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ મહાભૂત રહેવાથી તે શરીરો સચૈતન્ય દેખાય છે, કારણ કે પૂર્વોક્ત પાંચ મહાભૂત જે સ્થળે સમુદાયરૂપે રહે, ત્યાં ચૈતન્યશક્તિ પોતાની મેળેજ ઉત્પન્ન થાય.

તે જેમ કે શુદ્ધદિક દ્રવ્ય એકતા થાય છે, ત્યાં માદકશક્તિ પોતાની મેળેજ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે હે મુનિરાજ ? આ યુક્તિથી જોતાં જ્યારે જીવવસ્તુજ નથી, ત્યારે આપનાં કહેલાં જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, નરક, સ્વર્ગ, મોક્ષ પ્રભૃતિ કેને હોય ? કપિંજલ પુરોહિતનાં આવા નાસ્તિકના વચન સાંભળી શુરુ બોલ્યા કે

હે ભદ્ર ! તેં કહ્યું તે રીતે જ્યારે જીવ વસ્તુ નથી, ત્યારે તો કંઈ પણ સાધન કરવાની જરૂર નથી. પરંતુ હે ભાઈ ! જીવ નથી એમ તારે કોઈ દિવસ જાણવું નહિં. અર્થાત્ ! જીવ તો છેજ. પરંતુ તે જીવ ચૈતન્ય લક્ષણયુક્ત અનુમાન ગ્રાહ્ય પદાર્થ છે. પરંતુ અશ્રુગ્રાહ્ય નથી. માટે હે બ્રાહ્મણ ! જો જીવ પદાર્થ ન હોય, તો તારો મત સત્ય ઠરે, પણ તેમ કેમ હોય ? વળી હે બ્રાહ્મણ ! અમારા મતથી તો તે જીવ પદાર્થ શાશ્વતોજ છે. હવે પ્રથમ તેં કહ્યું કે તે જીવ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણથી દેખાતો નથી, તેથી જીવપદાર્થ નથી ? પણ તેમ નથી, કારણ કે જે આધના મનુષ્યો છે, તે જગતમાં પદાર્થ હોય છે, છતાં તેને દેખતાજ નથી તથા બહેરા જે હોય છે, તે પદાર્થોને સાંભળતા નથી અને જે અંધબધિર નથી તે જીવો પદાર્થોને દેખે પણ છે, તથા સાંભળે પણ છે, તેથી તે પદાર્થો શાશ્વત નથી એમ કહેવાય ? ના કહેવાય જ નહિં. તેમ સદૌષ અને છદ્મસ્થ પ્રાણીઓ કદાચિત્ આ શાશ્વતા એવા જીવપદાર્થોને પ્રત્યક્ષ રીતે દેખતા નથી. અને તેને કેવલજ્ઞાની તો પ્રત્યક્ષ રીતે દેખેજ છે, તો તે જીવ પદાર્થ શાશ્વતો નથી એમ કેમ કહેવાય ? વળી કહ્યું છે કે અતીન્દ્રિય, એવો જે જીવ છે, તેને ચર્મચક્ષુવાળા મનુષ્ય, દેખતા નથી અને સર્વજ્ઞ એવા સિદ્ધપુરુષો, તથા જ્ઞાનસિદ્ધ એવા ચોગી પુરુષો દેખે છે. વળી તેં કહ્યું કે તે જીવ, શખના શખની જેમ સંભળાતો નથી તથા ભાતના ઓસામણ પ્રમુખ રસ સમાન રસરૂપે દેખાતો નથી ? તેનો ઉત્તર તો તે પૂર્વોક્ત ઉત્તરમાં આવીજ ગયો. કારણ કે જે અતીન્દ્રિય હોય તે સંભળાય નહીં, તેમ તે રસની જેમ દેખાય પણ નહીં. વળી હે કપિંજલ ! તે કહ્યું કે પંચમહાભૂતના સમુદાયથી શરીરોમા પોતાની મેળે ચૈતન્યશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, જેમ કે શુદ્ધદિકદ્રવ્ય યુક્ત મદિરામાં પોતાની મેળે માદકશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે ? તો ત્યાં કહું છું, તે સાંભળ કે જે તું પંચ મહાભૂત કહે છે, તો તે પંચમહાભૂતને તમે સચેતન કહે છે કે અચેતન ! જો તું સચેતન કહેતો હો, તો તો અમોને ઈષ્ટાપત્તિ છે, એટલે અમે તે પૃથિવ્યાદિક સર્વને એકેન્દ્રિય કહીએ છીએ, અને એમ કહેવાથી અમારી જેમ તે પણ જીવ પદાર્થ માન્યોજ કહેવાય, તો વાદજ કયા રહ્યો ? અને જો તે પંચમહાભૂતને તું અચેતન કહેતો હો, તો તે અચેતનના સમુદાયથી ચૈતન્યપરિણામ થાયજ કેમ ? અને વળી જો તે પ્રત્યેક મહાભૂત અચેતન છે, તો તેને પોતાની મેળે અમુદાયપણે મળવાની શક્તિ પણ કેમ સંભવે ? તેથી તારું જે આ અજ્ઞાનપણાનું બોલવું છે, તે સર્વ વ્યર્થ છે. વળી તે કહ્યું કે શુદ્ધદિક દ્રવ્યોથી બનેલા મદિરામાં જેમ માદકશક્તિ પોતાની મેળે જ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ

આ શરીરમાં પણ પંચમહાભૂતના મળવાથી ઐતન્ય શક્તિ સ્વતઃ ઉત્પન્ન થાય છે ? તો ત્યાં કહ્યું છું, તે સાંભળ કે જો એમ કોઈ દ્રવ્યો એકત્ર મળવાથી સ્વતઃ માદકપ્રમુખ શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ જતી હોય, તો નદીની વેળુ, કાકરા, ધૂળ, ઘાસ વગેરે કદાચિત્ જો એકઠાં થઈ જાય છે, તો તેથી કોઈ પણ તરેની શક્તિ કેમ ઉત્પન્ન થતી નથી ? પરંતુ હું દ્વિજ ! જેની મદિરા થાય છે, તે ગોળ વગેરે પ્રત્યેક વસ્તુમાં પ્રથમથી જ માદકશક્તિ અંતર્ગત રહેલી છે તેથી તેમાં માદકશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, નહિ તો થાય જ નહિ. માટે હું ભાઈ ! જીવ પદાર્થના અસ્તિત્વમાં કઈ પણ તે જીવના સિદ્ધપણા માટે ઘણાં જ ઉદાહરણો, જૈનશાસ્ત્રમાં બતાવ્યા છે, પરંતુ તે ઘણા હોવાથી તેને હાલ કહેવાથી ચાર આવે તેમ નથી ? આ પ્રમાણેની યુક્તિના પ્રત્યુત્તરથી નિરુત્તર કરેલો તે કપિંજલ પુરોહિત, ચૂપ થઈ બેસી રહ્યો. ત્યારે કરુણાસમુદ્ર એવા ગુરુએ કહ્યું કે હું કપિંજલ ! આ તને જે કુબોધ લાગ્યો છે, તે તારા પોતાના જ સ્વભાવથી નથી લાગ્યો, પરંતુ સ્વકૃતપાપથી અંધ તથા દૃઢમિથ્યાત્વી એવા કેશવનામના તારા મામાના સંગથી લાગ્યો છે.

મોહધ્યાર પિડિયા. પાવિઉ કાસાદુરંત દુફંખાઈ ॥

નદા નાસતિ પરં, તુચ્છા મિચ્છોવએ એહિં ॥ ૧ ॥

અર્થ - મોહરૂપ અંધકારથી પીડિત એવા પ્રાણીઓ દુરંત દુખોને પામે છે, અને વળી તે નષ્ટ અને તુચ્છ એવા જીવો, ખીયારા ખીજા જીવોને પણ મિથ્યાત્વોપદેશથી દુરંત એવા દુખના ભોક્તા કરે છે તે સાંભળી ત્યાં બેઠેલો તે પુરુષોત્તમ નામે રાજા સંશયને પ્રાપ્ત થઈ બે હાથ જોડીને ગુરુને પૂછવા લાગ્યો, કે હું ભગવાન ! આપે હાલ કપિંજલ પુરોહિતને કહ્યું કે તારો મામા કેશવ પૂર્વકૃત દુષ્કર્મોથી અંધ થયેલો છે તથા તે મિથ્યાત્વી છે. તો હું વિલો ! તે કેશવે પૂર્વ જન્મમાં શું પાપ કર્યા હતા, કે જેથી તે અધત્વને તથા મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયો છે ? તે કૃપા કરી કહો ગુરુ બોલ્યા કે

એક વસંતપુરનામે નગર હતું, તેમાં એક વીરાગદનામે રાજા હતો. તે ચંદ્રમા સમાન ઉજ્જવલગુણવાળો હતો. પરંતુ જેમ ચંદ્રમામાં કલકની જેમ રાજામાં પણ એક મૃગયારમવારૂપ કલક હતું હવે એક દિવસ તે મૃગયા રમવા માટે પોતાના પુરની પાસે એક અરણ્ય હતું, ત્યાં આવ્યો અને ત્યાં તો કેટલાક બિચારા નિરપગધી વનેચરો ઉભા હતાં, તેને જોયા. જોઈને, ધનુષ્યમાં બાણ ચડાવી તે બાણને તે વનેચર સામે સાંધ્યો, ત્યાં તો તે વનેચરો સમજી ગયા કે આ અમને મારવા આવ્યો છે, તેમ સમજી તે તત્કાલ ભયભીત થઈને ત્યાંથી એકદમ દોડવા લાગ્યા. ત્યારે તે રાજા પણ તેની પાછળ અન્ધ રૂઢ થઈને દોડ્યો. કેટલાંક વનેચરોને બાણોથી મારીને લોથ કરી નાખ્યાં. ત્યારે તેની પાછળ અન્ધો પર બેસી દોડયા આવતા તેના અનુચરો તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કે હું મહારાજ ! આપનામાં ઘણું જ શીર્ષ છે ? પોતાની પ્રશંસા સાંભળી હર્ષથી તેના રોમાંચિત ઉભા થયા. આ પ્રમાણે મૃગયાસક્ત એવા તે રાજકુમારે એક પર્વતની નિકટના

તે જેમ કે શુદ્ધદ્રવ્ય એકતા થાય છે, ત્યાં માદકશક્તિ પોતાની મેળેજ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે હે મુનિરાજ ? આ યુક્તિથી જોતાં જ્યારે જીવવસ્તુજ નથી, ત્યારે આપના કહેલાં જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, નરક, સ્વર્ગ, મોક્ષ પ્રભૃતિ કેને હોય ? કપિંજલ પુરોહિતના આવાં નાસ્તિકના વચન સાંભળી શુરુ બોલ્યા કે

હે ભદ્ર ! તે કહ્યું તે રીતે જ્યારે જીવ વસ્તુ નથી, ત્યારે તો કંઈ પણ સાધન કરવાની જરૂર નથી. પરંતુ હે ભાઈ ! જીવ નથી એમ તારે કોઈ દિવસ જાણવું નહિં. અર્થાત્ ! જીવ તો છેજ. પરંતુ તે જીવ ચૈતન્ય લક્ષણયુક્ત અનુમાન ગ્રાહ્ય પદાર્થ છે. પરંતુ અક્ષુણ્ણ નથી. માટે હે બ્રાહ્મણ ! જો જીવ પદાર્થ ન હોય, તો તારો મત સત્ય ઠરે, પણ તેમ કેમ હોય ? વળી હે બ્રાહ્મણ ! અમારા મતથી તો તે જીવ પદાર્થ શાશ્વતોજ છે. હવે પ્રથમ તે કહ્યું કે તે જીવ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણથી દેખાતો નથી, તેથી જીવપદાર્થ નથી ? પણ તેમ નથી, કારણ કે જે આધના મનુષ્યો છે, તે જગતમાં પદાર્થ હોય છે, છતાં તેને દેખતાજ નથી તથા બહેરા જે હોય છે, તે પદાર્થોને સાંભળતા નથી અને જે અંધબધિર નથી તે જીવો પદાર્થોને દેખે પણ છે, તથા સાંભળે પણ છે, તેથી તે પદાર્થો શાશ્વત નથી એમ કહેવાય ? ના કહેવાય જ નહિં. તેમ સદૌષ અને છદ્મસ્થ પ્રાણીઓ કદાચિત્ આ શાશ્વતા એવા જીવપદાર્થોને પ્રત્યક્ષ રીતે દેખતા નથી. અને તેને કેવલજ્ઞાની તો પ્રત્યક્ષ રીતે દેખેજ છે, તો તે જીવ પદાર્થ શાશ્વતો નથી એમ કેમ કહેવાય ? વળી કહ્યું છે કે અતીન્દ્રિય, એવો જે જીવ છે, તેને ચર્મચક્ષુવાળા મનુષ્ય, દેખતા નથી અને સર્વજ્ઞ એવા સિદ્ધપુરુષો, તથા જ્ઞાનસિદ્ધ એવા ચોળી પુરુષો દેખે છે. વળી તે કહ્યું કે તે જીવ, શંખના શબ્દની જેમ સંભળાતો નથી તથા ભાતના ઓસામણ પ્રમુખ રસ સમાન રસરૂપે દેખાતો નથી ? તેનો ઉત્તર તો તે પૂર્વોક્ત ઉત્તરમાં આવીજ ગયો. કારણ કે જે અતીન્દ્રિય હોય તે સંભળાય નહીં, તેમ તે રસની જેમ દેખાય પણ નહીં. વળી હે કપિંજલ ! તે કહ્યું કે પચમહાભૂતના સમુદાયથી શરીરોમા પોતાની મેળે ચૈતન્યશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, જેમ કે શુદ્ધદ્રવ્ય યુક્ત મદિરામાં પોતાની મેળે માદકશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે ? તો ત્યાં કહ્યું છું, તે સાંભળ. કે જે તુ પચમહાભૂત કહે છે, તો તે પચમહાભૂતને તમે સચેતન કહે છે કે અચેતન ! જો તું સચેતન કહેતો હો, તો તો અમોને ઇંટાપત્તિ છે, એટલે અમે તે પૃથિવ્યાદિક સર્વને એકેન્દ્રિય કહીએ છીએ, અને એમ કહેવાથી અમારી જેમ તે પણ જીવ પદાર્થ માન્યોજ કહેવાય, તો વાદજ કયા રહ્યો ? અને જો તે પચમહાભૂતને તુ અચેતન કહેતો હો, તો તે અચેતનના સમુદાયથી ચૈતન્યપરિણામ થાયજ કેમ ? અને વળી જો તે પ્રત્યેક મહાભૂત અચેતન છે, તો તેને પોતાની મેળે સમુદાયપણે મળવાની શક્તિ પણ કેમ મળે ? તેથી તારું જે આ અજ્ઞાનપણાનું બોલવું છે, તે સર્વ વ્યર્થ છે. વળી તે કહ્યું કે શુદ્ધદ્રવ્યોથી બનેલા મદિરામા જેમ માદકશક્તિ પોતાની મેળે જ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ

આ શરીરમાં પણ પ્રથમકાલૂતના મળવાથી જૈતન્ય શક્તિ સ્વતઃ ઉત્પન્ન થાય છે ? તો ત્યાં કહું છું, તે સાલળ કે જો એમ કોઈ દ્રવ્યો એકમ મળવાથી સ્વતઃ માદકપ્રમુખ શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ જતી હોય, તો નદીની વેળુ, કાકરા, ધૂળ, ઘાસ વગેરે કદાચિત્ જો એકઠાં થઈ જાય છે, તો તેથી કોઈ પણ તરેની શક્તિ કેમ ઉત્પન્ન થતી નથી ? પરંતુ હે દ્વિજ ! જેની મદિરા થાય છે, તે ગોળ વગેરે પ્રત્યેક વસ્તુમાં પ્રથમથી જ માદકશક્તિ અંતર્ગત રહેલી છે તેથી તેમાં માદકશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, નહિં તો થાય જ નહિં. માટે હે લાભ ! જીવ પદાર્થના અસ્તિત્વમાં કઈ પણ તે જીવના સિદ્ધપણા માટે ઘણા જ ઉદાહરણો, જૈનશાસ્ત્રમાં બતાવ્યા છે, પરંતુ તે ઘણા હોવાથી તેને હાલ કહેવાથી ખાર આવે તેમ નથી ? આ પ્રમાણેની યુક્તિના પ્રત્યુત્તરથી નિરુત્તર કરેલો તે કપિજલ પુરોહિત, ચૂપ થઈ બેસી રહ્યો. ત્યારે કરુણાસમુદ્ર એવા ગુરુએ કહ્યું કે હે કપિજલ ! આ તને જે કુઓધ લાગ્યો છે, તે તારા પોતાના જ સ્વભાવથી નથી લાગ્યો, પરંતુ સ્વકૃતપાપથી અંધ તથા દૃઢમિથ્યાત્વી એવા કેશવનામના તારા મામાના સગથી લાગ્યો છે.

મોહધ્યાર પિડિયા. પાવિઉ કાસાદુરંત દુકેખાઈ ॥

નદા નાસંતિ પરં, તુચ્છા મિચ્છોવએ એહિં ॥ ૧ ॥

અર્થ મોહરૂપ અંધકારથી પીડિત એવા પ્રાણીઓ દુરંત દુખોને પામે છે, અને વળી તે નષ્ટ અને તુચ્છ એવા જીવો, બીયારા બીજા જીવોને પણ મિથ્યાત્વોપદેશથી દુરંત એવા દુખના લોકતા કરે છે તે સાલળી ત્યાં બેઠેલો તે પુરુષોત્તમ નામે રાજા સંશયને પ્રાપ્ત થઈ બે હાથ જોડીને ગુરુને પૂછવા લાગ્યો, કે હે ભગવાન ! આપે હાલ કપિજલ પુરોહિતને કહ્યું કે તારો મામા કેશવ પૂર્વકૃત દુષ્કર્મોથી અંધ થયેલો છે તથા તે મિથ્યાત્વી છે. તો હે વિભો ! તે કેશવે પૂર્વ જન્મમાં શુ પાપ કર્યા હતા, કે જેથી તે અધત્વને તથા મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયો છે ? તે કૃપા કરી કહો-ગુરુ બોલ્યા કે

એક વસતપુરનામે નગર હતુ, તેમા એક વીરાગદનામે રાજા હતો. તે ચંદ્રમા સમાન ઉજ્જવલગુણવાળો હતો. પરંતુ જેમ ચંદ્રમામા કલંકની જેમ-રાજામાં પણ એક મૃગયારમવારૂપ કલંક હતુ હવે એક દિવસ તે મૃગયા રમવા માટે પોતાના પુરની પાસે એક અરણ્ય હતું, ત્યાં આવ્યો અને ત્યાં તો કેટલાક બિયારા નિરપરાધી વનેચરો ઉભા હતા, તેને જોયા. જોઈને, ધનુષ્યમા બાણ ચડાવી તે બાણને તે વનેચર સામે સાંધ્યો, ત્યાં તો તે વનેચરો સમજી ગયા કે આ અમને મારવા આવ્યો છે, તેમ સમજી તે તટાસ લયલીત થઈને ત્યાંથી એકદમ દોડવા લાગ્યા. ત્યારે તે રાજા પણ તેની પાછળ અન્વેષક થઈને દોડ્યો. કેટલાક વનેચરોને બાણોથી મારીને લોધ કરી નાખ્યાં. ત્યારે તેની પાછળ અશ્વો પર બેસી દોડ્યા આવતા તેના અનુચરો તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કે હે મહારાજ ! આપનામા ઘણું જ શૌર્ય છે ? પોતાની પ્રશંસા સાલળી હર્ષથી તેના રોમાચિત ઉભા થયા. આ પ્રમાણે મૃગયાસક્ત એવા તે રાજકુમારે એક પર્વતની નિકટના

વનને વિષે જાડમાં સંતાઈ બેઠેલા એક સુવરના બચ્ચાને દીઠો, બાણ છોડ્યું, પરંતુ તે બાણ સુવરના બચ્ચાને ન વાગતાં જાડની પાસે કાઉસગ્ગધ્યાને બેઠેલા કોઈ એક સાધુને વાગ્યું. પછી વીરાંગદકુમારે વિચાર્યું જે બાણ તો લાગ્યું પરંતુ તે વ્યક્તિનો દીનશબ્દ કરી રૂદન જણાયું નહિ. માટે હું ત્યાં જઈ જોઉં તો ખરો, કે તે બાણ તેને જ વાગ્યું છે, કે કોઈ બીજાને? એમ વિચાર કરી તે એકદમ ત્યાં આવીને જ્યાં જોવે, ત્યાં તો તે સુવરના બચ્ચાને તો ખીલકુલ દીઠો જ નહિ. પરંતુ કાઉસગ્ગધ્યાને રહેલા, તથા જેના પગમાં બાણ વાગવાથી રુધિર આલ્યું જાય છે, એવા કોઈ એક સાધુને દીઠો, તે દેખતાં જ વીરાંગદકુમારને મનમાં અત્યંત સભ્રમ થઈ ગયો, અને તે વિચારે છે કે હું મહાપાપી થયો? અરે! હું લય કર કર્મ કરનારો થયો! કારણ કે આવા નિર્મલ, ધ્યાનાસક્ત એવા નિરાપરાધથી સાધુને મેં વિના કારણ બાણ માર્યું, હા!! હવે હું શું કરું! કયા જાઉં!! અરે તો પણ કાર્મક ઠીક થયું? જો કદાચિત્ આ મારા બાણથી આવા ઉત્તમ સાધુ મરણ શરણ થઈ ગયા હોત તો મને ધોરાતિધોર નરકમાં પણ સ્થાન મલત નહિ. અર્થાત્ અનિર્વાચનીય એવા નરક દુઃખને ભોગવતાં લાખો જન્મ થાત, તો પણ મારો દુઃખમાંથી પાર આવત નહિ. એવી રીતનો વિલાપ કરીને તે રાજા, ધ્યાનાસક્ત એવા તે સાધુના ચરણમાં પડી ગયો, અને મોટા અવાજે કહેવા લાગ્યો કે, હે કારુણ્યનિધે! હે કૃપાસાગર! હે ત્રિજગજ્જ વત્સલ! પાપી, અને દુષ્ટકર્મ કરનાર એવા મારાથી અજાણતાં તમોને બાણ વાગ્યું. માટે તે પાપથી તથા જગતમા થતા અપયશથી મને કોઈપણ રીતે મુક્ત કરો! કારણ કે હાલ જેવું, મેં કર્મ કર્યું છે, તેવા કર્મને કદાચિત્ કોઈ ઉચ્ચ પાપી હોય, તે પણ કરે નહિ. પણ આપ દયાલુ છો, તેથી મારી પર દયા કરી પ્રસન્ન થાઓ. વળી આપ સરખા જે મહાત્મા પુરુષો છે, તે કૃપા કરી મારા જેવા અજ્ઞાની જનના મોટા પણ અપરાધને ક્ષમા કરે છે. અને હે પ્રભો! જો આપને કાંઈ શિક્ષા કરવી હોય, તો પણ મેં આ મારું સર્વ શરીર આપને અર્પણ કરેલું છે, તેથી જેમ આપને લાસે તેમ આપ શિક્ષા કરો. આ પ્રમાણે ઘણી જ વિનંતિ કરી, તો પણ ધ્યાનાસક્ત એવા તે મુનિ કંઈ પણ બોલ્યા નહિ, ત્યારે પાછો તે રાજા વધારે દુઃખી થઈ વિનંતિ કરવા લાગ્યો કે, હે ભગવન્! હું વસંતપુરનો વીરાંગદનામે રાજા છું, તેથી આપને અનુકંપા કરવા યોગ્ય છું. વળી હે દીનવત્સલ! આપ મને કાંઈ પ્રત્યુત્તર દેતા નથી તેનું કારણ શું છે? હે ભગવન્! હું જાણું છું, કે આપ જેવા પુરુષ દોષ કરે, તો તે કોણે કરી ત્રણલોકને પણ બાળી લસ્રમ કરી નાખે! તથા શાપ આપી દર્વર્ગમા રહેલા ઈન્દ્રને પણ ઈન્દ્રાસનથી એકદમ હેઠો નાખી શકે માટે હે કૃપાલુ! આપ જેવા દયાલુ પુરુષ જો દયા કરે, તોજ મારા સરખા પાપી છવથી છવાય નહિં તો છવાય નહિં. વળી હે પ્રભો! જ્યાં મુઘી આપ મારી પર કૃપા નહિ કરો, ત્યાં મુઘી મારો આત્મા કંપાયમાન રહેશે. હે મુનીન્દ્ર જો હવે આપ દયારુપ જ્યોત્સ્નાથી મને નહિં સ્તીતલ કરો, તો કૃતાપરાધ એવો હું જરૂર પાપરુપતાપથી બળી લસ્રમ થઈ જઈશ?

આ પ્રકારના ચાટુવચનરચનામાં પદ એવા તે રાજાનાં વાક્ય સાંભળી કાઉસગગધ્યાનથી જાગ્રત થયા એવા મુનિ બોલ્યા કે હે રાજન્ ! કંઈ પણ ભય રાખ નહિં. અપરાધ કરનારા પ્રાણી પર પણ અમે જૈન મુનિ તે કોપ કરીએ નહીં, તો તું તો વળી કૃતાપરાધનો પશ્ચાત્તાપી તેથી તારી પર તો કેમ જ કરીએ ? વળી અમે તો શું ? પરંતુ અમારા જેવા બીજાઓ પણ તારી પર કોપ કરે નહિં. પણ હે રાજન્ ! તને ચત્કિચિત્ હું હિતોપદેશ કરું છું, તે સાભળ. કે હે ભાઈ ! જો આ વિષયભોગોના સયોગને, અને યૌવનને તથા જીવિતને પણ કરિકર્ણુસમાન અતિચંચલ માની તે અતિ ચંચલ એવા વિષય-ભોગાદિકના સ્વરૂપસુખ માટે જીવપ્રાણી માત્રે કોઈ પણ વખત પાપમાં પ્રીતિ કરવી નહિં વળી હે રાજન્ ! આ સંસાર ભોગાસક્તપ્રાણી, એમ પ્રત્યક્ષ રીતે જાણે છે, જે આ ઇન્દ્રિયના ભોગ ભોગવવા કરીએ છીએ, અને વળી તે પાપ નરદાદિકના દુઃખે કરી ભોગવવું પણ પડશે, તો પણ તે પ્રાણી પાપકર્મ કરતા બંધ થતા નથી. જેમ કે કોઈ મિંદડો દૂધ પાનમાં આસક્ત થયેલો હોય, તેને આપણે લાકડી વિગેરેથી મારીએ ત્યારે તે જાણે છે, કે આ માર મને દુઃખ પાન કરવાની આસક્તિથી પડે છે, તો પણ તે દૂધપાનને છોડતો નથી. હે રાજન્ ! હિંસા કર્મરૂપપાપપ્રસંગનો પરિત્યાગ કરી તું ધર્મમાં મન કર. વળી હે રાજન્ ! હાલ જે તું જીવહિંસા કરે છે, તે કેવી છે ? તો કે આપત્તિનું મૂલ છે, મોક્ષની પ્રતિકૂળ છે, સહુ કોઈ પ્રાણીઓને દુઃખની દેનારી છે, તે માટે પ્રથમ તો તે હિંસા કરવાનો જ ત્યાગ કર. માટે તારે ધર્મારાધનમાં જ પ્રતિદિન પ્રતિદિન પ્રીતિ રાખવી અને અનંત દુઃખકારક એવાં હિંસાપ્રમુખ પાપકર્મોના ત્યાગ જ કરવો. આ પ્રકારે તે મુનિના કરેલા ઉપદેશને સાંભળતાં જ કપાઈ ગઈ છે. મિથ્યાત્વરૂપ અથિ જેની અને સમક્રિતબોધ પામેલો એવો તે વીરાંગદ રાજા, હુષે કરી તે મુનિને સવિનય કહેવા લાગ્યો કે હે ભગવાન્ ! દેશનારૂપ અમૃતદાને કરી આપે મારી ઉપર અનુગ્રહ કર્યો. માટે હે મહારાજ ! હવે મને જેવાં ઘટે તેવાં ગૃહસ્થધર્મરૂપ શ્રાવકનાં બાર વ્રત ઉચ્ચરાવો ? ત્યારે શુરુએ પણ સમ્યક્ત્વમૂલ દાદશવ્રત રૂપ ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. એ સાંભળી તે વીરાંગદ રાજા પણ યથાશક્તિ તે શ્રાવકના વ્રતને ગ્રહણ કરી પોતાના કરેલા અપરાધને ખમાવીને ઘેર આવ્યો. પછી શુરુના કરેલા ઉપદેશ પ્રમાણે ધર્મને પાળી અનુક્રમે તે શુદ્ધ શ્રાવક થયો.

હવે તે ગામમાં જીવ અજીવનું તત્ત્વ જાણે જાણ્યું એવો અને કદાચહુથી વિમુક્ત, વિમલ-બોધના માર્ગને અનુસરતો એવો કોઈ એક જિનપ્રિય નામે શ્રાવક રહે છે. તે પ્રતિદિન વીરાંગદ રાજા પાસે આવી તે રાજાને ધર્મમાં સ્થિર કરવા માટે અનેક રીતે ધર્મોપદેશ આપે છે. સાધુઓનાં વખાણુ પણ કરે છે અને તે રાજા પણ તેની જે કાંઈ વાત હોય, તેને ઘણા જ માનથી સ્વીકારે છે, કારણ કે તેની પર તે રાજાનો ધર્મશુરુ સમાન ભાવ છે. વળી રાજા સામાયિક, કે પોષધ, કે જિનપૂજા પ્રમુખ કાંઈ પણ ધર્મકૃત્ય કરે છે, ત્યારે તેની સાથે જ કરે છે. હવે તેજ ગામમાં કોઈએક મોહન નામે વૈશ્ય રહે છે, તેને

સ્વજનનું તથા દ્રવ્યનું કે બીજા કોઈ પ્રકારનું સુખ નથી તેથી તેણે વિચાર્યું જે હું જો ઉપરથી દેખવા માત્ર શ્રાવક બનું, તો આ ગામમાં મારી આજીવિકા ચાલે, કારણ કે આ રાજા જે છે, તે ઉત્તમ શ્રાવક છે? એટલે લાવ વિના ઉપરથી જ શ્રાવક જેવું આચરણ કરવા લાગ્યો. હવે એક દિવસ તે મોડું જનપ્રિય નામા શ્રાવકને મળ્યો, અને પોતાની આજીવિકા માટે તેને કહેવા લાગ્યો કે હે સત્પુરુષ ! હે સાધર્મીક લાભ ! તમે પ્રતિદિન રાજાને ત્યાં જાઓ છો, અને રાજા શુદ્ધ શ્રાવકધર્મ પાળે છે, તો મને મહેરબાની કરી તેમનો મેલાવ કરાવો, જેથી હું એવા ઉત્તમ શ્રાવકની નિશ્ચાથી યથેચ્છિત ધર્માચરણ કરું ? તે સાંભળી સાધર્મીપ્રિય એવા ગામનો રાજા જે છે તે જનપ્રિયશ્રાવકે કહ્યું કે ઠીક છે, જ્યારે હું રાજા પાસે જાઉં, ત્યારે તમે મારી સાથે આવજો પછી જ્યારે જનશ્રાવક રાજા પાસે જવા તૈયાર થયો, ત્યારે મોડું ત્યાં આવી તે જનપ્રિય શ્રાવકની સાથે રાજા પાસે ગયો. અને ત્યાં જઈ ઉપરથી શુદ્ધશ્રાવક સમાન ભાવયુક્ત વાર્તા કરવા લાગ્યો, તે જોઈ રાજાએ લડીકલાવથી જાણ્યું જે અહો ! આ કેવો સારો શ્રાવક છે ? વળી કેવો ગરીબ છે ? માટે તેને જનપૂજનના કાર્યમાં રાખીએ ? અને તેને કાંઈક આજીવિકાનો બદોબસ્ત પણ કરી આપીશું ? એમ વિચારી તે મોડું જનપૂજનના જ કાર્યમાં યોજના કરી. તથા આજીવિકા પણ કરી આપી. હવે મોડું ત્યાં રહી તે રાજાનો પ્રતિદિન પોતાની પર લાવ વધારવાના દેખવામાત્રજ અત્યંત લાવ બતાવી સાચકાલે શ્રાવકોની સલા કરી ઉત્તમ એવા શ્રાવકધર્મનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યો, તેથી તેને સહુ કોઈ શ્રાવકો આ ઘણો જ ઉત્તમ શ્રાવક છે, એમ માનવા લાગ્યા. એક દિવસ વીરાંગદ રાજાએ પોતાના પુત્ર વીરસેનકુમારને રાજ્યધુર ધારણમાં સશક્ત જાણી મધ્યરાત્રે ધર્મજ્ઞ-શિક્ષાએ જાગૃત થઈ, સંસાર પર વૈરાગ્ય આવવાથી પ્રાતઃકાલમાં તે મોડું જોલાવી આશા કરી કે હે બઈ ! કોઈ પણ ઠેકાણે જો ધર્માચાર્ય મુનિ આવ્યા હોય, તો તપાસ કરો કારણ કે મારે તે ધર્માચાર્ય પાસે દીક્ષા લેવી છે, અને તેવા ઉત્તમ ગુરુની સેવાથી કરી મારા આત્માને સંસારાંબુધિથી તારવો છે ? તે સાંભળી મનમાં જેદ પામી ઉપરથી લાવ દેખાડી મોડું જોડ્યો કે અહો રાજન્ ! આ વિચાર તો આપે ઘણો જ ઉત્તમ ધાર્યો ? એમ કહી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આ તો મારે દુઃખ થવાનું થયું, કારણ કે જ્યારે આ રાજા સાધુ થઈ આવ્યો જશે, ત્યારે મારી આજીવિકા કેમ ચાલશે ? અને પછી હું શું કરીશ ? માટે આરોગ્યવળો બહાર જાઉં અને આવીને કહું કે દીક્ષા દેવામાં જેવા જોઈએ તેવા ધર્મશુરુ ક્યાં મળે મક્કતા જ નથી. એમ કહીને આ રાજા ગૃહસ્થલાવમાં જ રહે, તેવો ઉપદેશ કરી તેને ચાગ્રિ લેતો અટકાવું ? એમ વિચાર કરી રાજાની આજ્ઞા લઈ ગુરુને શોધવાના મિષ્ટથી બેચાર ઘડી બહાર જઈ પાછો રાજા પાસે આવી હાથ જોડી વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન્ ! મેં ધર્મશુરુને ઘણા ઠેકાણે શોધ્યા, તથા તેનો બીજા મળ્યોને મોકલીને દર સુધી શોધ પણ કરાવી, પરંતુ તેવા સુધર્મી ધર્મશુરુ કોઈ પણ

સ્થલે ઉપલબ્ધ થતા નથી માટે મારો મત તો એમ છે, કે - આપે ચારિત્રજ લેવું નહીં. કારણ કે આપણા જેવાથી ચારિત્ર પાલવું બહુ જ કઠિન છે. પ્રથમ તો આપણું મન જે છે, તેજ પીપલાનાં પત્ર જેવું અતિચંચલ છે, વળી આપણી ઇન્દ્રિયો જે છે, તે નિરંતર વિષયાભિલાષપશુ રહે છે. અને પ્રમાદ જે છે, તે તો સહુ કોઈને હસ્ત્યજ્જ છે, તો આપણું તો શુ જ કહેવું? વલી હે રાજન્ ! આપણા જેવા કાયર પુરુષો તો અષ્ટાદશ શીલાગ્ર મતો કોઈ પણ દિવસ ધારણ કરી શકે નહિ. અને પૂર્વે જે મતો મહર્ષિઓએ પાળેલાં છે, તે મતો શું આપણાથી પાળી શકાશે? ના નજ પાળી શકાય? તેમાં વળી બીજા મતો તો કદાચિત્ મહાકષ્ઠે કરી પળાય, પરંતુ બ્રહ્મચર્યમત તો પળાય નહિ, એ સર્વ બટપટ મૂકી દઈને હાલ જે ગૃહસ્થાવાસ છે, તેજ પુણ્યાવાસ છે, એમ જાણી તેમાંજ રહેવું ચોખ્ખું છે. અને હે નૃપ ! આ ગૃહસ્થાવાસમાં જ રહી દાન, પુણ્ય, ધર્મ, મત, તપ, નિયમ જો પાળીએ, તો તે ગૃહસ્થપણામાં રહેવું પણ ઉત્તમ જ છે. હે રાજન્ ! આ ઉપદેશ હું આપને જ કહું છું, તેમ નથી, પરંતુ મને પણ આપની જેમ વળી સસાર પર વૈરાગ્ય થવાથી સયમ લેવાની ઇચ્છા થઈ હતી, તેથી મેં પણ હાલની જેમ શુદ્ધ ચારિત્રધારી ધર્મગુરુ શોધવા માડ્યા હતા, પરંતુ તે દિવસ તેવા ગુરુ મને પણ મળ્યા નહિ વળી બીજા હાલ જે મેં કહ્યાં, કે આપણાથી સંયમ ન પડે, તે કારણોથી થઈ હજી સુધી હું આ ગૃહસ્થધર્મમાં જ વર્તું છું. વળી હે રાજન્ ! ચારિત્ર લઈને તે ચારિત્રનો ત્યાગ કરવો, તે પર્વતથી નીચે પડ્યા જેવું છે, અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી તે ગૃહસ્થવ્રતનો ત્યાગ કરવો, તે માચાથી નીચે પડ્યા જેવું છે. જે પર્વતથી પડે તેને જેવું દુઃખ થાય છે, તેવું દુઃખ માંચાપરથી પડનારને થતું નથી માટે આપને ગૃહસ્થધર્મમાં જે રહેવું તેજ ઉત્તમ છે. આવા વચન મોહનનાં સાંલણી વીરાંગદ રાજા ઉઠા વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો ! આ મોહનીઓ તો ઉત્તમ એવા મોક્ષકારક મહાવ્રત એવું જે ચારિત્ર તેને નિદે છે. અરે ! આવાં વાક્યો તો આ લોકમાં અને પરલોકમાં દુઃખદાયક જ થાય છે. આ કેવો અજાની છે કે, જે આવાં મિથ્યા વચન કહીને ચારિત્ર લેવામાં વિદ્ધ કરે છે? જેમ કોઈ ખેડુત માણસ, માલ લાવવો, સાચવવો, વેચવો, નામું લખવું, હિસાબ રાખવો, એ વિગેરેનો ભય દેખાડીને વ્યાપાર કરનારા વ્યાપારીને વેપાર કરતો અટકાવે, અને પોતાની ખેડનાં વખાણ કરી તે ખેડ કરવાનો ઉપદેશ કરે, તેમ મોહનીઓ પણ સાધુકર્મ રૂપ વ્યાપારને નિહીને તે ધર્મને સ્વીકારવાની ના કહે છે અને ગૃહસ્થધર્મ રૂપ ખેડને વખાણી તેમાં જ રહેવાનો ઉપદેશ કરે છે. વળી આ મોહનીયાના કહેવા પ્રમાણે પ્રમાદથી લોકોત્તર માર્ગને વિષે જો વિદ્ધોનું ચિંતવન કરીએ એટલે મહાદુસ્તર એવું ચારિત્રવ્રત તે કેમ પળાય? એમ જો વિચાર કરીએ તો તો પછી મોક્ષશ્રીનોજ અલાવ થાય. કારણ કે સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ મોક્ષસાધક તો યતિધર્મ જ તે, તે ધર્મ તો જે જીવે અગીકાર નથી કર્યો, તે જીવની સદ્ગતી થતી જ નથી? માટે

આવા વાક્ય બોલનાર એવા આ મોહનીયાની સાથે વાત કરવાની પણ મારે હવે શી જરૂર છે? પરંતુ આ વાત હું જિનપ્રિય શ્રાવકને બોલાવીને કહી બતાવું કે જેથી તેને પણ આ મોહનીયાનાં ભાવની માલમ પડે, અને જે કાંઈ કહેવાતું હોય તે કહે પણ? એમ વિચારી જિનપ્રિય શ્રાવકને તેડાવી પોતાને જે વાત મોહન સાથે થઈ હતી, સર્વ વાત સવિસ્તર કહી આપી. તે સાંભળી જિનપ્રિય મોહનને કહેવા લાગ્યો, કે

હે મોહન ! જેવું તારું નામ છે, શું પણ તેવા જ છે. કેમ તારું નામ મોહન હોવાથી ભદ્રીક ભાવી રાજાને સંયમગ્રહણ કરવામા ખોટાં અને ધર્મથી પ્રતિક્ષા એવાં વાક્યોથી મોહમાં નાખે છે? શીલાંગમત પાળવા તે ઘણું જ કઠિન છે એ સર્વ જે કહ્યું, તે તે શું સમજીને કહ્યું? વળી હે મૂર્ખ! સાંભળ. જે સાહુચિક પુરુષો છે, તેને ચંચળ એવું એવું ચિત્ત શું કરી શકે છે? તથા તેને પ્રજાળ એવો ઇન્દ્રિયવર્ગ પણ શું કરી શકે છે? વળી પ્રમાદ પણ તેને શું કરે છે? નિરંતર સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, તપ તેને વિષે રહેલા, શુરુના વચનમાં નિરત અને ભવભ્રમણથી ભય પામતા એવા અનાગાર સાધુઓનું ચિત્ત, કોઈ દિવસ પાપકર્મને વિષે જાય? ના નજ્જાય. વળી અષ્ટાદશ શીલાંગરથના ધુરાને વડન કરવાને સમર્થ એવા સાધુરૂપ જે વૃષભ છે, તે શુ શીલાંગ રથનો આસતાં આસતાં અર્ધ માર્ગમાં ત્યાગ કરે? ના નજ કરે એમ કરતાં કદાચિત્ તે પુરુષ, કોઈએક કર્મના ઢોષે શિવમાર્ગમા આસતાં આસતાં સ્ખલન થઈ જાય, તો શું તે માર્ગમાં શીલાંગરથને વડન કરી ખીજાએ ન આસવું? વળી હે જડ! સાંભળ કોઈક વડાણમા બેસનારા પુરુષવાલું વડાણ તે બેસનારના કર્મયોગે કદાચિત્ ભાગી ગયું હોય, તો પછી ખીજા પુરુષોએ તે વડાણમાં શું ન બેસવું? વળી આ તારા કહેલા દૃષ્ટાંતથી બોધ થાય કે સંયમમત ધારણ કરવા ઇચ્છનારને સંયમ લઈ મૂકવો નહિ તેવો બોધ થાય છે. પણ જે દૃઢવૈરાગી હોય, તે સંયમ લઈને છોડે નહીં અને હે મોહન! જે પાપી પુરુષ, તારા સરખી પોતાની કલ્પિતચુક્તિઓએ ચારિત્ર ગ્રહણ કરવામા સમુત્સુક થયેલા જનને ચારિત્ર લેતા બંધ કરે છે, તો તે બંધ કરનાર પુરુષ, નરક, તિર્યચ વિગેરે લાખો ગમે હુઃખોનું ભાજન થાય છે. માટે હે અજ્ઞાની ! તેવા વાક્યરૂપ પ્રત્યક્ષ નિન્હવથી તારામા શુભ રીતે મિથ્યાત્વ જ ભર્યું હોય, એમ દેખાય છે વળી તે કહ્યું કે તેવા શુદ્ધવ્રતધારી સાધુનું તો મલતા જ નથી? તો હે અજ્ઞાની ! સર્વ સંગવિમુક્ત, પંચ મહાવ્રતધારણુ ધીર, પાત્ર સમિતિ, ત્રણ ગુમિથી યુક્ત, જ્ઞાન, ધ્યાન અને તપ, તેમા લીન એવા શુરુઓ તો પ્રત્યક્ષ રીતે વિચરે છે, અને અમોને દર્શન પણ થાય છે, પણ હે મિથ્યાદગ્ધ ! તું ભિથ્યાદૃષ્ટિ છે તેથી તને તે યતિવર્ગનાં દર્શન ક્યાંથી થાય ?

નિર્ઞય, અને સ્નાતકનો તો એ પુલાક સાથે વિચ્છેદ થયો છે એટલે એ ત્રણેનો હાલ વિચ્છેદ થઈ ગયો છે. પરંતુ બકુશ અને કુશીલ એ બે નિર્ઞય તો જ્યાં સુધી તીર્થ પ્રવર્તશે, ત્યાં સુધી રહેશે. હવે હે મોહન ! જો તું ભયાનક એવા ભવારણ્યમા ભમવાની

ધર્યા ન કરતો હો તે હાલ તે જે હુર્લાધિવચન કહ્યા છે, તેની તું ગુરુપાસે જઈ આલોચનાં લે આ પ્રકારે જિનપ્રિય શ્રાવકે તેને ઘણા હેતુવાદો કહી નિરુત્તર કર્યો. તેથી તે મોહન કાંઈ પણ બોલ્યો નહિ, તેમ હુર્લાધિતનુ હુષ્કૃત પણ આલોચ્યું નહિ. ત્યારે તે જિનપ્રિય શ્રાવકે જાણ્યું જે અહો ! આ તો ખરે ખરો ધર્મધ્વજ છે, અર્થાત્ આ કાંઈ ખરો શ્રાવક નથી. એમ જાણી રાજાની જેમ પોતે પણ તેની સાથે કામ વિના બોલવાનો વ્યવહાર છોડી દીધો. પછી તે જિનપ્રિય શ્રાવક વીરાંગદ રાજાને કહેવા લાગ્યો, કે હે રાજન્ ! તમે આ પ્રમાણે સંયમ લેવાને ઇચ્છા કરો છો, તેથી તમોને ધન્ય છે, કારણ કે સંયમ સિવાય જીવનો મોક્ષ થતો નથી. અને તમારા જેવા અસ્તિ ગ્રહણ કરનારાના મનોરથને જે પુરુષ ભાગે છે, તે પુરુષનું કોઈ દિવસ કલ્યાણ થતું નથી વળી હે રાજન્ ! દેવ અને ગુરુ, તેના ચરણારવિદના પ્રતાપથી તમારા ધારેલા સર્વમનોરથ સફળ હો. અને હે દેવ ! સંયમની ઇચ્છા છે, માટે સંયમને ગ્રહણ કરો, હું પણ તમોને સંયમગ્રહણ કરવામાં યથા શક્તિ સહાયક થઈશ હે વિભો ! જો તમે ગુરુની વાટ જોતા હો, તો ગત દિવસે જ શાંત, દાંત એવા જયકાંત નામે મુનીશ્વર તમારા ઉદ્ધાનને વિષે જ સમોસર્યા છે, માટે હે સ્વામિન્ ! તેની પાસે જઈ તે શીઘ્ર માર્ગ સાધી લો. આ પ્રકારનાં જિનપ્રિય શ્રાવકના વાક્ય સાલળી તે વીરાંગદ રાજા અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ, તરત તે ગુરુની પાસે જઈ તેમને નમન કરી યોગ્યસ્થાન પર બેઠો. ત્યારે ગુરુએ દેશના મધુરધ્વનીથી દેશના આપી. પૂજ્ય મુનિવરની સંસારની અમારતા સાલળીને પરમાર્થનું ચિતવન કરી જીવિતની પણ અનિત્યતા જાણીને તે વીરાંગદ રાજા મોક્ષસાધનમા ઉત્સુક થયો તેથી તેણે શુભ દિવસને વિષે પોતાના પુત્ર વીરસેનકુમારને રાજ્ય ગાદી આપી. અને જિનપ્રિય શ્રાવક, તેની સ્ત્રી, મંત્રી, સામંત, શ્રેષ્ઠી પ્રમુખની સાથે તે શ્રી જયકાંત મુનીશ્વરની જ પાસે દીક્ષા લીધી. પછી ક્રમે કરી તે મુનિ અગ્યાર અગો લણ્યા. દશ પ્રકારે તથા અનેક પ્રકારે મુનિઓનું વૈથ્યાવૃત્ય કરવા લાગ્યા, અને તે વૈથ્યાવૃત્યે કરી તે મુનિએ પુણ્ય સામગ્રી ઉપાર્જન કરી પછી છટું અટુંમાદિક એવાં ઉષ્કૃષ્ટ તપોથી સર્વકર્મોને ખપાવી અનગન વ્રત અગીકાર કરી, સમાધિમરણે કાલ કરીને તે વીરાંગદ રાજા શુક્રકલ્પનો ઇન્દ્ર થયો અને તેની સાથે જે જિનપ્રિય શ્રાવક હતો, તે પણ શુક્રદેવલોકને વિષે મહર્દિક સામાયિક દેવતા થયો.

હવે તે મોહન જે હો. તે પ્રથમથી મિથ્યાત્વી તો હતોજ પરંતુ જ્યારે જિનપ્રિય શ્રાવકથી તિરસ્કારને પ્રાપ્ત થયો ત્યારથી તો તે સાધુનો દ્રોહી થયો. અને મનમા અત્યંત મિથ્યાત્વને ધરતો થકો પૌષ્પના અને આવશ્યકતા મિષથી સાધુના ઉપાશ્રયમાં જવા લાગ્યો ત્યાં તે ઉપાશ્રયમા રહેલા સાધુના દોષો ગવેપવા લાગ્યો. એટલે તે લોટ ચાલવાની ચાળણી જેવા ગુણવાળો થયો જેમ ચાળણી છે, તે ચાલણને ગ્રહણ કરે, અને ઉત્તમ સારભૂત એવા લોટને ત્યાગ કરે. તેમ આ મોહન પણ સાધુના દોષોને ગ્રહણ કરે છે, અને તેમના જે ગુણો છે, તેમનો ત્યાગ કરે છે. વળી તે મોહન સાધુના દોષોને ગવેપી

તે દોષોને કેવલ મનમાં જ સમજી બેસી રહેતો નથી, પરંતુ તે સર્વ શ્રાવકોને ઘેર ઘેર જઈ કહેતો ફરે છે, કે હે શ્રાવકો ! આ વખતમાં કેઈ જૈન સાધુ તો સાધુના ધર્મ પાળતાજ નથી. તમે કહેશો કે તે વાતની તમને કેમ માલમ પડી ? તો કે સાંભળો. હું પોષધ તથા સામાયિક કરવા પ્રતિદિન ઉપાશ્રયમાં જાઉં છું તો ત્યાં મેં તે સાધુઓમાં પ્રત્યક્ષ રીતે દોષોજ દીઠા છે, તેમાં કેઈ પણ સાધુને સારી રીતે પરિપૂર્ણ રીતે ચારિત્ર વ્રત પાળનારો દીઠો નથી. તે તેના દોષો કહું, તે સાંભળો. કે તે ઉપાશ્રયમાં રહેતા સાધુમાંકે કેટલાક સાધુઓ તો મુહુર્પન્તિ બાધ્યા વિનાજ બોધ્યા કરે છે. વળી કેટલાક સાધુ દંડાસનને હાથમાં લઈને ચાલે છે. કેટલાક સાધુ તો આખો દિવસ સર્વ ક્રિયા છોડીને ઉંઘ્યાજ કરે છે. વળી કેટલાક સાધુ વિકથાજ કર્યા કરે છે. એક સાધુ પણ પર્વ દિવસના ઉપવાસ પણ કરતા નથી. કેઈ સાધુ શુદ્ધસૂત્ર પણ વાચી જાણતા નથી. કેટલાક સાધુ સ્વાધ્યાયાધ્યયન પણ કરતા નથી. માટે તે જોતા તો મને એમ લાગે છે, કે સર્વ સાધુ દોષથી ભરેલા છે. તેથી તેઓને જે અન્ન વગેરે વહોરાવવું, તે પણ સર્વ વ્યર્થજ છે આ પ્રકારના મૂઢપણાથી કહેલાં વચને કરી દાનશ્રદ્ધાજી જે શ્રાવકો હતા, તેની શ્રદ્ધાનો સાવ નાશ કરી નાખ્યો તથા ભાવ પણ ઉતારી નાખ્યો. આ પ્રકારે સાધુનિદક અને દુષ્ટ એવો તે મોહન કાલે કરી મુખપાકના રોગથી મરણ શરણ થઈ વિધ્યાચલ પર્વતની અટવીને વિષે હુસ્તી થઈને અવતર્યો. ત્યારે ત્યાં તેને વનચરોએ પકડી લીધો અને તે વનચરોપાસેથી તેને કેઈએક ધનવાન વેશ્યે મૂલ્ય ઈર્ષ વેચાતો લીધો. અને વળી તેણેપણ તે હુસ્તીને મથુરા નગરીના રાજાને અર્પણ કર્યો અને તે રાજાએ આ શૂર હુસ્તી છે, એમ જાણી વિષમ એવા સંગ્રામમાં જ્યારે લડવા જાય ત્યારે તેની પર પોતે બેસે, તેથી તેને સર્વ હાથીઓનો આગેવાન કર્યો.

હવે પૂર્વભવાભ્યાસથી તે હાથી સાધુઓનો દ્રેષી હતો તેથી પોતાના સ્થાનકથી નજીક એક વન છે, ત્યાં ધ્યાન કરતા કેટલાક સાધુઓનો શબ્દ સાંભળ્યો. તેથી તે અતિક્રોધાયમાન થઈ પોતાને બાંધવાના આલાનસ્તંભને લાગી ચિક્કારશબ્દ કરી એકદમ તે સાધુઓને મારવા દોડ્યો તે દોડતા મહાપાપના ચોગથી રસ્તામાં એક મોટો અને ઉંડો ખાડો આવ્યો, તેથી તે ખાડામાં પડી ગયો, અને પડતા માત્રમાજ તેના શરીરના ભારથી સર્વ અંગો લાગી ચૂરો થઈ ગયા. તેવામાં કેઈ એક પુરૂષોએ આવી ગજમુકતા લેવા માટે તેના કુંભસ્થભનુ વિદારણ કર્યું, તેથી તેના દુઃખે તેજ ખાડામાં આર્તધ્યાનથી મરણ પામી, પરત્વેના નામે નરકભૂમિને વિષે ગયો, અને ત્યાં પણ તેણે ઘણીજ વેદના લોગવી અને ત્યાંથી નીકળી શયાણા નામે પક્ષી થયો, ત્યાં પેણુ ઘણા પાપો કરી મરણ પામી વાલુકપ્રભાનામે નરક ભૂમિમાં ગયો, ત્યાંથી નીકળીને સિંહપણે ઉત્પન્ન થયો. તે સિંહપણામાં પણ ઘણા જીવને મારી ઉત્તપાપો બાંધી મરણ પામીને પક્ષપ્રભાનામે નરક ભૂમિમાં ગયો, ત્યાં પણ ઘણીજ વેદના લોગવીને ત્યાંથી નીકળી ધનપુર નામે નગરને વિષે કામદત્તાભિધ

વૈશ્યને ઘેર ચદ્રદત્તા નામની સ્ત્રીનેવિષે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. હવે તે જરા મોટો થયો, ત્યારે તેનું તેના પિતાએ સુમિત્ર એવું નામ પાડ્યું.

હવે તેજ સમયને વિષે જિનપ્રિય નામે શ્રાવક હતો, તેનો જીવ સત્તમ શુક દેવલોક- માંથી ચ્યવી, તેજ પુરને વિષે વિનયધરનામે શ્રેષ્ઠીની ગુણવતીનામે સ્ત્રીના ઉદરથી પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારે તેનું ગુણધર એવું નામ પાડ્યું. અતુકમે રમણીના મનને મોહ કરે, એવા યૌવાનવયને પ્રાપ્ત થયો. પૂર્વાલવના સંબંધથી ગુણધરને તે સુમિત્રપર ખરી પ્રીતિ થઈ અને પૂર્વાલ્યાસથી સુમિત્રને ગુણધર પર કપટપ્રીતિ થઈ, અર્થાત્ તે સુમિત્ર ઉપરથી પ્રીતિ બતાવે, અને મનમા વૈરભાવ રાખે. પછી તે બન્ને જણ એકજ ઠેકાણે કીડા વિગેરે કરે છે. તેમા પૂર્વ જન્મના યાપથી નિર્ધન થયેલા તે સુમિત્રના વસ્ત્રપ્રમુખ સર્વ હલકાં છે, તેથી તે ગુણધર સાથે રમતાં કરતાં મનમા ઘણોજ લાજ પામે છે, પરંતુ તે ગુણધર તેનું માન, સગાભાઈથી પણ વધારે રાખે છે. અર્થાત્ પોતે ધનવાન છે, તો પણ તેને કોઈ દિવસ ઘિચ્છારતો નથી. તેમ કરતા તે સુમિત્રનું અન્ન વસ્ત્રોથી પાલન કરનારાં તેનાં માતા પિતા, મગણુ પામ્યા તેથી તે ઘણોજ દારિદ્ર્યુએ પીડિત થવા લાગ્યો, અને તેનો સર્વ જનોએ ત્યાગ કર્યો, તથા તેનું સહુ કોઈ હેલન કરવા લાગ્યાં ત્યારે સુમિત્રે વિચાર્યું કે દરિદ્રી, વ્યાધિવાન, મૂર્ખ, પ્રવાસી અને નિરંતર પારકી ચાકરી કરનારો. એ પાત્ર જણુ તો જીવતા હોય તો પણ તેને મુલા જેવાજ જાણવા. તો તે પાત્ર પ્રકારના મનુષ્યોમાથી હું દરિદ્રી છું. હવે તે દરિદ્રિપણુ પરદેશ જાઉં તો મટે. પરંતુ મારે પરદેશ જાવું તો કયો દેશ સારો હશે? તે હું આ ગુણધરને પૂછી જાઉં? એમ ધારી તે ગુણધરને અનેક દેશોના વેપાર રોજગારની વાતો પૂછવા લાગ્યો. તે સાલળી ગુણધરે જણ્યું જે આ સુમિત્ર હવે નિર્ધનપણાથી લજવાય છે, તેથી પરદેશ જવાનો વિચાર કરતો હોય એમ લાગે છે. નહિ તો આમ પરદેશની વાતો મને કોઈ દિવસ પૂછતો ન હતો. વળી સુમિત્ર જે લજવાય છે એમાં કોઈ સુમિત્રનો વાક નથી. કારણ કે દરિદ્ર જે છે, તે સહુ કોઈને લજવાવે તેવું જ છે. માટે મારા મિત્રને જે પરદેશ જવાનો વિચાર થયો છે, અને તેણે મને પરદેશની સર્વ વાત પૂછી, તે પણ ઘણુંજ સારું થયું છે. તે સુમિત્ર પરદેશ જવા ધારે છે, તો હું તેની સાથે જઈ મિત્રતાના કારણે તેને ધન ઉપાર્જન કરવામા સહાય કરું? આ પ્રમાણે વિચારી તે સુમિત્ર સાથે પરદેશ જવાનો મનમા દઢનિશ્ચય કરી તે ગુણધર સુમિત્રને કહેવા લાગ્યો કે ઈ મિત્ર! મારા ઘરમા દ્રવ્ય તો ઘણુંજ છે, પરંતુ મે પરદેશ જઈ ધનોપાર્જન કરવાનું કૌતુક દીઠું નથી, તો હે મિત્ર! તે કૌતુક જોવા માટે હું કદાચિત પરદેશ જવા ધારું, તો તમે મારા સહાયક થશો? તે સાલળી કુમિત્ર સમાન સુમિત્રે મનમાં વિચારવા માડ્યું કે અહો! આ તો ગુણધરે ઘણુંજ સારું ધાર્યું? કારણ કે હું તે ગુણધર સાથે પરદેશ જઈ તેનું સ પાઠન કરેલું સર્વ ધન કપટથી લઈશ આ દારિદ્ર્યથી પણ મુક્ત થઈ જઈશ? એમ વિચારી ગુણધરને કહ્યું કે અહો મિત્ર! હું તો તમો જ્યાં કહો, ત્યાં આવવા

તેયાર જ છું. મારે તમારાથી શુ વધારે છે ? ત્યાર પછી ગુણુધરે તુરત પોતાના માતા પિતાને પૂછી અતિપ્રયાસે તેમની આજ્ઞા લઈ શક્યોમાં અનેક પ્રકારના કૃત્રિયાણાં ભરી સુમુર્દૂત જોઈ, કેટલોક સંઘાત સાથે લઈ, તે સુમિત્રની સાથે ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. પછી રાત્રિ દિવસ ચાલવાથી ઘણા દેશોતું ઉદ્દેશન કરી અતુલ એ, અટવીમા આવ્યા, અને ત્યાં ઉતારે કર્યો પછી તે વન ઘણું રમણિક હોવાથી તે વનની શોભા જોવા માટે ગુણુધર અને સુમિત્ર નીકળ્યા. તે જોતા જોતા ગાઢ જેની છાયા છે તે દેખવામા મનોહર એવો એક ઉબરાનો વૃક્ષ દીકો. ત્યારે તે બન્ને તે વૃક્ષની નીચે બેઠા. પ્રાક વિશ્રામ લેવા બેઠા ત્યાર પછી ગુણુધરે આરામ કર્યો, નિદ્રાધીન થયો.

હવે તે ગુણુધરને નિદ્રાવશ થયેલો જોઈને કપટી તથા દુષ્ટ એવો સુમિત્ર કુમિત્રની જેમ તડાલ ત્યાં પોતાના તથા ગુણુધરના અશ્વને લઈ જ્યાં ઉતારે કરેલો હતો, ત્યાં ત્વરિત શ્વાસ ભર્યો દોડ્યો આવ્યો. આવીને મોટો પોકાર કરી કહેવા લાગ્યો કે, હે બાઈઓ ! ભાગો, ભાગો. નાસો, અરે ! જલદી ગાડા જોડો ! વિલંબ ન કરો ! વળી માર્ગ કે ઉન્માર્ગ તે કાઈ પણ જોયા વિના જેમ તમારાથી ભગાય, તેમ ભાગો ! કારણ કે આપણી પાછળ આપણને મારવા તથા છૂંટવા શિલ્લ લોકોની ધાડ આવે છે. તેમા મારો મિત્ર ગુણુધર પણ પકડાઈ ગયો છે. આ પ્રકારનો તે સુમિત્રનો, સાદ ફાટી બંધ તેવો પોકાર સાંભળી તથા ગુણુધરના ઘોડાને ગુણુધર વિનાનો આવેલો જોઈને મહુલોકો ભયભીત થઈ પોતપોતાનાં ગામડાં જોડી આડેમાર્ગે, જેમ ભગાય તેમ ભાગવા લાગ્યા. ત્યારે સુમિત્ર પણ તેની સાથેજ ઉન્માર્ગે ચાલ્યો. અને પછી રસ્તામા ચાલતાં ચાલતા કપટથી અત્યંત કડપાંત કરવા લાગ્યો કે, અરે ! મારો પ્રાણુથી પણ વલ્લભ એવો ગુણુધર મિત્ર પકડાઈ ગયો ! હાય, હાય, હવે હું શું કરું. ! એમ થોડીવાર ઘણેજ કડપાંત કરીને તે સુમિત્ર, ગુણુધરના સર્વ માલનો પોતે માલિક થયો કપટી તે સુમિત્ર, ખીજ દિવસના મધ્યાન્હ કાલે કૃત્રિયાણાના ગાડા તથા સથવારાથી સંક્રિત એક અટવીમાં આવ્યો, ત્યાં અકસ્માત તે સુમિત્રના મિત્ર-વચ્કરુપ પાપેજ જાણે પ્રેર્યો હોય નહિ ? એવો તથા ધૂમાડાથી આકાશમંડળને આચ્છાદિત કરતો ઉગ્ર દાવાનલ લાગ્યો. તેને જોઈને સર્વ મનુષ્યો તથા શક્યોના હાકનારાઓ અતિ ત્રાસ પામી પોકાર કરતા ઝડપથી પોતપોતાનો જીવ લઈને ભાગ્યા, ત્યારે પાછળ ખીચારા બગદો તથા માલના સર્વ ગાડાઓ બળીને ભસ્મ થઈ ગયા. પછી તે સુમિત્રના સર્વ અનુચરોએ જાણ્યું જે આ સુમિત્ર જે છે, તે ઘણેજ હીનભાગ્ય લાગે છે. કારણ કે જેના મંદભાગ્યને લીધે અકસ્માત દાવાનલથી ઘણેજ માલ બળી ગયો, તથા વળી આપણે પણ મરવામાંથી માઠ માંડ બચ્યા, માટે જો હવે આપણને તે ઘણુંજ દ્રવ્ય આપે, તો પણ તેની ચાકરીમા રહેવું નહિ. એમ વિચાર કરી તે સર્વ અનુચરો, તેની ચાકરીનો અને તેનો ત્યાગ કરી એકમતે સ્વેચ્છિત માર્ગે ચાલ્યા ગયા, અને ખીજ સથવારે પણ આડો અવળો ચાલ્યો ગયો. પછી તે સુમિત્ર, સહુ લોકોના જવાથી એકલો નિરાધાર થયો થકો

ફરતાં ફરતાં એક ગિરિની ગુફામાં આવી પડ્યો, ત્યાં કેટલાક લૂંટારા બિલ્લ બેઠા હતા, તેણે તે સુમિત્રને દ્રવ્યના લોભથી પકડી લઈ લીના ચામડાથી વિટીને, બાધી રાખ્યો. અને તેને તપાસતાં તેની પાસેથી કંઈ પણ ન મળવાથી ત્રીજે દિવસે તેને બુખ્યો તરસ્યો ધક્કો મારી કાઢી મૂક્યો. પછી ત્યાંથી તે મહાક્રબ્દને ભોગવતો થકો વીરપુર આવ્યો.

હવે તે સુશીલ એવો ગુણધર કુમાર જ્યાં ઉબરાના વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો, ત્યાં તેને, સાંચકાલે મૃગયા રમવા નીકળેલા કોઈ એક શેખરનામે પલ્લિપતિએ દીઠો. ત્યારે તે તેની પાસે ગયો અને તેને જગાડીને નિર્જન વનમાં આવવા વિગેરેના સર્વ સમાચાર પૂછ્યા. ત્યારે તે ગુણધરે પણ જે કંઈ વૃતાત બન્યું હતું, તે સર્વ યથાસ્થિત કહી આપ્યું, પછી તે ગુણધરે પલ્લિપતિને પૂછ્યું કે હે પલ્લિપતે ! તમે મારા સુમિત્ર મિત્રને કે મારા માલના ગાડાને, કે બીજા કોઈ પણ સથવારાને દીઠો છે ? તે સાંભળી પલ્લિપતિ બોલ્યો કે હે સુજાન ! અમે તો તમારા કહેલામાંથી કોઈને દીઠા નથી, પરંતુ જ્યાં તમે ઉતારો કર્યો હોય તે સ્થલ જો બતાવો તો ત્યાં તેની શોધ કરાવું ? અને જ્યાં સુધી તે માણસો તમારા સથવારા વિગેરેનો શોધ કરી આવે, ત્યાં સુધી તમે મારા સ્થાનમાં આવી રહો. ને સાંભળી પ્રસન્ન થયેલા તે ગુણધરે પોતે જ્યાં ઉતર્યા હતા, તે સ્થલ, અટકળથી બતાવ્યું. ત્યારે પલ્લિપતિએ તેની શોધ માટે માણસોને મોકલ્યા, અને તે ગુણધરને પોતાને ઘેર તેડી લાવી, તેનું સ્થાનક તથા ભોજનપ્રમુખથી આતિથ્ય કર્યું. પછી તે બંને જણને પરસ્પર અનેક વાતો કરતાં આખી રાત વ્યતીત થઈ ગઈ. અને જ્યારે પ્રભાત થઈ ત્યારે તે સુમિત્ર વિગેરે સાથનો તથા માલનો શોધ કરવા ગયેલા લિલ્લ લોકોએ આવી કહ્યું કે, હે પલ્લિપતે ! જ્યાં તમોએ બતાવ્યું હતું, ત્યાં તપાસ કરતા એમ બંબર પડી કે તે સર્વસાથ અને માલનાં ગાડાઓ આડા રસ્તે આ પર્વતને ફરીને વીરપુર તરફ ગયા ત્યારે પછી અમોએ વિચાર કર્યો કે આ પર્વતની આસપાસ તપાસ કરીએ ? તે સાથ કોઈ ઠેકાણે અમને મળે છે ? એમ વિચારી અમોએ આખી રાત એ પર્વતની આસપાસ તપાસ કરી, પણ ત્યાં માલનો કે કોઈ માણસનો પત્તો મળ્યો નહિ. પછી પ્રભાત થયેથી કાયર થઈ પાછા તમારી પાસે આવ્યા આવા વચન સાંભળી મનમાં અત્યંત ખેદ પામી ગુણધર કંઠપાંત કરવા લાગ્યો કે અરે ! આ શી વાત ! એ મારો મિત્ર, મને સુતો મૂકીને જ કેમ ભાગી ગયો હશે ! અને તેનું હવે શું થશે ! માલનાં ગાડાનું પણ શું થશે ! તેને હવે ક્યા શોધું ? કેમ કરું ? આ પ્રમાણે સંભ્રમચિત્ત થઈ કંઠપાંત કરતા એવા ગુણધરને જોઈને પલ્લિપતિ કહેવા લાગ્યો, કે હે વત્સ ! આટલો બધો શોક શા માટે કરો છો ? સાહસિક તથા ભાગ્યવાન પુરુષની કદાચિત્ત આવી સંપત્તિ જાતી રહે, તો પણ શું ? કાંઈ નહિ. કારણ કે તમારા જેવા ભાગ્યવાનને તો પાછી તેથી સોગુણી સંપત્તિ સ્વતઃ મળી આવે છે જેના હૃદયને વિષે ઘણું સાહસ છે, તે પુરુષને ઘેર લક્ષ્મી જે છે, તે નિવાસ કરીને રહે છે. અને હે સાહસિક ! વળી આ તમારા સથવારા પ્રમુખનો શોધ કરવા ગયેલાં આ માર્ગ માણસો પણ

કહે છે, કે માલસહિત તમારો મિત્ર તથા સથવારો આ પર્વત ફરીને વીરપુર ગયા છે. તો હે ભાઈ ! તે વીરપુર હું તમોને થોડા વખતમા પર્વત ક્યાં વિના પગ રસ્તેજ પહોંચાવીશ ? તે વચન સાલળી ગુણુધર બોલ્યો કે હે બધો ! હાલ જ્યારે તમારા જેવા મને સુજ સહાયક મળ્યા છે, ત્યારે મારે વિષાદ થવાનો ક્યાં અવકાશ છે ? હાલ તમોએ કહ્યું કે મને તમારા જેવા સુજ સહાયક મળ્યા. તો હે સુજ ! જગતમાં રહેનારા તથા મનુષ્યને લૂંટનારા અમારા વનેચરોમાં તે વળી સુજત્વ કેવું ? ત્યારે ગુણુધર કહે છે કે સર્પના માથા પર રહેલો જે મણિ છે, તેમા વિષાપહારત્વ નથી શું ? ના છે જ. અર્થાત તે મણિનો નિવાસ તો સર્પના મસ્તક પર છે, પરંતુ તે મણિ સર્પવિષનો નાશ કરે છે. તેમ તમો રહો છો તો વનમા પણ સુજત્વ ઘણુંજ છે આ પ્રમાણે તે પદ્ધિપતિએ તે ગુણુધરની સાથે સ્નેહાલાપ કરી તથા બીજા પણ વિનોદ કરી કેટલાક દિવસ તે ગુણુધરને પોતાને ઘેર રાખ્યો. પછી તે ગુણુધરે ત્યાંથી જવા માટે રજા લીધી, ત્યારે પદ્ધિપતિએ કહ્યું કે હે કુમાર ! તમે મારા અતિથિ છો, માટે આ એક રસનું તુબડું છે, તે ગ્રહણ કરો અને હે ભાગ્યશાલિન ! આ રસમાં એવો ચમત્કાર છે, કે આ રસનું એકજ ટીપું, જે હજાર મણના ત્રાખાના અથવા લોઢાના પત્રા પર નાંખીએ તો તે સર્વ પતંગ સુવર્ણમય થઈ જાય ! તેથી જો કદાચિનુ તે સાથ તમોને ન મળે, તો આ રસથી ત્રાખાનું સુવર્ણ બનાવીને સુખે કરી ઘેર પહોંચજો. અને હવેથી ધનોપાર્જનનો વ્યવસાય છોડી દેજો. વળી હે ભાઈ ! મારાં માણસો તમને જે રસ્તો બતાવે, તે રસ્તે જ ચાલ્યા જાજો, તેથી વીરપુર આવશે અને ત્યાં તમારા સાથ વિગેરેની તપાસ કરજો જો તે સાથ ત્યાં ગયો હશે, તો તો તમને મલશે ? એમ કહી તે રસનું તુબડું આપી, ગુણુધરને પોતાના સેવકોની સાથે ઘેર જવા રજા આપી. પછી રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં તે પદ્ધિપતિના સૌજન્યને તથા પરોપકારને અત્યંત સંભાળતો તે ગુણુધર, અનુક્રમે વીરપુર આવ્યો. પછી ત્યાં સુમિત્ર વગેરેના તપાસ માટે કોઈ એક જીર્ણશેઠનામે વાણિયો હતો, તેને ત્યાં ઉતર્યો. અને ત્યાં સુખે કરી રહ્યો અને પછી પોતાના મિત્ર સુમિત્ર પ્રમુખ સથવારાનો તથા માલનાં ગારાઓની તપાસ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ ગુણુધરને તે ગામના ચોકમાં ક્રુધાથી જેનું પેટ ઉડુ ગયું છે, તથા જેની સામું જોતાં સહુ કોઈને દયાજ આવે છે, જેના રુધિર તથા માસ સૂકાઈ ગયા છે. અને ઘેર ઘેર બીજા માંગતો એવો તે એક મિત્ર મળ્યો. ત્યારે ગુણુધરે તેને તુરત બોળ્યો. ત્યારે ગુણુધરે તેને મોટા સાદથી બોલાવ્યો અને પૂછ્યું કે હે સુમિત્ર મને બોળ્યો કે નહીં ? અને હે ભાઈ ! તું મને ત્યાં ઉતરનાં ગારાની નીચેજ સૂતો મૂકી ક્યાં પોખારા ગણી ગયો ! ત્યારે સુમિત્રે જાણ્યું જે અહીં ! આ તો ગુણુધર મળ્યો ? હવે હું એને શો જવાબ આપીશ ? તથા તે તો શરીરમા ઘણોજ તેજસ્વી તથા રૂપવાનુ થયો છે ? એમ વિચારી કપટથી કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર ગુણુધર ! હું પણ તમને શોધતો હતો તેમા તમો

મને મળ્યા, તે ઘણુંજ ઉત્તમ કાર્ય થયું? વળી હે પ્રીયમિત્ર! તમે પૂછ્યું કે મને સૂતો મૂકી ક્યા લાગી ગયો, ત્યારે સુમિત્ર કહે કે આપણે જ્યાં ઉતારો કર્યો હતો, ત્યારે રહેણા આપણા સાથવાલા લોકોએ મોટો પોકર કર્યો કે હે ગુણધર! હે સુમિત્ર! લિલ્લોકો અમોને લૂટે છે, મારે છે, માટે જલદીઆગે. તે સાંભળી નમારા નિદ્રાભંગના ભયથી તમોને ઉઠાડ્યા વિનાજ એકદમ શ્વાસ ભર્યો હું ત્યાં દોડ્યો ગયો. ત્યાં તો આપણા સથવારોને તથા આપણા માલનાં ગાડાંને લૂંટતી એવી એક મિલ્લની ધાડ દીઠી ત્યાં મે આપણા સથવારા-માંથી ઉત્તમ તથા શૂરવીર એવા પુરુષોની સહાય લઈને તે લિલ્લોકો સાથે મોટું યુદ્ધ કર્યું તેમાં લિલ્લોકોએ તે સાથવાલા શૂરવીર પુરુષોનો નાશ કર્યો અને મને આપણું સર્વ કરિયાણું લૂટી લઈને ખાંધી મૂક્યો, અને પછી તે સર્વ ત્યાંથી મને તથા માલને લઈ પોતાની પર્ણકૂટીએ આવ્યા. હવે તે લિલ્લોકોને આપણું ઘણુંજ દ્રવ્ય મળ્યું તેથી ઉન્મત થયેલા એવા તે લિલ્લો ઉત્સવ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. તેવામા વળી તેજ લિલ્લોકોના વૈરી એવા ખીલ લિલ્લોની ધાડ તેને લૂંટવા આવી. ત્યારે બન્નેનું પરસ્પર યુદ્ધ થયું, તેવામા હું સમય જોઈ ત્યાંથી છટકીને મારો જીવ લઈ લાગી ગયો. પછી ભૂખા અને તૃષ્ણાને સહન કરતો થકો આપને શોધવા માટે એ વનમાં ઘણોજ ભ્રમ્યો. અને વનવનમાં શોધતો શોધતો અનુક્રમે આ વીરપુર ગામમાં આવેલો છું, અને અહીં પણ તમને આવ્યા સાંભળી તમને જોવા માટે આ ચોકમા ફેરા ખાતો હતો, તેવામાં તો તમોએ મને જોલાવ્યો. હવે હે ભાઈ! આપણે આવી રીતે દુઃખી થઈ ધન કમાવા માટે પરદેશ નીકળ્યા, તે કરતાં જો ઘેરજ રહી આપણું ગુજરાન ચલાવ્યું હોત તો ઘણુંજ સારું થાત? આ તો આપણને ધન પણ ન મળ્યું, અને હેરાન પણ થયા વળી હે મિત્ર! તમોને આ પ્રકારના સર્વ દુઃખમાં મેંજ નાંખ્યા છે. હવે તે તો જે થવા કાલ હતું, તે થયું, પરંતુ હાલમાં આપણે બન્ને જીવતા મલ્યા, તે ઘણુંજ સારું થયું, કારણ કે આવા ભયંકર વનમાં માણસ કોઈ દિવસ જીવતું રહે જ નહિ. આ પ્રકારનું તે સુમિત્રનું જોલણું સર્વ સાચું મानी ગુણધર, સુમિત્રને પોતાને ઉતારે તેડી લાવ્યો અને તેને જમાડીને રૂઝ વસ્ત્ર પહેરવા આપ્યાં. તદ્દનંતર તે કપડીની પાસે લઈ ભદ્રીકભાવથી પટિલપતિએ આપેલા રસના તુંબડા આપવા વિગેરે પોતાનું સર્વ વૃત્તાત કહી આપ્યું વળી પણ કહ્યું કે હે સુમિત્ર! આપણાં વાસણ અને કરીયાણા વગેરેના જે ગાડા લૂટાણાં છે, તેનો તમારે કંઈ પણ કલેશ કરવો નહીં. કારણ કે આ રસતુંબડાના રસથી તે સર્વ આપણે નવાં બનાવીશું? તે સાંભળી કપટનાટક કરણમા પટુ એવો તે સુમિત્ર જોલ્યો કે હવે તો આપણે આ રસતુંબિકા લઈને ઘેરજ જાવું! ત્યારે ગુણધર જોલ્યો કે વાસણ વિગેરેના મોટા આડંબર વિના સાર્વ નિર્ધન જેવા થઈ દેશ તરફ જતાં મને તો લાજ આવે? ત્યારે સુમિત્ર જોલ્યો કે આપણે આ રસના તુંબડાને અહીં મૂકી નિરજેઝાથી પરદેશને જોઈએ? કારણ કે આપણાથી વારંવા પાછું પરદેશ અવાય નહિ. આ પ્રમાણે પોતાના મિત્ર સુમિત્રના આગ્રહથી ગુણધરે ત્યાંથી

વિદેશ જયું કબૂલ કર્યું. અને તે રસતુંબિકાને તે રસતું મહોત્સવ કહ્યા વિના પોતે જ્યાં ઉતર્યો હતો ત્યાં તે જીર્ણવણિકને ઘેરજ મૂકી પોતાના કુમિત્ર એવા સુમિત્ર સહિત તે નગરથી બહાર નીકળ્યો. પછી માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં સુમિત્રે વિચાર્યું કે, તે જીર્ણવણિકને ઘેર મૂકેલી રસતુંબિકાને મારે સ્વતંત્ર રીતે લઈ લેવી, પરંતુ આ શુભધરને મારી નાંખ્યા વિના તે કામ બનશે નહિ ? તેમ વિચારી તે સુમિત્રે તેને મારી નાંખવાના ઉપાય શોધવા માંડ્યા. પરંતુ તેને ઉપાય મળ્યો નહિ. ત્યારે સુમિત્ર કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર ! આપણે તામ્રલિપ્તિ નામે નગરીમાં જઈ અને સમુદ્રને પાર જઈએ, ત્યાં વેપાર કરી ઘણુંજ દ્રવ્ય કમાઈએ ? કવિ કહે છે કે અહો ! જે ધૂત પુરુષો છે, તે સુખથી મિષ્ટ અને હૃદયમાં હુષ્ટ હોય છે. અર્થાત્ તેની વાણીમાં તો અદનથી પણ વધુ શીતલતા હોય છે અને તેનું હૃદય કાતર સમાન હોય છે, માટે ધૂત પુરુષ કંઈથી જીત્યાં જાય નહિ. હવે તે સુમિત્રનાં વચન સાંભળી શુભધર કહે છે કે હે મિત્ર ! તમે કહો છો, તે ખરી વાત છે, પણ ધન વિના આપણે તામ્રલિપ્તિ જઈ શું કરીશું ? ત્યારે તે હુષ્ટ સુમિત્ર બોલ્યો કે ત્યાં તામ્રલિપ્તિ નગરીમાં તમારે નામે ઘણુંજ દ્રવ્ય મલશે ? એમ કહી વહાણમાં બેસી બન્ને જણ ત્યાંથી તામ્રલિપ્તિ નગરીમાં પહોંચ્યા. તેવા સમયમાં તે નગરીને વિષે કટાહ ક્રીપથકી માલ ભરેલા ઘણા વહાણો આવ્યા હતાં, ત્યારે કૌતુક બેવાને માટે તે બન્ને જણ ત્યાં ગયા એવામાં તો તે શુભધરને ઉત્તમ આકૃતિવાળો જાણીને તે વહાણના અધિપતિઓએ તેને ઘણુંજ માન આપ્યું, અને કહ્યું કે હે ઉત્તમ પુરુષ ! તમે કોઈ વ્યાપારી જેવા લાગો છો, માટે આ અમારો માલ તમે જ લ્યો. તે સાંભળી તે સર્વ માલનું કાંઈક દ્રવ્ય ઠરાવી તે સર્વ માલ પોતેજ લીધો, અને તે વહાણના અધિપતિઓને કહ્યું કે, આ સર્વ માલનો ધણી હું છું, અને આપણે ઠરાવેલા દ્રવ્યના ધણી તમે છો, તે સર્વ વાત તે માલધણીએ કબૂલ કરી. ત્યાં તો તે તામ્રલિપ્તિ નગરીના વેપારી આવ્યા, અને આવી પૂછ્યું કે આ સર્વ વહાણોમાં માલ કેનો કેનો છે ? ત્યારે તે સર્વ માલધણીઓએ શુભધરને બતાવ્યો અને કહ્યું કે આ સર્વ માલ આ પુરુષનો છે તે સાંભળી તેની સાથે મૂલ્ય કરી સર્વ માલ શુભધરે પોતાના નામથી વેચી તેનાં નાણા વસૂલ કરી, પૂર્વે ઠરાવેલાં નાણા તે માલધણીઓને આપી દીધા, એમ કરવાથી તે શુભધરને એક કરોડ ટકા હાંસલના મળ્યા. તે લઈ શુભધરે સુમિત્રને કહ્યું કે હે મિત્ર ! હજી આપણે ગામમાં તો ગયા જ નથી, અને અહીં સમુદ્રના કાંઠા પર જ છીએ ત્યાં તો આપણને આ સમુદ્રે જ પ્રસન્ન થઈને એક કરોડ ટકા આપી દીધા, અને હવે વળી આગળ જે મલે તે ખરું ? એમ કહી તે સર્વ દ્રવ્ય સુમિત્રને આપ્યું, એટલું દ્રવ્ય મળવાથી પણ અસંતુષ્ટ એવો તે સુમિત્ર શુભધરને કહેવા લાગ્યો કે હે મિત્ર ! આ કરોડ ટકા જે મળ્યા છે, તેના માલ લઈને આપણે ચિનબંદર જઈ વેચીએ તો ત્યાં બમણા લાભ થશે ? તે સાંભળી શુભધરે વિચાર્યું જે અહો ! આટલા દ્રવ્યથી પણ આ સુમિત્રની તૃષ્ણા પૂર્ણ થઈ નહી. માટે મારે આ સુમિત્રને તેની ઇચ્છાથી પણ અધિક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ

કરી, આપવી ? એમ વિચારી તે દ્રવ્યનાં, ચીનખદરમા વેચવા યોગ્ય કરિયાણા લઈ વહાણું ભરી, ખૂન્ને જણ વહાણુમાં ખેસીને ચાલ્યા. તે અનુક્રમે ચીનઠીપમા આવ્યા, ત્યાં પણ તેને તે કરિયાણાં વેચ્યાથી ઘણોજ લાભ થયો, ત્યારે તે દ્રવ્યનાં વળી કરિયાણાં લઈ પાછા તામ્રલિખિત નગરી તરફ ચાલ્યા, અને ઘણોજ સમુદ્ર ઉલ્લંઘન કર્યો. હવે ચાલતા ચાલતા તે દુષ્ટ એવા સુમિત્રે વિચાર્યું જે અહો ! આ ગુણધરે માલ ઘણોજ ખરીદેલો છે, તે માલ તથા તામ્રલિખિત નગરીમા જીર્ણોશેઠને ત્યાં મૂકેલી રસતુખિકા છે, એ સર્વ મને નિશ્ચિંત રીતે તો ક્યારે મલે ? કે જ્યારે આ ગુણધર, રાતમા લઘુ કરવા ઉઠે, ત્યારે તેને સમુદ્રમાં ફેંકી દઈ મારી નાખુ ત્યારે મલે ? એમ વિચાર કરી તે સુમિત્ર વહાણુમા રાતે જાગતોજ સૂતો, અને જ્યારે મધ્યરાત્રિ થઈ ત્યારે તે ગુણધર લઘુ કરવા ઉઠ્યો. અને જ્યાં તેને લઘુ કરવા ઉઠ્યો જાણ્યો ત્યાં તો તે સુમિત્ર, તુરત નિદ્રામાથી ઉઠી તેને ધક્કો મારવા આવ્યો, તેવામા તો તેનો પોતાનો જ પગ ખસી જવાથી તે સમુદ્રમાં પડી ગયો કારણ કે મોટું જે પાપ છે, તે તુરંત ફલે છે. અને જગતમા પણ કહેવત છે કે ‘જે ખોદે તે પડે’ અને જીવને કર્મને અનુસારજ ફલ મલે છે, વળી જેવું કર્મ હોય છે, તેવીજ ખુદ્ધિ પણ થાય છે. પરંતુ ખુદ્ધિમાન પુરુષે અત્યંત વિચારી કાર્ય કરવું. હવે તે સુમિત્ર રાતમાં પડી ગયો, તેની કોઈને ખબર પડી નહિ, અને જ્યારે પ્રભાત થઈ ત્યારે ગુણધર સુમિત્રને જોવા લાગ્યો, પરંતુ તે સુમિત્રને ક્યાંઈ દીઠો નહિ ત્યારે તેણે વહાણુમાં ખેડેલા સહુ કોઈને પૂછ્યું કે, હે ભાઈઓ ! તમે કોઈએ મારા મિત્ર સુમિત્રને દીઠો છે ? ત્યારે સહુ કોઈ ખોલ્યા કે ના, અમને ખબર નથી. ત્યારે તો તે અત્યંત કલેશ પામી વિલાપ કરવા લાગ્યો, કે અરે ! આ મારા પ્રિયમિત્રનો નાશ કોણે કર્યો ! અરે આવું મોટું પાપ કોણે કર્યું ! અરે તેનો નાશ તે કેમ થયો ! અરે આવા પ્રાણવહન મિત્રનો સંગમ કરાવી પાછો તેનો વિરક કરાવનાર વિધિને પણ ધિક્કાર હજી. એ મારા સુમિત્ર મિત્ર વિના ઘેર જઈ સગાઓને હું શુ મુખ દેખાડીશ ! માટે હવે તે મિત્ર વિના ઘેર જઈ સહુ કોઈને મુખ દેખાડવું, તેથી આ સમુદ્રમા પડી મરવું જ સારું છે ! એમ વિલાપ કરી જ્યાં તે ગુણધર, સમુદ્રમા પડવા તત્પર થયો, ત્યાં તો તેના અનુચરોએ તેને પકડી રાખીને કહ્યું, કે હે શ્રેષ્ઠ ! આ સંસારને વિષે જેનો સંયોગ થાય છે, તેનો વિયોગ પણ થાય છે, અને જેનો વિયોગ થાય છે, તેનો પાછો સંયોગ પણ થાય છે. તો કર્મધીન પડેલા પ્રાણીનો સંયોગ તથા વિયોગ થયા વિના રહેતોજ નથી, તે માટે મિત્રના વિયોગ થવાથી ધીર પુરુષો જે છે, તે અગ્નિમા પડીને કે સમુદ્ર જલમાં પડી મરણ પામતાં નથી. કારણ કે જે જીવતો નર હોય છે, તે હજારો સુખને પામે છે. અને હે ભાઈ ! મિત્રવિયોગે હુઃખથી કઠારિન કોઈ પુરુષ મરણ પામે, તો તેને મરણાંતે તે મિત્ર મલે છે શુ ? ના મલતોજ નથી. અને જો તે જીવતો હોય છે, તો દૈવયોગે કઠારિત તેને તે મિત્ર મલે પણ છે માટે હે શ્રેષ્ઠ ! તે સંયોગને અને વિયોગને દૈવાધીન

માની મરવું નહિ. આવાં તે પોતાના અનુચરોના વચન સાલળી બોધ પામેલો. ગુણધર, પોતાના મિત્રના ગુણગણનું મનમાં સ્મરણ કરતો કરતો તામલિપ્તિ નગરીમા આવ્યો, ત્યાં સર્વ માલ કાઠા પર ઉતરી તે સુમિત્રનો સમુદ્રના સર્વ કાઠા પર તપાસ કરાવી, પરંતુ તેનું શબ્દ પણ મળ્યું નહીં. ત્યારે ખેદ પામેલા તે ગુણધર, સર્વ કરિયાણા વેચી નાંખી થોડાંક માણસોને સાથે લઈ ત્યાથી પાછો વીરપુર નગરે આવ્યો. ત્યાં આવી જેને ત્યાં રસની તુંબડી મૂકી હતી, તે જીર્ણોશેઠને ઘણું જ ધન આપી તે રસતુબિંકા લઈને અનુક્રમે પોતાના ધનપુર નામે નગરમા આવ્યો. અને ત્યાં માતા પિતાના ચરણમાં નમન કરી સ્વજન, મિત્ર, જ્ઞાતિ પ્રમુખને મળી અત્યંત સતોષ પામ્યા હવે તે ગુણધર આ પ્રકારે સર્વ રીતે સુખી છે, પરંતુ પોતાના મિત્રસુમિત્રનું મનમા અહોનિશ ધ્યાનજ કર્યા કરે છે, તેથી તેને વનમાં કે મનુષ્યના સમાગમમા કે કોઈ પણ કાર્યમાં દિગ્ચિન્માત્ર ચેતનજ પડતું નથી તે ગુણધર એક દિવસ પોતાના ઉદ્યાનમાં ગયો, ત્યાં કોઈ એક સુધર્માનામે મુનિ બેઠા હતા, ત્યારે તેમની પાસે જઈ નમન કરી ત્યાં ઉપદેશના શ્રવણ માટે બેઠો. ત્યારે તે ગુણધરને જોઈને મુનિએ જ્ઞાનથી જાણ્યું-જે આ ગુણધર, દુષ્ટ એવા સુમિત્રના વિરહનું દુઃખ કર્યા કરે છે? એમ જાણી તે ગુણધરને કહ્યું કે હે સૌમ્ય! મોહમૂઢ થઈને તું દુષ્ટ એવા સુમિત્રનો તું શા માટે પરિતાપ કરે છે? તને આવો શોક કરતો જોઈને મને તો એમ લાગે છે, કે તું સુમિત્રના અને કુમિત્રના ગુણને જાણતો જ નથી? હે ગુણધર! તારો ખરો મિત્ર તો જે તારે પદ્મપતિ મળ્યો હતો તેજ છે. કારણ કે જેણે તારું તેવા ભયંકર વનમાં રક્ષણ કર્યું? તથા વળી રસતુબિંકા પણ આપી. અને હાલ જેનો તું અહોનિશ શોક કરે છે, તે સુમિત્ર તો મહાદુષ્ટ હતો, જેણે તારો વનમા ત્યાગ કર્યો, તથા તારા માલનો ધણી થયો અને તે માલ પણ વનમા મલી ગયો, ત્યારે તે પાછો તને મળી કપટથી સમજાવી સમુદ્રસ્તે લઈ તેણે તારી પાસે વેપાર કરાવ્યો. વળી તે દ્રવ્યનો તથા રસતુબિંકાનો માલિક થવા માટે તને સમુદ્રમા નાખવા તૈયાર થયો, ત્યાં પોતાને પાપે પોતેજ પગ ખરી જવાથી સમુદ્રમાં પડી ગયો. આવી રીતે દુષ્ટના સંગથી તું ઘણોજ દુઃખી થયો છે તો પણ તે દુષ્ટમિત્રનો શોક કરે છે? તે વાક્ય સાલળી ગુણધર બોલ્યો કે મહારાજ! હું તો તેની પર ઘણીજ પ્રીતિ રાખતો હતો, તે છતાં પણ મારી સાથે વૈરીસમાન કેમ વર્તતો હતો? તેને અને મારે કોઈ પૂર્વજન્મનો વૈરભાવ હશે? તે સાલળી મુનિવરે તેના પૂર્વજન્મનો સર્વવ્યતિકર કર્યો, તેમા કહ્યું કે જિનપ્રિય શ્રાવકનો અવતાર તું છે અને મોહનનો અવતાર એ થયો હતો, અને તે મોહન કપટથી ધર્મ પાલતો હતો, અને તેનો અવતાર સુમિત્ર હોવાથી દુઃખી થયો, અને જિનપ્રિય ધર્મિષ્ઠ હતો, અને તેનો અવતાર તું હોવાથી સુખી થયો છે. અને પૂર્વ જન્મમા તારી સાથે તેને વૈર હોવાથી તે આ જન્મમા પણ તારો મિત્ર થઈ તને ખરાબ કરવા ઇચ્છતા હતો, અને તું ધર્મિષ્ઠ તથા સમભાવવાળો હોવાથી તેનું તું સારું કરવા ઇચ્છતા હતો અને પૂર્વભવે તને ધર્મ સકાય હોવાથી આભવા સર્વ સપત્તિ

તથા માન સ્વતઃ પ્રાપ્ત થયું છે અને તે પૂર્વભવે ધમેદ્વેષી હોવાથી જન્મ જન્મને વિષે ઘણાજ હુખી થશે મોહને જૈન ધર્મની, સાધુઓની ઘણી નિંદા કરી તેથી તેને તેવા ક્ષિષ્ઠ કર્મના ઉદયથી મિથ્યાત્વ બંધાણું. તે ભવાર્ણવમા નરકતિર્થ'ચના વિષે ભગવાન કરશે, અને તે કદાચિત્ નરજન્મને પ્રાપ્ત થાશે, તો પણ હુખ, દારિદ્ર, રોગ, શોક, તેને ભોગવશે, પરંતુ તેના હુખોનો પાર આવશે નહિ. આવા વચન મુનિના સાંભળી ગુણધર બોલ્યો કે હે ભગવન્ ! તે સુમિત્ર હાલ વારિધિને વિષે પડી મરણ પામી કયા અવતર્યો હશે ? ત્યારે ગુરુ બોલ્યા કે હે ગુણધર ! સમુદ્રમા પડેલો એવો તે સુમિત્ર, જસના કલ્પોલથી ઘસડાતો થકો મરણ પામીને સાંકેતપુરમાં એક દરિદ્રી બ્રાહ્મણને ઘેર દુર્ગતનામે બ્રાહ્મણીના ઉદરના વિષે જન્મી ઘણો કાલ ભટકી કેશવ રૂપે મોટો થયો. મહામુનિની કૃપાથી પોતાના માતા પિતાની આજ્ઞા લઈને તે મહામુનિના ચરણને વિષે શ્રામણ્યને સ્વીકાર્યું જૈનસિદ્ધાંત સારી રીતે જાણી અને શુદ્ધ રીતે ચારિત્રને પધારણ કરનાર એવો તે ગુણધર ગુરુપાદના પ્રસાદથી મનોહર એવા સૂરિપદને પ્રાપ્ત થયો. એમ કહીને તે પુરુષોત્તમ રાજાને કહે છે, કે હે પુરુષોત્તમરાજા ! જે મેં વીરાંગદ-રાજા કહ્યો, તે હાલ તું પુરુષોત્તમ રાજા થયેલો છો. તે પૂર્વભવમાં સાધુના અત્યંત વૈચ્યાવૃત્યથી થયેલા પુણ્યના સુખોને શુક દેવલોકને વિષે ભોગવ્યું છે, અને પાછાં શેષ રહેલાં પુણ્યના સુખોને, આ જન્મમા રાજ્યસુખથી ભોગવે છે. માટે પૂર્વ જન્મની જેમ હાલ તું ચારિત્રને અગીકાર કર.

હે પુરુષોત્તમ ! તારા પૂછવાથી મેં તને જેના સંગથી આ કપિજલ પુરોહિત નાસ્તિક થઈ ગયો છે, તે રીતે તેના મામા અંધ એવા કેશવના પૂર્વજન્મનો સર્વ વ્યતિકર કહી બતાવ્યો, તથા તે પ્રસંગે તારા અને મારા પણ પૂર્વજન્મની વાત કહી બતાવી. આ પ્રકારના મુનિના વચન સાંભળી ઉત્પન્ન થયું છે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન જેને એવો તે સાંકેતપુરપતિ પુરુષોત્તમ રાજા મુનિને નમન કરી કહેવા લાગ્યો કે, હે ભગવન્ ! આ આપનાં ઉપદેશથી હું અત્યંત સતોષ પામ્યો છું તેથી આપની પાસે વિનંતી કરી માગું છું, કે મારા રાજ્યનો ત્યાગ કરી આપની પાસે દીક્ષા લેવા ઇચ્છું છું, તેથી મને દીક્ષા આપો. આમ જ્યાં કહે છે. ત્યાં તો ત્યાં બેઠેલા કપિજલ પુરોહિતને પણ તે ગુરુવર્યાના ઉપદેશથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી તે બોલ્યો કે હે મહારાજ ! હાલ મેં મારા દુર્નયનું ફલ દીધું. માટે હે ભગવન્ ! હવે મને હુખથી કાઢો, તે સાંભળી પુરુષોત્તમ રાજા બોલ્યો કે હે મુનીંદ્ર ! આ કપિજલ કહે છે, કે મેં દુર્નયનું ફલ દીધું, અને હવે મને હુખથી કાઢો. તો હે મહારાજ ! એણે દુર્નયનું તે કેવું ફલ દીધું છે ? તે કહો. તે સાંભળી મુનિ કહે છે કે હે રાજા ! સાંભળ. આજ ગામમા આ જે હાલ કપિજલ છે, તે પૂર્વે શિવદેવ નામે શ્રાવક હતો, તે પ્રકૃતિએ પ્રશંતસ્વભાવી, અને અણુમત, સામાયિક, પૌષ્ઠ, તેને વિષે અત્યંત રુચિવાળો તથા બ્રહ્મચર્યાવાન હતો, પરંતુ તેને આજ ગામમાં રહેનારા પૂર્વોક્ત

મોહનનો સંગ હોવાથી તે મોહનની કરેલી મોહનજાનમા ફસાઈ જઈ તે મોહનની જેમ જ યતિઓનો નિંદક, સામાયિકને ન કરનાર, ગુરુવચન પર અવિશ્વાસી, સાધુવંદનમાં અનાદરી, તથા સાધુઓને અન્ન, પાન, વસ્ત્રને ન આપનાર, તે સાધુઓનાં વૈશ્યાવૃત્ત્ય પ્રમુખ કરવામાં અનાદરી, શ્રાવક ન છતાં શ્રાવકપણાનો ડોળ ઘાલનાર, તથા કરેલા પાપની આલોચનાને ન કરનાર, સાધુની આજ્ઞાનો વિરાધક થયો તેથી તે શિવદેવ મરણ પામી, પ્રથમકિંદિખિયો દેવ થયો. ત્યાં પણ દુર્ભાગ્ય કર્મોદયથી તેને સમૃદ્ધિવાન એવા સર્વ દેવોએ પોતાની પકિતથી બહાર કર્યો, તેથી તે ત્યાં અપવિત્ર એવા સ્મશાનાદિકમાં ઘણો કાલ પરિભ્રમણ કરી ત્યાંથી ચ્યવી, અપાનગરીને વિષે આડાત્ત થઈને અવતર્યો ત્યાં પણ પંચેદ્રિયપ્રાણીનો નાશ કરવારૂપ પાપપુને કરી પાછો ધૂમપ્રભાનામે પાચમી નરકભૂમિને વિષે નારકી થઈ અવતર્યો. ત્યાં પણ ઘણાંજ દુઃખો ભોગવીને પાછો આ ગામમાં આ કપિજલનામે પુરોહિત થઈ અવતરેલો છે. હવે આ કપિજલને પોતાના મામા કેશવ સાથે પ્રીતિ થઈ, તથા તેનો ઉપદેશ પણ માન્યો, તેનું શુ કારણ ? તો કે આ કેશવનો જીવ જ્યારે મોહન હતો, ત્યારે આ કપિજલનો જીવ શિવદેવ શ્રાવક હતો, તેને ત્યાં પણ તેમને પરસ્પર પ્રીતિ હતી. તથા તે શિવદેવ મોહનનો ઉપદેશ માનતો હતો. અને હવે જ્યારે તે મોહનનો જીવ, કપિજલનો મામા કેશવ થયો, ત્યારે શિવદેવનો જીવ આ કપિજલ પુરોહિત થયેલો છે તો તે બન્નેને આ જન્મમા પણ પૂર્વાભ્યાસથી પરસ્પર પ્રીતિ છે, તથા પૂર્વની જેમ પોતાના મામા કેશવનો ઉપદેશ આ કપિજલ માને છે અને તે શિવદેવ જે હતો, તે સરળસ્વભાવી હતો, વળી તે શિવદેવનો જીવ હાલ કપિજલ થઈ અવતર્યો છે, તેથી જ હાલ આ કપિજલ પોતાના જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી ઘોઘ પામેલો છે. એ કેશવ જે છે, તે પૂર્વે મોહનના ભવમાં ગુરુત્રોહી હોવાથી તીવ્રાભિનિવેશ મિથ્યાત્વથી દુઃખિત થયો થકો ભવાર્ણવને વિષે ઘણો કાલ ભટક્યા કરશે. વળી હે રાજન્ ! જે ગુરુના અવર્ણવાદ બોલે, તે અહ્નંમાર્ગને પામીને પણ ભવાર્ણવમા રૂએ છે, તે માટે વિવેકી જીવે ગુરુતત્ત્વનું આરાધન કરવું. કેમ કે ગુરુ વિના આ ભવાબ્ધિના દુઃખોનો પાર આવતો નથી. આ પ્રકારની દેશના સાંભળીને તે પુરુષોત્તમ રાજાએ પોતાના પુરુષચક્ર નામે પુત્રને પોતાની રાજ્યગાદી પર બેસાડી કપિજલ પુરોહિતાદિક ની સાથે પરમપ્રમોદે કરી પ્રવળ્યાને ગ્રહણ કરી. હવે તે કનકધ્વજ રાજા પણ આ પ્રકારનું તે સર્વનું ચરિત્ર સાંભળી તથા જોઈને વિસ્મય પામી હાથ જોડી તે કહેવા લાગ્યો, કે હે ભગવન્ ! હું પણ મારા જય સુદર નામે લઘુ બાધવને મારો રાજ્યભાર સોંપી આપનીજ પાસેથી સંસાર સમુદ્ર તારવામા પોત સમાન એવા ચરિત્રને સ્વીકારીશ ? સાંભળી મુનિ કહે છે, કે હે રાજન્ ! કોટિ દ્રવ્યના વેપાર કરનારને કેઈ દિવસ કાચના ટટકા લેવાની ઈચ્છા થાય ? ના ન જ થાય. વળી રત્ન ભરણે થો ભરપૂર એવા ભાગ્યવાનને કેઈ દિવસ પિત્તલના અંલકાર પહેરવાની ઈચ્છા થાય ? ના નજ થાય ? તેમ શમમાઝબના અલિલાષી એવા પુરુષોને આ રાજ્યની ઈચ્છા થાય ? ના નજ થાય.

આવાં ગુરુનાં વચન સાંભળી તે કનકધ્વજ રાજા, પોતાને ગામ આવી સામંત, મંત્રી તેમની સમીપ, પોતાના નાનાભાઈ જય સુદરનામે સુવરાજને કહેવા લાગ્યો કે હે વત્સ ! તું આ રાજ્યને ગ્રહણ કર, કારણ હવે મારી સંયમ લેવાની ઇચ્છા થઈ છે. તે સાંભળી જયસુદરકુમાર ખોલ્યો કે હે મહારાજ ! આપને આવું બોલવું યોગ્ય છે ? વળી પોતાના અતરંગ મિત્રને તથા ભાઈને આ રાજ્યરૂપ ખંધીખાતામા નાખીને આપ જેવા ઉત્તમ પુરુષને પલાયન થવું છે ? અને હે પ્રભુ ! સંસારના સ્વરૂપને જાણી ગુરુના વચનામૃત તત્ત્વને પીને વિષતુલ્ય એવા વિષયોને વિષે આપની પેઠે મારું પણ મન આનંદ પામતું નથી હે જ્યેષ્ઠ ધો ! ઝાઝું શું કહું ? પરંતુ સ્વહિતૈષી એવો હું પણ આપની સાથેજ દીક્ષાને ગ્રહણ કરીશ, આ પ્રકાર જયસુદરકુમારનો પણ દીક્ષા ગ્રહણનો નિશ્ચય સાંભળીને તે કનકધ્વજ રાજાએ રાજ્યલક્ષણલક્ષિતાંગ એવા પોતાના કનકકેતુનામે કુમારને તુરત રાજ્યગાદી પર બેસાડ્યો પછી કનકધ્વજ તથા જયસુદર એ બંને ભાઈ મંત્રી, સામંત, મંડલેશ્વર વગેરેની સાથે જ્યાં ગુરુ બેઠા છે, ત્યાં વનમાં છે, ત્યાં વનમાં જઈ ગુરુને પ્રણામ કરીને દીક્ષા લીધી. ત્યારે કનકકેતુ રાજા, પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે દીક્ષામહોત્સવ કરી તેઓના ચરણારવિદનુ વદન કરી પિતાના અને કાકાનાં વિરહદુઃખથી દુઃખિત થયેા થકો ઘેર આવ્યો.

હવે તે કનકધ્વજ તથા જયસુદર એ બંને મુનીશ્વર, નિર્મળચારિત્રને પાળનાર, તથા પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ તેને ધારણ કરનાર, જ્ઞાન અને ચારિત્ર તેના અરાધક તથા તે મુનિરાજે સિદ્ધાંતરૂપ અમૃતના પાન કરનાર, તીવ્રતપોથી કરી પાપને નાશ કરનાર, નિર્દોષ આહારને ભોજન કરનાર, ગુરુપદની ભક્તિ કરનાર, ત્રણ ગુપ્તિએ કરી ગુપ્તા, શુદ્ધચતિ-પણુને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન, દર્શન અતે ચારિત્ર, એ ત્રણ રત્નને પાલન કરવામા સાવધાન, જીનેદ્રિએ, મોહારાજને જય કરવામા તત્પર, દેવોને પણ અભિવદનીઅ, તથા મુનિઓને પણ પૂજન કરવા યોગ્ય એવા બંને ઋષિઓ, શીતકાળને વિષે - વનમાં તથા પર્વતની શુદ્ધઓમા અશન તથા વસ્ત્ર તેનો ત્યાગ કરી રહે છે. અને ગ્રીષ્મકાળને વિષે ભયંકર એવા સૂર્યના તાપથી તપેલા પાષણપણુ બેસી પોતાની કાયાને તપાવે છે તથા વર્ષાકાળને વિષે કૂર્મની પેઠે પોતાના હસ્ત પાદાદિકને ગોપવીને પર્વતની શુદ્ધપ્રમુખમાં પ્રવેશ કરીને રહે છે. આ પ્રકારે પરિશુદ્ધ સહન કરવામા વીર, અને મેરુપર્વતથી પણ ધીર, સૂર્યના ક્રાંતિ સમાન છે ક્રાંતિ જેની એને સમુદ્રથી પણ ગંભીર, શુદ્ધ એવા જ્ઞાને કરી ભાસ્કર સમાન તે બંને મુનિઓ, ચારિત્ર પાળી, અનશતવ્રત અંગીકાર કરી, સમાધિમરણથી મરણ પામીને જેમા અનુત્તર સુખ ભોગવાય છે, અને અતિ ઉત્તમ એવા વિજય વિમાનને વિષે ખત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યે અઢારમા ભવે અહમિંદ્ર દેવપણુ મિત્ર થઈને અવતર્યા અહીં શંખરાજ અને કલાવતીના ભવથી માંડીને પૃથ્વીચક્ર અને ગુણસાગરના અઢારભવ સંપૂર્ણ થયા.

(દસમેા સર્ગ)

દશમસર્ગસ્ય બાહ્યાવબોધઃ પ્રારભ્યતે

અર્થ :- ઉત્તમ એવા પુણ્યરૂપ પીયુષને દ્વજતી તથા ચારચરણને ધારણકરનાર જાણે કામધેનુજ હોય નહિં? એવી જે અરિહત ભગવાનની વાણીરૂપ ગાય, તે નિરંતર જયવંતી વર્તો. જેમ કામધેનુને ચાર ચરણ છે, તેમ અરિહત ભગવાનની વાણી રૂપ ગાથાને પણ ચાર ચરણ છે, અહીં ગ્રંથકાર કહે છે, કે કનકધ્વજ રાજા, વિજયવિમાનમાં અઢારમાંભવે અહમિંદ્ર થયો, અને ત્યાંથી ગયવીને ક્યાં અવનર્યો? હવે સંપત્તિઓથી સ્થળ સ્થળને વિષે સુશોભિત છે ઉદ્દેશો જેના અને સર્વકલેશ વર્જિત, એવો એક અલંગ નામે દેશ છે. જેમાં ઘરો છે તે મોટા ગામ જેવાં છે અને ગામ છે તે નગરસમાન છે, અને નગરો છે, તે સુરપુર સમાન છે, તે દેશમાં રિપુ એવા રાજાઓ પણ જે કંપાયમાન ન થાય, અને લક્ષાવધિ દ્રવ્યવાન્, બુદ્ધિમાન્ અને વિવેકવાન્ એવા જનોએ જેમા નિવાસ કર્યો છે એવી અંપાપુરી નામે નગર છે. તે નગરમાં જય એવા નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજાની વિકસિતકમલ સમાન લોચનવાળી, સુધાસમાન વચન બોલનારી, અને સુવર્ણસદૃશ દેહવાલી એવી પ્રિયમતી નામે પટ્ટરાણી છે. તેવી મનોહર સ્ત્રીની સાથે ભોગ ભોગવતા તે રાજાને એક લાખ વર્ષ ક્ષણાર્દ સમાન ચાલ્યાં ગયાં.

હવે વિજયવિમાનમાં અહમિંદ્ર થયેલો એવો તે કનકધ્વજ રાજાનો જીવ ત્યાંથી ગયવી પૂર્વોક્ત પ્રિયમતી નામે પટ્ટરાણીના ઉદરને વિષે આવ્યો. જ્યારે તે ગર્ભમાં આવ્યો, ત્યારે રાણીને એક સ્વપ્ન આવ્યું. તે સ્વપ્નમાં તેણે શું દીધું? તો કે જાણે પોતે રાજાના સિંહાસન પર બેઠી હોય, અને પોતાનેજ પોતાના સ્વામી જય રાજાએ જાણે મણિજડિત મુકુટ પહેરાવ્યો હોય? તેમ દીધું. ત્યાં તો પ્રભાતકાલ થવાથી પ્રતિદિનના રીવાજ પ્રમાણે માંગધર્મ લોકોએ આવી મનોહર શબ્દથી માંગલ્ય કરવા માંડ્યું તે સાંભળી અત્યંત પ્રમોદ પામેલી રાણી, શય્યાથી ઉઠીને પોતાના સ્વામી પાસે આવી. અને તે સ્વપ્નની વાત કહી આપી. તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું કે હે પ્રિયે! આ સ્વપ્નથી તમામ પૃથિવીને વિષે પ્રસિદ્ધ અને રાજાધિરાજ એવા નામને ધારણ કરનારો, મનોહર એક પુત્ર પ્રગટ થશે એમ કહીને પછી તે દિવસે રાજાએ પોતાની રાજસભામાં આવી વિદ્વાન એવા સ્વપ્નપાઠકોને બોલાવ્યા. અને તેનું પૂજન કરીને તેને સ્વપ્નની વાત પૂછી ત્યારે તે સ્વપ્નપાઠકોએ પણ જે સ્વપ્નકથા રાજાએ કહ્યું હતું, તેજ કહ્યું તે સાંભળીને રાણી અત્યંત પ્રસન્ન થઈ, અને પ્રશસ્ત એવા પોતાના ગર્ભનું સંરક્ષણ કરવા લાગી. હવે તે ગર્ભ જ્યારે પાત્ર માસનો થયો, ત્યારે તે ગર્ભના પ્રભાવથી પ્રિયમતી રાણીને સચ્ચૈત્યના તથા ચતિના પૂજનના દોહડ ઉત્પન્ન થયા. એટલે તે રાણીના મનમાં એવી ઇચ્છા થઈ કે હું ચૈત્યમાં જઈ જાણે પ્રતિમાનું પૂજન કરું, ધર્મની પ્રભાવના કરું, સુપાત્રને દાન આપુ, સ્વામિવાત્સલ્ય કરું? પછી તે દોહડની

વાત રાખને કહી, રાખએ રાણીના પૂર્વોક્ત સર્વ દોડદો અતિહર્ષથી વિશેષે કરી પૂર્ણ કર્યા. સમય જતાં ગ્રીષ્મકાલ આવ્યો.

જેવું ઇંદ્રિઓનું સુખ ખીજી ઋતુમાં આવે છે, તેવું આ ગ્રીષ્મ ઋતુમાં આવતું નથી. વળી તે ગ્રીષ્મકાલ ખલજનની જેમ ઘણા જન સાથે વૈર વસાવનારો છે. એટલે જેમ ખલજન છે, તે પોતાના ખરાબ આચરણથી તથા કટુવાક્યથી સહુ કોઈનો વૈરી થાય છે, તેમ આ ગ્રીષ્મકાલ પણ પોતાના સખત તાપથી સહુકોઈ જનને વૈરી જેવો લાગે છે. વળી તે ગ્રીષ્મ કાલમાં મિત્રે પણ પોતાનું મૈત્ર્ય મૂકી દીધું છે. એટલે સર્વજગતનો મિત્ર એવો જે સૂર્ય તેણે પોતાનું યથાયોગ્ય તપવારૂપ મિત્રપણું મૂકી દઈ જગત પર ઉગ્ર તાપ નાંખવા માંડ્યું, વળી ગ્રીષ્મકાલે સૂર્યનું પણ અપમાન કરાવ્યું છે? એટલે ગ્રીષ્મકાલમાં આકર તાપ પડવાથી તે સૂર્યતાપના પ્રતિસ્પર્ધિ એવા જે શીતદ્રવ્યો, તેનો લોકો ઉપલોગો કરે છે. અર્થાત્ સૂર્યનાં પ્રતિસ્પર્ધિ એવા જે શીતલ દ્રવ્ય, તેનું લોકો માન કરે છે, તેથી તે સૂર્યનું અપમાનજ થયું. હવે આ પ્રકારનાં ભયંકર એવા ગ્રીષ્મકાલને વિષે પ્રિયમતી પટ્ટરાણીથી યુક્ત એવો તે જ્યારાળ, મનોહરવૃક્ષોની શોભા જે વનને વિષે છે ત્યાં ગયો. તે વનમાં એક વાપિકાને કેસર, કપૂર, અગરુચંદન, કસ્તૂરી, તેમના રજપુને કરી પીળા તથા સુગંધિત એવા જે જલ, તેણે યુક્ત કરી. પછી તે વાપિકામાં તે સ્ત્રી પુરુષ પડી તેના જલથી ઘણીવાર સુધી પરસ્પર જલકોડા કરી. અને તેથી તે બન્ને જણ શ્રમિત થઈ ગયાં. તદનંતર તે જ્યારાળ ત્યાંથી જરા દૂર એક દ્રાક્ષમંડપ હતો, ત્યાં જઈ બેઠો. અને પ્રિયમતી રાણી તો ત્યાં નિકટના વૃક્ષની નીચે જ બેઠી. હવે વીણા વગાડવામાં શ્રેષ્ઠ એવા જ્યારાળએ હાથમાં વીણા ધારણ કરીહ કિન્નરથી પણ ન ગાઈ શકાય તેવા ગીત-ગાન કરવાનો પ્રારંભ કરી ગાવા માંડ્યું. તેવામાં તે રાજાના ગુણોથી, સ્વરૂપથી અને વીણાના નાદથી, તે વનની જે વનદેવી હતી, તે મોહિત થઈ ગઈ તેથી તે રાજાના સગમને ઇચ્છવા લાગી, પછી કામાગ્નિથી તપ્ત થઈ એવી તે વનદેવી, પ્રિયમતી રાણીનું દાસીનું રૂપ ધારણ કરી જ્યાં તે રાણી બેઠેલી છે, ત્યાં આવી હાથ બેઠી કહેવા લાગી કે બાઈસાહેબ ! આપના પતિ મહારાજાએ મારી સાથે કહેવરાવ્યું છે, કે રાણીને કહો જે અહીં આવ્યા ઘણી વાર થઈ છે, માટે ઘેર જાય? તે વાક્ય સાંભળી રાણી તુરત પોતે ઘર તરફ ચાલી ગઈ તદનંતર તે વનદેવી, મનોહરવસ્ત્રાભૂષિત એવી કામિનીનું રૂપ ધારણ કરી તે જ્યારાળ પાસે આવી હાવ, ભાવ, કટાક્ષ કરીને તે જ્યારાળને કહેવા લાગી, કે હે રાજન્ ! આપના ગુણ, રૂપ અને રાગ તેણે કરી હું મોહિત થઈ ગઈ છું, મટે મને ગતિસુખ આપી શાંત કરો. વળી અહીં કોઈ છે પણ નહિ

તે વચન સાંભળી કોપાયમાન થઈ બ્રહ્મચર્ય વ્રત ભગના ભયથી તેની ના કંહીને કહ્યું કે હે કુલટે ! તું જલદી મારાથી દૂર થા. નહિં તો અધર્મદૂષિત એવી તું મારા ક્રોધરૂપ અનલને વિષે પતંગની જેમ બળી જઈશ અને તે ધારેલો એવો અધર્મ જે

મારા દેશમાં થતો હોય તો હું તે અધર્મ કોઈ કાળે થવા જ દઉં નહિ. વળી તારી જેમ કોઈ પુરુષને મેં જો અધર્મ કરતો જોયો હોય, તો તેનો હું નાશજ કરું. અને વળી તારો પણ હું નાશ જ કરત, પરંતુ તું સ્ત્રી છે, માટે લાચાર છું. કારણ કે શાસ્ત્રમાં પ્રાકૃત્ય છે કે “અવધ્યા સ્ત્રી.” વળી હે સ્વૈરિણિ ? વિશ્વતમોઢરણ્યકરણીશીલ એવો આ જે રવિ, તે શું કોઈ દિવસ પોતાનાં ઉજ્જવલકિરણોથી અધારું કરે ? ના નજ કરે, તેમ દાની, માની, ધની, ધીર, વીર, કીર્તિમાન એવો માણસ, કોઈ દિવસ પરસ્ત્રીમા આસક્ત થાય ? ના નજ થાય. આવાં વચન સાંભળ્યા તો પણ તે સ્ત્રી, રાજાને કહેવા લાગી કે હે વિભો ! મને તમે પરસ્ત્રી ન જાણીને હું તો નિરંતર તમારા ગુણમાં અને રૂપમાં રક્ત એવી વનદેવી છું. માટે સ્મરાશિથી તાપ પામેલી એવી જે હું, તે મને તમારા સંગમરૂપ અમૃતથી સિંચન કરો. અને હે નાથ ! તમો મારા જેવી પ્રાર્થનાના લંગમાં ભીરુ છે, તથા વળી કારુણ્યના લંગાર છો. માટે મારો ત્યાગ ન કરી, મારું સેવન કરો. આ પ્રકારનું તે વનદેવીનું વચન સાંભળી જયરાજ ક્રોધાયમાન થઈ કૂંર વચનથી કહેવા લાગ્યો કે હે દુષ્ટે ! હે નિર્લજ્જ ! હે પાપિણી ! તું આવા કુકર્માચરણ કરવાની ઈચ્છાથી ઉત્તમ એવા દેવપણાને વગોવે છે ? હે પુંશ્વલિ ! તારી સાથે હું બોલનાર નથી. અને હવે તો જેમ બને તેમ તું મારી નજરેથી દૂરજ થા. કારણ કે હું તારા જેવી પાપિણીનું મુખ જોવાને ઈચ્છતો નથી ? આવા તિરસ્કારના વચન સાંભળી તે દેવી, તુરત અંતઃકર્ષન થઈ ગઈ. અને પછી તે વિચારવા લાગી કે કોઈ પણ રીતે કપટ કરીને મારે આ રાજા સાથે રતિસુખ તો લેવુંજ ? એમ વિચારીને કામાતુર એવી તે સ્ત્રી, છલ કરવાનો અવકાશ જોયા કરે છે તે સમયમાં જયરાજ વિસ્મય પામી તે વાત, પોતાની સ્ત્રીને કહેવા માટે જ્યાં વૃક્ષની નીચે પોતાની સ્ત્રી બેઠી હતી ત્યાં ગયો. અને ત્યાં જઈ જોવે, ત્યાં તો તે રાણીને દીડી નહિ ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે અહીં રાણી નથી, પરંતુ તે ઘેર ગઈ હશે ? એમ જાણી પોતે પણ ઘેર ગયો. તે સમયમાં અવકાશ જોઈને તે વ્યંતરીએ સગર્ભા એવી પ્રિયમતી રાણી જ્યાં ઘરમાં બેઠી હતી ત્યાંથી તેને ઉપાડીને પૂર્વદિશામાં ઘણેજ દૂર એક ઉજ્જડ વનમાં નાંખી દીધી, અને પોતે પાછું રાણીનું રૂપ ગ્રહણ કર્યું. અને દાસીને કહ્યું કે હે દાસી ! મહારાજને જઈને કહે, કે આપને રાણી સાહેબ બોલાવે છે તે સાંભળી તે દાસી જે હતી તે તત્કાલ રાજા પાસે આવી વિનંતી કરી કહેવા લાગી કે મહારાજ ! આપને રાણી સાહેબ બોલાવે છે ? તે સાંભળી રાજા બોલ્યો કે હું પણ આપવાનો વિચારજ કરતો હતો, માટે જા હું આવું છું એમ કહીને તે જયરાજ અંતપુરમાં આવ્યો, ત્યાં તો તે વ્યંતરી જામી આવી, લજ્જા રહિત થઈ વેશ્યાની જેમ વિચિત્ર એવા આલિંગનાદિક ઉપચારો કરવા લાગી. તે જોઈને રાજાએ વિચાર કર્યો કે અરે ! આ દેખવામાં તો રાણી જેવી લાગે છે, પરંતુ આચરણથી રાણી નથી કારણ કે જો રાણી હોય, તો આમ બોલ્યા માલ્યા વિના સર્વનાં સમક્ષ નિર્લજ્જપણું કરે નહિ. માટે મને લાગે છે કે રાણીનું રૂપ ધારણ કરી અહીં

આવી ખેસનાર તે વ્યંતરીજ છે. એમ જાણી ક્રોધાયમાન થઈ, તેની પર એક મુઠિનેા પ્રહાર કર્યો, તંથા તેના કેશ પડી, ઠરડી, ઘણી ગાલો દઈ, ધક્કો મારી, ઘરમાંથી કાઢી મૂકી ત્યારે તે વ્યંતરી પણ લયલીત થઈ, તુરત જાણે ચિત્રામણની પૂતળી હોય નહિ? તેમ થઈ ગઈ પછી નિરાશ થઈને તે અતર્થ્યાન થઈ ગઈ. તદનંતર જયરાજએ વિચાર કર્યો કે આ વ્યંતરી મારામા અતિ આસક્ત થવાથી મારી પંછવાડેજ પડી છે, તો તે એક ક્ષણવારમાં કાંઈક ન સમજાય તેવું છડ કરી મારા અમૂલ્ય એવા પ્રહારચર્યવ્રતનો ભંગ કરી નાખશે. માટે હવે મારે તેનો ખૂબ વિચાર રાખવો? એમ વિચારવા લાગ્યો કે અરે! એ તો ઠીક, પણ મને અહીં આગ્યો જાણે છે, તે છતાં રાણીને ઘરમાંથી બહાર આવતાં વિશંખ કેમ લાગ્યો હશે? ગ્રાસ હું તેની તપાસ કરું એમ વિચારી અંતર્ગૃહમાં જઈ તપાસ કરી, ત્યાં તો રાણીને દીઠી નહી. ત્યારે સંસજ્જમ થઈ તત્રત્ય સર્વ પરિવારને પૂછવા લાગ્યો કે હે લોકો રાણી ક્યા છે? ત્યારે ત્યાં રહેલાં કોઈ પણ માણસને રાણીના જાંની બખર ન હોવાથી તેઓએ કંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. ત્યારે રાજાએ જાણ્યું જે અરે! જરૂર મારી પંછવાડે પડેલી તે વ્યંતરીએ રાણીનું હરણ કર્યું છે? એમ નિશ્ચય રીતે જાણીને તેની શોધ કરવા ચોતરફ કેટલાક માણસોને મોકલ્યા. તે માણસોએ આડી અવળી શોધ કરાવી. પરંતુ તેઓને રાણીનો ક્યાં પણ પત્તો મળ્યો નહીં. ત્યારે નિરાશ થઈ તે શોધકલોકો, જય રાજાને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યા કે મહારાજ! અમેએ તો રાણીસાહેબની ઘણીજ શોધ કરી પરંતુ તેમનો ક્યાં પણ પત્તો મળ્યો નહિ. આવા વજ્રપાતસમાન વાક્ય સાંભળી અત્યંત ખેદ પામી, વિચારવા લાગ્યો કે અહો! જન્મ, મરણ, જરા, મૃત્યુ, રોગ, શોક, સયોગ, વિયોગ, તેણે કરી દૂષિત તથા કપાય અને વિષય, તેણે કરી વ્યાસ એવા આ સંસારને વારવાર ઘિટ્ટાર હજી અરે! જે સંસારમાં એક ક્ષણમા સુખ દેખાય છે, અને પાછું ખીજી ક્ષણમા દુઃખ દેખાય છે. માટે ઇંદ્રજિત જેવા સંસારમાં શુ સુખ છે? વળી જે સંસારમા રહેલા જીવને કોઈ એક પ્રાણુવદ્ધલ એવા પદાર્થોનો વિયોગ, એકક્ષણ વાર પણ સહન થતો નથી, તો તેવા પ્રાણુવદ્ધલ પદાર્થ વિના આયુષ્ય પસાર કરવું પડે છે? વળી જે સંસારમાં માતા, પિતા, પુત્ર, કન્યા સંપત્તિ પ્રમુખનું સુખ જીવને મળે છે, તો તે સુખને દેવ એક નિમિષમાત્રમા નાશ કરી નાંખે છે? માટે તેવા દેવને પણ વારંવાર ઘિટ્ટાર હજી અરે! તે દેવે પ્રાણુથી વૃક્ષ એવી મારી પ્રિયાનો મને પણ વિયોગ કરાવવાડું દુઃખ દીધું છે. છે? અરે! ખીજું તો ઠીક, પણ સગર્ભા એવી તે પ્રાણુપ્રિયા કોઈ ઠેકણે જીવતી હશે? હા! જો જીવતી હશે, તો હું જાણીશ કે તે કેવળ તેના ગર્ભનો જ મહિમા છે અહો! તે પ્રિયાનું જે દિવસે મને સુખ દેખાશે, તે દિવસ મને અમૃત સમાન મીઠો લાગશે? દિવસ તો શુ! પણ તે ઘડી પણ મને અમૃતથી પણ મીઠી લાગશે? એમ અત્યંત મનમાં ખેદ કરતાં તે રાજાએ ભોજન પ્રમુખ શરીર સ્થિતિસાધનનો સાવ ત્યાગ કરી દીધો. ત્યારે નિમિત્ત શાસ્ત્રના

ભણેલા એવા તેના મત્રી વિગેરેએ કહ્યું કે મહારાજ ! આપ કલેશ ના કરો. આપની રાણી કોઈ પણ ઠેકાણે કુશલ છે, અને તેને પુત્ર પણ પ્રસવશે ? એમ અમને નિમિત્ત શાસ્ત્રના યોગથી જાણીએ છે. આવા વચન સાંભળી રાજાને જરા શાંતિ થઈ. ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે કદાચિત્ત માં ભાગ્યોદયથી જો મને પાછી સ્ત્રી મળશે, તો પણ હું હવે આ હુ ખાવાસ એવા ગૃહાવાસમાં રહોશ નહીં ? એવો નિશ્ચય કરીને પછી દેહસ્થિતિને માટે લોજન વિગેરે કરવા લાગ્યો.

હવે તે વ્યતરીએ હરણ કરી વિકટ વનમાં નાખી દીધેલી પ્રિયમતી રાણીનું શું થયું ? તે કહે છે કે તે ઉચ્ચવનમાં નાખેલી રાણીને થોડી વાર પછી ભાન આવ્યું, ત્યારે ગભરાઈ ગઈ અને ચોતરફ જોવા લાગી અને જ્યાં જુવે, ત્યાં તો સર્વત્ર ઉજ્જડ-વન જ દીધું. તે જોઈને લયભીત થઈ થકી કહેવા લાગી કે અરે આ શું ! હું મારા મહેલમાં સુતી હતી, ત્યાંથી વળી અહીં ક્યાં આવી ! અરે આ તે શુ ઇન્દ્રજાલ હશે ! કે આ તે મને ભ્રમ થયો છે ! કે આ તે મને સ્વપ્ન આવ્યું છે ! અરે મનોહર એવો મારો મહેલ ક્યાં ગયો ! અને જેમાં જાજત હિંસક જીવો રહે છે, તેવું આ ભયંકર વન ક્યાંથી આવ્યું ! અરે મને અહીં કોણ લાવ્યું હશે ! તે લાવનાર પણ કેમ દે ખાતુ નથી હા ! ! ! હવે કેમ કરું ! ક્યાં જાઉં ! કોને કહું ! હે સ્વામીનાથ ! તમે ક્યાં છો ! તો તમારી પ્રાણપ્રિયા હું તરસુ છું, તેને ઊત્તર કેમ નથી આપતા ? હવે જો ઊત્તર ન આપો, તો તમને મારા શપથ છે !

હે પ્રાણનાથ ! હે પ્રાણપતે ! તમે જીવતા છતાં વિનાપરાધ મને આવા વિકટવનમાં કોણે નાખી ? હા ! પાપિષ્ઠ એવી મેં પૂર્વભવે કાંઈક પાપ કર્મનું આચરણ કર્યું હશે, જેથી મને અણધાર્યું દારુણ હુખ આવી પડ્યું ! આમ વિવિધ પ્રકારના વિલાપ કરતી, અને રાત્રિ પડવાથી ચોતરફ ફરતા એવા સિંહપ્રમુખ હિંસક પ્રાણીઓના શબ્દથી કપાયમાન થતી અને વારંવાર “નમોઽહર્હ્યે :” “નમોઽહર્હ્યે :” એમ બોલતી, કરમાઈ ગયું છે મુખ જેતું એવી તે રાણી, ત્યાંથી એકદમ ઉઠી થઈ. અને પછી વિચારવા લાગી કે હવે હું ક્યાં જાઉં ? અરે ! નિર્ભય રીતે રહેવાય એવું કયું ઠેકાણું છે ? એમ ચિંતાથી કરી વ્યાકુળ થતી રાણી મુજબને ત્યાં જ પડી રહી. પછી સવાર પડવાથી દક્ષિણ દિશાના માર્ગ તરફ ચાલવા લાગી. ત્યાં સિંહ, વ્યાધ, સફર, શીયાલિયાં, તેના ભયંકર શબ્દોથી કપાયમાન છે ચિત્ત જેતું અને સૂર્યના તાપથી તપેલી વેલુમાં તપી ગયા છે પગ જેના, અને પગમાં કાંટા વાગવાથી જેને ઘણું જ રુધિર ચાલ્યું જાય છે, એવી તે રાણી, શૂન્યવનમાં પોતે અત્યંત કોમલાગવાડી હોવાથી મૂર્છા પામી ગઈ. પછી થોડી વારે શીતલપવન આવવાથી પાછી સાવધાન થઈ, વિચારવા લાગી કે અહો મેં પૂર્વભવોમાં અજ્ઞાનના યોગથી ઘણું જ ઘોર પાપ કર્યા હશે એમ લાગે છે ?

આ પ્રમાણે જિનવચનને લાવતી તથા ભૂખ, તૃપ્તાપ્રમુખ હુ.જોથી પીડિત એવી તે રાણી, ઘણા જ હુ જોને લોગવતી થકી તે વનને વિષે જ લમવા લાગી. જ્યારે સાયકાલ થયો, ત્યારે તેને તે વનમાં રહેનારીઓ અને પોતાની પર્ણકૂટીમાંથી બહાર ફરતી એવી કોઈએક તાપસી સ્ત્રીઓએ દીઠી, તેથી તે સર્વ રાણી પાસે આવી, અને તેને જોઈ તેની પર દયા આવવાથી પોતાના કમડસના જલે કરી સ્વસ્થ કરી.

પછી તે તાપસીઓ તેનો હાથ પકડીને પોતાના આશ્રમમા લાવી અને તે સર્વ તાપસીની ગુરુણી એક વૃદ્ધ તાપસી હતી, તેને તે બતાવી. ત્યારે તે વૃદ્ધ તાપસીએ તેને આસન, તથા મિષ્ટ એવાં ફલ વિગેરેથી સત્કાર કરી પૂછ્યું કે હે સ્ત્રી ! આવા મનોહર અંગવાળી તથા મનોહર અસંકાર અને વસ્ત્રયુક્ત તું આવા ઉચ્ચ વનવાસરૂપ હુ અને કેમ પ્રાપ્ત થઈ ? તે સાલળી વાતસંવવાનુ એવી તે વૃદ્ધા પાસે પ્રિયમતી રાણીએ પોતાની બનેલી સર્વ હકીકત કહી આપી. તે માંલળી વૃદ્ધા બોલી કે હે બહેન ! આ અસાર એવા સંસારને વિષે જીવપ્રાણી માત્રને અણુધાન્યુ અને અણુ-વિચાર્યુ અકસ્માત્ હુ બ આવી પડે છે. તેથી હે વત્સે ! તેમ કાઈ પણ તારે વિષાદ કરવો નહિ અને અમને તો એમ લાગે છે કે તારી મોટી પુણ્યાર્થ છે. કે જે પુણ્યાર્થથી સગર્ભા છતાં તું આવા વિકટ વનમા જીવતી રહી છે ? અને વળી આ અમારાં તપોવનમાં આવી છે, હે બહેન ! હવે તું ફિકર છોડી આજની રાત્રિ તો અહીં અમારી સાથે જ રહે. અને સવારે અમે અમારા ગુરુને વિનંતિ કરીને તને કોઈ પણ ગામમા પહોંચાડાવો. બદોબસ્ત કરાવી આપશું ? આવા વચન સાલળી રાણીએ બહુજે જે હવે હુ મરણુ તો પામીશ નહિ ? એમ બાણી તે રાણી તે રાત તો તાપસીઓની સાથે જ રહી પછી સવાર પડવાથી સર્વ તાપસીઓ તે રાણીને એક કુક્ષપતિનો તાપસ હતો, તેની પાસે લઈ આવી અને રાણીની કહેલી સર્વ વાત કહી આપી ત્યારે દયાલુ એવા કુક્ષપતિતાપસે કોઈ એક વૃદ્ધ તાપસને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે હે તાપસ ! અહીંથી થોડે દૂર એક શ્રીપુરનામે નગર છે ત્યાં, આ રાજસ્રીને છોડી પાછો આવ એમ તેને કહીને પાછું રાણીને કહ્યું કે હે સુદર સ્ત્રી ! આ, તમને જે ગામ દેખાડે, ત્યાં જજો અને ત્યાંથી તમારા ગામની તજ વીજ કરીને પછી તમારે ગામ જજો તે સાલળી પ્રિયમતી રાણી તે વૃદ્ધતાપસની સાથે આવી. પરંતુ તે સગર્ભા હોવાથી મદ મદ રીતે મહાકબ્જથી ચાલતા થાકી ગઈ. અને એમ ચાલતા વૃદ્ધતાપસના બતાવેલા શ્રીપુર નામે નગરના ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચી. પછી તે રાણીને ગામ બતાવી તે ઉદ્યાનથી પાછો વળી પોતાના આશ્રમે આવ્યો. પ્રિયમતી રાણી થાકી જવાથી તે ઉદ્યાનમા એક આશ્રનો વૃક્ષ હતો, તેની નીચે બેઠી ત્યાં તો તે ઉદ્યાનમા એક જિન ચૈત્ય હતું, તેમા શ્રાવકો, સત્તરસેદી પૂજા લણાવતા હતા, તેનો શબ્દ સાલળી એકદમ ઉભી થઈને તે ચૈત્યમા ગઈ. પરંતુ પોતાની પાસે પૂજાની સામગ્રી ન હોવાથી તે જિનપ્રતિમાને પ્રણામ જ કર્યો, અને પછી ત્યાં રહેલા સર્વ સાધર્મિકોને પ્રણામ કર્યા.

તેવામાં ત્યા કોઈએક જિનમગવાનનાં દર્શન કરવા આવેલી જિનસુદરીનામે શ્રાવિકા હતી, તે રાણી પાસે આવી. અને રાણીને પૂછ્યું કે હે સુદરાંગિ ! હે માધમિકે ! તમે કોણ છો ? અને ક્યાથી આવ્યાં છો ? આવા વચન સાંભળી તે રાણીને પોતાનું સર્વ દુઃખ સાંભળી આવ્યું, તેથી હૃદય ભરાઈ આવવાથી તેને કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં તે રૂઢન કરવા લાગી. ત્યારે તે જિનસુદરી શ્રાવિકાએ વિચાર્યું કે અહો ! આ સ્ત્રી તેના શરીરના દૈખાવ ઉપરથી કોઈ ઉત્તમ કુલની સ્ત્રી હોય, એમ જણાય છે ? અને વળી તેને કાંઈ મોટી આકૃત આવી હોય એમ લાગે છે ! એમ વિચારી તે શ્રાવિકા કહેવા લાગી કે હે મંડુાનુભાવ ! આ સંસારને તમે અનિત્યજ્ઞ ભાવે, અને વારંવાર વીતરાગનું સ્મરણ કરો. હે ખંડેન ! શરીરને સંતાપ કરનાર, તથા જેથી નવાં કર્મ બંધાય છે, એવા રૂઢનથી શું વળવાનું છે ? હે સુદરિ ! અનંતદુઃખાત્મક એવા આ સંસારનો વિપાદ કરવાથી પાર આવે તેમ નથી.

હે ભદ્રે ! આ સંસારના ખરા રૂપને જાણનારા પુરુષોએ તો સુખમાં અને દુઃખમાં ધર્મનું જ આચરણ કરવું. કારણ કે જીવને ધર્મારાધન કરવાથી જ અનંત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા દુઃખનો નાશ થાય છે. આ પ્રમાણે સમજાવીને પ્રિયમતી રાણીને જિનસુદરી શ્રાવિકા હાથ પકડી પોતાને ઘેર તેડી લાવી. અને તેનું સર્વ વૃત્તાંત, પોતાના પિતા ધનજય શેઠને કહી આવ્યું. તેથી તે ધનજય શેઠે કયા આણી તે રાણીને પોતાની પુત્રીની જેમ રાખી. સમય જતાં આતુર્માસ (ચામાસા) નો કાલ આવ્યો, વર્ષાકાળના આવવાથી એક દિવસ સાયંકાલે તે પ્રિયમતી રાણી એકાતમા બેઠી હતી, તેમાં તેને પોતાનો પ્રિય સ્વામી સાંભળી આવ્યો, તેથી તેનું વારંવાર સ્મરણ કરવા લાગી. તેથી હૃદય ભરાઈ આવ્યું. માટે વિલાપ કરી રૂઢન કરવા લાગી. તે પ્રિયમતી રાણીને જાતી, તથા વિલાપ કરતી જોઈને તેની આકરી માટે રાખેલી કોઈએક દાસી હતી તે પણ રૂઢન કરવા લાગી. રાણી તથા દાસીનું રૂઢન સાંભળીને જિનસુદરી શ્રાવિકાનો પિતા ધનજય શેઠ કહેવા લાગ્યો કે હે પુત્રિ ! તારા શુભોથી તથા સૌશીલ્યથી રજિત થયેલા મને તારી મોટી ચિંતા થાય છે, કે હવે તે તારું મારું શું કરવું ? કારણ કે અમારાથી ન સંભળાય એવું તું પ્રતિસમય રૂઢન કર્યાજ કરે છે. અને તે રૂઢન મટાડવાનો એક આ ઉપાય છે, કે જો તને તારે ઘેર મોકલું ? અને તું જાતી પણ ત્યારેજ બધ થાય પરંતુ તેમ પણ હાલ અને એમ નથી કેમ કે વર્ષાઋતુ હોવાથી કોઈ પણ માણસ આમાતર જોતા જ નથી તો માણસ વિના તને કોની સાથે મોકલું ? આ પ્રકારની મોટી ચિંતા થાય છે. માટે હે ખંડેન ! મારું કહ્યું માનીને સાપ્રતકાલ વર્ષાઋતુ છે, તેથી તું ધર્મારાધન કરી સ્વસ્થ થઈને રહે અને પછી હું વર્ષાઋતુ જવાથી કોઈ સારા માણસ સાથે તને તારે ઘેર જરૂર પડોયડાવીશ ? આવા વચન સાંભળી તે પ્રિયમતી રાણી બોલી કે હે તા ! તમારા શરણમાં રહેલી એ હી મને તો નિવૃત્તિજ છે,

પરંતુ સર્વેબંધથી પ્રેમબંધ છે, તે હુસ્ત્યજ છે, તેથી જેમાં પ્રેમબંધાણું છે, એવાં ઘર, સ્વામી, સ્વજન સાંભરે, ત્યારે રુદન થઈ જાય. પણ હવેથી તમારું વચન સ્વીકારી શાતાથી રહીશ ? એમ કહીને તે ધર્મારાધનમાં આસક્ત થઈ પછી તે પ્રિયમતી રાણીએ સારા સમયમાં મનોહર લગ્નને વિષે હુ ખને નાથ કરે, એવા એક પુત્રરત્નને પ્રસન્ને. તે સાંભળી હર્ષોત્કર્ષથી પ્રકુલિત છે મન જેતું એત્રા એ ધન જય શ્રેઠીએ રાજાની આજ્ઞા લઈને સર્વ બદીવાનોને બદીબાનેથી છોડાવ્યા અને દશ દિવસ મર્યાદા પિતાની જેમ ઘણું જ દ્રવ્ય ખચ્યુ તથા પુત્રજન્મમહોત્સવ કર્યો. ખારમે દિવસે જ્ઞાતિ કુટુંબ જમાડીને અત્યુલ્લાસથી તે પુત્રનું કામદેવસમાન રૂપ હેવાથી “કુસુમાયુધ” એવું નામ માડ્યું. પછી વરસાદના દિવસો વ્યતીત થયા, તો પણ પુત્ર એ વર્ષનો થયો ત્યાં સુધી રાખી. હવે તે શ્રીપુરગામનો પહેવાસી કોઈએક માસવદત્ત નામનો સાર્થવાહ હતો, તે રાણીના ચ પાનશર તરફ કેટલેક માલ લઈને વર્ષાકાલ વ્યતીત થવાથી વેપાર માટે જતો હતો, તે વાતની ધન જયશ્રેઠીને ખબર પડવાથી તે સાર્થવાહને પોતાનો વિશ્વાસ પાત્ર બાણી વિનંતી કરી કે હે માસવદત્ત ! તમે ચંપાપુરીએ જાઓ છો ? જો જાના હો, તો તે ચંપાપુરીના રાજા જયરાજાની રાણી પ્રિયમતી અમારે ત્યા ઘણા દિવસથી દુઃખની મારી રહેલી છે, અને વળી તેને હાલ એક પુત્ર આવ્યો છે તો તે રાણીને અને તેના પુત્રને પ્રભુથી પણ વધારે સાચવીને ચંપાપુરીમા લઈ જઈને તેના સ્વામી જય રાજાને સોપો. એટલું મારું કામ મહેરબાની કરીને કરો. વળી તેને કદાચિત્ હુ ખીજા સાથે મોકલત, પણ તમારી જેવો વિશ્વાસપાત્ર ખીજો સાથ મને ક્યાથી મલે ? એમ કહીને તે માસવદત્ત સાર્થવાહની સાથે કેટલાક પરિવાર તથા વાહનયુક્ત તે રાણીને મોકલે છે, ત્યારે ત્યાંથી સર્વ સાથ આવ્યો, તે પ્રથમ શિવવર્દનપુર નામે કોઈ એક નગર હતું, ત્યા આવ્યો અને તે ગામના ઉદ્યાનને વિષે આવી ઉતર્યો. ત્યાં પ્રિયમતી રાણી એક આંખાની નીચે પોતાના કુસુમાયુધ પુત્રને ખોખામાં લઈને બેઠી રમાડે છે, તેવામાં શું બન્યું ? તો કે પુત્ર વિનાનો તે શિવવર્દનપુરનો શ્રીસુદર નામે રાજા શુરવી પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરી સંસારથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લેવા તત્પર થયો હતો, ત્યારે તેણે પોતાના રાજ્યને પોતાના પુરંદર નામે ભાઈને આપવું ધારીને તેને કહ્યું કે હે ભાઈ ! આ મારા રાજ્યને તમે સ્વીકારો. કારણ કે હવે હું દીક્ષા લેવા ઈચ્છું છું ? એ સાંભળી પુરંદરકુમાર બોલ્યો કે હે જ્યેષ્ઠ બાંધુ, આંખની જેમ મને પણ સંસાર પર વૈરાગ્ય થયો છે, હું પણ દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા ધરાવું છું. એ સાંભળી શ્રીસુદરે કહ્યું કે હે ભાઈ ! આપણ બન્ને ભાઈને પુત્ર નથી, માટે રાજ્ય કોને સોંપીશું ? એમ કહીને પછી બન્ને ભાઈઓએ ઠરાવ કર્યો કે આપણે એમ કરવું, કે એક હાથણી શણગારી તેની સૂઠમા જલ ભરેલો સુવર્ણકલશ આપી, પંચદિવ્ય વાગતે તે હાથણીને છુટી મૂકવી. અને તે હાથણી જેની પર કલશ ઢાળે, તે જ આ ગામનો રાજા થાય ? આમ ઠરાવ કરી તે પ્રમાણે હાથણીની સૂઠમા કલશ આપ્યો ને

પંચાદવ્ય વાગતે હાથણી જ્યાં જાય છે, તેની સાથે સર્વ કોઈ ચાલ્યા. ત્યારે તે હાથણી ઉદ્યાનમાં આવી તે જ્યાં પ્રિયમતી રાણી આમ્રવૃક્ષ તી નીચે પોતાના કુસુમાયુધ પુત્રને જોળામાં લઈને બેઠી હતી, ત્યાં આવી. અને તે હાથણીએ તે કુસુમાયુધકુમાર પર કલશ ઢાળ્યો. તે જોઈને પ્રસન્ન થયેલા એવા તે બે ભાઈઓએ પુત્રસહિત તે રાણીને પ્રણામ કરી હસ્તી ઉપર બેસાડી અને તે માં દીકરાને વાજતે ગાજતે પોતાના ગામમાં તેડી લાગ્યા. અને કહેવા લાગ્યા કે હે માત ! આ અમારા રાજ્યને તમે સ્વીકારો. કારણ કે આ હાથણીએ જળનો ભરેલો કળશ, આ તમારા જોળામાં સૂતેલા પુત્ર પર ઢાળ્યો છે. અને અમારો એવો ઠરાવ છે, કે જેની પર હાથણી કળશ ઢાળે, તેનેજ આ રાજ્ય આપવું. માટે આ રાજ્ય હવે તમારા પુત્રનું જ છે અને અમે જાન્યે ભાઈ તો હવે દીક્ષા લઈ સંયમવત આદરશું ? તે સાંભળી પ્રિયમતી રાણી બોલી કે હે ભાઈ ? હું તો અબલ છું અને આ મારો પુત્ર ઘણોજ બાળક છે, તે માટે હાલ તો તમેજ જેમ રાજકાય ચલાવો છો, તેમ ચલાવો. હવે વાસવદત્તનું શુ થયું ? તે કહે છે કે તે રાણી તો પુત્રસહિત ત્યાં ગઈ, અને તે બહાર કામે ગયેલો વાસવદત્ત સાર્થવાહ ઉદ્યાનમાં આવ્યો, ત્યાં તેને માલુમ પડ્યું કે પોતાની સાથે ચંપાનગરીએ આવતો એવી તે પ્રિયમતી રાણીના પુત્રને આ ગામની રાજગાદી મળી, અને તે રાણીને તથા તેના પુત્રને આ ગામના શ્રીસુંદર રાજા વગેરે હસ્તી પર બેસાડી પચ્ચદવ્ય શબ્દ વાજતે વાજતે ગામમાં તેડી ગયા છે તે સાંભળી વાસવદત્ત સાર્થવાહ એકદમ શ્રીસુંદર રાજા પાસે આવી કહેવા લાગ્યો, કે હે રાજા ? આપે હાલ જેના પુત્રને રાજ્યગાદી આપી, તે, ચંપાપુરીના જયનામે રાજાની પદ્મરાણી છે, કલિંગ દેશાધિપતિની પુત્રી છે, તથા તેનું પ્રિયમતી એવું નામ છે તે કોઈ એક મદલાયેલયથી ફરતી ફરતી અમારા શ્રીપુરગામમાં મારા મિત્ર ધનંજય શ્રેષ્ઠીને ત્યાં રહી હતી, અને તેને તે ધનંજય શ્રેષ્ઠીએ પોતાની પુત્રી કરતાં પણ વધારે રાખી હતી હવે તેને, તેના પુત્ર સહિત ચંપાપુરીએ પહોંચાડવા માટે મને તે શ્રેષ્ઠીએ ઘણોજ લલામણ કરી સોંપી છે. માટે તે મને સોંપે, કે જેથી હું તેને ચંપાપુરીમાં લઈ જઈ તેના સ્વામીને સોંપું ? જેથી મને કોઈ પણ રીતનો ઠપકો ન મળે ? અને હે રાજા ! તમે શુ આ કલિંગાધિપતિની પ્રિયમતી પુત્રીને નથી જાણતા ? એવાં વચન સાંભળી અત્યંત હુષારિયમોન થઈ તે જાન્યે ભાઈઓ સસબ્રમણ્ય રાણીને કહેવા લાગ્યા કે અરે ! હા, ત્યારે તો તમે અમારી માસી થાઓ છો. અહો ! આ તો ઘણું જ સારું થયું, જે આ અમારા માસીયાઈ ભાઈને અમારું રાજ્ય ગયું ? એમ કહીને તે જાન્યે જણ રાણીના પગમાં પડી ગયા, અને પછી તે શ્રીસુંદર રાજા વાસવદત્ત સાર્થવાહને કહેવા લાગ્યો, કે હે ભાઈ ! હવે તમે સ્વસ્થ રીતે ચંપાપુરી તરફ જાઓ અને આ અમારી માસીની તથા અમારા માસીયાઈ ભાઈની કંઈ પણ ફિકર રાખશો નહીં. વળી તમે આ સર્વ વાત ચંપાપુરીના જય રાજાને કહેજો. એ સાંભળીને સાર્થવાહે જાણ્યું જે હવે આપણને કોઈ ઠપકો મળે તેમ નથી, કારણ કે આ રાણી શ્રીસુંદર રાજાની માસી થાય છે. એમ વિચારી તે પ્રિયમતી રાણીની રજા

લઈને સાર્થવાહ, ત્યાથી ચંપાપુરી તરફ ચાલ્યો. હવે તે શ્રીસુંદર રાજાએ મંત્રિવગેરેને ખોલાવી સહુ કોઈની સમક્ષ ઉત્તમ એવો દિવસ જોઈને કુસુમાયુધ કુમારને પોતાની રાજગાદીપર બેમાડ્યો અને પછી અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ વૈરાગ્ય પામેલા એવા બન્ને ભાઈઓ ગુરુપાસે જઈ દીક્ષા લીધી.

તે કુસુમાયુધ રાજા પણ તે રાજા ઘણુંજ ઉત્તમ હોવાથી અખંડિત શાસનવાલો થયો. એક દિવસે અવતી દેશના રાજશેખરનામે રાજાએ એકદૂત મોકલ્યો, તે દૂત શિવવર્દનપુરમાં કુસુમાયુધ રાજાને કહેવા લાગ્યો કે હે રાજા ! મારા સ્વામીએ કહેવરાવ્યું છે કે જો તું સુખેથી રહેવા ઇચ્છતો હો, તો તારા હાથી, ઘોડા, ભંડાર વિગેરે વસ્તુ મને સોંપી, તું ખંડીઓ રાજ થઈ રહે. અને અમારી ભક્તિભાવથી અનુચરની જેમ સેવા કર. કારણ કે કે તું હજી બાલક છે, તેથી તારે બાલકને રાજ્યાસનની યોગ્યતા હોયજ નહિ ? તેમ તારાથી તે રાજ્ય સાચવી શકાય તેમ પણ નથી. કેમ કે જગતમાં તારા જેવા બાળક તો પોતાને જેવું ગમે તેવું લોજન કરી રમ્યા કરે છે ? માટે તે રાજ્યને પૃથ્વી પર અમારા જેવા મોટા ઉત્તમ રાજાઓ છતાં, તારા જેવા બાલકો લોગવી શકે ?

હે કુમાર ! જો અમારા કહેવા પ્રમાણે ચાલીશ તો પછી તારી અમે સહાય કરીશું અને જ્યારે તારે અમારી સહાયતા હોય, તો પછી તારો કોણ પરભાવ કરી શકે ? કોઈ નહિ, આવા વચન સાંભળી શાલમત્રીનામે બોલ્યો કે હે દૂત ! તારા સ્વામીને કહેજે જે આ કુસુમાયુધ રાજા તો હાલ બાળક હોવાથી તેને તમારા જેવા રાજાઓની સેવા કેમ કરવી ? તેની કાંઈ ખબર નથી અને હાથી ઘોડાથી તે રમનારાઓ, હોવાથી તે નિર્ભય થઈને રમવા આપેલા હુસ્તી, અશ્વ વિગેરેને લઈ તારા સ્વામીને કેમ અપાય ? અને તારા સ્વામીને જો હાથી ઘોડાજ જોઈતા હોય, તો તે દ્રવ્ય મોકલે, તો તે દ્રવ્યના હુસ્તી પ્રમુખ લઈને અમો મોકલાવીએ ? આવાં વચન સાંભળી કોપાયમાન થયેલો તે દૂત બોલ્યો કે તમારા જેવા મંત્રી મલવાથી તો હવે આ કુસુમાયુધ રાજા જરૂર ઘણા દિવસ રાજ કરે, એમ લાગે છે ? અહો ! આવા તમારા જેવા દીર્ઘદૃષ્ટિ મંત્રીઓથી કોઈ દિવસ રાજા સામ્રાજ્યરાજ્ય કરે ? ના નજ કરે. વળી હે મંત્રી ! રાજાને કાંઈ બાળક તથા યુવાન-પણુતો નથી. પરંતુ દુર્બલ રાજાએ પોતાનાથી સમર્થ રાજાનું, દાનથી, સેવકવથી, આનુચર્યજ કરવું અને એમ કરે, તોજ તે સુખે રાજ્ય કરે ? અને હે મંત્રી ! આવી તમારા જેવી ગર્વની વાણી બોલવાથી તો સામો પ્રબલ રાજાને રોષમાં પોષણ થાય છે ? વળી હે મંત્રી ! તે દુર્બલ રાજા, પ્રબલ રાજાને કદાચિત કાંઈ આપે નહિ, પરંતુ તેને પ્રણામ કરી પ્રસન્ન કરે, તો પણ તે પ્રબલ રાજા તેની પર કોઈ દિવસ કોપાયમાન થાય નહિ માટે જે વસ્તુ નખથી છેદાય, એ વસ્તુમાં ફેંકાડાતું શું કામ ? વળી અમારો રાજેશ્વર રાજા

જે છે તે તો, મનુષ્ય તેને નમે છે તેના મનોરથોને કલ્પવૃક્ષની જેમ પૂરા કરે છે, અને જે તેની સામે ગર્વ કરે છે, તેનો તો તે યમની જેમ અને દાવાનલની જેમ નાશ કરે છે. આ પ્રકારે અભિમાને કરી મહોન્મત્ત થઈ બોલતા એવા તે દૂત પ્રત્યે પાછો વિશાલ-બુદ્ધિવાલો તે શાલમત્રી બોલ્યો કે અરે દૂત ! તુ પારકે ઘેર આવી, દૂત છતા મંત્રીજેવું કાર્ય કેમ કરે છે ? તથા આવી ગર્વની વાણી પણ કેમ બોલે છે ? અને તે કુસુમાયુધ રાજા મારી પ્રસન્નતા મેક્ષવશે અને હું કહીશ, એમ કરશે તો રાજ્ય ભોગવશે ?” આવા વાક્ય બોલવાથી તો તારો સ્વામી નિર્લજ્જ અકાર્ય કરનાર, અને મુર્ખ જેવો લાગે છે. આ અમારો કુસુમાયુધ રાજા બાળક છે, નવો છે, તો પણ તેનું રાજ્ય તારા સ્વામી જેવા આમસિદ્ધથી લેવાય તેમ નથી. કારણ કે તે શિશુ છે, પણ સિંહના શિશુસમાન છે તો તે સિંહના શિશુને કદાચિત્ હબ્બર બકરીઓભેગી થઈ મારવા આવે, તો તેથી શુ તે મરણ પામે ? ના નજ પામે. આ પ્રકારના વચનરૂપ દંડઘાતથી તાડન કરેલો એવો તે દૂત, કોપાકાંત થઈ તત્કાલ પોતાના સ્વામી પાસે આવી પોતાનું તથા તેનું જે અગ્નિમાં ઘૂન હોમે, ને જેમ અગ્નિ પ્રન્વલિત થાય, તેમ કોપાયમાન થઈ ઘણા હાથી, ઘોડા પાયદલ સ્થ વિગેરે મોટા સૈન્યેને લઇને તે સૈન્યેથી કરી પૃથ્વીને ફોલ પમાડતો થકો તે રાજશેખર રાજા, કુસુમાયુધ કુમારની સાથે લડવા માટે આવ્યો.

હવે તે વાસવદત્ત સાર્થવાહનુ શુ થયું ? તે વાસવદત્ત સાર્થવાહ, શ્રીસુંદરરાજાને પ્રિયમતી રાણીને સોંપીને ત્યાં તત્કાળ અંપાધુરીમાં આવ્યો, અને ત્યાં જયરાજા પાસે જઈ નમન કરી વધામણી દેવા લાગ્યો કે હે રાજન્ ! આપને વધામણી છે ? વધામણી છે ? આપની રાણી જે પ્રિયમતી છે, તેના પુત્ર કુસુમાયુધને શિવવર્ધન નગરનું રાજ્ય મળ્યું છે ? તે સાંભળી રાજા તો વિસ્મય પામી ગયો, કે અરે ! આ તે શુ કહે છે ? પછી તે વાસવદત્તને પૂછવા લાગ્યો કે હે સાર્થવાહ ! તમે આ શું વધામણી આપો છો ? અને શુ કહેા છો ? ત્યારે તે વાસવદત્ત પોતે જે બાણનો હતો, તે સર્વ કહી આપ્યું. તે સાંભળી જય રાજાને વિસ્મય યુક્ત ઘણો હર્ષ થયો. પ્રથમ તો તેની સ્ત્રીનું વનદેવીએ હરણ કર્યું હતું તેનો તેને પત્તો મળ્યો ? તથા તે સ્ત્રીને વળી પુત્ર પ્રસવ્યો ? અને વળી પછી તે સ્ત્રી, પુત્ર સહિત શિવવર્ધનપુરમાં આવી ? તથા પોતાના પુત્રને પાછું તે ગામનું રાજ્ય મળ્યું ? હવે તેવી ઉત્તમ વધામણી આપવાથી રાજાને વાસવદત્ત શ્રેષ્ઠીનો ઘણું ધન આપી સત્કાર કર્યો. તદનંતર તે જયરાજા અત્યુત્કટિત થકો પોતાની સ્ત્રી અને પુત્રને મળવા માટે તત્કાળ શિવવર્ધન પુર આવ્યો. આવીને ત્યાં તુરત પોતાની સ્ત્રી પ્રિયમતીને તથા કુસુમાયુધ પુત્રને જોઈને તેને હૃદયમાં અત્યંત આનંદાવિભાવ થયો. અને તે વખતે સમગ્ર નગરમાં મોટો મહોત્સવ પ્રવર્ત્યો. હવે તે પ્રિયમતીનો પિતા માનતુંગ નામે રાજા, પોતાની પુત્રી પ્રિયમતીનું વનદેવીએ હરણ કર્યું, તે વાત સાંભળી અત્યંત ગ્રેહ પામી

નિરુપાય થઈ બેઠો હતો, ત્યાં તેણે કોઈકના કહેવાથી સાલગ્યું કે તે પ્રિયમતી, પુત્રસહિત શિવવર્દનપુરમાં આવી છે, તથા તેના પુત્રને તે ગામનું રાજ્ય મળ્યું છે, તે સાલળી તે પણ પોતાની પુત્રીને મળવા માટે ત્યાં આવ્યો. ત્યારે જયરાજએ ત્યાં આવેલા તે પોતાના સસરાને ઘણું જ માન આપ્યું. પછી સલાની વચ્ચે સહુ સાંભળે તેમ તે પ્રિયમતીરાણીના હરણનું સર્વ વૃત્તાત પણ કહી આપ્યું અને તે પ્રિયમતી રાણીએ પણ પોતાનું વ્યતરીએ હરણ કર્યા પછી જે કાંઈ વૃત્તાત બન્યું હતું, તે સર્વ કહી આપ્યું. આ પ્રમાણે જયરાજનું તથા તેની પ્રિયમતી રાણીનું કહેલું સર્વ વૃત્તાત સાલળીને ત્યાં બેઠેલા સહુ કોઈ લોકો અત્યંત વિસ્મય પામી ગયા, અને તેઓ ઘણા દિવસની વિરહવેદના મટવાથી પ્રેમપૂર્ણ થઈ ગયાં. અને સર્વત્ર હર્ષવધામણ થયાં. અને જય રાજ પોતાના પુત્રની આવી મોટી પુણ્યાઈ બોધ અત્યંત સંતુષ્ટ થયો.

હવે તે કુસુમાયુધ કુમારની સાથે પૂર્વોક્ત રાજશેખર રાજા પોતાનું સૈન્ય લઈ, લડવા આવતો હતો, ત્યારે શું થયું? તે કહે છે. જ્યાં તે રાજશેખર રાજા લડવા આવે છે, ત્યાં તો તેણે તે કુસુમાયુધ રાજાના પિતા જય રાજાના તથા માનતુ ગરાજાના શિવવર્દનપુરમાં આવવાના સમાચાર સાંભળ્યા, તથા બીજું પણ સર્વ વૃત્તાત સાલગ્યું, તેથી તે મનમાં ઘણું જ વિલમ્બો થઈ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો કે અરે! મારા જેવા મૂઠમતિને મોહને ઉત્પન્ન કરનારા લોભને ધિક્કાર હો. કારણ કે જે લોભે કરી જીવ, વિષયપાશને વિષે બંધાય છે. અને વળી તેવો લોભ કદાચિત્ નિર્ધન તો કરે, પરંતુ મારા જેવાને શા માટે કરવો? કેમ કે સામ્રાજ્યઐશ્વર્યથી સુશોભિત એવા મને આ મારા રાજ્યમાં કાંઈ ન્યૂનતા નથી? વળી તે લોભને વશ થઈને મેં બીજાના રાજ્યને ચડણ કરવા માટે મારા આત્માને વૃથા બેદમાં નાખ્યો? વળી મેં દૂત સાથે કહેવરાવ્યું કે “બાલકને રાજ હોય નહીં, અને એમ કરતાં બાળકને રાજ્ય મળ્યું છે, પણ તે રાજ્ય અમો તેને રહેવા દઈશું નહીં” એ જે કહેવરાવ્યું, તે પણ મેં મોટી ભૂલ જ કરી છે કારણ કે પુણ્યના પ્રાગલ્ભ્યથી બાળકને પણ રાજ્ય મળે છે, અને તે ભોગવે પણ છે. તો પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલા તેના રાજ્યને હું ચડણ કરવાની ઇચ્છા કરું, તે મારી મોટી મૂર્ખાઈ કહેવાય? તેથી અતિ લોભી એવા મને ધિક્કાર હો. અને પૂર્વલવકૃત પૂર્ણપુણ્યવાળાના રાજ્યને રૂઠું થઈને પણ કોણ લઈ શકે છે? કોઈ નહિ. તેમ નિર્ભાગી પ્રાણીને તુષ્ટમાન થઈને કોણ આપી શકે છે? કોઈ નહિ” અર્થાત્ નિર્ભાગીને આપ્યું રહે નહિ, અને પુણ્યશાળીનું હોય તે જય નહિ વળી પણ વિચારવા લાગ્યો કે અરે! મેં પૂર્વે આ જય રાજ પ્રમુખ સાથે કેવી પ્રીતિની વેલ વધારી હતી, તેને મેં આ મારા લોભ તથા અન્યાયરૂપ દાવાનલથી હાલ પાછી બાળી નાખી છે. માટે ત્યાં જઈ તે જયરાજને તથા તેના સસરા માનતુ ગરાજાને ચરણમાં પડી તેની ક્ષમા માગી તે રનેહવેલને પાછી અકુરિત કરું? કારણ કે કોઈ માણસ કદાચિત્ પોતાના માર્ગથી ભૂલો પડ્યો હોય, અને

તે જો ચાલતો ચાલતો ઉભો રહે, અને પછી કોઈ જાણીતા માણસને પૂછે, તો તે પાછો ખરા માર્ગને પ્રાપ્ત થાય ? પરંતુ પોતે માર્ગનો અજ્ઞાત છતાં હું માર્ગ જાણુ છું, એમ જાણી એમને એમ જો ચાલ્યો જ જાય, તો તે હુખી જ થાય ? માટે હાલ તે બંને રાજા પાસે માફી માગવી, તે જ ઉચિત છે ? આ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરીને પોતાના સુંદર નામે મંત્રીને જયરાજ તથા માનતુંગરાજ પાસે મોકલ્યો તે ત્યાં આવીને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યો હે મહારાજ ! મારા સ્વામી રાજશેખર રાજાએ વિનંતિ કરી કહેરાવ્યું છે કે મેં મૂઢબુદ્ધિથી આપના કુસુમાયુધ પુત્ર પર જે રણસમારંભ કર્યો છે, તે આપનો મેં મોટો અપરાધ કર્યો છે, તેથી તે અપરાધને આપ ક્ષમા કરજો. આજ દિવસ પછી હવે હું રાજશેખર રાજા આપની સામે લડવા આવીશ નહીં ? અને તેવી કોઈ પણ કાલે આપે શંકા કરવી નહિ. તે સાંભળી જયરાજ બોલ્યો, કે હે મંત્રિન ! તમારા સ્વામી રાજશેખરને તો એમજ કહેવું ઘટે છે, કારણ કે સમજુ માણસથી કદાચિત્ દુષ્કૃત થઈ જાય છે, તો પણ તે પાછો તેનો પશ્ચાત્તાપ પરાયણ થઈ જાય છે ? આવા વચન કહી તે સુંદર મંત્રીનો વસ્ત્રાલરણ સામગ્રીથી સારી રીતે સજ્જાર કર્યો અને તે મંત્રીને રાજશેખર રાજાને તેડવા માટે મોકલ્યો. તેથી તે રાજશેખર રાજા પણ ત્યાં આવ્યો. પછી તે ત્રણે રાજાઓ એક ઉચી અને મનોહર ભૂમિ હતી, ત્યાં મલ્યાં. અને અતિ સ્નેહથી નિર્ભર મનવાળા થયા. અને તે ત્રણે રાજાના પાલા, હાથી, ઘોડા એકત્રજ રહેવા લાગ્યા તો પણ તે એક બીજાને કાંઈ પણ મનમાં જીદાઈ રહી નહિ અને તેઓનો અત્યંત પ્રતિદિન સ્નેહ વધતો જ ગયો. હવે જે ઉચી ભૂમિમા તે મલ્યા હતા, ત્યાં નગર વસ્યું, તેથી તે નગરનું રાજસંગમ એવું નામ પડ્યું, તે પછી રાજશેખર રાજાએ અત્યંત સંતુષ્ટ થઈને તે કુસુમાયુધ કુમારને પોતાની બત્રીસ કન્યાઓ પરણાવી.

એક દિવસ સૌમ્યતાથી ચંદ્રમા સમાન, સુતપતા તેજથી સૂર્યસમાન, ગાલીર્યથી સાગરતુલ્ય, માનરહિત, કેવલશાની એવા કોઈએક ગુણસાગર સૂરીન્દ્રનામે મુનીશ્વર, તે નગરના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા અને સેવાપર એવા દેવોએ કરેલા સુવર્ણ પંકજને વિષે ખિરાજમાન થયા, ત્યારે વનપાલકે આવી તે ત્રણે રાજાઓને વધામણી આપી, કે હે મહારાજાઓ ! સહસ્રાશ્રવનને વિષે સુર, અસુર, નર, તેના નિકરોથી જેમના ચરણારવિંદ સેવ્યા છે એવા ગુણસાગર સૂરીન્દ્ર નામે કેવલી સમોસર્યા છે. તે સાંભળી તે વનપાલકને અતુલ દાન દઈને સભક્તિના ભારથી ભરાઈ ગયું છે અંતકરણ જેનું એવા તે ત્રણે ભૂપાલ, તે કેવળીની પાસે આવ્યા. અને તેમનું યથાવિધિ નમન કરી, ધર્મશ્રવણમા તત્પર થઈ, યોગ્યસ્થાન પર બેઠા ત્યારે જગતના હિત કરવામા તત્પર એવા તે મુનીશ્વરે, મંથન કરેલા મહાસમુદ્રની ગર્જના સમાન ગલીરવાણીથી દેશના દેવાનો પ્રારભ કર્યો તે જેમ કે —જો ભવ્યલોકો ! જો તમે સંસારથકી ભય પામતા હો, તો જલના પરપોટા સરખા જીવિતવાળા મનુષ્ય દેહને પામીને તે મનુષ્ય દેહથી પોતાનું જેમ હિત થાય, તેમ

કરો. જેણે કરી તમારે સંગ્રામ કરવો ન પડે? કેવલજ્ઞાનીએ સંસારમાં રહેતા આસક્ત હોવો મૃત્યુ પામી નરકાદિમા જૂમ લભ્યા કરે છે, આઠે કર્મમાં મોડ અને તેનો પરિવાર જગતને હેરાન કરે છે કારણ કે જગત મોડના તાબામાં 'આવી' ગયું છે, પણ જ્ઞાનીઓ કહે છે મોડને આપણે આપણા તાબામાં લઈએ ત્યારે આપણે પૂર્ણ સુખી બનવાના માર્ગે જઈ શકીશું, દૂત, માસ, મધપાન, વૈશ્યાગમન, બુગાગ, ચોરી, પરસ્ત્રીગમન એ સાતે વ્યસનો સાતે નરકમાં લઈ જનારા છે-તે મોડને આધીન બનેલા-દાડના નશામાં ચઢેલા બુદ્ધિશાળી જેમ ચેતના ગુમાવે છે તેમ મોહરૂપી દાડના નશામાં ચઢેલા આત્માના ગુણો-આત્મિક વૈભવ-લક્ષ્મીને ગુમાવે છે. માટે હે ભવ્ય હોવો તમો મોહથી દૂર રહો, સંસારથી અલિપ્ત થવું હોય, દુઃખ ન જોઈતું હોય તો મોડને લાત મારો, ધર્મના શરણે એકીભૂત બનો, જ્યાં મારાપણું કરવાનું છે ત્યાં ધર્મ કરવા છતાં, ધર્મને વિષે મારાપણું કરતા નથી, જ્યાં મારાપણું નથી કરવાનું એવા સંસારમાં મારાપણું કર્યા જ કરીએ છીએ કે જેવી નરક તિર્થ ચ-દેવ-મનુષ્યરૂપી ચાર ગતિમાં ફેરા કર્યા જ કરીએ છીએ. તેથી સયમમા રતિ એટલે પ્રીતિ કરો અને મોહપદને મૂકીને ચારિત્રને આશ્રય કરો. આ પ્રમાણે કેવલજ્ઞાનીનાં વચન સાલણીને ધર્મનું શ્રવણ કરીને માનતુંગ તથા રાજશેખર રાજા મુનીશ્વરને કહે છે કે આપના અમૃત સમાન, મોહમહાલંબન ગભીર વાણીથી અમારામાં ચેતના આવી છે અજ્ઞાન ઓછું થયું છે, સંસાર ચારે તરફથી દુઃખરૂપ, દુઃખ ફલક, દુઃખાનુબંધી છે-માટે હે પ્રસો, અમે સંયમ લેવાની ઈચ્છા ધરાવીએ છીએ. હે ભવ્યો ! જેમા તમોને બિલકુલ રતિ નથી તેમા તમો રતિ પણ કરો. ધર્મમાં રતિ નથી તો તમો ધર્મમાં રતિ આદરો, તે સાંભળી કેવલી ભગવાન કહે છે, કે હે નૃપોત્તમ ! તમોને આવી સયમેચ્છા થઈતેથી હવે તમે નિશ્ચયથી જાણજો જે તમારું કલ્યાણજ થયું પરતુ હવે તમો સંયમ લેવામાં જરા પણ વિલંબ કરશો નહિ કારણ કે ઇન્દ્રિયગ્રામ જે છે તે દુર્જય છે, અને મન છે, તે પવન સમાન ચંચલ છે તેથી હાલ જેવી તમોને સયમેચ્છા છે, તેવી પછી રહેશે નહિ તે સાંભળી રાજશેખર રાજા અને માનતુંગ રાજા, જયરાજને કહેવા લાગ્યા-કે હે નરેન્દ્ર ! તમો અમારા આ રાજ્યોને ગ્રહણ કરી આ ગૃહસ્થાશ્રમરૂપ આપત્તિથકી અમારો નિસ્તાર કરો જે આપત્તિથકી છૂટી અમે અમારા ઇચ્છિત કાર્યને સાધીએ ? તે સાંભળી જયરાજ કહેવા લાગ્યો, કે હે રાજાઓ ! તમે કહો છો તે ખરી વાત છે, પણ જ્યારે મારી સ્ત્રીનું વનદેવીએ હરણ કર્યું હતું, ત્યારેજ મેં અભિગ્રહ કરેલો છે, કે જ્યારે તે સ્ત્રી મને મલે, ત્યારે મારે દીક્ષા લેવી ? તો હવે તે મારો અભિગ્રહ પૂર્ણ થયો છે, અને હું તો તમોને મળવા પહેલાજ અપાપુરીનું ગળ્ય હોડી સયમ લેવા તત્પર થયો હતો પરતુ, તેમ તે દિવસ ન બન્યું, ત્યારે હવે હું તે સંયમ લેવામા કેમ વિલંબ કરું ? વળી તમોએ કહ્યું કે અમારા બન્ને રાજ્ય લો, તો હે ભાઈઓ ! જ્યારે હું મારા રાજ્યની ઇચ્છા કરતો

નથી તે, તમારા રાજ્યોને શુ કરું ? તે પછી તે ત્રણે રાજ્યોએ જય રાજના કુસુમાયુધ કુમારને પુણ્યાધિકવાનું નાણીને તે ત્રણે રાજ્યો તે કુમારને આપ્યા અને તેઓએ તે કેવલી લગવાન પાસેથી ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અને કુસુમાયુધ રાજની માતા જે પ્રિયમતી રાણી હતી, તે પણ જ્યારે પોતાના પતિની સાથેજ સંયમ લેવા તૈયાર થઈ, ત્યારે તેના સ્ત્રામી જય રાજએ તથા પોતાના પિતા માનતુંગ રાજએ અને ખીજા અમાત્યોએ ના કહી. તેથી તેણે સંયમ લીધું નહિં.

હવે કુસુમાયુધ રાજ પોતાના પિતાને ગામ આવી તે પિતાની રાજ્યગાદી પર બેઠો, તેથી તેજઃપુંજમય તથા શરદ્ગતુના રવિસમાન પ્રતિદિવસ શોભવા લાગ્યો. અને તેના વિનીત એવા મંત્રી, સામંત વિગેરે રાજ્યાંગનું ચિંતવન કરવા લાગ્યા. અને તે રાજ્યાંગની જ્યારે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવા લાગ્યો, ત્યારે સમૃદ્ધિની પણ વૃદ્ધિ થવા લાગી, તેથી તે સુખ સાગરમાં નિમગ્ન થયો. વળી સદ્ગુણના સમૂહનું ધામ એવા તે કુસુમાયુધ રાજનું જે હતું, તેને કોઈપણ ઠેકાણે રહેવાનું સ્થાન ન મળવાથી ક્રોધાયમાન થઈને તે ત્રણ જગતને વિષે પ્રસરી ગયું, અર્થાત્ જેમ કોઈ સારા માણસને કયાઈ રહેવાનું સ્થાન ન મળે, તો તે તે જેમ રોષયુક્ત થઈને સર્વ સ્થાને ફરે ? તેમ તેના શુદ્ધ એવો યશ પણ ત્રણ જગતમાં ફરવા લાગ્યો. હવે તે કુસુમાયુધ રાજને સર્વ સારભૂત એવી ઋદ્ધિથી સંયુક્ત એવું ઉત્તમ રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું છે, તો પણ તેમા તેનું મન રંજિત થતું નથી. અને પોતાના પિતા જય રાજએ જે ધર્મનું આચરણ કર્યું છે, તેવા અર્હદર્મમાં રાજ થાય છે વળી તે કુસુમાયુધ રાજનું મન, અરિહંત લગવાનની પૂજા, યાત્રા, સ્નાત્ર પૂજા વિગેરેમાં જેવું પ્રસન્ન થાય છે, તેવું ગીત, નૃત્ય, વાદ્યમા તથા ઉદ્યાનાદિકમા કેલી કરવાથી પ્રસન્ન થતું નથી. વળી તે રાજના રાજ્યને વિષે સ્ત્રીઓ, બાલ, ગોપાલ, માગધ જે કોઈ ગીતગાન કરે છે, તે સર્વે અર્હતશુભયુક્ત જ ગાન કરે છે, પરંતુ જિહ્વાને મલિન કરનાર એવા શૃંગાર રસયુક્ત સ સારાસક્તિ વધારનાર એવા ગીતનું ગાન કરતાં નથી. અને નિષ્કલંક, વ્રતરૂપ કંસાઓથી પૂર્ણ એવો કુસુમાયુધરૂપ જે અપૂર્વચદ્ર, તેના ઉદયથી મિથ્યાત્વરૂપ જે મહા તમ હતું, તે જલદી દૂરજ જતું રહ્યું.

હવે જ્યારે વિજયવિમાનમાથી ચ્યવી તે કનકેશ્વજ રાજનો જીવ કુસુમાયુધ થઈને અવતર્યો, ત્યારે તેનો મિત્ર જે જયસુદર કુમાર ત્યાંથી ચ્યવી કયા અવતર્યો ? તે કહે છે કે કુસુમાયુધ રાજને રાજશેખર રાજએ બત્રીશ કન્યાઓ પરણાવી હતી, તેમાં જેનું કુસુમાવલી એવું નામ છે, એવી જે કન્યા હતી, તેમને તે કુસુમાયુધે પદરાણી કરી છે, તો તેની સાથે ભોગ ભોગવતા કુસુમાયુધ રાજને ઘણો કાલ વ્યતીત થઈ ગયો. હવે તે વિજયવિમાનમા દેવના થયેલો જયસુદર કુમારનો જીવ ત્યાંથી ચ્યવીને તે કુસુમાયુધ રાજની પદરાણી કુસુમાવલી ગણી જે હતી તેના ઉદરને વિષે પુત્રપણે આવી ઉપન્યો. જ્યારે તે પુત્ર

ગર્ભમાં આવ્યો, ત્યારે તે રાણીએ સ્વપ્નમાં નિર્ધૂમ એવો અગ્નિ દીઠો. અને જ્યારે પ્રાત કાલ થયો, ત્યાં તો તેને પ્રતિદિન ન

વગાડવા આવતા એવા વાદક લોકોએ આવી તૂંચના શબ્દ કરવા માંડ્યા, તેથી તે જંગી ગર્ભ, અને તુરત પોતાના સ્વામી આગળ આવી તે સ્વપ્નની સર્વ વાત કહી આપી. તે સાંભળી કુસુમાયુધ રાજાએ રાણીને કહ્યું કે હે પ્રિયે ! તમને એક ઉત્તમ એવો પુત્ર થશે ? તે સાંભળીને તે રાણી અત્યંત પ્રમોદને પામી હવે તે પુત્ર ગર્ભમાં આવ્યો, તેથી રાણીને સુપાત્રને વિષે દાન દેવાના દોહડ ઉત્પન્ન થાય, તે સર્વ દોહડ રાજાએ પૂર્ણ કર્યા. પછી ગર્ભને પાસન કરતી એવી તે કુસુમાવલીને જ્યારે દશ માસ પૂર્ણ થયા, ત્યારે ઉત્તમ દિવસને વિષે અત્યંત મનોહર એવો પુત્ર પ્રગટ થયો. તે વખત રાજાએ પુત્રજન્મમહોત્સવ કર્યો. અને જ્યારે તે પુત્ર એક માસનો થયો, ત્યારે તેનું પોતાનું અર્ધ નામ આવે એમ “કુસુમકેતુ” એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે પુત્ર સમગ્ર એવી ક્ષાત્રોથી, તથા રૂપથી, યૌવનારંભથી, બલથી, સર્વજનને વિષે પ્રસિદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો. એક દિવસે મથુરાધિપ મહાકીર્તિ નામે રાજાના મહાભુદ્ધિનામે આમાત્યે અંબાપુરીમાં આવી, તે કુસુમાયુધ રાજાને વિનંતિ કરી કે હે દેવ ! મથુરાધિપ એવા મારા સ્વામી મહાકીર્તિ રાજાની મનોરમા વગેરે મનોહર, અતિરૂપવતી આઠ કન્યાઓ છે, તે વિદ્યાના મદ્યથી કોઈ પણ દેશના રાજકુમારને વરવા ઇચ્છતી નથી. હવે એક દિવસે તે મથુરા નગરીમાં અમારા મહાકીર્તિ ભૂપની સલામાં કોઈ એક માગધે આવી ઉત્તમ એવા બે શ્લોકો કહ્યા, તે ત્યાં બેઠેલી આઠ કન્યાઓએ સાંભળ્યા. તે જેમ કે —

પ્રોક્તં પ્રેમ રતેઃ સારં, પ્રેમણુઃ સદ્ભાવએવ હિ ॥

પ્રેમસદ્ભાવ મુક્તાનાં, રતિભવતિ કીદંશી ॥ ૧ ॥

ધનેનૈવ હિ સાધ્યંતે, તદર્થિન્યઃ પણ્યાંગનાઃ ॥

કથં તાભિસ્તુ ગૃહ્યંતે, છેકાઃ સદ્ભાવભાવતા ॥ ૨ ॥

અર્થ :- સુખનો જે સાર તે પ્રેમ છે અને પ્રેમનો જે સાર, તે સદ્ભાવ છે. માટે પ્રેમથી થયેલા સદ્ભાવ વિના સુખ કેમ હોય ? નાજ હોય ॥૧॥ ધનની અર્થો એવી જે પણ્યાંગના સ્ત્રીઓ તે તો ધનથીજ ઉપલબ્ધ થાય છે, તો તે ધનાર્થી એવી પણ્યાંગનાઓ સદ્ભાવથી ભાવિત એવા ઉત્તમ પુરુષોની કેમ ઇચ્છા કરે ? ના નજ કરે તારા તે સાંભળી વિસ્મય પામેલા અમારા સ્વામી મહાકીર્તિ રાજાએ કહ્યું કે હે માગધ ! આ શ્લોકનો બનાવનાર, કવિ, સાલિપ્રાય હોય એમ લાગે છે ? ત્યારે તે માગધ બોલ્યો કે હે પ્રભો ! આ શ્લોક કરનારનું વૃત્તાંત કહું, તે સાંભળો કે પોતાના કુલરૂપ આકાશને વિષે ચંદ્રમા-સમાન, સર્વ રાજકુલરૂપ સમુદ્રના સેતુરૂપ, કવિતારૂપ ચંદ્રમામાં અર્ધિતુલ્ય, મહારાજાધિરાજ એવા કુસુમાયુધ રાજાને એક કુસુમકેતુ એવે નામે પુત્ર છે. તેણે આ શ્લોકો બનાવેલા

છે. તે સાંભળી ત્યાં બેઠેલી તે મહાકીર્તિ રાજની આઠ કન્યાઓ એક ક્ષણ માત્રમાં કામાગ્નિથી પ્રદીપ્ત થઈ ગઈ, અને તે સર્વેએ તેનેજ વરવાનો નિશ્ચય કર્યો. કારણ કે તે કન્યાઓએ જાણ્યું જે આ કુમાર ઘણાજ ચતુર છે અને આપણા જેવી મૂર્ખ કન્યાઓએ તેને વરતીયો નહિ હોય, માટે તેણે આ બે શ્લોક બનાવી તેમાં કહેવરાવ્યું છે, કે સુખનો સાર પ્રેમ છે, અને પ્રેમનો સાર ખરો સદ્ભાવ છે, તો તે આપણા જેવીઓમાં ન હોવાથી આપણને તે નીરાળી તથા સદ્ભાવ રહિત સમજે છે? આ પ્રમાણે તે કુમારીઓ તેવો ગૂઢાર્થ જાણીને કામાગ્નિથી વ્યાપ્ત થઈ ગઈ. હવે તે સમગ્ર કન્યાઓનો અભિપ્રાય જાણીને તેના પિતાએ મારી સાથે કહેવરાવ્યું છે, જે આ મારી કન્યાઓ તો નિર્ગુણ હોવાથી આપના ગુણના સાગર સરખા પુત્રની સમાન નથી, તો પણ આ મારી કન્યાઓમાં એક ગુણ છે, કે તેઓ સારા માણસના સંગને ઈચ્છે છે, તેથી તેવો ગુણવાન તો તમારો કુમારજ છે તેથી તેમાજ રક્ત છે. માટે તે ખીજા કોઈ પણ રાજકુમારોને વરવા ઈચ્છતી નથી. તો હે મહાપુરુષ ! આપે કૃપા કરી આપના કુસુમકેતુ કુમારને ત્યાં મોકલાવી એ આઠ કન્યાઓને સારી રીતે નિવૃત્તિ પમાડવી જોઈએ. વળી હે રાજન્ ! આ ચદ્રમા, કુવલયને પ્રકાશ કરનાર, સોળ કળાએ સહિત, અંબરથી ભૂષિત છે, તો પણ જો તે થોડા ઘણા પણ તારાઓથી આવૃત્ત હોય છે, તોજ તે તારાપતિ કહેવાય છે. તે સિવાય કહેવાતો નથી. તેમ વનહસ્તી જે છે, તે મનોહર સૂંઢાદંડ યુક્ત તથા અનેક લઘુ હાથીઓએ સહિત હોય, તો પણ તે જો હાથણીઓએ યુક્ત હોય, તોજ તે યુથનાથપણાને પામે છે. તેમ આપના પુત્ર સર્વ ગુણથી સંપન્ન છે, તો પણ જ્યારે તે આ અમારા સ્વામી મહાકીર્તિ રાજની આઠ કન્યાઓના સ્વામિત્વને પ્રાપ્ત થાશે, ત્યારેજ ઉત્તમ રાજપણાને પામશે? અને હે મહારાજ ! આ મારાં કહેલાં વાક્યમાં આપને જે કાંઈ યુક્તાયુક્ત ભાસતું હોય, તે કહો. એમ કહીને તે મંત્રી બોલતો બંધ થયો, ત્યારે કુસુમાયુધ રાજ બોલ્યો કે હે મંત્રીશ ! તમારા સ્વામી મહાકીર્તિ રાજએ તો આ યુક્તજ કહેવરાવ્યું છે, પરંતુ આ મારો કુસુમકેતુ પુત્ર જે છે, તેનું હાલ યૌવન વય છે, તો પણ તેને કોઈ સ્ત્રી વિગેરેનો બિલકુલ રાગ નથી, તેમ હાસ્ય શૃંગારયુક્ત બોલતો નથી, મુખને પણ કોઈ દિવ્ય મચકોડતો નથી, તથા કાંઈ અગવિક્રિયા પણ કરતો નથી. વળી ઘરેણાં વિગેરેથી પોતાના અંગને પણ શોભાવતો નથી તેમ કોઈ સ્ત્રીઓના કટાક્ષને જોતો નથી પરંતુ તે સર્વ પ્રકારની ક્રીડાઓમાં વિમુખ છે, વિષયમાં વૈરાગ્યવાન છે. તેથી અમને તો કાંઈ સમજ પડતી નથી કે તે મહામુનિઓની આજ્ઞારૂપ મહાવ્રતને શ્રદ્ધાથી શું કરશે? અમારા દેશની ચિત્રા રાણી રાજ્ય તો પાળશેજ નહિ? એમ જ્યાં કુસુમાયુધ રાજ કહે છે, ત્યાં તો છડીદારે આવી નમન કરી કહ્યું કે મહારાજ ! સાકેતપુરના રવિસેન રાજનો સુગુપ્ત નામે અમારો આવેલો છે, તે આપની પાસે આવવા ધારે છે, જો આપ આજ્ઞા કરો, તો તેને હું આવવા દઉં, ત્યારે રાજએ હુકમ કર્યો કે હા, આવવા દો. ત્યારે તે મંત્રીએ આવી વિનંતિ કરી કહ્યું કે હે દેવ ! અમારા રાજને આઠ કન્યાઓ છે પરંતુ

સર્વ પુરુષની વૈરી તુલ્ય તે કન્યાઓ રાજકુમારનારૂપથી રંજિત થતી નથી. પરંતુ આપના કુસુમકેતુ નામે પુત્રના રૂપને જોઈ અનંગપીડિત થયેલી હોવાથી આપના પુત્ર વિના સ્વસ્થ થાય તેમ ભાસતું નથી. તે માટે રવિસેન રાજાએ મન આપની આગળ મોકલેલો છે. તો હે નાથ ! કારુણ્યામૃતના સાગર એવા આપને હું વિનંતિ કરું છું, કે આપે આપના કુમારને ત્યાં મોકલીને તે કન્યાઓનું આ કુમાર સાથે પાણિગ્રહણ કરાવી તેને જીવતી રાખવી. આવા તે મંત્રીના વચન સાંભળીને તેની પાસે પણ પૂર્વની જેમ તે કુમારના સ્વભાવનું વર્ણન કર્યું, તેવામા તો વળી વત્સ દેશના જયતુંગ નામે રાજાનો સુભણ્વિત નામે દુત આવ્યો, તેણે પણ તે કુસુમાયુધ રાજાને વિનંતિ કરી કહ્યું કે હે દેવ ! મારા સ્વામી જયતુંગ રાજાએ આપને કહેવરાવ્યું છે, જે મારે શુભોથી પરિપૂર્ણ લાગેલી, સ્વરૂપવાનુ એવી સોલ કન્યાઓ છે, તે કન્યાઓને કોઈ એક નૈમિત્તિકે આવી કહ્યું છે, કે તમારો સર્વનો પતિ ચંપાપુરીના કુસુમાયુધ રાજાનો પુત્ર કુસુમકેતુ કુમારજ થશે ? તે માટે મારી પર અનુગ્રહ કરી તે કુમારને મારી સાથે મોકલો, કારણ કે તે કન્યાઓ આપના કુમાર વિના ખીજા કોઈનું પાણિગ્રહણ કરશે નહિ. આવાં વચન સાંભળી કુસુમાયુધ રાજા વિચારમાં પડ્યો કે અહો ! આ મારો કુમાર તો એક છે, અને આ ત્રણે દુતના કહેવા પ્રમાણે ત્રણે સ્થળમાં તે ત્રણે સ્થળની કન્યાઓનો લગ્ન દિવસ પણ એકજ છે. અને તે કન્યાઓના પિતા રાજાઓ પણ સરખાજ છે. માટે એકજ દિવસે ત્રણે સ્થળે તે કુમારને લગ્ન કરવા જવાનું કેમ બનશે ? વળી કદાચિત્ત હું કુમારને એક રાજાને ઘરેજ મોકલું, તો વળી ખીજા બંને રાજાને દુઃખ લાગે, તો વૃથા વૈર થાય. તેથી એમજ ઠરવું કે ત્રણે જણને નાજ કહેવી, જેથી કોઈને દુઃખજ ન લાગે ? એમ વિચાર કરી રાજા જ્યાં તે ત્રણે જણને ના કહેવા જાય છે, ત્યાં પોતાના મહાબુદ્ધિનામે મંત્રીએ જાણ્યું જે રાજા વિચારમાં પડી ગયો છે, તેથી કા તો આ ત્રણે દુતને નાજ કહેશે ? એમ જાણી તે મંત્રી બોલ્યો કે મહારાજ ! આપ વિચાર શું કરો છો ? હાલ જે તે કન્યાઓના પિતાઓએ લગ્નશુદ્ધિ જોઈને જે દિવસ લગ્નનો નિર્ધાર્યો છે, તે દિવસ, આપણને ખાર વરસે પણ મળવો કઠિન છે માટે આપણો કુમાર એક હોવાથી એ ત્રણે સ્થળે જઈ એક દિવસે સર્વ કન્યાઓનું પાણિગ્રહણ કેમ કરી શકે ? તે માટે આ ત્રણે જણને કહો, જે તે ત્રણે રાજાએ એકજ દિવસે પોત પોતાની કન્યાઓને આપણી નગરીમાં મોકલે, જેથી ત્રણે રાજાઓની સર્વ કન્યાઓને એકજ લગ્નથી આપણો પુત્ર વરે ?

તે સાંભળી કુસુમાયુધરાજા બોલ્યો કે હે મંત્રી ! તમો મારા જેવા નામથી મહાબુદ્ધિવાન છો, તેમ શુભથી પણ તેવાજ છો, માટે આ વાત ઘણીજ ઉત્તમ કહી. તે સાંભળી ત્યાં બેઠેલા સહુ કોઈ બુદ્ધિમાન જનો કહેવા લાગ્યા કે વાહ ! ઘણુંજ સારું ધાર્યું ? તે પછી કુસુમાયુધ રાજાએ મેઘના સરખી ગંભીર વાણીથી તે ત્રણે દુતોને કહ્યું કે હે દુતો ! તમો સર્વેએ અહીં આવી એકજ દિવસના લગ્ને મારા પુત્રને પરણવા માટે કહ્યું તો તે મારો પુત્ર એક જ લગ્ને

ત્રણે સ્થલે કેમ કરી શકે ? માટે તમારે તમારા સ્વામીઓને કહેવું કે જો તમારે કુસુમાયુધ રાજા પર ખરો સ્નેહ હોય, તથા તેના કુસુમકેતુ પુત્રની સાથેજ તમારી પોતાની કન્યાઓને પરણાવાનો દૃઢ નિશ્ચય હોય, તો તમારો જોવારાવેલો જે લગ્નનો દિવસ છે, તેજ દિવસમા લગ્ન થાય તેવી રીતે સ્વયંવર કરવા તૈયાર થયેલી તમારી કન્યાઓને અહીં મોકલી આપો. કહાચિત્ તમો એમ જાણશો, કે અમારી કન્યાઓને સામી તમારે ત્યાં લગ્ન કરવા મોકલવી, તે તો ઘણું જ અનુચિત્ કહેવાય ? તો તે એમ જાણવું નહિ. કારણ કે કન્યાઓને સામે પરણવા જવાનો પણ ઘણે સ્થળે રીવાજ છે, તથા શાસ્ત્રમા પણ કહેલું છે. વળી મારો પુત્ર પરણવા તો આવત, પરંતુ ત્રણે સ્થળથી જે તમે હુતો આવ્યા, તેમાં તમોએ ત્રણે સ્થળનો એકજ લગ્ન દિન કહ્યો છે ? તે સાંભળી ત્રણે હુતે પોતાને ગામ જઈ તે સર્વ વાત, પોત પોતાના સ્વામીને કહી આપી. તે સાંભળી અત્યંત ખુશી થયેલા તે ત્રણે રાજાઓએ પોત પોતાની કન્યાઓને સામી લગ્ન માટે મોકલવા વિષે બુદ્ધિમાન લોકોનો મત લીધો. પછી અનેક એવા હાથી, ઘોડા, તથા સહસ્ત્રપરિમિત સ્ત્રીઓ, લક્ષ એવા સુભટો, રૂપ, મણિ, કોટિ સુવર્ણ, ઘણી દાસીઓ, દાસ, તેણે સંહિત, તે સર્વ કન્યાઓને કેટલાક માણસોની સાથે ત્યાં ચ પાપુરીમાં મોકલી. ત્યારે કુસુમકેતુ કુમારે પણ પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી તે સર્વે કન્યાઓને એકજ લગ્નને પાણિગ્રહણ કર્યું. અને પછી તેઓએ દોશુદક દેવતાની જેમ મનોહર એવા સુખસાગરને વિષે ઘણા દિવસ પર્યંત કીડા કરી.

હવે એક દિવસ સૂરિપદને વિષે આરૂઠ, અવધિજ્ઞાની, તે કુસુમાયુધ રાજાના મામા એવા સુંદરાચાર્ય નામે મુનિ કુસુમાયુધના વૃત્તાંતનો ઉદય, અવધિ જ્ઞાનથી જાણીને પોતાના પુરંદરાદિક એવા પાત્રસૌ શિષ્યોથી પરિવૃત થકા તે નગરીના ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા. ત્યારે તેમના પધારવાની નવપાલકે આવી વધામણી આપી. તે સાંભળી કુસુમાયુધ રાજા તે વન-પાલકને અતુલ દાન દઈ, સર્વ ઋદ્ધિએ યુક્ત, પોતાના પુત્ર, સર્વ સ્ત્રીઓ અને આમાત્ય, ગામના લોકો, તેણે સંહિત, તે મુનિને વાદવા ગયો. ત્યાં જઈ શમસંપન્ન એવા તે મુનિ-રાજાના દર્શન કરી, ભક્તિભાવથી પ્રણામ કરી પ્રકુલિત જેતું સુખ છે એવો તે રાજા, મુનિની સમીપમા યોગ્યસ્થાન પર બેઠો પછી આચાર્ય પણ તે રાજાના ઉદ્દેશથી ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા. ગુરૂ ભગવંત અમોઘ દેશના આપ્યા બાદ પુનઃ ફરમાવે છે કે, હે રાજા ! તમોએ સર્વ લોગ લોગવ્યા છે, તથા ઘણા દિવસ પર્યંત “આ કુસુમાયુધ રાજા સમાન, ખીજો કોઈ રાજા નથી” તેવી કીર્તિ પણ સંપાદન કરી છે નિર્મલ અને વ્યૂહ એવો રાજા-શબ્દ પણ સંપાદન કર્યો છે, વળી પ્રણયિજનના મનોરથોને પણ પૂર્ણ છે, તે માટે હવે તમારે લોગવી લીધો છે સાર જેનો એવા રાજ્યનો ત્યાગ કરવોજ ઉચિત છે. અને વળી સંયમવ્રત લેવામાં યત્ન કરવું યોગ્ય છે આ પ્રકારનાં સૂરીશ્વરના વચનરૂપ અમૃતથી સિક્ત થયેલો રાજા, પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે અહો ! આ પૂજ્ય મારા એકાંતે

હિતકારકજ છે. અહો ! જગતને વિષે આવા સત પુરુષો જે હોય છે, તે પરોપકારીજ હોય છે કારણ કે આ મેવ જે છે, તે પરોપકાર માટે જગતને વિષે પ્રતિવર્ષ વર્ષાજ કરે છે, જગત ઉપર ઉપકાર કરે છે.

તો આવા મુનિઓ પરોપકારી હોય તેમા તો શું આશ્ચર્ય છે ? આ જગતમાં આવા ઉત્તમ ગુરુ સિવાય, સંસારથી જીવતુ કોઈ પણ રક્ષણ કરવા સમર્થ નથી તો આ ગુરુ, મારો સંસારસમુદ્રથકી ઉદ્ધાર કરવાજ પધારેલા છે. કહ્યું છે કે, પિતા, માતા, બ્રાતા, ભાઈ, પુત્ર, મિત્ર, સુહૃદ મહોન્મત્ત એવા હસ્તી, ભટ, રથ, અશ્વ અને વળી ખીલે કોઈ પણ પરિકર નરકમાં હુમતા જીવેનો ઉદ્ધાર કરી શકતો નથી પરંતુ ધર્માધર્મ પ્રગટ કરવાને સમર્થ એવા આવા ગુરુ જે છે, તે ઉદ્ધાર કરી શકે છે. વળી આ મારા ગુરુ તો મારો વિશેષ કરી ઉપકાર કરવા આવેલા છે. કારણ કે જ્યારે હું બાલક હતો, ત્યારે તે પૂર્વાવસ્થાએ મારા મામા હતા, ત્યારે પણ તેમણે મને સંસારમાંથી મુક્ત કરવા પધારેલા છે પરંતુ હું મહં મૂઢ છું. કેમ કે મારા પિતાએ જ્યારે દીક્ષા લીધી, ત્યારે મને તેમણે પણ તે દીક્ષા-માર્ગ બતાવ્યો હતો, તો પણ તે ઉત્તમ માર્ગને વિષે વિષયામિષમાં લુબ્ધ થયેલો હું-હજી સુધી પ્રવૃત્ત થયો નથી. અને હા, ખરું છે કે, મોડાઘ એવા મારા સરખા પુરુષો, મૃગની જેમ કૃટપાશસયાન, હુઃખ બધરૂપ આ ગત્યમા પડે છે. પણ જ્ઞાનીજનો પડતા નથી. હવે જે બન્યું તે ખરું ? પરંતુ હવે હું જેમ બનશે તેમ સંસારના સર્વ વિચાર છોડી દઈને આ સુગુરુના વચનને પાલીશ ? કારણકે જે વચનના પાલવાથકી આ સંસારરૂપ સમુદ્ર હુ ખે કરી તરી જવાય છે ? આ પ્રકારનો વિચાર કરી તે સંવેગી રાજા ગુરુને નમન કરી કહે છે, કે હે ગુરુ ! મારા નિષ્કારણ બધુ એવા જે આપ તે આપના વચનને હું સ્વહિતાથી તથા નિઃશંકમન થઈ અવશ્ય પાલીશ ? એમ કહી તે નૃપ ભાવના ભાવવા લાગ્યો કે અહો ! સર્વ ભાગ્યશાળી પુરુષોમા હાલ હું મહાભાગ્યશાળી છું કેમ કે આજે આવા સૂરિપુરુષ, મારી ધર તુષ્ટાયમાન થયા છે ? ભાવના ભાવીને ગુરુને કહે છે કે સ્વામિન્ ! મારા કુમારને હાલમાજ ગળ્યાસન પર બેસાડીને હું આપની પાસેથી સર્વથા નિરવધ એવા સયમને ગ્રહણ કરીશ ? તે સાલળી સૂરીદ્ર પણ આજ્ઞા આપી કે હે રાજન્ ! એવો જો દૃઢ વિચાર હોય, તો ઘેર જઈ તમારા પુત્રને રાજ્ય આપીને જલદી પાછા અહી આવો. તે સાલળી તે કુસુમાયુધ રાજા ઘેર આવી પોતાના સિંહાસન પર બેસી કુસુમકેતુ પુત્રને કહેવા લાગ્યો કે હે વત્સ ! આ આપણા રાજ્યને તું ગ્રહણ કરી રાજ્ય કારસાર ચલાવજે કારણ કે હું તો હવે સદ્ગુરુ પાસે જઈ આત્મને સ્વીકારવા ઇચ્છુ છું ? તે સાલળી તે કુસુમકેતુ કુમાર બોલ્યો કે હે પિતાજી ! આપે જે ધાર્યું છે, તે યોગ્યજ છે કેમ કે વિજાતતત્ત્ર પ્રાણીને જે દીક્ષા લેવી તેજ યોગ્ય છે પરંતુ હે તાત ! મને તો આપના મુખદર્શન વિના શાતા ઉપજતીજ નથી, તથા ચેન પણ પડતું નથી.

હે પિતાજી ! આ રાજ્યના સુખમાં પણ આપના સુંદર સુખને જ્યાં હું વારંવાર

જેવા કરું છું, ત્યારેજ મને ચેત પડે છે, નહીં તો આ રાજ્યસુખ પણ મને વિષસમાન લાગે છે. તેમજ વળી આપના દર્શન વિના મને આ બત્રીશ સ્ત્રીઓના ભોગનો યોગ પણ દારુણુદુખ સમાન લાગે છે અર્થાત્ આપના દર્શન વિના રાજ્યસુખ કે ખીજુ કાંઈ સુખ મને શાતા કરતું નથી. અને હે પિતાજી ! જે પિતા બસતા એવા વનમાં પોતાના પ્રિયપુત્રને મુકી પોતાના બચાવ માટે લાગી જાય, તે શું પિતા કહેવાય ? ના નજ કહેવાય. તેમ આપ પણ, સંસારરૂપ વનમાં દુ.ખદાવાગ્નિથી મુગ્ધમૃગ બાલકની જેમ દાહ પામતા એવા મને મુકીને પોતાનો બચાવ કરવા લાગી જાયો એ શું ઠીક કહેવાય ? ના નજ કહેવાય આ પ્રમાણે સંવેગરંગરંગિત એવા પોતાના પુત્રને જોઈને કુસુમાયુધ રાજા બોલ્યો કે હે પુત્ર ! સયમ જે છે, તે ઈન્દ્રિયોના જેણે જય કરેલો છે એવા જે વૃદ્ધોનો સ્વતઃ ઈન્દ્રિયજય હોય છે તેથી તેનાથી તે પાળી શકાય છે. અને હે પુત્ર ! હજી તું તો બાલક છે, તેથી વાયુથી હાલતી ધ્વજની જેમ તારૂં મન ઘણુંજ ચચલ હોય. અને તેવા ચચલ મનને તું હાલ ક્ષમાથી પણ રોકવાને સમર્થ નથી. તો હે પુત્ર ! હાલમાં તો અનેક વિષય વિલાસ ભોગવી રણુકીડા કરી, મનની સર્વ ઈચ્છા પૂર્ણ કરીને જ્યારે તારી વૃદ્ધાવસ્થા થાય, ત્યારે તે અવસ્થામાં જીતેન્દ્રિય થઈને તું ચારિત્રતું ગ્રહણ કરજે આ પ્રમાણે પિતાએ તેમજ વળી તેમની માતાએ ઘણુંજ સમજાવ્યો, તો પણ તે કુમાર કાંઈ માન્યોજ નહિ. અને કહેવા લાગ્યો કે હે પિતાજી ! ઉત્તમ એવો કોઈ જલમાં તરનારો હોય, તેની સાથે કદાચિત્ કોઈ કાચો તરનાર પડ્યો હોય. અને જો તે ઉત્તમ તરનાર દયા લાવીને તે કાચા તરનારને ગ્રહણ કરે, તો તે કાચો તરનાર પણ તેઓની સાથે તરીને કાઠે શું ન આવે ? તેમજ વળી સગ્રામમા પણ શૂરવીરના આશ્રયથી બિંકણ થોદ્યાઓ યુદ્ધ કરી રણુનો પાર શું ન પામે ? તેમજ વળી સાર્થવાહની સાથે નિઃસત્વ જીવ જો ચાલ્યો હોય, તો તે પણ મોટી અટવીના પારને પામી શું ન જાય ? તેમ એકાંત વત્સલ એવા આપ જો મને દયા આણી કરાવલબન આપો, તો હું બાલક છું તો પણ દુર્ગમ એવા શીલરૂપ શૈલપર શું ન ચડી જાઉં ? ના ચડીજ જાઉં. અને જે ખરો યોગી પુરુષ હોય છે તે સમગ્ર જગતમા ક્યાંજ કરે છે, તો પણ તેનો મનરૂપ કપિ, જ્ઞાનરૂપ સાંકળથી બંધાયેલો હોવાથી સ્થિર થઈ રહે છે તો હું પણ જ્યારે ચારિત્ર લઈશ, ત્યારે મારા મનરૂપ કપિને જ્ઞાનરૂપ સાંકળથી બાધી રાખીશ ? આ પ્રકારે સયમમાજ જેતું ચિત્ત લાગ્યું છે અને સંસારથી જેને ઉઠાસીનતા છે, એવા તે કુસુમકેતુ પુત્રને જોઈને તે કુસુમકેતુથી નાના, પોતાના દેવસેન નામે કુમારને ઉત્તમ દિવસમા પોતાનું રાજ્ય આપી કુસુમકેતુ પુત્ર પ્રમુખ પાચશો પુરુષોએ તથા કુસુમકેતુની બત્રીશ સ્ત્રીઓથી પરિવરેલો, તથા કર્યો છે જિનચૈત્યોને વિષે મહાપૂજારૂપ સત્કાર જેણે, વાઘોના શબ્દોથી ઠરી બહેરું ક્યું છે આકાશ જેણે, હલ્લરો નરોએ વડુન ડરેલી પાલખીમા બેઠેલો, સૈન્ય સહિત પોતાના પુત્ર દેવસેન રાજા જેની પછવાડે ચાલે છે, એવો તે કુસુમાયુધ રાજા ગુરુની સાન્નિધ્યમાં

આવ્યો. ત્યારે સૂરીંદ્રે તેને તથા તેની સાથે દીક્ષા લેવા આવેલા જે કોઈ હતા, તે સર્વને દીક્ષા આપી.

હવે તે કુસુમાયુધ અને કુસુમકેતુ, એ પિતા પુત્ર હતા. તેમણે સવેગરૂપ, સુધાથી સંયમરૂપ દ્રુમનું સિચન કરવા માડ્યું ત્યારે તે સંયમવૃક્ષ વૃદ્ધિગત થયો તેથી તે હૃદયને વિષે નિવૃત્તિરૂપ છાયા કરવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે :—

યા પદ્મ ખંડમહીજયસ્ય સમયે નાસાદિતા ચ કિલિઃ.

યા દર્પોદ્ધનકંધશરિમથને પ્રાપ્તા ન વા ભૂધવૈઃ ॥

યા પ્રાપ્તા પ્રિયસંગમે વિરહિણા કેનાપિ નો વેદિતા,

સા લગ્ન્યા કિલ રાગરોષવિજ યાત્તાભ્યાં મનોનિવૃત્તિઃ ॥

અર્થ :— જે મનોનિવૃત્તિ, છ ખંડ પૃથ્વીના જય સમયને વિષે ચક્રીને મળી નથી, વળી જે મનોનિવૃત્તિ, દર્પે કરી ઉદ્ધત એવા શત્રુઓના સ્કંધના મથન કરવાથી રાજાઓને પ્રાપ્ત થઈ નથી, અને જે મનોનિવૃત્તિ કોઈ પશુ વિરહી મનુષ્યને, પોતાના પદ્મજનના સમાગમથી પ્રાપ્ત થઈ નથી, તે મનોનિવૃત્તિને કુસુમાયુધ તથા કુસુમકેતુ એ બન્ને મુનિ, રાગ અને રોષ તેના ત્યાગથી નિશ્ચય પ્રાપ્ત થયા ॥ ૧ ॥ હવે તે બન્ને જાણુને પૂર્વભવોના સ્નેહ હોવાથી તે એકજ સ્થળમા રહે છે, તથા સાથેજ જાય આવે છે. અને જે તપ પિતા કરે છે, તેજ તપ પુત્ર પણ કરે છે. તે જોઈને એક દિવસ શુરુએ કહ્યું કે 'હું મુનિઓ ! સસારીની પઠે પરસ્પર સ્નેહ તમે રાખો છો, તે યોગ્ય નથી. કારણ કે મુક્તિપુરીના માર્ગમાં ચાલનારા તપસ્વીઓને, જે સ્નેહની શ્રેષ્ઠતા છે, તે વજ્રશ્રેષ્ઠતા છે. આ દહિમાં (સ્નેહ) ચિકાશ રહે છે, તો તેનું લોકો ઘણુંજ મંથન કરે છે, તેથી તે દુઃખ પામે છે. તેમજ તિલમા અને સર્પવમાં સ્નેહ એટલે તેલ રહે છે, તો તેને લોકો ઘણીમાં ઘણી પીલી નાખે છે. સ્નેહ અને રાગ અતિકષ્તકારક છે. માટે હું સાધુ ! કર્મ સ્વરૂપને ન જાણનાર અને અવિજ્ઞાત છે ધર્મ જેને એવા જનની તો વાત હુર રહી, પરંતુ જે પ્રાણી હાદ્યા છે, કર્મના સ્વરૂપને જાણનારા છે, ભવસિદ્ધિયા છે, શુરુપરંપરાએ વિધિમાર્ગથી ચારિત્ર પાળે છે, તેવા પુરુષો પણ જો સ્નેહ રાખે છે, તો તે કેવલજ્ઞાન પામતા નથી. વળી આ અપાર એવા સંસારમાં માતા, પિતા, સુત, સ્ત્રી, સુહૃદ, રિપુ, એમાંથી એકેક જણુ અનંત વાર સ્વજનપણુને અને અરિપણુને પ્રાપ્ત થયા હશે, તેમા વળી તે જીવોને કોઈએ કોઈ વખત ભૂખથી ખાઈ પણ લીધા હશે, રોષથી માર્યા પણ હશે તેમજ સ્નેહથી પાળ્યા પણ હશે ? તો તે જીવોમા તત્ત્વજ્ઞાની જનોને રાગ, રોષ કરવો ઉચિત છે ? ના નથીજ. તે સાલળી બન્ને મુનિ કહે કે શુરો ! આપ કહો છો, તે ખરી વાત છે, અને અમે પણ જાણીએ છીએ કે સ્નેહ જે છે, તે બંધન છે, સંસાર વધારનારો છે, તથા મોક્ષમાર્ગમા અવરોધ કરનારો છે, પરંતુ જ્ઞાતતત્ત્વ એવા અમને બન્નેને પરસ્પર સ્નેહ ધણું રહે છે, તેનું કારણ અમારાથી કાંઈ સમજાતું નથી તેથી હું મહારાજ ! તે તે અમોને પૂર્વભવનું કારણ હશે ? કે આ ભવનું ?

તે આપ જાણો છે, માટે કૃપા કરી કહો ?' તે સાંભળી પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ગુરુએ તે બન્નેના પૂર્વલવેનો સંબંધ કહ્યો. અને કહ્યું કે તમારા બન્ને જાણુનો સ્નેહ જન્મ જન્મને વિષે પોષણ કરેલો છે, તેથી તે હાલ હુસ્ત્યજ થયો છે.

પરંતુ હે મુનિઓ ! તે સ્નેહ, મોક્ષસુખનો વિધાતક છે, માટે તમારે તેનો ત્યાગજ કરવો જોઈએ. આ પ્રકારે ગુરુના મુખથી પોતાના પૂર્વલવેના ચરિત્ર સાંભળીને ઉત્પન્ન થયું છે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન જેને એવા તે બન્ને મુનિઓ મર્મત્વનો ત્યાગ કરી નિરંતર જુદોજ વિહાર કરવા લાગ્યા. હવે એક દિવસ મહાસત્ત્વ એવા તે કુસુમાયુધ મુનીન્દ્ર, ગુરુના વચનથી તીવ્ર આકરી પ્રતિમાને એટલે અભિગ્રહીતપને આદરે છે, તેથી તે મુનિ વિહાર કરતા જ્યાં રાત્રિ પડે છે, ત્યાં સ્મશાનમાં કે, ભયચુક્ત ભૂમિમાં કે, ઉજ્જડ એવા ઘરમાં કે, પર્વત પર કે, ઝાડતલે કે, સિંહથી કે, હાથી થકી કે બીજા પણ ધાનકી જંતુઓથી નિર્ભય થઈને કાઉસગ્ગધ્યાનમાં લીન થઈને રહે છે. અને નીરસ એવા આહારે કરી શરીરને શોષવતા, તથા ધર્મ ધ્યાને કરી કર્મને શોષવતા એવા તે મુનિ, ઘણા ઉપસર્ગો આવવાથી પણ મેરુની જેમ સ્થિર રહે છે. હવે એક દિવસ તે કુસુમાયુધ મુનિ વિહાર કરતા સુલોમનાસે નગરમાં આવ્યા, ત્યાં રાત્રિ પડી જવાથી તે મુનિરાત્રે કોઈક શૂન્યઘરમાં જ્યાં કુસુમાયુધ મુનિ કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા જ્યાં મધ્યરાત્રિ થઈ, ત્યાં તો તત્ત્વ કોઈ એક મનુષ્યના પ્રમાદથી ગામમાં અગ્નિ લાગ્યો, તે બળતો બળતો શૂન્યઘરમાં જ્યાં કુસુમાયુધ મુનિ કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા છે, ત્યાંજ આવ્યો, તેથી તે ઘર પણ સળગવા લાગ્યું. તથાપિ તે મુનિએ ઉપસર્ગથી ધ્યાન કાઉસગ્ગ ન છોડ્યો ત્યારે તે મુનિ ભાવનાસક્ત તથા શુક્લધ્યાનને વિષે સમાહિત થકાજ ત્યાં મરણ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનને વિષે ઉત્તમ દેવતા થયા. પછી પ્રાતઃકાલ થયો, ત્યારે તે મુનિને પ્રજ્વલિત થયેલા જોઈને ગામના માણસો અત્યંત જોઈ પામી પોતાના બળી ગયેલા માલતાકને સંભારતા ઘણાજ શોક કરવા લાગ્યાં કે અરે ! આ મહાત્મા પુરુષ, આવા શૂન્યઘરમાં ક્યારે ગયા હશે ? અરે ! તેને કોઈએ આ ઘરથી બહાર કેમ ન લાગ્યા ? અરે ! આવા ઘોર પાપથી આપણે ક્યારે છુટીશું ? અરે ! આપણે તપાસ ન કરવારૂપ પાપથી આ લોકમાં મોટા કલકને પ્રાપ્ત થયા ? અને વળી પુરલોકમાં આપણને નરકવેદના ભોગવવી પડશે ? હા, હવે શું કરીએ ? એમ ઘણીવાર સુધી શોક કરીને તે સાધુની ઉચિત એવી ઉત્તરક્રિયા કરીને ઉદ્વિગ્ન જેના મન છે એવા તે લોકો, ઘણા દિવસે પોત પોતાના કાર્યમાં લાગ્યા. હવે જે વખતે એ કુસુમાયુધ મુનિ દેવલોક ગયા, તે વખતે તપ સંયમ આરાધતા શુક્લધ્યાને ક્ષપકશ્રેણી આરોહતા શ્રાવસ્તીપુરીને વિષે સુદર્શનનામે વનમાં તે સુદરાચાર્યને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ? ત્યારે વિસ્મયને પ્રાપ્ત થયેલા એવા નિકટવર્તી જે દેવો હતા, તેણે કેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિનો મહોત્સવ કર્યો, અને વળી તે મુનિએ કચન કમલપર પધાર્યા. અને તે દેવો તેમની સમીપ નાટક કરવા લાગ્યા. પછી તે મુનિએ દેશના દેવાનો પ્રાર્થન કર્યો. તે વખતે એક ઉપદેશ કર્યો. ત્યારે કુસુમેતુ

મુનિએ સમય જોઈને સોઝાઈતપણે તે કેવલી ભગવાનને પૂછ્યું કે હે ભગવાન ! કુસુમાયુધ મુનિ કયા વિગરે છે ? ત્યારે તે કેવલી ભગવાને તેને જે કાંઈ વૃત્તાંત 'ખંચુ' હતું, તે કહી આપ્યું. અને તેના ધ્યાન દૃઢપણાની પ્રશંસા કરી. તથા કહ્યું કે એવા અગ્નિના મોટા ઉપસર્ગમાં પણ તે મુનિએ સ્વહિત સાધ્યું ? હે મુને ! સંયમ જેવું, તથા તેને પાળવું, તે તો સોહિલું છે, પરંતુ અંતકાળે આવા મોટા પસિહમાં શુક્લધ્યાનની આરાધના કરવી ઘણીજ કઠિન છે, તો પણ તે કુસુમાયુધ મહામુનિ, હુબ્બર એવા પરિસહને સહન કરીને શુક્લધ્યાનથી કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનમા તેત્રીશ સાગરોપમના દેવતાંપણે ઉપન્યા છે. પરંતુ હે મહાભાગ ! તેની કાઈ શોચના કરશે નહિં. કારણ કે તમે પણ તેજ ઠેકાણે જઈ તેને મળશો. તમે બન્નેજણે હવે આ સંસાર સમુદ્ર પ્રાયઃતરીજ લીધો છે, એટલે હવે તમેને મોક્ષ જવાને બીજો વિસ્ખંભ નથી. આ પ્રકારના કેવલી ભગવાનનાં વચન સાંભળી તે કુસુમકેતુ મુનિએ વૈરાગ્ય પામી ગુરુની આજ્ઞા લઈને સલેષણા કરી. તેથી તેના અગમાં અસ્થિ અને ગ્રમ્જઅવશેષ રહ્યા. વળી તે દ્રવ્ય અને ભાવના શત્રોનો જે ઉદ્ધાર કરી તે સદ્ગુરુની આજ્ઞાથી પાદોપગમન એવા અનશન વ્રતને પ્રાપ્ત થયા થકા પોતાની કાંઈ પણ વૈયાવચ્ચ ન કરાવતાં પચીસ દિવસે કાલ કરીને તે કુસુમકેતુ મુનિ, જ્યાં કુસુમાયુધ મુનિ તેત્રીશ સાગરોપમના આયુધવાળા દેવતા થયા છે, ત્યાં તેની સાથે દેવ થઈને રહ્યા.

શમરૂપ સાગરનેવિષે મથ, નિરંતર અધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં એટલે ત્રિદાનંદમાં લગ્ન, સંસારના વિયોગમાં યુક્ત તથા કર્મના સંયોગથી મુક્ત, સતોષ ગુણથી યુક્ત એવા તે બન્ને મુનિ, શુદ્ધ ચારિત્રને પાળી શ્રેષ્ઠ અને અગણિત પુણ્યના સ્વભાવવાલા અર્થાત્ અતુલપુણ્ય હોવાથીજ જે ભવની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા દેવભવને પ્રાપ્ત થાય અને તત્ત્વજ્ઞાનથી આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થયેલા સર્વ પદાર્થોની અનિત્યતાને જોતા એવા તે બન્ને દેવો, તે લોકોના અદ્ભુત મુખને ભોગવી, ત્યાંથી ચ્યવીને સિદ્ધિને એટલે મોક્ષને પામશે ॥ ઇતિ પૃથ્વીચંદ્ર ગુણસાગર ચરિત્રે કુસુમાયુધનૃપ કુસુમકેતુપુત્રભવણુન નામે દશમે સર્ગઃ સંપૂર્ણઃ અહીં શંખ રાજા અને કલાવતીના ભવથી માંડીને પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના વીશ ભવ સંપૂર્ણ થયા.

શ્રી પૃથ્વીચંદ્ર ગુણુસાગરની સજ્જાય

રચયિતા—

પ. પૂ. આચાર્ય દેવ શ્રીવિજયકીર્તિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા.

ઢાળ

દુહા

વીર જિણુંદ વંદન કરી, પ્રણમી ગુરુનાં પાય,
 સમરી માતા શારદા, વિરચું હું સજ્જાય. ૧
 પૃથ્વીચંદ્ર ગુણુસાગરું, ગુણુના સાગર જાણુ,
 ગુણીજન ગુણુ ગુણુતાં થકાં, કરીએ શિવપ્રયાણુ. ૨
 (રાગ-પ્રભુના પગલે પગલે ચાલ્યા જાય છે નરનાર)
 ત્યાગ વિરાગ અથાગ ભર્યાં છે જેના જીવનમાં;
 ગુણુ ગાવા તલસે છે, રસના એનાં જીવનના. ૧
 નયરી અયોધ્યામાં જીતારી, હરિસિંહ નામે ભૂપ;
 પ્રજાવતી રાણી ગુણુખાણી, રંભા રૂપ સ્વરૂપ. ૨
 સરવારથસિંધેથી ચ્યવીને, તસ કુક્ષી અવતાર,
 પુણ્યનિધિ એ પૃથ્વીચંદ્ર સમતા-રસ ભંડાર. ૩
 ગણ્યા ગણાય નહીં ગુણુ એના, રૂપ કળા નિધાન,
 કન્યા સોળ પિતા પરણાવે, આગ્રહથી ગુણુધામ. ૪
 ગીત વિલાપ વિલાપ ગણે છે, આભૂષણુને ભાર;
 ભોગને રોગ ગણે વંળી નૃત્યે, વિહંગન કરનાર. ૫
 માત પિતા આગ્રહવશ ભારે, સંકટ પડ્યું છે શિર;
 પણ પિતા માતા લલનાને, પ્રતિબોધું ધરી ધીર. ૬
 સંયમ પંથના પથિક બનાવું, તો ઉપકાર અમાર,
 સાર્થવાહ બની ભવ અટવી, ઉતાડું હું પાર. ૭
 લગ્નતણી પહેલી રાતે પણ, રમતો રૂઝે ભાવ;
 નારી સોળ વીંટાઈ વળી છે, લળી લળી લેવા લ્હાવ. ૮
 ભરયૌવનના સંગીત સુરો, રાગ ધરે વિરાગ,
 જાણે વદતુ જગ ઉઠે તુ, ત્યાગ ત્યાગ ને ત્યાગ, ૯
 ધીર વીર ગભીર બનીને, સમજાવે છે સાર,
 આ સંસારે સાર ન દીસે, સુણજો સોળે નાર. ૧૦
 ભોગસુખ છે ખિંદુ સરીખું, સાગર દુખ વિપાક,
 મીઠાં મધુરા લાગે ભોગો, રૂઝમાં જિમ કિંપાક. ૧૧

પરિણામે એ પ્રાણ - હરંતો, સમજે ચતુર સુખાણ; ૧૨
 વિષય વિલાસો પણ છે એવા, નાજે નરકની ખાણ. ૧૩
 મૃગજનનેવો સંસારીના, સુખ તણો અભ્યાસ; ૧૪
 સુખ અનંત છે નિજ અંતરમાં, કરી એ જ નેનો માણ. ૧૫
 ખાજ ખણંતા મીઠી લાગે, પ્રણિામે મહાદુઃખ, ૧૬
 તિમ વિપાકે મહાદુઃખદાયી, વિષયો કેડું સુખ ૧૭
 તૃપ્તે ને ચદિ કાઠે અગ્નિ, સમુદ્ર પૂર્યો પૂરાય; ૧૮
 તિમ આ લોગોમાં નવ તૃપ્તિ, સુરલવમાં પણ થાય. ૧૯
 થાક્યો નવ લોગો લોગવતાં, વીત્યો કાળ અનંત, ૨૦
 ચુસેલાંને ફરી ફરી ચુસ્યાં, ખાધી એક અનંત. ૨૧
 સુસક્ષણી શાણી સુંદરીઓ, ઇશારે સમજે; ૨૨
 જન્મ મરણની સાંકળને વળી, વિષયો વિષ સમજે. ૨૩

ઢાળ ખીલે

કુહા

વૈરાગી પિયુની સુણી, વાંણી શીતળ ચંદ; ૧
 પ્રિયા સોળ ખુઝી ગઈ, વદતી પિયુને મંદ. ૨
 ઉતરવા લવ પાર આ, કંત કહો ઉપાય, ૩
 કંત કહે સયમ ગ્રહો, નહિ ખીજે ઉપાય. ૪
 લલનાઓ વળગી કહે ગ્રહશું સંયમભાર; ૫
 આતમને ઉત્તળવા, ઢીલ હવે ન લગાર. ૬
 ધરો ધીર કુંવર કહે, સપ્રતિ નહિ ગુરુભેગ, ૭
 સુગુરુની સાનિધ્યમાં, વડશું સયમયોગ. ૮

(ચાલ-જિણુદા જે દિન ક્યો ન સભારે)

સુણુજે આગળ કહું છું વાત ...

માતપિતા ચિત ચિંતવે રે, નારી વશ નહિ થાય; ૧
 ઉલટી નારી વશ થઈ અને, ગાયુ એનું ગાય. ૨
 નૃપતિ મનમાં ચિંતવે રે, સોપુ રાજ્યનો ભાર, ૩
 રાજકાજમાં ગુંથાઈને એ, ગુંથાશે સંસાર, ૪

કુહા

ત્યાગ વિરાગના ખાગમાં, મદાલે એ મતિશૂર, ૧
 જળકમલ નિર્લેપ થઈ, ધારે રાજ્યની ધૂર ૨

સ્ફટિક નિર્મળ ચિત્તથી, જોતો સદ્ગુરુ વાટ;
ભારજૂત લાગે ખરે, રાજપાટના કાઠે. ૨
મોહરાયના રાજમાં, દારૂડીયાની જોમ;
કર્મ મદારી લવને, નાચ નચાવે તેમ. ૩

(ચાલ ઉપરની)

થઈ વિવેકી ચિંતવે રે, સંસારીનાં ઘાટ;
ક્ષણભ્રુર છે કાયામાયા, હીરા હાર ને હાટ. ૧
રાજ સિંહાસન શોભતાં રે, નૃપતિ પૃથ્વીચંદ્ર;
તિણ વેળા વ્યવહારી આવે, મુખ આનંદ અમંદ. ૨
નામ સુધન છે તેહનું રે, પેખ્યા કૌતુક રંગ;
ક્યાં ક્યાં કેવા કૌતુક જોયાં, પૂછે નૃપતિ ઉમંગ. ૩
વ્યવહારી કહે સાંભળો રે, સુણતાં અચરજ થાય;
કૌતુક તો દીકાં ઘણેરાં, ભૂલ્યાં એ ન ભૂલાય. ૪
ઉર ઉલસે ને અંતર વિકસે, હિત અનેરા થાય;
ઘડી ઘડી માફ મનડું ડોલે, આ તે શું કહેવાય ? ૫
કાળ અનાદિ ભમતાં જોયાં, કૌતુક રંગ અનેક;
પણ પેખ્યું ના કાતુક આવું, પ્રગટે દીપવિવેક. ૬

ઠાળ ત્રીજી

(ચાલ-મેં પ્રભુ ચરણોકી દાસી હું)

હું હસ્તીનાપુરથી આવ્યો. તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો;
મેં કૌતુક નિરખ્યું અજબ ગજબ, તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. ૧
વસે રતનસંચય ત્યા વ્યવહારી, સુમંગલ નામે સુશીલ નારી,
તસ ગુણસાગર સુત ગુણ દરિયો, તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. ૨
એક વેળા ઝરુખામાં ખેડા, શમરસમાં ઝીલતાં મુનિ દીકાં,
મુનિ પેખી હૈયું હર્ષ લયું, તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. ૩
ત્યાં ભતિ સ્મરણ તેને ઉપન્યું, ભવ પૂરવ ચરણ ગ્રહ્યું નિરખ્યું;
ચિત્ત સંવેગરગ-તરંગ લયું, તમે ધ્યાન દઈને સાંભળજો. ૪

કુમા

વિનવે જનની જનકને, ગુણસાગર ગુણવાન;
અનુમતિ ઘો મુજને હવે, લઉં સંયમ સુખઆણ. ૧
વાત સુણીને કુંવરની, ખોદ્યા માત ને તાત,
કોડે હમારા પૂરીને, કરજો સંયમવાત. ૨

પરણી પનોતી પક્ષિણી, પૂરો મનની આશ;
પછી ભલે સંયમ ગ્રહો, કરશું નહિ નિરાશ. ૩
માત તાતની વાતનો, વિનય કરી સ્વીકાર;
શુભસાગર મન ચિંતવે, વહશું સંયમભાર. ૪

ઢાળ ચોથી

(ચાલ-ભારતકા ડંકા આલમ મે)

આઠ કન્યાના માખાપોને, બંધવહારી કહેણુ કહાવે છે;
અમ પુત્ર ખરેખર વૈરાગી, દિક્ષાની લાવના લાવે છે.
એ લગ્ન કરી ખીજે દિવસે, સંયમનાં પથે સંચરશે. ૧
તમ દુહિતાઓને સમજાવે, ને ઉચિત જણાવે પંથ ગ્રહો;
સુણી આઠ સુતાના માતપિતા, અમકી ઉઠ્યા સૌનાં દીલડાં,
ને પુત્રીઓ પરણાવીએ તો, પરણી શું પામે સુખડાં? ૨
એ વાત કરી પુત્રીઓને, સુણી વાત સુતા સર્વે બોલી,
મહાપુણ્યે મળ્યો એ વર વરશું, શા માટે કરો ચોલચોલી. ૩
પ્રાણનાથ અમારા જે કરશે, તસ પાછળ પ્રિયા રૂગ ભરશે;
સુણી વચન સહુ દુહિતાઓનાં, વ્યવહારી દિક્ષ ઠર્યા હુર્ષે. ૪
થઈ લગ્ન ઉત્સવની તૈયારી, શણગાર સભ્યા સૌએ ભારી;
ગીત વાજિંત્ર વળી નૃત્ય કરી, લલકારે ગૌરી પ્રીત ધરી. ૫
વરઘોટે ચઢ્યા છે વરરાજા, મળ્યા સાજન માજન ત્યાં ઝાંઝા,
વર નિરખી કન્યાઓ હરખી, મલી જોડી ખરે સરખે સરખી. ૬
શુભસાગર માંડવે આવે છે, સંયમની લાવના લાવે છે;
શિવરમણી વરવા ચાહે છે, અંતરની જ્યોત જગાવે છે. ૭
શ્રુત લાણુશું ગણુશું તપ તપશું, ને કંઠણુ કરમને પીલીશું;
સદ્ગુરુ કને સંયમ લઈને, સમતા સાગરમાં ઝીલીશું. ૮
શુભસાગર લાવના લાવે છે, ત્યાં વર વહુ હાથ મિલાવે છે,
શુભસાગર શુભશ્રેણી ચઢતાં, ચોરીમાં કેવળ પામે છે. ૯
નારી આઠે પ્રિયું સુખડું જોતી, શું અગમ વિચારે પ્રાણપતિ;
અમ નાથ નગીના સાથ રતિ, આદરશું સંયમ શુદ્ધમતિ. ૧૦
શુભસાગર છે શુભસાગરવર, એમ લાવના લાવે ચોરીમાં,
નારી આઠ થઈ કેવળનાણી, પીયુડાનો હાથ મિલાવે ત્યાં. ૧૧

ઢાળ પાંચચી

(ચાલ-તમે-નેને નેને રે દીક્ષાનો પ્રભાવ તમે નેને નેને રે)
 તમે નેને નેને રે ગજબ એ બનાવ. તમે નેને નેને રે,
 ગગનાંગણમાં હુંહલિ ગાજે, સુરવર આવે ત્યાંય;
 સહુને સાધુ વેશ સમપી, સેવા કરે સુરરાય. ૧
 આશ્ચર્યમુગ્ધ બન્યા સહુ લોકો, કરતાં જય જયકાર;
 કૌતુક નેવ્રા નરમતિ આવે, વહે વળી નરનાર. ૨
 ગુણસાગરના માત ને તાત, ચિતે ચિત્ત મોઝાર;
 સંવેગ રંગ તરંગે ઝીલતા, વરતાં કેવળ સાર. ૩
 શખ કલાવતી લવચી જણાવી, પૂરવ લવની વાત;
 એકવીસ લવનું નિજનું સુંદર, વરણધીયું વૃત્તાંત. ૪
 વાણી સુણી વરાગ્ય ભરેલી, ખુઝ્યાં કેઈ નરનાર,
 સુધન ખોલે સાંભળો રાજન, આશ્ચર્ય પારિવાર. ૫
 કેવળી ભાળે એથી અધિકું, નેશો અધોધ્યામાય;
 જ્ઞાનીની વાણી સુણી હર્ષે, આલ્યો અધોધ્યામાય. ૬
 ગુણસાગરની જીવનગોથા, વર્ણવી સુંદર સાર;
 કરનેડી શિર નામી ઉભો, વ્યાપારી સરદાર. ૭

ઢાળ છઠી

(ચાલ-આંગણીએ આપ પધારોને સુજ, ત્રિનવટી સ્વીકારોને)
 સુણી શ્રવણે ગુણસાગરની વાત, હવે પૃથ્વીચંદ્ર વિચારે છે,
 ધન્ય ધન્ય હોને ગુણસાગરને, હવે પૃથ્વીચંદ્ર વિચારે છે. ૧
 માતપિતાના આગ્રહવશ થઈ, આ રાજ્યધુરાને ધારું છું;
 પણ ક્યારે હું અણગાર બનું, એમ પૃથ્વીચંદ્ર વિચારે છે. ૨
 ધન્ય ધન્ય હો એવા સુનિવરને, જે રમતા આતમધ્યાને રે;
 ગુરુસેવાના મેવા લેવા, હવે પૃથ્વીચંદ્ર વિચારે છે. ૩
 ઝીલી સંમતા રસનાં કુંડે હું, થઈ પાવન હું થઈ પાવન હું;
 મળ પાપિતણા સવિ આળવા, હવે પૃથ્વીચંદ્ર વિચારે છે. ૪
 સમિતિ ગુપ્તિ ધરી સંયમને, દીપાક્ષીશ હું દીપાક્ષીશ હું;
 રાજ સિંહાસન ખેડા નૃપવર, શું સુંદર ભાવના લાવે છે. ૫
 કેઈ લબ્ય જનો ભગ્નજલ તરતા, શિવપુરીને વેગે વરતા;
 તવ ધ્યાન શુકલ ધરતા-ધરતા, ગુણગ્રણી ચઢી કેવળ વરતા. ૬

થયું પુત્રને કેવળજ્ઞાન સુણો, ત્યાં હરિસિંહ રાજ આવી ચઢ્યો;
જાણી સોળ પ્રિયાના મનમાં પણ, ઉદ્ધાસ વધ્યો ઉદ્ધાસ વધ્યો. ૭
ચઢી ભાવના રંગ રસે સોળે, ત્યાં કેવળજ્ઞાન વરે સાથે;
વ્યવહારી સુધન મન ચિંતવતો, સર્વ કેવળજ્ઞાન વર્યા સાથે. ૮

ઢાળ સાતમી.

(ચાલ-આયા તુમ દરબાર પ્રભુ તીર જાનેકે લિયે)

ચરણક્રમળ વદી મુનિવરનાં, પૂછે હરિસિંહ રાય;
કિણુ કારણુ છે રોડે અધિક મુજ, દર્શાવો ગુરુરાય ...
કેવળી ભાળે ચંપાપુરીમાં, પૂર્વભવે જયરાજ.
પ્રિયા પ્રિયમતિ નામે ને વળી, કુસુમાયુધ સુત થાય,
દંપતિ સુંદર સંયમ પાળી, ઉપન્યા વિજય વિમાન. ૧
વિજય વિમાને સુખ અનુત્તર, ભોગવી સુર ચવિયા,
ઉભય થયા તમે રાજ રાણી, પુણ્યતણા દરિયા,
કુસુમાયુધ ચ્યવી પુત્ર તમારો, નામે પૃથ્વીચંદ્ર, ૨
શ્રવણ કરી પૂરવ ભવ વણું, જ્ઞાન અનેરું થાય,
ભાવના રંગે ચઢતા ખેડ જણુ, કેવલનાણી થાય;
સુધન પૂછે છે ગુણસાગરને, તુમશું પ્રીતિ કેમ ? ૩
જ્ઞાની ભાળે પૂરવભવતો, નંદન એ મુજ થાય,
અમ ખેડતી એ આઠાઠે, પ્રિયા ત્યાં પણુ થાય;
સમ પરિણામી સંયમ પાળી, સુર અનુત્તર માંય. ૪
તે નીચુણી સુધન મત લેતો, લેતા ખહુ નરનાર,
કેવળી પૃથ્વીચંદ્ર વિચરતા, પૃથ્વીતલ સુખકા;
એવા ગુણીજનના ગુણુ ગાતાં, જીવન પાવન થાય. ૫
ઉઠી પ્રભાતે નિત નિત સમરું, દુરિત સર્વ દૂર થાય,
કેવી અદ્ભુત જીવનગાથા, ભૂલી નહી ભૂલાય;
પુણ્ય પુરુષનાં જીવન ગુણુનાં, જિજ્ઞાસુ પાવન થાય. ૬
સૂરિશેખર શ્રી લખિંદ્રસૂરીશ્વર, ગીનારથ કવિરાય,
પદ્મપદ્મીપક શાસનદીપક, લક્ષ્મણસૂરીશ્વર રાય;
તસ શિશુ કીર્તિસૂરી ગુણુ ગાવે, ઉતરવા ભવપાર. ૭
દોય સહસ અગ્યારની સાલે, નિપાણી ચઉમાસ,
ગુંથી ગુણુ-પુષ્પોની માળા, કંઠે ઠંબું ઉદ્ધાસ;
લખિંદ્ર ગાવે ધ્યાવે ભાવે, વર્તે મંગળમાળ. ૮

અગ્નિઆરમ્ભ સર્ગ

જય અહ્નન્મતાંભોધિ, ગાંભીર્યેણુશિશોભિતઃ ॥

ગૃહીત્યા શીઘ્ર રત્નાનિ, સંતઃ સ્થુઃ સુખિનો યતઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ :- જે અહ્નન્મતરૂપી રત્નાકરમાંથી શીલરૂપ રત્નોને ગ્રહણ કરીને સુર પુરુષો સુખી થાય છે, તોતે ગાંભીર્યગુણોથી સુશોભિત એવો અહ્નન્મતરૂપ અંભોધિ, સર્વોત્કૃષ્ટપણે વર્તે છે, અને વર્તે.

હવે તે દેવતા થયેલો કુસુમાયુધનો જીવ, એકવીશમે ભવે ક્યાં અવતર્યો ? તે કહે છે. કે જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રને વિષે વૈતાલ્યથકી દક્ષિણ ભરતાર્દ્રનામે ખડને વિષે લક્ષ્મીથી મનોહર એવા કોશલનામે દેશને વિષે સુપાત્રદાન, સન્માન, ગીત, નૃત્ય, તેના અનેકભેદોથી, સ્વર્ગપુરીથી પણ શ્રેષ્ઠ અને શત્રુથી પણ જેનો પરાજય થઈ શકે નહિ, એવી એક અયોધ્યાનામે નગરી છે. જેની રચના, પહેલા આદિનાથ ભગવાનના રાજ્યની વખતે ઈંદ્રના કહેવાથી દેવતાઓએ કરેલી છે. તે અયોધ્યાનામે નગરીનું, અરિરૂપ કરીના વિદાર એમાં સિંહસમાન, સર્વ પ્રજાને પિતાસમાન, ધનદાનમાં ધનદ સમાન, શત્રુઓને ભયસમાન, સ્વાશ્રિતજનોને સુરદ્રુમ સરખો, એક હરિસિંહનામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજાની, નેત્રરૂપ પદ્મોથી પરાભવ પમાડ્યાં છે પણ જેણે અને ઈંદ્રાણીસમાન આહાર કરનારી, નિર્મલ એવા મુક્તાહાર વિગેરે આભરણોથી સુશોભિત એવી એક પદ્માવતી નામે સ્ત્રી છે. હવે જેમાં ખીજા કોઈ શત્રુનો પ્રવેશ થઈ શકતો નથી એવી તે નગરીના રાજ્યને ભોગવતાં, તે હરિસિંહરાજાનો કેટલોક કાલ, સ્વર્ગમાં જેમ દેવતાઓનો જય, તેમ પસાર થયો.

હવે પૂર્વોક્ત સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનને વિષે દેવતા થયેલો અને મહાપુણ્યવાન એવો તે કુસુમાયુધરાજાનો જીવ, ત્યાંથી ચ્યવીને તે પદ્માવતી રાણીના ઉદરસરોવરને વિષે રાજહંસની જેમ આવ્યો. ત્યારે તે રાણીએ શય્યામાં સૂતા, સૂતાં રાત્રિના પાછલા પ્રહરમાં સ્વપ્નને વિષે દેવતાઓએ અને દેવીઓથી પૂર્ણ, એવું એક સુરવિમાન દીઠું. ત્યાં તો તુરત તે જાગી ગઈ અને અને અત્યંત હર્ષાયમાન થઈ પોતાના સ્વામીની પાસે જઈ તે સ્વપ્નની વાત કહી આપી. ત્યારે તે રાજાએ કહ્યું કે હે પ્રાણપ્રિયે ! આ સ્વપ્ન તમને ઘણું જ ઉત્તમ આવ્યું છે, કારણ કે આ સ્વપ્નથી તમને મનોહર એવો પુત્ર ઉત્પન્ન થશે ? તે સાંભળી પ્રસન્ન થઈને તે શુભ-એવા ગર્ભનું પાલન કરવા લાગી. અને ગર્ભના પ્રભાવથી તે રાણીને જિનપૂજા, સત્પાત્રદાન, જીવદયાપાલન પ્રમુખ સારા પુણ્યકારી દોહડ ઉત્પન્ન થયા. તે સર્વ હરિસિંહ રાજાએ પૂર્ણ. એમ કરતાં જ્યારે નવ માસ અને સાડા સાત દિવસ થયા, ત્યારે તે રાણીએ ઉત્તમદિવસે સખલ લગ્નમાં સ્વરૂપ તથા ગુણોથી અદ્ભુત એવા એક પુત્રને પ્રસવ્યો. ત્યારે તો તે રાણીની પ્રિયગુણોનામે દાસીએ જઈ હર્ષથી હરિસિંહ રાજાને

વધામણી આપી, તે મહારાજ ! આપને ત્યાં મનોહર પુત્ર આવ્યો ? તે સાંભળી અત્યંત જીદાસ પાત્રી રાજાએ તે દાસીને વધામણીમાં ઘણુંક દાન આપ્યું અને પછી પ્રેક્ષક લોકોને વિશ્વમય થાય, એવો પુત્ર જન્મમહોત્સવ કર્યો યાચક લોકોને અતુલ એવા દાન દીધાં અનુક્રમે તે પુત્ર ન્યારે એક માસનો થયો, ત્યારે તે પુત્રનું સારા મુહૂર્તમાં સ્વર્ગની સાક્ષીએ, તે પુત્રના જન્મથી પૃથ્વીમાં મોટો આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે, તેથી તેનું “પૃથ્વીચંદ્ર” એવું નામ પાડ્યું. પછી તે પુત્રનું પાંચ ધાવ માતાઓ સુંદર પાલન કરવા લાગી હવે તે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને આ એકવીસમા લવમાં પૂર્વલવોપાગિત પુણ્ય સંમુહનાયોગથી બાલ્યાવસ્થામાં જ નતિસ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તેને પોતાના આગલા સર્વ લવ નીકળ્યા માટે તે લવોમાં કરેલા ધર્મના પ્રતાપને જાણ્યો તથા તેમાં સંસારને અસાર જાણ્યો હતો, તે પણ જાણ્યું. તેથી તેને અસ્વાવસ્થામાં જ સંસાર પર તીવ્ર વૈરાગ્ય થયો. પછી તે અનુક્રમે કાંમક્રીડાના કાનન સમાન યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો. તોપણ તેને સંસાર પર તથા પોતાના દેહ પર ખરો વૈરાગ્ય હોવાથી સરસ ભૂષણો, કેલિક્રીડા, હાસ્યવિલાસ, હસ્તીપર તેમ અશ્વપર ખેલવું, ધનુર્વિદ્યાના અભ્યાસ, એ પ્રમુખ કાંઈ પણ સાંસારિક સુખ ગમેતું નથી. વળી તે સ્નાન કરે છે, પુષ્પમોક્ષા, અંલકાર વિગેરે ધારણ કરે છે તો પણ તે સર્વ, વ્યવહારમાત્ર જ કરે છે. અર્થાત્ તે સર્વ રાગથી કરતો નથી ત્યારે તે રાગથી શું કરે છે ? તો કે માત્ર અરિહંતાનાં ચૈત્યો, સાધુ, સાધ્વી, સાધર્મિકલાઈઓ વિગેરેની ભક્તિ કરે છે, તથા ધર્મકૃત્યમાં ઉદાસીનપણું રાખી, તે કામ પ્રભૃતિને હર્ષ કરે છે. આ પ્રકારના સંસાર ઉપર વિરાગી એવા પોતાના પુત્રને જોઈ, તેના પિતા હરિસિંહરાજ ચિંતા કરવા લાગ્યો કે અરે ! આ પુત્ર તો કોઈક મહાવૈરાગ્યવાન હોય, એવો લાગે છે. તો હવે તે, સંસારના લોભમા કેમ આસક્ત થશે ? અને હવે તેને હું સંસારસક્ત થવાનો શો ઉપાય કરું ? અને કેમ થશે ? એમ થોડીવાર ચિંતા કરી, પછી વિચારવા લાગ્યો કે હા, તેનો એક ઉપાય છે ખરો, તે શું ? તો કે તેને ઉત્તમ રૂપવાળી કેટલીક સ્ત્રીઓ પરણાવું ? કારણ કે ન્યારે તે સ્ત્રીઓને પરણશે, ત્યારે તેને તે સ્ત્રીઓજ વિષયાસક્ત કરશે. કહ્યું છે કે જે પુરુષને ન્યાં સુધી સ્ત્રીઓએ ભરમાવ્યો નથી, ત્યાં સુધીજ તે પુરુષ ધર્મા ગ્રહી રહે છે. એમ વિચારી રાજાએ તે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને પરણાવાનો નિશ્ચય કર્યો ત્યારે તેણે જ્યપુરગામમાં પોતાના સાક્ષા જ્યદેવે રાજાને પોતાના મંત્રી સાથે કહેવરાવ્યું, કે કોઈ પણ આપણા કુલને ઘટે એવા મોટા રાજાની જો કન્યાઓ હોય, તો તમારા ભાણેજ પૃથ્વીચંદ્રને માટે તપાસ કરજો. તે સમાચાર મંત્રીએ આવી કહ્યા તે સાંભળી જ્યદેવ રાજા ખુશી થઈ તેની તપાસ કરવા લાગ્યો. તેવામાં એક તેનો મિત્ર કોઈ મોટો કુલીન રાજા હતો, તેને કન્યાઓ હોવાથી કહ્યું, કે તમારી આઠ કન્યાઓ છે તે અમારા ભાણેજને આપો. તે સાંભળી તે બાલ્યો કે મારે એક લલિતસુંદરીનામે કન્યા છે, તેને તો તમારા ભાણેજને આપવાનો મારો પ્રથમથીજ વિચાર છે પરંતુ ન્યારે તમે કહેવા આવ્યા છો,

ત્યારે આ ભારી બીજી આઠ કન્યાઓ છે, તો પણ હું તેનેજ આપું છું એમ કહી તે આઠ કન્યાઓ પૃથ્વીચંદ્રને વાઢાતથી આપી. પછી જયદેવ રાજા તે આઠ કન્યાઓને વિવાહ સામગ્રીસહિત પોતાના જયપુર ગામમાં લાવ્યો. અને તદનંતર તે કુમારના મામા જય રાજાએ પોતે પણ વિચાર કર્યો કે હું પણ કનકાવતી પ્રમુખ ભારી જે આઠ કન્યાઓ છે, તે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારનેજ આપું ? એમ વિચારી પોતે પણ તે કનકાવતી પ્રમુખ પોતાની આઠ કન્યાઓ પૃથ્વીચંદ્રને આપવાનો નિશ્ચય કર્યો પછી તે પૂર્વોક્ત લલિતસુદરી વિગેરે આઠ તથા પોતાની કનકાવતી પ્રમુખ આઠ એ સર્વ મળી સોલ કન્યાઓને તે કન્યાનાભાઈ તથા સૈન્ય સાથે લગ્નોપસ્કર સહિત અયોધ્યા તરફ મોકલાવી. તે કન્યાઓની જ્યારે આવવાની ખબર પડી, ત્યારે બેઠેને હરિસિંહ રાજાએ મનોહર એવા ઉતારા આપ્યા. પછી તે રાજા, પોતાના પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને વિનવવા લાગ્યો કે હે વત્સ ! આઠ કન્યા કોઈક મોટા રાજાની, તથા આઠ તારા મામાની, એમ સોલ કન્યાઓ આપણી ઉત્તમકીર્તિને લીધે અહીં તારી સાથે પાણિયકુળ કરાવા માટે તારા મામાઓ મોકલેલી છે, તો હવે આ તારા મનમાં વૈરાગ્ય તથા ઉદાસીનપણું છે, તે તું દૂર કર અને તે ઉત્તમ સોલ કન્યાઓ ઉત્સાહથી પાણિયકુળ કર અને હે પુત્ર ! ચિત્તને શાંતિ પણ એમ કરવાથીજ પડશે ? વળી હે સુત ! આમ તારા અત્યંત ગતરાગપણે રહેવાથી અમને મનમાં ઘણુંજ કષ્ટ થાય છે. હે પુત્ર ! તું જો તો ખરો કે આ બીજા રાજાઓના કુમારો હાસ્ય, વિનોદ, લીલાશૃંગાર પ્રમુખ કરી કેવો આનંદ લે છે ? તથા અશ્વપર હાથીપર રથપર બેસી કેવી મોજ મળ માણે છે ? અને અમારા મંદલાગ્યને લીધે તું આવો ત્યાગી જેવો કયાથી થયો ? માટે હે કુલદીપક ! તે સર્વરાજકુમારોની જેમ તું પણ સુખનો ઉપલોભ કર, પોતાના પિતાનો આગ્રહ જોઈને તે પૃથ્વીચંદ્રે વિચાર્યું કે મારા પિતાનો કુરાગ્રહ છે માટે માફ લગ્ન કરું તે થયા પછી આ કુલીન કન્યાઓ શુદ્ધધર્મમાર્ગમાં પ્રવર્ત્તાવીશ પરંતુ આ મારા પિતાના દુઃખદાયક ઉપદેશથી હું ખાલોધિ સમુદ્રના વિષસમાન વિષયોમા બીસકુલ આસક્ત થઈશ નહિ. એમ કરતાં કદાચિત્ હોલ જો હું મારા પિતાને આ કન્યાઓ સાથે પરણવાની ના કહું, તેમને ઘણુંજ દુઃખ થાય ? એમ વિચારીને તે કુમારે ઈચ્છા વિના તે સર્વ કન્યાઓની સાથે પરણવું કબૂલ કર્યું. ત્યાર પછી જોષી સોકોએ ખતાવેલા સન્મુહૂર્તને વિષે તે પુત્રનો વિવાહોત્સવ કરવા માડ્યો. તે કેવી રીતે ? તો હે તે વિવાહના સમયે અયોધ્યા નગરીમાં આનંદ વિભોરથી વિવિધ શૃંગારવાળા નરનારીના ગણો, જોણે સ્વર્ગમાથી દેવદેવીના સમૂહજ આવ્યા હોય નહિ ? તેમ શોભવા લાગ્યા. વળી તે વિવાહના સમયમાં ગીત, ઉત્તમનૃત્ય અને અનેક વાજિત્રાદિકથી ઉત્તમ અને અદ્ભુત એવી તે અયોધ્યા નગરીને જોઈને ચંચલ એવા આકાશગામી ખેચરો પણ ત્યાં સ્થિર થઈ ઉભા રહ્યા. વળી તે સમયે ગલીર એવા તૂર્યના નિર્દોષના પ્રતિશબ્દથી આકાશ પણ મોઢા ઉત્સવને વિસ્તારે છે. તે સમયમાં ત્યાં ઉછળતા એવા કપૂરપૂરના સુગંધથી લુબ્ધ

થયેલા ભ્રમરાઓએ મંજુ ગુંજરવેથી શુક્ર આખી નગરીને આનંદમય કરી દીધી. વળી અતિહર્ષિત થયેલી એવી તત્તલ સ્ત્રીઓના, સગ્ન સમયમા વરવધૂને આશીર્વાદ દેવાનાં ગાન કરેલા જે ગીતો, તેણે કરી તે નગર અત્યંત રમણીય લાગે છે. આ પ્રકારે જગતના મનને આનંદદાયક એવો વિવાહોત્સવ પ્રવર્ત્યો. ત્યારે જ્યોત્સે છે કામ જેણે, તેથી નિર્વિકારી એવો તે પૃથ્વીયદ્ર કુમાર, ચિત્તમા ચિંતવવા લાગ્યો, કે અહો ! અસાર એવા સંસારને વિષે આ મહામોહનો મહિમા તો જુઓ ! કે જે મોહમહિમાથી અજ્ઞાત છે તત્ત્વ જેને એવા પ્રાણીઓ ઘણીજ કદર્થનાને પામે છે. તેમ છતાં પણ તે મોહાવિષ્ટ થયા થકા તે પ્રાપ્ત થયેથી કદર્થનાને જાણતાજ નથી. તેથી આ ગીત, વાદ્ય, નૃત્ય, પ્રમુખને સુખ માને છે. પરંતુ જો ખરું જોઈએ, તો જે આ ગીત છે, તે વૃથા બકવાદજ છે, અને વાદ્ય છે, તે કેવલ કાન ફેડવાનું સાધન છે, અને આ નૃત્ય જે છે તે ભાંડચેટાજ છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહેલું છે, કે જે ગીત છે, તે સર્વ વિલપિત છે એટલે સ્ત્રીવિલાપજ છે. સર્વ નાટ્ય છે, તે કેવલ વિટંબણા છે, તથા સર્વ કામ જે છે, તે હુંખના દેવાવાલા છે, વળી પુષ્પમાલા તથા આભરણ પ્રમુખ ધારણ કરી આ લોકો પોતાના શરીરને સુશોભિત કરવા ધારે છે,

પરંતુ તે શરીર તો આભરણાદિકથી શોભતુંજ નથી. કારણ કે તે સ્વભાવથીજ અસુંદર છે ? તો તે સ્વભાવથી અસુંદર એવું આ શરીર, વળી માલા તથા આભરણાદિકોના ધારણ કરવાથી સુંદર થાય ? ના નજ થાય. વળી તે સુંદર થાય નહિ એટલુંજ નહી, પરંતુ અમેધ્યપૂર્ણ અને કુત્સિત એવા તે શરીરના સંગથી માલા, અલંકાર, સુંદર વસ્ત્ર પ્રમુખ જે કાંઈ સારા પદાર્થો હોય છે, તે ઉલટા અપવિત્ર થઈ જાય છે વસા, રુધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, વીર્ય, અને વિષ્ટા. એ વગેરે અશુચિ પદાર્થોનું સ્થાનકભૂત એવું જે આ શરીર, તેમા વળી પવિત્રતા તે ક્યાંથીજ હોય ? ના નજ હોય જેના નવે નવ દારથી ખરાબ પદાર્થો, સમગ્ર નગરના ખાલમાથી જેમ પાણી પ્રમુખ નિકળે, તેમ નીકળ્યાજ કરે છે. અને કેવલ માંસ વિગેરે અશુચિપદાર્થથી બંધાયેલા આ દેહને વિષે જે પવિત્રપણાનો સંકલ્પ કરવો, તે પણ મહામોહનીજ વિડંબના છે એમ જાણવું. વળી ગતસાર એવા સંસારમાં કોનો કોણ પુત્ર છે ? અને કોનો કોણ ભાઈ છે ? તેમ કોનો કોણ સ્વામી છે ? આ જગતમા તો લોકો કેવલ ખોટા એવા સંબંધીઓને માટે પ્રમુદિત થયા થકા અહોનિશ વૃથા આનંદ પામે છે. વળી જુઓ તો ખરા, કે આ મારા માતા પિતાને પણ કેવો મોહ થયો છે ? કે જે મોહથી મારામાં સ્નેહવાન થયાં થકા ઘણાજ ખેદને પામે છે ? અને વળી તે હજી આમને આમ કેટલા વર્ષ પર્યંત ખેદ કર્યાજ કરશે ? વળી આ કન્યાઓ પણ અત્યંત અજ્ઞાની દેખાય છે, કારણ કે જે પોતાનાં માતા પિતા વગેરેને છોડીને અહીં મારે માટે આવી છે ? જો તે જાની હોત, તો વૃથા હુંખી થવા અહીં શા સારું આવત ? માટે અહો ! આ સર્વ સંસાર બાળગરની બાળ જેવોજ છે, તેથી વિજ્ઞાતતત્ત્વ જોનેતો આવા મોહમય સંસારમાં રહેવું ઉચિતજ નથી અરે ! તેથી પ્રથમ તો મારેજ આ સંસારમાં

રહેવું યોગ્ય નથી. અને હાલ દીક્ષા લેવી યોગ્ય છે પરંતુ તેમ કરવામાં પણ હાલ દુઃખ છે. કારણ કે હું જે પ્રવચના શ્રદ્ધા કરીશ તો સ્નેહાતુર, તથા એક શબ્દ પણ મારા વિરહને ન સહન કરનાર એવાં મારાં માતા પિતા ઘણાંજ દુઃખી થાય ? તેમજ વળી દુરદેશથી મારી સાથે પાણિગ્રહણ કરવા આવેલી આ કન્યાઓને પણ અત્યંત દુઃખ થાય ? અને વળી હાલમા દીક્ષા લીધેલો મને જોઈને મૂર્ખ લોકો નિંદા પણ કરે માટે હવે મારે તે શું કરવું ? અરે ! મારા પિતાએ જે મને લગ્ન કરવા વિષે દુરાચક્ર ન કર્યો હોત તો હું દીક્ષા લઈ સયમશ્રીનું સુખ આજે લોગવતો પણ હોત ? એમ વિચાર કરી વળી પાછો વિચારવા લાગ્યો કે હા, એક મને ઉપાય યાદ આવ્યો. તે શું ? તો કે હાલ મારે દીક્ષા લેવી નહિ. મારા પિતાને તથા આ સોલ સ્ત્રીઓને ઉદ્બોધ કર્યા પછી તુરત દીક્ષા લેવી કાગળ કે એમ કરવાથી મારું પણ સારું થશે ? અને મારા માતા પિતા તથા આ પરણવા આવેલી સોળ કન્યાઓનું પણ સારું થશે ? અને જે હું હાલ દીક્ષા લઈશ, તો તો કેવલ મારુંજ સારું થશે. પરંતુ મારાં પિતાનું કે આ સ્ત્રીઓનું સારું થશે નહિ. માટે હાલ તો આ સંસારમાં રહેવું. અને આસક્તિ રહિતપણે રહેવાથી મારું કાંઈ ખગડ્યું કહેવાય નહિ ? એમ વિચાર કરી મહામહોત્સવે લગ્ન સમય થયો ત્યારે તે કન્યાઓનું કુમારે પાણિગ્રહણ કર્યું. પછી પોતે જે કાંઈ ધર્મ કૃત્ય પ્રતિજ્ઞા કરતો હતો, તે કૃત્ય કરવા લાગ્યો. તેવામાં તો રાત્રિ પડી. ત્યારે હરિણાક્ષી એવી પોતાની સોળ સ્ત્રીઓ સાથે મનોહર ગૃહમાં ગયો. ત્યાં જઈને તે કુમાર લદ્રાસનપર બેઠો અને તે સર્વ સ્ત્રીઓ સન્મુખ રત્નના પાટલા પર બેઠી પછી તે સોળ સ્ત્રીઓએ વિનંતી એવો તે પૃથ્વીચંદ્ર કુમાર, કેવો શોભે છે ? કે બધું તારામણે વિટેલો કૌમુદીનો ચંદ્રમા હોય નહિ ? એવો શોભે છે. પરંતુ જેમ રણસંગ્રામમા બહુતર પહેરેલો યોદ્ધો શત્રુઓના બાણથી હણાય, પણ તે પોતાની કમળીય એવી કામનીઓના કટાક્ષથી કિચિન્માત્ર પણ હણતો નહિ. અને તે કુમારે સોલંક એવી તે સ્ત્રીઓની ઉપર કિચિન્માત્ર કટાક્ષ પણ કર્યો નહિ. તે જોઈને વિદગ્ધ એવી લલિત-સુંદરી નામે સ્ત્રીની દાસીએ અન્યોક્તિથી કહ્યું કે—

લસતકમલનેત્રામ્, સરસાસ્વજિનીબ્યપિ ॥

ક્ષિપેન્નહિ દશં હંસો, ન વિદ્મઃકારણં ચ હિ ॥૧॥

અર્થ :- કમલકુપ છે નેત્રો જેને, તથા રાગવતી અને સરસ એવી કમલિનીઓને વિષે હંસ જે છે, તે દષ્ટિ નાખતો નથી. તેનું શું કારણ છે ? તે હું બહુની નથી. અર્થાત્ તેનો આમ બોલવાનો અભિપ્રાય એવો છે, જે આવી મનોહર તમે પત્નીઓ છો, તે છતાં પણ આ રાગકુમાર, તમારી સામી દષ્ટિ પણ કરતો નથી. આવો અભિપ્રાય દાસીનો. સમજીને તે લલિતસુંદરીનામે સ્ત્રી બોલી કે, હે સખિ ! જે ચતુર હંસ હોય; તે જલથી થયેલો નિકસિત પત્રવાળી પક્ષિનીઓની સામું જોવે છે પણ જલથી ઉત્પન્ન થયેલી વિકૃતિત પક્ષિ નીની સામું જોતો તેથી. અર્થાત્ આ કુંવર અમારાથી મનોહર સ્ત્રીઓની સામી દષ્ટિ કરે, પણ

દષ્ટિ કરેના નથી આ અભિપ્રાય કહ્યો ત્યાં તો કુમારના પિતાએ કુમાર, સ્ત્રીઓમાં સરાગ થાય છે, કે નહિ ? તે જોવા માટે મોકલેલો કુમારનો મિત્ર વિષ્ણુબટુક નામે બટુક બેઠો હતો, તે કહેવા લાગ્યો. કે હે કુમાર ! તમારો સર્વ પ્રચાર વ્યવહાર વૈરાગ્યમય દેખાય છે. માટે તે વૈરાગ્યનો ત્યાગ કરી આ તમારામા આસક્ત થયેલી સ્ત્રીઓને નિવૃત્તિ કરો. તે સાલળી પૃથ્વીચંદ્ર કુમાર કહે છે, કે હે બેટા ! આ વિષયાસક્ત સમગ્ર જીવ, સસારને વિષે જડ એવા કેશવબટુકની જેમ કાર્યના પામે છે. ત્યારે તો તે વિષ્ણુબટુકે પૂછ્યું કે હે કુમાર ! તે જડ એવો કેશવબટુક કોણ હતો ? અને તેની કેવી રીતે કાર્યના થઈ ? તે કહો. તે સાલળી તે પૃથ્વીચંદ્રકુમાર, મૂર્ખ એવા કેશવબટુકની કથા કહે છે.

પૂર્વે મથુરા પુરીને વિષે દુષ્કિત એવો એક કેશવનામે બટુક રહેતો હતો. તે ભીખ માગી માડ માડ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો, તેને કુરૂપ, કુટિલ, કલહપ્રિય, એવી એક કપિલાનામે સ્ત્રી હતી કહેલું છે કે—

પિંગાક્ષી દૂપગદ્ધા ખરસદશરવા સ્થુલજ ધોધ્વકેશી ॥

લાબોબ્ધી દીર્ઘવકા પ્રવિરલલ્લશના શ્યામતાલ્લોબ્ધજિહ્વા ॥

શુભકાંગી સંહિતશ્રુઃ કુચયુગવિષમા નાસિકાતીવ દીર્ઘા ॥

આ નારી વર્ણનીયા પતિસુતરહિતા બ્રહ્મશીલા ચં પુંસા ॥૧॥

અર્થ — જે સ્ત્રીના નેત્ર પીળાં છે, ગાલમા ખાડા છે, ખરમમાન શબ્દ છે, સ્થુલ-જ ધોધો છે, ઉચા કેશ છે, લાખા હોઠ છે, લાખુ મુખ છે, ખરખચડા દાંત છે, તાલપું, હોઠ, જીભ, એ ત્રણે શ્યામ છે, સુકાર્ઠ ગયેલા અંગો છે, બન્ને બ્રમરો મળી ગયેલી છે, ઘાટધૂર રહિત સ્તન છે, દીર્ઘ નાસિકા છે અને પતિ તથા પુત્રથી રહિત છે, તથા બ્રહ્મશીલ છે તેવી સ્ત્રીનો ડાહ્યા પુરુષે તો ત્યાગજ કરવો. ॥૧॥ હવે તેવી કપિલાનામે સ્ત્રીની સાથે તે કેશવબટુક નો અત્યંત દુષ્ક્રમય એવો કેટલોક કાળ ગયો. એમ કરતાં તે કપિલા, ગર્ભવતી થઈ, ત્યારે તેણે કહ્યું કે હે પતે ! મારી સૂવાવડમાં ધૂત અને ગોળ જોઈશે, માટે તે ધૂત ગોળ માટે ક્યાઈથી દ્રવ્ય કમાઈને લાવે ? ત્યારે કેશવ બોલ્યો, કે હે ત્રિ ! હું દ્રવ્યો વાજન કરવાનો કાર્ગ ઉપય બાણતોજ નથી, તો તે હું ક્યાંથી લાવું ? જો તું બાણની હો, તો કહે ત્યારે તે સ્ત્રી બોલી કે જ્યાં સુવર્ણની ખાણ હોય, તે સ્થળે જાઓ. અને ત્યાં કાર્ગ વાજરી વગેરે કરી સુવર્ણ ઉપાજન કરી લાવો. તે સાલળી તરત તે ત્યાંથી ચાલ્યો તે જ્યાં સુવર્ણની ખાણ હતી, ત્યાં ગયો. અને ત્યાં જઈ ચાકરી વગેરે કરી ઘણું સુવર્ણ કમાણું કમાઈને જ્યાં પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો, ત્યાં તો તેને રસ્તામા એક ધૂત ઈન્દ્રજલિક મળ્યો, અને તેણે તેને પૂછ્યું કે હે બટુક ! તમે ક્યા ગયા હતા ? અને ક્યાંથી આવો છો ? અને આ તમારી પાસે શું છે ? ત્યારે તે કેશવે તેને ભોળપણથી બનેલી સર્વ વાત કહી આપી તેથી તે ધૂત ઈન્દ્રજલિકે બાણ્યુ જે અહો ! આ મૂર્ખની પાસે દ્રવ્ય દેખાય છે, માટે તે દ્રવ્ય, તેને કોઈ પણ રીતે ભોળવીને લઈ લેવું, એમ

વિચારીને કેશવને ઠગવા માટે તે ઇન્દ્રજલિકે સ્વવિદ્યાથી એક સ્વરૂપવાન એવી કન્યા અને તથા તેનાં માતા પિતાને બનાવ્યા. ત્યારે તે કન્યા જોઈને મોહ પામેલા કેશવે તેના માતા પિતાને પૂછ્યું, કે શું આ કન્યા તમારી છે?

ત્યારે તે કહે કે હા. ત્યારે કેશવે કહ્યું કે તે કન્યા મને આપશે? ત્યારે તે બાલ્યાં કે જે હજાર સોનામહોર આપશે, તેને આ કન્યા આપીશું? પછી મોહ પામેલા તે બટુકે પોતાની પાસે જે કાંઈ સુવર્ણ હતું, તે સર્વ આપી દીધું. અને તે કન્યાનું તુરત પાણિગ્રહણ કર્યું. પછી તે કેશવને તે ધૂર્ત પડ્ડરસ યુક્ત લોજન કરાવી ખૂબ પ્રસન્ન કર્યો, તેથી કેશવ ખુશી થઈ, અનેક વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો! અહીં મને કેવી સારી સ્ત્રી તથા કેવું સારું ખાન પાન મળ્યું? એમ જ્યાં અનેક પ્રકારે વિચાર કરે છે, ત્યાં તો સાયકાન્ન થવાથી તે ઇન્દ્રજલિકે, તેના આપેલા સર્વ સુવર્ણને લઈને પલાયન પરાયણ થઈ ગયો. અને તે પછી થોડી વાર જ્યાં થાય, ત્યાં તો તે કન્યા કે, તેનાં માતા પિતા કે, તે ધૂર્ત. એ સર્વમાંથી કોઈ પણ દેખાણાજ નહીં ત્યારે તો તે બટુક, અત્યંત ખેદ પામી વિચારવા લાગ્યો કે અરે! મનોહર એવી મારી પ્રિયાનું કેણે હરણ કર્યું? અને મારું ધન પણ કોણ લઈ ગયો? પણ ફિક્કર નહિ, મારી સ્ત્રી તથા ધનનો લઈ જનારો ચોર જો પાતાલમાં ગયો હશે, તો ત્યાં જઈને પણ હું લાવીશ? એમ અત્યંત ચિંતાન્વરજ્જરિત અને ભૂખ, તૃષ્ણા, શીત, તાપ, તેણે કરી પીડાતો, અર્થહીન એવો તે કેશવ, તેઓને સર્વત્ર શોધવા લાગ્યો, પરંતુ તે કન્યાનો કે દ્રવ્યનો ક્યાંય પત્તો મળ્યો નહિ. ત્યારે પ્રથમની સ્ત્રી જે કપિલા છે, તેનું હૃદયમા સ્મરણ કરી વિચારવા લાગ્યો કે અરે! મારી સ્ત્રીએ મને દ્રવ્ય કમાવા મોકલ્યો, તેથી તે દ્રવ્ય તો મને ઘણું જ મળ્યું, પણ નવીન સ્ત્રીમાં મોહ પામેલો એવો હું તે દ્રવ્યને હું વૃથા ખોઈ ખેંડો? મૂર્ખાનો જે કાર્યને પોતે કલેશ લોગવીને કરે છે, તે કાર્યના ફલનો ઉપલોગ, જે બુદ્ધિમાન પુરુષ હોય છે તે વિનાશ્યસે પ્રાપ્ત કરે છે. તો કે

જેમ દાંત છે, તે ખાધેલા ખોરાકને પ્રયાસથી લઈ ચાવે છે, અને તેના સ્વાદનો તો રસજ્ઞ એવી જીહ્વા જે છે, તે વિનાશ્યસે ઉપલોગ કરે છે અરે! મારી હિતૈષી, પ્રાણુવદ્ભક્ષા એવી કપિલા, મારા દર્શન વિના કેમ કરતી હશે? અને તેના વિરહને મટાડવા હું જાઉં તો ઠીક થાય? પરંતુ નિર્ધન એવો હું હવે જો ત્યાં જાઉં, તો મને જોઈ સહુ કોઈ હસે, તેથી મને લજ્જા આવે? માટે હવે તે હું શું કરું? એમ વિચારી પાછું વિચાર્યું કે હા, જ્યાં હું ગયો હતો ત્યાં જાઉં અને ત્યાં જો ન જાઉં તો પછી વિરહાતુર એવી મારી પ્રિયા પાસે જાઉં? આવી રીતે વિચારરૂપ હિંદોળામા જૂલતુ જેવું મન છે એવો તે કેશવ, કેમએક ગામ ગયો ત્યાં રહેલા કેમકિ દયાળુ માણસે તેને ભૂખ્યો જાણીને દયા આણી દહીં અને ચોખ્ખાનું લોજન કરાવ્યું પછી ત્યાં એક વડ હતો, તેની નીચે જઈ સુતો. ત્યાં તો તેને સ્વપ્ન આવ્યું. અને તે સ્વપ્નમા તેણે શું દીધું? કે પોતાના ઘરની

નીચે જોદતા પોતે એક રત્નોત્તુ ભરેલું ઘર દીકું અને તે ઘરનો પોતે માલીક થયો. ત્યારે તો પછી તેના ઉત્સાહમાં પોતે સગા વહાલાંને આમંત્રણ કરી જમાડ્યાં. અને ત્યાં વળી નગરનાજનો મહ્યાં, તથા ગામનો રાજા પણ આવ્યો. અને પોતે જે સ્ત્રીને રસ્તામાં પરણ્યો હતો, તે નવીન સ્ત્રી પણ આવી પોતાની પ્રથમની કપિલાનામે જે સ્ત્રી હતી, તેણે પોતાનો ઘણો સત્કાર કર્યો. આ પ્રમાણે જ્યાં સ્વર્ગમાં દીકું, તેવામાં તો કોઈએક રાસલ હતો, તે ભૂકવા લાગ્યો. ત્યારે તેના શબ્દે કરી તરત તે જાગી ગયો. અને પછી વિચાર્યું કે અહો ! મારા ઘરમાં અટલું બધું દ્રવ્ય છે, તે છતાં હું વળી આમ ભીખારીની શા માટે ફરું છું ? એમ વિચાર કરીને તુરત ત્યાંથી જ પોતાને ઘેર જવા પાછો વળ્યો. અને સ્વર્ગમાં જોયેલા પોતાના ઘરમાંથી નીકળેલા ધનથી અત્યંત ખુશી થઈ હસતો હસતો ઘેર આવ્યો. ત્યારે હસતે મુખે ઉતાવળથી ચાલ્યા આવતા પોતાના સ્વામીને જોઈને કપિલા સ્ત્રીએ વિચાર્યું જે અહો ! આ મારો સ્વામી ઘણું જ દ્રવ્ય કમાઈને આવ્યો હોય, એમ લાગે છે. કારણ કે તેનું મુખ ઘણું જ ખુશીમાં છે, તથા તે ઘણું જ ઉતાવળથી ચાલ્યો આવે છે એમ મની તે કપિલાએ પણ હર્ષે કરી તેની સ્નાન, લોજન, વગેરેથી ઘણી સેવા કરી. અને થોડી વાર પછી તેના ખડીયામાં દ્રવ્યની તપાસ કરવા લાગી, તો તેમાં તો એક કુટીકોડી પણ દીડી નહિ. ત્યારે તો તે કપિલા ભટ્ટાણી મોટા આક્રોશ કરી બોલી કે તમે દ્રવ્ય કમાઈને લાવ્યા છો, તે કયા છે ? અને કેમ કયાંય દેખાતું નથી ? અને ખતાવતા પણ નથી ? વળી તે દ્રવ્ય, મને છેતરીને મારાથી પણ છાનું રાખવું છે, કે શું ? તે સાંભળી કેશવ બોલ્યો કે હે પ્રિયે ! ફિકર ન રાખ. અને હર્ષ રાખ જે દ્રવ્યને જોઈને તારું મન પ્રસન્ન થાશે, તેટલું દ્રવ્ય તું જોઈશ ? હાલ તો એક કામ કર કે કોઈક વાણીયાની દુકાનેથી આપણા સર્વ સ્વજનોને લોજન પૂરું પડે, તેટલી સામગ્રીને મંગાવી મિષ્ટ એવી રસોઈ તૈયાર કરાવ. કારણ કે કાલે સવારે આપણા સર્વ સ્વજનોને આમંત્રણ કરી લોજન કરાવીને એ સ્વજનોની તથા ગામના લોકોની અને રાજાની સમક્ષ, ચિત્તને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે, એવું મારું ઉપાર્જિત કરેલું દ્રવ્ય તને દેખાડવું છે ? તે સાંભળી કપિલા કહે છે, કે ત્યારે હાલજ દેખાડોને ? કે અમે જોઈએ તો ખરાં, કે-તમે કેટલું ધન કમાઈને આવ્યા છો ? અને હે સ્વામીન્ ! તમારી ઉપાર્જન કરેલી મિલકતનાં જો મને દર્શન કરાવશો, તો હું અત્યંત ખુશી થઈશ ? અને વળી હાલ જે હું સ્વજનોને જમાડવા માટે ઘૂત, ગોળ વગેરે સામાન લાવીશ, તે માત્રના પૈસા આપવાની મને ધાસ્તી પણ મટશે, અને વળી મારા મનને શાંતિ થશે ? આવા વચન સાંભળી કેશવ બોલ્યો કે હે સ્ત્રી ! તું ખીસકુલ ફીકર રાખ નહિં.

ત્યારે આપણા સ્વજનો જમીને અહિં આવી ઉભાં રહેશે, ત્યારે હું તને તુરત સર્વ મિલકત દેખાડીશ ! માટે જો તારે, મારા કમાયેલા દ્રવ્યનું દર્શન કરવું હોય, તો તો મારા કહેવા પ્રમાણે સહુ સ્વજનને જલદી આમંત્રણ કર, આવાં સગર્વ

વાક્ય સાંભળીને કપિલાને તેના જોડવા પર વિચાર આવ્યો, તેથી તેણે મહુ સ્વપ્નનો તે કેશવભટ્ટના નામથી આમંત્રણ દેવરાવ્યાં. અને તેથી ગામમાં પણ એવી પ્રસિદ્ધિ થઈ કે કેશવભટ્ટ ઘણું જ દ્રવ્ય કમાઈ આવ્યા છે, માટે તેના ઉત્સાહનું સહુ કુટુંબીઓને લોજન કરાવે છે? હવે તે સર્વસ્વપ્નનો, લોજન કરવા માટે કેશવને ઘેર આવ્યાં. લોજન કરવા ખેઠાં. અને તે સૌએ આનંદથી લોજન કર્યું. પણ ત્યાર પછી તે કેશવ, સૌ દેખે તેમ ધોતીયાનો કાછડો વાળી હાથમાં એક મોટી કોઠાળી લઈને સ્વપ્નમાં જોયેલી પોતાના ઘર આગળની ભૂમિને જોડવા લાગ્યો. ત્યારે તો તે સ્વપ્નન વગેરે સહુ કોઈ ઉભા રહી પૂછવા લાગ્યા, કે હે ભાઈ! આ શું જોડવા માંડ્યું? ત્યારે તે કેશવ જોડ્યો કે આ પૃથ્વીની અદર મારું સારભૂત દ્રવ્ય છે. ત્યારે લોકોએ પૂછ્યું કે અહીં ક્યારે, કેટલું, તથા કેણે હાટેલું છે? ત્યારે કેશવ જોડ્યો કે, તે કંઈ હું જાણતો નથી પરંતુ હું જ્યાં દ્રવ્ય કમાતો ગયો હતો, ત્યાં રસ્તામાં એક ગામ આવ્યું હતું. તે ગામમાં એક વડ હતો, તો તે વડને સારે જાણીને તેની છાયા નીચે હું સૂતો હતો. ત્યાં સૂતાં સૂતાં મેં જોયું હતું. ત્યારે તે લોકોએ પૂછ્યું કે જે વખતે તે દ્રવ્ય જોયું, તે વખત કેમ ન લીધું? ત્યારે તે જડ જોડ્યો કે હું જ્યાં લેવા તૈયાર થયો, ત્યાં તો મને કોઈક ગધેડે ભૂંડીને જગાડ્યો. આવાં સાંભળી સહુકોઈ કહેવા લાગ્યા કે અહો! આ કેશવ તો મહામૂઢ દેખાય છે. કારણ કે આ સર્વ સ્વપ્નમાં જોયેલા દ્રવ્યને સત્ય માની તેને જોડીને કાઢવા ઈચ્છે છે? એમ કહી મોટો કોણાહલ કરી પરસ્પર તાળી ઢઈ ખડ ખડ હસી તે કેશવને વિષ્ણુ દઈ, સહુ કોઈ લોકો આડ્યાં ગયા ત્યારે તેની કપિલા સ્ત્રીએ પણ ક્રોધાયમાન થઈ ક્ષાર કાઢવની મૂઠી લરી, તેના માથા પર નાખી અને તેને ખૂબ વિષ્ણુર્યો. તિરસ્કાર પામવા છતાં પણ તે પાછો જોડતો બેઠો થયો નહિ. ત્યારે પછી ઘણું જોડવાથી તે ઘરની એકદમ ભીંત પડી, તેથી તે કેશવની કેડ લાંગી ગઈ. અને તે મહાદુર્દશાને પામ્યો.

આવાં વચન સાંભળી પૃથ્વીચંદ્રની સર્વસ્ત્રીઓ લાજ મૂકીને ખડખડ હસવા લાગી. ત્યારે પૃથ્વીચંદ્ર કુમાર જોડ્યો કે હે બટુક! તમે સાચું કહેજો. કે એ કેશવ બટુકનું આ ચરિત્ર હાસ્ય કરવા જેવું છે, કે નહીં? ત્યારે હાસ્ય કરતો એવા તે વિષ્ણુ બટુક જોડ્યો કે હે સ્વામીન્! હા, તે મૂર્ખ એવા કેશવબટુકનું આ સર્વ ચરિત્ર હાસ્યસ્પદજ છે. પરંતુ હે કુમાર! આપને હું પૂછું છું, આ સંસારમાં સર્વલોકો તે મૂર્ખબટુક સમાન છે, એમ કેમ કહેવાય? ત્યારે પૃથ્વીચંદ્ર કુમાર કહે છે, કે હે બટુક! આ સંસારી જીવો જે છે, તે સર્વ કેશવ બટુક સમાનજ છે. કારણ કે તે પણ કેશવની પઠે કાર્યાકાર્ય, કે કિનાહિત કાંઈ જાણતાજ નથી વળી જુઓ તે મૂર્ખ એવા કેશવની અને સંસારી જીવની તમને હું સમાનતા કહું છું. કે આ સંસારી જીવ જે છે, કેશવની જેમ ચોરાશી જીવોનાિત્રમણરૂપ સિખ આગવામાં પોતાનો સર્વ કાલ ગમાવે છે. વળી સંસારી જીવ, કર્મપરિણતિરૂપ કપિલા સ્ત્રીને વશ થઈને નૃદેહરૂપ સુવર્ણભૂમિને પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્યાં તે જીવને અકામનિર્જરાથી કાંઈક સુકૃતરૂપ - સુવર્ણ 'પ્રાપ્ત' થાય છે. વળી તે સુકૃત કમાઈ જતાં તે જીવને કામરૂપ ધૂત એવો એક ઇન્દ્રજાલિક મળે છે. તે તેને વિષયવાસનારૂપ કન્યા ઢેખાડે છે, તેમાં તે લુપ્થ થઈને તેનું તે પાણિયકણ કરે છે. ત્યારે તે કામરૂપ ધૂત ઇન્દ્રજાલિક તેનું સુકૃતરૂપ સર્વ દ્રવ્ય હરી લે છે. પછી ગયું છે સુકૃતરૂપ સુવર્ણ જેનું એવો તે જીવ, અપૂર્ણ મનોરથ થકો પાછો વળી તિર્યચ, નર, નારકીપ્રમુખના ભવરૂપ ગામોમાં ભમે છે. ત્યાં વળી કોઈક ભવરૂપગામમા તેને ધર્માચાર્યરૂપ દયાલુ મનુષ્ય, દયા લાવીને તપરૂપ દહિં અને ભાત તેના દાનથી સ્વસ્થ કરે છે. પછી પાછો તે જીવ, વડ સમાન ઝોંઘા કુલને પામીને મોહરૂપ નિદ્રામાં સુવે છે. ત્યાં તે સ્વપ્ન તુલ્ય એવા લોગના પ્રિયયોગે કરી મોહ પામે છે. પછી તે કર્મપરિણુતિરૂપ કપિલાતું સ્મરણ કરતો થકો ઘેર આવે છે. એરે! હે બંદુક! એ મોહનું માહાત્મ્ય તો જુઓ. આ જીવ, ગજ, વાજ, કોશ, ભૂમિ, ભૂત્ય, તેના પાલનરૂપ સુખને વળી સુખ માને છે બહારથી જોવામાં મનોહર, અને અંદર રુધિર, માંસ, ભળ, મૂત્ર, વિષ્ટા, પરુ, તેથી પૂરિત એવા યુવતીના અંગને વિષે મોહ પામીને કેવલ વિનાકારણ વિષ્ટાના કીડાની જેમ તેનાં રમે છે. વળી કામાતુરકત એવો આ સંસારી જીવ, ચર્મ, અસ્થિ, સ્નાયુ, તેણે બાધેલું, અને નિરંતર ઘણુંજ શુદ્ધ રાખવાથી પણ સદા શ્લેષ્મ મેલથી યુક્ત, એવા લલનાના સુખને, શુદ્ધ અને સ્વચ્છ એવા શરદઋતુના ચંદ્રમાની સમાન કહે છે. વળી અધમનર, સુખયકી નિકળતા દુર્ગંધથી, થુંકથી, તથા દાંતના મેલથી વ્યાપ્ત એવા કામિનીના અધરોષ્ઠને અમૃતવત્ મિષ્ટ માને છે. વળી ભોગાલિલાથી પુરુષ, હાડકાના દાંતને કુદકલિકા સમાન માને છે વળી કામી જીવ, મહિલાનાં માંસની થથિરૂપ બન્ને સ્તનોને કમકલકશ સમાન કહે છે. તથા મૂર્ખજીવ, ચર્મ, અને અસ્થિ, તેના મદેશા યુવતીના હાથોને કમલનાલની તુલ્ય કહે છે વળી કામાસક્ત જીવ, વિષા મૂત્રના ભાજન રૂપ સ્ત્રીના ઉદરને વજ્રમધ્યની ઉપમા આપે છે. વળી વિષયવ્યગ્રજન, વિષાનિસરણનું સ્થાન અને નગરની ખાંડ સમાન, એવા નારીના નિતંબને ગંગાપુલિનની તુલ્ય કહે છે. વળી કામાધ જીવ, લોહીમાસની રચેલી, હાડકાની નળીની બનેલી, બાળાની બે જઘાઓને, કેલના સ્થંભ સમાન માને છે વળી કામુક પુરુષ, રત્નાદિ સાર શૃંગારથી ભૂષિત અને મુનિજનને દુઃખરૂપ એવા શ્યામાના શરીરને સુરસુંદરીની સમાન જાણે છે.

આ સંસારી જીવ પણ પૂર્વોક્ત મૂર્ખ એવા કેશવ બંદુકની જેમ વિરાધનાજ પામે છે. તેથી આ વિતથ એવા સ સારમાં કાંઈ સારજ નથી. આ પ્રમાણે કુમારને કહેલો સદુપદેશ સાંભળીને નષ્ટ થયો છે સ્વરૂપનો ગર્વ જેને એવી તે સ્ત્રીઓ વિચારવા લાગીઓ કે અહો! આ આર્યપુત્ર જે કાંઈ કહે છે, તે ખરેખર છે કારણ કે આ આપણા અંગમાં તેમના કહેવા પ્રમાણે કાંઈપણ સુંદરત્વ નથી. કેવલ શ્વેતચર્માના ઢંકાવાથી ઉપરથી સુંદરપણું ઢેખાય છે પરંતુ વસ્તુતઃ જોતાં તો, આપણા અંગમાં સુંદરત્વ નથી, તો વળી પુરુષના

અંગમાં પણ સુંદરતા ક્યાં છે? જેવાં આપણાં શરીર છે, તેવાંજ પુરુષનાં પણ છે. તેમ છતાં પણ આ આર્યપુત્ર, કેવલ સ્ત્રીના દેહનેજ કેમ નિદે છે? એમ જ્યાં વિચાર કરે છે, ત્યાં તો વળી પૃથ્વીચક્ર કુમાર બોલ્યા, કે હે બટુક! હાલ જે મેં કહ્યું, કે જે કામાસક્ત પુરુષ હોય છે, તે સ્ત્રીઓના શરીરને વૃથા સુંદર માની મોહ પામે છે. તેમ વળી સ્ત્રીઓ પણ કામાસક્ત થઈ પૂર્વોક્ત રીતે દેખવામાં સુંદર અને વસ્તુતઃ સ્ત્રીના અંગની જેમ દુર્ગંધવસ્તુથી ભરપૂર, એવા પુરુષોના શરીરને વિષે મોહ પામીને વિષકીટકની જેમ રમે છે. પરંતુ પુરુષના કરતાં સ્ત્રીમાં ચાર દોષો વધારે હોય છે. તેથી તે વધારે નિઘ છે. તે ચાર દોષ ક્યાં? તે કહે છે કે તેમાં એક દોષ તો ઋતુનું આવવું, બીજો દોષ દુર્ગંધનું ધારણ કરવું, ત્રીજો દોષ સુવાવડ થાય તે, અને ચોથો દોષ પ્રસવ થાય. ત્યારે પૂર્વોક્ત ઋતુ વગેરે સર્વ દુર્ગંધ અને ખરાબ પદાર્થો દેખવામાં આવે છે. તે માટે તે સ્ત્રીના અંગમાં ચાર દોષો વધારે છે. એમ કહીને પાછા વળી તે કેશવ બટુકના દૃષ્ટાંત સાથે મેળવી કહે છે. કે હે બટુક! આ જીવ, કેશવની જેમ તેવા વિષય સુખરૂપ નિધિને આ દેહરૂપ ઘરને વિષે જોવે છે, અને તે વિષયસુખને કુચેષ્ટારૂપ કોદાળીથી નહિ કાઢ, તોપણ તે જીવ, તેઓનું માનતો નથી. ત્યારે પછી તે કુચેષ્ટારૂપ કોદાળીના પ્રહારથી ધર્મમર્યાદા રૂપ ભીંત તેની પર પડે છે. અને આ પ્રહારના દુનયે કરી અપયશરૂપ કચરાથી તે વ્યાપ્ત થઈ જાય છે. અને પછી કર્મપરિણતિરૂપ કપિલા સ્ત્રીથી હેલના પામે છે કટિ ભાંગવા સમાન સંસાર દુઃખમાં પડે છે. માટે આવા મુખ એવા કેશવ બટુકની જેમ નિર્વિવેકી એવા સંસારી જીવન ચરિત્રને જોઈને કોના હૃદયમાં વેરાગ્ય ન થાય? અર્થાત્ જરૂર થાય.

આ પ્રકારનાં તે કુમારનાં વચન સાંભળી તે કુમારને મધ્યસ્થ એટલે નિષ્પક્ષપાતી માની તથા સંસારની પણ અસારતા જાણી, તે સર્વસ્ત્રીઓ સંવેગરંગરંગિત થઈ ગયો. અને કહેવા લાગી કે આપે એ સર્વ સાચુંજ કહ્યું પરંતુ હે આર્યપુત્ર! તે સંસારનો ત્યાગ ક્યાં ઉપાયથી થાય? તે કૃપા કરી કહેા. ત્યારે પૃથ્વીચક્રકુમાર બોલ્યો કે હે ભાઈઓ સોંભજો કે તે સંસારત્યાગનો ઉપાય તો એક ધર્મ, અને બીજું સુશુરુતું સેવન એ બેજ છે. તેમાં શુરૂં પણ કેવા જોઈએ? કે જે સંસારના ભોગસુખમાં લિપ્ત ન હોય? તે સાંભળી સ્ત્રીઓ બોલી કે હે પ્રભો! તેવા તો આપજ અમોને ધર્મપ્રણોધ કરનારા શુરૂંઓ છો. અને હે વિભો! અમો “પણ આ સ્ત્રીઓ પૃથ્વીચક્રકુમારની છે” તેવા શબ્દે કંઈ કૃતાર્થ થયા છીએ.

હવેથી અમારી સર્વ ભોગતૃષ્ણા પણ ગઈ છે તે માટે હવે હમણાંજ અમોને તે ઉત્તમ એવા જિનધર્મની પ્રાપ્તિ કરો વળી હે આર્યપુત્ર! આપને પણ હવે આ સળગેલા ઘર સમાન સંસારમાં રહેવું ઉચિત નથી. આપ સર્વધર્મના તત્ત્વને જાણો છો, તો ત્યાં આપને અમો અજ્ઞાની શું કહીએ? આ પ્રમાણે પોતાની સર્વસ્ત્રીઓને બોધ પામેલી જોઈને તે કુમાર અત્યંત પ્રસન્ન થઈ કહે છે, કે હે ભદ્રભાવી સ્ત્રીઓ! તમારો વિવેક ઘણોજ

બ્રેજ છે, તેથી તમોને કાઈ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી હુલ્લ નથી. જેના હૃદયમાં ધર્મસ્તિક્તકવ હોય છે, તેની સત્કુલ લાલ વગેરે સર્વસામગ્રી સફલ થાય છે, અને તેને મોક્ષ પણ મુલલ થાય છે. તે માટે હે સ્ત્રીઓ ! આપણે સર્વે, જીંદગી પય ત ધર્મસાધનના અવસરને એટલે શુરુ સામગ્રીને પામીએ ત્યા સુધી સંતુષ્ટ, સત્યવક્તા, દયામાં તથા નમસ્કારમાં તત્પર ધર્મનિષ્ઠ થઈને સંસારમાજ રહીએ, કબૂલ કર્યું અને તે સર્વે ધર્મતત્પર થઈ ધર્મ આરાધના કરે છે.

હવે આ બનેલી હકીકત ત્યાં બેઠેલા વિજ્ઞા બટુકે આવી કુમારના પિતા હરિસિંહ રાજાને કહી દીધી. તે જાણીને તે રાજા ચિન્તવવા લાગ્યા કે અરે ! આ મારા પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને સ્ત્રીઓ પણ વશ કરી શકી નહિ. અને તે સ્ત્રીઓ ઉલટી તેનાથી બોધ પામી. માટે હવે તે મારે શું કરવું ? પણ હા, એક બીજો ઉપાય છે ખરો. તે શું તો કે તેને આ મારા સમગ્ર રાજ્યની યોજનામાં નાખુ, તો તેને તે રાજ્યખટપટ કરવી પડે, તેથી તેમાં વ્યગ્રચિન્ત થવાથી તે ધર્મનો ત્યાગ કરે ? એમ વિચારીને તે હરિસિંહ રાજાએ કુમારની સ્ત્રીઓ સર્વ બોધ પામી તેનો તથા તે કુમારને રાજ્યગાદી પર બેસાડવાનો વિચાર પોતાની પ્રજાવતી સ્ત્રીને કહી. ત્યાં તો તે સ્ત્રીઓ કહ્યું કે હે સ્વામિનાથ ! આજ રાત્રિને વિષે મને સ્વપ્ન આવ્યું તે સ્વપ્નમાં મેં એવું દીકું કે જાણે હર્ષિત થયેલા દેવે આપણે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને મહામહોત્સવથી રાજ્યાસન પર બેસાડ્યો તેવામાં તો ક્રાંતિથી ભરપુર અને પ્રકાશમાન એવો તે કુમાર, ત્યાંથી ઉઠીને એક પ્રસાદપર બેઠો, ત્યાંથી વળી પાછો તે કુમારને તે દેવે તેજ, સિંહાસન પર બેસાડ્યો તેવામાં તો હું જાગી ગઈ. તે સાંભળી રાજાએ વિચાર્યું જે પૃથ્વીચંદ્ર કુમારને રાજગાદીપર બેસાડવાનો મારો વિચાર તો છેજ, તેમાં વળી રાણીને આવું સ્વપ્ન આવ્યું, તેથી હાલ કુમારને ગાદીપર બેસાડવાથી તેનો પ્રૌઢ પ્રતાપ થશે. તે માટે તેને સાપ્રતજ રાજ્યાસનારુઢ કરવો. એમ જ્યાં વિચાર કરે છે, ત્યાં તો પ્રતિદિનની રીત પ્રમાણે કુમાર, પ્રાતઃકાળમાં પોતાનું સર્વ ધર્મ કૃત્ય કરીને પોતાના પિતાના પાદવંદન માટે ત્યાં પિતા પાસે આવ્યો. ત્યારે પ્રસન્ન થયેલા પિતાએ આસન આપ્યું, તેથી તે તેની પર બેઠો. ત્યારે તેને તેનો પિતા આદર સહિત કહેવા લાગ્યો કે હે વત્સ ! અમારે તમારા જેવા સત્પુત્ર છે, તેથી અમે લાગ્યવાન ગણાઈએ છીએ, કારણ કે ઉંબરાના વૃક્ષને જેમ પુષ્પ હુલ્લ હોય છે. તેમ અમારા પ્રાચીન પુણ્યના યોગથી તારા જેવો પુત્ર અમને ઉપલબ્ધ થયો છે. હે પુત્ર ! સાગર જેમ ચંદ્રમાને જોઈને આનંદ પામે છે, તેમ ચંદ્રમા સમાન ઉજ્જવલ એવા તમને જોઈને સમુદ્રની જેમ અમે આનંદ પામીએ છીએ. પરંતુ હે નંદન ! અમને વિશેષ અને વચનાતીત હર્ષ તો ક્યારે થાય, કે જ્યારે મેઘાડખર છત્ર અને શ્વેતચામરોથી સુશોભિત તથા મનોહર અને પ્રૌઢ એના હુથી પર બેઠેલા સર્વ સેવકોથી વિટેલા, અને અદ્વાલિકા પર ચડેલી એવી પુર જનની

શીઓએ જોયેલા, તથા જોવા આવેલા માણસોની લીડથી સંકુચીત એવા રાજમાર્ગમાં ચાલતા એવા તમને જોઈએ ?

માટે હે વત્સ ! તમે આ આપણા રાજ્યને સ્વીકારી વૃદ્ધ એવાં અમને અપ્રમિત એવા આનંદદાનને આપો. આવાં વચન સાંભળી દક્ષિણ્યનિધિ એવો તે કુમાર, કહેવા લાગ્યો કે અહો ! મારી પર પુત્રપણનો સ્નેહ હોવાથી મારાં માતા પિતા તો મને રાજ્યાસન પર બેસવા કહે છે. પરંતુ મારા જેવા વિષયોન્મુખ પ્રાણીને તે રાજ્યાસન પર બેસવું વિરુદ્ધ છે. જેમ હિમાલય તરફ જવા ઇચ્છતા જનને દક્ષિણમાર્ગ તરફ ચાલવું અનુચિત છે ? પણ ગાઢસ્નેહવાળાં મારાં માતા પિતાનો તે રાજ્યાસન પર બેસાડવાનો અત્યંત આગ્રહ છે તો હવે હું શું કરું ? તેમજ વળી માતા પિતાનું વાક્ય હાથ પુરુષોએ માનવું પણ જોઈએ. તે માટે મારે એમ કરવું, કે જ્યાં સુધી શુરુનું આગમન ન થાય, ત્યાં સુધી રાજ્યાસન પર રહેવું. અને પછી મારે મારું ધાર્યું કરવું ? એમ વિચારીને તે કુમાર કહેવા લાગ્યો, કે હે પિતાજી ! આ આપનું વચન હું કબૂલ કરું છું. કારણ કે મુજ કિંકરથી આપની આજ્ઞા ઉલ્લંઘન થાય નહિ ? પરંતુ હું આપને કહું છું, કે આવા મોટા રાજ્યભાર ઉપાડવામાં હું કાયર પુરુષ યોગ્ય નથી. પછી આપની મરજી ?-તેવાં વચન સાંભળી રાજ બોલ્યો કે અહો ! હે પુત્ર ! તમારો કેવો વિનય છે ? અને કેવી સમજણ છે ? એમ કહી અત્યંત ખુશી થઈને તેના મસ્તક પર હાથ મૂકી તે મસ્તકનું ચુંબન કરી સારા મહાત્મને વિષે હરિસિંહ રાજાએ તે પૃથ્વીચંદ્રકુમાર પર રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો. અને પોતાના રાજ્યાસન પર સ્થાપિત કર્યા. ત્યારે ત્યાં મોટો આનંદ થવા લાગ્યો.

રાજરાજેજયત્યેવ, પ્રવૃત્તોખંદિને ધ્વનિઃ ॥

વાહિતાનિ સુતૂર્યાણિ, નૃત્યંતિ સ્મ પણાંગનાઃ ॥૧॥

સંપદો બહુધાઝ્યાતા, પુર્યા વૃત્તામહોત્સવઃ ॥

પૃથ્વીચંદ્રનૃપં પ્રેક્ષ્ય, પિતરૌ મુદિતૌ ભૃશમ્ ॥૨॥

અર્થ :- તે સમયે ખંદિલોકોનો તથા ચોખદાર લોકોનો “રાજરાજેશ્વર એવા પૃથ્વીચંદ્રકુમારનો જય થાઓ” એવો શબ્દ થયો. અને સર્વજનતિનાં વાઘો વાગવા લાગ્યાં. તથા વારાંગનાઓ નૃત્ય કરવા લાગી. ૧૧૥ વળી સાંકલિક રાજાઓનાં અનેક પ્રકારના ભેટણાં આવ્યાં. અને તે અયોધ્યા નગરીને વિષે મહા મહોત્સવ વરતાયો. તે પૃથ્વીચંદ્રકુમારને રાજ્યાસન પર બેઠેલો જોઈને તેનાં માતા પિતા અત્યંત પ્રસન્ન થયા. ૧૧૭ હવે તે પૃથ્વીચંદ્રરાજ, રાજ્યસક્ષમીને વિષે અલુપ્થ છે, તો પણ પોતાના પિતાની પ્રસન્નતા માટે જેમ ઘટે, તેમ રાજ્ય વહીવટ ચલાવે છે પરંતુ તે રાજ્યાસન પર રહેલો કુમાર, કેઈ પાંખી જેમ પાંજરામાં પડ્યું હોય; હાથી જેમ ખાડામાં પડ્યો હોય, તથા મૃગ જેમ આહેડીના કરેલા પાશમાં પડ્યો હોય અને તેઓ જેમ છુટવા માટે વ્યાકુળચિત્ત થાય, તેમ વ્યાકુલચિત્ત થાય છે. અને વિચારે છે, કે અરે ! ક્યારે મને શુરુ મળે, અને ક્યારે

આ હું રાજ્ય ખટપટમાંથી છૂટું ? અને વળી તે કુમાર, પોતાના દેશમાં સર્વત્ર અમારીનો પટક-વગડાવે છે. બંદીલોકોને બંદીખાનેથી છોડી મૂકે છે. વ્યાપારીનાં દાણ મૂકાવે છે. જ્યારે તે કુમાર રાજ થયો, ત્યારે સર્વજન શાંતવૃત્તિવાળા થયાં, અને તે સારો ધર્મિષ્ઠ રાજા હોવાથી તે નગરીનાં સર્વ લોકો વિકથાનો ત્યાગ કરી ધર્મકથા કરવા લાગ્યાં. કહેલું છે, કે “યથા રાજ તથા પ્રજા.” જેવો રાજા હોય, તેવી પ્રજા પણ થાય છે.

હવે વિજય વિમાનમાં પૃથ્વીચંદ્રના જીવ સાથે દેવતા થયેલો જે જયસુંદર કુમારનો જીવ હતો, તે ક્યાં અવતર્યો ? તથા તેનું શું થયું ? તે કહે છે. કે એક દિવસ કોઈ એક સુધનનામે સાર્થવાહ છે, તે મોટું કૌતુક જોવા સારું તે પૃથ્વીચંદ્ર રાજા પાસે આવવા માટે તેને દરવાજે ઉભો રહ્યો. ત્યારે દ્વારપાલે આવી પૃથ્વીચંદ્ર રાજાને વિનંતિ કરી કે, મહારાજ ! કોઈ સુધનનામે સાર્થવાહ આવેલો છે, તે દરવાજામાં ઉભો છે, જો આપ આજ્ઞા કરો, તો તેને અહીં આવવા દઉં ? તે સાંભળી કુમારે હુકમ કર્યો કે તેને આવવા માટે આમંત્રણ આપો. ત્યારે પ્રકુલિત જેનું સુખપદ છે એવો તે સુધન પ્રતિહારની રજાથી રાજસભામાં આવી પૃથ્વીચંદ્રને પ્રણામ કરી કાઢક પોતે ભેટણું લાગ્યો હતો, તે તેમની સમીપે મૂકીને સન્મુખ બેઠો. ત્યારે તે પૃથ્વીચંદ્રે તેનું સન્માન કરી તેને કહ્યું કે તમારે કાંઈ જે વિજ્ઞાપિત કરવી હોય તે કરો. તે સાંભળી સુધન બોલ્યો કે હે દેવ ! મારા ગામમાં એક આશ્ચર્યકારક ઉત્તમ વૃત્તાંત બન્યું છે. તે ઉત્તમ વૃત્તાંતને જોઈને અત્યંત વિસ્મય રસથી પૂર્ણ થયેલું મારું હૃદય, જાણે હાલ કાટી જશે શું ? એમ થયું છે. તેથી તે વૃત્તાંત કહેવા જેવું છે ખરું, પણ તે કહેવાને હું શક્ય નથી તો પણ આપના દર્શન કરવા આવેલો છું, તેથી તે વાતનું ચત્કિચિત્ તત્ત્વ કહું છું તે સાંભળો, ત્યારે પૃથ્વીચંદ્રે કહ્યું કે હે ભાઈ ! તેવું વૃત્તાંત કોનું છે ? અને શું છે ? તે કહો ત્યારે તે સુધન સાર્થવાહ કહેવા લાગ્યો કે, તે એક તો મેં મારા નગરમાં જોયું છે અને ખીનું વળી અહીં આપને ત્યાં થવાનું છે એમ સાંભળ્યું છે ત્યારે પૃથ્વીચંદ્રે કહ્યું કે જે કૌતુક ત્યાં તમારા ગામમાં જોયું તે કેવું છે ? તે કહો. ત્યારે તે કહે છે.

હે દેવ ! કુરુદેશનું બ્રૂષણ. સ્વર્ગથી સુંદર, મણિજડિત મંદિરવાળું, સુવિસ્તીર્ણ છતાં પણ વ્યાપારીજનોથી સંકીર્ણ, નરભટ્ટાદિથી મનોહર, એવું એક ગજપુર નામે નગર છે. અને તેમાં હું રહું છું. ત્યાં નિર્મલ એવા ચિત્તથી તથા ધનથી નિર્ગર્વ, અને રતનાદિકનો સંચયવાળો, એવો કોઈએક રત્નસંચય નામે એઠી રહે છે તેની વિકસિત એવા પદ્મના પત્ર સમાન નેત્રવાળી, લક્ષ્મીસમાન લક્ષણયુક્ત, રસરુપજલની તલાવડી, ગતિએ કરી હંસ જેવી એક સુમંગલા નામે સ્ત્રી છે. તે સ્ત્રી એ રત્નસંચય પુરુષને જ જોઈએ, તેમ એ સ્ત્રીને એ રત્નસંચય પુરુષ જ જોઈએ, તેમ ઘણી વાર સુધી વિચારીને જાણે વિધિએ તે બંનેનો સળધ કર્યો હોય નહિ ? એવા બંને છે હવે અર્થ, કામમાં રત અને પુત્રની ઇચ્છા કરતા, એવા તે દંપતીને જાણે પ્રત્યક્ષ પુણ્યનો રાશિજ ઉપલબ્ધ થયો હોય તેમ

તેવો એક પુત્ર પ્રગટ થયો. વિજયવિમાનમાં દેવતા થયેલો જયસુંદર કુમાર હતો તે અવતર્યો. ત્યારે તે શ્રેષ્ઠીએ હર્ષથી સર્વ નગરને આશ્ચર્ય થાય અને આખા વિશ્વને વિસ્મય પમાડે એવો પુત્રજન્મ મહોત્સવ કર્યો. તે પુત્ર, જ્યારે ગર્ભમાં આવ્યો હતો, ત્યારે તેની માતાએ સ્વપ્નમાં આખા સમુદ્રનું પાન કર્યું હતું, તેથી તે સ્વપ્નને અનુસારે તે પુત્રનું “ગુણસાગર” એવું નામ પાડ્યું, તદ્દનંતર તે પુત્રનું પાંચ ધાવમાતાથી પાત્રન કરવા માંડ્યું અને જ્યારે તે જરા મોટો થયો, ત્યારે તેને સર્વ કલાઓનો અભ્યાસ કરાવ્યો. પછી અનુક્રમે તે કુમારને તરુણીજનનું જીવનભૂત અને લાવણ્યનું સ્થાનક. એવું તારુણ્ય પ્રાપ્ત થયું. ત્યારે તો તે સુશીલ એવા કુમારને ખાલા, શ્યામા, અને પ્રૌઢા એવી સ્ત્રીઓ, કામવિકારથી જોવા લાગી, તો પણ તે કુમાર નિર્વિકારી હોવાથી, ચત્કિચિત્પણ કામાસક્ત થયો નહિ. જેમ પદ્મ છે, તે જલમાં રહે છે, પરંતુ તે જલથી લિપ્ત થતું નથી તેમ તે લિપ્ત થયો નથી. હવે એક દિવસ તે નગરમાં ઉત્તમ, ગુણાઢ્ય અને વિશિષ્ટ, અતિ રૂપવાળી જાણે આઠ દિક્કન્યાઓજ હોય નહિ? એવી મનોહર, અને ગુણસુંદરીનામે કન્યા જેમા મુખ્ય છે, એવી તે ગામના રહેવાસી કોઈકે આઠ શ્રેષ્ઠીઓની આઠ કન્યાઓ રહે છે. તે એક દિવસ આઠે કન્યાઓ એક સ્થાને રમતી હતી. ત્યાં તે કન્યાઓએ પોતાના મિત્રની સાથે રાજ્યમાર્ગમાં ચાલ્યા જતા, મનોહર એવી આકૃતિવાળા, રૂપથી સુંદર એવા તે ગુણસાગર કુમારને દીઠો. તે જોઈને તુરત તે આઠે કન્યાઓ કામવ્યાપ્ત થઈ ગઈ. અને પછી તે આઠે કન્યાઓએ ત્યાં ત્યાં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે આપણે જો વરવો, તો આ પુરુષનેજ વરવો. પરંતુ ખીજ કોઈને વરવો નહી. એમ પ્રતિજ્ઞા કરી તે સર્વ કન્યાઓ પોત પોતાને ઘેર આવી. અને પોતાની જે પ્રતિજ્ઞા હતી તે પોત પોતાના પિતાને કહી આપી. તે સાંભળી તે સર્વ કન્યાઓના પિતાઓએ ખુશી થઈ તે વાત ગુણસાગર કુમારના પિતા રત્નસંચયને કહી. અને વળી કહ્યું કે અમો આઠે જણ, અમારી આઠે કન્યાઓને તમારા પુત્રને આપવા આવ્યા છીએ. તે સાંભળી રત્નસંચય શ્રેષ્ઠી કહેવા લાગ્યો, કે અહો શેઠીયાઓ! આ સંબંધ તો જેમ પાનની સાથે સોપારીનો સંબંધ થાય તેવી રીતનો ઉત્તમ છે. અને તમો જ્યારે તમારી કન્યાઓને મારા પુત્રને આપવા આવ્યા છો, ત્યારે તો તે સંબંધ કરવાની હું શા માટે ના કહું? માટે તે વાતની હું હા કહું છું. ત્યારે પછી કન્યાઓનો ગુણસાગર સાથે સંબંધ કર્યો. અને પછી પરસ્પર, ઉત્તમ લગ્ન જોવરાવી લગ્ન કરવાની ધામધૂમ કરવા લાગ્યા. હવે તેવામાં શું બન્યું? કે

એક દિવસ ગુણસાગર કુમાર પોતાના ઘરની બારીમા બેઠો બેઠો પુરની શોભા જોતો હતો, તેવામા તેણે તપે કરી સર્વ શરીર જેનું કૃપ્ય થઈ ગયું છે, આખો જેની ઉંડી જતી રહી છે અને ગોચરી માટે જતા, એવા કોઈ એક મુમુક્ષુ મુનિને જોયા. તેને જોઈને તે કુમાર, મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો! આ મુનિનો વેષ અત્યંત સુંદર છે. તથા ઘૂસર પ્રમાણુ દૃષ્ટિ રાખી ચાલ્યા જાય છે. તેમ

તેની સર્વ ઇન્દ્રિયો કેવી સુગુપ્ત છે ? તેમની ગતિ પણ મંદ છે. આવો વેપ, મેં પણ કોઈક ભવમાં અનુભવ્યો હોય ? એમ લાગે છે. એમ વિચાર કરતા તે ગુણસાગરને તુરત અચંત મુચ્છા આવી ગઈ. તે જોઈને સભ્રાંત જેનાં ચિત્ત છે એવો સર્વ મિત્રવર્ગ એકદમ દોડી, ઠંડુ જળ લાવીને તે ગુણસાગર પર છાંટવા લાગ્યો. અને તેને શીતલ એવા ચદનનો લેપ કર્યો. તથા તારના પંખાથી પવન નાખ્યો. આમ એક ક્ષણવાર કરવાથી તે કુમાર સ્વસ્થ થયો. ત્યારે હુઃખિત થયેલા તેના માતા પિતા વગેરે, તેને પૂછવા લાગ્યાં કે હે પુત્ર ! આમ અકસ્માત તને શું થયું ? શું તારું યુવાનવય હોવાથી આ ઘરની બારીમાથી કોઈ યુવતી સ્ત્રીને રસ્તામાં ચાલતી જોઈને કામાતુર થવાથી તને મુછા આવી ? કે શુ સામંતની અથવા મંત્રીની કન્યા જોઈને મુછા આવી ? કે શું થયું ? તે કહે અને હે પુત્ર ! જે કારણથી તારા મનમાં હુઃખ થયું હોય, તે કહે. અને તું જેમ કડીશ, તેમ હું કરી આપીશ ? તે સાલળી ગુણ સાગર કુમાર બોલ્યો કે હે પિતાજી ! મોહના ઔત્સુક્યથી સુખને દેનાર, અતિ મૂર્ખજનને પ્રિય, હુઃખના મૂલભૂત, એવા ભોગને વિષે તો રોગની જેમ માફ મન, કોઈ દિવસ આસક્ત થતું જ નથી. કારણ કે મેં પૂર્વે ઘણાં સુખો, દેવ લોકોને વિષે ભોગવ્યાં છે, તો પણ હજી મારી તૃપ્તિ થઈ નથી. તો તુચ્છ એવા આ લોકના ભોગથી તો શુ તૃપ્તિ થવાની છે ? કઈજ નહિ અર્થાત્ દેવલોકના ભોગો મારા મનને હરણ કરી શક્યા નહીં તો વળી આ બીભત્સ એવા મનુષ્ય-ભોગો, તે શું મારા મનને વશ કરી શકશે ? અને જે કોઈ કાલે અમૃતનું પણ પાન કરતા નથી, તે શુ વિષનું પાન કરશે ? અને હે પિતાજી ! તમો મારા મનોરથજ પૂરવાની ઇચ્છા કરતા હો, તો મને આપ આનંદથી શ્રામણ્ય લેવાની રજા આપો. કે જેથી હું મનોહર એવા શ્રામણ્યને સ્વીકારૂં ? હે તાત ! હાલ રસ્તામાં ગોચરીએ જતાં એવા મુનિને જોઈને પૂર્વ ભવોમાં જે મેં ઘણાં કાળ ચારિત્ર પાળ્યું છે. તે મને હાલ સ્મરણ થઈ આવ્યું છે તેથી હવે આ ગહન એવા સંસારના વિષે એક ક્ષણ વાર પણ હું રહેવાને શક્ય નથી. જેમ શ્વેતપક્ષવાળો હસ છે, તેને જો માનસરોવરનો યોગ મળે, તો પછી તે કોઈ દિવસ બીજા પદાર્થનું અવલંબન માગે ? ના નજ માગે. અને વળી તે માનસ-રોવરને મૂકીને પોતાની ઉત્તમવર્ણુવાળી પાંખોને કચરામાં બોળવા ઇચ્છે ? ના નજ ઇચ્છે. તેમ હું આવા સારભૂત સયમને છોડી કાદવસમાન સંસારમાં કોઈ દિવસ આસક્ત થાઉં ? ના નજ થાઉં ? આવા વચન સાલળી તેના પિતા કહેવા લાગ્યો કે હે પુત્ર ! આ તું શું બોલે છે ? અરે આમ તને કોણે ભરમાવ્યો છે ? શુ હાલ તારો સયમ લેવાનો વખત છે ? ના, જો વિજ્ઞાન લોકોએ મનુષ્યને પોતાની આયુષ્યના ત્રણ ભાગમાં ત્રણ વર્ગ, યથા-સમય સાધવાનું કહ્યું તે તેમાં એક અર્થ, બીજો કામ, ત્રીજો મોક્ષ. તેમાં બુદ્ધિમાન મનુષ્યે પ્રથમ યુવાવસ્થામાં તો અર્થ અને કામ એ બેજ સાધવા. પછી જ્યારે પ્રૌઢાવસ્થા થાય, ત્યારે મુક્તભોગ એવા પ્રાણીને ધર્મારાધન કરવું. કહેલું છે કે

પ્રથમેનાર્જિતા વિદ્યા, દ્વિતીએ નાર્જિત ધનમ્ ॥ તૃતીયેનાર્જિતોધર્મ, શ્વતુર્થે કિં

કરિષ્યતિ ॥ ૧ ॥ અર્થ:- મનુષ્યને પ્રથમ વયમાં વિદ્યા સંપાદન કરવી, ખીજી યુવાવસ્થામાં ધન સંપાદન કરવું, ત્રીજી પ્રૌઢાવસ્થામાં ધર્મ સંપાદન કરવો, અને પછી તુર્ય અવસ્થામાં શુ કરશે ? કાંઈજ નહિ. માટે હે પુત્ર ! હાલ તો તારે અર્થ, અને કામ સંપાદન કરવાને ઉત્સુક રહેવું તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો કે હે પિતાજી ! તમોએ કહ્યું તે તો સાચું છે, પરંતુ જે સુખ ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે, તે સુખ કોઈ દિવસ, ઘણા કાળ પછંત ભોગવેલા વિષયભોગથી પ્રાપ્ત થાતું નથી કહેલું છે કે અવિદિતપરમાનંદો, વદતિ જનોવિષયયોવ રમણીયઃ ॥ તિલતૈલમેવ મિષ્ટં, ચેન દષ્ટં ક્વાપિ ॥ જેણે જ્ઞાન મુખને આનંદ લીધો નથી, તે મનુષ્ય તુચ્છ એવા વિષયમુખને સાફજ કહે છે, જેણે ધૃતને કોઈ દીવસ દીકું પણ નથી, તે જીવ તેલનેજ મીઠું કહે છે અને એ તાત ! આ અનાદિ સંસારને વિષે ફરતા એવા જીવે સ્ત્રીભોગ, ભોજન, ભૂષણ પ્રમુખ ને ભોગવ્યાં છે, તે સમય વિષયભોગદિકના પદાર્થ ને આપણા એકઠા કરીએ તો તે આખી પૃથ્વીમા પણ સંભાય નહિ એટલા થાય ? તેમજ વળી આ અનાદિ સંસારમાં ફરતા આપણે જે જલ પીધાં છે, તે જલ ને આપણે એકઠા કરીએ, તો તે અનંતાં સમુદ્ર ભરાઈ રહેવાથી પણ વધે. વળી આ અનાદિસંસારને વિષે આપણા જીવ જે જે ફલ ખાધાં છે, તે ફલ ને આપણે એકઠા કરીએ, તો તે સર્વ ફલ આ પૃથ્વીના સર્વ વૃક્ષોના ફલ કરતા પણ વધી પડે ? વળી હે પિતાજી ! આ સંસારને વિષે એવા કોઈ ભોગ નથી, જે આપણે ભોગવ્યા ન હોય ? કારણ કે આપણા જીવે એકક ભોગ અનંતી વાર ભોગવ્યા છે, તો પણ હજી આ જીવ તૃપ્ત થતો નથી જેમ કોઈ રાંકને સ્વપ્નામાં મિષ્ટાન્તભોજન મળે, તે જેમ તૃપ્ત થાય નહી ? અને વળી તે ભવાંતરને વિષે જે કાંઈ સુખ મળ્યું છે, તે સર્વ સુખ આ હાલના ભવને વિષે સ્વપ્નસમાન થઈ ગયું છે માટે હે પિતાજી ! તમોને પણ કહું છું કે હવે સમજો, આ અસાર સંસારમા મોડું પામે નહિ હે તાત ! તમો ખરૂંજ જાણોજે જે આ જીવને વિષયભોગના ભોગવવાથી તૃપ્તિ કોઈ કાળે થતીજ નથી, તે માટેજ મુક્તિ સાધનમા રક્ત એવા વિવેકીજનો તે ભોગને માટે કાંઈ પણ આચરણ કરતા નથી. પરંતુ મોક્ષ માટે કરે છે. માટે હે તાત ! હવે મને સંયમવત ગ્રહણ કરવામાં વિદ્ય કરશે નહિ ? કાંણુ કે હું જરૂર પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ ? આ પ્રકારે તે ગુણસાગરનો સંયમ લેવાનો અત્યાગ્રહ જાણીને તે રત્નસચ્ચ એટલી કાંઈ પણ બોલવા સમર્થ થયો નહિ ત્યાં તો વળી ત્યાં બેઠેલી તે ગુણસાગરની માતા, રુદન કરતી કહેવા લાગી, કે હે પુત્ર ! આ શું કહો છો ? શુ અમે બેઠા તમો દીક્ષા લો છો ? હા ! તે કેમ અને ? વળી હે વત્સ ! મારા મનરૂપ પૃથ્વીને વિષે, “આ સત્પુત્રથી મને સર્વ લાભ થશે” એવી આશારૂપ દ્રુમ ઉત્પન્ન થયો છે, અને તે દ્રુમને તમોએ વિનય રૂપ જલથી સિંચી મોટો પણ કર્યો છે, તો તેને આ સંયમ લેવા જવારૂપ પ્રતિકૂલ પવનથી હાલ ઉચ્છેદ કરવા કેમ ધારો છો ? અને હે પુત્ર ! તમારા વિના મારું આ હૃદય,

પાકેલા ફલની જેમ તુરત ફાટી જશે ? વળી હે વત્સ ! તમારા જેવા સત્પુત્રને અમારા જેવાં જરાજર્જરિત માતા પિતાને છોડી લાગી જવું ઉચિત છે ? ના નથીજ. માટે હે નંદન ! વધારે તૃષ્ણાથી ઉછેરેલા એવા તમારે અમારું પાલનજ કરવું. હે પુત્ર ! અમારે તો જે કાંઈ કહેવું હતું, તે કહ્યું હવે જેમ તમારા મનમાં આવે, તેમ કરો.

તે સાંભળી ગુણસાગર કુમાર બોલ્યો કે હે માતા ! જે કાંઈ તમોએ કહ્યું, તે સર્વ સત્ય છે પરંતુ મૃત્યુને કાંઈ નિયમ છે ? ના નથીજ તે મૃત્યુ ક્યારેક બાલક હોય, તેને લઈ જાય છે, અને વૃદ્ધ તથા રોગી હોય, તેને રહેવા દે છે. માટે જો તે મૃત્યુ મિત્ર હોય, અથવા જે માણસ એમ જાણતો હોય, કે હું અમર છું, તો તે પ્રાણીને સંયમ લેવામા પ્રમાદ કરવો ઉચિત છે. વળી હે માતા ! તમારા કહેવાથી કદાચિત્ હું ધર્માચરણમાં બાલક્ય રાખું, અને એમને એમ મને કાલ લઈ જાય, તો પાછું મને સંસારપ્રમણ તો ઉભુંજ રહે ? આ અનાદિ એવા અસાર સંસારને વિષે કર્માધીન એવા જીવો અનંતી વાર પિતા, માતા, પુત્ર, ભગિની, ભાઈ, શત્રુ, મિત્ર, કલત્ર, સ્નેહીપણાને પામ્યા હશે ? તો તે જીવોમાંહે હું પણ છું. અને તમે પણ છો. તો તેમાં વળી મારે માટે આવો મોટો ખેદ શા માટે કરો છો ? અને હે જનનિ ! તમોને એક લૌકિક દૃષ્ટાંતથી પૂછું છું, કે કેઈ એક માતા હતી, તે પોતાના કુમારપુત્રને લઈને એક સરોવરમાં વસ્ત્ર ધોવા ગઈ, તે પુત્રને સરોવરના કાંઠા પર બેસાડ્યો, પછી પોતે વસ્ત્ર ધોવા લાગી. ત્યાં તો સાથે આવેલો તે પુત્ર, સરોવરમાં સ્નાન કરવા પડ્યો, અને નહાતાં નહાતાં આગળ જતાં ખાડો આવવાથી તે ખાડામાં ડુબવા લાગ્યો. તેને ડુબતો જોઈ તેની માતાએ કલ્પાંત કરવા માંડ્યો. ત્યાં તો દૈવયોગે તે પુત્ર, પાણીના જોરથી તેની માતા જ્યાં ઉભી છે, ત્યાં તેની પાસે આવ્યો. તો હવે હે માતા ! તેની માતાએ તે પુત્રને પકડીને બહાર કાઢવો, કે ઉલટો ધક્કો મારી ડુબાડી દેવો ? તે કહ્યો. ત્યારે તેની માતા બોલી કે ના તુરત તે પુત્રને બહારજ કાઢવો. તેને કાંઈ ધક્કો મારી મારી ન નખાય ? ત્યારે કુમાર કહે છે, કે તેમ હું પણ આ સંસારમાં ડુબતો હતો, તેમાં કોઈક પુણ્યના યોગથી તમારી કુક્ષીરૂપ અવલંબન પામ્યો છું અને નજીકા કિનારે આવ્યો છું, તો પાછો તમારે મને પૂર્વોક્ત રીતે સંસારરૂપ સરોવરમાં જાખવો ઘટે છે ? ના નહીંજ. અને મારે માથે જ્યારે જરૂર મરણ છે, તો હું તમોને ઇષ્ટ છું, તો પણ શા કામનો છું ? અગાધ એવા સંસારસમુદ્રથી નીકળવા ઇચ્છતા એવા મને તમારે વારવો, તે ઠીક કહેવાય નહિં. અને હે જનનિ ! અંધ કૂપ, સળગતું ઘર, સમુદ્ર, રોગ, ઇત્યાદિક મહાકષ્ટમાથી નિકળતા અને રાજ્યને પ્રાપ્ત થતા મને તમારે પણ વારવો ઘટે ? ના નહીંજ ઘટે. સર્વ કાર્ય થઈ રહ્યું હોય અને યજ્ઞિચિદકાર્ય બાકી રહ્યું હોય, તો તેને વિષે પણ જે વિલંબ કરવો, તે વિલંબને પણ હાનિકારક માનેલો છે અને “ધર્મની ગતિ તો ત્વરિત છે,” એમ સર્વત્ર લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, તો તે ધર્મમાં શા માટે વિલંબ કરવો ? આ પ્રકારનાં તે કુમારનાં વચન સાંભળી વળી માતા કહે છે, કે હે પુત્ર ! તે તો ઠીક પણ આવું

તમારું અત્યંત કેમલ અંગ છે, તે છતાં તે સંયમધર્મને તમે કેમ પાળી શકશો ? કારણ કે તે સંયમમાં તો જેમ શિરપર પર્વતના ભારને સહન કરવો પડે, તેમ નિરંતર મોટા મતરૂપ પર્વતનો ભાર સહન કરવો પડશે, તથા તેમા ઘણા પરિમ્લહ અને ઉપયોગી સહન કરવા પડશે, તો તેને તમે સુકુમાર અંગેથી કેમ સહન કરી શકશો ? અને હે વત્સ ! તમને હું કેટલુંક કહું, પરંતુ આચાર્યશ્રી જે છે, તે તમારા જેવાને દુષ્કર છે, તે તે માટે આ મનોહર ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીનેજ જિનધર્મનું યથાશાસ્ત્ર આચરણ કરો.

તે સાંભળી વળી શુભસાગર કુમાર બોલ્યો, કે હે અંબ ! આ દીક્ષાનાં દુઃખથી પણ જેનો સંજ્ઞા નથી એવાં ઉગ્ર એવી વૈતરણીમાં પડવાનાં, કૃટશાલ્મલીવૃક્ષનાં, તપ્તવાયુકામાં તપવાનાં, કુંભિપાકમાં પડવાનાં, શૂલીઆરોપણનાં, કર્વતથી વિદારણ થવાનાં, ખરડી, તરવાર, કટાર તેથી છેદવાનાં, તરવાર સરખા પત્ર છે જેના એવા વૃક્ષના પત્રથી છેદાવાનાં, કુતરાં, દીકપક્ષી પ્રમુખ કાઠી ખાનારા જનવરોથી દુઃખી થવાનાં દુઃખો, મેં ઘણાંજ નરકાવાસમાં ભોગવ્યાં છે. તેમજ વળી નિર્ચંચ્યોનિના ભવમાં ગાડા સાથે જોડવાનાં, હળ વહન કરીને તેને ખેંચવાનાં, ભારારોપણનાં, તેમા પણ વળી પરોણા, સોઈ જેવી લોઢાની ચાર, લાકડી પ્રમુખના માર તેના, તથા ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તડકો, પરવશપણ, એ વગેરેનાં અનંત દુઃખો મેં ભોગવ્યાં છે. તેમજ વળી મનુષ્યના ભવમા જરાનાં, જન્મના, ગર્ભનાં, શોકનાં, અનિષ્ટના સંયોગથી અને ઇષ્ટના વિયોગનાં, શરીરને વિષે રોગ પ્રમુખનાં, એવાં મેં ઘણાંજ દુઃખો ભોગવ્યાં છે, તો હવે તે સર્વ દુઃખો સલામીને સુખને માટે હાલ હું આ યતિધર્મને કેમ ન આદરું ? આવાં વચન સાંભળી માતાએ જાણ્યું જે આ પુત્રને સંસારપર તીવ્ર વૈરાગ્ય થયો છે, તેથી તેનો સંયમ લેવાનો દૃઢ નિશ્ચય છે માટે તે આપણું કંઈ પણ કહ્યું માનશે નહિ ? તેથી જે ક્રોધ ક્રોધાં મારવાં તે વ્યર્થ છે. એમ જાણીને રુદન કરતી એવી તેની માતા તે શુભસાગરકુમારનાં બન્ને ગ્રંથ ગ્રહીને મોટા શખ્દથી કહેવા લાગી કે હે વત્સ ! તમે સંયમ લેવાના દૃઢ નિશ્ચયવાન થયા છો, તો પણ જેનો તમારી સાથે સંબંધ થયો છે, તે મનોહર એવી આઠે કન્યાઓનું તમે પાણિયકહણ કરી નિઃસત્વ એવી જે હું, ને મારા હૃદયને જરા અવલંબન આપો, અને હે પુત્ર ! જ્યારે હું તમને પરણેલા જોઈશું, ત્યારેજ હું કૃતાર્થ થઈ એમ જાણું, અને મારા મનને નિવૃત્તિ પણ ત્યારેજ થાય. વળી ખીજું શું થાય ? કે તે તમોને પગેલી જે એ આઠ સ્ત્રીઓ હોય, તે મને આધાર થાય. તે સાંભળી કુમાર કહે છે કે

હે અંબ ! તમો મારે માનનીય છો, તેથી તે તમારું વચન માની તે આઠે કન્યાઓને હું વરીશ, પરંતુ વર્ષા પછી તુરત હું દીક્ષા લઈશ, તેમાં મને બિલકુલ અવરોધ કરશો નહિ. અને વળી હે જનનિ ! જેનું મારે પાણિયકહણ કરવું છે, તે કન્યાઓના પ્રત્યેક પિતાઓને કહેવરાવો કે, આ અમારો શુભસાગર પુત્ર, તમારી

કન્યાઓનું પાણિગ્રહણ કરીને તુરત દીક્ષા લેશે. અને આમ કહેવરાવ્યા પછી જો તેઓની ઇચ્છા હશે, તો તે પરણાવશે તે સમગ્રી ને કુમારનાં માતા પિતાએ પોતાના આઠે વેવાઈને કુંવરના કહેવા પ્રમાણે કહેવરાવ્યું, ત્યારે તો તે સર્વ વેવાઈ નાખુશ થઈ યોદ્યા કે તે વાત તો અમારી કન્યાએને પૂછી જોઈએ, અને તે જેમ કહે, તેમ કરીએ ? એમ કહી તે આઠે જણે પોત પોતાની આઠે કન્યાઓને પૂછી જોયું કે હે કન્યાઓ ! જેની સાથે તમારો સંબંધ અમોએ કર્યો છે, તે વર તો અતિવૈરાગ્યવંત છે, તેથી તેનાં માતા પિતા કહેવરાવે છે, કે આ અમારો પુત્ર, તમારી કન્યાઓને પરણીને તુરત દીક્ષા લેશે ? માટે તેમાં તમારી શી મરજી છે ? જો તમારી મરજી હોય, તો તમોને તેની સાથે પરણાવીએ નહિં તો પછી ખીજાથી સાથે પરણાવીએ ? તે સાંભળી તે આઠે કન્યાઓ પોત પોતાના પિતાને કહેવા લાગી કે, હે પિતાજી ! તમો જરા વિચાર કરો, કે જે પુરુષની અમો વાગદાનથી સ્ત્રીઓ કહેવાઈ, તે મટી વળી ખીજાની સ્ત્રીઓ તે કેમ થઈએ ? માટે જો તે અમને પરણનારા કુમાર, લગ્ન થયા પછી સસારમાં રહેશે, તો અમો સસારમાં રહેશું, અને જો તે દીક્ષા લેશે, તે અમો પણ એમજ કરશું ? પરંતુ ખીજા વર સાથે આદેહથી વરશું નહિં. અને એમ કરતા કદાચિત્ જો તેની સાથે તમો નહિ પરણાવો, તો અમને આમ અમો કુંવારીઓજ રહી દીક્ષા લેશું. અને હે પિતાજી ! શાસ્ત્રમાં પણ એક કન્યાને એ ઠેકાણે દેવાનો મોટો દોષ કહેલો છે. રાજાઓ જે છે, તે એકજ વાર હુકમ કરે છે, તેમ પંડિતો પણ એકજ વાર બોલે છે, અને બોલીને ફરતા નથી. તેમ કન્યા પણ એકજ વાર અપાય છે, બીજી વાર પાછી ખીજાને અપાતી નથી એ ત્રણ વાનાં એકજ વાર થાય છે. માટે સર્વથા અમારો વિવાહ તો તેની સાથેજ કરો. તે સાંભળી તે કન્યાઓના આઠે પિતાઓએ ગુણસાગરના માતા પિતાને પોતાની કન્યાઓને ગુણસાગર સાથે પરણાવવાની હા કહી. ત્યાર પછી બન્ને સ્થળે મોટો વિવાહોત્સવ મંડાણો કન્યાના તથા વરના પિતાઓએ હર્ષિત થઈને મનોહર રેશમી ઉલ્લેચો જેમાં બાધેલા છે, મોતીના જૂમખાથી યુક્ત મણિઓથી મંડિત, એવા મંડપો બનાવ્યા. તથા જેને જોઈને સ્વર્ગસ્થ દેવોને પણ વિસ્મય થઈ જાય એવા દિવ્ય પુષ્પ, ચંદન, તાંબૂલ, રત્નના તથા સુવર્ણના આભરણો, અને મનોહર એવાં વસ્ત્ર, એ વગેરેથી સુશોભિત તેઓનાં સર્વ સગા સંબંધી મળ્યા, વળી તે લગ્ન મહોત્સવમાં અનેક પ્રકારની રસોઈઓ બનાવી તેથી સહુ કોઈ જમવા લાગ્યાં, તથા મનોહર એવાં તૂંચ વગેરે વાજિંત્રના નાદસ્વ ગર્જનાએ યુક્ત, ત્યાં એકઠી થયેલી સ્ત્રીઓએ પહેરેલા હીરા જડિત આભરણોથી જરાકાર-રૂપ વિજળીવાળો, મનોહર સુગંધદ્રવ્યયુક્ત જે જલ્લ તેનાં છાંટણારૂપ વૃષ્ટિએ કરી પંકોદમ જેમા થયો છે એવો જાણે નવિન મેઘ આવ્યો નહિ ? તેવું લાગવા માડ્યું આવી રીતે મહામહોત્સવ થવાથી ગામમા માણસોને આવવા જવાનો રસ્તો પણ બંધ થઈ ગયો. હવે એમ કરતા જ્યારે લગ્નનો સમય થયો, ત્યારે તે ગુણસાગરને સ્નાન કરાવી, મનોહર અલંકાર વસ્ત્રો પહેરાવી, વરઘોડે ચડાવ્યા, અને પછી તે વરઘોડે ચડીને ચાલ્યા. ત્યારે

ત્યાં અનેક વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં. અને સુવાસિની સ્ત્રીઓ મંગલગીત ગાવા લાગી, અને મૃદુતાથી નગારાં નિશાન પણ વાગવા લાગ્યાં માગધ, ખંદો, ચારણ, ભાટ, તે સર્વ ઉચે સ્વરે તેના ગુણગુણનું વર્ણન કરવા લાગ્યા તથા સ્તુતિ અને આશીર્વાદ દેવા લાગ્યા અને તે હર્ષોત્કર્ષથી સિંહની સમાન નાદ કરવા લાગ્યા. ત્યારે તે માગધાદિ અને યાચક-લોકોને રાત્રીએ સન્માનપૂર્વક ઘણું જ ધનનું દાન દીધું એમ અત્યાડંબરથી વરઘોડે રહ્યો ગુણસાગર કુમાર, પોતાના સસરાને ઘેર તોરણ પાત્રે આવી ઉભો રહ્યો ત્યારે સર્વ વૈવાહિક ક્રિયા થવા લાગી હવે ત્યાં વિવાહની જે જે ક્રિયા થવા લાગી તે પ્રત્યેક ક્રિયાને જોઈને ચિદાનંદમાં લીન એવો તે કુમાર, તત્ત્વવૃત્તિથી તે તે ક્રિયાને ચિંતવવા લાગ્યો તે જેમ કે અહો પ્રથમ આ સ્ત્રીઓ જે ગીતગાન કરે, તે પણ કેવલ પ્રલપન માત્રજ છે. કેમ કે તે સ્ત્રીના ગાયેલાં ગુણ માટે એક પણ ગુણ પરણવા આવેલા પ્રાણીમા હોતોજ નથી. તથા વળી જે વરનાં અને કન્યાના લગ્ન થાય છે, તેને જગતમા સહુ કોઈ લોકો વિવાહ કહે છે, તે વસ્તુતઃ ખરુંજ છે. કેમ કે વિ એટલે વિશેષ કરી વાહ, એટલે સંસારભારનું વહન કરવું અર્થાત્ જેના લગ્ન થાય છે, તે જીવ, સંસારનો સર્વ બોજો માથા પર લઈ અકર્તવ્ય કર્મ કરે છે તેથી તે ઘણોજ દુઃખગ્રસ્ત થાય છે. માટે તેને જગતમાં સહુ વિવાહ કહે છે, તે વિવાહજ છે. વળી પરસ્પર પરણનાર એવા વર અને કન્યાના સોપારી બદલે છે, તે સોપારી જ નથી બદલતા, પરંતુ તે એકબીજા પુણ્યને વિષે પાપનું આરોપણ કરે છે વળી પરણવા આવેલો જીવ, જે કોડીયું સંપુટ ભાગે છે, તે સંપુટ નથી ભાંગતો પરંતુ તે પરણવા આવનાર જીવ પોતાના ધર્મમગળનેજ ભાગે છે વળી તે વિવાહાર્થે આવેલા વરનું સાસુ નાક તાણી ખેંચતી નથી, પણ એ પરણવા આવેલા પ્રાણીનું સર્વની સમક્ષ અપમાન કરે છે. વળી પરણવા આવેલા જીવને ચાર પોખણામાં પ્રથમ, સાસુ સરીએ કરી પોખે છે, તે સરીએ પોખતી નથી, પણ તેથી એમ જણાવે છે, કે હવે આ જીવ શર જે બાણ તેણે કરી જીવોને હણશે. વળી તેને સાસુ બીજા મુશલ નામે પોખણે કરી પોખે છે, તેથી તે પોખતી નથી, પણ તે એમ જણાવે છે, કે આ પરણવા આવેલો જીવ હવે મુશલોથી દીન જીવનું દલન કરશે. વળી ત્રીજે ધોંસરે કરી જે પોખે છે તેથી સાસુ એ જીવને એમ જણાવે છે, કે હવેથી તારા ગલાપર સંસારભાર તાણવાનું ધોંસરું પડશે તે તારે બેલની જેમ ખેંચવું પડશે. વળી સાસુ, ચોથું પોખવાણું જે ત્રાક, તેણે કરીને પોખે છે, તેથી તે એમ સૂચવે છે, કે હવે આ પ્રાણી કર્મ સૂત્રને કાતવા માંડશે? આ સર્વ અભિપ્રાય ચાર પોખણાએ કરી પોખવાનો છે. વળી લોકો માયરું જે કહે છે, અને તેમાયરામા પરણવા આવેલો જીવ જાય છે. તે માયરામા નથી જાતો, પરંતુ માયા-ગૃહમાં જાય છે, અર્થાત્ તે માયરામાં પરણવા જનારો જીવ માયાગૃહમાંજ પડ્યો, એમ જણવું. તેમાં વળી પાછો તે ચોરી ફરતા ચાર ફેરા ફેરે છે, તે ચોરીના ફેરા નથી ફરતો, પરંતુ તેથી તે જીવ એમ જણાવે છે કે હવે હું, ચતુર્ગતિરૂપ ભવબ્રમણ કરીશ?

વળી રાત્રે વર અને કન્યા પરસ્પર કંસારલક્ષણ કરે છે, તે કંસાર નથી જમતાં, પરંતુ તેથી એમ જણાવે છે, કે હવેથી હમારા બન્ને જીવેના ત્રપા તથા આચાર જાશે ? કારણ કે નિર્લજ્જ થઈને સર્વની સમીપ એક બીજાનું એકું ખાઈએ છીએ, તથા પરણનારે પ્રાણી બીજાં કોરાં કેસરીયા વસ્ત્ર પહેરે છે, તે બીજા કોરા કેસરીયા વસ્ત્ર નથી પહેરતો પણ તેથી તે આપણને એમ જણાવે છે કે, હવેથી અમારું પાવિત્ર્ય દૂર ગયું. વળી તે વખતે બ્રાહ્મણો જે પુણ્યાડું પુણ્યાડું સાવધાન, સાવધાન. એમ લાણે છે, તેથી તે એમ સૂચવે છે, કે હવે આ જીવના પુણ્યના દિવસ ગયા, અને પાપના દિવસ આવ્યા. માટે તેને પલાયન થવાનો સમય આવ્યો છે. તેથી જો તે સાવધાન થાય તો સાડું એમ સંસાર-પાશથી નિકલવાની સૂચના કરે છે, તો પણ અજ્ઞ એવો તે પરણવા આવેલો જીવ, પલાયન કરતો નથી. ત્યારે તેને વરમાલારોપણ કરે છે. અર્થાત્ તેને સંસારમાં નાખે છે. આ પ્રકારના વિવાહને વિષે પ્રત્યક્ષ વિડંબના દેખાય છે, તો પણ અતિપાપિષ્ટ એવો આ પ્રાણી, કંઈ પણ આખ ઉઘાડી જોતોજ નથી. આવી રીતે તે શુણ્ણસાગર કુમાર, અંતરંગવૃત્તિથી જુએ છે, અને તેવી સદ્ભાવનાથી કર્મોની નિર્જરાવે છે. અને જગતના લોકો જે છે, તે બહિર્વૃત્તિથી જુવે છે. અંતર આત્મામાં એત પ્રેત બનેલા શુણ્ણસાગર કુમાર ભાવનામાં ચઢતા ચઢતાં ક્ષપક શ્રેણી આરોહી ચોરીમા જ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તેમની આંકે પત્નીઓને પણ તેવી જ ઉત્તમ ભાવનાથી માયરામા કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.

તે વખતે દેવતાઓએ હર્ષાયમાન થઈ, પોતાના દુદ્ધલિ નગારાના શબ્દોથી આકાશ સર્વ પૂરી દીધું. તથા સુગંધોદકની વૃષ્ટિ કરી. અને મનોહર, પાચ વર્ણવાળા પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી. તેથી તેના ઘરના આંગણામા તો પુષ્પોના પુંજો થઈ ગયા. અને દેહીપ્યમાન છે કુંડલો જેના એવા ત્યા આવેલા દેવતાઓએ કરી તેનું સર્વમંદિર સુશોભિત થઈ ગયું. તે જોઈને તે ગામના સહુ લોકો કહેવા લાગ્યા કે અહો ! આશ્ચર્ય ! આશ્ચર્ય ! કારણ કે આ વૈશ્યના પુત્રના લગ્નમા તેની પુણ્યાઈથી આકર્ષ્યા દેવતાનું પણ તેનું વધામણા કરવા આવ્યા. અહો ! વળી એઓની ક્રિયા જે છે, તે પણ દુષ્કર છે, કારણ કે જે ક્રિયાથી જેઓએ ઉગ્ર એવા મોહમલ્લના માયરામા તે મોહમલ્લને હણીને કેવલ જ્ઞાન ઉપાન્યું ! અહો ! તેમને આશ્રવમાથી સંવર થયો ! અહો ! ધન્ય અને કૃતપુણ્ય એવા તેઓએ જન્મનું સાકલ્ય કર્યું ! એમ ત્યા લોકોએ ઘણી અનુમોદના કરી. ત્યા તો ત્યા આવેલા સર્વ દેવતાઓ સ્તુતિ કરી કહેવા લાગ્યા કે હે મહાનુભાવ ! તમે સત્ત્વવંત ધીર, સર્વજ થયા છો માટે તમારી સ્તુતિ કરીએ છીએ, એમ સ્તુતિ કરીને પછી તે દેવોએ શુણ્ણસાગરને તથા તેની સ્ત્રીઓને સમગ્ર એવો સાધુનો વેષ સમર્પ્યો. અને નમસ્કાર કરી કેવલજ્ઞાનનો મોટો ઉત્સવ કર્યો. ત્યાર પછી તે શુણ્ણસાગરના તથા તે કન્યાઓનાં માતા પિતા પણ અનિત્યભાવના ભાવતા શુકલધ્યાને આરોહી આરે ધાતિકર્મ ખપાવીને કેવલજ્ઞાન પામ્યા.

દેવળીનો પિતા હરિસિંહ રાજા, પોતાની પદ્માવતીરાણી સાથે આવ્યા. ત્યાં તો જોને દેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે, વિશ્વને આનંદદાયક, જ્ઞાનીઓને વિષે શ્રેષ્ઠ, અને સાધુવેષના ધારક એવા પૃથ્વીચંદ્ર પુત્રને જોઈ આનંદ પામી તેમને નમસ્કાર કરી તે દંપતી કહેવા લાગ્યા, કે હે પુત્ર ! કુલકમાગત સદ્ધર્મવાન, મુક્ત ભોગવાલા, એવા અમારે તમારી પહેલા દીક્ષા લેવી યોગ્ય હતી, તો દીક્ષા પણ લીધી નહિ. વળી દીક્ષા લીધી નહિ એટલું જ નહિ, પણ યુવાવસ્થામાં સ સારમાં ત્રીજા વૈરાગ્યવાન એવા તમોને મોડાધ અને મૂઢ એવા અમોએ જર્જરીભૂત આ રાજરૂપપાજરામાં નાખ્યા છે. તો હવે તે રાજ્યપિંજરમાં નાખવારૂપ અમારું જે દુષ્ટત, તે મિથ્યા હજો એમ જ્યાં કહે છે, ત્યાં તો તે પૃથ્વીચંદ્રની સોળે સ્ત્રીઓને ખળર પડી કે પૃથ્વીચંદ્રકુમારને દેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તેથી વિકસિત છે નેત્રકમલ જેનાં એવી તે સોળે સ્ત્રીઓ, ત્યાં પોતાના દેવલજ્ઞાની સ્વામીને નમન કરી ત્યાં બેઠેલાં પોતાની સાસુ પદ્માવતી રાણીની પછવાડે બેઠી ત્યાં બેઠા બેઠા કેવળો ભગવાનની શાતમુદ્રા જોઈને સ વેગાતિશયથી અનિત્ય ભાવના ભાવતા શુકલધ્યાને ક્ષપકશ્રેણી આરોહિ, આરે ઘાતિકર્મ ખપાવી તે સોળે સ્ત્રીઓને ત્યાં બેઠાજ દેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યારે તેઓને પણ સૌધર્મેન્દ્રે આવી દ્રવ્યલિંગ એટલે સાધુનો વેશ આપી તે. ઈંદ્રે તથા દેવતાઓએ તેમની સ્તુતિ અને નમન કર્યું. હવે આવું મોટું આશ્ચર્ય જોઈને સુધન સાર્ધવાકુ તો વિચારવા લાગ્યો, કે અહો ! જેવું મને ગુણસાગરદેવલીએ કહ્યું હતું, તેવું જ આ આશ્ચર્ય થયું છે. એમ જ્યાં વિચાર કરે છે, ત્યાં તો તે પૃથ્વીચંદ્ર દેવલીએ ધર્મદેશના દેવા માડી તે જેમ કે :-

હે ભવ્યજીવો ! હે ભદ્રમત્તવા ધણી ! તમો કોઈકાલે ધર્મમાં પ્રમાદ કરશો નહિ અને સયમને સ્વીકારો વળી જન્મ મરણરૂપ જેમાં જલ છે, અને કષાયરૂપ જેમાં મોટા મત્સ્યો છે રાગ દ્વેષરૂપ જેમાં વેલ વધે છે એવા સ સારાભુધિને, સુસમ્યકત્વરૂપ જેમાં સ્થિતિ સ્થાન છે, પાત્ર સવર હોવાથી આશ્રવરહિત, નિપુણજ્ઞાનરૂપ નાવિકે સુક્ત, એવા ચારિત્રરૂપ નાવ વિના તમો કોઈકાલે તરી શકશો નહિ. અને તે ચારિત્રરૂપ નાવ, મનુષ્યજન્મરૂપ સામગ્રી વિના પ્રાપ્ત થતીજ નથી. વળી તે મનુષ્યજન્મ સામગ્રી પણ, કોઈએક વાણીયાના પુત્રોએ પોતાના અમૂલ્યરત્ન વેચી નાખ્યા અને જેમ તેઓને પાછા મળ્યાં નહિ, તેમ મળતી નથી. અર્થાત્ જીવને મનુષ્યસામગ્રી મલવી અત્યંત દુર્લભ છે.

આવાં વચન સાંભળી સહુકોઈ પૂછવા લાગ્યા કે હે પ્રભો ! તે વાણીયાના પુત્રો કોણ હતા ? તથા તેમણે તે રત્નો કેવી રીતે વેચી નાખ્યાં ? તે કહો ત્યારે કેવલી કહે છે, કે એક તામસિપ્તી નામે નગરી છે, તેમાં શ્રીકીર્તિ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તે રાજાએ પોતાના ગામના રહેનારા સહુકોઈને કહેવરાવ્યું કે મારા ગામના રહેનારા માણસો પાસે જેટલી કૌટિલ્ય હોય, તેટલી ધ્વજાઓ પોતાના ઘર પર ચઢાવવી. અને આમ કહેવરાવવાથી એમ જાણવું નહિ. જે રાજાના મનમાં કાંઈ કપટ છે, તેથી તેણે કપટથી કહેવરાવ્યું છે ?

મારે તો આમ કહેવરાવાનું કારણ એજ છે, કે સૌમ્યદષ્ટિ એવા મારા ગામમાં કોણ અધિક દ્રવ્યવાન છે ? આમ કહેવરાવાથી હું બાણ કે આ માણસ ધનિક છે. અને પછી ખુશી થઈ તેતુ હું માન કરું ? તથા તેની કીર્તિ, ભાટલોકો પાસે સર્વત્ર કહેવરાવું તે વચન સાંભળી સહુ કોઈ ધનિકોએ સ્વસ્વદ્રવ્યકોટીપ્રસિદ્ધિ ધ્વજનો ચઢાવી તેમા અતિચરતથી અનેકરતનસ ગ્રહ કારક અને રતનનો વ્યાપાર કરનાર કોઈએક ધનદનામે શેઠ રહેતો હતો, તેણે પોતાની પાસે સહુથી અધિક દ્રવ્ય હતું, તો પણ એક પણ ધ્વજ ચઢાવી નહીં ત્યારે માનરૂપ જેને ધન છે અને યશની ઇચ્છાવાળા એવા તે શ્રેષ્ઠીના જે પુત્રો હતા, જેમણે, જેમણે ધ્વજનો ચઢાવી હતી તેની કીર્તિ, માગધના મુખથી સાંભળી. તેથી તે અત્યંત એક પામ્યા. અને પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યા કે હે પિતાજી ! આ ગામમાં આપણાથી ઓછા ધનિકો છે, તે સ્વગૃહ પર ધ્વજનો ચઢાવીને પોતાની કીર્તિ, માગધલોકોના મુખથી જગતમા પ્રવર્તાવે છે, તો આપણા ઘરમાં વધારે તો નહિ, પરંતુ એકકોટિ દ્રવ્ય પણ નથી શું ? કે જેથી તમે એક પણ ધ્વજ ચઢાવતા નથી ? તે સાંભળી તેનો પિતા બોલ્યો કે હે પુત્રો ! આપણે કાંઈ દ્રવ્યની સખ્યા કાઢી નથી, અને તેમ કરતાં કદાચિત્તુ જો તેની ગણતરી કરીએ તો તે માડ કોટ દ્રવ્ય થાય, પરંતુ આપણે બીજાઓની જેમ મૃષા કીર્તિ કરાવતી નથી. અને સુજ્જનને તો ધર્મકાર્ય વિના જે મોટાઈ કરવી, તે ઉચિતજ નથી. અને જગતમાં પણ કહેવત છે, કે “પોતાનો ગોળ પોતેજ ચોરી આવો.” તેમ આપણે આપણા ઘરમાં જે કાંઈ દ્રવ્ય હોય, તે મનમાંજ સમજવું એમ તે પુત્રોને તેના પિતાએ ઘણાજ સમજાવ્યા, તો પણ તે કદાચહીપુત્રો તેવા વિચારથી વિરામ પામ્યા નહિ. તેમ તેના પિતાના વચનને ઉલ્લંઘન કરવાને પણ સમર્થ થયા નહિ. તેથી તે એમને એમ મનમાંજ સમજી બેસી રહ્યા. અને વિચારવા લાગ્યા કે

આ આપણો પિતા જો કોઈક ઠેકાણે જાય, તો ઠીક થાય ? એમ બધા વિચારે છે, ત્યાં તો દૈવયોગથી પરગામમાં રહેના તે ધનદ શ્રેષ્ઠીના સગાને ત્યાં લગ્નપ્રસંગ આવ્યો, તેથી તે ધનદને તે ગામ જવું પડ્યું હવે તેના જવાની વાંટજ જોતા તેના પુત્રોએ અવકાશ જોઈને ઘરના ભંડારમા જે કાંઈ રતનો હતા, તે સર્વ કાઢ્યાં અને તે રતનોને જેમ આવે તેમ જલદી વેચી નાખ્યા અને સર્વરતનોનું દ્રવ્ય એકઠું કરી તેની ગણતરી કરીને જેટલી કોટિ દ્રવ્ય થયું તેટલી ધ્વજનો તેઓએ પોતાના ઘર ચઢાવી તથા બીજા કોઈએ મુવર્ણકુલ ચઢાવ્યો ન હોય. પરંતુ તેઓએ તો મુવર્ણકુલ પણ ચઢાવ્યો. ત્યારે માગધલોકોએ અત્યંત પ્રશંસા કરી, તેઓ એટલા દિવસ તો વૃદ્ધપણથી મૂઢ થયેલા આપણા પિતાએ આપણને વૃથા આવી ઉત્તમકીર્તિ મેળવતા અટકાવ્યા ? હવે તે પુત્ર પાસેથી રતનના લેનારા વેપારી પરદેશો હોવાથી વેચાના લીધેના રતનોને લઈને પોતપોતાને દેશ ગયા પછી તુરત તે ધનદ શ્રેષ્ઠી પરગામથી આવ્યો, અને આવીને જ્યાં જુવે છે ત્યાં તો પોતાના

તે સર્વ વૃત્તાંત સાંભળીને વિસ્મય પામેલો એવો તે ગામનો શ્રીશેખરનામે રાજા હતો, તે પણ સપરિવાર તે કેવલી ભગવાનને વાઢવા આવ્યો. આવીને તે કેવલીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ, તેમની સમીપ યોગ્ય સ્થાનપર બેઠો. ત્યારે વળી ખીબા પણ તે ગામનાં લોકો કેવલી ભગવાનની વાણી સાંભળવા માટે આવ્યા. હવે સુધન કહે છે કે પૃથ્વીચંદ્ર કુમાર । તે વખતે હું તો કેવલ એક માલનાં ગાડાં ભરી વ્યાપાર કરવા માટે આ તમારા અયોધ્યા ગામ તરફ વ્યાપાર માટે આવતો હતો, ત્યાં તો મેં સાંભળ્યું કે “શુણસાગર કુમારને, તેમની આઠ સ્ત્રીઓને, તેના આઠ માસુ સસરાને અને તે કુમારના માતા પિતાને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે અને દેવતાઓએ કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો છે તથા તે સર્વ કેવલજ્ઞાને કરી સર્વ લોકલોકને હસ્તામલકવત્ બાંહે છે.” તે આશ્ચર્ય સાંભળી મેં મારા માલનાં ગાડા વાળાઓને તથા મારા સાથને કહ્યું કે તમે ચાલતા થાઓ, ત્યાં હું એક આશ્ચર્ય થયું છે, તે જોઈને આવું છું. એમ કહી હું પણ તે શુણસાગર કેવલી પાસે ગયો ? અને ત્યાં જઈ કેવલીને વાંદીને યોગ્યસ્થાનપર બેઠો. અને પછી બેઠા બેઠાં વિતર્ક કરવા લાગ્યો કે અહો ! લોકો કહેતા હતા, કે શુણસાગરને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે, તો તે શુણસાગર તો આ રહ્યા, પરંતુ તેને કાંઈ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હોય, તેમ ભાસતું નથી ? અરે ! લોકોએ ગમ્ય તો નહિં મારી હોય ? વળી મેં વિચાર કર્યો કે ના પણ જ્યારે દેશના દેવા લાગશે, ત્યારે તે માલુમ પડશે, અને તે દેશનામા પણ જ્યારે હું થોડીવાર બેસીશ, ત્યારે સંભળાશે ? વળી વિચાર્યું જે હું બેસું તો ખરો, પણ મારા માલનાં ગાડાં તથા સાથ બધો દૂર જશે, તેનું કેમ થશે ? અને જો હું ઉતાવળે એમને એમ ચાલ્યો જાઉં, તો વળી આવું કૌતુક મને ક્યાં જોવા મળશે ? માટે હું તે જાઉં કે રહું ? એમ હું અનેકરીતે ન્યા વિતર્ક કરું છું ત્યાં કેવલી બોલ્યો કે હે સૌમ્યસુધન ! સાંભળ. એમ કહીને હું મારા ગામથી વેચવા માટે માલના ગાડાં ભરી થોડા સથવારા સાથે અહીં આવવા નિકળ્યો, ત્યાંથી માહીને પાછો તેમનાં દર્શન કરવા ગયો તે, તથા મેં જે જે વિતર્ક કર્યા હતા તે સર્વ કહી આપ્યું અને વળી કહ્યું કે હે સુધન ! તું વિતર્ક કરે છે કે જો હું જાઉં, તો એવું કૌતુક ક્યાં દેખું ? તેથી તારું અહીં રહેવામાં કે જવામાં મન માનતું નથી. પણ ભાઈ ! અહીં તે શું કૌતુક છે ? આનાથી અધિક કૌતુક તો ન્યા તે જવા ધાર્યું છે, ત્યાં અયોધ્યામાં પૃથ્વીચંદ્રના દરબારને વિષે થવાતું છે. માટે તું જલદી ત્યાં જા. કાનું કે તેમ કરવાથી તારો સાથ પણ તારાથી દૂર નહિં થાય, અને વળી તને આનાથી અધિક કૌતુક પણ જોવા મળશે ? આવા વાક્ય કેવળીનાં સાંભળી હું તો ઘણો જ હર્ષિત થયો અને મેં જાણ્યું જે અહો ! આ શુણસાગર તો ખરેખર કેવલજ્ઞાની છે. કારણ કે જે કંઈ મારો માનસિક વિચાર હતો, તે સર્વ તેમણે કહી આપ્યો ! એમ જાણી તત્કાળ શુપ્ત એમને એમ હું અહીં આવવા નીકળ્યો, ત્યાં મારા માલનાં ગાડાંઓ પણ મળ્યાં.

પછી તે સર્વને લઈને અહીં આવ્યો. હે રાજન્ ! મારું મન અત્યંત કૌતુકાવિષ્ટ હોવાથી મેં આપના મણસોને માલનું દાણ આપ્યું નથી તેમ મારો માલ પણ ઉતાર્યો નથી અને એમને એમ તે કેવલીએ કહેલા કૌતુકને જોવા માટે તુરત અહિં આપની પાસે આવ્યો છું.

આ પ્રકારનું તે સુધનના મુખથી ગુણસાગરનું વૃત્તાત સાંભળી, ગુણરાગવાન્ એવા તે પૃથ્વીચદ્રકુમાર, આસસ રહિત થઈ ભાવના ભાવવા લાગ્યા, કે અહો ! મહામુનિ, મહાત્મા એવા તે ગુણસાગરકુમારને ધન્ય છે કેમ કે જેણે મોહાનુબંધને છુટીને પોતાનું કાર્ય સાધ્યું છે ! અહો ! નિરીહ એવા તે મહાત્માઓને નિરતર મોટી એવી ભોગની સામગ્રી ધર્મમા કાઈ પણ અતરાય કરી શકતી નથી અરે ! હું આવી રીતે સર્વ જાણું છું, તો પણ આ મારાં માતા પિતાના મોહને વશ થઈને વિકટ એવા રાજ્યતંત્રના પાશમા શા માટે પડ્યો છું. અહો ! એવો દિવસ તે મારે ક્યારે આવશે ! કે, જે દિવસમાં હું ઉત્તમ દુર્લભ એવા મોટા મુનિઓની ગણનામા ગણાઈશ ! વળી હું શુરભક્ત થઈ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર, તે ત્રણે રત્નોને ધારણ કરનારો થઈશ ! અરે ! મારા વક્ષસ્થળમા ક્ષમારૂપ લક્ષ્મી, ક્યારે કીડા કરશે ! અને વળી શૂન્યઘરમાં કે, સ્મશાનમાં કે, શૌલની ઉપર કે, નદીના કાઠાપર, શમતાન્વિત તથા સ્વઘ્યાયધ્યાનવાન્ થઈને કાઉસ્સ-ગધ્યાને ક્યારે રહીશ ! આવી રીતે ભાવના ભાવતા ભવસ્થિતિને અને કર્મસ્થિતિને અભાવે સવેગરંગમા ઝીલતા એવા તે પૃથ્વીચદ્રકુમાર, અપૂર્વકરણના કમથકી મોક્ષગૃહમાં જવાની નિઝરણીરૂપ ક્ષપકચ્રેણિએ ચઢ્યા તેથી અનુક્રમે લીણ જેનો મોહ થઈ ગયો છે એના તે પૃથ્વીચદ્ર, શુક્લધ્યાનરૂપ અનલે કરી ઘનઘાતિકર્મ ખપાવીને કેવલજ્ઞાનને પામ્યા. ત્યારે ઇન્દ્રે આવી દ્રવ્યલિંગ એટલે મુનિનો વેષ અર્પણ કર્યો. અને વળી તેનો દેવતાઓ સહિત સૌધર્મે દ્રદેવ આવી કેવલજ્ઞાનનો ઉત્સવ કર્યો. પછી સુવર્ણકમળની રચના કરી તે કેવળીને તે સુવર્ણ કમલ પર બેસાડ્યા. તદનંતર તે મુનીન્દ્રની સૌધર્મે દ્ર, નમન કરેલા પોતાના મસ્તકમા પડેરેલા સુકુટથી તેમના ચરણાર-વિદનો સ્પર્શ કરી ભક્તિભાવથી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો ॥ જય નિર્દ્રોહ નિર્મોહ, જય રાજ્યા-દિનિ-સ્પૃહ ॥ જય નીરોષ નિર્દોષ, જય ત્વં સચ્ચિરોમણે ॥ પાપપંકેન નો સિપ્તો, મનાગપિ ભવાનહો ॥ સ સારસાગરસ્થોપિ, ભુવનેપિ તદ ઉદ્ભૂતમ ॥૧॥ અર્થ : હે નિર્દ્રોહ ! તથા નિર્મોહ ! આપનો જય થાઓ હે રાજ્યથકી પણ નિસ્પૃહ ! આપ જય પામે. અને હે રોષરહિત અને નિર્દોષ ! ઉદ્કુપ્તપણે વર્તો. તથા હે ઉત્તમજનશિરોમણે ! આપ જયવંતાવર્તો ॥૧॥ વળી હે પ્રભો ! આ જગતને વિષે એક મોટું આશ્ચર્ય છે, કે આપ સ સારસાગરમાં રહેલા છો, તે છતા પણ બિલકુલ પાપપંકે સિપ્ત થયા નહિ ॥ ૨ ॥ આ પ્રકારે તે સુરેન્દ્રે, કેવળીની સ્તુતિ કરી હાથ જોડીને તેમની પાસે બેઠો. તે પૃથ્વીચદ્ર

ઘરપર મુવર્ણકલશ યુક્ત ઘણી ધ્વજઓ ફરકતી દીડી. ત્યારે પોતાના પુત્રોને પૂછવા લાગ્યો કે હે પુત્રો ! આ આપણા ઘરપર ધ્વજઓ કોણે ? તથા કેમ ? તથા કેવા હિસાબે ચડાવી છે ? તે સાભળી મતિગર્વિત એવા તે પુત્રો બોલ્યા કે હે પિતાજી ! આપ ગયા પછી આપણા ભડારમા જે રત્નો ભર્યા હતા, તે સર્વે કાઢીને અમે વેચી નાખ્યાં, અને તેનું દ્રવ્યગણી તેને હિસાબે ધ્વજઓ ચઢાવી છે ? જે લક્ષ્મીવાન જનની લક્ષ્મીથી ચદ્રમાસ માન જો ઉજ્જલ એવી કીર્તિ પ્રસાર ન થઈ અને તે લક્ષ્મી ઘરના ભેયરામાં પ્રચ્છન્નગીતેજ દાટેલી રહી તો તે લક્ષ્મીથી પણ શું ? તે સાંભળી ધનદગ્રેષ્ઠી અત્યંત કોપાયમાન થઈ તેઓને કહેવા લાગ્યો કે હે કુલાગારો ! હે કપૂતો ! હે કુજન્મવાળાઓ ! હે કુકર્મીઓ ! આ તમે જે રત્નો વેચીને લક્ષ્મી લીધી, તે સર્વલક્ષ્મી, મારા એકરત્નના મૂલ્યની પણ નથી અર્થાત્ મારાં અતિ મૂલ્યવાન રત્નોને, મૂર્ખ એવા તમેઓ પાણીના પાડમા ફેંકી દીધાં ? તેથી. તમે સર્વે મારા ઘરમાથી જલદી બહાર નીકળો. અને ખમરદાર છે, જો મારા વેચી નાખેલા રત્નો પાછા લાવી આપ્યા વિના ઘરમા આવ્યા છો તો ? એમ જ્યારે તે ઘણું જ ખીજ્યો, ત્યારે તે સર્વપુત્રો, જેઓને વેચાતા રત્નો આપ્યાં હતા, તે લોકોને શોધવા માટે નિકળ્યા તેઓ આખી પૃથ્વીમાં શોધ્યા, પરંતુ જેમનું કાંઈ નામ ઠામ જાણુતાજ ન હતા, તેથી તેઓ મળ્યા નહીં તો પછી રત્નો તો ક્યાથીજ મળે ? જ્યારે તેને તે રત્નના ગ્રાહકો ન મળ્યા, ત્યારે તે પાછા રણડીને પોતાને ઘેર આવ્યા. હવે કેવલી દૃષ્ટાંતનો ઉપનય કહે છે.

હે ભવ્યજનો ! તે શ્રેષ્ઠને પૂર્વોક્ત રત્નના લેનારાઓ પાસેથી તે રત્નો, કદાચિત્તુ દેવયોગે ઉપલબ્ધ થાય, પરંતુ આ જીવને જો આ મનુષ્યલવરૂપ શુભ-સામગ્રી મુક્તિ પદ પામવાની જોગવાઈ, અને જિનધર્મ, પ્રમુખ જો પ્રાપ્ત થયા હોય અને તે જો હારી જાય. તો તે સર્વ તેને કોઈ કાલે મળે નહીં. મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થવું, સુકુલ, સુરૂપ આરોગ્ય, આયુષ્ય, બુદ્ધિ, સર્વનો અનુગ્રહ, ધર્મશ્રદ્ધા અને સંયમ એટલાં વાનાં જીવને આ લોકમા મળવા દુર્લભ છે, તે માટે તમેને પ્રાપ્ત થઈ એવી મનુષ્ય જન્માદિક સામગ્રી, તેને તમે કષાય તથા વિષય ભોગના ભોગથી હારી ન જશો અને હે ભવ્યો ? મોક્ષમા જવા માટે સંયમને સ્વીકારો આવા તે કેવલીના અમૃતસમ ન વચન સાભળીને ત્યાં બેઠેલા કેટલાક ભવ્યજનો સાધુતા અને શ્રાવકતા ધર્મને પ્રાપ્ત થયા.

હવે ત્યાં બેઠેલા પૃથ્વીચદ્ર કેવલીની માતા પદ્માવતી રાણી. તે કેવલીને પૂછવા લાગ્યાં કે હે ભગવન્ ! અહીંધર્મને જાણુતા એવા અમો સ્ત્રીપુરુષને તમારી પર અત્યંતદસ્તેજ રહે છે, તેનું શું કારણ હશે ? તે સાંભળી કેવલી કહે છે કે હે માત : ? આ ભવથી આગળના ભવમાં તમે પ્રિયમતી નામે રાણી હતા, અને આ મારાં પિતા, તમારી સ્વામી જયરાજ ન મે રાજા હતા. ત્યારે હું તમારો પુત્ર હતો. અને તેમજ વળી આભવને

વિષે પણ આપણો આપણા પૂર્વલવની જેમ યોગ થયો છે. તેથી તે પૂર્વલવના યોગથી મારી પર તમેને ઘણોજ સ્નેહ થયો છે તે સાંભળી તે રાજાને અને પદ્માવતી રાણીને જોતિર્મંત્રણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને તુરત પછી કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ત્યારે સૌધ- મેંદ્રદેવે તેઓના કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો તે વખતે સમગ્ર અયોધ્યા નગરીમાં જગતને આશ્ચર્યકારક મોટો આનંદ વર્ત્યો. હવે તે સુધન સાર્થવાહુ તે કેવલી ભગવાને નમસ્કાર કરી પૂર્વવાલાગ્યો, કે હે ભગવન ! તમે તથા ગુણસાગરકુમાર સમાનગુણવાન કેમ છો ? ત્યારે શંખરાજા અમે કૃષ્ણાવતીરાણીના ભવથી આરભીને પોતાને તથા ગુણસાગર કુમારને હાલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, ત્યાં પર્યંતનુ સર્વ વૃત્તાત સર્વસમક્ષ સંભળાવ્યું, અને વળી પણ કહ્યું કે, હે સુધન ! અમે બંને જણે ભવોભવ પુણ્યાનુબધી પુણ્યને પુષ્ટ કર્યું છે, તેથી જ્યાં અમે અવતર્યા, ત્યાં સુખસંપત્તિને અને વીતરાગધર્મને પામ્યા. અને વળી આ ભવમા પણ વિષયપાશમાં ફસાયા નથી અમોએ પૂર્વના ભવોમાં સરખી પુણ્યાર્થ ઉપાણી, તેથી સરખે યોગે શુદ્ધધ્યાને અમોને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, અને હે સુધન ! શ્રોણવખતમા પ્રાપ્ત થવાનું સિદ્ધિસુખ જેને તથા તત્ત્વાર્થને જાણનારા, એવા છવોતું મન, કોઈપણકાળે વિષય વાસનામા વિચરતુજ નથી વળી આ સ્ત્રીઓ જે છે, તે પૂર્વભવમા સંયમારાધન કરી અનુત્તરવિમાનને વિષે દેવતા થઈ હતી. તે પાછી આ ભવને વિષે મારી સ્ત્રીઓ થઈઓ છે. ક્ષીણ થયાં છે કલ્મષ જેનાં એવી આ ઉત્તમ સ્ત્રીઓ, કેવલજ્ઞાનને પ્રાપ્ત થઈ છે, માટે સૂક્ષ્મદષ્ટિથી જો જોઈએ, તો જે માણસમાં સરખા ગુણો હોય છે, તેનેજ પરસ્પર પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. રાજહંસની સ્ત્રીઓ કોઈકાલે કાકસાથે રમે ? આ પ્રકારની તે કેવલીના સુખનીદેશના સાંભ- જાને તે સુધનજેથી સારી રીતે ધર્મબોધ પામ્યો, તેથી તેણે સમ્યક્ત્વમૂળ શ્રાવકના બાર વ્રત અગીકાર કર્યા અને ત્યાં કેવલીભગવાનની દેશના સાંભળવા બેઠેલા બીજા લોકો જે હતા, તેઓએ પણ આગાર અણાગારરૂપ ધર્મને આરાધ્યો.

હવે તે હરિસિંહરાજાને એક નાનો પુત્ર હરિષેણનામે હતો, તેને ઈંદ્રે આવી તે હરિસિંહરાજાના રાજ્યાસન પર બેસાડ્યો. ત્યાંથી પછી જેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે એવા તે પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગર તથા જે કોઈ બીજા કેવલજ્ઞાની હતા તે સર્વ વિહાર કરવા લાગ્યાં.

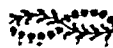
ક્ષિતિતલ્લવિચદ કે ભવ્ય પ કેરુહાણા, મથરચિતવિકાશૌ દુસ્તમસ્તોમનાશૌ ॥
સદુપકૃતિવિલાસૌ દુષ્ટાદ્યસ્તલાસૌ, ચિરમિવ રવિચંદ્રૌ નિર્ગતૌ દ્વૌસુની દ્વૌ ॥૧॥
તૌ સ્નેહસુકૌ સુગુણૌ જગદ્ગૃહે, સમસ્તવસ્તુપ્રતિભાસકૌ સદા ॥
નિર્દોષભાસા સુદશાં સુખપ્રદૌ, ગતૌ ચ નિર્વાણમપૂર્વદીપવત્ ॥૨॥
ક્ષાંત્યાદિસુક્રાફલમદ્ભુતં યઃ, શીલાંગરત્નૈઃ સુતપોમણીદ્વમ્ ॥
ગૃહણાતિ ચારિત્રનિધિં હિ પૃથ્વી, ચંદ્રર્ષિવદ્ભાતિ સ સુકિતલક્ષ્મી ॥૩॥

અર્થ - પૃથ્વીતલરૂપ આકાશસ્થાનમાં લવ્યરૂપકમલોને વિકસિત કરતા, દુસ્તમ એટલે મિથ્યાત્વરૂપ જે અંધકાર, તેનો નાશ કરતા, ઉત્તમ એવા ઉપકાર કરવારૂપ છે વિલાસ જેમનો, દુરાગ્રહિણવોતું ગ્રહણ કર્યું છે જેણે અર્થાત્ મિથ્યાત્વીનો પરાજય કરતા એવા તે પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગર કેવલિરૂપ રવિ અને ચંદ્ર, તે ઘણો કાલ વિકાર કરતા હતા ॥૧॥ સ્નેહ-રહિત, ઉત્તમગુણવાન્, જગદ્દુષધરને વિષે સમસ્તવસ્તુને પ્રદીપની પેઠે પ્રતિભાસ કરતા, સદા નિર્દોષી, સમ્યગ્દ્રષ્ટિણોને સુખદાયક એવા તે બન્ને કેવલી, આયુક્ષય ઉપજાવી, સુસ્થાનકે શૈલેશીકરણે શુક્લધ્યાને સર્વ કર્મને બપાવી, અપૂર્વદીપકની જેમ નિર્વાણપદને એટલે અજરામર, નિરાલંબ, અવિનાશિ, પરમાનંદમહોદય એવા સુખને પામ્યા ॥૨॥ માટે કવિ કહે છે, કે હે લવ્યો ! ક્ષાંત્યાદિરૂપ છે મુક્તાકલો જેમાં અને શીલાંગરૂપ છે રત્નો જેમાં, તથા ઉત્તમ તપરૂપ જે મણિઓ, તેણે કરી વ્યાપ્ત, એવા ચારિત્રરૂપનિધિને જે જીવ ગ્રહણ કરે છે, તે જીવ, પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગર ઋષિની જેમ મુક્તિરૂપલક્ષ્મીને પામે છે ॥૩॥ ધૃતિ શ્રીપૃથ્વીચંદ્ર ગુણસાગરઋષિ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિમોક્ષગમનવર્ણનના મૈકાદશઃ સર્ગઃ અહિં શંખરાજ અને કલાવતીરાણીના ભવથી માંડીને પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણસાગરના એકવીશ ભવ સંપૂર્ણ થયા. તેમાં આ એકવીશમે ભવે તે બન્ને જીવ, મોક્ષે ગયા.

આવા ઉત્તમકોટિના ચરિત્ર નાયકોના ચરિત્ર વાંચીને, સાંભળીને સંસારથી મુક્ત બનવા, સંયમમાર્ગને ગ્રહણ કરવા સકલ જીવ રાશી પ્રયત્ન કરી મોક્ષમાર્ગને પામે.

વઃ સ્તમઃ પાતુ

શાસનસમ્રાટ-આબાલ બ્રહ્મચારી કાપરડાજી અનેક તીર્થોદ્ધારક પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજગિરાજ શ્રી વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજના પુનિત ચરણોમાં કોટિ કોટિ કોટિ વદના, વંદના, વદના.

શુદ્ધિ પત્રક

શુદ્ધિ	અશુદ્ધિ	પેજ	લીટી
પ્રકાશ	પ્ર શ	૨	૧૭
દેવસીંહ	દેવીસિંહ	૪	૧
પાંખ	પંખ	૨૭	૧૩
કલ્યાણુકારી	કલ્યાણારી	૨૭	૩૩
પ્રાપ્તિ	પ્રપ્તિ	૩૦	૩
પુરોહિત	પુ હિત	૩૧	૧૬
તૈતાલિક	તાલિક	૩૪	૪
સરખા	સખા	૩૬	૧
શૂરનો	શૂ નો	૪૫	૧
આવી	આપી	૪૮	૧૭
એવા	એગ	૬૩	૬
લઈ ને	જઈને	૧૨૦	૨૭
થયાં	શ્રયાં	૧૫૦	૩૨
મામાએ	મામાઓ	૨૬૪	૧૨

